

BK

K342.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334257

Αριθ. εστ. 1390/83

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΔΑΣΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΝΙΑ ΠΑΛΑΙ ΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

ΑΘΩΣ

ΦΩΣ ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ

Η ΔΑΣΙΚΗ ΧΛΩΡΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΗ
ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΕΝ ΑΘΩ - ΤΑ ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ ΕΙΔΗ

ΕΝ ΒΛΕΜΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΕΝ ΚΙΝΔΥΝΩ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΟΝ ΑΡΙΘ.....

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
1935

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΔΑΣΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΝΙΑ ΠΑΛΑΙ ΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

ΑΘΩΣ

ΦΩΣ ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ

Η ΔΑΣΙΚΗ ΧΛΩΡΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΗ
ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΕΝ ΑΘΩ - ΤΑ ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ ΕΙΔΗ

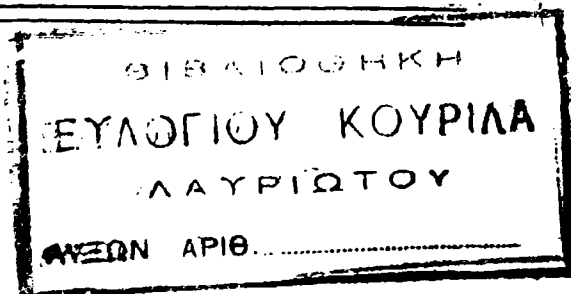

ΕΝ ΒΛΕΜΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΕΝ ΚΙΝΔΥΝΩ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
1935

I. ΔΑΣΟΝΟΜΙΚΑ

Εισαγωγή. Πῶς οἱ μοναχοὶ διανοήθησαν νὰ ἀνασυγκροτήσωσιν ἐπὶ τοῦ Ἁθωνοῦ τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον τῆς τρυφῆς.

Ἡ ἀρχαιότης τῶν δασῶν καὶ αἱ ἐξαίρετοι καλλοναὶ τοῦ Ἁθωνοῦ. Ὁ περιώνυμος καὶ ἀπέραντος καστανεῶν τοῦ Ἁθω καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργια αὐτοῦ. Οἱ μοναδικοὶ Ἀλβανοὶ ὑλοτόμοι καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἡ πλημμελὴς διαχειρίσις τῶν δασῶν τῆς Λαύρας.

II. ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

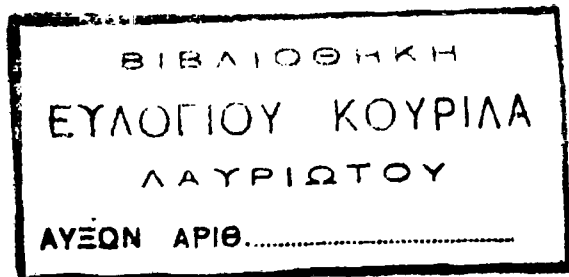
Εισαγωγή. Ἡ γεωπονία ἐν γένει ἐν Ἁθῶ παλαιότερόν τε καὶ νῦν. Τὰ ἐσπεριδοειδῆ. Ἡ φύσις ὀργᾶ πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ δὲ μὴ παρακολουθῶν καὶ μὴ συντρέχων αὐτῇ καταδικάζεται εἰς μαρασμὸν καὶ ἀποσύνθεσιν. Διὰ τὴν ἀνήροτος ὁ Ἁθῶς;

Ἐλαῖαι. Ἡ ἐλαία ἱστορικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐξεταζομένη χρόνων ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἐν Λαύρᾳ τε καὶ Ἁθῶ καλλιέργιαν αὐτῆς. Τὸ περίεργον δικαστήριον συγκροτούμενον καὶ δικᾶζον ὑπὲρ τῆς ἐλαίας ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν.

Ἀμπελῶνες. Πολιὰ ἱστορία τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ποίησις. Ἡ διάδοσις καὶ καλλιέργια ἐν Ἁθῶ καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἀμπελώνων ἐν Λαύρᾳ.

Κῆποι καὶ περιβόλια καὶ ἡ διάδοσις τῶν ὀπωρικῶν ἐν Ἁθῶ. Φθίσις ἐν Λαύρᾳ.

Αἶσκαϊ. Ἡ καταγωγή αὐτῶν καὶ διάδοσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἡ καλλιέργια ἐν Λαύρᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς.

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

ΠΩΣ ΟΙ ΜΟΝΑΧΟΙ ΔΙΕΝΟΗΘΗΣΑΝ ΝΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΩΣΙΝ ΕΠΙ

ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ ΤΟΝ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ ΤΗΣ ΤΡΥΦΗΣ

Ο Θεός δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον ἔθετο αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, ἵνα ἀπολαύσῃ ἀκορέστως τῶν ἀγαθῶν δώρων τῆς θείας ἀγαθότητος. Ὁ ἄνθρωπος ἐστάθη ἰσάξιος τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ καὶ κακοδαίμων παραβάς δὲ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ ἐγένετο αὐτόχρημα ἀποστάτης κατὰ τοῦ πλάσαντος αὐτόν. ἔξεπεσε τῆς θείας χάριτος καὶ ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. κατεδικάσθη τοῦ λοιποῦ νὰ σκάπτῃ τὴν ξηρὰν καὶ πετρώδη γῆν, ἵνα φάγῃ τὸν ἔρπον «ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου». Κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφὴν τὸν ἄνθρωπον παρέσυρεν εἰς τὴν πτώσιν ὁ ἐπίβουλος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ διάβολος, ὁ Ἐωσφόρος, οὗτος μελετήσας νὰ στήσῃ τὸν θρόνον ἐπάνω τοῦ Ὑψίστου γινόμενος ὄμιλος αὐτῷ ἐξέπεσε τῆς πρώτης τάξεως, ἣν κατεῖχεν ἐν ταῖς οὐρανίαις στρατιαῖς καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸ σκότος καὶ τὸν Τάρταρον. καὶ ὑπάρχει ἔκτοτε ὁ ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντιμάχεται ὅπως τὸ σκότος τῷ φωτί. Τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον, καὶ τὸν ἐκπεσόντα Ἐωσφόρον διενόηθησαν οἱ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἰδρυταὶ ν' ἀνακτήσωσιν, καὶ διὰ τοῦ τάγματος τῶν ἰσαγγέλων μοναχῶν ν' ἀντικαταστήσωσι τὸ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς θείας δόξης κατακρημνισθὲν ἐκεῖνο τάγμα. Ἐντεῦθεν ἀνέκαθεν οἱ ἰδρυταὶ Μονῶν κατὰφεύγουσιν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη καὶ τὰς ἀτέρμονας παρθενικὰς ἐκτάσεις, ἐνθα ὁ ποῦς τῶν βεβήλων ἀνθρώπων δὲν ἤγγισεν, καὶ ἄς ἡ πνοὴ τῶν κοινῶν θνητῶν δὲν ἐμύλυνεν. Ἐκεῖ οἱ μοναχοὶ μακρὰν τοῦ πλάνητος κόσμου καὶ τῆς γοήσεως κοινωνίας ἔστησαν τὰς πρώτας καλιὰς, τὰ μοναστήρια, ἅτινα διὰ τῶν ὑψηλῶν πύργων ἀνὰβάλλονται πρὸς τὴν οὐρανομήκη τοῦ Ἰακώβ κλίμακα, δι' ἧς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἄγγελοι καὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τοὺς

οὐρανοὺς εἰ ἄνθρωποι. Οὕτω λοιπὸν ἀνασυνέστη ἡ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς κοινωνία καὶ ἀποκατεστάθησαν αἱ διακοπεῖσαι διὰ τῆς παραβάσεως σχέσεις χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου, τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς καὶ διδασκάλου τῆς ὑψηλοτέρας καὶ θειοτέρας ζωῆς. Οἱ μοναχοὶ ὑπῆρξαν ἐμπνευσμένοι καλλιτέχναι. Ἐξελέξαντο τὰ ὑψηλότερα καὶ ἱερώτερα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς ὄρη καὶ τὰ γραφικώτερα τοπία, ἵνα ἀνεγείρωσι τὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ περίσεμνον οἶκον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ὁ λιβανωτὸς δὲν προσκομίζεται σὺτῶ, εἰς κοινὰ σκεύη, ἀλλὰ δι' ἀργυροτεύκτων καὶ χρυσοποικίλων θυμιατηρίων, οὕτω καὶ ὁ χῶρος ἔνθα κατεσκήνουν οἱ μοναχοί, καὶ ἔνθεν ἀνεπέμποντο αἱ διηγεγεῖς δεήσεις καὶ προσευχαὶ καὶ ὅθεν διέσχίζε τὸν αἰθέρα ὁ ἦχος τῶν ἑορταζόντων, ἔπρεπε νὰ ᾗ ἐκλεκτός, μοναδικός, ἱερὸν ἀληθῶς τέμενος. Ἡ ποιητικὴ φύσις συναρπάζει τὸν μοναχόν, καὶ τὰ γραφικὰ κάλλη μετεωρίζουσι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη. Αἱ τερψίθυμοι ὕδαί τῶν καλλικελάδων πτερωτῶν μουσικῶν συνοδεύουσι τὸ θεῖον αὐτοῦ ἄσμα, καὶ ἡ ἀρμονία τῆς φύσεως καὶ ἡ μουσικὴ τῶν ἀστέρων προάγουσι τὸ θεσπέσιον μελῶδημα μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Σαβαώθ. Ἡ ρομαντικὴ φύσις συνεπληρώθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἐνιαχοῦ ὑπὸ τῆς σκαπάνης τοῦ δραστηρίου καὶ φιλοκάλου μοναχοῦ, ἵνα μετὰ τὴν πνευματικὴν γεύσηται εὖτος καὶ τῆς σωματικῆς τροφῆς. Τὴν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους δοθεῖσάν ποτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν «ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγεῖν τὸν ἄρτον» εἶχεν ἀείποτε σύνοικον ὁ καλὸς μοναχός. «ψυχὴ νῆφε, ἵνα σωθῆς, ἔλεγε, σῶμα ἔργασαι, ἵνα τραφῆς». καὶ ὡς ἔγραφε τις τῶν σοφῶν Γερμανῶν ἐν τῷ Λευκώματι τῆς Λαύρας beten und arbeiten. Τὰς πρώτας παροτρύνσεις ἐλάμβονεν οὗτος ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἔνθα πολλαχοῦ θαυμασίως ἐξυμνεῖται ἡ γῆ τῶν Ἑβραίων καὶ λαμπροῖς διαμνημονεύεται ὀνόμασιν, ὡς γῆ ἀγαθὴ καὶ ρέουσα μέλι καὶ γάλα, γῆ λιπαρά, γῆ ἐκλεκτή, γῆ ἐπιθυμητή. ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ οὕτω περιγράφεται ἐν κεφ. η', 7-9 ἡ ἀγία Γῆ: «ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεός σου εἰσάξει σε εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ πολλήν, οὗ χεῖμαρροι ὑδάτων καὶ πηγαὶ ἀβύσσων ἐκπορευόμεναι διὰ τῶν πεδίων καὶ διὰ τῶν ὄρεων. Γῆ πυροῦ καὶ κριθῆς, ἄμπελοι, συκαῖ, ροιαί, γῆ ἐλαίας, ἐλαίου καὶ μέλιτος. Γῆ, ἐφ' ἧς οὐ μετὰ πτωχείας φαγῆ τὸν ἄρτον σου καὶ οὐκ ἐνδεηθήσῃ ἐπ' αὐτῆς οὐδὲν. Γῆ, ἧς οἱ λίθοι σίδηρος καὶ ἐκ τῶν ὄρεων αὐτῆς μεταλλεύσεις χαλκόν. Καὶ φαγῆ καὶ ἐμπλησθήσῃ καὶ εὐλογήσεις Κύριον τὸν Θεὸν σου ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς δέδωκά σοι». Καὶ τοσαύτη ἦν

ἡ πιότης' καὶ καρποφορία αὐτῆς, ὥστε «ἔσπειρε Ἰσαὰκ ἐν τῇ γῆ
ἐκείνῃ καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ ἑκατοστεύουσαν κριθὴν»
(Γένεσ. κατ' 12). Ἀρίστην περιγραφὴν περὶ τῆς ἀγίας Γῆς
ἔχομεν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὴν τοῦ Ἀριστέου ὡς ἐξῆς :
«Μεγάλῃ ἐστίν, γράφει, ἡ τῶν γεωργῶν φιλοπονία· καὶ γὰρ ἐλαϊ-
κοῖς πλήθεσι σύνδενδρός ἐστι καὶ σιτικοῖς καρποῖς αὐτῶν ἡ χώρα
καὶ ὄσπρις, ἔτι δὲ ἀμπέλῳ καὶ μέλιτι πολλῶν· τὰ δὲ τῶν
ἄλλων ἀκροδρῶν καὶ φοινίκων οὐδὲ ἀριθμεῖται παρ' αὐτοῖς». (1) Ὁ
δὲ Ἰώσηπος περὶ τῆς Γαλιλαίας «πίων πᾶσα, λέγει, καὶ εὐβοτος
καὶ δένδρεσι παντοίοις κατάφυτος, ὡς ὑπὸ τῆς εὐπαθείας προσ-
καλέσασθαι καὶ τὸν ἥμισυ φιλόπονον» (Ἰουδ. πολ. 3, 3, 2).
Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ βίου ἀνάγκαι ἐβίαζον τὸν μοναχὸν ἐν οὕτῳ
ἀποκέντρῳ τόπῳ διαβιοῦντα νὰ περιποιῆται ἰδιαζόντως τὴν γῆν,
εὐμυροῦσαν ἀρεταῖς ποικίλαις καὶ ὑδατόβρυτον οὔσαν. Τὰ δὲ δάση
ἐπίσης περιποιοῦντο οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι μοναχοί, οὐ μόνον διότι ἀπε-
τρύγων τὰ κάστανα, ἅπερ πολλάκις ἀνεπλήρουν τὸν ἄρτον, ἀλλὰ καὶ
διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὑδάτων εὐεργετικὴν αὐτῶν συμβολήν, καὶ τὴν
κατὰ τῶν ἀνεμοστροβίλων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος καὶ τῶν πέριξ
βραχωδῶν σειρῶν ἐκτινγσομένων πετρῶν προστασίαν, ὡς καὶ
μέχρι σήμερον παρατηροῦμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἀλλ' ἦν καὶ
φύσει ὁ ὄρεσίβιος μοναχὸς φιλόδενδρος καὶ φιλόκαλος, ἀντικατο-
πτρίζων τὸν γενάρχην ἐν τῷ Παραδείσῳ τῆς τρυφῆς.

1. Ἡ ἀρχαιότης τῶν δασῶν καὶ αἱ φυσικαὶ τοῦ Ἄθωνος καλλοναί.

«Ἄθως ἀνέτελλε κολώνη Θρηκίη»
(Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος, Ἄερον. 1, 61).

Ὁ Ἄθως ἀληθῶς ἦν προωρισμένος ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς
θείας πρόνοιᾶς πρὸς τὸν ὑψηλὸν τεῦτον σκοπόν. Φύσις ὑψηλὴ καὶ
σίθερία, οὐρανογείτων, βλάστησις ποικίλη, ὑλομανοῦσα καὶ οὐ-
ρανομήκης, καλῆρροι ποταμοί, πηγαὶ ἀείρρυτοι καὶ νάματα θε-
σπέσια καὶ ἀνεξάντλητα, σμήνη παντοειδῶν καλλικελάδων πτη-
νῶν. Τὸ ἕλον τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης γερσονήσου, ἀποτελούσης
ἕλως ἰδιόρρυθμον τὴν διάπλασιν, παρουσιάζει τὸ μέγα Ουσιαστή-
ριον τοῦ πλάστου, καὶ ὁ κῶνος, ἡ μαστοειδῆς κυρυφή, τὸ ἱερὸν
βῆμα, τὸν θρόνον τὸν ἐπηρμένον καὶ ὑπερνέφελον τοῦ Θεοῦ.
Αἱ ὑψιτενεῖς καστανέσι καὶ ὑψηρεφεῖς ἐλάται, αἱ λευκώλενοι

(1) Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλοκρ. 28, παρ' Οἰκον. περὶ τῶν Ὁ', τόμ. Δ', σ. 965.

λευκί και σί γιγαντώδεις δξύκι είναι οί δορυφόροι τής θείας μεγαλειότητος, χρυσοπράσινοι δέ ακοίμητοι λαμπάδες, μάρτυρες διαπύσιοι τής θαυμασίας δημιουργίας, τὰ λοιπά δασικά δένδρα. Ἀπό τής πενθίμου κυπαρίσσου, ἥτις προδίδωσιν ακραιφνή μοναχικήν μορφήν, ἀπό τής αρωματικῆς κέδρου καί τής πεύκης, ἀπό τής μυροβόλου μύρτου καί τής εὐώδους φιλύρας καί τῶν αναριθμητῶν καί ποικιλομόρφων, πολυχρώμων καί εὐπετάλων εὐόσμων ἀνθέων τής πανηγυριζούσης γλωρίδος, ἀπό τούτων πάντων προσφέρεται ὁ μεθυστικός λιβανωτός, ὁ πληρῶν παρσδεισίων ὁσμῶν καί ἐκλεκτῶν τήν φύσιν ἀρωμάτων. Τὸ ἀμέτρητον πλῆθος τῶν λιγυφθόγγων τοῦ αἰθέρος ἀοιδῶν, ἀπό τής καλλικελάδου ἀηδόνης καί τοῦ ἴδρυμόλπου κοσσύφου, μέχρι τοῦ ὑψιφόνου νυκτοκόρακος καί τοῦ τερετίζοντος τέττιγος συγκροτεῖ τὸν ἑναρμόνιον ἀγγελικὸν χορὸν, ὃς οὐ μυριόστημος καί ακατάπαυστος ἀναπέμπεται θεοπέσιος ὕμνος καί ἦχος φωνῆς ἐορταζόντων πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ παντός.

2. Ὁ εἰδωλολατρικὸς Ἄθως, ὄρος ἱερὸν, καί ὁ μέγας Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ζεὺς μετὰ τὴν Δωδώνην καί τὸν Ὀλυμπόν ἐξετείνεν τὸ κράτος αὐτοῦ καί μέχρι τοῦ Ἄθως. καί ἡ μὲν Ἀρκαδικὴ γῆ ἀνέδωκε Πελασγὸν τὸν γενάρχην :

Ἄγτίθεον δὲ Πελασγὸν ἐν ὑψικόμοισιν ὄρεσσιν ἰγασία μέλαιν' ἀνέδωκεν, ἵνα θνητὸν γένος εἴη.

(Παυσ. 8, 1, 4)

Οἱ δὲ Πελασγοί, οἵτινες μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐσώζοντο ἐπὶ τοῦ Ἄθω, ἀνέστησαν αὐτῷ ἐπὶ τῆς κορυφῆς χρυσελεφάντινον ἀγάλμα, οὐ οἱ ἀδαμάντινοι ὀφθαλμοὶ ἐγρησίμευεν ὡς φάρος τοῖς ναυτιλλομένοις· ἐντεῦθεν ὁ Ζεὺς ἐγένετο Πελασγικὸς καί Ἄθως, αἰθέριος καί ὄντως νεφεληγερέτης :

Καί τις Ἄθω τόσον ὕψος ἰδὼν Ὀρήκος ὑπ' ἀστροῖς ἐκλυεν αὐδηθέντος ἀμετρήτῳ ἐπὶ λίμνῃ ὅσσα νάπη (1), ὃς ἀναποῦν χεῖρεςσι δύο ρίπτεσκε βέλεμνα ἠλιβάτου προθέλυμα Καναστραίνης πάρος ἀκρης (2).

(1) Διόρθ. Meineke, Hermann.

(2) Νικάνδρου, ἀπόσπασμα 26, ἐκδ. Scheiden, Λειψία 1856.

Κατά τινα ἀξιόσημειώτον παράδοσιν ὁ Ἄθως καὶ τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο ἱερὸν καὶ ἦν ὄντως κατείδωλον (1), καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἀρχαίων θεωρούντων, ὅτι θειότατα τυγχάνουσι τὰ ὑψηλὰ τῶν ὄρέων—ἔδος θεῶν ἀσφαλὲς αἰεὶ—ἅτε πλησίον τοῦ οὐρανοῦ κείμενα (2). Ὁ Φιλόστρατος—Λήμνιος δὲ οὗτος καὶ γειτνιαζὼν τῷ Ἄθω—παρίστησι τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα ἰπτάμενον πρὸς τὸν Ἄθω καὶ διαπυθανόμενον: «ἔχεις οὖν εἰπεῖν, ὦ Δᾶμι, ὅτι ξυνῆκας τοῦ θείου βαδίζων ἀγχοῦ τοῦ οὐρανοῦ;» (1,5,2). Ἐντεῦθεν καὶ αἱ κάτοικοι τοῦ Ἄθω, ὡς οὐρανογείτονες καὶ μεμυημένοι εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς θρησκείας (αἱ γὰρ Πελασγοὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἰσῆγαγον τὰς περὶ θεῶν παραδόσεις ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν) διεκρίνοντο ὡς ὑπερφυεῖς ἄνδρες, ὅθεν καὶ ὁ Λήμνιος συγγραφεὺς ἐπιφέρει: «ὅτι ἀρετὴ καὶ ὅτι δικαιοσύνη τε καὶ σωφροσύνη οὗτ' Ἄθως ἐκδείξει, οὗτ' ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ποιητῶν Ὀλυμπος, εἰμὴ αὐτὰ ἡ ψυχὴ διορώη.....» (1, 5,3). Διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας ἀρετὰς καὶ τὰς ἐξόχους καλλονὰς τῆς φύσεως οἱ φιλόσοφοι ὡς εἰς οὐράνιον χῶρον κατέφευγον ἐντάϋθα, ἵνα ἐμβρατεύωσιν ἀνετώτερον εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ τὰς ὑπερφυεῖς θεωρίας. «φροντιστηρίῳ τῷ Ἄθω ἐχρῶντο», λέγει ὁ αὐτὸς φιλόσοφος. Οἱ δὲ Ἀκρόθωροι ἐνομιζόντο μακροβιώτατοι πάντων ἀνθρώπων. Ἴσως εἰς ἐπὶ πλέον λόγος, ἵνα καταφεύγωσιν ἐνταῦθα, ὅπως νῦν αἱ χρυσοκάνθαροι εἰς τὰς λουτροπόλεις καὶ τὰς Ἑλβετίας. καὶ μόνον τὸν Πλάτωνα δὲν ἔπεισαν εἰς τοῦτο, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Αἰλιανός: «ὁ Πλάτων νοσεροῦ χωρίου λεγομένου εἶναι τῆς Ἀκαδημείας καὶ συμβουλευόντων αὐτῷ τῶν ἱατρῶν εἰς τὸ Λύκειον μετοικῆσαι οὐκ ἠξίωσεν εἰπὼν: ἀλλ' ἐγώ γε οὐκ ἂν οὐδὲ εἰς τὰ τοῦ Ἄθω μετόκησα ἂν ὑπὲρ τοῦ μακροβιώτερος γενέσθαι». (Ποικ. Ἱστορ. Θ' 10). «Ὅτι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἐντευκτῆριον ἦν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Ἄθως ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐνταῦθα λατρεία τῆς Ἀφροδίτης οὐχὶ τῆς πανδήμου, ἀλλὰ τῆς Οὐρανίας ἐν τῇ Οὐρανοπόλει. Καὶ ἡ μὲν θέσις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀρίζεται περὶ τὴν βάσιν τῆς χερσονήσου, ἀλλ' εὐρίσκονται νομίσματα πλησίον τοῦ Νυμφαίου ἀκρωτηρίου (εἰς Κερρασίαν). Ταῦτα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχουσιν ΟΥΡΑΝΙΑΩΝ ΠΟΛΕΩΣ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν Ἀφροδίτην καθημένην ἐπὶ σφαίρας ἀκτι-

(1) Παρὰ Migne ἐν τῷ βίβλ. τῶν ἐν Τιβερίουπόλει 15 μαρτύρων, τόμ. 126, 209.

(2) Βλ. περὶ τοῦτου ἐν ἐκτάσει ἐν ἀρθρῷ ἡμῶν ἐν τῇ «Ἐθνικῇ Ζωῇ» ἐτ' Α', Ἀθῆναι 1916, σ. 11—12.

νοστεφοῦς, ἥτις εἰκονίζει τὸν οὐρανόν. (1) Καὶ διατὶ μὲν πρου-
σίμων οἱ φιλόσοφοι τὴν Οὐρανίαν ἐπεξηγεῖται ἀρχόντως ὁ
Πλάτων (ἐν Συμπόσιῳ 180 ε.): ἀλλὰ λογικώτερα εἶναι ἢ ἐρ-
μηνεῖα τοῦ Παυσανίου «ἐπὶ ἔρωτι καθαρῷ καὶ ἀπηλλαγμένῳ
πόθου σωμάτων» (9, 16, 4). Ὁ Ἄθως τέλος δὲν διέφυγε καὶ
τὸ ὄξυδερκὲς βλέμμα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐπειγομένου ἀντὶ
τοῦ Ἑλλησπόντου νὰ ζεύξῃ τὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν. καὶ
ὕπεσχετο μὲν ὁ ἀρχιτέκτων Διοκλῆς ὁ Ρηγῖνος «διαγλύψαι τοῦ-
των καὶ κατασκευάσαι τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ, θατέρᾳ μὲν χειρὶ
μυριάνδρον πόλιν κατέχιντα, θατέρᾳ δὲ ποταμὸν προτέμενον, ὡς
δοκεῖν τοῖς παραπλεύρουσι σπένδειν». (2) Πῶς τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ
ἀπέρριψεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐρωτήσας πῶς θὰ τρέφῃται ἡ μυριάν-
δρος πόλις, ἐπραγματοποιήθη ἐν τοῖς ἔπειτα ὑπὸ τῶν μοναρχῶν
βλ. Τὸν ἱστορικὸν μου λόγον, (Θεσ)νίκη 1930, σ. 19—20).

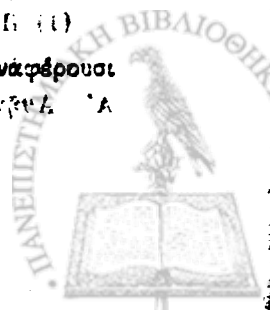
3. Ἄθως καὶ Βυζαντινοί, τὸ ἐγκώμιον τοῦ Γρηγοῦρα.

Ἐπὶ τῶν Βυζ. χρόνων, ὅτε ἀντὶ μὲν τοῦ Διὸς ἀντικατεστάθη
ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὁ μεταμορφωθείς Λόγος τοῦ θεοῦ, ἀντὶ δὲ τῆς
Ἀφροδίτης ἡ ὑπεραγία αὐτοῦ μήτηρ, ἰδεὺ πῶς χαρακτηρίζεται
ὁ Ἄθως ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ ἱστορικοῦ Νικηφόρου τοῦ
Γρηγοῦρα.

»Τὰ τε ἄλλα τὸ ὄρος ὁ Ἄθως θαυμάζεσθαι ἄξιον εἶναι δο-
κεῖ μοι, ὅτι τε πρὸς ἀέρα κέκραται πάνυ τοι εὐφυῶς καὶ ὅτι πολλῇ
τινι καὶ παντοδαπῇ τῇ γλῶσῃ κοσμεῖται καὶ σφόδρα φιλοτίμως
εἰπεῖν ἐκ τοῦ ῥάστου τῶν ἐντυγχανόντων τὴν αἴσθησιν δεξιούται
καὶ πολλὴν εὐθύς προβάλλεται τὴν τῆς τέρψεως ἡδονήν, καὶ ρεῖ
πανταχόθεν, ὡσπερ ἐκ θησαυρῶν, τό τε εὐπνουν τῆς ὄσμης καὶ τὸ
τοῦ ἀνθους εὐχρουν, καὶ καθαραῖς τὸ πλεῖστον ὀμιλεῖ ταῖς τοῦ ἡλίου
ἀκτῖσι, δένδροισι τε πολυειδέσι κομᾶ καὶ ἄλσῃ καὶ λειμῶνας ποι-
κίλους, ἔργα χειρῶν ἀνθρωπίνων πλοῦτεῖ, καὶ γένει παντοίων ὀρ-
νίθων περιηγεῖται καὶ σμήνη μελιττῶν ἐκεῖ περὶτρέχει τὰ ἀνθη
καὶ ἡρέμα τὸν ἀέρα περιβουμβεῖ. καὶ τέρψεως τις πέπλος ἐντεῦθεν
ὕφαινεται ξένος ἐκεῖ συμμίγεις, οὐκ ἦρος ὥρα μόνη, ἀλλ' ἐν ἅπαντι
κάτω καὶ χροῖνω, ὀμιζυγοῦντος ἀεὶ τοῦ ἔων τεσσάρων ὥρων

(1) B. Head, Ἱστορία τῶν νομισμάτων μετάφρ. Σβορώνου, τόμ. Α' σ. 272—273, Ἀθήναι 1898.

(2) Ἐπιστάθιδος εἰς Παρεκβολὰς εἰς Ὅμηρον II, σ. 218. ἀλλὰ ἀναφέρουσι
Στασικράτην ἢ Δεινοκράτην.

κύκλου πρὸς ὁμοίαν τὴν χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθη-
τηρίων καὶ μάλιστα, ὅτε ἐκ μέσου τοῦ ἄλλους καὶ τῶν φυτῶν ἐκεί-
νων ὄρθιος ἢ τῆς ἀηδόνος ἠγήσασα μουσικὴ συνάδει τοῖς ἐκεῖ μο-
νάζουσιν εἰπεῖν καὶ συνυμνεῖν τὸν Κύριον· ἔχει γὰρ κάκεινη καὶ
κιθάραν ἐπὶ στήθους ἑνθεόν τινα, καὶ ψαλτήριον ἔμφυτον, καὶ μου-
σικὴν ἑναρμόνιον, ἐξ αὐτοσχεδίου περισαλπίζουσα τοὺς ἀκούοντας
πάνυ τοι ἐμμελῶς. καὶ ἅμα πηγαῖς αὐτοφυῶν ὑδάτων, ὁ χῶρος
ἄρδεται τε καὶ περιαντλεῖται πολλαῖς, ρύακες ἀποβλύζοντες ἄλλο-
θεν ἄλλοι μυρίων γίνονται παῖδες πηγῶν, καὶ ἀλλήλους ἠρέμα
καὶ λάθρα, κλέπτοντες ὡσπερ τὸν δρόμον, κοινεῦνται τὸ ρεῦμα αἶον
ἐπίτηδες καὶ αὐτοὶ σιωπῶντες καὶ διδόντες ἐξουσίαν μακρὰν τοῖς
ἐκεῖ μονασταῖς ἀθόρυβον βίον ἀνύοντες τὰ πτερὰ τῆς εὐχῆς ἡσυχῆς
πρὸς θεὸν ἀναπέμπειν, ὅτι καὶ πολλὴν πρὸς ἡσυχίαν παρέχει τὴν
εὐφυῖαν τοῖς τὴν οὐράνιον ἐν γῆ μετέναι ἐθέλουσι πολιτείαν, καὶ
πρὸς γε τὴν χρηργίαν τῶν εἰς τροφήν πανταίων ἐπιτηδείως ἐχόντων
ἄφθονον οἴκοθεν οἴκαδε τὸν ἅπαντα χρόνον πορίζεται. καὶ ἅμα
θαλάσση μακρᾷ στεφανοῦται, πολλὴν ὡς ἐκ κύκλου κομιζύσῃ
τὴν χάριν αὐτῶ, παρὰ τοσοῦτον μὴ νῆσον εἶναι καθάπαξ αὐτὸ
συγχωρούσῃ παρ' ὅσον ἰσθμῶ τινὶ μὴ σὺν πόνῳ κάρπευσθαι καὶ
τὴν ἔξω χεομένην εἰς μῆκος ἅμα καὶ πλάτος ἡπειρον δίδωσιν»
(Ἱστορ. ἐκδ. Βόννης σ. 714).

Οὐδεὶς τῇ ἀληθείᾳ ποιητικώτερον ἐν πεζῶ λόγῳ διὰ τῶν
αἰώνων ἐξεθείασε καὶ ἐπιτυχέστερον ἐξεκόνισε τὰς φυσικὰς
τοῦ Ἄθω καλλονὰς τοῦ Γρηγοῦ, ὅστις ὅσον ἐθαύμαζε τὸν τόπον
τόσον ἐμίσει τοὺς κατοικοῦντας. Ἐπίσης καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ.
Καντακουζηνὸς «οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι, λέγει, πόλιν προσειπὼν οὐ-
ράνιον» τὸν Ἄθω (Ἱστορ. ἐκδ. Παρισ. τόμ. Α' σ. 330). Ὁ δὲ
κατ' αὐτοὺς ἀνάσας Ἀνδρόνικος ἐν Χρυσουβούλλῳ ὑπὲρ τοῦ Πρώ-
του τοῦ Ὄρους ἀπελυθέντι λέγει: «εἰ δὲ καὶ παράδεισον ἕτερον ἢ
κατάστερον οὐρανὸν ἢ τῶν ἀρετῶν πασῶν καταγωγίον τοῦτ' ἂν τις
καλέσειεν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ δέοντος» (1). Τὰ αὐτὰ περίπου
ἐπαναλαμβάνουσι καὶ ἄλλοι τῶν θαυμαστῶν τῆς μεγαλοπρεπείας
τῆς φύσεως, καὶ δὴ ἐν ταῖς μεταγενεστέροις χρόνις ὁ κλεινὸς
Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐν τῇ πρὸς Κυπριανὸν ἐπιστολῇ (2).
Ἄναστατοῦνται, βρέμουσι τοῦ πέριξ ἀγρίου καὶ ἀχανοῦς
Ὠκεανοῦ τὰ βάθη καὶ τὰ ἐπαφρίζοντα πολύρροχα κύματα

(1) Ph. Meyer, Die Hauptarkunden für die Geschichte der Athos-
klöster, Λειψία 1894, σ. 191, 6.

(2) Βλ. ἐν τέλει τοῦ Παρθολόγου Φιλοσοφίας τοῦ Μ. Λογάδου.

μανιωδῶς ἔξορμῶσι πρὸς τὰ ἔξω. Βροντοβόλοι ἀστράπαι καὶ ἐρίγδουποι κεραυνοὶ κατευθύνουσι τὸ ὀλέθριον πῦρ πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ γίγαντος. Βαθύζοφα καὶ φευγαλέα νέφη συναγείρονται σφῆδροι τιτᾶνες, Νότος καὶ Βορρᾶς, ἔναντι ἀλλήλων τὰς κοίλας σάλπιγγας φυσῶντες πλημμυροῦσι κύματα πνεῶν, ἀνασπῶσι τῶν μελανοκόμων ἑλατῶν κλῶνας, καὶ ἐκρίζουσι κολοσσούς αἰωνοβίους πρόρριζον κλπ. κλπ. κλπ.» Πᾶσαι αἱ ἀντίξοι αὐταὶ δυνάμεις, βάρβαροὶ τε καὶ ἐπιδρομεῖς, ἐσεβάσθησαν ἐν γένει κατὰ τὸν μακραιῶνα χρόνον τὸν ἐπίγειον τοῦτον παράδεισον. Ἡ γιγντοπάλαμος τοῦ Ὑψίστου δεξιὰ ὤρισεν, ὡς ἐν τῇ Ἑδέμ τὴν φλογίνην ρομφαίαν, κἀνταῦθα ἀγρύπνους κερβέρους τοὺς ἀτρόμητους μιναστάς. Οὗτοι κληρονόμοι ἐνταῦθα τῆς πρὸς τὰ πρῶτόγονα δάση εὐλαβείας τῶν Πελασγῶν, περὶ ὧν τις ἔψαλλεν :

τὸν δ' αὐτᾶ καλὸν ἄλσος ἐποίησαντο Πελασγοὶ
δένδρεσιν ἀμφιλαφές· διὰ κεν μόλις ἐνθαι διστός
ἐν πίτυς, ἐν μεγάλοι πετέλαϊ ἔσαν, ἐν δὲ καὶ ὄγναι,
ἐν δὲ καλὰ γλυκύμαλα· τὸ δ' ὡστ' ἀλέκτρινον ὕδωρ
ἐξ ἀμχαν ἀνέθυσ, θεὰ δ' ἐπεμαίνετο χῶρῳ. (1)

Καὶ ὅπως ὁ ἐκείνων ἐπώνυμος ἦρως, διασωζομένων καὶ ἐπὶ Θουκυδίδου ἐνταῦθα, ἐξεσφενδόνισε τὸ ὄρος κατὰ τῶν Γιγάντων, ἀπέλυον οἱ πατέρες τὰς ἀράς καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων τὸν παράδεισον τοῦτον, ὃν ἀνέδειξαν καὶ ἐτελειοποίησαν διὰ διηγετοῦς ἐργασίας καὶ παντοειδοῦς καλλιεργίας, ὥστε ἡ δαψίλεια τῶν ἀγαθῶν νὰ μεταδίδηται καὶ ἐκτὸς τῶν ὄριῶν εἰς μεγάλην ἀκτῖνα.

(1) Καλλιμάχου, Ὕμνος εἰς Διὸν ἐκείνου (ἐκδ. Bloisfield, London, 1835 σ. 41), ἐν ᾧ καὶ τὸ : Δαμάτερ, μέγα χαῖρε, πολύτροφε, πολυμέδιμνε. Ἐν τῷ εἰς Ἀφροδίτην Ὀμηρ. Ὕμνῳ ἀναφέρεται, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐκλεκτὰ δάση παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθεωροῦντο τεμένη, εἰς τοὺς ἀθανάτους ἀφιερωμένα, οὔτε ἐπετρέπετο νὰ κόπῃται ταῦτα, ἀλλ' ἀφιέντο ἄθικτα καὶ ἐξηφανίζοντο σήπόμενα τῷ χρόνῳ :

Τῆσι δ' ἄμ' ἐλάται ἡ δρυὲς ὑψικάρηνοι
γεῖνομένησιν ἐφύσαν ἐπὶ χθονὶ βωπικνείῃ,
καλαί, τηλεθάουσαι, ἐν οὐρεσὶν ὑψηλαῖσιν,
ἐστᾶσι ἡλίβατοι, τεμένη δὲ ἐκικλήσκουσιν
ἀθανάτων, τὰς δ' οὔτι βροτοὶ κείρουσι σιδήρῳ.

Ἄλλ' ὅτε κεν δὴ Μοῖρα παρεστήκη θανάτοιο
ἀζάνεται μὲν πρῶτον ἐπὶ χθονὶ δένδρεά· καλὰ τὰ γὰρ
φλοιὸς τ' ἀμφιπεριφινύθει, πίπτουσι δ' ἀπ' ἄλλοι
τῶν θεῶν ὁμοῦ ψυχῆ· λείπει φάος ἡέλιαι. (στ. 265—278).

4— Ὁ περιώνυμος καὶ ἀπέραντος καστανεῶν τοῦ Ἄθω, καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργια αὐτοῦ. Οἱ μοναδικοὶ Ἀλβανοὶ ὑλοτόμοι καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Οἱ πρῶτοι μοναχοὶ κατεστάθησαν ἐν Ἄθω αὐτάρχεις πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐπιφοιτῶντας προσκυνητάς· περισσεύοντες δὲ χάριν τῶν πτωχῶν τοῦ Κυρίου, ἐγένοντο προστάται τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, καὶ οἱ δημιουργοὶ σπουδαίων εὐαγῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, ὡς καὶ οἱ θεράποντες τῶν Μουσῶν καὶ σκαπανεῖς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ δὴ τῆς ἱερᾶς θεολογίας. Οὕτω φεύγοντες τὸν κόσμον ἐφαίνοντο ἀνεπαισθήτως οἱ κατακτηταὶ αὐτοῦ καὶ ψυχικράτορες. προσεῖλκον τὰ πλήθη εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη καὶ ἔτρεφον αὐτὰ διὰ τοῦ θεοῦ μάννα, τῆς πνευματικῆς πανδαισίας. Καὶ οἱ μοναχοὶ ἀληθῶς ἐγένοντο οὐρανοπολίται καὶ ἡ ἐρημος πόλις τῶν ἁγίων, ὡς ὀνομάζει ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος τὸ παρά τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὄρος τῆς Νιτρίας. Ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς, ἡ πνευματικὴ περιουσία, δὲν περιορίζεται, ἀλλ' ὡσεὶ ὑπὸ φυγοκέντρου δυνάμεως ὠθούμενος διασκορπίζεται καὶ μεταλαμπαδεύεται εἰς τὰ πέριξ. Πάντα τὰ ὄντα μετέχουσιν αὐτοῦ, ἡ φύσις, τὰ λογικὰ καὶ τὰ ἄλογα. ὡς δὲν δύνανται τὰ νέφη νὰ ἐμποδίσωσι τὸ ἀπαστράπτον καὶ φωτοβόλον ἄρμα τοῦ Ἡλίου, οὕτω καὶ τοῦ μοναχοῦ τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν καὶ σφριγῶσαν ζωὴν νὰ περιορίσῃ οὐδεμίαν ἰσχυρὴν βίαν. Αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἐν παντὶ κύκλῳ τῆς ὑπάρξεως· πᾶσα κίνησις, πᾶς λόγος, πᾶσα χειρονομία, εἶναι δηλωτικὰ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ὁ μοναχὸς, ὁ ἀληθῶς στοιχῶν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, εἶναι αὐτοτελής καὶ ἀπεριόριστος δύναμις, ἥτις ἐξαγγέλλει αὐτὸν ὡς ὑπέρτερον ὄν, καὶ θείας καταγωγῆς, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπόψεως δικαίως ἐπωνομάσθη ἀγγελικὸν τὸ τάγμα. Καὶ ὅταν μὲν ὁ μοναχὸς ἔχῃ ἐπίγνωσιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς μεγάλης ἀποστολῆς, τὸ τάγμα πληθύνεται καὶ κραταιοῦται, ὅταν δὲ τοῦναντίον, μεθίσταται εἰς τὸ ἀντίθετον καὶ ὁ παράδεισος οὗτος ἀντὶ τῶν φιλοσόφων καὶ ἀγαθῶν φυτοκόμων πληροῦται ἀγγελῶν κακοποιῶν στοιχείων. Ἐπὶ τῶν πέριξ μερῶν τοῦ κολοσσιαίου τούτου κῶνου τοῦ Ἄθωνος ἀκμάζει ἡ πολυπόικλος γλωρίς, ἥτις ἀντιπροσωπεύει τὰ παντοειδῆ φυτὰ ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μέχρι τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν, ἀλλ' ἡ δασικὴ πλουσιωτάτη βλάστησις ἀπὸ 2—3 δεκάδων ἐτῶν διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ἐρημώσεως. Νομίζει τις ὅτι πᾶσαι αἱ ἐναντίαι δυνάμεις συνώμοσαν εἰς τοῦτο, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ἀδιαφορία εἶναι ἀπερίγραπτος.

Δυστυχῶς εἰς πάντας τοὺς συγχρόνους μοναχοὺς δὲν βλέπει τις.

τὴν εὐλάβειαν καὶ στοργὴν, ἣν εἶχον οἱ παλαιότεροι, οἵτινες ὄντως ἐθεώρουν ἱερὰ τὰ ἄλση, διὸ οὐδ' ἤπτοντο αὐτῶν τὸ παράπαν· ὄθεν παρατηροῦμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις "Ἕλλησιν, ὅτι πᾶσα πόλις καὶ χώρα εἶχεν ὠρισμένον δένδρον ὡς ἱερὸν καθιερωμένον εἰς θεὸν· π.χ. αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Τροιζὴν τὴν ἐλαίαν, ἡ Δωδώνη τὴν φηγὸν (ὄθεν καὶ ὁ Ζεὺς φηγοναῖος), οἱ Δελφοὶ τὴν πλάτανον, ὡς καὶ ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Αὐλὶς, τὴν φορβάδα δρῦν ἢ Βοιωτία. Καὶ οὐμόνον μεμονωμένα δένδρα, ἀλλὰ καὶ δάση ὀλόκληρα, τὰ τεμένη, ἐθεωροῦντο ἱερὰ καὶ ἄδυστα, ὡς θεῶν κατοικία. Πᾶσα πόλις εἶχεν ἐν τούλάχιστον ἄλσος ἀφιερωμένον εἰς τὸν πολιούχον αὐτῆς θεόν. Τὸ ἐπινόημα τοῦτο ἦν σοφώτατον, καὶ κατὰ τὸν Χλωρόν, ὅστις ἐποίησατο τῷ 1890 λαμπρὰν ἀνακοίνωσιν εἰς τὸν Πάρνασσόν: «Ἡ δασυλογικὴ δραστηριότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (1), τὰ πλεῖστα τῶν δασῶν εἰς μόνην τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὀφείλουσι τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ παρδγ. τὰ τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Ἀρκαῖοι δηλ. ἐδιδάσκοντο, ὅτι ὁ γενάρχης αὐτῶν Ἀρκᾶς ἐνυμφεύθη τὴν ἀθάνατον νύμφην Δρυάδα, ἐξ ἧς ἀπεκτήσατο δύο υἱούς, ὧν ὁ εἰς ἐκαλεῖτο Ἐλατος, ὃ ἔλαχεν ὡς κληρὸς τὸ ἕρος Κυλλήνη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπέχρεοῦντο οἱ κάτοικοι νὰ σέβωνται καὶ νὰ περιποιῶνται τὰ δάση ὡς ἱερὰ, ἡ Ἀρκαδία ἦν λίαν δασώδης καὶ ὀνομαστὴ διὰ τοὺς δρυμῶν τῶν δρυῶν (ὄθεν καὶ βαλανηφάγοι οἱ κάτοικοι ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου) καὶ τῶν ἐλατῶν. Κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ μοναχοὶ ἐγκατασταθέντες κατὰ τὸν Η' αἰῶνα εἰς Ἄθω, ἕρος ἱερὸν παρὰ τοῖς Πελασγοῖς, καὶ μείναντες κατάπληκτοι πρὸ τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ τῆς ἐξαισίας δασικῆς βλαστήσεως, ἀνεκῆρυξαν τὸν γῶρον ἱερὸν καὶ ἄβατον τοῖς βεβήλοις καὶ πᾶσι τοῖς θηλέοις ἀνατιθέμενοι αὐτὸν μετὰ πάσης εὐλαβείας εἰς τὴν βασιλίσσαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ μητέρα τοῦ θεοῦ, τὴν παρθένον Μαρίαν. Ὁ Νικαίας μητροπολίτης Πορφύριος, γράψας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐν στίχοις τὴν περιοδείαν αὐτοῦ εἰς Ἄθω, ἐκπληκτος πρὸ τοῦ θεάματος ἀναφωνεῖ:

γὰ τοῦτο καὶ μὲ δίκαιον κῆπον καὶ περιβόλι
τῆς Παναγίας Δέσποινας σὲ ὀνομάζουσι ὅλοι!

Τὰ δάση τῆς Μακεδονίας ἦσαν περιώνυμα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· διὸ καὶ ἐντεῦθεν, λέγει ὁ Ξενοφῶν, «Ἀθηναῖοι τὰ ξύλα ἄγουνται» (Ἑλλ. 6,1,11). ξύλα δὲ ἐννεοῖ ἐνταῦθα κυρίως τὰ ναυπηγήσιμα: »ἐξ αὐτῶν μέντοι τούτων καὶ δὴ νῆες εἰσι. (Ἀθην. Πολιτ. 2,11).

(1) Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Δασικῆς ζωῆς, 1933, τεύχ. 6—7 σ. 1—7.

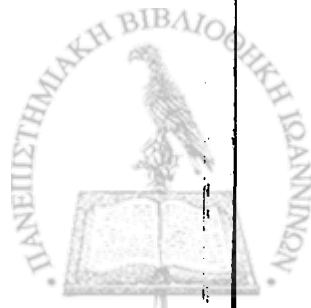

Κυρίως ἐν πολλῇ τιμῇ ἐφέρετο ἡ ἐλάχιστη τῆς Μακεδονίας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θεόφραστος: «διαιροῦσι δὲ τινες κατὰ τὰς χώρας, καὶ φασὶ πρώτην μὲν εἶναι πρὸς τὴν τεκτονικὴν χρεῖαν τῆς ὕλης τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγινομένης, τὴν Μακεδονικὴν· λεία τε γὰρ ἐστὶ καὶ ἀστραβῆς... δευτέραν δὲ τὴν Ποντικὴν (καὶ ὅμως αὕτη, ἡ τοῦ Γαλαζίου μάλιστα εἶναι πρώτη νῦν, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν περὶ τὰ δάση ἀστοργίαν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων), τρίτην δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ρινδάκιου, τετάρτην τὴν Αἰνιανικὴν, χειρίστην δὲ τὴν Παρνασσιακὴν καὶ τὴν Εὐβουϊκὴν· καὶ γὰρ ὀζώδεις καὶ τραχείας εἶναι καὶ ταχὺ σήπεσθαι (Φυτ. ἱστορ. 2,2,2).¹ Περὶ καστανέας ἐλάχιστος γίνεται λόγος, ὡς ἦττον πρὸς ναυπήγησιν χρησίμου, καὶ διότι αὕτη μὴ καλλιεργουμένη τὸ πάλαι, ὡς νῦν πρεμνοφυῶς, ἦν ἀκατάλληλος εἰς τὴν τεκτονικὴν—ἅμα γὰρ τὸ 40ὸν ἢ 50ὸν ἔτος διέλθη σήπεται ἐσωτερικῶς καὶ κουφώνεται.—² Ἀπὸ ἑκατονταετίας κανονικῶς κατὰ 15ετίαν ἢ εἰκοσαετίαν ὑλοτομουμένη κατὰ συστάδας ἀπέβη ἐν Ἄθω ὁ μοναδικὸς εἰς ὑπόδειγμα καλλιεργίας τύπος καὶ σπουδαίαν ἀποφέρει πρόσουδον εἰς τὰς Μενάς.³ Ἡ ἀγρία καστανέα (*castanea vesca* Gaertn ἢ *sativa*) ἀναπτύσσεται εἰς τὴν δασικὴν ζώνην τῶν φυλλοβόλων δασῶν, ἅτινα καλοῦνται δρυμῶνες, καὶ ἀκολουθεῖ τῇ ζώνῃ τῶν πλατυφύλλων καὶ συνήθως ἐν Ἑλλάδι (ἐν Ἄθωνι καὶ Πηλῖῳ) εὐρίσκεται ἀπὸ τῶν 100-800 μ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη ἀπὸ τῶν 1200 μ. (ἐξαιρέσιν, ὡς ὀψόμεθα, ἔχομεν ἐν Λαύρᾳ). Ἡ δασικὴ περιοχὴ, ἐν ἣ εὐδοκιμεῖ τὰ μέγιστα ἢ καστανέα, εἶναι ὁ λεγόμενος Ζυγός, ἦτοι τὰ ὑψώματα ἀπὸ τῶν Μ. νῶν Βατοπεδίου καὶ Ξενοφῶντος μέχρι τῆς Προβάτας καὶ τῶν Ἀγιοπαυλιτικῶν ὄριων, καὶ δὴ τὰ περὶ τὰς Καρεάς, ἦτοι τὸ μέσον τοῦ Ὄρους, τμήματα.

Σύστημα ὑλοτομίας ἐφαρμόζεται ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν Μονῶν ὁ περιτροπικὸς χρόνος διαρκείας 15-20 ἐτῶν. Ἄλλ' εἶναι διηρημένον τὸ δάσος εἰς πλείονα τμήματα, ὥστε κατὰ τὴν περίδον ταύτην κατ' ἔτος ἀναλογεῖ ἐν τμήματι καὶ τοῦτο ἀπὸ οἰκονομολογικῆς ἀπόψεως εἶναι συμφώτατον· διότι ἀπολαμβάνει τακτικὸν εἰσόδημα ἢ Μ. νὴ πάντοτε ἀπὸ τοῦ δάσους. Ἐξαιρέσιν τοῦ γενικοῦ τούτου συστήματος ὑλοτομίας ἀποτελεῖ ἡ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Μ. νὴ τοῦ Ρωσικοῦ, ἣτις ἐπειδὴ κατὰ τὰ παρελθόν οὐδε-

(1) Πρβλ. καὶ Πλίνιον, *Hist. natur.* 2, 16, 39, ὅστις παραβάλλει τὴν Μακεδ. ἐλάχιστην πρὸς τὴν τῶν Ἄλπεων καὶ Ἀπεννίνων.

(2) Βλέπ. τὴν μοναδικὴν, ὅσον ἐγὼ οἶδα, διατριβὴν τοῦ Π. Γρῆσπου: Ἡ διαχειρίσις τῶν ἐκ καστανιάς δασῶν τοῦ Ἄθω (ἐν Δασικῇ ζωῇ, ἔτος Α', τεύχος Γ' σ. 2—7, Ἀθῆναι 1983) καὶ ἦν συμπληροῦμεν ἐνταῦθα.

καὶ τὸ ἄρρευμα γίνεται συγχρόνως καὶ ἡ ἀποκλάδωσις, ἥτις περὶο-
ρίζει τὴν κόμην τοῦ δένδρου εἰς τὸ ἐλάχιστον (χάρις εἰς τὸ εἰδικὸν
ἔργαλεῖον, ὅπερ ἀπὸ 20ετίας ἐφαρμόζεται εἰς τινὰς τῶν Μονῶν,
καὶ ἔνθα οἱ βλαστοὶ ἔχουσι τεραστίαν πρὸς τὰ ὕψη ἀνάπτυξιν),
συνήθως ὅμως εἰς τὸ 1)3 τοῦ ὕψους (1). Οὕτω διὰ τῶν ἀλλεπαλλή-
λων τούτων ἀραιώσεων ὑπολείπονται 7 κατὰ μέσον ὄρον ἄτομα
εἰς ἐκάστην ρίζαν. Δι' αὐτῶν οὐ μόνον ἐκ τῶν κάτω ὑποβοηθεῖται,
ἡ ἀνάπτυξις τῶν δένδρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλια-
κῶν ἀκτίνων. Εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἀφίνεται 6-7 ἔτη τὸ δά-
σος καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὠραιότερον θέαμα διὰ τὴν εὐθυτενῆ παράστα-
σιν καὶ τὸ ἰσομέγεθος τῆς συστάδος. νομίζει τις, ὅτι ἔχει ἐνώπιον
αὐτοῦ ἐκλεκτὸν φυτώριον ἢ βασιλικὸν κήπον, παράδεισον ὄντως θεῖον
διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ κανονικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ εὐσταεῖς κόμαι,
ἐνθα περιωρίσθη πλέον τὸ φύλλωμα τοῦ δένδρου, ἠνωμένα ἀδια-
σπάστως παρουσιάζουσιν ἐξ ἀποστάσεως ἀπέραντον καταπράσινον
τάπητα, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος, καὶ κωλύουσαι τὴν διεύθυνσιν τῶν
ἀκτίνων συντελοῦσιν, ὥστε οὐ μόνον τὰ σπερμοβλαστήματα νὰ
φυτοζωῶσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἄλλη ἀγρία βλάστησις νὰ διατελῇ
εἰς μαρασμόν. Οὕτω δὲν διακρίνει τις εἰς τοιοῦτον δάσος ἐπὶ τοῦ
ἐδάφους τὴν συνήθη πρασίνην ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ τὰ παχύτατα
στρώματα τῶν ξηρῶν φύλλων, χρώματος ὑπολεύκου. Ταῦτα
ἀποτελοῦσι τὰ ἀξιόλογα κοιτάσματα πρὸς λίπανσιν τῶν δένδρων,
μεταβάλλοντα δὲ εἰς σπόγγον συγκρατοῦντα τὰ ὄμβρια ὕδατα,
ὥστε νὰ μὴ δοκιμάζῃ ποτὲ ἡ καστανέα τὰ δεινὰ τῆς ἀνομβρίας.
Μεστούμενον καὶ γιγαντούμενον, ὑφ' ἧς συνθήκας προεερρήθη, τὸ
δάσος φθάνει μετὰ 6-7 ἔτη ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀραιώσεως εἰς
τὴν ὠριμότητα τελικῆς ὑλοτομίας (ἀράδα). Κατὰ ταύτην κό-
πτονται πλησιαιτάτα πρὸς τὸ πρέμνον ἅπαντα τὰ δένδρα, λουμά-
κια ἢ ἀδελφία καλούμενα, μετὰ προσοχῆς χωρὶς αὐτὸ νὰ πληγώ-
νηται, ἀφαιρουμένων καὶ τῶν τυχόν ἐν τῷ μεταξὺ νεοβλάστων.
Ὁ καλὸς ὑλοτόμος προσπαθεῖ νὰ στρογγυλώσῃ τὴν ρίζαν ἢ τὸ
πρέμνον, ἀπαλλάττων αὐτὸ κατὰ τὰς ἐκάστοτε καθάρσεις καὶ τὴν
τελικὴν ὑλοτομίαν τῶν ἐσοχῶν ἢ ἐξοχῶν, δι' ὧν εἰσερχομένων
τῶν ὑδάτων ἐπέρχεται ἡ σῆψις καὶ τὸ κούφωμα τῆς ρίζης, ἅπερ

(1) Κατὰ τὸν κ. Γ ρ ί σ π ο ν, παρ' οὗ παραλαμβάνω τινὰ ἐκ τῆς μνη-
μονευθείσης περὶ τῆς καστανέας πραγματείας, ἡ Μονὴ τοῦ Γρηγορίου
ἐφήρμοσε σύστημα ἐπιστημονικὸν δηλ. ἀντὶ τοῦ δευτερίσματος καὶ ἀερέ-
ματος μόνον τὴν ἀποκλάδωσιν. Καὶ ἐν Πηλίου παραλείπεται ἐνίοτε τὸ ἄρρευμα,
ὅταν ἡ πρώτη ἀραίωσις γίνηται εἰς μέγαν βαθμὴν. παρατήρησα ὅμως ὅτι
παρεμποδίζει μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τὸ μὴ κανονικὸν ἀραίωμα.

ἐπιφέρουσι τὴν ἀτροφίαν τῶν σπερμοβλαστημάτων. Ταῦτοχρόνως ἐκκαθαίρεται τὸ ἔδαφος καὶ πάσης ἄλλης ἀχρήστου ὕλης. γίνονται δὲ συνήθως συγχρόνως εἰς τὰ μεικτὰ δάση καὶ ἡ ὑλοτομία ἄλλων εἰδῶν καὶ δὴ δρυῶν καὶ ἐλάτης, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμφύονται ταῖς καστανέαις. Εἰς πολλὰς Μονὰς ἐφαρμόζεται καὶ τὸ σύστημα τῶν παρακρατημάτων, ἅπερ λέγονται *μανάρια*, καὶ προαρίζονται διὰ σανίδια ἢ δοκοὺς (*τσιμπίδια*) ὑλοτομούμενα εἰς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου περιτροπικοῦ χρόνου ἐνίοτε καὶ τοῦ τρίτου, ὅπερ ὅμως ἐξαντλεῖ τὴν πρεμνοβλαστικὴν δύναμιν τῆς ρίζης καὶ δεόν νὰ ἀφίνωνται ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα. Ὅταν πρόκηται νὰ ὑλοτομηθῶσι τηλεγραφόξυλα, τοῦτο γίνεται κατ' ἐξαίρεσιν ἐνίοτε πρὸ τῆς τελικῆς ὑλοτομίας εἰς διαφόρους διαστάσεις καὶ πάχους ἄνω τῶν 0,09 μ. Ὡς πρὸς τὴν ὑλοστατικὴν ἢ τὴν τοῦ δάσους ἀπόδοσιν ἐν Ἄθῳ ὁ κ. Γρίσπος παρατηρεῖ:

«Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στρέμματος ὑπάρχουν κατὰ μέσον ὄρον 40 πρέμνα, φέροντα ἕκαστον 5—6 ἄτραμα ἤτοι 200—240 ἐν συνόλῳ. Ἐκ τούτων παράγονται περὶ τὰς 500—600 κολῶνας (κατ' ἀναγωγὴν) μὲ χρῆσιμον ὄγκον πελεκητῆς ξυλείας 11,000 κυβ. μ. (γρ. 11 κυβ. μ.) ἤτοι ἡ μέση ἐτησίᾳ προσαύξεις (εἰς χρῆσιμον πάντοτε ξυλείαν) εἶναι ὀλίγον τι ἀνωτέρα τοῦ ἡμίσεως κυβ. μ. κατὰ στρέμμα (ἀκατανόητον) καὶ διὰ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἔτη.»

«Τὸ ποσοστὸν λοιπὸν ποσοτικῆς αὐξήσεως εἶναι μέγα, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν ἔντεχρον ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἐπέμβασιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν εὐνοϊκῶν πράγματι φυσικῶν ὕρων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως βαίνει ραγδαίως αὐξανόμενον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος» (1). Καὶ ὁ ἄλλοτε ἐπιθεωρητῆς τῶν Δασῶν κ. Π. Οἰκονόμου ἐπισκεψάμενος κατὰ τὸ 1916 τὸ ἅγιον Ὄρος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐκφράζεται διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν: «παρετήρησα, λέγει, ὅτι οἱ ἐκεῖ μοναχοὶ χωρὶς ν' ἀνατρέξωσιν εἰς τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης καὶ χωρὶς ἡ κρατικὴ μέριμνα νὰ ἐπέμβῃ, οὗτοι διαχειρίζονται τὰ ἐκ καστανέας δάση των πρωτοτύπως καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκεῖ συναντᾷ τὸ ἰδεῶδες δάσος». Ὁ κ. Π. Γρίσπος περαίνων τὸ ἄρθρον αὐτοῦ ἀποφαίνεται: (2) «διερωτᾶται κανεὶς τί θὰ εἶχε νὰ προσθέσῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ ὁ δασοτέχνης καλούμενος νὰ ρυθμίσῃ διὰ προσωρινῆς ἢ μονιμωτέρας μελέτης τὴν διαχείρισιν δάσους τῆς ἀνωτέρω περιπτώσεως; Τόσον

(1) Δασικὴ ζωὴ κ.τ.λ. σ. 6—7.

(2) Αὐτ. σ. 7.

εις τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὄλης δασοπονίας, ὅσον καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν πλήρες σύστημα ὑποδειγματικῆς διαχειρίσεως, τὸ ὁποῖον ἐφιλοτέχνησεν ἡ λαϊκὴ πεῖρα. τὸ ἀποτέλεσμα εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξεν ἀντιπροσωπεύει μακροχρόνιον προσπάθειαν αἰώνων. (1) Πότε ἤρξατο ἡ προσπάθεια αὕτη καὶ ἀπὸ τίνος χρόνου ἀποκατεστάθη τὸ σύστημα ἐν τῇ σημερινῇ του ἀρτία μορφῇ δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν σήμερον νὰ ἐξετάσωμεν». Τοῦτο ὡς καὶ ἄλλας λεπτομερείας θὰ ἐκθέσωμεν ἡμεῖς κατωτέρω. Ἐνταῦθα ὅμως κρίνομεν ἐπάναγκες, ὅπως ἀναπτύξωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου φαινομένου, τῆς θαυμασίας ἀναπτύξεως τοῦ καστανεῶνος τοῦ Ἄθω καὶ τῆς ἀξιομιμήτου ὄντως καλλιέργειας αὐτοῦ.

Ὁ κ. Γρίσπος περὶ τῶν ὑλοτόμων γράφει : «οἱ δασικοὶ ἐργάται ἐν Ἄθῳ εἶναι συνήθως Βορειοηπειρῶται καὶ Μακεδόνες». ἀλλ' οὐ μόνον συγγέει τοὺς ἐξαγωγεῖς τῆς πελεκητῆς ξυλείας, τοὺς ρεντινάδες, πρὸς τοὺς ἀνθρακεῖς, ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ Γρεβενιώτας καὶ Καταφυγιώτας (2) καὶ Κουτσοβλάχους ! Τοιοῦτοι οὐδέποτε ἔφαγον ψωμὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. «Ὁμιλοῦν, ἐπιλέγει, τρεῖς ἢ τέσσαρας γλώσσας καὶ θὰ ἦτο δύσκολον νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς τὴν ἐθνικότητα των». (3) Διατί, εὐλογημένε, δυσχεραίνεις τὰ πράγματα, ἀφοῦ καὶ αἱ πέτραι γνωρίζουσιν, ὅτι ἅπαντες οἱ ρεντινάδες ἢ κερεστετζήδες ἐν Ἄθῳ εἶναι Ἄλβανοὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κορυτσᾶς ; Περὶ τῆς δασονομικῆς τούτων μορφώσεως, τῆς ἐκ τῆς-δημῶδους παραδόσεως καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν σχολείων καὶ τῶν πανεπιστημίων προσγινομένης αὐτοῖς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν διαδοχικῶς ἀπὸ αἰώνων, θὰ γράψωμεν κατωτέρω. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχει καθῆκον ἡ ἑλλ. Κυβέρνησις νὰ φροντίσῃ ἐγκαίρως, ὅπως προλάβῃ τὸν ἐκτοπισμὸν τούτων, ὅστις δυστυχῶς συντελεῖται χάρις εἰς τὸν περὶ ἄλλοδαπῶν ψηφισθέντα νόμον τοῦ 1926, ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ ἔπειτα νὰ φέρῃ ἐργάτας ἐμπειροτέχνους τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔξωθεν, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ κατὰστροφῶσι

(1) Ὅσα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω ὡς πρὸς τὴν σύστασιν καὶ ἀνάπτυξιν καὶ αὐτὰς τὰς ἐπισημίας τῶν ὑλοτομουμένων μονάδων ἀρμύζουσι περίπου καὶ εἰς τὰ δάση τοῦ Πηλίου (βλ. Α. Χριστοδουλοπούλου, Περὶ τῶν ἐκ καστανέας δασῶν τοῦ Πηλίου, (Γεωργ. Δελτίον Πηλίου, ἔτος Α' τευχ. 2—3, σ. 1—5, Βόλος 1924).

(2) Οὐδέποτε εἰργάσθησαν ἐν Ἄθῳ Καταφυγιῶται. Πρὸ διετίας μόνον ἡ Λαύρα εἶχε 20—30 τσεκούρια ἐκ τούτων, ἀλλὰ μετὰ ἐν ἔτος μὴ δυναθέντες νὰ ἐγκλιματισθῶσιν, ἀνεχώρησαν, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν ὄντως τὰ δάση, ὡς κακοὶ ἐργάται, μὴ δυναθέντες νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ σύστημα τῶν Ἄλβανῶν.

(3) Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 4.

τά ὠραῖα δάση. Ἀπὸ 1000 καὶ πλέον Ἀλβανῶν ἔχουσιν ὑπολειφθῆ ἤδη περὶ τοὺς 100! Τὸ 1926, ὅταν ἐζητήθη ἡ ἐκδίωξις αὐτῶν, διαμαρτυρηθεῖσα ἡ Ἱ. Κοινότης κατῴρθωσε νὰ κρατήσῃ περὶ τοὺς 300, ὧν ἔμειναν τὸ 1)3· διότι παρεμβάλλονται αὐτοῖς τοιαῦτα ἐμπόδια κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ἐπάνοδον, ὥστε προτιμῶσι νὰ μὴ ἐπανέλθωσι· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ χάρις εἰς τὰς ποικίλας δυσχερείας, ἃς ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς αἱ ἑλλ. ἀρχαὶ φεύγουσιν ἀνεπιστρεπτεῖ. Ἡθέλησαν οἱ ἐν Λαύρα ν' ἀντικαταστήσωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν Καταφυγιωτῶν, ἀλλ' ἐπλήρωσαν οἱ καινοτόμοι ἀκριβὰ τὴν ἀπόπειραν ταύτην, ὡς εἶπομεν. Οἱ Ἀλβανοί, λαὸς φιλόπονος καὶ φιλότιμος εἰς τὸ ἔπακρον, ἀπέδειξαν σπανίως ἀρετὰς ἐν Ἄθῳ ὡς ὑλοτόμοι, κτίσται καὶ ἀγωγίῳται. ἤθικοι καὶ ἐμπιστοί, εἰσὶν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, ὅπερ ἐκτελοῦσι μετὰ μεγίστης εὐσυνειδησίας, ὡς τέλειοι εἰς τὰ δάση καὶ ἐν ταῖς Μοναῖς οἰκοκυραῖοι. ἐγκρατεῦνται καὶ νηστεύουσιν, ὡς οἱ καλλίτεροι τῶν μοναχῶν. Τὰ ἄσμεα καὶ αἱ κοσμικαὶ διασκεδάσεις ἀπαγορεύονται ἀπολύτως εἰς τοὺς ἐν ταῖς Μοναῖς πέριξ καὶ ἐν ταῖς Καρεαῖς, τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ ἁγίου Ὄρους, οἰκοῦντας λαϊκοὺς. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐφαρμόζουσι τὸν κανόνα τοῦτον καὶ εἰς τὰ δάση, ἐνθα ἔχουσι τὰς καλύβας. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ, ὅτι ὁ μάλιστα ἔκαμε δριμυτάτην παρατήρησιν εἰς τὸν σύντροφον αὐτοῦ, διότι ἐτραγῶδει, ἐνῶ εἰργάζετο κατὰ τὴν μεγ. Τεσσαρακοστήν, ἣτις θεωρεῖται περίοδος πένθους διὰ τοὺς καλοὺς χριστιανούς. Βαδίζουσι 1-2 ὥρας νύκτα ἐν τῷ σκότει καὶ ἐν καρῶ χειμῶνος, ἵνα προλάβωσι τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὸ μοναστήρι. Ἐγγαμοὶ ὄντες ζῶσιν ὡς καλοὶ μοναχοὶ τηροῦντες τὴν ἀμοιβαίαν συζυγικὴν πίστιν μετὰ θρησκ. εὐλαβείας. λιτοδίαιτοι εἰς ἄκρον προσπαθοῦσι νὰ ἐξοικονομήσωσι τὰ χρήματα, ἵνα σώουσι τοὺς μισθοὺς ἀποστέλλωσιν εἰς τὰς οἰκογενείας. Εἰς τὰς σπανίας ταύτας ἀρετὰς, δι' ὧν κατεκτήσαντο τὴν τῶν μοναχῶν ἄκραν ἐκτίμησιν, ἐξοικειοῦνται παιδιόθεν εἰς ἡλικίαν 10-12 ἐτῶν ἐρχόμενοι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐπὶ 3-5 ἔτη ὑπηρετεῖ ὁ ἄλβανόπαις ὡς *κονακτοῆς* ἢ τοῦ ὑπηρέτης τῆς καλύβης, (1) ζυμώνων, μαγειρεύων, καὶ φιλοκαλῶν τὴν καλύβην. μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην προάγεται εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἡμιονηγοῦ, «πάει μὲ τὰ μουλάρια», κατοβιβάζων τὸν *κερεστὲν* ἢ τὴν πελεκητὴν ξυλείαν εἰς τὴν σκάλαν τῆς θαλάσσης. καὶ ὅταν εὐδοκίμως διέλθῃ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν πκίρνει τὸ τσε-

(1) Ὁ *κονακτοῆς* παρὰ Καταφυγιώταις λέγεται *καλύβας*, ὅπερ δίδον ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Τουρκικὴν λέξιν.

κοῦρι πρῶτα εἰς τὸ καθάρισμα καὶ τὸ δευτέρισμα καὶ ἔπειτα τὸν πέλεκυν διὰ τὸ νὰ πελεκήσῃ καστανέας· τοῦτο εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμός. Οὕτω ἐγκλιματίζεται ὁ Ἄλβανὸς εἰς τὸ δάσος, καὶ συνδέεται πρὸς αὐτὸ ἀδιαρρήκτως, ὡς τὸ κέντρον τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ. ἀγαπᾷ καὶ λατρεύει αὐτό, ὅπως ὁ γεωργὸς τὸν ἀγρὸν καὶ ὁ κηπουρὸς τὸν κῆπον, τὸ δὲ ἅγιον Ὅρος θεωρεῖ δευτέραν πατρίδα, ὅπερ μετὰ δακρύων ἐγκαταλείπει εἰς ἔσχατον γῆρας, ἵνα πάῃ καὶ ἀποθάῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς τὸ χωριό ! Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ εὔρῃ τὸ ἅγιον Ὅρος τοιοῦτους ἀνθρώπους τὴν σήμερον, αἵτινες εἶναι ἀληθῶς μοναχοὶ ἀρράσωτοι. Ἐδοκίμασαν νὰ μιμηθῶσιν αὐτοὺς πολλάκις οἱ ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ οἱ Καταφυγιῶται ἐσχάτως, ἀλλ' οὗτοι συνειθισμένοι, ἵνα καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν κατερχόμενοι εἰς τὰ χωρία διασκεδάζωσι σκορπίζοντες, ὅσα συνέλεξαν καθ' ἕλην τὴν ἑβδομάδα, βαρέως φέρουσι τὸν ἀκοινωνητὸν βίον καὶ τὴν μοναχικὴν αὐστηρότητα. Ὁ πρῶτος λοιπὸν καὶ κύριος συντελεστὴς τῆς μοναδικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀγιορειτικῶν δασῶν εἶναι ὁ Ἄλβανὸς ὑλοτόμος, ὅστις γεννᾶται σχεδὸν καὶ γηράσκει ἐν τῷ δάσει παιδιδίθην μούμενος εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς τέχνης καὶ δι' ὄλου τοῦ βίου μετὰ στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καταγιγόμενος εἰς αὐτὴν καὶ τελειοποιούμενος. εἶναι σωστὸς ὁπαδὸς τοῦ Πικνὸς, ὀρεσίβιου, λάτρης τοῦ ἀπλοῦ καὶ φυσικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ μοναδικῇ ἐμπειρίᾳ τῆς τέχνης. Ὁ ὀφθαλμὸς ὑπηρετεῖ αὐτῷ ὡς κανὼν καὶ στάθμη, ὁ πέλεκυς, ὡς ρουκάνι καὶ πλάνη (μεγάλου ρουκάνι), δι' οὗ παρουσιάζει ὡς χυτὲς τὲς κολῶνες, ὡσὰν νὰ ἀπέρασαν ἀπὸ τὸ τεξάκι τοῦ τέκτονος. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ὅπου τὰ δάση τοῦ ἀγίου Ὅρους διακρίνονται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ ξυλεία εἶναι περιζήτητος. Καὶ ὁ νόμος, ὅστις ἀναγκάζει τοὺς Ἄλβανούς νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν Ἑλλάδα εἶναι καταστρεπτικὸς διὰ τὴν μοναδικὴν αὐτῆν λαϊκὴν τέχνην, ἣν θαυμάζουσι δασονόμοι τῆς Εὐρώπης, καθηγηταὶ πανεπιστημίων κλπ.

5.—Διαφορὰ τῆς ΒΑ καὶ ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ἄθω ὡς καὶ τοῦ Ζυγοῦ.—Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημείας Ἀθηνῶν πρὸς τοὺς Ἀγιορίτας.—Αἱ Νύμφαι τῶν δασῶν.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, ὅστις συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον, ἵνα ἐνταῦθα ἀναπτυχθῇ ἡ τοιοῦτη τέχνη, ἡ φύσις, ἡ ἐξαιρετικῶς προικίσασα δι' ὄλων τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ τὸ ἔδωκος τοῦ Ἄθω, δι' ὧν «πεποικιλταὶ χλόαις μυρίαὶ ὄρεσι τε ὑψηλοῖς καὶ βαθυξύλοις δρυμοῖς» (Ἀριστοτέλης). Γῆ μέλινα, ἀφρώδης καὶ ἀπαλὴ οὐκ εἰς βάθος πολὺ διήκουσα, ζωογονεῖ ὑπερβυλλόντως τὰς κα-

στανέας και ὠθεῖ αὐτὰς ἀνόζους εἰς τὰ ὕψη· «ἢ τε γὰρ εἰς βάθος αὐξήσις, λέγει ὁ Θεόφραστος, κωλύει τὸ μῆκος και τὰ πνεύματα τραχύνει και ὄζους ἐμποιεῖ, ἐκείνοις δὲ ἀφηρημένων τούτων εἰς τὸ μῆκος μόνη γίνεται» (Περὶ φυτ. αἰτ. 2, 9, 3). Τοῦ τοιούτου ἐδάφους ἡ ζωτικότης και τὸ τῆς γῆς λιπαρὸν καθίστησιν ὑλομανοῦσαν τὴν βλάστησιν, ἡ δὲ πυκνότης ἐξ ἄλλου προάγει θουμοσιώσας εἰς ὕψος, ποιότητα και εὐθυτένειαν τὰς καστανέας· «αὐξάνεται δὲ και ἐπιδίδωσι τὰ πυκνὰ μὲν ὄντα μᾶλλον εἰς μῆκος· διὸ και ἀνοζα και εὐθέα και ὀρθοφυῆ γίνεται, μᾶλλον δὲ εἰς βάθος και πάχος τὰ μανὰ (=ἀραιά)· διὸ και σκολιώτερα και ὄζωδέστερα και τὸ ὅλον στερεώτερα ἢ τὰ πυκνότερα φύεται» (Περὶ φυτῶν ἱστορ. 4,14,5).

Ἄλλὰ μεταξὺ τῆς ΒΑ και ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ἄθω ὑπάρχει μεγίστη ὡς πρὸς τὴν βλάστησιν διαφορά. ἀπὸ τῆς πρώτης, ἣν ἀντικρύζει ὁ ἐπισκέπτης διὰ τοῦ πλοίου προσεγγίζοντος εἰς τὸν λιμένα τῆς Δάφνης, ἀπουσιάζει σχεδὸν τελείως ἡ καστανέα, πρὶν ὠδῆς δὲ και ταπεινὴ ἀγρία βλάστησις καλύπτει τὰς κλιτῦς, αἰτινες περιστέφονται ὑψηλότερον ὑπὸ καστανέας, ἐλάτης και ὀξύας. Αἱ ὑπῶρειαι ἐδῶ τοῦ Ἄθωνος, οὗ ἡ κορυφὴ ὑψοῦται ὡς γεγηρακότος γίγαντος φαλάκρα, ψιλὴν μόνον και ἀραιὰν ἔχουσι βλάστησιν. Τὴν τοιαύτην ἀποδασωθεῖσαν τῶν ὀρέων γῆν ὁ Πλάτων παραβάλλει «πρὸς νοσήσαντος σώματος ὄστα», και ἐπειδὴ τὰ δάση κατὰ τὸν αὐτὸν δημιουργεῖ «κατὰ πάντας τοὺς τόπους ἀφθονα κρηνῶν και ποταμῶν νάματα», κατὰ μῆκος τῆς πλευρᾶς ταύτης τὰ ὕδατα εἶναι σπανιώτερα και ποταμὸς σχεδὸν οὐδεὶς, εἰμὴ ξηρῶν χειμάρρων πλῆθος και λάκκων βαθυτάτων ἐπαλληλία. Ἡ χλωρὴ τῆς πρὸς Β πλευρᾶς μεταβάλλεται παραδόξως ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς νοτίας. και τὸ ἐξαισίον τῆς χλωρίδος ταύτης κόσμημα ἀποτελεῖ ἡ καλλίπρεμος και οὐρανοφοῖτις καστανέα, ἣτις ὄντως ἀποτελεῖ εὐλογίαν θεοῦ· διότι καθίστησιν ὑδατόρρυτον ἐν γένει τὸ ἔδαφος· ποταμοὶ στροβιλίζονται ὀρμητικῶς ἀπὸ τῶν ὑπερκείμενων τοῦ ὄρους λαγόνων και πηγῶν ἀνάως βλύζουσαι εἰσὶν ἐγκατεσπαρμέναι ἀπὸ τῶν ὀφρύων μέχρι τῶν τελευταίων κρασπέδων και παράθῃν ἄλος. Ὁ τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου κλεινὸς μαθητῆς, πρῶτος ἐν Ἑλλάδι ἰδρυτῆς τῆς βοτανικῆς, μετ' ὀξυδερκείας παρετήρησε τὴν κλιματολογικὴν ταύτην ἐν τῇ βλαστήσει διαφοράν· «τῶν δὲ δένδρων αὐτῶν αἰετὰ ἐν τοῖς ἀπνύοις και παλισκίοις ὀρθὰ και ἀστραβῆ και λειότερα και εὐμηκέστερα γίνεται· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον και πυκνὰ τυγχάνη πεφυκότα· τὰ δὲ ἐν τοῖς εὐπνύοις και προσήνεμοις και εὐελοῖς, ἐτι δὲ μανὰ πεφυκότα ἦσαν. και ὅλως ἡ ὕλη ἡ ἀγρία καλλίων και πλείων ἐν τοῖς προσβυρείοις ἢ ἐν ταῖς μεσημ-

βρινοῖς» (Θεοφρ. Περὶ φυτ. αἰτ. 2,9,3). Καὶ ἐν τῇ Περὶ φυτῶν ἱστορίᾳ ὁ αὐτὸς λέγει: «τὰ μὲν ἀνοῖξα ἐν παλισκίοις καὶ νηνέμοις καὶ ἐφύδροις, τὰ δὲ ὀζώδη ἐν ἐνηλίοις καὶ χειμερίοις καὶ πνευματώδεσι καὶ λεπτοῖς καὶ ξηροῖς». καὶ ἀλλαχοῦ: «πανταχοῦ δὲ καὶ πάσης ὕλης πρὸς βορρᾶν τὰ ξύλα πυκνότερα καὶ οὐλότερα καὶ ἀπλῶς καλλίω, καὶ ὅλως δὲ πλείω ἐν τοῖς προσβορείοις φύεται» (Περὶ φυτ. αἰτ. 2,9,4). Ἐν ἄλλῳ δὲ χωρίῳ ὁ Θεόφραστος συμπληροῖ οὕτω: «σχεδὸν τοιαύτας ἔχει διαφορὰς τούτοις τὰ ἐν τοῖς παλισκίοις καὶ ἐν τοῖς ἀνηλίοις καὶ ἐν τοῖς εὐπνόοις· ὀζωδέστερα γὰρ καὶ βραχύτερα καὶ ἤττον εὐθέα τὰ ἐν ταῖς εὐηλίαις ἢ ταῖς προσηνέμοις (Περὶ φυτ. ἱστορ. 4,14,5). Ἡ παρατηρητικότης αὕτη τοῦ Θεοφράστου ἐξηγεῖται ἡμῖν, διατὶ αἱ ἐκλεκταὶ συστάδες τῆς κάστανέας εὐρίσκονται πρὸς βορρᾶν καὶ πέριξ τῶν Καρεῶν, ἐνθα ἡ φύσις, ἡ προνοητικὴ αὕτη ὡς καλὴ μήτηρ, περισυνάγει πυκνοὺς πέπλους ὀμίχλης καθ' ὅσον τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ἵνα φυλάξῃ τοὺς κατακλύζοντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην χυμούς, ἐξ ὧν ἀναδίδουσι τὰ φύτρα. Οἱ θαμβοὶ οὐρανοὶ τῶν ἑαρινῶν ἡμερῶν, τὰ φαῖα πλαίσια τῶν συννέφων, ἅπερ περιστέφουσι συνήθως τὸν οὐράνιον θόλον ἀπὸ τῆς Λαυριωτικῆς Προβάτας μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τοῦ ἀπεράντου καστανεῶνος, τὸ διακριτικὸν καὶ ἀναπαυτικὸν φῶς, ὅπερ πληροῖ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύει τὴν στοργικὴν φροντίδα τοῦ πλάστου διὰ τὴν νεογέννητον ἐνταῦθα φυτικὴν ζωὴν. Ὁ ἀπέραντος οὐρανὸς συννεφιάζει καὶ ὁ γίγας τῆς ἡμέρας ἥλιος κρύπτει τὸ ἑαυτοῦ φῶς χάριν καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐγελοῦς δενδρυλλίου, τὴν στιγμὴν ὅπου προβάλλει τὰ νέα φύτρα—εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς φουσκοδενδριᾶς, ὡς λέγει ὁ λαός.— Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ δριμύ τοῦ χειμῶνος ψῦχος ἐφρόντισεν ὁ πανάγαθος νὰ περιβάλῃ τὰς κάστανέας τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων διὰ μαλλωτοῦ ποῶδους ἐπενδύσεως, ἣτις πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὰς θερινὰς νύκτας ἀποταμιεύει καὶ συγκρατεῖ πέριξ τοῦ κορμοῦ τὴν δρόσον. Τοιαύτη λοιπὸν καὶ ἡ τῆς φύσεως ἐξαιρετικὴ εὐνοία εἰς τὰ δάση τοῦ ἁγίου Ὄρους. Θεὸς λοιπὸν τὸ πρῶτον, ἡ ἀνθρωπίνη δραστηριότης τὸ δεύτερον, καὶ ἐν γένει ἡ ἀγάπη τῶν ἀγιουρειτῶν μοναχῶν πρὸς τὰ δάση, εἰς ἃ διαβλέπουσιν ἕνα ἐπίγειον ἀληθῶς παράδεισον, κατέστησαν αὐτὰ μοναδικὰ εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἐπισφραγίζω τὸ μέρος τοῦτο διὰ τῆς ἀνακοινώσεως, ἣν ἐποιήσατο πέρυσιν πρὸς συντάκτην τῶν Πρωτῶν νέων τῆς Θεσσαλονίκης (1933, 26 Μαρτίου) ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς δασονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης κ. Π. Κοντός: «τὸ Ἅγιον Ὄρος, καθὼς ξέρετε, εἶπεν, εἶναι ἕνας προνομιούχος τύπος ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῶν καλλυνῶν.

Πέρυσι πού ἐπῆγα ἐκεῖ με τὸν συνάδελφό μου κ. Ι. Παπαδόπουλον γιὰ νὰ μελετήσω τὸ ὄρος ἀπὸ δασολογικῆς ἀπόψεως μού ἔκαμε ἐντύπωση ἡ σπουδαιότητα ἐργασία τῶν καλόγηρων στὸ ζήτημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν. Τὸ σύστημα πού ἐφαρμόζουν εἶναι αὐστηρῶς γηγενές καὶ πατροπαράδοτον, πού μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς πρότυπον, καὶ εἶναι τόσο περισσότερο ἀξιὸν θαυμασμοῦ καθόσον ἐδημιουργήθη αὐτοφυῶς καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε μίμησιν συστημάτων ἄλλων λαῶν τῆς Δύσεως... ἔτσι οἱ καλόγηροι βαδίζοντες στὸ δρόμον πού ἐγράψε ὁ ἰδρυτὴς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων Βασίλειος ὁ Μέγας, συνδυάζουν τὴν ἀγροτικὴ ἐργασία μετὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον... Οἱ καλόγηροι ἔχουν τόσο ζωηρὴ καὶ γόνιμη δασολογικὴ πρᾶξι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ὥστε ἔχουν καὶ δικούς των ὄρους γιὰ νὰ σημαίνουν ὠρισμένες δασικὲς ἐργασίες, ὅπως π.χ. τὰ «καστανωτὰ» (δάσος ἀπὸ καστανιές) «ἄρεμα» (ἀραιώμα δάσους), «δευτέρω» (δεύτερο ἀραιώμα) κλπ. 1). Ἴδου γιὰτὶ ἐπρότεινα καὶ ἐβράβευσε ἡ Ἀκχὴμία Ἀθηνῶν τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἁγ. Ὀρους» (τῷ 1932).

Αἱ Νύμφαι ὡς καὶ αἱ Μοῦσαι τῆς ἀρχαιότητος ἐνδιέτριβον εἰς τὰ δάση τὰ πυκνὰ καὶ ὑψηρεφῆ καὶ παρὰ τὰς κρήνας καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν: «νύμφαι, λέγει ὁ Πausanias, οἷαι ἐφύοντο ἀπὸ δένδρων» (1,32,9), ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ προσωποποίησις τῆς μεταξὺ δάσους, βροχῶν καὶ πηγῶν ἀλληλεπιδράσεως (2). Ὡς ὄρεσιβιοὶ αἱ Νύμφαι ἔφερον ποικίλας ὀνομασίας: δενδρίτιδες, ὄρεστιάδες, δρυμίδες, δρυάδες, ἀμαδρυάδες, δρομίδες, αὐλωνιάδες, ναπαῖαι, ὑδριάδες, λημνιάδες κτλ. καὶ ἔξω ἐφ' ὅσον καὶ τὰ δένδρα, μεθ' ὧν καὶ ἐγεννῶνται «ἅμα τοῖς δρυσι γενῶσθαι» (3). Ἀξιοσημειώτον εἰς τοῦτο εἶναι τὸ μέρος τοῦ κ. 350 τῆς Ὀδυσσεΐας περὶ τῶν νυμφῶν:

γίγονται δ' ἄρα ταί γ' ἐκ τε κρηνῶν ἀπὸ τ' ἀλσέων,

ἐκ θ' ἱερῶν ποταμῶν, οἳ τ' εἰς ἄλαδε προρρέουσιν.

Νύμφαι μὲν χαίρουσιν ὅτε δρύας δμβρος ἀεξεν.

Νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν, ὅτε δρυσὶν οὐκέτι φύλλα.

(Ἦμνος εἰς Δίμ. 41).

(1) Τὸν ὄρον «καστανωτὰ», καίτοι παιδιόθεν ἔζησα εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ἁγίου Ὀρους, δὲν ἤκουσα λέγομεν «σταῖς καστανιές» διὰ τὸπον σύνδενδρον ἀπὸ καστανέας ἐκλεκτάς. Ἀσφαλῶς θὰ ἤκουσε ὁ ἀξιότιμος φίλος τὴν λέξιν ἐν Πηλίῳ (χρῆται αὐτῇ ὁ Α. Χριστοδουλόπουλος ἐνθ' ἄνωτ.). προτιμώτερον νὰ λέγωμεν καστανεῶν καὶ οὐχὶ τὸ κακόζηλον καστανωτόν.

(2) Νύμφαιον λέγεται καὶ τὸ Ν ἀκρωτήριον τοῦ Ἁθῶ.

(3) Ἀπολλ. Ροθ. Ἀργον. Β 478.

6.—Τὰ δασικά εἶδη ἐν τῇ Λαυριωτικῇ περιοχῇ.—Ἡ τοῦ δάσους ἐγκατάλειψις.—Μία διδακτικὴ ἐκδρομὴ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ἄθως.—Ἡ ἐξαισία ὠραιότητος καὶ τὸ ἀσύλληπτον μεγαλεῖον τῆς φύσεως παρουσιάζει τὸν σοφὸν δημιουργόν.—Καὶ μία ἐπιστροφή εἰς τὸ παρελθόν.—Ὁραματισμός.

Ἡθελήσαμεν νὰ δώσωμεν γενικὴν εἰκόνα τῆς καλλιεργίας τῶν δασῶν ὑπὸ τῶν Μονῶν τοῦ Ἄθως, αἵτινες φιλοτιμοῦνται πῶς ἀληθῶς νὰ ὑπερβῇ ἐν τούτῳ ἢ μία τὴν ἄλλην. Οἱ ἀγιορεῖται φυσιο- λάτραι ἐκδηλοῦσι τὴν πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν στοργὴν εἰς τὴν ὑποδειγ- ματικὴν τῶν δασῶν διατήρησιν, καὶ ἡ ἀρετὴ αὕτη πρὸς ταῖς λοιπαῖς ἐκδηλώσεσι τοῦ μοναχικοῦ βίου παρουσιάζει αὐτοὺς εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου ἀνθρώπους ἀνωτέρας πνευματικῆς καταστάσεως καὶ ἐξηυγενισμένους. Φοβοῦμαι μήπως ἡ μοναδικὴ ἀρετὴ αὕτη ἐχρεω- κόπησεν ἐν τῇ γεραρῷ Μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας. ἀναλογίζομαι τὸ τοιοῦτον καὶ φρίττω, μήπως μετ' αὐτῆς συναπωλεσθῇ καὶ πᾶν ἰδανικὸν καὶ εὐγενὲς αἶσθημα ἀπὸ τῶν τὰ τῆς Μονῆς διεπόντων. Καὶ πῶς νὰ ἐξηγήσωμαι τὸ φαινόμενον ἄλλως, ὅταν στρέφωμαι τὰ βλέμματα πέριξ καθορῶ στυγνάζουσας τὴν φύσιν, καὶ τελείως ἐγκαταλελειμμένην. Ἐκεῖ ἐνθα ἄλλοτε μετὰ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου καὶ τῆς τῶν γηίνων ἀγαθῶν πλησμονῆς ἔλαμπε τὸ πᾶν, νῦν βλέπει ὁ ἐπισκέπτης τὴν φύσιν σκυθρωπάζουσας ἀπὸ τῆς ἐλ- λείψεως πάσης θεραπείας, καὶ οἶκει διαμαρτυρομένην διὰ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀβελτηρίαν τῶν ἀρχόντων. Καὶ ἐπεξηγοῦμαι. Ὁ Ἄθως ἐπροικίσθη πλουσιοπαρόχως ὑπὸ τῆς θείας προνοίας διὰ θαυμαστῆς δασικῆς χλωρίδος, ὀνομαστῆς καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον. Τὴν πρινώδη βλάστησιν, τὴν καλλίκαρπον κουμαρέαν μετὰ τῆς πυκνοκόμου ἐρείκης, τὴν μυροβόλον δάφνην μετὰ τῆς λευκαζούσης ἀξίας (μηλάδι, μελιός) διαδέχεται ὁ ἀπέραντος τοῦ ὄρους καστα- νεῶν, ὁ μεγαλύτερος φυσικὸς πλοῦτος τῶν Μονῶν. Καὶ ὡς ἔγραφέ τις τῶν παλαιοτέρων πλέκων τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου καὶ πολυτίμου δένδρου, «ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι καστανέαι, ἅς μὴ φο- βῶνται γὰ μοναστήρια. ἡ ζωὴ αὐτῶν εἶναι αἰ καστανέαι». καὶ ὄν- τως εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ πλούτου. Χάριν τῶν περιέργων φι- λοδασικῶν ἀναφέρομεν καὶ τὰς ὑπερκειμένας δασικὰς ζώνας, τῶν πολυκλώνων δρυῶν, καὶ δὴ τῶν βαθυκόμων ἐλατῶν, αἵτινες ὅταν συμφύωνται μετὰ τῶν καστανεῶν προβάλλουσι τὴν κωνικὴν αὐ- τῶν κεφαλὴν δίκην νυκτερινοῦ φάσματος ἢ μελαίνης σκιᾶς, Ἐπί- σης παρ' αὐτάς ἀπαντῶνται ἀναμίξ καὶ αἱ βαθύφυλλοι ὀξύαι μετὰ

τῆς λευκοκόρμου λεύκης, ἥτις εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Ἴθωνος ἀπαν-
τᾶται εἰς ἐκτεταμένας συστάδας. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ ποι-
κιλία τῶν χρησίμων δένδρων ἐν Ἴθω, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολύ-
τιμα διὰ τὴν ἐπιπλοποιίαν: ἡ τεφρώδης σφένδαμος, ἣν ἐξύμνησεν ὁ
Γκαῖτε, τὸ ὑδροχαρὲς σκληθρον, ἡ πολυανθῆς φιλύρα, γνωστὴ τοῖς
πᾶσι καὶ διὰ τὸ λαμπρὸν τοῦ ἀνθους ἀπόζεμα (τίλιο). ὁ ἴταμος,
ἡ κέδρος, τὸ χρυσόξυλον (κερκίς), ἡ ἀγρία κερατέα καὶ ἡ ποτα-
μογείτων πλάτανος, ἥτις κοσμεῖ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ
πληροῖ τὰς φάραγγας καὶ τὰ κοιλώματα, τὸ δασύφυλλον πλαίσιον
τῶν ἀπορρώγων βράχων. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ κουράσω περισσότερον
τὸν ἀναγνώστην· διότι σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ γράψω δασικὴν
τοῦ Ἴθωνος. νομίζω διὰ τῶν ὀνομασμένων ποικιλιῶν προῖδεάσθη
πᾶς τις τὸν δασικὸν πλοῦτον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Λαύρας, ἥτις
ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Καρακάλου μέχρι τοῦ ἀγίου Παύλου κατέχει
ὀλόκληρον τὸν κῶνον τοῦ Ἴθωνος καὶ τὸ 1)3 περίπου τοῦ Ὄρους.
Εἰς τὸν ἀγαθὸν ἐπισκέπτῃ συνιστῶ νὰ περιορίσῃ ἐνταῦθα τὴν
περιεργίαν, «μέχρις ἐμβάδος» κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν.
Ὡς θαυμάσῃ ἐξ ἀποστάσεως τὸ ὠραῖον θέαμα καὶ τὸ ἐκπαγλον
μεγαλεῖον, τοῦ ὑπερηφάνου καὶ οὐρανογείτονος κῶνου πλαισιου-
μένου διὰ τοιαύτης πολυδαιδάλου βλαστήσεως, τοῦθ' ὅπερ ἐνέ-
πνευσεν εἰς τὸν Σοῦτσον τὸ θαυμάσιον ἀληθῶς ποίημα: «Κρυ-
σταλλωμένε Ἴθωνα». Οἱ καλοὶ τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριῖται, οἵτινες
ἀξιοζήλως νυκθήμερον ἐργάζονται καὶ πονοῦσι πρὸς καλιεργίαν
καὶ ἐπέκτασιν τῶν ἰδιωτικῶν κηπαρίων καὶ περιβολίων, ἀπάσχο-
λοῦντες ταχτικῶς τοὺς ἐργάτας τῆς Μονῆς (ὅπερ δὲν συνέβαινε
εἰς παλαιότερους χρόνους), ἠδύνατο ἐν μέρει νὰ ἐνδιαφέρονται
καὶ διὰ τὰ κοινὰ τῆς Μονῆς κτήματα. Τὰ δάση παρέχουσι τοῖς τε
ἀδελφοῖς καὶ προῖσταμένοις τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Δὲν θὰ ἠδυνά-
μεθα νὰ πληρῶνωμεν διὰ τὸν ἐτήσιον σῖτον καὶ τὴν κριθὴν 300—
400 χιλιάδας δραχμᾶς, ἐὰν δὲν εἴχομεν ἀνάλογον ποσὸν ἐκ τῆς ξυ-
λείας καὶ τῶν ξυλανθράκων. Πόσα ἀποταμιεύουσι δι' ἑαυτοὺς ἐκ
τῆς αὐτοκαλλιεργίας οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι προῖσταμένοι; 5—10 χιλιάδες
δραχμᾶς ἕκαστος;—καὶ εἶναι 5—10 οἱ κτηματῖται—ὥστε διὰ νὰ θη-
σαυρίζωσιν εἰς ἑαυτοὺς 50—100 χιλιάδας δραχμῶν ἀφήνουσι
νὰ διαφεύγῃ τετραπλάσιον καὶ ὀκταπλάσιον εἰσόδημα ἀπὸ τοῦ
ταμείου τῆς Μονῆς, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὰ οὗτοι τρέφονται.
Θὰ ἦσαν ἀξιοπρεπέστεροι, ἀντὶ νὰ πωλῶσιν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Μονῆς
τοὺς καρποὺς καὶ τὰ λοιπὰ προϊόντα τῶν κήπων αὐτῶν, κρόμμυ,
σκόρδα, πατάτες κλπ. καὶ νὰ ἐκκενῶσιν καθ' ἑκάστην τὸ ταμεῖον
τῆς Μονῆς, νὰ πωλῶσι τὴν ξυλείαν, ἵνα ἀενάως πληρῶσιν αὐτό. Δὲν

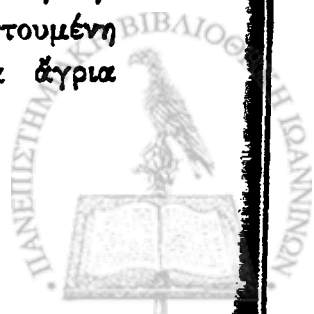
θά ἦτο μυριάκις ἐντιμότερον, ὅπως ἐπιμελοῦνται νὰ γνωρίζωσι τὰς ἐν ταῖς ἑαυτῶν περιβολίοις ποικιλίας τῶν σταφυλῶν, νὰ φροντίζωσι νὰ μανθάνωσι τὰς ποικιλίας τῶν δασικῶν δένδρων καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν; Δὲν ὑπάρχει ὠραιότερον πρᾶγμα, νὰ περιδιαβάζωσιν ἀνὰ τὰ καλλίπρεμνα δάση, ἀντὶ νὰ θαλαμεύωνται ἐντὸς τῆς ἑαυτῶν κόγχης, ὡς ὀκτάποδες. "Ἄς ἐνθυμηθῶσιν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς εὕρισκεται ἐντὸς τῆς μεγαουργίας αὐτοῦ, περιδιαβάζει καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ δειλινὸν εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς. Μὴ κρυφθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὅπως οἱ πρωτόπλαστοι, ἵνα μὴ ἐκβληθῶμεν ἔξω. ἀλλ' ἐξέλθωμεν ἀνὰ τὸ δάσος εἰς προὑπάντησιν αὐτοῦ. Εἰθισμένος ἐκ τῆς Ἀθωνιάδος, ἐνθα συχνότατα μετεβαίνομεν μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὰ δάση, ἠθέλησα νὰ ἐφαρμόσω τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς Λαυριώτας Ἀλεξανδρίδας, τοὺς πεπροικισμένους τῇ ἀφελείᾳ τῶν νηπίων, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ταῖς ἀρεταῖς αὐτῶν, καὶ δὴ τῇ πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπῃ. ἀνέλαβον τὸ ἀνιαρὸν τοῦτο δι' ἐμὲ ἔργον, ἀνιαρώτερον δὲ διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἡμιόνους κομίζοντας ἐπὶ τὰ ὕψη τὰ τραχέα τὸ δυσβάστακτον τοῦτο φορτίον, ἵνα διδαχθῶ μὲν ἐγὼ καὶ προσαπολαύσω τὰ κάλλη τῆς φύσεως, μνήσω δὲ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτοὺς εἰς τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας. ἀλλὰ περισσότερον, ἵνα εἶπω τὰληθές, εἰς τὰ τῆς ὑλοτομίας (τὴν πατρικὴν μου τέχνην). καὶ τὸ δεύτερον ἐνδιαφέρει αὐτοὺς πλέον· διότι στοιχίζει τὸν ἐπιούσιον. Ἐνῶ διηρχόμεθα διὰ τῆς ἀτελειώτου τῶν καστανεῶν σκιάδος καὶ ἐγὼ ἡμην βεβυθισμένος εἰς ρεμβασμὸν καὶ ἔκστασιν, αἱ ἡλιακοὶ ἀκτῖνες διωλίσθαινον διὰ τῶν φυλλωμάτων, ὡς ὁ Γαβριὴλ ἐκ τῶν οὐρανίων ἀψίδων, καὶ ἀπετέλουν θαυμασίαν φασμαγορίαν. Ἡ Ἀθωίτις αὔρα ἐκίνει ἡρέμα τὰς καλλιπλόκους κόμας τῶν οὐρανομήκων δένδρων, καὶ ὁ ἐλαφρὸς θροῦς συνεχέετο πρὸς τὰ θεσπέσια τῶν ἀηδύνων μελωδήματα. τὸ ζωηρὸν ἐξ ἄλλου κελάρυσμα τῶν στροβιλιζομένων ἐκ τῶν βράχων ὑδάτων, ἄλλοτε διέκοπτε καὶ ἄλλοτε διερρῦμιζε ἄλλως πως τὴν ἀρμονίαν. τότε ἐνεθυμήθην τὸ Θεοκρίτειον ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀΐ εἰδυλλίου ᾄσμα :

Ἄδύ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἃ πίτυς, αἰπόλε, τήνα
ἃ ποτε ταῖς παγαῖσι μελίσδεσαι, ἀδύ δὲ καὶ τὸ
συρίσδες.

Προσεπάθουν μάτην νὰ κολλήσω τὰ ποιητικὰ πτερὰ εἰς τὴν ἀσθενῆ μου φαντασίαν πρὸς πτῆσιν, ἧτις μετὰ ἀλλεπαλλήλους ἀναβάσεις καὶ καταβάσεις κατέληξεν εἰς τοὺς στίχους τοῦ ψαλτῆρος, οὗς καὶ τὰ κατοικίδια τῶν μοναστηρίων ζῶα ἐκστηθίζουσιν.

«ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας!» Αἴφνης τὸν ποιητικὸν μου οἶστρον διακόπτει, ἀντὶ τοῦ συρίζοντος αἰπόλου, ἡ βραχνῶδης καὶ ἀγρία φωνὴ τοῦ Κυπρίου Ἐπιφανίου : «τί γκατάστασ' ἐν' αὐτῇ ! οἱ παληοαρβανῖτες, ἔτσι γκαθαρίζουν τὸ βουνόν ; γκρῖμαν τόξοδον !» Ἀκούσας οὕτως ἰταμῶς νὰ προσβάλλωνται οἱ συμπατριῶταί μου, οὐς καὶ αὐτὸ τὸ Ἵπουργεῖον τῆς Γεωργίας καὶ τῶν Δασῶν θεωρεῖ ὡς ἐξόχους ἐμπειροτέχνας μετὰ τὰς θερμὰς συστάσεις τοῦ Αὐστριακοῦ ὀργανωτοῦ τῶν δασῶν Stengel (1914), ἐσταμάτησα, καὶ περιεκυκλώσαμεν πάντες τὴν ρίζαν τῆς καστανέας. Ἐν μέσῳ 10-15 νεοβλάστων ἡλικίας 10 ἐτῶν ὑπῆρχε πράγματι εἰς ἡμίξηρος βλαστὸς, ὃν ἐσεβάσθησαν οἱ ὑλοτόμοι, ὡς σέβονται οἱ Λαυριῶται προϊστάμενοι τοὺς πνευματικῶς ἀναπήρους συναδέλφους αὐτῶν, εἰδῶλα καμόντων ! ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἡ διατήρησις αὐτῶν κάμνει ὀλόκληρον τὴν σύναξιν νὰ φυτοζωῇ, οὐχ' οὕτως δὲ ἐνταῦθα. Τὸ φαινόμενον εἶναι ἐκ τῶν ἀπορρήτων τῆς δασονομικῆς ἐπιστήμης, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ δεινὸς καθηγητὴς Stengel δὲν ἐγνώριζε καὶ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Ἀρβανίτη κ. Ἡλία Ἀδαμίδου, ἀρχιμαστόρου τῆς τοῦ Βατοπεδίου Μονῆς (προεξεχούσης κἂν τούτῳ). Ἐὰν ὁ ἐλαττωματικὸς οὗτος βλαστὸς ἐν τοιαύτῃ ἀναπτύξει ἀπεβάλλετο, θὰ εἶχομεν νέον ἀνισομεγέθη βλαστὸν, ὅστις φυσικῶς σχιζόμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων θὰ ἐφυτοζῶει. ἐνῶ ἡ διατήρησις τοῦ ξηροῦ δὲν ἀφαιρεῖ μὲν τὴν τροφήν τῶν ἄλλων, σώζει δὲ καὶ τὸ ἰσομέγεθες καὶ ὀμήλικον τῶν βλαστημάτων, ὅπερ χαρακτηρίζει τὰ ἰδεώδη δάση. Ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῶν τοῦ Ἄθωνος ὑψωμάτων τὰ βλέμματα ἡμῶν ἀμυιβαδὸν ἐπεξετείνοντο ἀνὰ τὰς εὐπαρύφους κλιτῦς κατερχομένας, ὡς αἱ πτυχαὶ τῶν πολυπτύχων μανδυῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐν τοῖς μοναστηρ. ναοῖς, μέχρι τῆς παραλίας. Ἐθεώμεθα μετὰ περιεργίας τὴν διάδοσιν τῆς καστανέας καὶ τὴν καταπληκτικὴν αὐτῆς ἐπέκτασιν καὶ εἰς μέρη, ἐνθα δὲν ὑπῆρχε πρῖν. Ἐκτάσεις καταλαμβανόμεναι ἐπὶ τῶν χρόνων ἡμῶν ἀπὸ κομαρέας, ἐρείκης, πρίνου κτλ. νῦν καλύπτονται ὑπὸ καστανεῶν, καὶ αὐτὰ μάλιστα τὰ κράσπεδα τῆς θαλάσσης. Κατὰ τοὺς δασονόμους ἡ καστανέα φύεται εἰς τὰ 700 μέτρα καὶ ἄνω, ἐξικνουμένη μέχρι τῶν 1200 ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐν τοῖς ὄρειοις τῆς Λαύρας αἱ ρίζαι τῶν καστανεῶν περιβρέχονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὅπερ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἀνατολ. πλευρὰν τοῦ Πηλίου ἔχουσιν τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν ΒΑ τοῦ Ἄθωνος γεωλογικὴν σύστασιν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐκεῖ εἰς τὸ μεικτὸν δάσος βαίνει ἐλαττουμένη ἐνταῦθα ἐξαφανίζει ἡ καστανέα πάντα τὰ γειτνιαζόντα ἄγρια

δένδρα. εἶναι ἀληθῶς περίεργον τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν Λαύρα, δεικνῦον, ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ἐξαιρετικῆς ἀπολαύει ὄντως παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας ἀναπληρώσεως τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀδιαφορίαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον, ὅτι δένδρα τινὰ ἔχουσιν ἀποδεδειγμένην συμπάθειαν πρὸς ἄλλα· π.χ. ἡ ἀγριελαία ἀρέσκεται τῇ τῆς ἀγρίας ροδῆς γειτνιασί (1) ἢ δὲ ἡμερος τῇ μυρσίνη (2). Ὁ ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς Ζωροάστρης (15,1) ἀφιεροῖ εἰς τοῦτο ὀλόκληρον κεφάλαιον, τὸ περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν τῶν δένδρων (3). ἐν Ἄθῳ δὲ ἔχω μαθόν, ὅτι ἡ μὲν ἐλαία ἀνέχεται παρ' αὐτῇ τὴν λεμονέαν, ἡ δὲ συκῆ οὔτε τὸν ἄνθρωπον· διότι ἐὰν τολμήσῃ τις ἐν ὥρᾳ θέρους ν' ἀναπαυθῇ ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῆς, θά ἐγερθῇ λίαν βεβαρυμένος ὡς ἀπὸ μέθης. Καὶ ἡ καστανέα λοιπὸν εἶναι λίαν ἰδιότροπον δένδρον, «ἔχει τὸ φαρμάκι», λέγουσιν οἱ ὑλοτόμοι, καὶ δηλητηριάζει ὄλα τὰ πέριξ δένδρα. τρομάζουσι δὲ καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ τὸ «φάρμακον ἀγέρι» τῆς καστανιᾶς· διὰ τοῦτο κοιμῶνται πάντοτε κλεισμένων τῶν παραθύρων. Ἀλλὰ μήπως δὲν ὑπάρχουσι δυστυχῶς καὶ μεταξὺ ἡμῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀντὶ τῆς φιλαδελφίας, τὴν φιλαυτίαν ἐγκολπωσάμενοι, παρουσιάζουσι τὴν ἀπαισιωτέραν τῆς ἰδιορρυθμίας μορφήν νοσφιζόμενοι τὰ τῶν ἄλλων; καὶ τὸ μὲν φαινόμενον τῆς καστανέας εἶναι ἄμιλλα καὶ ἀγὼν περὶ ἐπικρατήσεως καταντῶν εἰς πολλαπλασιασμόν, ἐνῶ ἡ τοῦ μοναχοῦ ἐγωπάθεια περιάγει τὰ πέριξ εἰς μαρασμόν. Ἐν τούτοις ἔχομεν εἰς τὰς πλείστας Ἀθωτίδας Μονὰς ἀξιομίμητα παραδείγματα. Πολλὰ στεροῦμεναι καστανεῶνος, ὡς ἡ τοῦ Γρηγορίου, ἢ τοῦ Δοχειαρίου κ.κ., ἐργάζονται ἀπὸ ἐτῶν καὶ μοχθοῦσι πρὸς ἀπόκτησιν ἀπὸ καστάνου καστατανέας, καὶ ἔχουσι θαυμάσια ἀποτελέσματα (4). Ἀπίστευτον, ὅτι ἐν Λαύρᾳ δὲν φιλοτιμούμεθα καὶ τὰς αὐτοφυεῖς νὰ καθαρίζωμεν, ὥστε νὰ ὑποβοηθῶμεν τὴν τεραστίαν, ἣν δεικνύουσιν ἐνταῦθα, ἀνάπτυξιν. καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι ὀλίγα, ἀλλ' ὑπάρχουσι δάση, τὰ ὑψηλότερα, ἅπερ δὲν ἐδοκίμασαν τὸν πέλεκυν. Τοσαύτη ἀκηδία! Φαίνεται, ὅτι τινὲς ἔπαυσαν νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὰς καστανέας ἀπὸ τοῦ 1903, ἀφ' ὅτου δηλ. ὁ κ. Σμυρνάκης ἐν τῷ γνωστῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βιβλίῳ ἐδημοσίευσεν

(1) Ἀριστοτ. Περὶ φυτ. βιβ. 1,7. (2) Θεοφρ. Περὶ αἰτ. φυτ. βιβ. 2, 9.

3, Βλεπ. καὶ Th. Weidlich, Die Sympathie in der antiken Literatur (Programm der Univ. Stuttgart 1894, σ. 70 ἔ.

(4) Χρήσιμα βιβλία πρὸς τοῦτο εἶναι: Θρασ. Βληοῖδου, Περὶ ἀναδασώσεως τῶν χέρσων ἐπιφανειῶν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι (Ἀθῆναι 1919). Δημ. Χριστίνῃ, Πραγματεία περὶ μεταφυτεύσεως δένδρων καθ' ἕλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους (Ἀθῆναι 1867), καὶ Γουλ. Ἐσπλεν, Πραγματεία περὶ δενδροκομίας δασονομίας καὶ ἀνθοκομίας (Ἀθῆναι 1898).

άνωνύμου τινός τήν Ἱερεμιάδα ἐκείνην, ἐν ἧ οἰκτείρονται τὰ μοναστήρια διὰ τήν προσήλωσιν πρὸς τὰς διοσβαλάνους : « ἡ καστανιά εἶναι ὁ τύπος καὶ ἡ ὀδηγοῦσα σοφία ἡμᾶς. ἐκ τῆς καστανιάς ἡ πρᾶξις καὶ θεωρία καὶ κελλιότης βίος. ἐκ τῆς καστανιάς νομοθετεῖ ἡμῖν ὁ Θεός, ὡς πάλαι τῷ Μωσεῖ ἐκ τοῦ ὄρους. ἐκ τῆς καστανιάς ἐλπίζομεν τίποτε σωτήριο. Οὐαὶ ἡμῖν, ἀδελφοί, ἐάν ἡ καστανιά παρέλθῃ. οὐαὶ ἡμῖν, ἐάν ἡ καστανιά ἐρημωθῇ. "Ο τι γένῃ, ἄς γένῃ, καὶ μόνον τήν καστανιάν, ἄς τήν βαστάζωμεν».. (1)

Ἡ ἀνοδος ἐξηκολούθησεν ἔτι, καὶ μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ νεροπρίονον καὶ τήν ἱστορικὴν τοῦ ὕδατος πηγὴν ἦται τὴν Φιάλην, ὡς λέγεται. Δὲν ἐσταματήσαμεν ἐκεῖ· διότι τὸ δριμύ καὶ κατάψυχρον ὕδωρ, τὸ τόσον ὀρμητικῶς κατερχόμενον ἐκ τῶν τηκνύμενων χιόνων, θέλει ὀβελίαν τράγον ἢ «κοκκάλαν», ὅπως λέγουσιν οἱ πατέρες, ἢ δὲ ἡμέρα ἦν ἡ πρώτη τῆς νηστείας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Τὸ γεῦμα ἦν λιτότατον: ἀστακοί, πολυπόδες ξηραί, ὠστάρια κττ. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἀντιφάρμακον. Ὑψώθημεν μετὰ τοῦτο ὑπεράνω εἰς τὰ « Ὑψώμενα», ὡς χαρακτηριστικώτατα ὀνομάζεται τὸ ὑπέργειον μεθόριον Λαύρας καὶ ἁγίου Παύλου. Τὸ θέαμα ἐντεῦθεν εἶναι ἀπερίγραπτον. εὐρισκόμεθα σχεδὸν ἐπὶ τῶν νεφελῶν! κάτω—χαῖρε βάθος δυσθεώρητον—φάραγγες καὶ ἀείρρυτοι ποταμοὶ εἰς τὴν κοινὴν μητέρα ἐκκυλιόμενοι. ἄνωθεν—χαῖρε ὕψος δυσανάβατον—ἢ δροσερὰ αὔρα ἐκ τῆς ἐπικρεμαμένης κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος πρυσψαύει ἡμῶν καὶ κινεῖ τὰς πολιὰς τῶν σεβαστῶν γερόντων ὡς χαίτην θυμοειδοῦς λέοντος. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς μακρὰ ἀφ' ἡμῶν καὶ ἔδει ἀμέσως μετὰ δίωρον πορείαν ἐκ τῶν « Ὑψωμένων» νὰ ἀναβιβάζσωμεν ἑαυτοὺς διὰ τῶν βεβαρημένων πλέον ἡμιόνων εἰς τὸ ἔναντι βουνὸν Στρατὶ καὶ Γρεκομάνδρι (ἰδοὺ καὶ ἐνταῦθα τὰ φραγκάττικα: grex-gregis καὶ μάνδρα). Καὶ ἄφες νῦν τὸ βλέμμα ὁ ἐπιβαίνων εἰς τὸ ὑψηλότατον τοῦτο ὄροπέδιον τοῦ Ἄθωνος, ἄφες τὸ βλέμμα ἐλεύθερον νὰ περιπλανᾶται εἰς σταθμούς, παρασάγγας καὶ λεύγας τῆς Λαυριωτικῆς πολυδαιδάλου καὶ ἀτέρμονος χλωρίδος. Πατοῦμεν ἐπὶ πελωρίου βουνώδους ὀμφαλοῦ. ἔνθεν καὶ ἔνθεν χαίνουσι δύο ἰλιγγιώδη προκατακλυσμιαῖα χάσματα, φάραγγες βαθύταται πλήρεις αἰωνοβίου χιόνος. Πρὸ ταύτης καὶ αἱ θερμότεραι τῶν κυνικῶν καυμάτων ἡλιακαὶ ἀκτῖνες θραύονται καὶ διαλύονται, ἀντὶ νὰ διαλύσωσιν. Ἐκατέρωθεν καὶ ἄνω καὶ κάτω δάση δρυῶν, ὄξυῶν, λευκῶν, ὄστρυῶν, σφενδάμων, φιλυρεῶν καὶ ὑπερθεν πάντων τούτων, ἰδοὺ καὶ αὐθὶς τὸ δένδρον τοῦ

(1) Τὸ Ἅγιον Ὄρος σ. 155.

Διὸς πολὺ καὶ ἡ ὑψίζωνος ἐλάττη. Καὶ ὀλόκληρος ἡ ζώνη αὕτη, καὶ αἱ δυσεξίτητοι δασικαὶ συστάδες παρθενικαί, ἀνεκμετάλλευται, ὁ ποῦς τοῦ ὕλιστόμου δὲν ἐπάτησε καὶ ὁ σκληρὸς δὲν ἀντήχησεπέλεκυς. Καὶ ὅμως οἱ Λαυριῶται Ἀλεξανδριῶται διαρκῶς κλαίονται δι' ἔλλειψιν πόρων, καὶ ἐψιθύριζεν μάλιστα κάποτε, ὅτι θὰ πωλήσωσι καὶ κειμήλια διὰ νὰ ζήσωσιν! Ἀνεβίβασα αὐτοὺς εἰς τὰ ὕψη ταῦτα καὶ ἔδειξα αὐτοῖς τὰ ἄγνωστα πλούτη καὶ τοὺς εὐθαλεῖς πόρους, καὶ εἶπον: δὲν ἔχει ἡ μινὴ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου οὔτε ἡ τοῦ Ξενοφώντος, ὅσα εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. δὲν ἔχουσι οὔτε τὰ ἡμίση, καὶ ὅμως δανείζουσιν εἰς τὴν Λαύραν καὶ ἔχουσι καταθέσεις σεβαστάς εἰς Τραπεζας. Καὶ δὲν εἶδμεν οὔτε τὸ τρίτον τῶν Λαυρ. δασῶν. ἀλλ' «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολὺ»: Ὁ γέρον Βαρλαάμ Γρηγοριάτης τοὺς δασον. κανόνας, οὓς ὑπέβαλεν εἰς τὴν Δισενιαύσιον (ἵνα πανηγυρικῶς ἀπορριφῶσιν) ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐφαρμόζει αὐτὸς μετὰ τῶν συναδέλφων εἰς τὰ δάση τῆς Μονῆς αὐτοῦ, καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν Μινῶν παρευρίσκονται διαρκῶς ἐπὶ τῆς ὕλοτομίας καὶ εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τὰς ἀναδασώσεις, ἐνῶ ἡ πλειονοψηφία τῶν τῆς Λαύρας οὐδέποτε ἐγνώρισε τὸν μοναστηριακὸν αὐτὸν πλοῦτον. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἐξετελέσαμεν ἐν πλήρει θέρει παγοδρομίαν! καὶ τὴν ἀπόλαυσις μόνον δὲ τὰ ἀνόητα ὑποζύγια ἐτρόμαξαν πρὸ τοῦ ξένου θεάματος. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐθεασάμεθα ἐκεῖ ἕτερον περίεργον φαινόμενον, τὸν ἐκφυλισμὸν τῆς κασταίνεας εἰς λεύκην!—συνέβησαν δὰ τόσαι πυρκαϊαὶ εἰς τὰ δάση τῆς Μονῆς, ὥστε εἶναι ζήτημα πῶς ἡ γῆ ἀντέχει νὰ τρέφῃ καὶ τὴν ἀγριολεύκην, ἧς σφοδρὸς τις ἄνεμος ἐσκόρπισε τὸν σπὸρον (γῦριν) ἐκ τῶν γειτνιαζόντων μερῶν—καὶ παρωμοίασα τὸ φαινόμενον πρὸς τὸν ἐκφυλισμὸν τῆς Λαύρας ἐκ τοῦ προτύπου κοινοβίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν ὁσίου Ἀθανασίου εἰς πρότυπον κακοῦ ἰδιορρύθμου—Ἴδου πόσα σοφὰ διδάγματα, φίλε ἀναγνώστα, ἀρύεται τις ἐκ τοῦ σοφοῦ βιβλίου τοῦ Θεοῦ!

Ἴδου πανταχοῦ πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν ἐκτυλίσσεται ἡ ἀπεραντος καὶ προαιωνία τῆς φύσεως θαυμασία περγαμηνή, δεικνύουσα τὰς ὑπὸ τῆς δεξιοτέχνου χειρὸς τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ γραφείσας σελίδας τῆς ὑπὲρ νοῦν ὑποστάσεως καὶ μορφῆς αὐτοῦ. Ἡ φύσις εἶναι τὸ σοφὸν καὶ μέγα βιβλίον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ πᾶς τις ἔμπειρος ἢ ἄπειρος γραμμάτων ἐλευθέρως ἀναγινώσκει. Ὁ μέγας Βασίλειος εἶπεν, ὅτι αἱ ἐν τῇ θεῇ λατρείᾳ εἰκόνες εἰσὶ τὸ βιβλίον τῶν ἀπαιδευτῶν—καὶ εἶχε πολὺ δίκαιον μὰ τὴν ἀλήθειαν—Καὶ οἱ ὀρθολογισταὶ τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἀπέβαλον τόσῳ ἀπερισκέπτως τὸν σεβάσμιον τοῦτον διάκοσμον τῆς ἐκκλησίας, εἰσή-

γαγον ὁμῶς τὴν εἰκονολογίαν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν, ὡς προπαί-
δειαν καὶ ἀσκησιν πραγματογνωσίας. Μόνος ὁ ὑπέρφυτῆς νοῦς τοῦ
Πλάτωνος, ὅστις διὰ τύπων γεωμετρικῶν συνέλαμβανε καὶ παρίστα
τὴν ἀλήθειαν τῶν ἰδεῶν, εἰς τὴν τελευταίαν ἀναθεώρησιν τοῦ ἔργου
ἀπέβαλε τὰ ὑλικά γεωμετρικὰ σχήματα, βουλόμενος δι' αὐτῶν
τὰ ἀληθινὰ ἰδεασθῆ. ἀλλ' ἡμεῖς νήπιοι ὄντες ἐν τῇ κατὰ Θεὸν καὶ
τῇ θύραθεν σοφίᾳ δεόμεθα τῶν ὀρατῶν ἔργων καὶ ποιημάτων τῆς
δημιουργίας, ἵνα ἐξυψωθῶμεν εὐχερέστερον εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ
σοφοῦ τοῦ δημιουργοῦ· «τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου
τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ
θειότης (Ρωμ. 1, 20). Εἶπε δὲ καὶ Πλάτων ἐν Νόμοις ἰ' «πρῶτον μὲν
γῆ καὶ ἥλιος, ἄστρά τε τὰ ζῦμπαντα καὶ τὰ τῶν ὠρῶν διακεκοσμη-
μένα καλῶς οὕτως, ἐνιαυτοῖς τε καὶ μηνὶ διελημμένα, καὶ ὅτι
πάντες Ἕλληγές τε καὶ βάρβαροι νομίζουσιν εἶναι θεοῦς». Πῶς
ἐξηγεῖσαι, ἀγαπητέ, τὴν ἀλόφρονα χαράν, ὅταν ἐτοιμάζῃσαι
διὰ τὴν ἐξοχίην; τὴν ἡδονήν, τὴν μέθην, τὴν ἔκστασιν, ὅταν περι-
πολεύῃς ἐντὸς ὑψιπρέμνου καὶ βαθυσκίου μονήρους δάσους; βε-
βαίως ὁ ὑλιστῆς θά μοι εἴπῃ: ἀπλούστατα· διότι φεύγω ἐκ τῆς με-
μολυσμένης ἀτμοσφαίρας, ἐκ τῶν κονιορτοβριθῶν πόλεων; καὶ
ἀναπνέω τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὸ ὄξυγόνον, τὴν ζωήν. Ἀλλὰ τὰ προ-
σόντα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας, δὲν
ἀπαντῶνται καὶ εἰς τὰ χωρία; καὶ ὁμῶς ἐκεῖ διατελεῖς διάγων ἐν
πεζότητι, καὶ τὸ πνεῦμα δυσκινήτως ἵπταται, σπανίως ἐνθουσιάζε-
σαι (διὰ τὰ πλεονεκτήματα τῆς μουσοτρόφου ἐρήμου ἐγράψαμεν ἄλ-
λοτε, καὶ ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ ἐπαναλάβωμεν παραπέμπομεν τὸν βουλόμε-
νον εἰς τὸν Α' τόμον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀσκητισμοῦ σ. 43—44) (1).
Ἡθέλησα πολλάκις νὰ κάμω τὸν Γεροστάθην, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὸ
εὐτύχημα καὶ νὰ ἔχω ἐνώπιόν μου τοὺς μαθητὰς ἐκείνου.

(1) Ἐπίσης τῷ θέλοντι ἐρασιμῶς νὰ ἐνδιατρίψῃ περὶ τὰ τοιαῦτα συνί-
στημι, ὅπως ἀναγνῶ τὰ κεφάλαια: Ἡ αἰσθητικὴ σημασία τῶν δασῶν. ἡ
ψυχολογικὴ καὶ ἠθικὴ.—Ἡ λατρεία τῶν δένδρων καὶ τῶν δασῶν.—Τὰ δάση
καὶ ἡ μυθολογία, ἐκ τοῦ λαμπροῦ βιβλίου τοῦ φίλου καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπι-
στημίῳ Θεσσαλονίκης κ. Π. Κοντοῦ σ. 281—351. (Δάση καὶ πολιτισμός,
Ἀθήναι 1906). Ἐτερον δὲ λίαν περιεργὸν καὶ εἰς ἀλληγορικὴν, ποιητικωτά-
την γλῶσσάν, πλήρη νεολογιῶν καὶ τολμηρῶν λέξεων εἶναι ἡ «Αἰσθητικὴ τῆς
Πίνδου» μετὰ σκηνῶν καὶ εἰκόνων ἰδανικῶν καὶ πῶς ἐξεζητημένον. Ἐξετυ-
πώθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Ἀλακοῦ Πυρρίδου (!) τῷ 1923. Ἡ ὅλη σύνθεσις ἔχει
ὁμοιότητα πρὸς τὰς ἐκφράσεις τῶν Βυζ. σοφιστῶν καὶ ἄλλων πρβ. Λιβανίου,
Ἐκφράσις ἔαρος, (ἐκδ. Reiske τομ. 4. σ. 1051. Boissonade anecd. gr.
VI, σ. 346—48) καὶ δὴ Ἴω. Εὐγενικοῦ περιγραφὴν τοπίου μετὰ πτηνῶν καὶ
θηρευτικῶν κινήων, οὗ τὸ μέσον κατέχει Πλάτωνος (329—346).

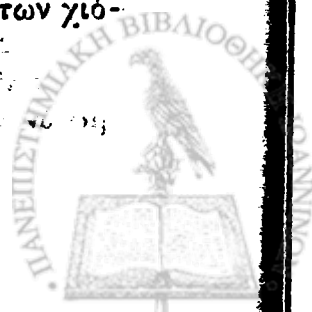

Πᾶν' ἀνακεκλόμεναι, νόμιον θεόν, ἀγλαέθειρον,
 αὐχμήενθ', ὅς πάντα λόφον νιφόνετα λέλογχε,
 καὶ κορυφὰς ὄρέων καὶ πετρήεντα κέλευθα.
 Φοιτᾶ δ' ἔνθα καὶ ἔνθα διὰ ρωπήια πυκνά,
 ἄλλοτε μὲν ρεΐθρυσιν ἐφελκόμενος μαλακκῆσιν,
 ἄλλοτε δ' αὖ πέτρησιν ἐν ἠλιβάτοισι διοιγνεῖ,
 ἀκροτάτην κορυφὴν μηλισκόπων εἰσαναβαίνων.
 πολλάκις δ' ἀργινόμενα διέδραμεν οὔρεα μακρὰ..... (1)

Κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν Λαύρα διοικητικὸν σύστημα, οἱ τὰ τῆς Μινῆς διέποντες κατατρίβουσι τὸν χρόνον νύκτα μεθ' ἡμέραν ἐντὸς τοῦ γραφείου εἰς ἀνάξια λόγου ζητήματα καὶ πράγματα. Πῶς λοιπὸν θὰ εὐκαιρήσωσιν οἱ Ἐπίτροποι νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν τακτικὴν ὑλοτομίαν καὶ καλλιεργίαν τῶν δασῶν; τελεία ἀδιαφορία! Εἶναι λυπηρὸν, ὅτι οὐδέποτε ἐξέρχονται χάριν διασκεδάσεως τοῦλάχιστον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ μεγαλητέρου φυσικοῦ πλούτου τῆς Μινῆς. καὶ ὅμως ἀξίζει ὁ κόπος νὰ περιηγηθῆται τις τοιαῦτα γραφικὰ τοπία. Κλιτύς ὀλοπράσινοι, δειράδες βαθύσκιοι, λόφοι δενδρουστεφεῖς καὶ βυνοὶ βραχῶδεις διαδέχονται ἀλλήλους διακιπτόμενοι ὑπὸ θευλαξεύτων λάκκων καὶ συγῶν κοιλωμάτων, ἢ ὑπὸ βαθειῶν φραγῶν, ἔνθα στροβιλίζονται ὀρμητικῶς τὰ κρυσταλλώδη ὕδατα ἀπὸ πηγῶν αἰωνίων ἀναβρύνοντα ἢ ἀπὸ τῆς τῶν χιόνων τοῦ Ἄθω ἐκτῆξεως εἰς μέγαν ποταμὸν συγκεντρούμενα. Καὶ ἀμιλλᾶται ἐνταῦθα τὸ λευκὸν τῶν ἀφρίζοντων ὑδάτων πρὸς τὴν λευκότητα τῶν μαρμάρων τῆς κοίτης, ἥ τις ποῦ μὲν στενοῦται καὶ βαθύνεται καὶ καλύπτεται ὑπὸ τοῦ πρασίνου πέπλου τῶν συγκλινομένων δένδρων καὶ ὡς τέκνα ἠγαπημένα τοῦ σὺτοῦ πατρὸς συμπλεκομένων, ποῦ δὲ ἐφαπλοῖ εἰς ἕκτασιν τὰ ἀργυρώδη ὕδατα. Αἱ τοιαῦται στενότητες περατοῦντι ἐνίοτε εἰς μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀφρόεντα καταρράκτην, ὡς ὁ τῆς Πηγῆς τοῦ ὕδατος λεγόμενος (ὑπὸ τὴν κορυφὴν ἀκριβῶς τοῦ Ἄθωνος). Οὗτος διὰ τῆς ὀρμῆς ἀνασκάψας τὰ κάτωθεν μαρμαρώδη στρώματα ἐσχημάτισε τεραστίαν δεξαμενὴν, ἣθεν λαμβάνει ἀπὸ δίωρον ἀπόστασιν ἡ Μονὴ τὸ ὕδωρ δι' ὑδραγωγείου κατασκευασθέντος διὰ θηρσικῆς γῆς τῷ 1900 καὶ περὶ τὰ 2 ἑκατομ. δραχμῶν στοιχίσαντος. Πυκνότατοι δρυμοὶ καλύπτουσι τὰς παρειάς, βράχοι παραδόξων σχημάτων ἀνυψοῦνται ἀποτόμως, ἀπόκρημγι ὡς πυραμίδες θεόκτιστοι, καὶ ἐπιφύονται παρὰ τὰ βαθύτατα στρώματα τῶν ἀκαταλύτων χιόνων.

(1) XIX Ὅμηρ. Ἰγν. εἰς Πᾶνα, στίχ. 2-12.

νων ἢ ἄνω τῶν ὑπερυψήλων τοιχωμάτων τοῦ ἐκ τῶν ἀναλυομένων παγετώνων σχηματιζομένου ὄρητικου ροῦ ἐκατέρωθεν. Οὗτος δὲ ὡς μαινόμενος στρόβιλος σπεύδει δι' ἀτελευτήτων ρηγμάτων, βαθυκοίλων δεξαμενῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων καταρρακτῶν πρὸς τὴν χθαμαλὴν ἐκβολήν, παραδίδων τὰ ἀγνὰ ὕδατα εἰς τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν. Τὸ ζώφιον, ὁ ἄνθρωπος, ἴσταται ἐκπεπληγμένος ἐκεῖ πρὸ τοῦ ἀπεράντου καὶ ἱλιγγιώδους ὕψους τοῦ ὄγκου τοῦ Ἄθωνος, ἐνῶ ἀποτολμᾷ καὶ πατεῖ ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ γίγοντος καὶ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ καταφρονῶν τοῦ μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Πρέπει νὰ προσέρχηται τις εἰς τὴν προκατακλυσμαίαν ταύτην καὶ παρθενικὴν φύσιν ὡς εὐλαβῆς προσκυνητῆς, σεμνὸς καὶ νηφάλιος, ὅπως ἐμπνευσθῆ καὶ μεταρσιωθῆ πρὸς τὸν σοφὸν τῆς ἐξαιρέτου ἐκείνης πλάσεως δημιουργόν. Ἡ κνῖσα τοῦ ὄβελιου δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἄδυτον καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἀπείρου, καὶ ὁ Διονυσιακὸς ζωμὸς θολῶνει τὸν νοῦν, καὶ ἀποδιώκει τὴν σκέψιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἔξαρσιν.

7.—Τὰ καθήκοντα τοῦ δασονόμου τῆς Μονῆς.—Ἡ κατάστρεπτικὴ ὑλοτομία καὶ τὸ παμφάγον πῦρ.—Τὸ θαυμάσιον ὄροπέδιον Κρύα νερά.—Ἀνάγκη μεταπέμψεως ὄργανωτοῦ τῶν δασῶν.

Ὁ δασονόμος τῆς Μονῆς, ἐὰν ἦτο ἄξιος τῆς ὑψηλῆς ταύτης διακονίας, ἔπρεπε νὰ μὴ ἐγκατολείπῃ ποτὲ τὴν χαριτόβρυτον τοῦ δάσους διατριβήν, καὶ οἱ κυβερνήται τῆς Μονῆς, ὀφείλουσι νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τούτου. Πρέπει ὁ δασονόμος νὰ ἔχη μὲρφωσίν τινα καὶ ἐμπειρίαν καὶ νὰ ἀμειβῆται οὐκ ἄνωγ' ἑκατὸν δραχμὰς κατ' ἔτος καὶ νὰ καθορίζωνται καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ. Εἰς τὰς καλῶς ὀργανωμένας Μονὰς ὁ δασονόμος ἔχει διαρκῆ δισμονίην εἰς τὸ δάσος. τοῦτο δὲ μαρτυροῦσι καὶ τὰ οἰκήματα, ἅπερ διατηροῦσιν εἰς διάφορα σημεία αὐτοῦ μετὰ κήπων καὶ πάντων τῶν ἀναγκαιοῦντων. Δὲν ὑπάρχει καλλιτέρα ζωὴ δι' ἓνα προϊστάμενον, ὅστις καὶ χωρὶς νὰ εἶναι μεταβάλλεται εἰς φιλόσοφον καὶ ποιητὴν.

Πρὸ ἐτῶν ἐζήτησα τὴν τοιαύτην διακονίαν, ἥτις θεωρεῖται ἐν γένει περιφρονημένη ἐν τῇ Μονῇ, ἀλλὰ δὲν μοι ἐδόθη κατ' ἐμὲ ἔρριψάν εἰς τὸν ἄχαριν ἀγῶνα τῆς πολιτικῆς. Κρατῶν εἰς χεῖρας ὁ δασονόμος τὸν τοπογραφικὸν καὶ δασικὸν χάρτην θὰ ὀρίζῃ ἐκάστοτε τὴν ὑλοτομίαν καὶ θὰ πα-

ρακολουθῆ αὐτὴν ἐπὶ κεφαλῆς παρευρισζόμενος τῶν μαστόρων, καὶ τότε αὕτη γενήσεται κανονικῆ· «ὄφθαλμὸς γὰρ κυρίου πιαίνει βοῦν». Πέρυσιν ἐγένετο ἡ ὑλοτομία τῶν «Κρύων νερῶν». ἐλάται ἐκλεκταί, θεόρατοι, ἐπιπτον χαμαὶ ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον μέτρου (ἀπὸ τῆς ρίζης) κοπτόμενοι, καὶ ἀφιέμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὡς ἀχρηστοί! ὅπως καὶ αἱ πλεῖστοι περιεφρουοῦντο ἄκοποι τελείως· διότι ἔτυχε νὰ ἔχωσιν ὀλίγους ρόζους—καὶ αὐτὸ λέγεται ὑλοτομία δάσους ἐν Λαύρα!—Ταῦτα τὰ ἐγκαταλειπόμενα δένδρα διαμένοντα, ὡς γίγαντες ἐν μέσῳ νάνων, τῶν νεοβλάστων, παρεμποδίζουσι διὰ τῆς σκιᾶς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἢ ἀνατρεπόμενα ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων καταστρέφουσιν αὐτὰ εἰς μεγάλην ἀκτῖνα, ἀποξηραινόμενα δὲ καὶ σηπόμενα ἐπὶ μέρος προκαλοῦσιν ὡς δᾶδες τὰς πυρκαϊάς. Καθ' ὅλα τὰ Λαυριωτικὰ δάση διακρίνει τις σωρούς τοιούτων εὐφλέκτων ὑπολειμμάτων, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παμφάγον πῦρ νέμεται αὐτὰ κατὰ πάνυ βραχείας περιόδους· ὅθεν πράγματι σπανίως ἐντὸς 20ετίας συμβαίνει νὰ κάμωμεν ὀλοκληρωτικὴν ὑλοτομίαν. Αἱ πλεῖστοι τῶν Μονῶν ἀξρουσι καὶ αὐτὰ τὰ φρύγανα, ἅπερ χρησιμοποιοῦσιν εἰς τοὺς κλιβάνους, καὶ οὕτως ὡς καὶ διὰ τῶν ἀπαιτούμενων μέτρων προλαμβάνουσι τὰς πυρκαϊάς (1). Παρ' ἡμῖν οὐδὲν οὐδέποτε τοιοῦτον μέτρον, ἔστω καὶ στοιχειῶδες, ἐλήφθη. καὶ ἔπειτα σταυροῦντες τὰς χεῖρας μόλις ἐκραγῆ ἢ πυρκαϊὰ διατάσσομεν παρακλήσεις καὶ λιτανείας κττ., ἅπερ εἶναι μὲν καλά, πρέπει ὅμως οἱ γέροντες νὰ τελῶσιν ταῦτα, πάντες δὲ οἱ δυνατοὶ νὰ σπεύσωσιν ἐπὶ τόπου «σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει». Ὅντως ἔχουσιν ἀφεθῆ τὰ ὠραῖα τῆς Λαύρας δάση, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τῶν γειτόνων ἡμῶν, ἔρημα καὶ εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν. συχνότατα γίνονται παρανάλωμα τοῦ πυρός, καὶ ἀπόλλυσιν ἡ Μονὴ ἑκατομμυρίων περιουσίαν, χωρὶς καὶ νὰ καταγγείλῃ τὴν πρᾶξιν ἐκ στρεβλῆς ἀντιλήψεως, ἵνα μὴ ἐρεθίσῃ δῆθεν τοὺς ἐμπρηστὰς! ἐνῶ εἰς ἄλλας Μονὰς, ἐνθα τιμωροῦνται οὗτοι, σπανιώτατα γίνονται πυρκαϊαί. Καὶ συμβαίνει πολλάκις νὰ ἔχῃ ἐξοδεύσει

(1) Βλ. Π. Κοντοῦ, Κατὰ τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν (Θεσσαλονίκη 1933). Διαχειρίσις ἑλλην. δασῶν, Ἀθῆναι 1924, (ἀντεμπρηστικὰ μέτρα σ. 349-378). Τὸ ὄγκωδες τοῦτο βιβλίον (σ. κς', 842 εἰς 4ον μικρ. μετὰ πινάκων) λαν φιλότημως ὁ συγγραφεὺς ἀπέστειλε δωρεάν εἰς ὅλας τὰς Μονὰς. Ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Λαύρας ἀπὸ θετίας βλέπω αὐτὸ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἀμετακίνητον καὶ ἀθικτον, ἀπόδειξις ὅτι οὐδεὶς ἐνδιεφέρθη δι' αὐτὸ οὔτε καὶ ἐκ. περιεργίας.

ἡ Μονὴ διὰ τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν τοῦ δάσους εἰς καθαρίσματα περὶ τὰς 500.000! καὶ εἰς κανένα «δὲν τοῦ καίεται καρφί». Οἱ ὑλοτόμοι ἐργάζονται πάντοτε ἄνευ τινὸς ἐπιτηρήσεως καὶ ὁδηγίας, καὶ ἂν μὲν οὗτοι εἶναι ἔμπειροὶ τὴν τέχνην καὶ εὐσυνείδητοι, ἔχει καλῶς, ἄλλως ἢ ὑλοτομία διεξάγεται μόνον πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν καὶ ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς δασονομίας. Αὐτοὶ ἐπιδιώκουσι νὰ ἐξάγωσι περισσότερα ξύλα· ὅθεν καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐλαττωματικὸν καὶ δύσκολον εἰς τὸ πελέκημα πετῶσι «κάτω ἀπ' τὴ σκάλα (1)» ὡς ἄχρηστον. Ἐπειτα λαμβάνουσι ὠρισμένα τεμάχια, καθ' ἃ μέτρα ἔχουσι μετὰ τοῦ ἐμπορίου συμφωνήσει, τὸ δὲ ὑπόλοιπον, πολλάκις τὰ $\frac{2}{3}$, ἐγκαταλείπουσι. Ἐπιδιώκουσι τὰ ὀμαλὰ καὶ εὐπρόσιτα μέρη· καὶ βλέπει τις φωλεαῖς φωλεαῖς μακρόθεν, ἢ ὀλόκληρους ἐκτάσεις ἀνεκμεταλλεύτους. Πρὸς πίστωσιν προσκομίζω ἓν παράδειγμα. Πέρυσιν ἡ Μονὴ εἶχε συμβληθῆ μετὰ τοῦ κ. Α. Παπαγιάννη ἐμπορίου πρὸς ἐξαγωγήν εἰς τὰ δάση τῆς Μονῆς κυβικῶν «ἀπεριορίστως». καὶ ἡ λέξις αὕτη ἐπροτάθη οὐχὶ ἄνευ βεβαίως σκοποῦ. «Ὅπως ταῦροι οἰστρηλατοῦντες, ὅταν διέρχωνται ἐν ὥρᾳ θέρους εἰς ἐσπαρμένους ἀγρούς, ποῦ μὲν τρώγοντες, ποῦ δὲ ποδοπατοῦντες καταστρέφουσι τὸ πᾶν, οὕτως ἐξετελεῖτο καὶ ἡ ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ ἐκχωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Λαυριωτῶν ὑλοτομία. Ἐφρόντιζον οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι πελεκηταὶ νὰ ἐκλέγωσι τὰ χρήσιμα δι' αὐτοὺς δένδρα, καὶ ἡδιαφόρουν, ἂν διὰ νὰ κόψωσι μίαν καστανέαν ἐν μέσῳ βλασταρίου δεκαετοῦς τὴν ἡλικίαν, κατέστρεφον 20 καὶ 30 ὠρίμους βλαστούς! καὶ τὸ μὲν κέρδος τῆς Μονῆς ἦν 50 δρ. ἡ δὲ ζημία 500! κττ. Ὅποια ἀστοργία πρὸς τὰ ἄθῳα δένδρα! Ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοὶ ἡμῶν τοσοῦτον περιεποιῶντο, ὥστε κατήνησε νὰ λατρεύωσιν αὐτά. Ὅθεν ἵνα παρορμήσωσι τὸν λαὸν πρὸς ἔργα φιλοδοσιακά, καὶ ἐξεγείρωσι παρ' αὐτοῖς αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν θάλλουσαν φύσιν, ἐμυθολόγησαν περὶ τῶν χρησιμωτέρων δένδρων, ὅτι εἰσὶ κατοικίαι θεοτήτων. καὶ οὕτως ἀνεκήρυξαν αὐτὰ ἱερά. καὶ ἔχομεν τεμένη ἱερά, καὶ δάση καὶ ὄρη ὀλόκληρα, ἱερά τῶν θεῶν καταγώγια, ὡς ἐθεωρεῖτο καὶ ὁ "Αθῶς ἐπὶ Πελασγῶν. Θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι ταῦτα συμβαίνουσι μόνον μακρὰν τῆς Μονῆς καὶ εἰς δυσπροσπελάστους διὰ τοὺς εὐσώμους προϊσταμένους περιφερείας. τὸ ἀπίστευτον εἶναι ὅτι τὰ χειρότερα δάση εἶναι τὰ περίξ τῆς Μονῆς. Οἱ μεγαλήτεροι ἐχθροὶ

(1) Σκάλα λέγεται τὸ μέρος, ἐνθα ὁ πελεκητῆς (ἡ λέξις αὕτη πρέπει νὰ κωδικοποιηθῆ ἀντὶ τῆς γενικῆς ὑλοτομίας) συγκεντρώνει τὰ ξύλα διὰ νὰ πελεκῆσῃ αὐτά, καὶ ἦν καθ' ἑκάστην ἡμέραν χάριν εὐκολίας ἀλλάσσει.

κελαδήματος τῶν ἐρατεινῶν καὶ φιλερῆμων πτηνῶν, ἀποτελεῖ ἀξιοσημείων μουσικῆν σύνθεσιν. Τὸ θέαμα εἶναι μεγαλοπρεπέστατον καὶ ἀπαράμιλλον. Ὁχρῖωσι κατὰ τὴν κρίσιν τῶν εἰδόντων τὸ Τυρόλον καὶ τὸ Νταβός, μαγεία ἀσύλληπτος! Ὁ ἐπισκέπτης περιέρχεται εἰς ἕκστασιν, λησμονεῖ τὰ πάντα, καὶ συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν τῆς ἀκαταλήπτου μεγαλοπρεπείας τοῦ δημιουργοῦ. Λέγω καὶ κηρύττω πάντοτε, ὅτι ὁ θεὸς εἰς οὐδένα τοιοῦτον ἐχθρόν τῶν δασῶν καὶ ἀνιοκτίρμονα πρὸς τὰ δένδρα μοναχὸν θέλει ἀνοίξει τὴν θύραν τοῦ παραδείσου. καὶ ὅπως ἐξεχώρισε τὰ ἐρίφια ἀπὸ τῶν προβάτων, οὕτω καὶ τοὺς τοιούτους μοναχοὺς θέλει ἀφουρίσει ἀπὸ τῆς ποιμνῆς τῶν ἐκλεκτῶν, ὡς ἐπικινδύνους εἰς τὸν παράδεισον. Δὲν νομίζετε, ὅτι δὲν θὰ ὑφίστατο παράδεισος, ἐὰν οἱ δημόται αὐτοῦ καὶ οἰκήτορες ἦσαν ἄστοργοι πρὸς τὴν θάλλουσαν φύσιν; Τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ αἱ νῆσοι τῶν Μακάρων ὑφίσταντο μέχρι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ· διότι θαμῶνες αὐτῶν ἦσαν οἱ εἰς ὑπερβολὴν φιλόδενδροι καὶ φιλανθεῖς Ἕλληνες. (Βλ. Κοντοῦ Δάση καὶ πολιτισμός, ἐν τέλει). Λέγω καὶ διακηρύττω ὅτι οἱ Ἄγιοι ρεῖται πρὸς σωτηρίαν τῶν δασῶν καὶ συστηματικωτέραν ἐκμετάλλευσιν δέν, ἵνα μετακαλέσωνται εἰδικὸν δασολόγον, ὅστις οὐ μόνον τὸν γενικὸν χάρτην θὰ ἐκπληρῆσῃ, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἐκάστης Μονῆς θὰ ὀρίσῃ τὰς δασικὰς ζώνας καὶ περιφερείας, τὸν τε χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐπίσης καὶ τὰ ἀντεμπρηστικὰ μέτρα. Τοιαύτην ἐργασίαν παρουσίασαν οἱ φιλότιμοι Κεφαλλῆνες διὰ τοῦ ἀρχαίου δασολόγου Κ.Μ. Σαρίου (1).

Ἡ μετὰ πεμφίς τοιοῦτου ὀργανωτοῦ τῶν δασῶν, θὰ εἶναι τελεία καὶ παῦλα ὄλων τῶν ἐν ταῖς δασικαῖς ἐργασίαις κακῶν. Ἡ διαίρεσις τοῦ δάσους εἰς 20 ζώνας (ὅσα ἔτη ἀπαιτεῖ πρὸς ὠρίμανσιν ἢ καστανεά) θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκ τοῦ δάσους ὀρισμένην καὶ διαρκῆ ὄμα πρὸσοδον—πρῶγμα σπουδαῖον διὰ τὴν οἰκογομίαν τῶν Μονῶν— καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ θεοφυτεῦτου κή-

(1) Βλ. τὰ δάση τῆς Κεφαλληνίας, Ἀθήναι 1908, 8ον σ. γ' 316, 'μετὰ καλλιτεχνικῶν εἰκόνων, πινάκων καὶ ἐγγράμμου χάρτου. Ἐξιανάγνωστον βιβλίον τοῦ αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ «Εἰκόνες ἐκ τῶν Ἑλλήνων δασῶν» Ἀθήναι 1900, μετ' ἐμβριθείας καὶ πρακτικοῦ πνεύματος γεγραμμένον. Σημειωτέον, ὅτι ἐγ ταῖς περὶ τῶν δασῶν, ἐλαιῶνων, ἀμπέλων κττ. ταύταις διατριβαῖς ἀναφέρομαι μόνον εἰς τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου σχετικῶν βιβλίων. Ἴσως ὑπάρχουσι καὶ καλλίτερα, καὶ εἰς τοῦτο ὁ ἀναγνώστης θὰ φανῇ πρὸς ἐμὲ ἐπιεικῆς. Ἡδυνάμην γὰρ συσσωρεύσω ἐπιγραφὰς καὶ τίτλους ἀφύθως. εὐνόητος ὁ λόγος διατὶ δὲν ἐπραξα τοῦτο.

που, τῶν δασῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἅπερ ὑπάρχει φόβος νὰ ἐκλί-
πωσιν, ἔπως καὶ ἀλλαγοῦ.

8. Ὁ θεοφύτευτος παράδεισος ἐν Ἀθῶνι.—Ἐν ἀνέκδοτον.

Ὅτι κῆπον τοῦ θεοῦ καὶ ὡς παράδεισον ἐπίγειον εἶχον
καὶ ἐθεώρουν τὰ δάστη οἱ πρὸ ἡμῶν πατέρες μαρτυρεῖ τὸ ἐ-
ξῆς παράδειγμα. Πρὸ 50ετίας περίπου ὁ ἐμὸς μακαρία τῇ λή-
ξει γέροντας, Γαβριὴλ ὁ Ἰμβριος, μεταβάς δι' ὑπηρεσίαν τῆς Μο-
νῆς εἰς Ἀθήνας ἐπεσκέψατο καὶ τὸν βασιλικὸν κῆπον. ὅταν ἐξήρ-
χαστο ὁ θυρωρὸς συνῆψε τὸν ἐξῆς διάλογον πρὸς αὐτόν. «Πῶς σᾶς
ἐφάνηκε, γέροντα, ὁ κῆπός μας; Οὗτος ἀμέσως ἀπεκρίθη: καὶ μὲ
ἐρωτᾷς, ἀγαπητέ, πῶς μοῦ ἐφάνηκεν ὁ βασιλικὸς κῆπος! ὦραϊος,
πανώρηος, θαυμάσιος, συζήτησι θέλει; Καὶ ἐκεῖνος, δὲν εἴσθε ἀπὸ
τὸ ἅγιον Ὄρος παποῦλι; ναί, ἀπαντᾷ. ἔ, τότε δὲν μοῦ λέγεις τὴν ἀλή-
θειαν, παρκατηρεῖ ὁ θυρωρὸς. ἐκεῖ ἔχετε καλλιτέρους κήπους. Μὲ πει-
ράζεις, εὐλογημένε; ἀπὸ τὸν βασιλικὸν καλλιτέρους; Μάλιστα. πρὸ
ἡμερῶν πέρασεν ἓνας ἄλλος σεβαστὸς σὰν ὑμᾶς γέροντας—ὅστις μάλι-
στα μοῦ εἶπεν, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι; ὅτι ἦτον ἀπὸ τὴν ἁγία Λαύρα—
μὲ ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἔχει ἐκεῖ ἓναν καλλίτερον κῆπον, μικρότερον
βεβαίως, ἀλλ' ὦραιότερον κατὰ πολλὰ. Εἶχεν ἐξοδεύσει, ἔλεγε, 700
λίρας χρυσᾶς. Ὁ ἀγαθὸς γέρον ἐγέλασεν. Ἐνεθυμήθη, ὅτι περιώ-
δευε τότε μετὰ τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐγκολπίου ὁ μακαρίτης Γέρο-
Κοσμάς, ὅστις δὲν ἦτο εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν τόσον καλλιτέχνης,
ὅσον εἰς τὴν τερατολογίαν,—ἀγαθὸς ἄλλως κατὰ πάντα τὰ ἄλλα καὶ
λίαν εὐχάριστος εἰς τὴν συναναστροφὴν—. Δὲν λησμονῶ τὰ καλὰ
τοῦ ἀπλοϊκοῦ ἐκείνου γέροντος, ὅπως ὁ ὑποτακτικὸς αὐτοῦ, καὶ νῦν
ἐκ τῶν προΐσταμένων τῆς Μονῆς, ἐλησμόνησεν ἡμᾶς καὶ ἀγνω-
μόνως ἀπεκήρυξε διαρραγέντας σχεδὸν διὰ νὰ ἀναδείξωμεν
αὐτόν εἰς τὴν θέσιν τοῦ προΐσταμένου καὶ νὰ ἐνισχύσωμεν εἰς τὴν
διακονίαν τοῦ δάσους παραχωρήσαντες καὶ τὸν παραδελφὸν ἡμῶν
ὡς ἐπίκουρον, —ἦν γὰρ δασονόμος— ἀλλ' ἄς συνεχίσωμεν τὸν
διάλογον. Ναί, ἀπήντησεν ὁ ἀστειὺς Γέρο-Γαβριλάκης, γνωρίζω τὸν
γέροντα, εἶναι γνωστὸς ἄλλως ὡς Ψευτοκοσμαδέλης. Πράγματι
ἔχει ἓναν κῆπον πλησίον τοῦ ἰδικοῦ μου. Ἀλλὰ δὲν πιστεύω νὰ
σᾶς εἶπε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἔχει καλλίτερον κῆπον ἀπὸ τὸν βα-
σιλικὸν— ἤθελε νὰ σᾶς ἀστειευθῆ βεβαίως—ὄχι 700 λίρες, ἀλλ'
οὔτε 700 γρόσια δὲν ἔχει ἐξοδεύσει· διότι οὔτε τὸ πεζοῦλι ἀκόμη
δὲν ἔκτισεν. Ἐγὼ ὁμως διὰ τὰ πεζοῦλια ἔχω ἐξοδεύσει τὸ πολὺ
700 γρ. Ἀλλὰ βεβαίως θὰ εἶμαι πολὺ ἀνόητος νὰ εἶπω, ὅτι ἔχω
βασιλικὸν κῆπον καὶ δὴ καλλίτερον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἰδικόν σας».

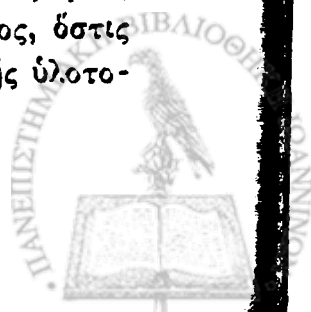

Καὶ ταῦτα μετὰ πάσης ἀφελείας διηγηθεὶς ὁ Γέρων προσέθετο: « Ἄλλ' ἔχομεν, κύριε, ἀνώτερον πράγματι καὶ τοῦ βασιλικοῦ κῆπον, ἀληθινὸν παράδεισον, τὰ βουνά μας, τὰ ὅποια ἐφύτευσεν ὁ θεὸς μετὰ τὰ ἴδια χερία του, τὰ ποτίζει πάντοτε, τὰ αὐξάνει καὶ τὰ διατηρεῖ ὡς ἔργα τῶν χειρῶν του. Ἡμεῖς εἴμεθα οἱ φύλακες καὶ ἐπιστάται, ὅπως καὶ σὺ ἐδῶ καὶ οἱ συνάδελφοί σου, οἱ κηπουροί. Καλλιεργοῦμεν τὸ περιβόλι τοῦ θεοῦ, ἀφαιροῦμεν τὰ περιττά, ταῖς ζιγρῆσι καὶ τὰ ἀρκοῦδόβατα, διὰ νὰ μὴ ὀρμανιάσῃ. καθαρίζομεν ταῖς κιστανιές μας διὰ νὰ μεγαλώνουν ὀγλήγορα, κόπτομεν ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς διὰ νὰ μὴ κουφιάσουν καὶ σαπίζουν. καὶ ἔτσι καθεκάστην ἔχομεν νέα ὠραῖα βλαστάρια, τὰ ὅποια μετὰ τὴν ὀλίγην αὐτὴν περιποίησιν, καὶ περισσότερον μετὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ θεοῦ, αὐξάνουν καὶ ἀναπτύσσονται καταπληκτικὰ, καὶ δὲν φυτοζωοῦν, ὅπως δὲ αὐτὰ τὰ ἰδικά σας· διότι αὐτὰ εἶναι μεταφυτευμένα καὶ δὲν προκόπτουν. Εἶναι σὰν νὰ πάρῃς ἐμένα τὸν γέροντα νὰ με φέρῃς νὰ ζήσω ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας. θὰ μοῦ εἶναι ζωντανὴ κόλασις! Πῶς ὑποφέρω! πέφτω τὸ βράδυ νὰ κοιμηθῶ. μόλις με χίλια βάσανα, ἕνεκα τῶν φωνῶν καὶ τοῦ θορύβου, κλείσω τὰ μάτια, εὐρίσκομαι ἀμέσως εἰς τὴν πόρταν τοῦ μοναστηριοῦ, πιάνω χερί με τοὺς πατέρας. δηλ. θέλω νὰ σὲ πῶ. ὁ νοῦς μου εἶναι ἐκεῖ, καὶ μόνο τὸ σῶμα κάθηται ἐδῶ. Ἔτσι καὶ αὐτὰ τὰ δένδρα, ὅσο καὶ ἂν τὰ περιποιηθῆτε, ἄδικα, χάνετε τὸν κόπο σας. Ἡ ζωὴ των, ἡ εὐτυχία των εἶναι ἐκεῖ στὰ ψηλά βουνά. Ἐ καὶ νὰ σὲ εἶχα, κύριε, νὰ βλέπῃς τώρα δὲ τὴν ἀνοιξὶ ἀπὸ καμμιὰ μεριὰ τὰ ὠραῖά μας δάση, καταπράσινα, μετὰ τὰ διάφορα ἄνθη καὶ ταῖς θεσπέσιαις ἐκείναις μυρωδιαῖς, σὲ μεθᾶνε. Τί εἶναι τὰ ἀνθωπωλεῖά σας καὶ τὰ μυροπωλεῖα μπροστὰ εἰς «τὰ μυρίπνοα ἐκεῖνα ἄνθη τοῦ παραδείσου». Τί πολυποῖκιλοι χρωματισμοί! νομίζεις, ὅτι ἕνας ἀπέραντος τάπητας πολύχρωμος καὶ πλουμουδιστὸς ἔχει στρωθῆ ἀπὸ τὸ ἕνα ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Τάπητας ἀχειροποίητος, διὰ νὰ ὑποδεχθῆ τώρα τὴν ἀνοιξὶ εἰς τὴν πανηγυρίζουσαν καὶ ἡλιολαμπῆ φύσιν τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων! Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ ἀκούσῃς τὰ χελιδονάκια, τὰ ἀηδονάκια, τὰ διάφορα πετεινά τοῦ οὐρανοῦ νὰ ὑμνοῦν καὶ δοξολογοῦν τὸν θεόν. Ὅποια ἀπόλαυσι, ὅποια θεῖα ἔκστασι! Νὰ δι' αὐτὸ σᾶς εἶπα, ὅτι ἔχομεν καλλίτερον βασιλικὸν κῆπον». Καὶ ὁ συγκεκινημένος Ουρωρὸς συγκατανεύσας, « μάλιστα, γέροντα, ἀπήντησεν, ἔχετε δίκαιον».

9.—Ἡ διαχείρισις τοῦ δάσους.—Αἱ μετὰ τῶν ὑλοτόμων συμφωνίαι.—Ὁ ἀρχιμάστορας.—Ὁ σκαλιέρης καὶ πώλησις τῆς ξυλείας.—Οἱ πτωχοὶ τῆς Λαύρας ἀδελφοί, οἱ «παραμικροί».—Ἡ ἐπιμέλεια τῶν ζώων.—Οἱ ἀδελφοὶ κελλιῶται.

Τοιοῦτοι θαυμασταὶ τῆς φύσεως ἦσαν οἱ ἀείμνηστοὶ ἐκεῖνοι προκατόχοι τῶν νῦν κυβερνώντων τὴν Μονὴν. Ἡγάπων περιπαθῶς καὶ περιεποιῶντο τὰ δάση καὶ ἀφῆκαν αὐτὰ εἰς τοιαύτην ἀκμὴν, ὥστε κατὰ τὸ 1921 ἐπιπεσόντες οἱ τότε προϊστάμενοι μακ. Ἡσούχιος καὶ Κορνήλιος κατέστρεψαν ὅλην ἐκείνην τὴν τεραστίαν βλάστησιν, ἵνα ἀποπληρώσωσι τὰς διὰ τὴν τοῦ κοινοβίου ἀνατροπὴν δαπάνας. Ὑλοτόμησαν εἰς ἓν καὶ μόνον ἔτος 90.000 κολῶνας! ἀπίστευτον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ γεγονός. «ἐλυμήνατο ὅς ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιῶς ἄγριος κατένεμήσατο αὐτήν», ὡς ψάλλει ὁ Δάβιδ. Ἐκτοτε δὲ ἐσταμάτησαν τὰ βουνα τῆς Λαύρας καὶ δὲν παράγομεν οὔτε 15.000 τὸ ἔτος. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς σπατάλης τοῦ χρήματος ἐκείνου — καλοσσίαιον ποσοῦ, ὅπου ποτὲ δὲν θὰ ἀξιωθῆ νὰ ἴδῃ ἡ Λαύρα—οὐδὲν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους περίσσευμα! Θὰ ἦτο ὅμως ἐπάναγκες νὰ μάθῃ ὁ κόσμος κατὰ ποῦν τρόπον γίνεται ἐν τῇ Μονῇ ἡμῶν ὁ μετὰ τοῦ ἀρχιμαστόρου τοῦ δάσους συνεταιρισμὸς, καὶ ἀκούσατε. Ὅσαι τῶν Μονῶν δὲν ὑλοτομοῦσι τὰ δάση δι' ἰδίων ἐξόδων συμφωνοῦσιν μετὰ τοῦ ὑλοτόμου 60νὰ λαμβάνῃ ἡ Μονὴ καὶ 40 αὐτὸς ἐκ τῆς πωλουμένης ξυλείας ὑποχρεούμενος διὰ τὴν ἐξχιωγὴν καὶ μεταφορὰν αὐτῆς ἐν τῷ λιμένι τῆς Μονῆς. Ὅταν κατὰ τὸ 1924 ἀνεκλήθη ἐξ Ἀθηνῶν, ἵνα διευθύνῃ τὸ γραφεῖον, ἔμαθον, ὅτι μόνη ἡ Λαύρα ἀπετέλει εἰς τοῦτο ἐξαιρέσειν καὶ εἶχεν ἐξ ἡμισείας τὴν ξυλείαν. Ἐπέμεινα τότε καὶ ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ Μονὴ λαμβάνῃ τοῦλάχιστον τὰ 55 ο]ο. Ἀλλὰ «ὅτι παλαιὸ χωριὸ καινούργιος νόμος δὲν γίνεταί». Μετὰ τὴν παραίτησίν μου ἐπανῆλθον μετὰ ἐξάμηνον εἰς τὰς πρώτας συμφωνίας μαστορευόντος εἰς τὰ δάση τῆς Λαύρας τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Ἀδαμίδου. Οὗτος, καίτοι κατὰ τὰ ἄλλα εὐσυμπάθητος καὶ λιὰν ἀξιοπρεπῆς ἀνὴρ, ἀπέτυχεν ὅμως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἐν Λαύρᾳ ἰσχυόντων καὶ ἐβουθίσθη εἰς δυσβάστακτα γρέη, ὧν ἐνεκα καὶ ἔπαθε μικρὰν τῶν φρενῶν δατάρᾶσιν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πέρυσιν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν. Τὸ 1932 ἐμοῦ διευθύνοντος τὸ γραφεῖον τῆς Λαύρας ἐκλήθη ὡς διάδοχος τοῦ Ἀδαμίδου ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Δημ. Κάλτσος, ὅστις τῇ ἐπιμονῇ μου συγκατετέθη νὰ λαμβάνῃ ἡ Μονὴ ἐκ τῆς ὑλοτο-

μουμένης ξυλείας τὰ 60 ο]ο. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ὁ ἀπερίγραφτος Ἀλεξανδρίδης Ἐπιφάνιος διαλύσας τὰς μετ' αὐτοῦ συμφωνίας ἐξεδίωξε τὸν δυστυχῆ ἐκ τῶν ὀρίων τῆς Μονῆς, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκάλεσε τὸν Γεώργιον Γάκην—πάντες οὔτοι Ἀλβανοὶ ἐκ τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς— ὃν καὶ συνεφώνησε κατὰ τὰ εἰωθότα ἐξ ἡμισείας. Ἐπὶ πλεον δὲ ἵνα καλοπιάσῃ τὸν νέον ἀρχιμάστορα παρεχώρησεν (ἄνευ γνώσεως τῆς Συνάξεως) αὐτῷ τὴν ἀπὸ τοῦ Κωφοῦ μέχρις Ἀμαλφηνουῦς παραλιακὴν δασικὴν περιφέρειαν, ἵνα δῆθεν καθάρισι τὸ δάσος, ὑπερπεριέχει ἄγρια δένδρα, ποῦ καὶ ποῦ δὲ καστανέας λίαν ἀραιῶς, καὶ ἐξάγῃ καυσόξυλα δωρεὰν δι' ἴδιον λογαριασμὸν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κάλτσος ἐνταῦθα ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Μονὴν 17 λεπτά κατ' ὄκᾶν.

Καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι ἀρχιμαστόροι παρευρίσκοντο σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μαστόρων συνδιαιτώμενοι μετ' αὐτῶν, οἱ νῦν δὲ παραμένουσιν εἰς τὸν λιμένα καὶ φροντίζουσι μόνον διὰ τὴν ἐμπορίαν τῆς ξυλείας, ἣ δὲ ὑλοτομία διεξάγεται ἄνευ ἐποπτείας. Ὁ ἀρχιμάστορας οὗτος πωλεῖ τὴν ξυλείαν καὶ συνάπτει συνήθως τὰς συμφωνίας μετὰ τῶν ἐμπόρων ἄνευ γνώσεως τῆς Μονῆς. παρουσιάζει δὲ λογαριασμοὺς, οὓς οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξελέγξῃ—καὶ πρόκειται περὶ ἑκατομμυρίου σχεδὸν κατ' ἔτος—Ὁ ἐπιστάτης τῆς Μονῆς ἢ *σκαλιέρης*, εἶναι συνήθως ἀγράμματος, διὰ τὸν τύπον μᾶλλον, ὁ τυχὼν ἀδελφός. Καὶ σήμερον εἰς τὸν κεντρικὸν τῆς Μονῆς λιμένα, τὸν Ἀρσανᾶν, εἶναι τοιοῦτος ἐπιστάτης, εἰς πρώην ψαρᾶς Ἰδραῖος, ἀπλούστατος μοναχός, ἀστοιχείωτος, μὴ γνωρίζων οὔτε τὸ ὄνομά του νὰ γράψῃ, εἶναι ὁ γνωστός «πτωχὸς Ἰάκωβος», ὁ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διατελέσας σκαλιέρης εἰς τὴν Ἀμαλφινουῦν. Ὅταν ἤμην εἰς τὸ Γραφεῖον, ἤρχοντο καθ' ἑκάστην τὰ μολυβδουγραφημένα σκαλαθύρματα, λογαριασμὸν πωλουμένης ξυλείας, τοῦ μάστορ—Σωτήρη, χωρὶς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Γελασίου, τοῦ τότε *ἀρσανάρη*. Διαμαρτύρομαι πρὸς τὸν Ἡλιόδωρον, ἐπίτροπον τῆς Μονῆς, ὅστις ἀπαθέστατα μοὶ ἀπαντᾷ «ἔτσι ἐπεκράτησεν»! καὶ εἶχε δίκαιον νὰ μὴ ἐνδιαφέρηται διὰ τὸ συμφέρον τῆς Μονῆς, ἐφ' ὅσον τὰ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ συμφέροντα μετὰ τοῦ ὑλοτόμου δὲν παρεβλάπτοντο. Ὁ μάστορ—Σωτήρης καὶ ἄνευ δικηγόρου ἐν τῇ Συνάξει κατόρθου πάντοτε νὰ κερδίξῃ παραβαίνων καὶ καταπατῶν πᾶσαν συμφωνίαν. καὶ μόνον ὁ δυστυχὴς δασονόμος Παῖσιος, ὁ ἀριστος ἐξ ὅσων ἐγνώρισεν ἡ Μονή, ποῦ ἐγένετο κακός. Δὲν εἶναι λοιπὸν μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀργόμισθοι, ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Λαύρας ἀναγκαστικοὶ ἀργόμισθοι, οἱ σκαλιέρηδες. Ἀλλὰ δὲν πταίουσιν οἱ ἀδελφοί, οἵτινες

καταδικάζονται μάλιστα διοριζόμενοι εἰς τῶνάς ἐρημικὰς θέσεις, καὶ κατατήκονται βλέποντες, ὅτι δὲν εἶναι αὐτοὶ ἐκεῖ ὡς Λαυριῶται καὶ κυρίαρχοι, ἀλλ' ὁ κοσμικὸς μᾶστορ Πάκης Δημήτρης, Σωτήρης κλπ. Καὶ ὅμως πᾶσαι αἱ λοιπὰ Μονὰ εἰς τοὺς λιμένας διορίζουσι οὐχὶ ἀπλοῦς ἀδελφοὺς, ἀλλὰ προϊσταμένους ἐπιλέκτους, εἰς οὓς ἐμπιστεύονται τὴν κολοσσιαίαν τῆς ξυλείας καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν περιουσίαν, ἀνερχομένην πολλάκις εἰς ἑκατομμύρια. Τέλος ἀπαξ φιλοτιμηθέντες καὶ οἱ Λαυριῶται ἐνέδωκαν καὶ ἀπέστειλαν (τῷ 1927) δύο προϊσταμένους, Ἀλεξανδρίδας πάντοτε ὡς ἐμπίστους, τὸν Χριστόφορον καὶ Ἀλέξανδρον, ἵνα παραδώσωσιν εἰς σκόλαν Ἀμαλφινῶν 6000 κολῶνες εἰς τὸ πλοῖον διὰ λογαριασμὸν τοῦ Χίου μεγαλεμπόρου κ. Μιχάλου. Οὗτος εἶχεν ἀποστείλει σημεῖωμα τῶν εἰδῶν τῆς ξυλείας, ἣν ἐζήτει, δηλ. «ψιλὴν» ξυλείαν, ὡς λέγομεν (ὑποδιαίρεσις τῆς κολῶνας) καπροῦλια καὶ ρεντίνες. Ἀλλ' εἰς τὸν πλοίαρχον δὲν συνέφερε τὸ τοιοῦτον· διότι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ τὸ πλοῖον ὀλόκληρον τὴν ποσότητα. Συνενοεῖται λοιπόν, ὅπως πάντοτε, μετὰ τοῦ κ. Ἀδαμίδου, νὰ φορτώσῃ «χονδρὴν» ξυλείαν (μορελάτα, κολῶνες κττ.). Διὰ τοὺς προϊσταμένους δὲν ὑπῆρχε λόγος ν' ἀνησυχῆσῃ· διότι κάλλιον οὗτοι γνωρίζουσι τὴν ἀστρονομίαν ἀπὸ τοῦ Σύμπαντος τοῦ Ραπτάρχου καὶ Ζαλούχου, παρὰ τὰ ποικιλώνυμα εἶδη τῆς ξυλείας. Ἀλλὰ μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν πταίουσιν τόσο ἀυτοὶ ὅσον τὸ ἐλεεινὸν σύστημα, ὅπερ διέπει τὴν Μονήν, ν' ἀνέρχονται οἱ τυγχόντες εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ νὰ εἶναι ἀσύδοτοι εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἀνεξέλεγκτοι εἰς τὴν διαχείρισιν. Καὶ οὕτως αὐτῶν εὐωχομένων τὸ πλοῖον ἐφόρτωσε, καὶ ἀπῆραν κατέπλευσεν εἰς Χίον. Ἐκεῖ ὁ κ. Μπούχαλος, ὡς καλοῦσιν αὐτὸν ἐν Λαύρα, ἐδαμονίσθη, βλέπων τὴν ἀπάτην τηλεγραφεῖ ἀμέσως, ὅτι ἡ ξυλεῖα ἀπαράδεκτος· διότι δὲν εἶναι συμφώνως τῷ σημεῖωμάτι. "Ε, τί νὰ εἶπω; θὰ πιστεύσητε, ὅτι τὸ φορτίον ἐκεῖνο σχεδὸν ὀλόκληρον «πάει εἰς τὸν ἀέρα»! Ἐκτοτε καλῶς μὲν πράττουσι οἱ Λαυριῶται Ἀλεξανδριῶται μὴ ἀναμειγνυόμενοι εἰς τὰς φορτώσεις καὶ μᾶλλον ἀρέσκονται εἰς τὰς ἐκφορτώσεις. καλῶς δὲ ἔπραξε καὶ ὁ ὑποφαινόμενος νὰ διδάξῃ τὰ εἶδη τῆς ξυλείας εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἀθωνιάδος, καὶ νὰ ἐπισυνάψῃ καὶ τὸν πίνακα ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου τούτου.

Ἴδου τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀμεριμνίας καὶ ἀδιαφορίας τῶν ἐντεταλμένων νὰ διέπωσι τὰς οἰκονομικὰς τῆς Μονῆς ὑποθέσεις! Ποῖος ἐπλήρωσε τὴν ζημίαν ταύτην ἀνερχομένην εἰς 200 καὶ πλέον χιλιάδας δρ.; ἡ Μονή, ἡ δυστυχισμένη Μονή πληρώνει ὅλας τὰς ἀμαρτίας τῶν Ἀλεξανδριδῶν εἰς βάρους τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς.

Οὗτοί (κυριολεκτικῶς πένονται, εἰ καὶ πάσας τὰς ὑπηρεσίας ἀόκνως ἐκτελοῦσιν, «οἱ μὲν ἔσω, οἱ δὲ ἔξω, ἐν χεῖμῶνι καὶ ἔαρι, ἐν πυρὶ καὶ κούσῳνι, ὡς δούλοι τινες ἀποταγέντες, ἀροτριῶσι, σκάπτουσι, κλαδεύουσι, κηπεύουσι, ξυλεύουσι, τεκτόνεύουσι, μυλεύουσι, ὀψοποιοῦσι, χαλκεύουσι, πλύνουσι, ράπτουσι, κακοφοροῦσι, περιπατοῦσι, διακονοῦσι, πεζοποροῦσιν ἢ ἐν πόλεσιν ἢ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν ὄρεσιν, ὠνούμενοι πράγματα, ἀπόδιδόμενοι, καὶ ταῦτα θλιβόμενοι καταπινόμενοι» κατὰ τὸν ἡγέτην τοῦ κοινοβιακοῦ βίου Θεόδωρον τὸν Στουδίτην (1). Τὰ πάντα ἰδίαις χερσὶν ἐξετέλουν ἐκεῖνοι, ὅπως καὶ οἱ Λαυριῶται «παραμικροί», ὡς χλευαστικῶς ὑπὸ τῶν «μεγάλων» ἀποκαλοῦνται, τῷ Παύλῳ πειθόμενοι μαρτυροῦντι: «ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπῆρτησαν αἱ χεῖρες αὐται» (Πράξ. 20, 34). Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἰδεολογία καὶ ἀρετὴ ἀνεκτίμητος ἐν Λαύρα εἰς τοὺς «παραμικροὺς», καὶ εἶναι τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀδελφῶν, ἐνῶ οἱ τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου γενεᾶς τρανοὶ οὔτε διὰ τὰ δάση ἐνδιαφέρονται εὐδοπωστιῶν, οὔτε διὰ τὰ ξύλα, οὐδὲ δι' αὐτὰ τὰ ζῶα τυύλάχιστον. Ταῦτα ἐκτελοῦσι πολλὰς, πλείστας ὑπηρεσίας καταχρηστικῶς ἐπιφορτιζόμενας αὐτοῖς. καίτοι ἀκούουσιν ἐν τῷ ναῶ τὸ τοῦ σοφοῦ «χρηστὸς ἀνὴρ οἰκτεῖρει ψυχὰς ζώων», οὐδέποτε ἠρώτησαν περὶ τῶν ἀλόγων καὶ οἰκνεῖ αὐτοῖς ὁμοψύχων τούτων ὄντων τὸν κτηνίτην ἢ **χαρτουλάριον**, περὶ οὗ ὁ Στουδίτης τάδε διακελεύεται: «ἐὰν μὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιῆται ἐν τοῖς κτήνεσιν, εἴτουν τὸ ἐν καιρῷ ὕδωρ διδόναι καὶ τὴν τροφήν καὶ στρωννύειν καὶ ἀναξύειν καὶ φιλοκαλεῖν καὶ ἀποκαθαίρειν καὶ ψηκτριζεῖν μετανόιας ἰ. Ἐὰν πολὺ κατελαύνῃ ἐν τῷ μυλῶνι, ἢ ἐν ἄλλῃ ὁδῷ, ἢ καταρραβδίζῃ, ἢ ἐπιφορτίζῃ πλέον τοῦ δέοντος ξηροφαγείτω ἢ καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν» (2). Ὅποια ἰδεώδης μέριμνα καὶ εὐσπλαγχνία, εἰς ἣν ὠχρίᾳ καὶ ὁ Ἀγγλικὸς περὶ προστασίας τῶν ζώων νόμος!

Ἄλλ' ὀφείλω νὰ ψέξω καὶ τοὺς ἀδελφούς κελλιώτας καὶ δὴ τοὺς Προβατιανούς· διότι οὗτοι εὐμοιροῦντες μεγάλων ἐκτάσεων καστανέας εἰς τὰς περιχὰς καὶ θεωροῦντες αὐτὰς καταχρηστικῶς ὡς ἰδίαις, ποιοῦνται πολλὴν καὶ ἀκατανόητον διὰ τὰς χρεῖας αὐτῶν σπατάλην, ὑπερ ἀσφαλῶς δὲν θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ὄντως ἦσαν ἰδιοκτῆται αὐτῶν. Σχεδὸν λαμβάνουσι ἐξ αὐτῶν ἐλευθέρως (διότι πολλάκις λείπει καὶ ἡ τυπικὴ ἄδεια) τὴν κούσιμον, οἰκδομήσιμον, δι' ἐπιπλα, διὰ ναυπηγίαν καὶ δι' ὕλας τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, τὰς πο-

(1) Μεγάλη Κατήχησις, βιβλ. Β' ὑπὸ Α. Π. Κεραμέως, Πετροῦπολις 1904, σ. 46.

(2) Καν. 91—92 Migne Patr. gr. τόμ. 99, σ. 1745.

λυειδεῖς καὶ πολλαπλᾶς, ξυλείαν καὶ ἐξάγουσιν ἐλευθέρως καὶ ἀνεμπυδίστως, μετ' ἀδείας καὶ ἄνευ ἀδείας ἐκ τῶν δασῶν τῆς Μινῆς· ἀλλὰ τὸ δεινότερον καὶ ἐμπυρεύονται αὐτὴν κατὰ ποικίλους ἐπίσης τρόπους. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ διακανονίσω τὰ δικαιώματα αὐτῶν, ἅπερ ἐπακριβῶς ὀρίζονται ὑπὸ τῶν σιγιλλίων, τῶν ὁμολόγων καὶ τοῦ Κ. Χάρτου, θέλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ δάση ταῦτα, ἐξ ὧν τόσα ἀπολαμβάνουσιν ἀνεξόδως, πρέπει νὰ θεωρῶσιν ὡς ἴδια καὶ νὰ φεῖδωνται αὐτῶν κατὰ τὴν ὑλοτομίαν. Εἰς τοὺς φράκτας εἶναι πολυτέλεια νὰ χρησιμοποιῶσιν εὐθείας καὶ χρησίμους καστανέας, εἰς τὰ κρεβατὰ εἶναι ἁμαρτία νὰ μὴ ἀποφλουδίζωνται αἱ καστανέαι (μόνον εἰς τὰ κελία τῆς Λαύρας συμβαίνει αὐτό· διὰ τοῦτο καὶ αἰωνίως νέα ξύλα διὰ τὰ κρεβατὰ). Ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ ἐμφωλεύουσιν ὄλοι εἰ ἐχθροὶ τοῦ ξύλου, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγου καταρρακοῦσι καὶ καταστρέφουσιν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης σπατάλη εἰς τοιαύτας ἀνάγκας νὰ λαμβάνωνται ὀλίσις καὶ εὐδυτενῆ ξύλα, καθαρὰ καὶ ἄρροζα! Βεβαίως, ἐὰν ἦσαν ἴδια αὐτῶν τὰ δάση, δὲν θὰ ἔπραττον ταῦτα, οὔτε ἐὰν ἠγόραζον τὰ ξύλα ταῦτα θὰ ἐπυροῦντο τοιαύτην ἐκλογὴν καὶ ἀκαταλόγιστον χρῆσιν, καὶ δὲν θὰ ἄφηνον χρησιμώτατα ξύλα νὰ σήπωνται κατὰ γῆς, ἃ συναντᾷ τις τῆδε κακεῖσε. Τὰ δάση δέον πάντες νὰ θεωρῶμεν ἱερά καὶ πᾶσαν ἐν αὐτοῖς κατάχρησιν ὡς ἱεροσυλίαν. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ κελλιῶται, οἵτινες πράγματι ἔχουσιν ἀνωτέραν ἀντίληψιν καὶ περιποιῶνται ὑποδειγματικῶς τὰ ἐν ταῖς περιχαῖς αὐτῶν δάση, καὶ τούτους ὁμοίως καὶ ἡ Μινὴ δέον πάση θυσίᾳ νὰ περιπληθῆται καὶ ἀνταποκρίνηται προθύμως πρὸς τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Οὕτω θὰ κατορθώσωμεν, ὥστε οἱ κελλιῶται νὰ κατασταθῶσι οἱ καλλίτεροι τῆς Μινῆς δασοφύλακες. Οἱ ἀσκηταὶ—καὶ οὗτοι δέον νὰ διαπαιδαγωγηθῶσι καταλλήλως—οὐ μόνον τὰς αὐτὰς καὶ οἱ κελλιῶται ἔχουσιν ἀνάγκας, ἀλλ' ἐπὶ πλεον περιφέρονται διαρκῶς εἰς τὰ δάση χάριν τῶν ἐργαχείρων (σφραγιῖδες, κοχλιάρια, γουδιὰ, σταυροὶ κττ), καὶ εἰσέρχονται δυστυχῶς ὡς ἐχθροὶ καὶ οὗτοι· κόπτουσιν ἀδιακρίτως καὶ λεηλατοῦσιν ἀνηλεῶς τὰ δάση.

11.— Αἱ Λαυρ. λεῦκαι καὶ αἱ Ἑλιάδες.— Ὁργάνωσις δασονομικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ἐκρίζωσις ἀγρίων ξύλων.— Τὰ καυσόξυλα.

Ἡ Λαύρα μόνη πασῶν τῶν Μονῶν ἔχει συνεχὲς δάσος ἀγριολεύκης ἥτοι αἰγείρου εἰς Λεύκαν καὶ Κρύα νερὰ ἰδίως. Τὸ δάσος τοῦτο οὐδέποτε ἐξυλεύθη, καὶ ἔχει ἀφεθῆ εἰς τοὺς πυκνὰς καὶ ἀσκητὰς ὡς ἐλεύθερος ἀγρός. καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ρίπτουσιν κατὰ γῆς κολοσ-

σούς, οί μὲν ποιμένες διὰ νὰ παρέχωσι τὸ φύλλωμα τροφήν εἰς τὰ ζῶα, οἱ δὲ ἀσκηταί, ἵνα ἐκλέξωσι τεμάχια τινὰ χρήσιμα διὰ τὰ ἐργόχειρα αὐτῶν. οὕτω τὸ ὅλον σχεδὸν ἐγκαταλελειμμένον σήπεται. Πολλάκις τὰ δένδρα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς καύσιμος ὕλη. Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1932 εὕρισκόμενος ἐγνωρίσθην μετὰ ἀντιπροσώπου τοῦ ἐν Πειραιεῖ κατάστηματος ξυλουργίας Στασινοπούλου. Οὗτος μαθὼν, ὅτι ἐν Λαύρα ὑπάρχει δάσος ἀγριολεύκης, ἣτις ἐν Ὀλύμπῳ ἔνθα μόνον ὑπῆρχεν ἐξηντλήθη, μοὶ προσέφερε 1100 δραχμὰς κατὰ κυβικὸν (ἀκατέργαστον) καὶ ἡ πρώτη αὕτη προσφορά ἠδύνατο νὰ ἀύξηθῇ, ἐὰν ἐπέμενον. ἔμαθον δὲ ὅτι ἐκ ταύτης ἐξάγονται αἱ ὄδοντογλυφίδες. Συνέστησα εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ νὰ ἴδῃ τὸ δάσος καὶ νὰ συμφωνήσωμεν εἰς τὴν Μονήν. Καὶ ἦλθε πράγματι, ἀλλὰ δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ ἐμπορευόμενος τὰ δάση τῆς Μονῆς νὰ ἔλθῃ μετὰ τῶν Ἐπιτρόπων εἰς ἐπαφήν. Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ γραφείου ἀποχώρησίν μου μαθάνω ἤδη, ὅτι ὁ ἐπιτήδειος οὗτος κύριος μετὰ τὰς συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Στασινόπουλον, ἐπρότεινε εἰς τὴν Μονήν, ἵνα αὕτη παραδώσῃ αὐτῷ τὸ δάσος τῆς ἀγριολεύκης ἐν Λεύκῃ, ὡς καλεῖται τὸ μέρος ἐν Λαύρῃ, πρὸς ἐξαγωγήν καυσοξύλων, καὶ συνεφώνησε μάλιστα μετὰ τῶν Ἀλεξανδριδῶν πρὸς 3 ἢ 5 λεπτά κατ' ὁκᾶν! (ἐνῶ τὰ ἀγριαξύλα πληρώνονται 18 λεπτά, ὁ δὲ Στασινόπουλος προσέφερε μοι ὑπὲρ τὴν δραχμὴν). Καὶ οὕτω διὰ καυσόξυλα ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς ὑλοτομήθη ἢ πολύτιμος τῆς λεύκης ξυλεία. Οὐδέποτε τόσῳ πολύτιμον δένδρον ἐκακοποιήθη σκληρότερον, οὐδέποτε τὸ ψεῦδος ἐθριάμβευσεν ἰταμώτερον. Ἐὰν αἱ Ἡλιάδες, αἱ εἰς λεύκας μεταμρφωθεῖσαι τοῦ ἡλίου θυγατέρες, εἶχον τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, διατόρως θὰ ἐκραύγαζον ἐπαναλαμβάνουσαι τὴν τῶν δακρύων ἔκχυσιν, ἅτινα ἐπὶ τῇ κατακεραυνώσει τοῦ Φαέθοντος ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς ἤλεκτρον. Ὁ ὠραῖος αὐτὸς μῦθος μαρτυρεῖ τὴν πολυτιμότητα τοῦ ξύλου διὰ τὴν ξυλογλυπτικὴν, λεπτουργικὴν καὶ τορνευτικὴν. Ἐντὸς κιβωτίου λεύκης τὰ ἱμάτια διατηροῦνται ἀδιάφθορα. Τὸ δένδρον τοῦτο δὲν ἔχει φλέβας ἢ νερά, ὡς λέγουσιν οἱ ἐπιπλοποιοί, καὶ ἔνεκα τούτου εἶναι τὸ μόνον, ὅθεν κατασκευάζονται αἱ ὄδοντογλυφίδες. Εἶναι σπανιώτατον ἐν Ἑλλάδι. ἐκτὸς τοῦ Ὀλύμπου δὲν γνωρίζω ποῦ ἀλλαχοῦ ὑπάρχει (1).

Ἐπρεπε τὸ κατάστημα τοῦ κ. Στασινοπούλου νὰ μᾶς ἀνοίξῃ

(1) Μὴ γνωρίζων μονογραφίαν τινὰ περὶ λεύκης ἑλληνιστὶ γεγραμμένην παραπέμπω εἰς ἄρθρον ἐν τῇ Δασικῇ ζωῇ (Α', 1933 σ. 27—28 τοῦ 11—12 τεύχ.) περὶ μόνης τῆς ἡμέρου ἡμῶς λεύκης πραγματεύεται τὸ ἄρθρον τοῦτο.

τὰ μάτια —καίτοι ἐπωρώθησαν ἢ ἐπηρώθησαν— καὶ πάλιν οἱ Ἀλεξανδριῖται—ἵνα παύσωμεν πλέον λεηλατοῦντες τὰς ἀγριολεούκας καὶ ἀφήνοντες αὐτὰς ἐκτάδην, ἵνα σήπωνται, ἢ καίοντες εἰς τοὺς κλιβάνους! Πόσον δίκαιον εἶχον αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Φαέθοντος νὰ ἐκχέωσι τὰ κρυσταλλώδη αὐτῶν δάκρυα ἀενάως εἰς τὸν τῆς Ἰσπανίας Ἡριδανὸν ποταμόν! Ἐὰν συνέβαινε νὰ θεῶνται τὴν τῶσιν ἐν Ἀθῶν σκληρότητα καὶ περιφρόνησιν τοῦ πολυτίμου αὐτῶν ξύλου (ὃ ὡς ἱερὸν ἐδέχετο ἢ ἀρχαιότητος, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀθωνῖται ἐντεῦθεν κατασκευάζουσι τὰ σφραγιστερά διὰ τὰς προσφορὰς τῆς θείας λειτουργίας, τὰ ἀρτοφόρια, τὰ σκαλιστὰ τέμπλα καὶ τὰ ἀνάγλυφα προσκυνητάρια.) ἀσφαλῶς θὰ εἶχον ἀπολιθωθῆ, καὶ παρὰ τὸν υἱὸν τοῦ Πελασγοῦ Ἀθωνα θὰ εἶχομεν καὶ τὰς Ἀθωτῖδας Νύμφας. Ἀλλὰ μήπως τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει καὶ διὰ τὴν σφέδαμνον, ἀφ' ἧς κατασκευάζονται ἀποκλειστικῶς τὰ τακοῦνια τῶν γυναικείων ὑποδημάτων;— εἶναι λίαν ἐλαφρὸν ξύλον—. Εἶναι σπάνιον τὸ δένδρον καὶ τιμᾶται δύο δρακᾶν κατ' ὄκᾶν, καὶ ὅμως οἱ ὑλοτόμοι τῆς Λαύρας καὶ τοῦτο καίουσιν εἰς τὴν κάμινον πρὸς ἀνθρώκυσιν! Ἐν γένει ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἡμετέρας Μονῆς ἔχω ἀπαριθμήσει περὶ τὰ 20 εἶδη δένδρων, ἅπερ θεωροῦνται πολυτελείας εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, καὶ ὅμως πάντα ταῦτα πωλοῦνται ὡς καυσόξυλα ἀντὶ 12—16 λεπτὰ κατ' ὄκᾶν!

Τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν δασῶν ἔχων ὑπ' ὄψιν προὔτεινα κατὰ τὴν βραχεϊάν μου εἰς τὰ τῆς διοικήσεως ἀνάμειξιν τὴν ὀργάνωσιν δασυνομικῆς ὑπηρεσίας ἐκ τῶν προσώπων δύο ἀδελφῶν τῆς Μονῆς καὶ δύο λαϊκῶν, οἵτινες νὰ παρίστανται κατὰ τὴν ὑλοτομίαν καὶ νὰ περιφέρωνται διαρκῶς ἐντὸς τῶν δασῶν. συγχρόνως δὲ εἶχον σκοπὸν νὰ διαιρέσω τὰ δάση εἰς περιφερείας καὶ τμήματα καὶ ἡ ὑλοτομία νὰ γίνηται κατὰ σειρὰν καὶ κανονικῆ καὶ εἰς περίοδον 20ετίας ὥστε κατ' ἔτος νὰ ἀναλογῆ ἐν τμήμα—20 ἔτη ἀπαιτοῦνται, ἵνα ἡ καστανέα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν δένδρων ὠριμάσῃ πρὸς ὑλοτομίαν—. Τοῦτο ἐσκόπουν νὰ ἐφαρμόσω καὶ διὰ τὰ ἄγρια δάση, ἐνθα δυστυχῶς ἀπὸ 15ετίας εἰσῆχθη ἡ ἐκρίζωσις ἀνευ λόγου. οὕτω δὲ ἐκφυλίζονται ταῦτα εἰς ἀσπαλάθους, σπάρτα, σουσοῦρας κττ. Παρατηρεῖται ὅτι καὶ κατὰ τὴν ὑλοτομίαν τῶν ξυλανθράκων καὶ τῆς καυσίμου ὕλης, ἐπικρατεῖ μεγίστη ἀταξία διὸ εἶχομεν ἀποφασίσει νὰ καταργήσωμεν καὶ τὸ σύστημα τῶν βουρδουναραίων, οἵτινες ἀληθῶς εἶναι οἱ καταστροφεῖς τῶν δασῶν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου, ἐνῶ νῦν μόνον σχεδὸν διὰ τὴν καύσιμον τῆς Μονῆς ὑλὴν δαπανῶμεν περὶ τὰς 200.000, κατὰ τὰ ὑπ' ἐμοῦ σχεδιασθέντα

ταύτην θά ἐπρομηθευόμεθα ἀντί 60.000, ὅπως ἔπραξε καί ἡ Μονή τοῦ Ἐηροποτάμου: (τοιοῦτόν τι ἐπράξαμεν διὰ τὴν διατροφήν τοῦ ἐν Κκρεαῖς ἀντιπροσωπείου· πρὶν ἐξώδευεν 100-150 χιλ. δρ. κατὰ τὸ νέον σύστημα, ὅπερ ἐφαρμόζεται ἤδη, μόνον 23 χιλ. ἀλλ' ἡ πλεονεξία τοῦ Κρητὸς Γρηγορίου ἀνέτρεψε καὶ τοῦτο). Πρὸς τούτοις κατὰ τὸ νέον σύστημα τὴν καύσιμον ὕλην θά εἶχομεν ἐκ τῶν διαφόρων ὑπολειμμάτων καὶ μόνων. Οὕτω ἀφ' ἐνὸς μὲν θά ἐκαθαρίζετο τὸ δάσος ἐκ τῶν εὐφλέκτων ὑλῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου θά εἶχομεν κέρδος, ὅσα νῦν τμήματα λεηλατοῦνται πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς. Ποῖος νὰ ἀκούσῃ ἔτι κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν Λαύρα σύστημα τῶν βουρδουναραίων, ὅπερ στοιχίζει δύο ἑκατοντάδας χιλιάδων δραχμῶν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν δασῶν, οἱ ἀδελφοὶ ὑποφέρουσι καὶ κατακραυγάζουσι διαρκῶς, ὅτι στεροῦνται καυσοξύλων! Τοῦτο ἄλλως προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τοῦ ἐπισκέπτου· διότι καθεκάστην βλέπει τοὺς ἀδελφοὺς νὰ κομίζωσι καὶ ἐπ' ὤμων εἰσέτι ξύλα. ἐγὼ αὐτὸς ἀναγκάζω πολλάκις τοὺς ὑποτακτικούς μου νὰ κόπτωσι ξύλα, (ὅπερ ἐνίοτε πράττω καὶ γὰρ ἀσκήσεως χάριν.) Τὶ ἀπίστευτα πράγματα! καὶ ὁμως συμβαίνουσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς παλαιγενοῦς Λαύρας. Μετὰ τὴν ἀναγκαστικὴν παραίτησίν μου ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μονῆς ἐναυάγησάν πάντα ταῦτα. Τὰ δάση καὶ πάλιν ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν τύχην. Ὁ μόνος δραστήριος καὶ πονῶν δασονόμος, ὁ πλήρης σὺν παρρησίᾳ καὶ θεῶν ζήλου πατήρ Παῖσιος, ὁ καταστακισθεὶς καθ' ὅλον τὸ ἑξάμηνον διὰ νὰ προλάβῃ πένταχοῦ καὶ τὰ πάντα, ἐπαύθη οἰκονομίᾳς ἐνεκεν. (ἐπληρώνετο δὲ 2000 δρ. ἑτησίως καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἐνῶ ὁ λαϊκός, ἀπλοῦς ἐργάτης, δασοφύλαξ ἐν ὅλῳ 5000 μετὰ τῆς διατροφῆς).

12. Ἡ ἀναβίωσις τῶν δασῶν τοῦ "Αθω. Ἀναγνώστης καὶ Βελίτσκος, οἱ μεγάλοι εὐεργέται. Τὰ γηραιὰ δάση.— Ἡ κολοσσιαία καστανέα.— Ἐπενεκτέαι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ σύστημα τῆς ὑλοτομίας.

Ἀπὸ πλουτολογικῆς ἀπόψεως εἶναι λίαν προσοδοφόρα τὰ δάση τοῦ ἁγίου Ὄρους. πρῶτον διότι ἕνεκα τοῦ καταλλήλου ἐδάφους πρὸ πάντων ἡ καστανέα καὶ ἡ ἐλάτη ἀναπτύσσονται καὶ ὠριμάζουσι πρὸς ὑλοτομίαν εὐκόλως καὶ ταχέως, ἐντὸς 15ετίας, δεύτερον διότι εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ τρίτον, διότι ἕνεκα τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ διασχιδοῦς αὐτοῦ διὰ μικρᾶς δαπάνης ἐξασφαλίζονται ταῦτα ἀπὸ τῶν πυρκαϊῶν. Ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν δασῶν τοῦ

Ἄθω δὲν ἐγένετο ἀνέκαθεν, ἢ μᾶλλον δὲν ἐγένετο πρεμνοφυῶς καὶ τακτικῶς, μόλις ἤρξατο συστηματικῶς μετὰ τὸ 1821 καὶ δὴ ὅταν ἐξησφαλίσθησαν αἱ συγκοινωνίαι ἀπὸ τῶν πειρατῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀνεπτύχθη τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον. Μάλιστα τὴν προσφυγὴν εἰς τὰ φυσικὰ ταῦτα πλούτη ἐποίησαντο οἱ Ἁγιορεῖται μετὰ τὴν δήμευσιν τῶν ἐν Ρουμανία κτημάτων, ὅθεν ἐστερήθησαν μεγάλων προσόδων. Εὐεργέται τῶν Μονῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύνανται νὰ θεωρηθῶσι δύο ἄνδρες Μακεδόνες, ὁ ἐκ Κιουτέζης τῆς Κοριτσᾶς Ἀλβανὸς Ἀναγνώστης καὶ ὁ ἐκ κάτω Βροντοῦ τῶν Σερρῶν Βελίτσκις, οἵτινες μετὰ τὰ μέσα τοῦ παρελόντος αἰῶνος ἀρξάμενοι εἰργάσθησαν συνεχῶς μέχρι καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ. καὶ διετήρει ἕκαστος, ὁ μὲν α' κυρίως δι' οἰκοδομησίμων ξυλείαν καὶ καυσόξυλα, ὁ δὲ β' διὰ ξυλάνθρακας, περὶ τοὺς 500 ὑλοτόμους. Ἐκ τούτων οἱ τὰ πρῶτα εἶδη ἐξεργαζόμενοι προήρχοντο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κοριτσᾶς καὶ Καστορίας, ὡς καὶ μέχρι σήμερον, οἱ τὸ δεύτερον ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Πάντες ἐν γένει ἦσαν Ἀλβανοὶ καὶ Μακεδόνες. Τὸν Ἀναγνώστην διεδέξαντο ἐν μὲν τῇ Λαύρα ὁ ἐκ Γράφης Βασ. Ἀδάμ, οὗ ὁ ἕγγονος Ἰωάννης Ἀδαμίδης πρὸ ἔτους ἀπεχώρησε τῆς ἐργασίας, ἐν τῇ Σιμωνοπέτρᾳ ὁ Βασίλειος Παπαϊωάννου ἐκ Ζιτσιστής, ἐν τῇ τοῦ Καρακάλου, Φιλοθέου καὶ Ἰβήρων οἱ ἐκ Γιούρασης μαστόροι Γεώργης, Κώστας καὶ Ἰωσήφ ἀδελφοὶ Στέφου. Ἡ ἐξαγωγή ἐγένετο δι' ἰστιοφόρων εἰς τοὺς λιμένας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης, καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὸν Βόλον, σπανίως εἰς τὸν Πειραιᾶ. Συνήθως ὅμως οἱ Ἁγιορεῖται διὰ τῶν μοναστηριακῶν πλοίων μετέφερον τὰ δασικὰ προϊόντα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἠγόραζον ἐκεῖθεν διάφορα ἐμπορεύματα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Μονῶν. Ἡ καλλιέργειν καὶ ἀναβίωσις τῆς καστανέας καὶ ἐλάτης, εἰς ἣν ἐπίζηλον κατάστασιν καθορᾶται νῦν, ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν μακαρίτην Ἀναγνώστην, τὸν δαμιόνιον ἐκεῖνον ἄνδρα. Οὗτος ὅμως ἀπολέσας πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἕνεκα τῆς ἀσωτίας ἐνὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀπέθανεν «ἐπὶ τῆς ψάθης» εἰς τὰ Δεβελίγια τῆς Χαλκιδικῆς—Μετόχιον Διονουσιάτικον—κάνταῦθι καίτοι πενόμενος ἐξεχέρσωσεν ὑπεράντους δασικὰς ἐκτάσεις. Οἱ Διονουσιᾶται μνήμονες τῆς εὐποιίας ταύτης ἐμνημόνευον ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις τοῦ Ἀναγνώστου ὡς κτίτορος τῆς Μονῆς. Τὰ δάση τοῦ Ἄθω τέως ἀπετέλουν γηραιὰ καὶ πολυσχιδεῖς καστανάει, κουτσουμπάνες, χρήσιμοι μόνον πρὸς παραγωγὴν καστάνων (εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἐγένετο καὶ ἐξαγωγή τούτων διὰ καὶ βλέπομεν, ὅτι ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ 1574 ἀπηγορεύθη αὕτη) καὶ διαφόρων χον-

δρoειδῶν ἐπίπλων, σκαφῶν, δούγῶν κττ. Ὁ γράφων ταῦτα ἔφθασε καὶ οἰκήματα ἐστεγασμένα ἀντὶ κεράμων διὰ τεραστίων πυέλων (γοῦρνες) ἐκ καστανέας. Ἐν τῇ Λαύρα ὑπάρχει μεγάλη στρογγύλη τραπεζα μονόξυλος ἐκ καστανέας ἐπίσης. Τὰς τοιαύτας πεπαλαιωμένας καὶ ἡμισεσηπυίας καστανέας ἐξεκάθηρεν ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ οὕτως ἐπέτυχε τὴν πλήρη ἀνοδάσωσιν διὰ νεοβλάστων, εὐθυτενῶν καὶ ὑψηλῶν εἰς ἀπίστευτον σημεῖον καστανεῶν (ἀπὸ 10—30 μέτρ. ὕψους, ἐνῶ ἡ βάσις ἔχει διάμετρον μόλις 15^ο μέτρ.). Τὸ γεγονός τοῦτο διὰ τὰ Ἀγιορειτικὰ δάση ἐξοίρει ὁ κ. Ι. Κ ο κ κ ί ν η ς, εἰς τῶν ἐξόχων δασολόγων τῆς Ἑλλάδος, οἰκτεῖρων τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος διότι δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς Ἀγιορείτας, ἐν' ἀποτελέσωσι πολυτίμους καστανεῶνας (1). Τοιαῦται καστανέαι διατηροῦνται εἰσέτι ἀραιῶς ὡς παλαιοντολογικὰ λείψανα εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Ὄρους, ἰδίως εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἄθωνος καὶ τὰ Κρύα νερά, καὶ φέρουσι τὸ ὄνομα «καστανάρες». Μίαν τοιαύτην ἀνεκάλυψα τὸν παρελθόντα Ἰουνίον ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθωνος μετὰξὺ τῆς τοποθεσίας Ὑψωμένα καὶ Ἀρκοῦδα ἐν τοῖς ὄριοις τῆς Λαύρας. Ἐχει ὁ κορμὸς περίμετρον 12 μέτρων, ὕψος δὲ οὐχὶ μέγα ἕνεκα τῶν χιόνων, ἐξ ὧν κατὰ Φεβρουάριον εἶχε σπάσει κλωνός τις, ὅστις ἔχει περιφέρειαν οἴαν αἱ μεγάλαι λεῦκαι αἱ ὑψοῦμενοι ἔμπροσθεν τῆς μονῆς τῆς Πεντέλης! Ἐντὸς τοῦ κορμοῦ, ὅστις διατηρεῖται λίαν εἰσέτι εὐθαλής, ὑπάρχει ξυλοκρέβατον διότι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠσκήτευεν ἐκεῖ Ρῶσσοί τις μοναχός. Ἴδου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄθω μία καστανέα ὑπενθυμίζουσα τὴν castagno di cento cavalli τῆς Αἴτνης. Ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν δασῶν, ἐφ' ὅσον διατηρεῖται τὸ πεπαλαιωμένον σύστημα τοῦ Ἄναγνωστου, εἶναι νῦν πλημμελής καὶ ἐπιζήμιος εἰς τὰς κυριάρχους Μονάς. Αὗται λαμβάνουσι συνήθως τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τῆς πωλουμένης ξυλείας ἢ τὸ πολὺ 60 ο]ο, τὰ δὲ λοιπὰ ὁ μάστορας, ὅστις οὐ μόνον τρὺς ὑλοτόμους πληρώνει, ἀλλὰ καὶ μεταφέρει διὰ τῶν ἡμιόνων αὐτοῦ τὴν ξυλείαν εἰς τὴν παραλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Μονὴ ἔχει ἔξοδον, ἐκτὸς τῆς μεγάλης διὰ ἐκκαθάρισιν τοῦ βλασταρίου δαπάνης. Διατηρεῖ ἀδελφὸν ἐν τῷ λιμένι καὶ δασονόμους, ἐπομένως τὰ 20 ο]ο ἐκφεύγουσιν. ὑπολείπονται 30—40 ο]ο, ἅπερ πρέπει νὰ λαμβάνη κατὰ 15 ἢ 20ετίαν, ἐὰν ἀφήσῃ τὸ πανδαμάτωρ πῦρ. Ἐὰν ἐφημέροζοντο τὰ νῦν μέσα τῆς ὑλοτομίας ἤτοι ἀρῆγγοτο στρογγύλη ξυλεία (μόνον ἀποφλοισμός) καὶ μετεφέρετο δι' ἑναερίου σιδηροδρόμου, σύστημα, ὅπερ ἐφήρμοσαν οἱ Γάλλοι κατὰ τὴν πρᾶσωρινὴν κατοχὴν

(1) Ἑλληνικὰ δάση, ὑπόδειγματικὴ διαχειρῆσις δασῶν, Ἀθῆναι 1927, σ. 19.

τοῦ 1916—1918 ἐπὶ τοῦ εὐρ. πολέμου, θὰ ἐλάμβανον τὸ διπλάσιον αἱ Μονοί. καὶ ἐὰν μάλιστα ἀπεφάσιζον αὐτοὶ νὰ κατεργάζωνται ἐπὶ τόπου τὴν ξυλείαν σγίζουσαι αὐτὴν διὰ πετρελαιομηχανῶν καὶ καταρρακτῶν ἢ ἰδρύνουσαι μέγα ἐργοστάσιον διὰ μεταχ. Ἐταιρείας ἐπιπλοποιίας πρὸς χρησιμοποίησιν ὕλων τῶν πολυτίμων εἰδῶν τῆς ξυλείας, ἅπερ ἄνωτέρω ἀπηριθμήσαμεν, μόνον ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ἐργοστασίου τούτου θὰ καθίσταντο αὐτάρκειαι. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφήρμοσεν ἤδη ἡ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος ἢ τοῦ Ρωσικοῦ μονή. Ἐὰν δὲ καὶ ἐργοστάσιον χερτοποιίας ἀνιδρύνετο, ὅπερ θὰ ἐτροφοδοτεῖτο διὰ τῆς ἀγρήστου δασικῆς ὕλης ἢ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ξυλείας, τότε διὰ τοῦ ἐντεῦθεν πλούτου πολλὰ θὰ κατωρθοῦντο διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Μέγα τυπογραφεῖον θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ, ὅπερ θὰ ἐξέπεμπε τὰ φῶτα τῆς θρησκείας καὶ ἐπιστήμης ἀνά τὴν ὑφήλιον. Ἴδου ὁ μέγας προορισμὸς τῶν Μονῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους! καὶ τοῦτο διεκηρύξαμεν πάντοτε μὲν, ἰδίχ. δὲ ἐν ἔτει 1923 εἰς 9 ἄρθρα διὰ τοῦ Ἐμπρὸς τῶν Ἀθηνῶν (1—9 Ἰουλίου).

13.—Ἡ διδασκαλία τῆς δασονομίας καὶ γεωπονίας ἐν τῇ Ἱερατικῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ.—Δασονομία διδαχθεῖσα ὑπὸ Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου (Πίναξ τῶν περιεχομένων).—Τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐκ καστανέας παραγομένης ξυλείας.—Θρησκεία καὶ φύσις.—Οἱ νέοι Σελλοὶ Ἀγιορεῖται.—«Ψυκτήρια θεῶν» τὰ δάση παρ' ἀρχαίοις.—Ἐν ἰδεῶδες δασικὸν Συμβόλαιον ἐν Λαύρα.—Θάνατος τοῦ ὄρους.

Ταῦτα πάντα ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι ἀνέκαθεν οἱ Ἕλληνες ἔτρεφον ἄπειρον σεβασμὸν καὶ ἔρωτα πρὸς τὴν γεωπονίαν καὶ τὰ δάση, καὶ ἐθυσίαζον «Ποσειδῶνί γε φυταλμῖω, Διονύσω δὲ δενδρίτῃ» κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν Συμποσίῳ (1), εἰσήγαγον εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς νεοσυσταθείσης Ἱερατικῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς τὴν τε γεωπονίαν καὶ δασονομίαν, ὡς ἀπαραίτητον τοῖς Ἀγιορεῖταις μάθημα. Οὕτω αἱ δρυάδες καὶ Ὀρεστιάδες Νύμφαι, αἱ Πιερίδες καὶ Ἐλικωνιάδες Μοῦσαι εὐρίσκουσι νέον τερπνὸν ἐνδιαίτημα εἰς τὸν συνηρεφῆ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀλσώδη Ἀθῶ. Κατὰ τὸ α' ἔτος ἡ Ἱ. Κοινότης ἐνθουσιασθεῖσα ἐκ τῆς ραγδαίας ἐπιτυχίας τῆς συστάσεως τῆς Σχολῆς, καὶ καταλλήλως ὑποκινουμένη ἐφιλοτιμήθη, ἵνα μέ-

(1) Περὶ τῆς συμβολικῆς λατρείας τῶν δένδρων καὶ δασῶν βλ. Χαλδραῖχ ἐν Ἡμερολογίῳ Ἀσωπίου 1875, σ. 289—298 καὶ Εὐλογίου Κουρίλα, Βοτανικά Μελετήματα (ἀνατύπ. Ἑλλην. ἐπιθεωρ. ἔτ. ΙΑ'—ΙΒ'), Ἀθῆναι 1919, σ. 6'.

τακαλέσεται και καθηγητήν τῆς Δασονομίας και Γεωπονίας, τὸν λαμπρὸν νέον και ἀξιόλογον ἐπιστήμονα κ. Κ. Μπίκαν, νῦν τμηματάρχην τοῦ Ὑπουργείου τῆ Γεωργίας. Δὲν ἔπραξε ὅμως τοῦτο και ἐφεξῆς διὰ τοῦτο κατὰ τὸ β' ἔτος τὰ μὲν Γεωπονικὰ ἀνέθεσεν εἰς τὸν φιλότιμον καθηγητὴν τῶν Μαθηματικῶν κ. Μιχ. Ζαχαριάδην, τὴν δὲ Δασονομίαν ἀνέλαβον δωρεὰν νὰ διδάξω ἐγώ. Μοὶ ἐδόθη ὄντως ἡ εὐκαιρία νὰ πεισθῶ πόσον δίκαιον εἶχομεν νὰ συγκαταριθμήσωμεν ἐκεῖ και τὸ μάθημα τοῦτο. Ἄλλοτε ἔγραψα (ἐνθ' ἀνωτ. σ. η') περὶ τοῦ πλοῦτου τς Ἀθωίτιδος χλωρίδος και ὑποστηρίζω πάντοτε, ὅτι ὁ μοναδικὸς βοτανικὸς σταθμὸς ἡδύνατο κάλλιστα νὰ ἰδρυθῆ ἐν Ἀθῶ, ἵνα ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἐνταῦθα σπουδάσωσιν οἱ νέοι πάντα τὰ φυτά, οὐ μόνον τῶν τροπικῶν, ἀλλὰ και τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν (ἐνταῦθα εἰς ὕψος 1600 μόνον μέτρων εὐρίσκεται και τὸ δένδρον Κίνα). Νῦν ὑπερθεματίζων λέγω, ὅτι ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Π. Κοντὸς δέον τάχιστα νὰ μεταφέρῃ τὴν δασονομικὴν τοῦ Πανεπιστημίου Σχολὴν ἐνταῦθα. Οἱ μαθηταὶ τῆς Ἀθωνιάδος ἀνυπομότως ἀνέμενον τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος, ἵνα ἐξέλθωμεν, εἰς τὰ περικυκλοῦντα τὴν Σχολὴν δάση. Τὰ μαθήματα σχεδὸν πάντα ἐγίνοντο ἐν ὑπαίθρῳ, και διὰ περιπάτων και ἐκδρομῶν κατωρθώσαμεν νὰ γνωρισθῶμεν κάλλιστα πρὸς τὴν περιβάλλουσαν ἡμᾶς φύσιν. Ἴδου και ἡ διδαχθεῖσα ὕλη.

Δασονομία διδαχθεῖσα ὑπὸ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ κατὰ τὸ 1931—1932 ἀπὸ χειρογράφου τὸ πλεῖστον (τῆ βοήθειά τῶν σοφῶν συγγραμμάτων τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Κοντοῦ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

1. Χρησιμότης τῶν δασῶν.
2. Περὶ θερμοκρασίας ὑψηλῆς και χαμηλῆς.
3. Προστατευτικὰ μέτρα κατὰ τῆς θερμοκρασίας.
5. Περὶ τῆς χαμηλῆς θερμοκρασίας, και εἰς ποῖον βαθμὸν ἐνδείκνυται ἡ ἀκμὴ τῶν δένδρων και ἰδίᾳ περὶ ψύξεως.
6. Εἰς ποῖον ὕψος δασικὸν ἀναπτύσσονται τὰ δένδρα ἐν Ἑλλάδι.
7. Περὶ παγετῶνων.
8. Περὶ ὑγρασίας τοῦ δάσους και βροχῶν.
9. Τρόπος ἀναδασώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

1. Περί καστανέας ἐν γένει.
2. Τρόπος πολλαπλασιασμοῦ αὐτῆς.
3. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τῆς καστανέας.
4. Καλλιέργια καὶ ἀναδάσωσης αὐτῆς.
5. Σύστημα νέον ἐκκαθαρίσεως τοῦ βλαστάριου.
6. Προστασία τῶν νεοβλάστων.
8. Ἀπὸ ποίου ὕψους ἀναφαίνεται εἰς τὴν δασικὴν ζώνην ἡ καστανέα.
9. Περί τῶν προϊόντων τῆς καστανέας, καὶ δὴ περὶ τῶν εἰδῶν τῆς οἰκοδομησίμου ξυλείας, τὰ διάφορα μεγέθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

1. Περί ἄλλων προϊόντων δασικῶν καὶ ξυλείας ἐν Ἑλλάδι.
2. Περί σανιδίων καὶ νεροπριόνων.
3. Περί μεταφορᾶς τῆς ξυλείας καὶ κατεργασίας αὐτῆς ἐν ἐργοστασίοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

1. Περί καυσόξυλων καὶ περὶ ἐξαγωγῆς τῶν πολυτίμων εἰδῶν ξυλείας πρὶν ἢ ὑλοτομήσωμεν τὸ δάσος.
2. Καλλιτέρα καὶ συμφερώτερα διάθεσις τῶν δασικῶν προϊόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

1. Περί γαιανθράκων.
2. Περί ξυλανθράκων.
3. Περί ἀνθρακοποιίας, πῶς κατασκευάζομεν τὰ ὄρθια καὶ τὰ πλαγιαστά καμίνια.

Ἡ πελεκητὴ ξυλεία ἐν Ἑλλάδι, ὅπως καὶ ἐν Πηλῷ, δὲν ὑπολόγεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὄγκου κατὰ κυβικόν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τεμαχίων (τῶν τεμαχίων λέξις τεμαχική) διὰ τῆς ἀναγωγῆς ὅλων τῶν ἰδῶν εἰς τὴν κολῶναν (δύο δὲ κολῶναι ἀποτελοῦσι τὸ

φορτίον). αὕτη λαμβάνεται ὡς μονάς· διότι ἐνίοτε, ὅταν μάλιστα εἶναι ξηρὰ ἢ ξυλεία, τὸ φορτίον ἀποτελεῖται καὶ ἐκ τεσσάρων κολωνῶν.

**Μονάδες καὶ ὑποδιαίρέσεις τῆς παραγομένης ξυλείας κα-
στανεῶν ἐν Ἄθῳ.**

Εἶδη.	Μῆκ. εἰς μ.	Πλάτ.	Πάχ.	Ἡλικία.	Τιμή.
Μουρελάτα	4,50	0,12	0,8	20 ἐτῶν Δρ.	60
»	4	0,11	0,8	20 » »	45
Κολῶναι σειρᾶς . . .	3,50-3,60	0,11	0,7	17 » »	30
Ταμπάνια	4,50	0,8	0,6	15 » »	30
Μισοκόλωνα	2	0,8-0,10	0,6	15 » »	14
Μισοτάμπανα	3,60	0,7	0,5	13 » »	15
Μισομουρελάτα . . .	2,20	0,12	0,67	20 » »	20
Ρεντίνες	2,70	0,7	0,4	10 » »	
Διπλορεντίνες	2,65-2,70	0,8	0,6	12 » »	15
Κοντρορεντίνες . . .	1,80	0,6	0,5	9 » »	7,50
Καπρούλια	2-2,50	0,6	0,6	8 » »	4
Βέργες, φοῦρκες . . .	1-5			5 » »	

Παρατηρήσεις. Αἱ δύο τελευταῖαι ὑποδιαίρέσεις εἶναι στρογγύλη ξυλεία ἀποφλουδισμένη. Ὁ κ. Γρίσπος ἐν τῷ παρατιθεμένῳ Πίνακι (σ. 6) παρουσιάζει διαφορὰς τινὰς (ἀσημάντους) εἰς τὰ ἀνωτέρω μεγέθη, καὶ βεβαίως ὑπάρχουσι τοιαῦται· διότι δὲν εἶναι πρῶστη ξυλεία, ὥστε νὰ διατηρῆται ἡ δέουσα ἀκρίβεια. Οἱ Ἄλβανοὶ πελεκηταὶ κρατοῦσι κατὰ τὸ πελέκημα τὸ μέτρον, ἀλλ' οἱ ἐμπειρότεροι αὐτῶν μόνον διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ «μὲ τὸ μάτι» ἐπιτυγχάνουσι τοῦ ὁρθοῦ. Ἐπὶ συναλαμβάνω, ὅτι διαφοραὶ εἰς πλάτος καὶ πάχος πάντοτε θὰ ὑπάρχωσιν, ἀλλ' ἀνεπαίσθητοι.

Ὅταν συστηματικοῦθῃ κάλλιον τὸ σπουδαῖόν τῆς δασονομίας μάθημα ἐν τῇ Ἄθωνιάδι (καὶ οὐχὶ ὡς διδάσκεται ἐφέτος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῶν ἱερῶν, χωλοῦ δὲ καὶ ἀναπήρου σωματικῶς) καὶ μυηθῶσιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ τῆς ἐπιστήμης, τότε ἐξερχόμενοι θὰ προσχνατολίσωσι τὰς Μονὰς εἰς τὰς νέας ἀπόψεις καὶ μεθόδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν, τότε θὰ ἰδρυσθῇ εἰς ἐκάστην Μονὴν τελεία δασονομικὴ ὑπηρεσία καὶ θὰ δημιουργηθῇ ρεῦμα καὶ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φυσικοῦ τούτου πλοῦτου, καὶ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις πρὸς τὰ ὠραῖα ὄντως τῆς χερσονήσου δάση. Ἡ φύσις εἶναι ἡ ἀστείρευτος πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων,

Ἐν ιδεῶδες δασικὸν Συμβόλαιον ἐν Λαύρα.

Εἰς τὴν ἐν τέλει τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου καταχωρηθεῖσαν ἐπίσημον καταδικαστικὴν κατὰ τοῦ γέροντος Ἐπιφανίου ἀπόφασιν, λέγεται ὅτι οὗτος συνῆψεν ἀσύμφορον μετὰ τοῦ Ἀλεξ. Παπαγιάννη συμβόλαιον διὰ τὴν τοῦ δάσους ἐκμετάλλευσιν. Πράγματι, ὡς ἀνωτέρω περὶ τῶν δασῶν τῆς Μονῆς πραγματευόμενος πολλάκις ἐκαυτηρίασα τὰς τοιαύτας παρανόμους καὶ καταστρεπτικὰς διὰ τὴν μονὴν συμφωνίας τοιοῦτον συμβόλαιον συνήφθη, ἀφοῦ οὗτος ἐπὶ ἓν ἔτος εἰργάζετο μόνον ἐπὶ τῇ βάσει ἀνταλλαγείσων ἐπιστολῶν, παραμονευσάντων τῶν ἐνδιαφερομένων νὰ ταξιδεύσω ἐγὼ εἰς Ἀθήνας. καὶ εἶναι τὸ κατωτέρω. Τοῦτο ἀντὶ νὰ περιορίσῃ τὸν κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννην ἀφῆκεν ἐλεύθερον εἰς ὅλην τὴν δασικὴν περιοχὴν τῆς Λαύρας, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπερίγραπτον λεηλασίαν, ὑλοτομῶν παρὰ τοὺς δανονομικοὺς κανόνας καὶ ἀρπάζων τὰ καλλίτερα ξύλα καὶ εἰς τὰ εὐκολώτερα μέρη. Οὕτως ἐντὸς διετίας ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ ἀπέραντα βουνὰ τῆς Μονῆς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ ἓν τῶ συμβολαίῳ ποινικὴν ρήτραν. Διὰ νὰ συγχωνεύσῃ δὲ τὸ ταχύτερον τὴν πολῦτιμον λείαν ἐγκατέστησε πετρελαιοκίνητον πρίονα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνθα συνεκέντρωσε περὶ 1500 κυβικά. Ἀλλὰ πρὸς κατάπληξιν πάντων, ὅταν ἔσχισε τὰ κυβικά ταῦτα καὶ ἡ Μονὴ ἐπρόκειτο νὰ πληρωθῆ πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἀπετέφρωσεν ἐντὸς 4 ὥρῶν ὅλην τὴν ἐγκατάστασιν (ἦν οὐδὲν ἠθέλησε παρὰ τὰς ὑποδείξεις ἡμῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ ἔστω καὶ προχείρως) καὶ πᾶσαν τὴν κατεργασθεῖσαν ξυλείαν! Οὕτως ἡ Μεγίστη Λαύρα οὐδὲν σχεδὸν ἐκομίσατο ἐκ τῆς τοιαύτης ὀλοσχεροῦς ὑλοτομίας τοῦ δάσους αὐτῆς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος κατεστράφη τελείως. Ἴδου τὸ περίφημον συμβόλαιον, ὅπερ μετὰ τούτους ἀγῶνας καὶ διαμαρτυρίας τῶν πατέρων συνετάχθη, καὶ ἀνεμένετο νὰ θέσῃ τέρμα πλέον εἰς τὰς τούσας ἀτασθαλίας.

Ἰδιωτικὸν συμφωνητικὸν

Μεταξὺ τῶν κάτωθι συμβαλλομένων, ἀφ' ἑνὸς τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἀθῶ Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐκπροσωπούμενης ἐν προκειμένῳ ὑπὸ τῶν Ἐπιτρόπων αὐτῆς Προηγ. κ. Μαξίμου, Προηγ. κ. Χαρίτωνος καὶ Γέροντος κ. Ἐπιφανίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἐν Δάφνῃ ἐμπόρου κ. Ἀλεξάνδρου Παπαγιάννη συνεφωνήθησαν καὶ ἐγένοντο ἀποδεχτὰ τὰ ἑξῆς :

1. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μ. Λαύρας παραχωρεῖ τῷ κ. Ἀλ. Παπαγιάννη ἀπασαν τὴν ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῆς εὐρισκομένην δρῦν, ἐξαι-

ρουμένης τῆς τῶν «*υγρελίων*», ἧς ἡ ὑλοτομία ἀπαγορεύεται ἄνευ εἰδικῆς αὐτῆς ἀδείας, πρὸς κατασκευὴν στρωτήρων μ. 1.80X 0.12X0.18, σανίδων διαφόρων διαστάσεων καὶ διαφοροτρόπως κατεργασμένης ξυλείας, με πληρωμὴν ὡς δικαίωμα τῆ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα δραχμ. τριακοσίων (300) κατὰ κυβικὸν μέτρον.

2. Ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα παραχωρεῖ τῷ κ. Ἀλ. Παπαγιάννη τὴν ὑλοτομίαν παντοῦ, ὅπου φύονται δρῦς μεμονωμένως ἢ κατὰ συστάδας καὶ τῶν δένδρων ἐλάτης, πεύκης, φιλύρας καὶ ὀξυᾶς με πληρωμὴν διὰ μὲν τὴν ἐλάτην καὶ πεύκην δραχμὰς τριακοσίας κατὰ κατεργασμένον κυβικὸν μέτρον ξυλείας διὰ δὲ τὰ λοιπὰ ὡς ἄνω εἶδη δραχμὰς τετρακοσίας πεντήκοντα (450).

3. Ἄν ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης κατὰ παράβασιν τῶν ἀνωτέρω ὑλοτομήσῃ τυχὸν τισαῦτα εἶδη ξυλείας εἰς μέρη, ἅτινα δὲν ἔχουσι δρῦν, καὶ συνεπῶς ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ Γ. Γάκης νὰ ὑλοτομήσῃ, τότε πᾶσαν εὐθύνην ἐκ τῆς παραβάσεως ταύτης δικαστικὴν θὰ ἔχῃ ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης, ἀναλαμβάνων διὰ τοῦ παρόντος ἀρθροῦ ρητῶς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην.

4. Ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα παραχωρεῖ τὰ ἐν τῷ δάσει τῆς εὐρισκόμενα σποραδικῶς εἴτε κατὰ συστάδας εἰς τὸν κ. Ἀλ. Παπαγιάννην πρὸς ὑλοτομίαν δένδρα σκλήθρων, λεύκης καὶ πλατάνων με πληρωμὴν αὐτῇ ὡς τοπιάτικον κατὰ κατεργασμένον κυβικὸν μέτρον διὰ τὴν λεύκην δραχμὰς ἑκατὸν ἐβδμηκοντα πέντε (175), διὰ τὰ σκλήθρα δραχμὰς τετρακοσίας πεντήκοντα, καὶ διὰ τοὺς πλατάνους (ἱερ. τὰς πλατ.) τριακοσίας εἴκοσι πέντε. Διὰ δὲ τὴν πεύκην τὴν εὐρισκομένην εἰς τὰς ράχεις τοῦ λάκκου Βελά δραχμὰς τετρακοσίας κατὰ κυβικὸν μέτρον.

5. Διὰ τὴν ὑλοτομίαν τῆς ἐλάτης ἀπὸ Κερασιάς μέχρι Νεροφορειοῦ συμπεριλαμβανομένου, ἧται Κερασιάς, Ἀγίου Ἀντωνίου, Κρούων Νερῶν καὶ Ὀλοκλήρου τῆς περιγῆς αὐτῶν, Λευκάς καὶ Νεροφορειοῦ μέχρι Στρατῆς ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης θὰ πληρῶνῃ ὡς δικαίωμα τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα διὰ μὲν τὴν ὅπωςδήποτε κατεργασμένην ξυλείαν δραχμὰς τριακοσίας (300) κατὰ κυβικὸν μέτρον διὰ δὲ τὴν στρωγγύλην δραχμὰς διακοσίας εἴκοσι (220) κατὰ κ. μέτρον. Ἡ εἰς τὴν θέσιν «Λεῦκα» ὑλοτομούμενη ἐλάτη δέον νὰ ἔχῃ διάμετρον βάσεως ὑψὶ κατωτέραν τῶν τριάντα πέντε ἐκ. τοῦ μέτρον (0.35). Ἡ δὲ εἰς τὰς λοιπὰς θέσεις διάμετρον βάσεως εἴκοσι πέντε ἐκ. τοῦ μέτρον (0.25). Γενικῶς δὲ πάντα τὰ ὑλοτομούμενα διάφορα δένδρα νὰ μὴ ἔχουν διάμετρον ὀλιγοτέραν τῶν εἴκοσι πέντε ἐκ. τοῦ μέτρον (0.25) ἐκτὸς τῆς λεύκης, ἧτις δύναται νὰ ἔχῃ ἕως εἴκοσι (0.20).

10. Ἡ πληρωμὴ τοῦ δικαιώματος τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρας (τοπιάτικο) θὰ γίνηται κατὰ τὴν φόρτωσιν καὶ ἐκδόσιν πιστοποιητικῶν. ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτων, ὅταν θὰ συγκεντροῦται εἰς τὴν παραλίαν ποσότης ἑκατὸν πενήκοντα (150) κυβικῶν μέτρων ξυλείας, ὁ κ. Ἄλ. Παπαγιάννης ὑποχρεοῦται εἰς τὴν πληρωμὴν αὐτῶν. Εἰδικῶς διὰ τὴν νῦν συγκεντρουμένην στραγγύλην ξυλείαν ἐλάτης εἰς παραλίαν «Τηγάνια» καὶ προσερχομένην ἐκ τῆς θέσεως «Λεῦκα» αὕτη θὰ πληρωθῇ τμηματικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ σήμερον, ἀνεξαρτήτως κατεργασίας ἢ φορτώσεως (1).

11. Διάρκεια τοῦ παρόντος συμφωνητικῶ καὶ ἰσχύς αὐτοῦ ὀρίζεται μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1935. Ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑλοτομηθεσομένη ξυλεία θὰ ὑπάγηται εἰς ὅλους τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος.

12. Αἱ τυχόν ἐγκαταστάσεις τοῦ κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννη ὑδραυλικαὶ ἢ μηχανικαὶ πρὸς κατεργασίαν τῆς ξυλείας αἱ ὑπάρχουσαι ἢ γενησόμεναι, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα δύνανται νὰ δώσωσι τῷ κ. Ἄλ. Παπαγιάννη μετὰ τὴν λήψιν τοῦ παρόντος πλὴν τῆς ἐπὶ ἴσους ὅροις προτιμήσεως ἀπὸ πάντα ἄλλον ἐνδεχόμενον ἀνταγωνιστὴν. Ἐν περιπτώσει βεβαίως καθ' ἣν ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα ἤθελεν ἐξακολουθήσει τὴν ὑλοτομίαν τῶν δασῶν Αὐτῆς.

13. Τὸ παρὸν συμβόλαιον ἀκυροῖ πάσαν προγενεστέραν σύμβασιν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων σχετικὴν μετὰ τὴν ὑλοτομίαν ξυλείας ἐκ τῶν δασῶν τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρας.

14. Ἐγένετο εἰς διπλοῦν, ἀνεγνώσθη παραβληθὲν καὶ ὑπεγράφη παρ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν, λαβόντων ἀνά ἓν ἀντίτυπον.

Ἐν Ἱερᾷ Μονῇ Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆ 17]30 Μαΐου 1934.

Οἱ Συμβαλλόμενοι
Οἱ Ἐπίτροποι
Προηγούμενος Μάξιμος
Προηγούμενος Χαρίτων
Γέρων Ἐπιφάνιος Ταμίας.

Βλέπων ὅτι διὰ τοῦ συμβολαίου τούτου διεκινδύνευε νὰ καταστραφῇ ὁλόκληρον τὸ δάσος τῆς Μονῆς ἀνέλαβον μετὰ τοῦ γέροντος Ἀμβροσίου ὡς ἐποπτικὴ δασικὴ ἀρχὴ νὰ προλάβωμεν, ὅτι ἦτο δυνατόν

(1) Ἐπειδὴ οὐτε αὐτὸς ὁ ὅρος ἐτηρήθη, ἡ Μονὴ εἰσέπραξεν ἐκ τῆς συγκεντρωθείσης ξυλείας 1500 κυβ. μόνον 100 χιλ. ὄρ. καὶ ταύτας κατόπιν μεγάλων ἡμετέρων ἀγώνων.

τόν. Ἐπὶ δμηνον διαρκῶς περιεφερόμην εἰς τὰ ἀπέραντα βουνὰ τῆς Λαύρας, ἔνθα πολλάκις διεκινδύνευσα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἀνατραπείς ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου. Παρηκολούθουν τοὺς ὑλοτόμους ἐπὶ τόπου, ἀλλ' οὔτοι δὲν ἠνθόουν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς δασονομικοὺς νόμους καὶ κανόνας· διότι ὁ ἀπερίγραπτος Παπαγιάννης εἶχε δώσει πρὸς αὐτοὺς διαταγὰς νὰ θύσωσι καὶ ἀπολέσωσι, ποιῶντες ὑλοτομίαν κατ' ἐπιλογὴν. Κατάρθωσα πρὸς στιγμὴν νὰ στεναχωρήσω αὐτοὺς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ πεισθῇ ὁ κ. Παπαγιάννης, ὅτι δὲν δύναται νὰ παίζη ἐν οὐ παικτοῖς εἰς βάρους τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς. ἀλλ' ὁ πολυμήχανος ἀνὴρ καὶ δὴ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ Λάκης Βρέτας κατάρθωσε νὰ μοῦ ἀποσπάσῃ τὸν Ἄμβρόσιον, ὅστις ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ κερδαλεόφρονος παπᾶ Γρηγορίου ἐτόλμησαν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ Συνάξει συνήγοροι φεῦ! τοῦ καταστροφέως τῶν δασῶν τῆς Μονῆς. Καὶ οὕτως ἐπῆραν καὶ τὴν Μονὴν καὶ αὐτὸν τὸν δυστυχῆ εἰς τὸν λαιμὸν. Καὶ ἐνταῦθα μὲν τοιαύτη ἡ δρᾶσις μου ὡς προέδρου τῆς δασονομικῆς Ἐπιτροπῆς. Εἰς ἄλλο ὅμως σημεῖον τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς ἤμην εὐτυχέστερος, εἶχον σπουδαῖα ἀποτελέσματα, ἐν Προβάτα καὶ Ἀμαλφηνῶν, ὅπου ἀπὸ 400 ἐτῶν ἤριζον εἰκοσὰς καὶ πλέον κελλιωτῶν πρὸς τε τὴν κυρίαρχον Μονὴν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς περὶ ὁρίων, καὶ προσεπάθουν πάσῃ μηχανῇ νὰ ἐπεκτείνωσιν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ καστανεῶνος τῆς Μονῆς· διὸ καὶ εὐρίσκοντο πάντοτε εἰς τὰ δικαστήρια. Βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τριῶν ἀδελφῶν, Γέροντος Γερασίμου, προηγ. Χρυσοστόμου καὶ Νικάνδρου, εἰργάσθην ἀνευδότης ἐπὶ τρίμηνον καὶ κατωρθώσαμεν θεῖα χάριτι νὰ ιδρύσωμεν κτιστὰ σύνορα καταμετρήσαντες ἀκριβῶς τὰς περιοχὰς καὶ λύσαντες πάσαν ὁριακὴν διαφορὰν. Τὴν πολύμοχλον ταύτην ἐργασίαν κατεστρώσαμεν εἰς βιβλίον, ὅπερ ὀνομάσθη Νέος Κώδικὸς ὁριακὸς τῆς Προβάτας καὶ Ἀμαλφηνοῦς. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο πολὺ ἐβοήθησεν ἡμῖν καὶ ἡ ὀροθετικὴ τῶν κελλιωτῶν Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἱερομονάχου Ἰγνατίου. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδικος τούτου ἡ Μονὴ προέβη εἰς τὴν ἐκδοσιν νέων ὁμολόγων καὶ οὕτως καθυστάχασεν ἡ μεγαλύτερα κελλιωτικὴ περιοχὴ τῆς Λαύρας, ἣτις ἐταράσσετο διαρκῶς καὶ ἐτάρασσε οὐ μόνον τὴν Ἱεράν Μονὴν καὶ τὴν Ἱεράν Κοινότητα δικάζουσαν πάντοτε σχεδὸν Ἱεροβατιανὰ ζητήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ δικαστήρια τῆς Θεσσαλονίκης. Μέγα δὲ μέρος τοῦ ἐκλεκτοτέρου καστανεῶνος, ἀποσπασθὲν συμφώνως τοῖς ἀπαραγράπτοις δικαίαις ἐκ τῶν κελλιωτικῶν περιοχῶν, ἠνώθη μετὰ τοῦ λοιποῦ δάσους τῆς Μονῆς. Εἶναι πρωτοφανὲς ὅτι, καίτοι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχεν ἀνά-

ριθμήτους κατὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν δυσχερείας καὶ ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ φανῶμεν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηροί, ἐν τούτοις παρούσασεν ἐν τέλει ἀμφότερα τὰ μέρη ἱκανοποιημένα, καὶ εἰς ὑπερβολὴν εὐχαριστημένα, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ὑπ' αὐτῶν συγχαρητήρια πρὸς τὴν Ὀροθετικὴν Ἐπιτροπὴν. Ἀξία συγχαρητηρίων εἶναι καὶ ἡ Λαυριωτικὴ Σύναξις, ἣτις περιβάλλουσα ἡμᾶς δι' ἀπολύτου πληρεξουσιότητος, ἀπεδέξατο ἀσυζητητῶς πάσας τῶν ἀποφάσεις.

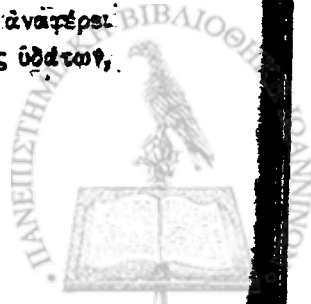
Θάνατος τοῦ ὄρους.

Οὕτως ὑπέγραψεν ὁ Michelet τὸ ἐν ἔτει 1868 ἐκδοθὲν βιβλίον περὶ τῶν κατεστραμμένων βουνῶν τοῦ Λευκοῦ ὄρους. Ἡ σελὶς ἦν παραλαμβάνομεν ἐνταῦθα ἐμποιεῖ μὲν φρίκην, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται κάλλιστα (μεταβαλλομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ ὄροπέδιου Julier εἰς Κρύα νερά κ.τ.τ.) πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν Λαυριωτικῶν ὄρων μετὰ τὸν ἐξανδραποδισμόν τῶν αἰωνοβίων ἐλατῶν, δρυῶν, λευκῶν κλπ. ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννη καὶ τὸ ζεπάτωμα τῆς πρηνώδους βλαστήσεως ἤτοι τῶν εἰδῶν ἀνθρακοποιίας ὑπὸ τοῦ κ. Ἰω. Χάλακα.

»Οὐδὲν ἄλλο παρὰ λίθοι. Μεγάλῃ σιγῇ! καὶ μὲ τὸν ὠραιότερον Ἰούλιον, μὲ τὸν λαμπρότερον ἥλιον, ἡ ὁδὸς ἦτο ἀνιάρᾳ. Τὸ ὄροπέδιον Julier, διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη διέρχεται, εἶναι ἀχανὲς θέατρον καταστροφῆς καὶ ἀποσυνθέσεως. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἡ ἰδέα αὕτη μοι ἤρχετο ἦδη, μοι ἐπανήρχετο συνεχῶς: ὁ θάνατος τοῦ ὄρους. Ἀσθενικὰ δάση συνεχράτουν κακῶς τὰ χῶματα. Ἀχανεῖς βράχοι ἄφρονον νὰ διαφεύγῃ ἡ γῆ, νὰ κατάρρουν οἱ λίθοι. Ἐὰν αἱ χιονορραγίαι δὲ εἶναι ἐπίφοβοι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἡ κατακρήμισις τῆς γῆς καὶ τοῦ χώματος τῶν τεθρυμματισμένων ἐρειπίων ἀπειλεῖ εἶναι τρομερωτέρα τῆς χιόνος..... Τίς ὁ ὑπαίτιος τῶν καταστροφῶν τούτων; ..... Οὐδεὶς ἄλλος παρὰ ὁ ἄνθρωπος.....

Ἡ χιών καθ' ἕκαστον ἔτος συσσωρεύεται ἐπ' αὐτῶν ἀναμφιβόλως. Ἀναμφιβόλως δὲ θὰ ἀνελεύετο κατὰ τὸν Ἰούλιον: ἀλλὰ ὁ συντριβεὶς ὄγκος τῆς, διαιρούμενος εἰς ποτάμια δὲν θὰ ἐδημιουργεῖ χειμάρρους, ἐὰν τὸ ἀρχαῖον δάσος..... ἦτο σεβαστόν, ἐὰν ὁ πέλεκυς ἐφοβεῖτο νὰ καταστρέψῃ τὸ ζωντανὸν δρύφρακτον τὸ ὁποῖόν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκλέϊσαν οἱ πρόγονοί μας (1).

(1) Οἱ ἀρχαῖοι ὡς φύλακας τοῦ δάσους εἶχον τοὺς ἀλσοκόμοις, ἀλσοποιοῦς, ὑλωροῦς καὶ ἀγρονόμοις. Παρὶ τῶν τελευταίων ἀναφέρει ὁ Πλάτων λεπτομέρειαν τῆς ὑπηρεσίας ἀγνωστον ὄν: καὶ τῶν ἐκ Διὸς ὑδάτων.

Εἰς τὰς πλέον σκληροτραχήλους χώρας, ὅπου λέγουσιν : ἡ φύσις ἐκπνέει, αὕτη ἐνεκρώθη. οὐδὲν θὰ τὴν ζωογονήσῃ. Αὕτη ἐδημιούργησεν ἐπίτηδες πλάσματα ρωμαλέα, ἰσχυρὰ καὶ ἀδάμαστα, ἀψηφοῦντα τὸ κλῖμα, τί λέγω ; ἀντλοῦντα ἀκριβῶς ἐκ τῆς σκληρότητός του τὴν δυνάμιν των. Εἰς τὸ ὄροπέδιον Julier, ἔρημον καὶ ἄθλιον, ὅπου τὸ πᾶν καταρρέει,... ἐκεῖ, λέγω, ὑπῆρχον δένδρα ὑποβαστάζοντα τὰς κλιτύας καὶ ἴσως ὠραῖον δάσος. Εἶδομεν τὰ ἴχνη αὐτοῦ, ἀπόδειξιν ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ ὠραιότερα δένδρα ἔζων ἐκεῖ. Εἶδον ἐκεῖ δύο ὑπερηφάνους πεύκας (γρ. ἐλάτας), σχεδὸν ἐφαπτομένας ἀλλήλων, ἀδελφικῶς συνεσφιγμένας, ἀναμφιβόλως δὲ συμπεπλεγμένας διὰ τῶν ριζῶν, ὑποστηριζομένας διὰ τῆς αὐτῆς ζωῆς..... Ἐννοεῖται θαυμάσια, ὅτι ἐν ταῦθα ναὸς δύνανται νὰ εἶναι πᾶν δένδρον, διηύθυνον πρὸς τοὺς οὐρανοὺς τοὺς ἰσχυροὺς βραχίονας αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ἐφαίνοντο ὡς πολυέλκιοι μὲ ἐπτὰ βραχίονας (γρ. ἐπτάφωτοι). Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰσχυρότερον τῶν δένδρων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ μᾶλλον δυσκόλως ἀναπτυσσόμενον. Δὲν θὰ ἀναθάλωσι τὰ δένδρα ταῦτα, τὰ ὅποια χρειάζονται αἰῶνας ταῦτα δὲ θὰ μένωσιν ἐκεῖ ὡς λυπηρὰ διαμαρτύρησις λέγουσα τό : ἐσβεσμένα αἰωνίως ! (1).

ἵνα τὴν χώραν μὴ κακουργῇ, μᾶλλον δ' ὠφέλη ρέοντα ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰς ἐν ταῖς ὄρεσι νάπας, ἔσαι κοίλαι, τὰς ἐκροὰς αὐτῶν εἰργονταὶ οἰκοδομήμασι τε καὶ ταφρεύμασιν, ὅπως ἂν τὰ παρὰ τοῦ Διὸς ὕδατα καταδεχόμενοι καὶ πίνουσαι τοῖς ὑποκάτωθεν ἀγροῖς τε καὶ τόποις πᾶσι νάματα καὶ κρήνας ποιοῦνται καὶ τοὺς ἀρχιμηροτάτους τέπους πολυῦδρους τε καὶ εὐδύδρους ἀπεργάζονται· τὰ τε πηγαῖα ὕδατα κοσμοῦντες φυτεύμασι τε καὶ οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέστερα, καὶ συναγοντες..... καθ' ἑκάστας τὰς ὥρας, εἴ τι που ἄλλος ἢ τέμενος περὶ ταῦτα ἀνειμένον ἦ, τὰ ρεύματα ἀφιέντες εἰς αὐτὰ τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ κοσμοῦσιν». Νόμ. 6, 761.

(2) Βλέπ. Γ. Κοφινᾶ, Μελέτη περὶ δασῶν, Ἀθήναι 1895, σ. 44-46.

II. ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

Επιμελείται τούτων (ὁ βασιλεύς), ὅπως κῆποι τε ἔσονται οἱ παράδεισοι καλούμενοι πάντων καλῶν τε καὶ γαθῶν μεστοί, ὅσα ἡ γῆ φύειν θέλει, καὶ ἐν τούτοις αὐτὸς τὰ πλεῖστα διατρίβει, ὅταν μὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἐξείργῃ· εὗ μὲν γὰρ φερομένης τῆς γεωργίας ἔρρωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι, ὅπου δ' ἂν ἀναγκασθῇ ἡ γῆ χερσεύειν, ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδόν τι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν.

Ξενοφῶντος Οἰκονομ. 4, 13. 5, 17.

Ἄδελφοὶ καὶ πατέρες, καιρὸς ὁ παρὼν τοῦ θέρους καὶ καιρὸς κόπων καὶ ἰδρώτων· ἔξεισι γὰρ «ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας», κυρτούμενος ἢ ὑψούμενος πρὸς τὸ χρησιμώτατον, καὶ οὐ δίδωσιν αὐτῷ ἄνεσιν, ἕως ἂν τελείως θερίσειε καὶ ἀλωνίσειε καὶ εἰς ἀποθήκας ἐμβάλοι τὰ προκείμενα σπέρματα.

Τοῦ δόλου πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, Μικρὰ Κατήχησις. edidit Emm. Auvray et A. Tougaard, Parisiis 1891, σ. 57, Κατ. ις'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

**Ἡ γεωπονία ἐν γένει ἐν Ἀθῶν παλαιότερόν τε καὶ νῦν—
Τὰ ἐσπεριδοειδή.—Ἡ φύσις ὀργᾶ πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ
δὲ μὴ παρακολουθῶν καὶ μὴ συντρέχων αὐτῇ κατα-
δικάζεται εἰς μαρασμὸν καὶ ἀποσύνθεσιν—Διατὶ ἀνή-
ροτος ὁ Ἀθῶς ;**

Τὸ ἱερὸν φυτὸν τοῦ Διονύσου καὶ ἡ τῇ Ἀθηνᾶ παρ' Ἑλλησιν ἀφιερωμένη ἐλαία εἶναι τὰ σπουδαιότερα σύμβολα τῆς καλογε-
ρικῆς ἐν Ἀθῶν γεωπονίας. Περὶ ἀμπέλων καὶ τῆς ἐξαγωγῆς ὑπὸ
τῶν μοναχῶν οἴνου ἀπαντῶμεν μνείαν εἰς τὸ Α' Τυπικὸν τοῦ
ἁγίου Ὀρους, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ, καὶ ὅπερ κοινῶς
λέγεται **Τράγος**, ὡς ἐπὶ βύρσης τραγείας γεγραμμένον. Τὰ δύο
ταῦτα φυτὰ συνδέονται στενῶτατα πρὸς τὴν ἀγιορειτικὴν ἱστορίαν.
Αἱ πλεῖσται τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, αἵτινες πληροῦσι τὰ
ἀρχεῖα τῶν Μονῶν, ἀναφέρονται εἰς γειτονικὰς τῶν μοναχῶν
ἐριδας περὶ ἐλαιῶνων καὶ ἀμπελώνων. Τοῦ ἀκτῆμονος μάλιστα
ἀσκητοῦ ἐν τῇ βραχῶδει ἐρήμῳ, τὰ κλήματα καὶ τὰ «ἐλαϊκὰ
δένδρα» ἀπετέλουν τὸ ὅλον τῆς κτηματικῆς αὐτοῦ περιουσίας
καὶ εἰς τοὺς ἀδιαλείπτους πρὸς τοὺς γείτονας διαπληκτισμοὺς αἱ
ἐχθροπραξίαι ἐνήρχιντο ἀπὸ τῆς ἐκκοπῆς τῶν ἀθῶων τούτων
φυτῶν. Οὕτω ὁ Βάχχος μεταξὺ τῶν μοναχῶν καὶ πρὶν εἰσεῖι
πατηθῆ καὶ εἰσχυθῆ εἰς τὰ βαρέλια Ουυματουργεῖ. Ἡ συμπάθεια
τῶν μοναχῶν πρὸς τὴν αἰδήμονα ἐλαίαν καὶ τὴν πολυστάφυλον
ἀμπελον δὲν ἀνάγεται βεβαίως εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἐλληνικῆς
ἐποχῆς. Ἐχει σχέσιν πρὸς τὴν μυστηριακὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου καὶ
τοῦ ἐλαίου. «Ὅτε οὗτοι περιήρχιντο ἀνά τὰς ἐπαρχίας πρὸς συλλογὴν
ἐλεῶν ἐξεφώνουν διαρκῶς πρὸς τοὺς εὐλαβεστάτους χριστιανούς
«διὰ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ κρασί τῆς ἁγίας κοινωνίας!»
(τὸ **νάμα** ἢ **ἔναμα** καὶ **ἀνάμα** κοινῶς λεγόμενον), καὶ ἡ δόσις ἦν
«πολλή τε καλὴ τε» ὅθεν ἐπερίσσευεν, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ παρετίθετο
πρὸς κοινὴν τῶν ἀδελφῶν ἐστίασιν καὶ εὐωχίαν. Ἐκ τούτου εἰκά-
ζω τὴν ἔπειτα ἰδιάζουσαν στύργην τῶν Ἀγιορειτῶν πρὸς τὰ ἐν
λόγῳ φυτὰ καὶ τὴν μεγάλην διάδοσιν αὐτῶν ἐν Ἀθῶν. Ἄλλως τε
εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῷ κοινῷ λαῷ τὰ δύο ταῦτα
πολύτιμα ὑγρά, εἶναι τὰ μόνα καὶ ἀπαραίτητα εἰς διατροφήν.
Ἀκούεις τὸν καλόγηρον νὰ λέγῃ συχνά: ὅταν ἔχω ἔγω τὸ

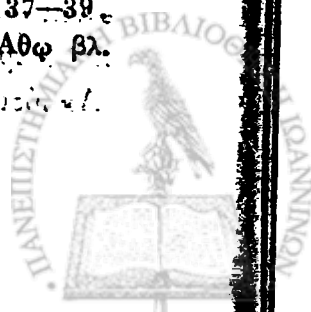
ψωμάκι, τὸ λάδι καὶ τὸ κρασάκι εἶμαι βασι-
ληάς», καὶ τὴν παροιμίαν: ὅταν βάνης λάδι καὶ ἡ πέ-
τρες γίνονται φαγεῖν». Τὸ δὲ κρασί, τὸ οὐκ ἄνευ τῆς
τραπέζης τοῦ μονᾶχοῦ, ἀνὰ πλήροῦ πολλάκις
εἰς αὐτὸν τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἐδέσματος.
ἄσταν ἔχω κρασί, βρωτῶ τὸ ψωμί καὶ τελείωνει ἢ δούλειον
διατείνεται ὁ ὀλιγάρχης: Ἄλλὰ μᾶλλον ἀληθεύει τὸ ἕτερον κοινὸν
λόγιον, ὅτι «τὸ κρασί θέλει καὶ καλὸ φαγεῖν».

Ὁ περιερχόμενος τὰς Μονὰς, τὰ κελιά καὶ τὰς σκήτᾶς δὲν
διακρίνει ἄλλην τόσῳ κτυπητῆν φυτεῖαν, ὅσῳ ἐλαίας καὶ ἀμπέλους,
τὴν ὑπερέντασιν μάλιστα τῆς καλλιεργίας ταύτης θαυμάζομεν
εἰς τὰ κελιά. Οὐχὶ ἤττον καὶ αἱ Μοναὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὅτ' ἐστε-
ρήθησαν μετὰ τῶν μετοχιῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ἐπεδόθησαν
εἰς ἐντεταμένην καλλιεργίαν ἐντὸς τοῦ Ὄρους, καὶ αὐτὸς ὁ ἀπη-
γορευμένος σῖτος ἐσπάρη τότε ὑπὸ τῶν μοναχῶν, ὅστις μετὰ ἓνα
περίπου αἰῶνα ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ πατριάρχου Ἱερσίου (1574)
ἠμποδίσθη: «οὐδόλωσ δὲ σῖτον ἢ κριθὴν ἐνδον τοῦ ἀγίου τούτου
Ὄρους μὴ σπείρειν». Ἄλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος πατριάρχης δὲν
περιώρισε μόνον τοῦ ἀγνοῦ σίτου τὴν φυτεῖαν, ἀλλὰ διέταξε καὶ «ρα-
κίον τε παντελῶς μὴ κατασκευάζεσθαι ἐν παντὶ τῷ ἀγίῳ ὄρει τούτῳ,
οὔτε πίνεσθαι παρὰ τῶν ἐνασκουμένων ὡς κακῶν μόνον αἴτιον, οὔδε-
μῖα δ' ὠφελείας πρόξενον», καὶ τοὺς ἀμπελῶνας τῶν ἀσκητῶν κα-
τέστρεψε (φαίνεται ὁ ἐρυθρὸς ζωμὸς τοῦ Διονύσου εἶχε θαυματουργ-
γήσει καὶ παρὰ τοῖς ἀγίοις τούτοις ἀνδράσι, παρακινῶν αὐτοὺς ἅμα
πρὸς ἔξοδον καὶ ἐμπορίαν). Ταῦτα ἐννοῶ, ἀλλὰ διατί νὰ ἀπαγο-
ευθῆ καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος φυτὸν, ὅπερ σύμπασα ἡ ἀρχαιό-
της περὶ πλείστου ἐποιεῖτο; (2)

Αἱ βιοτικαὶ ἀνάγκαι ἠνάγκασαν τοὺς τότε Λαυριώτας μονα-
χοὺς νὰ ἐπιδοθῶσιν μετ' ἀξιοθαυμάστου ζήλου εἰς τὴν τῶν κελῶν
εἰς μεγάλην ἀκτῖνα ἐκχέρσωσιν καὶ καλλιεργίαν, ἥς εἶναι πολλοστη-
μόριον ὁ νῦν σωζόμενος ἐλαιῶν. Κατὰ σωζόμενον ἐν τῇ Μονῇ κώ-
δικα τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἕκαστος μοναχός, ἵνα κεινοβιάσῃ
τότε ἐν Λαύρᾳ, ἔπρεπε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν διατροφήν, καὶ μετὰ τοῦ
ἄρτου ἐλάμβανε καὶ ἐλαιόδενδρά τινα, ἀμπελον, ἢ ἐφύτευεν, ἐὰν δὲν

(1) Παρὰ Meyer, Die Haupturkunden κτλ. σ. 216,30.

(2) Βλ. Ἀρχὴ καὶ ἐννόια τῆς γεωργίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλληνισιν
ὑπὸ Εὐλογίου Κουρίλα ἐν Εὐτυχίᾳ, ἔτος Α' (Ἀθῆναι 1922) σ. 23—24, 37—39,
ἢ συνέχεια δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι. Διατί ἀπηγορεύθη ὁ σῖτος ἐν Ἀθῶν βλ.
κατωτέρω.

ὕπῃρχον. καὶ ταῦτα μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπόλλαπλασιάζοντό, ὥστε νὰ ἐπαρκῶσι καὶ εἰς τοὺς ὑποτακτικούς καὶ κληρονόμους αὐτοῦ. Τούτου ἕνεκα εἰς ἀκτῖνα ὠριαίας ἀποστάσεως τὰ περίξ τῆς Λαύρας ἦσαν κατελιγμένα ὑπὸ πυκνοτάτης φυτείας ἐλαιῶν καὶ ἀμπέλου, (ὧν ἕγνη καταφανῆ διακρίνομεν μέχρι σήμερον), μεταμορφωθείσων εἰς ἀγρίας, ἧτοι ἐπανῆλθον διὰ τῆς παντελοῦς ἐγκαταλείψεως εἰς τὸ πρῶτον αὐτῶν εἶδος, τὴν ἀγρίαν κατάστασιν, ἀφ' ἧς δι' ἐμβολιασμοῦ εἶχον ἀπομακρυνθῆ καὶ ἐξευγενισθῆ. Τὸ φαινόμενον τοῦτό ἐστι μία ἐπὶ πλέον ἀπῆδειξις περὶ τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν εἰδῶν. Τὸ γαρούφαλον δύναται διὰ ἐπανελημμένων ἐμβολιασμῶν νὰ λάβῃ τὴν μορφήν τοῦ πολυφύλλου ρόδου, ἀλλ' ἐκ τοῦ σπόρου αὐτοῦ προκύπτει πάλιν ἄγριον. Ἐκτὸς τούτου οἱ Λαυραῖοι τότε, ἐν' ἐπαρκέσωσιν ἑαυτοῖς ἐπεδῆθησαν λίαν φιλοτίμως εἰς πᾶν εἶδος καλλιέργειας, συστήσαντες κήπους καὶ περιβόλια εἰς ὅλας τὰς ἀπεράντους κλιτύς μέχρις αὐτῶν τῶν βραχυδῶν μερῶν τοῦ Ἄθωνος. μάρτυροῦσι τὰ διάφορα πεζούλια καὶ αἱ ἀνθηρίδες τῆδε κάκεισε ἐντὸς νῦν τοῦ δάσους συναντώμεναι. Εὐρίσκω εἰς τὸν εἰρημένον κώδικα, ὅτι ἐφιλονείκουν οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὸ ὕδωρ τῆς **Παραβούτας** (τοποθεσία εἰς 1 ὥραν ὑπερθεν τῆς Μονῆς), ὅπερ ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τοὺς περίξ ἐκεῖ τότε καλλιεργουμένους κήπους καὶ ἡ Σύναξις ἀπεφήνατο, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Μονήν. φαίνεται ὅτι ἐκτοτε πρὸ 500 ἐτῶν ἐκεῖθεν κατήργητο τὸ πολὺ εἰς αὐτὴν ὕδωρ.

Ἐκ τῶν λοιπῶν καλλιεργουμένων εἰδῶν εἰς μεγίστην κλίμακα συναντῶνται τὰ ἐσπεριδοειδῆ. **Νεραντζῶνες** ὀνομάζονται ἐν τῷ κώδικι εἰς πλείονα σημεῖα περίξ τῆς Μονῆς. Σήμερον μόνον τὸ ὄνομα σώζεται εἰς τὸ βάθος τοῦ κάτωθεν αὐτῆς ἐλαιῶνος παρὰ τὸν μυχὸν τῆς θαλάσσης, καὶ ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ ἡμετέρου κηπαρίου παλαιότατοι λεμονεῶν κορμοί. οἱ πρεσβύτεροι ἔφθασαν εἰς ἀκμὴν ὅπωςδῆποτε τὸν νεραντζῶνα, καὶ ἐμοίραζε τὸ κοινὸν εἰς τοὺς πατέρας λεμονο-πορτοκάλια. (1) Νῦν ἡ ἀδιαφορία καὶ κλαστικὴ ἀβελτηρία ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων πολλῶν συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἐκλίπωσι τελείως ἀπὸ τῆς Μονῆς τὰ εὐγενῆ καὶ χρησιμώτατα εἰς τὴν βιολογίαν ταῦτα δένδρα. καὶ ἐκεῖ ἐνθα ἔθαλλεν ἡ φύσις καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ τῶν χρυσῶν μῆλων τῶν Ἐσπερίδων, νῦν

(1) Μεθ' ὅλα τὰ πολυειδῆ περὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν νεώτερα ἔργα τὸ βιβλίον τοῦ Ἰακ. Τεμπάζη, Καλλιέργεια καὶ ἀσθένειαι τῶν ἐσπεριδοειδῶν (Ἀθῆναι 1877) διατρεῖ ἀμείωτον τὴν ἀξίαν.

εἰς τὴν μητέρα Γῆν, τὴν τροφὸν παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς τὴν Γῆν, εἰς ἣν, ὡς Δήμητραν, οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος ἀνήγειραν τὸ σεβασμιώτερον τῶν ἱερῶν. Αὕτη θεραπευομένη ἀνταμείβει πλουσίως τοὺς θεράποντας αὐτῆς, καὶ ἀντιδίδωσιν ἑκατονταπλασίως τὸ διδόμενον. Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι οἱ ἀρχαῖοι μοναχοί, οἵτινες ἐπέστρεφον τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἐδημιούργουν πόρους δι' ἐργοχειρῶν καὶ καλλιεργίας, ὥστε νὰ περισσεύωσι καὶ χάριν τῶν πτωχῶν, ἀκολουθοῦντες πιστῶς τὸ «μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Ἡ ἐλεημοσύνη, λέγουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες, διδομένη ἀντιδίδωσι τὰς κλεῖς τοῦ παραδείσου. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν διδόντα, ἀλλ' ὅποιαν ὑποχρέωσιν ἔναντι αὐτοῦ ἀναλαμβάνει ὁ λαμβάνων; Πῶς λοιπὸν ὁ μοναχός, ὅστις ἀναμένει ἀπὸ ἐλεῶν τῶν πτωχῶν χριστιανῶν καὶ τὸ χεῖρον ἀπὸ δανείων, ὡς οἱ Λαυριῶται προϋστάμενοι, νὰ ζήσῃ, δύναται καὶ νὰ ἴδῃ πρόσωπον Θεοῦ; Ἡ γερασόνησος τοῦ Ἁθω ἐπὶ Πελασγῶν ἐλέγετο **Πεντάπολις**, καὶ αἱ πέντε πόλεις ἐκεῖναι, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα γνωρίζομεν σήμερον, θὰ εἶχον βεβαίως, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν μικραὶ, 10000 πληθυσμόν, ὅστις ἐτρέφετο ἐκ τῆς χερσονήσου. Ἡ γονιμότης μάλιστα τοῦ ἐδάφους, ἡ παχεῖα καὶ λίαν γεώδης αὐτοῦ σύστασις καὶ ἡ ποιότης (μέλαινα γῆ) ὑπισχοῦνται διὰ τὴν ἐπάρκειαν καὶ ἀνωτέρου ἀριθμοῦ. Καὶ ὅμως σήμερον μόλις ὑπυλείπονται 3—4 χιλιάδες μοναχοί, πάραπονοῦνται δὲ οἱ Λαυριῶται, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν 100 ἀνθρωποὶ τὸ τρίτον κατέχοντες τοῦ Ὄρους! Ἐὰν ἦρχετο ὁ ἅγιος Βενέδικτος ἐνταῦθα, ὅστις διὰ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων ἐξεχέρσωσε τὴν Ἰταλίαν ὀλόκληρον καὶ ἐδίδαξε εἰς τοὺς κατοίκους τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωπονίας θὰ ἐξέβαλλεν ἐκ τῆς Μονῆς τοὺς ὀκνηροὺς τούτους ὡς ἄχθους ἀρούρης καὶ κηφῆνας.

Ἴσως δὲν ὑπάρχει που πρωςφύεστερον μέρος διὰ τὴν αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν ὀπωροφόρων δένδρων. Οἱ θεόπνευστοι πρῶτοι τοῦ Ἁθω οἰκίσται εἰς τὴν ἐξάλρετον ταύτην τοῦ ἐδάφους ἀπιδόντες ἀρετὴν ἀπηγόρευσαν αὐστηρῶς τὴν καλλιεργίαν σίτου ἐν Ἁθῶ καὶ ἄλλων δημητριακῶν καρπῶν. Βεβαίως καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἡ γεωργία θεωρεῖται ἱερὰ «ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐνεπλήσθημεν» ψάλλει ὁ Δαβίδ. Ἡ ἐκκλησία πλῆθος εὐχῶν ἔχει διὰ τὴν στερεάν τοῦ σίτου τροφήν, καὶ ἰδιαίτεράν εἶχε καθιερώσει τὸ πάλαι ἀκολουθίαν διὰ τὴν τοῦ Νείλου ἀνάβασιν. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἐτίμων πολὺ τὴν

σκιάν παρέτρεχον, καὶ τὰς μερίμνας καὶ φροντίδας καὶ τ' ἄλλα, οἷς φιλοκτήμονες καὶ φιλόυλοι ἤδονται, ὡς ἐμπόδια τῶν ἀρετῶν ἀπεστρέφοντο, μονολόγιστον κεκτημένοι διαγωγὴν καὶ κενότροπον, τὴν δυσεύρετον καὶ σπανίως ἀρετὴν γινωσκομένην, ἵνα μὴ λέγω περατουμένην· οὐ γὰρ τρυφῆς ἐπεμελοῦντο, οὐ χιτῶσιν ἀπαλοῖς ἐπέτερποντο ἢ σωματικὴν ἐζήτουν ἀνάπαυσιν, οὐδὲ κτήσεις ἐπόθουν καὶ ἐπικτήσεις καὶ πλουτισμούς, καθάπερ ἡμεῖς, ἄλλ' εἰς ὁσμὴν μύρου ἔτρεχον νοητοῦ, ὃ ἐστὶ Χριστὸς ἡ ζωὴ καὶ τὸ φῶς» (1). Τὴν αὐτὴν κατάστασιν εὗρεν ἐν ταῦθα καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος· «οἱ γὰρ καλοὶ πατέρες ἐκεῖνοι οὐκ ἐργασίαν εἶχον γεωργίας, οὐ πράγμασι συνεπλέκοντο, οὐ μερίμναις περισπῶντο σωματικαῖς, οὐχ ὑποζύγιον εἶχον οὐδὲ ὄναριον οὔτε κυνᾶριον, ἀλλὰ καλύβας ἀπὸ χόρτου κατασκευάζοντες. . . . . ἡ δὲ τροφή αὐτοῖς ἀκρόδρυα (= κάσταναι, κάρια, ἀμύγδαλα κττ.) καὶ ὀπωροφόρων δένδρων καρποί. εἶποτε δὲ τινες προσωρμίζοντό ποθεν τῷ ὄρει διὰ πλείου χάριν εὐχῆς. . . τότε σίτον λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν ἢ κέγγρον ἢ ἕτερον εἶδος σπέρματος ἀντιπαρεῖχον αὐτοῖς ὀπώρας» (2). Καίτοι δὲ ὁ ἅγιος ἰδρύσατο τιαυτὴν πολυάνθρωπον Μονὴν δὲν ἠθέλησε ἴνα ἀτρέψη τὸν κανόνα τοῦτον· «τὸ γὰρ ἀπερίσπαστον, λέγει εἰς τὴν Διαθήκην, ἀφροντιστότερον, τὸ δὲ ἀφρόντιστον ἀταραχώτερον, τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως τελειότερας καὶ μείζονός» (3) ἐξηναγκάσθη ὅμως «διὰ τὸ τῆς χρείας ἀπαραίτητον καὶ μάλιστα εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας καρποφορίαν» νὰ φυτεύσῃ μόνον ἀμπελῶνας, εἰς πλείονα μάλιστα μέρη.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἀληθῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸ κράτος τῶν Κυκλάπων, οἷον περιγράφει αὐτὸ ὁ Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσεΐα I, 107.

οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν οὔτ' ἀρώσιν.

ἀλλὰ τὰ γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύεται

ἀλλ' οἱ γε ὑψηλῶν ὄρεων ναίουσιν κάρηνα,

ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι θεμιστεύει δὲ ἕκαστος·

δηλαδὴ καὶ οἱ «ὑπερφιάλοι» Κύκλωπες κατόικουν ἐντὸς σπηλαίων εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, καὶ ἦσαν αὐτόνομοι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πρῶτοι ἀσκηταὶ τοῦ Ἄθω.

(1) Οὐσπένσκη, Χριστ. Ἀνατολή, Ἀθῶς, Κίεβον 1877 σ. 130.

(2) Vie de saint Athanase l'Athénite par L. Petit, Bruxelles 1906, σ. 23,7.

(3) Meyer Die Haupturkunden κτλ. σ.105,26. αὐτ. 105—106.

Α΄. ΕΛΑΙΑΙ.

1.—Ἡ ἐλαία ἱστορικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξεταζομένη.—Ὁ περὶ προελεύσεως τῆς ἐλαίας μῦθος (ἔρις Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνος).—Ἡ πάγκυφος ἐλαία τοῦ Πλάτωνος.—Ἡ ἐλαιόφυτος Ἀττική.—Τὸ ἱερὸν ἔλαιον τῶν μοριῶν.—Ἡ ἐλαία ὡς ἔπαθλον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἡ εἰρεσιώνη.—Χελιδόνισμα μετὰ θαλλῶν ἐλαίας.—Ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας ὡς σύμβολον εἰρήνης.—Τὸ ἔλαιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ἰατρικῇ καὶ τῇ μαγειρικῇ.

«Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατὰ καρπὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ». Δαβὶδ ἐν Ψαλμῷ 51,8.

Ἡ γλαυκόφυλλος καὶ καλλιστέφανος ἐλαία, ἡ τόσῳ δαψιλῶς κοσμοῦσα τὴν ἑλληνικὴν γλωρίδα καὶ πυκνῶς καλύπτουσα τὰς κλιτύς καὶ τὰς δειράδας, τὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας, ἡ τόσῳ ἐρασμίως πλαισιοῦσα τὰς περαλίας καὶ μεγαλοπρεπῶς περιστέφουσα τὰς θαλάσσας τῶν μεσογειακῶν χωρῶν, ἔχει θεῖαν ὄντως τὴν καταγωγὴν διὸ καὶ πάλαι μὲν ἦν λίαν προσφιλεῖς τοῖς θεοῖς, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ «ἐλαιον ἀγαλλιᾶσεως» ἦν τὸ σύμβολον τῆς ἀγιότητος ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ τοῖς μυστηρίοις. Δύο θεοὶ ἐρασθέντες τῆς Ἀττικῆς, Ἀθηνᾶ τε καὶ Ποσειδῶν, ἀμίλλῃ ἐνεστήσαντο, ἵνα ἐπὶ τῷ αὐτῶν ὀνόματι κτίσωσι πόλιν. Ὁ Ζεὺς ἀπεφάνθη, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο θὰ ἔχη, ὅστις θὰ προσφέρῃ τὸ καλλίτερον τῇ πόλει δῶρον. καὶ ὁ μὲν Ποσειδῶν λιμέσι καὶ νεωρίοις (κατ' ἄλλους ἵπποις) ταύτην ἐκόσμη, ἡ δ' Ἀθηνᾶ ἐλαίαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνέδωκεν εὐθαλῆ τε καὶ εὐκαρπον, καὶ στεφανωσαμένη ταύτην καὶ ὄραθεισα ὑπὸ πάντων νικήτρια ἀνεδείχθη. Ἴδου πῶς ἀφηγοῦνται τὸ γεγονός τοῦτο οἱ Ἕλληνες μυθογράφοι: «Κέκροψ αὐτόχθων... τῆς Ἀττικῆς ἐβασίλευσε πρῶτος, καὶ τὴν γῆν πρότερον καλουμένην Ἀκτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Κεκροπίαν ὀνόμασεν. Ἐπὶ τούτῳ, φασίν, ἔδοξε τοῖς θεοῖς πόλεις καταβαλλέσθαι (ἄλλ. καταλαβέσθαι), ἐν αἷς ἔμελλον ἔχειν τιμὰς ἰδίας ἕκαστος. Ἦκεν οὖν πρῶτος Ποσειδῶν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ πλήξας τῇ τριαίνῃ κατὰ μέσον τὴν Ἀκρόπολιν ἀνέφηγε θάλασσαν, ἣν καὶ Ἐρεχθίδα καλοῦσι. μετὰ δὲ τοῦτον ἦκεν Ἀθηνᾶ, καὶ ποιησαμένη τῆς καταλήψεως Κέκροπα μάρτυρα ἐφύτευσε ἐλαίαν, ἡ καὶ νῦν ἐν τῇ Πανδροσίῳ δείκνυται. γενομένης δὲ ἔριδος ἀμφοῖν περὶ τῆς χώρας... διαλύσας Ζεὺς κριτὰς ἔδωκεν... θεοὺς δὲ τοὺς δώδεκα. Καὶ τούτων μὲν δικαζόντων

ποίητης διδάσκει, ὅτι ἡ ἔλαια συνήθως περιβρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Οὗτος λαμβάνων τυχαίως ἀφορμὴν, ὡς σύνηθες αὐτῶν, ἐκ τοῦ φόνου τοῦ Εὐφόρου ὑπὸ τοῦ Μενελάου ἀναπόλει τὴν θάλασσαν τρικυμιώδη καὶ ἐπαφρίζουσαν πρὸ τοῦ ἐξανθίζοντος δένδρου καὶ ποιεῖται τὴν ἐξῆς θαυμασίαν τῆς ἐλαίας περιγραφὴν:

Οἶον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνήρ ἐριθηλὲς ἐλαίης
χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὃθ' ἄλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ,
καλὸν τηλεθάον· τὸ δὲ τε πνοιαί δοτέουσιν
παντοίων ἀνέμων, καὶ τε βρῦει ἀνθεὶ λευκῶ
ἐλθῶν δ' ἐξαπίνης ἀνέμος σὺν λαίλαπι πολλῇ
βόθρου τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνουσ' ἐπὶ γαίῃ.

P. 53-58.

Ποσάκις κατὰ τὰς σφοδρὰς ἐπιπνοὰς τῶν ἀνέμων ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ὁ βορρᾶς κατὰ μέτωπον μανιωδῶς πνέει, καὶ ὁ νότος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος ἐκχέει τὸ κραταῖον ρεῦμα, δὲν βλέπει τις τὸ φαινόμενον τοῦτο, καὶ ἐνῶ λυπεῖται (ὅπως ὁ Ὀμηρὸς διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Πανθόου) διὰ τὸν ἀνεμοδεδρόμενον νεοθαλῆ βλαστόν, ὀργίζεται κατὰ τῶν ὑπευθύνων μόναχῶν, οἵτινες δὲν ἐπροστάτεύσαν αὐτόν! Ὡς πρὸς τὴν τῆς ἐλαίας προέλευσιν, οἱ μὲν τῶν ἀρχαίων θέλουσιν αὐτὴν ἰθαγενῆ, ἐλάχιστοι δὲ ἑτεροθαλῆ. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (5,82) ὅτι κοιτὶς τῆς ἐλαίας ἦσαν αἱ Ἀθηναίαι, καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τούτου, ὅτε ἡ Πυθία ἀπήντησε τοῖς Ἐπιδαυρίοις, ὅτι μόνον ἐξ ἡμέρου ἐλαίας ἔπρεπε νὰ κατασκευάζωσι τὰ ἀγάλματα, καὶ ἐπιφέρει ὁ ἱστορικός (1): «ἐδέοντο οὖν οἱ Ἐπιδαυριοὶ Ἀθηναίων ἐλαίην σφι δοῦναι ταμέσθαι, ἱροτάτας δὲ ἐκείνας νομίζοντες εἶναι. λέγεται δὲ καὶ ὡς ἐλαῖαι ἔσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἢ ἐν Ἀθήνησι». Τὸ τελευταῖον προσεπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅστις γράφει: «ἐν Ἀθήναις εὐρέθηται λέγουσι τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν συκὴν, ἃ ἡ γῆ ἀνέδωκε, καὶ ἀγῶνα τὸν διὰ τῶν σωμάτων πρῶτοι ἐπενόησαν καὶ ἀπεδύσαντο καὶ ἠλείψαντο (2). Καὶ ἡ πρώτη ἐλαία, ὡς εἰπόμεν, ἐφύετο ἐπὶ τῆς ἀκρόπολεως ἐν τῷ Ἐρεχθεῖῳ ἐντὸς τοῦ σηκοῦ τοῦ μορίου Διὸς—καὶ αὕτη ἦν ἡμερὸς—ἀλλ' αἱ κλιτύες τοῦ βράχου περιεστέφοντο ὑπὸ ἀγριελαιῶν, προσερχομένων

ΕΠΙΔΑΥΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

(1) Καὶ τὸ ἐν τῷ Ἐρεχθεῖῳ ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἦν κατεσκευασμένον ἐξ ἡμέρου ἐλαίας, τὸ λεγόμενον Παλλάδιον, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καταπτάνει.

(2) Ποικιλῆς ἱστορ. βιβ. 8,88. Περὶ τῆς ἐλαίας καὶ τῆς συκῆς (1)

ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς ἡμέρου, ἧτις ἐλέγετο *μορία*. Ἐτέρα ἡμέρος ἐλαία ἦν ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ: «ἔστι δὲ καὶ Μουσῶν τε βωμός, καὶ φυτὸν ἐλαίας, δεύτερον τοῦτο λεγόμενον φανῆναι» (1.) καὶ αὕτη ὡς ἐκ τῆς παλαιότητος τοῦ χρόνου ἐλέγετο «πάγκυφος», καὶ ἐσώζετο ὡς πελώριος ξηρὸς κορμὸς παρὰ τὸν βοτανικὸν κῆπον μέχρι πρὸ 20ετίας, λεγομένη «ἐλαία τοῦ Πλάτωνος». (τοιαύτας πρεσβυγενεῖς ἐλαίας εἶδον εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἐλικῶνος, ἐνθα ἡ ἀρχαία πόλις Βοῦλις, ἧς σώζονται τὰ Πελασγικὰ τεῖχη ὑπερθεῖν τοῦ λιμένος Σάλτζα ἐν τῷ ἐλαιῶνι τῆς μινῆς τοῦ ὀσίου Σεραφεῖμ). Ἡ ἱερὰ τῆς Ἀκαδημείας ἐλαία τῷ χρόνῳ ἀπετέλεσε λαμπρὰς δενδροστοιχίας μοριῶν, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης διαμνημονεύει:

ἀλλ' εἰς Ἀκαδήμειαν κατιῶν ὑπὸ ταῖς μορίαις ἀποθρέξει,
στεφανωσάμενος καλάμῳ λευκῷ...

Νεφέλ. στίχ. 1005.

Αὗται, ὡς ἱερὰ δένδρα, ἅτε τοῦ ἐλαίου αὐτῶν χρησιμοποιουμένου ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις, ἐφυλάσσοντο περιδεῶς, καὶ ἦσαν περιθριγκωμένοι διὰ φραγμοῦ μάλιστα εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ἐγίνετο ὁ δρόμος· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία «ὡς ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν φέρεται» ἐπὶ τῶν ὑπερβαινόντων τὰ ἐσκαμμένα λεγομένη (καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις 995 λέγει: «μὴ σ' ὁ θυμὸς ἀρπάσας ἐκτὸς οἴσει τῶν ἐλαιῶν»). Ἀλλὰ μορία οὕτω πεφυλαγμένα ὑπῆρχον καὶ εἰς κτήματα καὶ ἐλαιῶνας ἰδιωτῶν ἀνήκουσαι εἰς τὸν ναὸν τῆς Παρθένου, ἃς ἐμίσθουν οὗτοι καὶ τὸ ἀποφερόμενον προωρίζετο διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς (2). Σύμπασα ἡ Ἀττικὴ ἐκαλύπτετο ὑπὸ δάσους ἐλαιῶν, «ἃς φυτευτήρια ἐλαιῶν περιστοιχῶν» ὀνομάζει ὁ Δημοσθένης (3), καὶ αἰτινες ἀπεῖχον ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης διάστημα 9 μέτρων (ἢ ἀρχαίων ποδῶν), ἵνα μὴ διασταυρῶνται αἱ ρίζαι (4) κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος. Τὴν ἐλαιόφυτον Ἀττικὴν ἐξυμνοῦσι ἄλλοι τε καὶ ἐκ τῶν ἄλλοδαπῶν ὁ Παπίνιος Σάττιος, Ρωμαῖος ποιητής, ὁ τετράβιβλον ποίημα συγγράψας περὶ τῶν δασῶν (*Silvarum libri IV*), ἐν τῇ Θηβαίδι, τὰ τῆς ἐπανόδου τοῦ Θησεῶς

(1) Πausanias 1,30,2.

(2) Δημοσθένης § 1039.

(3) Νικοστρ. § 15.

(4) Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στίχ. 511.

ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Σκυθίας περιγράφων ἐν τῷ 12ῳ βιβλίῳ ὧδε :

dives et Egaleos nemorum, Parnesque benignus
vitibus et pingui melior Lycabessos oliva. (1)

Ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ἐλαίων ἐλάμβανεν ἡ πολιτεία τὸ δέκατον διὰ τὸν θησαυρὸν (τὸ παγκάρι) τῆς Ἀθηνᾶς ἀπηγορεύετο διὰ νόμου ἢ ἐκρίζωσις, καθ' ὃν ἐάν τις πλεον τῶν δύο ἐλαίων ἐξερρίζου ὑπεχρεοῦτο διὰ κάθε πόδα τοῦ δένδρου νὰ καταβάλλῃ πρόστιμον 100 δραχμῶν ἀπτικῶν (ἦτοι 800 χρυσᾶς δραχμάς), διὰ δὲ τὰς μορίας ἦτοι τὰς ἱεράς ἐλαίας, ὁ νόμος ἦν αὐστηρότατος. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ὅστις ἐν ἐκτάσει ὀμιλεῖ περὶ τῆς ἐλαίας ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ (κεφ. 60), ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα ἀρχὴ διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ ἐκ τῶν μοριῶν τούτων παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως εἰσπραττομένου ἐλαίου, οἱ ἀθλοθέται. αὐτοὶ καὶ τὸ ἔλαιον τοῖς ἀθληταῖς ἀποδιδόασιν. συλλέγεται δὲ τὸ ἔλαιον ἀπὸ τῶν μοριῶν (2). εἰσπράττει τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους, ἐν οἷς αἱ μορίαί εἰσίν, ὁ ἄρχων τρεῖς ἡμικοτύλια ἀπὸ τοῦ στελέχους ἐκάστου. πρότερον δὲ ἐπώλει τὸν καρπὸν ἢ πόλις». Καὶ ἐπάγεται τὸν ἀπηγῆ νόμον, ὃν ἡ ἀνωτάτη τῆς πόλεως ἐφήρμοζεν ἀρχὴ κατὰ τῶν ἐπιβουλεουμένων ταῖς ἐλαίαις: **«εἷτις ἐξορύξειεν ἐλαίαν μορίαν ἢ κατάξειεν, ἐκρινεν ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή, καὶ εἵπου καταγνόη, θανάτω τοῦτον ἐξημίλου.** Συλλέξας δὲ ὁ ἄρχων τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ γιγνόμενον τοῖς ταμίαις παραδίδωσιν εἰς ἀκρόπολιν. οἱ δὲ ταμίαι τὸν μὲν ἄλλον χρόνον τηροῦσιν ἐν ἀκροπόλει, τοῖς δὲ Παναθηναίοις ἀπομετροῦσι τοῖς ἀθλοθέταις, οἱ δὲ ἀθλοθέται τοῖς νικῶσι τῶν ἀγωνιστῶν· ἔστι γὰρ ἄλλα τοῖς μὲν τὴν μουσικὴν νικῶσι ἀργύρια καὶ χρυσᾶ... τοῖς δὲ τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἵπποδρομίαν ἔλαιον». Παρεθέμην ὀλόκληρον τὸ χωρίον ἐνταῦθα, ἐξ οὗ ὑποδείκνυται ὅτι, ἡ διπλῆ αὕτη ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων κυριότης διεσώθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ἐξ Ἑλλήνων βεβαίως καταγομένων, ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ καὶ ταῖς Μοναῖς. Αὐταὶ μάλιστα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας εἰς τοὺς ἐλαιῶνας τῶν χωρικῶν ἐκέκτηντο δένδρα, ἀφιερωμένα εἰς τὸν ἄγιον τῆς Μονῆς, τὰ «**σκόρπια**» λεγόμενα, ὧν ἐλάμβανον

(1) *Éκδ. Bantleuille, tom. IV, p. 208, Paris 1832.

(2) Κατὰ τὸν σχολιαστήν: «μορίαί· διὰ τὸ πάντα ἄνθρωπον κεκτημένον ἐλαίας ἀναγκάζεσθαι μέρος τι παρέχειν εἰς τὰ Παναθηναία». Ἐν δὲ τῇ Σουμερικῇ *mith* σημαίνει περιτείχισμα (ὅπως καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ), ἰα ἐλαία, ἐπομένως τόπος ἐλαίων πεφραγμένος, ὅπως εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω.

τὸ ἔλαιον ἀδιὰ τὰ κανδήλια τῆς ἐκκλησίας. Δυστυχῶς διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐξέλιπε καὶ αὐτὸς ὁ σύνδεσμος τῶν νέων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἀρχαίους. Πρὸς τοῦτοις καὶ ἑτέραν παρατήρησιν ἔχομεν νὰ κάμωμεν. Ἐάν καὶ νῦν ὁ αὐστηρὸς περὶ μοριῶν νόμος ἴσχυεν ἐν Ἀθήναις δὲν θὰ ἐβλέπομεν τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς ἀπογυμνωθεῖσαν τελείως τῶν ἐλαιῶν. καὶ ἡ καταστροφή ἤρξατο συντελουμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ σκληροῦ ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἀποκλεισμοῦ (1916), ἡ δὲ ξυλεία αὐτῶν ἐχορησίμευεν ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τοὺς κλιβάνους τῆς πόλεως καὶ εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. ὡς κινητήριος· εἴτι ἕκτοτε εἶχεν ὑπολειφθῆ ἐξήφθαι ἤδη διὰ τῆς ἡνιότητος ἐπεκτάσεως τοῦ σχεδίου πόλεως. Τὸ αὐτὸ σχεδὸν παρατηρεῖται κατ' ἐξαιρέσιν δυστυχῶς μόνον ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ, (διότι εἰς τὰς λοιπὰς μονὰς ἴσχυει τὸ καθεστῶς, καθ' ὃ οἱ ἐλαιῶνες τῶν μονῶν θεωροῦνται ἱεροί). Καθ' ἐλάχιστην βλέπει τις χάριν ἐπεκτάσεως τῶν ἀθλίων ἰδιωτικῶν κηπερίων νὰ ἐκρίζωσι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐλαιόδενδρα, ἅπερ ὁ πηδαλιάτωρ ἐσεβάσθη γόνος, συμπληροῦσι δὲ τὸ ἔργον οἱ ἀπρόσεκτοι ἐργάται τῆς μονῆς, οἵτινες καίουσι τὴν ἀγρίαν ὕλην τοῦ ἐλαιῶνος ἐν μέσῳ τῶν δένδρων. ὅποια ἀναληθσία! Ποῦ εἶσαι καυμένη Ἄρειε Πάγε!—

Τὴν ἐλαίαν ὡς ἐγγώριον καὶ παλαιγενὲς φυτὸν θεωροῦντες οἱ ἀρχαῖοι ἀνεκέρουζάν τε ἱεράν καὶ μετὰ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπινικίων βραβείων κατέταζαν. Ὁ Πύρσανίας τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀξιόθεατα περιγράφων, εἰς τὸ ἐν τῇ Ἄλττει Λεωνίδαϊον παρχγενόμενος γόρρει: «κατὰ τὸν ὀπισθόδρομον μάλιστα ἔστιν ἐν δεξιᾷ πεφυκὼς κότινος. καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέφανος, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ Ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς διδόνθαι τοὺς στεφάνους» (5,15,3). Πρὸ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης «τοὺς νικῶντας στεφανῶσαι κοτίνῳ», ἔγραψεν (βλ. καὶ ἀνωτ.) (1), τοῦθ' ὅπερ προσεπικύρου καὶ ὁ Βαλέριος Μάξιμος καὶ διὰ τοὺς ἐν τοῖς φιλολογικαῖς καὶ μουσικαῖς ἀγῶσιν ἀριστεύσαντας (βιβ. II, κεφ. VI):

duobus oleae connexis ramulis Periclis cingendo caput.

Θαλλοὶ ὡσαύτως κοτίνου ἐχορησίμευον καὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν ἀρχαίων καὶ τοιαύτη ἦν ἡ εἰρεσιώνη: Θαλλοὶ κοτίνου περιεπλεκόμενοι εἰς στεφάνους, οἵτινες μετὰ τὴν ἐορτὴν διατηροῦντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἀθηναίων ὡς φυλακτὰ καὶ παλαιούμενοι ἐκαί-

(1) Διὰ τὴν τὴν τοῦ δένδρου ἰερότητα καὶ διὰ τὴν σκληρότητα ἐκ κοτίνου ἦν καὶ τὸ τοῦ Ἡρακλέους ρόπαλον, ἐξ οὗ ἐβλάστησεν ἡ ἱερά ἐλαία ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Τροιζήνος κατὰ Πύρσανιαν, (Κορινθ. 11, 13).

οντο (πβρλ. Αριστοφ. Πλοῦτ. 1054: ὡσπερ παλαιὰν εἰρεσιώνην καύσεται. ἀκριβῶς ὕπως καὶ ἡμεῖς τὰ βάρια ἢ τοὺς στεφάνους τοὺς πρωτομαγιάς). Ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ὕμνοις διεσώθη ἡ εἰρεσιώνη ὡς ἄσμα, ὅπερ μετὰ τῶν στεφάνων περιφερόμενοι ἔψαλλον οἱ νέοι ἐν Ἀθήναις (ὅπως νῦν τὰ κάλανδα, ἢ μᾶλλον τὰ ἄσματα τῆς ἀνοίξεως ἢ τοῦ Μαιῦ, ὅπερ ψάλλουσιν ἐν τῇ πατρίδι μου τῇ Κοριτσᾷ), εἶναι δὲ τοῦτο τὸ λεγόμενον χελιδόνισμα.

Δῶμα προσετραπόμεσθ' ἀνδρὸς μέγα δυναμένου,
ὄς μέγα μὲν δύναται, μέγα δὲ πρέπει ὄλβιος αἰεὶ.
αὐταὶ ἀνακλίεσθε θύραι· πλοῦτος γάρ ἔσεισιν
πολλός, σὺν πλούτῳ δὲ καὶ εὐφροσύνη τεθαλυῖα,
εἰρήνη τ' ἀγαθή. ὅσα δ' ἄγγεα, μεστὰ μὲν εἶη,
κυρβαίη δ' αἰεὶ κατὰ καρδίου ἔρποι μᾶζα,
νῦν μὲν κριθαίην εὐώπιδα σησαμόεσσαν,
τοῦ παιδὸς δὲ γυνή κατὰ διφράδα βήσεται ὕμιν.
ἡμίονοι δὲ ἄζουσι κραταίποδες ἐς τόδε δῶμα.
αὐτὴ δ' ἰστόν ὑφαίνει ἐπ' ἠλέκτρῳ βέβαυῖα.
νεῦμαί τοι, νεῦμαι ἐνιαύσιος, ὥστε χελιδὼν
ἔσθῃ ἐν προθύροις ψιλὴ πόδας κτλ.
Εἰ μὲν τι δώσεις· εἰ δὲ μή, οὐχ ἔσθήξομεν
οὐ γὰρ συνοικησόντες ἐνθάδ' ἦλθομεν. (1)

Παρά Ῥοδίους ἐπίσης ἦν ἐν χρήσει τὸ χελιδονίζειν, καὶ τὸ ἄσμα διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀθηναῖος (H 360c):

Ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν ἐπὶ γαστέρα λευκὰ
καλὰς ὥρας φέρουσα, ἐπὶ γαστέρα λευκὰ
καλοῦς ἐνιαυτοῦς ἐπὶ γαστέρα λευκὰ
ἐπὶ γαστέρα λευκὰ
ἐπὶ νῶτα μέλαινα.

Ἐπεμήκονα τὸν λόγον τὰς περὶ αὐτοχθονίας τῆς ἐλαίας ἐν Ἑλλάδι ἐκτιθέμενος ἀποδείξεις, αἵτινες δύνανται καὶ νῦν πολλαπλασιασθῶσιν, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν πολὴν τοῦ δένδρου ἀρχαιότητα. Πράγματι οἱ Ἕλληνας ἀπὸ ἀμνημνεύτων χρόνων εἰς τὴν τῆς ἐλαίας ἐπεδόθησαν θεραπείαν, καὶ κατὰ τὰς ζώνας τὰς τῆς Εὐ-

(1) Hymni Homerici ex rec. A. Baurmeister, Lipsiae 1882, XV, σ. 90.

ρώπης, ἔνθα αὕτη δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, εἶναι ὁ πρῶτος λόγος ὅστις διεΐδε τὴν παντοδαπὴν αὐτῆς χρησιμότητα, καὶ δικαίως θυμασας ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὴν θεὰν τῆς σοφίας. Ἡ ἐλαία ἔκτοτε ἐγένετο δημοφιλεστάτη ἐν Ἑλλάδι, κατέλαβεν ἕλας αὐτῆς τὰς ἀγχιάλους ἐκτάσεις, προυχώρησε ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρις ὕψους 600 μέτρων, καὶ ἐξετιμήθη τοσοῦτον, ὥστε ἐν μὲν ταῖς ἐρταῖς ἦν τὸ σύμβολον τῆς ἀριότητος, ἐν δὲ ταῖς ἀγῶσι τὸ σύμβολον τῆς ἀνδρείας, καὶ ἐν ταῖς μεταλλαγαῖς τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους τὸ εὐδίωνον σύμβολον τῆς εὐτυχίας.

Ἄλλ' ἡ ἐλαία, ἡ ταπεινὴ καὶ αἰδήμων, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦν καὶ τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης, ἥς ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ἀπ' σπάσματος τοῦ Κρεσφόντου πλέκει τὸν ὕμνον.

Εἰρήνη, βαθύπλουτε καὶ καλλίστα μακάρων θεῶν
ζῆλός μιν σέθεν ὡς χρονίζεις.

καὶ ὁ Καλλίμαχος εἰς Δήμητρος κάλαθον εὐχεται ὡδε :

Δαμάτερ μέγα χαῖρε, πολύτροφε, πολυμέδιμνε.

φέρβε βύας, φέρε μᾶλα, φέρε στάχυν, οἷσε θερισμόν,
φέρβε καὶ εἰράναν, ἵν' ὅς ἄρουσε, κῆνος ἀμάση.

Στίχ. 119, 137—138).

Ἡ περιστέρα τῆς Γενέσεως ἐπανακάμπτει εἰς τὴν κιβωτὸν κομίζουσα γλοερὸν κλάδον ἐλαίας εἰς ἔνδειξιν, ὅτι ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἡ ἀναστάσις τῆς γῆς ἐκόπασαν, εἰρήνη δὲ καὶ γαλήνη βασιλεύει, καὶ οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται ἐπὶ τὰ ἔργα «καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν (τὸν Νῶε) ἡ περιστέρα τὸ πρὸς ἑσπέραν καὶ εἶχε φύλλον ἐλαίας, κάρφος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, καὶ ἔγνω ὁ Νῶε, ὅτι κεκόπηκε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς» (κεφ. 8, 10).

Οἱ κήρυκες παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς ἰσραὴ καὶ ἀπαραβίαστα πρόσωπα, ἐκράτουν κλάδους ἐλαίας προσερχόμενοι εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν :

velati ramis olivae veniamque rogantes (1).

καὶ ἡ Ἰοκάστη οὕτω παρουσιάζεται πρὸς τὸν Πολυνεΐκην, ἵνα προτρέψῃται αὐτὸν εἰς συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ Ἐτεοκλέους :

nigra (branchia) ferens, ramumque oleae cum vel-
[leris atr]i-
nexibus, Eumenidum velut antiquissima (2).

(1) Βεργ. Αἰνείαδ. βιβλ. XI, στίχ. 101.

(2) Statius theb. βιβλ. VII, στίχ. 474.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Διομήδης κομίζων πρὸς τὸν Αἰνεΐαν τὸ Παλλάδιον
προβάλλει μετὰ κλώνου ἐλαίας, ἵνα μὴ τρομάξωσιν οἱ Τρῶες :

Priamidae intremaere meta; tum pignera pacis
praetendens dextra ramum canentis olivae (1).

Ἐπίσης καὶ ὁ Ἰκέτης εἰς τὸν βωμὸν προσερχόμενος, ἔθαλλοφόρει,
ὡς παρίστησιν αὐτὸν ὁ Αἰσχύλος ἐν Εὐμενῶσι, στίχ. 42 :

ὄρω δ' ἐπ' ὀμφαλῷ μὲν ἄνδρα θεομυσῆ
ἔχοντ' ἐλαίας θ' ὑψιγέννητον κλάδον,
λήνει μεγίστῳ σωφρόνως ἔστεμμένον
ἀργῆτι μαλλῶ.

Καὶ ὁ Ἀμφιάραος κατερχόμενος εἰς τὰς ζυφώδεις τῆς Στυγὸς ὄχ-
θας ἔφερε κλώνον φθινούσης ἐλαίας :

vitta manet ramumque tenet morientis olivae (2).

Ὡς σύμβολον βεβαίως εἰρήνης καὶ καταπαύσεως τῆς τρικυ-
μίας τῶν παθῶν παρέχεται τοῖς πιστοῖς ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐκκλη-
σίας τὸ ἔλαιον, ὡς τε χρίσμα ἱερὸν πρὸς μετάδοσιν τῶν χαρισμά-
των τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐν τῷ εὐχελαίῳ πρὸς ἴασιν ψυχῆς
καὶ σώματος· ἵνα δὲ ἡ ἐκκλησία πιστοποιήσῃ τὴν ἐξαιρετικὴν
ταύτην χάριν καὶ ἰαματικὴν δύναμιν τοῦ ἐλαίου, καὶ διαφημίση
οἴνει αὐτὸ πρὸς τὸν λαόν, ἐκ πάντων τῶν καρπῶν τῆς γῆς αὐτὸ
καθιέρωσεν εἰς πολλὴν ἐν τῷ ναῶν χρῆσιν, ὡς π.χ. εἰς τὰς κανδή-
λας τῶν ἁγίων, τὴν λυγνοκαΐαν καὶ τὸν φωτισμὸν, ὡς συμβαίνει
ἐν ταῖς Μεναῖς τοῦ Ἄθω. Ἐνταῦθα ἀντὶ ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων
ἔχομεν τὰ λεγόμενα πολυκάνδηλα καὶ τοὺς φανούς (αἱ λαμπάδες
ἀνάπτονται εἰς ὠρισμένας μόνον ὥρας τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς λειτουρ-
γίας καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτάς). Πρὸς ταῦτα τὸ ἔλαιον ἀπο-
τελεῖ σπουδαιότατον θεραπευτικὸν μέσον ἐν τῇ ἰατρικῇ. Δὲν ὑπάρ-
χει σχεδὸν ἀσθένεια εἰς ἣν δὲν ἐγίνετο χρῆσις ἐλαίου παρὰ τῶν ἁρ-
χάϊων ἰατρῶν, καὶ τὸ κυριώτερον στοιχεῖον παντὸς φαρμάκου ἦν
τὸ ἔλαιον. Ἐνεκα τῶν πολλαπλῶν ταύτων ἀρετῶν καὶ προτιμή-
σεων ἡ ἐλαία κατέστη δημοφιλέστατον δένδρον καὶ τὸ ἀπαραί-
τητον ἐκάστης οἰκογενείας ὑπωροφόνον—καὶ ὡς κοσμητικὸν δὲ
εἶναι ἀξιόλογον διὰ τὸ ἀειθαλές.

Κατέστη ἡ ἐλαία καὶ τὸ ἔλαιον τῷ χρόνῳ καὶ ἡ ἀπαραίτη-
τος τροφή πτωχῶν τε καὶ πλουσίων. δὲν ὑπάρχει ἔδωμα, ἕπερ νῶ

(1) Silius Italicus, Punicorum βιβ. XIII, 68.

(2) Θηγάδος, βιβλ. VIII, στίχ 89.

μη ἀρτύηται δι' ἐλαίου, καὶ δὲν ὑπάρχει τράπεζα, ἢ τε ἀβροδιαίτος καὶ ἡ λιτοτάτη, ἣτις νὰ μὴ ἔχη ὡς τε ὀρεκτικὸν καὶ ὡς τὸ πρόσφάγιον συνήθως τοῦ χωρικοῦ τὰς ἐλαίας· εἶναι δὲ αὐταὶ ὡς φυτικὴ οὐσίς ὀρεπτικωτάτη τροφή (1).

2. Ἡ ἀληθὴς καταγωγὴ τῆς ἐλαίας. πότερον ἡ ἀγρία ἢ ἡ ἡμερος προηγείται ἐλαία.

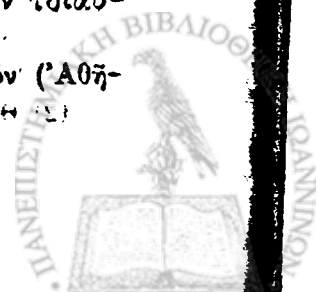
Διὰ ταῦτα πάντα ἐθεωρήσαμεν ὡς ἐλληνικώτατον ἰθαγενὲς δένδρον τὴν ἐλαίαν καὶ συνεσωρεύσαμεν ἀλλεπαλλήλους τὰς τῶν ἀρχαίων περὶ τούτου μαρτυρίας. ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ τινὲς οἵτινες παρουσιάζουσιν ὡς ἑτεροθαλὲς καὶ ξενικὸν φυτόν τὴν ἐλαίαν. Οὕτως ὁ γλυκίφθογγος Πίνδαρος πρῶτος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐφύτευσεν εἰς Ὀλυμπίαν (Πῖσαν) τὴν ἐλαίαν ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ ἐκ τῆς χώρας τῶν Ὑπερβορείων μετενεγκὼν αὐτήν· ὅθεν καὶ ὡς ἄθλον ἀρετῆς τοῖς νικηταῖς στέφανός ἐλαίας ἀπενέμετο· ψάλλει δὲ οὕτως:

ᾧτινι κραίνων ἐφετμάς, Ἡρακλέους προτέρως,
ἀτρεκῆς Ἑλλανοδίκαε γλαφάρων,
Λιτωλὸε ἀνήρ ὑψόθεν
ἀμφὶ κόμιασι βάλου γλαυ-
κόχροα κόσμον ἐλαίας, τάν ποτε
Ἰστροῦ ἀπὸ σκιερᾶν παγᾶν ἐνεικεν
Ἀμφιτριονιάδαε (ἄλλ. ἀμφιτρουονιάδαε)
μνᾶμα τῶν Οὐλυμπία κάλλιστον ἄθλων
δᾶμον ὑπερβορείων πείσαιε Ἀπόλ-
λωνοε θεράποντα.

Πίνδ. Ὀλύμπια, εἶδος γ', 19-29.

Ἀπεμνημόνευσε ταῦτα καὶ Πausanias, εἰπὼν αἰ· ἀκομισθῆναι δὲ ἐκ τῆς τῶν ὑπερβορείων γῆε τὸν κότινον φασὶν ὑπὸ Ἡρακλέουε εἰε Ἑλληναε· εἶναι δὲ ἀνθρώπουε, τοῦ ὑπὲρ τὸν ἀνεμον εἰκοῦσι τὸν Βορέαν (5,7,7). Ἀλλ' εἶναι πάντωε ἀκατανόητον πῶε ἐκ τῆε ἀζένου (διὰ τὸ δένδρον) χώραε, τῆε παραδουναβείου, προῆλθεν ἡ μεσημβρινοῦε καὶ εὐκραέεσι τόποιε χαίρουσα ἐλαία. καὶ εἶναι περίεργον πῶε ὁ μακ. Διομ. Σαρακωμένοε, ὁ τὴν ἀρίετην συνθέμενοε περὶ ἐλαίαε συγγραφήν, ἀφῆκεν ἀνευ σχολίου τὴν τοιαύ-

(1) Βλ. Δ. Σαρακωμένου, Ἡ Ἑλληνικὴ ἐλαία, τόμ. Β' Ἐλαίον (Ἀθήναι 1930), ἔργον ἀξιόλογον.

τὴν παράδοσιν. (1) Ὁ Βίκτωρ Hehn καὶ ὁ De Candolle, ἀριστοὶ ἐρευνηταὶ τῆς προελεύσεως τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν, παραδέχονται, ὅτι ἡ ἐλαία ἔσχε πατρίδα τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας, ἐνθα καὶ ἐξηγγενίσθη ὑπὸ τῶν Σημιτῶν, ἐκ δὲ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκομίσθη εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ 19ῆς δυναστείας. (2) Ὁ πάπυρος Harris ἀπὸ τοῦ 1550 π.χ. ἀναφέρει τὴν καλλιεργίαν τῆς ἐλαίας, μούμιαι δὲ τῶν Θηβῶν τῆς 20ῆς καὶ 26ῆς δυναστείας εἰσὶν ἐστεφανωμέναι θαλλῶ ἐλαίας. καὶ πρὸ τοῦ 1500 μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν «τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας» ἀναφέρονται καὶ αἱ ἐλαῖαι. Ἀπήγησιν περὶ τῆς ἐξ ἀνατολῶν προελεύσεως τοῦ δένδρου ἔχομεν τὴν παρ' Ἀθηναίῳ (βιβ. Γ', 7) μαρτυρίαν τοῦ Ἀντιφῶντος, ὅτι τοῦτο μετηνέχθη ἐκ Περσίας. ἀλλ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὑπερβορεῖους ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι οὐχὶ τοὺς βορείους λαοὺς, ἀλλὰ τοὺς Κιμμερίους, ἧτοι τοὺς νῦν εἰς τὸ φῶς ἀχθέντας ἀρχαιωτάτους ἀριανοὺς λαοὺς, τοὺς Χετταίους καὶ Σουμερίους, οἵτινες μετ' ἄλλων κατέλαβον εἰς προϊστορικοὺς χρόνους πάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἕτεροι κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Βορρᾶ, τότε συμβιβάζονται αἱ δύο περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ δένδρου μαρτυρίαι. Τὸ δὲ σπουδαιότερον ἐν τῇ Σουμερικῇ ἢ λέξις Κεχροπίλ ἐρμηνεύεται χώρα ἐλαιῶν. Τὸ δ' ἀληθές εἶναι, ὅτι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων—1500 ἔτη π.χ. ἦν γνωστὴ ἡ ἐλαία ἐν Ἑλλάδι—λαοί, οὓς εἶπομέν, ἔφερον ἐκ Παλαιστίνης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ φυτόν, καὶ εἶτα διὰ τῶν νήσων μετεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (6, 18. 8, 8) ἡ Χαναάν ὀνομάζεται «γῆ ἐλαιῶν καὶ μέλιτος». Τίς δὲν γνωρίζει ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὸ παρά τὸ Ἱεροσόλυμα Ὅρος τῶν ἐλαιῶν; Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἐλαῖαι χρονολογούμεναι ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. λέγεται, ὅτι ἐπὶ κοπέντων κορμῶν ἐλαιῶν ἠρίθμησαν πλέον τῶν 3000 συγκεντρωτικῶν στρωμάτων (3). Ὁ περὶ τῆς ἀναφύσεως

(1) Βλ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐλαία, τόμ. πρῶτος, μέρος Α'. Ἡ Κερκυραϊκὴ ἐλαία, Ἀθήναι 1920, σ. 12.

(2) «Ἡ προϊστορικὴ τῆς ἐλαίας πατρὶς ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Συρίας πιθανῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διότι κοινοτάτη τυγχάνει ἡ ἀγριελαία εἰς τὰς μεσημβρ. ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. ἀναμφιβόλως δὲ οἱ Ἕλληνες ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους ἐγνώρισαν ἐνωρὶς πολὺ τὸ δένδρον» (καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς ἰθαγενῆ τὴν ἐλαίαν) Sur l'origine des plantes cultivées, Paris, σ. 244.

(3) Βλ. Ἀλεξ. Ριόνδε, Περὶ τῆς ἐλαίας, κατὰ μετάφρ. Φωστήροπούλου (Ἀθήναι 1882) σ. 5.

ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐλαίας μῦθος ἀναφέρει ὡς πρόσωπον ἱστορικὸν τὸν Κέκροπα, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρῶτος ἐκ Αἰγύπτου ἔφερε τὸ πολυύμνητον τοῦτο φυτὸν ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Ἄλλ' ἡ ποικίλ' αὐτῆ ἀρχαιότης καὶ ἡ θαυμασία τοῦ δένδρου εὐδοκίμησις εἰς τὴν εὐκρατον ἐλληνικὴν ζώνην, καὶ ὑπὸ τὸν τερπνὸν οὐρανόν, μετέβαλεν τοὺς περὶ αὐτοῦ θρύλους εἰς τὴν δημώδη παράδοσιν, καθ' ἣν ἡ ἐλαία ὑπὸ τε τῶν ποιητῶν καὶ μυθογράφων ἐξυμνεῖται ὡς γηγενὲς φυτὸν. Ὁ Δ. Σαρακωμένος, ὁ βαθὺς τῆς ἐλαίας ἐρευνητής, ἀποφάνεται ὡς ἐξῆς πρὸς ἐξήγησιν τῆς τοιαύτης παραδόσεως: «τὸ μόνον ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ὅταν αἱ συνθήκαι τοῦ ἐδάφους, τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κρατούντων ἐν γῶρᾳ τινὶ λαῶν συντρέχουσιν εὐμενῶς πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ πολλαπλασιασμὸν φυτοῦ τινὸς, τὸ φυτὸν τοῦτο δεῖν νὰ θεωρηθῆ ἤδη ὑπάρχον ὡς ἀναπόδραστον ἀποτέλεσμα τοῦ συνδυασμοῦ προσφόρων παραγόντων» (1)

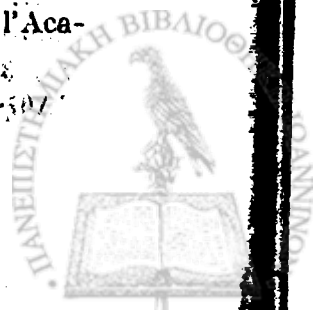
Πολλάκις κατὰ τοὺς ἐσπερινοὺς περιπάτους ἀπομακρυνόμενος τῆς Μηνῆς χάριν ἐρεῖνης διέρχομαι διὰ στενῶν ἐντὸς τοῦ δάσους καὶ δυσεξιτήτων ἀτραπῶν καὶ κατὰ πᾶν βῆμα ἀνακαλύπτω ἐν μέσῳ πρίνων καὶ κομαρεῶν καὶ τῆς ἄλλης παντοδαποῦς ἀγρίας ὕλης τὴν ἀγριελαίαν, ἧς ὁ γηραιὸς κορμὸς δεικνύει, ὅτι ἤκμαζόν ποτε καιρὸν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νῦν δασώδη μέρη θαλεροὶ ἐλαιῶνες, καὶ ὅτι οὗτοι παρήκμασαν καὶ ἐξηγριώθησαν τελείως μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἧτις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις παρουσιάζει ἔντως ἀξιόδακρυτον κατάστασιν. Τοῦτο μάλιστα μαρτυρεῖ καὶ τὴν μεγάλην ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πρόεδρος καὶ ἡ ἀκμή, ὅπου ὑπάρχει, ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τοῖς ἔξω, καὶ τὰνάπαλιν, καὶ ὅπως τὸ ἔαρ ἐπιφαίνεται.

ὅποτε δ' ἀνθεσι γαῖ' εὐωδέσιν εἰαρινοῖσι
παντοδαπῆς θάλλει (2).

οὕτω καὶ τὸ ἔαρ τῶν καλῶν ἐν πάσῃ ἀνθρώπων κοινωνίᾳ ἐπιμαρτυρεῖται ἐκ τῆς περίθ' θαλλούσης φύσεως. Πολυζήτητον τυγχάνει, ἐὰν ἡ ἀγρία ἡ ἡμερος προυπῆρχεν ἐλαία. Βεβαίως ἡ ἡμερος, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ἐκ τῆς ξένης μετηνέχθη

(1) Ἐνθ' ἀνωτ. τομ. Α' σ. 14. ἐκτενέστερον δὲ περὶ τῆς εὐκαρπίας ἐν γένει τῆς Παλαιστίνης ἱστορικῶς ἔγραψεν ὁ Guénée, Recherches sur la Judée considérée principalement par rapport à la fertilité de son terroir depuis la captivité de Babylon jusqu'à notre temps (Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles lettres τομ. 50, σ. 142-246).

(2) Ὅμηρ. Ὕμν. γ εἰς Δήμητρον, στίχ. 401.

αὐτῆ, ὡς ἡμερος μεταφυτευθεῖσα, εἶτα ἐγκαταλειφθεῖσα ἐξη-
γριώθη, ὅ ἐστι περιῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν. Ὁ Caruso
ὡς ἀρχικὸν τῆς ἐλαίας τύπον παραδέχεται τὴν ἀγρίαν, καὶ ὅτι ἐκ
ταύτης λέγει, προῆλθεν ἡ ἡμερος, ἥτις ἐκ τῆς Ἀσίας διεδόθη βαθ-
μηδὸν εἰς τὴν Εὐρώπην σὺν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ (1). Ἄλλοι
ἄλλοι ὅμως βοτανικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ὡς ὁ Presta (2) ὁ De
Candolle (3) καὶ ὁ Hehn (4) διατείνονται, ὅτι ἡ ἀγρία
προῆλθεν ἐκ τῆς ἡμέρου ἐγκαταλειφθείσης καὶ διὰ τῶν δια-
δοχικῶν διασπορῶν τῶν σπερμάτων αὐτῆς ἐκφυλισθείσης· ὁ δὲ
Presta λέγει, ὅτι «θὰ ἦτο προσβολὴ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ,
ἂν ἐπιστεύομεν ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν τὴν ἀγρίαν ἐλαίαν καὶ οὐχὶ τὴν
ἡμερον». Ἡ πλειονότης ὅμως τῶν βοτανολόγων τούτων, καὶ οἱ
διασημότεροι μάλιστα, δέχονται, ὅτι ἡ μὲν ἀγρία εἶναι ἔργον τοῦ
δημιουργοῦ, ἡ δὲ ἡμερος τοῦ σοφοῦ γεωργοῦ, ὡς οὗτος μετέβαλε
καὶ ἄλλα φυτὰ ἀγρία εἰς ἡμερα δι' ἐμβολιασμοῦ, ὡς τὴν ροδὴν
προελθοῦσαν ἐκ τῆς κυνοροδῆς (*rosa canina*), τὴν ἀπιδέαν ἐκ τῆς
ἀγριαπιδέας (*pyrus communis sylvestris*). Ὁ Σαραχωμένος ἐν
τούτοις (5) δὲν ἀπιδέχεται τὴν γνώμην ταύτην· διότι παρατήρησε,
λέγει, ὅτι ἐντὸς ἐλαιῶνων, ὅπου ἡ ἀγριελαία ἀπὸ αἰῶνων καί-
περ θεραπευομένη διετῆρει τὰ διαστέλλοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἡμέ-
ρου χαρακτηριστικὰ κλπ.).

3.—Τὰ «Γεωπονικά» περὶ ἐλαίας.—Κολοσσοὶ ἐλαιοδέν-
δρων ἐν Λαύρα, Πελασγικὰ λείψανα ἐν τῷ ἐλαιῶνι.—
Ἡ πλημμελὴς καλλιέργια καὶ καὶ ἐξαγωγή τοῦ ἐ-
λαίου.—Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ μεγάλου ἐλαιῶνος.—Ὁ
λευκὸς χρυσὸς ρέων ἀκαταπαύστως εἰς τὴν θάλασ-
σαν.—Ἡ ἀλλαχοῦ ἐπίδοσις καὶ ἐν λοιπαῖς τοῦ Ἰθω
Μοναῖς.—Ὁ δάκος εἶναι ἡ πληγὴ τοῦ Φαραῶ.—Ἐπι-
στήμη καὶ θρησκεία.—Ἡ πρὸς τὸ ράντισμα ἀποστρο-
φή.—Ὁ ἀφρακτὸς ἐλαιῶν τῆς Λαύρας.—Ἐγκατάλει-
ψις ἐλαιοκάρπιας.

Οἱ τὰ Γεωπονικά συνεισάμενοι, (πολύτιμον ἔργον τῶν Βυζαν-
τινῶν, οὗ ἀθλία μετάφρασις ἐδημοσιεύθη πρὸς διείκτα ἐν τῷ

(1) Monografia del Olivo § 8, σ. 3.

(2) Degli olivi. Delle olive e della maniera di cavar l'olio,
Mér. I, κεφ. V.

(3) Ce graphie botanique, τόμ. 2.

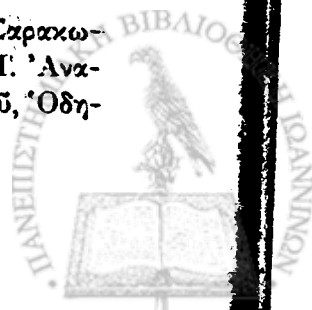
(4) Voyage en Sardaigne I, σ. 164.

(5) Ἡ ἐλλην. ἐλαία X', σ. 29.

Δελτίω τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας) μετὰ τὸ ἐκτεταμένον Ε' βιβλίον περὶ ἀμπέλου, τὸ Θ' ἀφιέρωσαν εἰς τὴν ἐλαίαν, καὶ προοιμιάζεται ὁ Φλωρεντῖνος ὧδε: «τῆς ἀπὸ τῆς ἐλαίας προσόδου ἀναγκαιοτάτης τυγχανούσης (οὐδεμία γὰρ ἕτερα πρόσδοδος οὕτως ἐπὶ πλεῖστον φυλάττεσθαι δύναται χρόνον), οὗ μάλιστα τοὺς περὶ γεωργίαν ἐσπουδακότας τῆς ἐλαίας πλείστην τίθεσθαι πρόνοιαν· οὐ γὰρ μόνον ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίους ἔχει τοὺς πόρους ἢ ἀπὸ τῆς ἐλαίας πρόσδοδος, ἀλλὰ καὶ μέγιστόν ἐστιν ἀγαθὸν πρὸς πᾶσαν τὴν τοῦ βίου θεραπείαν ὁ ἀπὸ τῆς ἐλαίας καρπός» (κεφ. 2,1-2). Αἱ ὑπάρξεις τοῦ Ἄθωνος, εἰ καὶ πετρώδεις, ἀπεδείχθησαν ὅτι, μὲγάλως εὐνοοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλαίας. Ἀπέδειξεν ἡ ἔκτασις, ἣν παλαιότερον κατελάμβανεν, ἀφοῦ καὶ εἰς οὐτὰ τὰ μᾶλλον ἀπρόσιτα μέρη διακρίνομεν ἀγριελαίας. Νῦν ὅμως καλλιεργεῖται μόνον εἰς τὰ ὀμαλά. Πέριξ τῆς Μυγῆς ὑπάρχουσι γηραιὰ ἐλαία, οἷαι οὐδαμῶς ἀλλαγῶ ἀπαντῶνται. τούτων ὀνομαστικὴ ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου λεγομένη, τεραστίων διαστάσεων, πολὺ μεγαλητέρα τῆς παρὰ τὸν Βιτανικὸν κῆπον πρὸ ὀλίγον ἐτῶν καταστραφείσης ἐλαίας τοῦ Πλάτωνος. καὶ ἐπειδὴ ὑπερθεῖν τῆς Ἀθύρας ὑπάρχουσι περιτειχίσματα δι' ὀγκωδῶν λίθων Πελασγικά, φρονῶ ὅτι τὰ δένδρα ταῦτα εἶναι λίαν παλαιγενῆ. Τὸ Ἀγιορειτικὸν ἔλαιον ἦν ἐξαιρετικόν. ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ καλλίτερον δῶρον εἰς Βεζιράδες καὶ Πασάδες, ὅσας οἱ μοναχοὶ εἶχον ὑποθέσεις, ἦν δοχεῖον ἐλαίου, δι' οὗ κατεσκευάζον τοὺς περιφήμους κουραμπιέδες καὶ γαλβάδες. Ἀλλὰ καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἐλαιῶν γίνεται πλημμελής· ἡ ἀφίνονται ἐπὶ τοῦ δένδρου καὶ πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν (αἱ δρυπεταῖς τῶν ἀρχαίων, νῦν δὲ θροῦμπες), ἡ τὸ χεῖρον τινάζονται δερομένων τῶν δυστυχῶν δένδρων καὶ ἐκτιλλομένων ἀνηλεῶς (ἐντεῦθεν καὶ ἡ παρ' ἐνιαυτὸν μόνον καρφορορία). Ἀλλὰ καὶ οὕτω συναζόμεναι δὲν ἀλέθονται ἀμέσως, ἀλλ' ἐγκαταλείπονται συσσωρευμέναι ἐπὶ μῆνας, σήπνεται καὶ εὐρωτιῶσιν. ἐντεῦθεν ἡ τε δυσσμῖα καὶ ἡ μεγάλη ὀξύτης τοῦ ἐλαίου. Ἡ ἐλαία εἶναι λεπτοφυῆς καὶ λίαν εὐχίσθητος καρπός, ἡ ἀπλῆ δὲ μετὰ τοῦ χύματος ἐπαφή καὶ ὁ τραυματισμὸς σπουδαίως ἐπηρεάζει αὐτήν· ὅθεν ὁ διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τοῦ δένδρου τρυγητὸς ἀπάραιτῆτως ἐνδείκνυται, ἡ τὸ τινάγμα ἐντὸς πανίων καὶ ἡ ἄμεσος ἄλεσις. (1) Ἀλλὰ δεῖται ἡ

(1) Βλ. Περὶ ἐλαίας τοὺς μνημονευθέντας δύο τόμους τοῦ Σαρακωμένου καὶ πρὸς τούτους δύο ἔργα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημείας βραβευθέντα Π. Ἀναγνωστοπούλου: Ἡ ἑλλην. ἐλαιοκομία (Ἀθῆναι 1931) καὶ Δ.Ν. Λυχνού, Ὀδη-

ελαία διηνεκοῦς καλλιέργειας καὶ ἐκσκαφῆς καὶ κλάδευμάτος. Ἡ περιγύρωσις, ἣτις κατέστη ἐν Λαύρα ἀγνώστος, δέον ἐναγένηται τακτικῶς μετὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἐλαιῶν. Τὰ κοιτάσματα ἢ οἱ λάκκοι διακρατοῦσι μὲν τὰ ὕμβρια ὕδατα· διαλύουσι δὲ καὶ τὴν ἐναποτειθεμένην κόπρον.

Παρετήρησα ἐν Καλάμαϊς, ὅτι κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν ἀφαιροῦνται καὶ τὰ ἐλάχιστα λιθάρια, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ παράγονται αἱ περίφημοι «Καλαματιανές» ἢ κολυμβάδες ἐλαϊαι. Ταύτας ὁ Δίφιλος θεωρεῖ εὐστομαχιώτερας ὡς καὶ τὰς θλαστὰς (τσακιστές), πᾶσας δὲ τὰς λοιπὰς (ἀναφέρονται διάφορα εἶδη) ὀλιγοτρόφους, καχοστύμαχους καὶ κεφαλαλγεῖς (παρ' Ἀθην. Β 56 ad). Ἀπλῆ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ταῦτα ἐλαιῶνι ἐπίσκεψις πείθει ἕκαστον, ὅτι διὰ τὰ δυστυχημένα δένδρα οὐδεὶς φροντίζει, τελεία ἐγκατάλειψις! Ἀπὸ 40ετίας δὲν ὑπάρχει διακονητής, ὁ ἐπιμελούμενος τῶν δένδρων, ἀνερχομένων εἰς τὰς 10.000. οὐδεὶς δυστυχῶς εὐρέθη διάδοχος τοῦ μακ. Σοφονίου τοῦ Ἰμβρίου ἐάν τις τῶν ἀδελφῶν πράττη τι ἐξ αὐτοβουλίας—καὶ τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῆ μέγα ὄσω καὶ σπάνιον—ἐμβολιάζων, μεταφυτεύων καὶ καθαρίζων, προκαλεῖ ἀμέσως τὰς αὐστηρὰς ἐπικρίσεις τῶν προϋσταμένων, καὶ ἀναγκάζεται νὰ παύσῃ προσφέρων τὰς θεραπείας εἰς τὰ κινδυνεύοντα δένδρα, ὡς ἐπραττεν ὁ ἀλησμόνητος Ζωσιμᾶς καὶ νῦν ὁ προηγ. Μάξιμος ὁ Κρής (1). Ἡ προϋοῦσα ἀραίωσις αὐτῶν προμηγύει τὴν ἐντὸς δεκαετηρίδων τελείαν ἐξάντησιν τοῦ πλουσίου ἐλαιῶνος, ὅστις ἄλλοτε ἐπήρκει εἰς 700 μοναχοὺς! Τὰ ὑπολειπόμενα δένδρα ἐκτιθέμενά διαρκῶς εἰς τὴν μῆνιν τοῦ ψυχροῦ βορρᾶ φθίνουσιν ἐν καλπασμῷ. Παρίστανται ἐλεεινὸν τοῖς ὄρωσι θέαμα, κορμοὶ στυγνοὶ καὶ κατεσκληρότεροι, ὅπως οἱ σκελετοὶ τῶν ζωολογικῶν μουσείων. φέρουσι ποῦ καὶ ποῦ πρασινίζοντας κλάδους, καὶ εἰ μὴ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῆς ἀγρίας ὑλομανούσης βλαστήσεως, ὅα ἐνόμιζέ τις, ὅτι τὸ ἀδάμαστον ποῦ Ἡφαίστου στοιχεῖον συνεχῶς μαστίζει τὸν ἐλαιῶνα τῆς Λαύρας. Ἡ συσσώρευσις περὶ τὰς ρίζας λίθων καὶ ὁ σχηματισμὸς ἡμικυκλικῶν πεζουλίων εἰς τὰ ἐπικλινῆ ἐδάφη ἔπαυσε ἀπὸ ἐτῶν γιγνώμενος.—θεωρεῖται νῦν ἀρχαιολογία—καὶ τὰ ἐλεεινὰ δένδρα ἐν τῇ ἀπογυμνώσει τῶν ριζῶν ὁμοιάζουσι πρὸς πλοκάμους

γὸς τοῦ ἐλαιωκόμου ἦτοι ἡ κατάστασις τῆς ἐλαιωκομίας καὶ τὰ ληπτέα μέτρα πρὸς βελτιώσιν τῆς (Ἀθῆναι 1928) καὶ ἄλλα εἰδικώτερα, ἄπερ ἀναφέρουμεν ἐκασταχοῦ.

(1) Χρήσιμα πρὸς τοῦτο βιβλία: J. Μπρισσέ, Πρακτικαὶ ὁδηγίαι περὶ φυτεύσεως καὶ μεταφυτεύσεως τῶν δένδρων (Ἀθῆναι 1913), Jul. Brichef, Ἐμβολισμὸς τῶν δένδρων (Ἀθῆναι 1923).

Ξηροῦ πολύποδος, δι' ὧν οἱ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐγκρατευταὶ διασκεδάζουσι τὸ σκληρὸν τῆς νηστείας στάδιον. Πολλάκις συνέπεσεν ἐκ τῶν γειτόνων Μονῶν ὡς ἀποπληνηθῆναι τῶν καθαριστῶν μέχρι Λαύρας. Βλέπων τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν τῶν προϊσταμένων καὶ οἰκτείρων τὰς κινδυνεύουσας ἐλαίας ὑπεχώρησεν εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμερομισθίου νὰ ἐργασθῆ (18 δραχμάς!). Ἄλλ' ὁ δυστυχὴς ἐλαιολόμος μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀποκαμῶν ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν προϊσταμένων (οἷτινες ὅσον ἀμαθεῖς, τοσαύτην κενὴν ἐπιδεικνύουσι σοφίαν εἰς ταιχύτας περιστάσεις), ὤχετο ἀπιῶν (1). Καὶ δὲν λείπουν τοιοῦτοι Λάζαροι καὶ Ἐπιφάνιοι, πάνσοφοι καὶ πανδμήμονες—προνόμιον τῆς Λαύρας καὶ τοῦτο—. Καὶ ὅμως αὐτοὶ καθαρίζουσιν ἀνοιχτιρόνως καὶ ἀποτέμνουσι τὰς ἐλαίας ριζηδὸν διὰ νὰ ἐξχνοίζωσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν κήπους, διὰ νὰ ἐπικτείνωσι τὰ κρεβατὰ χάριν τοῦ ὑπνοποιοῦ ζωμοῦ. Πόσον σοφὸς ἦν ὁ νομοθέτης ἐκεῖνος Ἀθηναῖος, ὅστις ἐθέσπισε τὸν νόμον περὶ μοριῶν, καθ' ὃν τίμημα θάνατος εἰς τὸν καὶ ἀποξέσαντα τῶν ἱερῶν ἐλαιῶν οἰονδήποτε δένδρον νέον ἢ παλαιόν. Οἱ πατέρες ἡμῶν χάριν ἀρδεύσεως τοῦ ἐλαιῶνος ὑπεβλήθησαν εἰς δαπάνην 5000 χρυσῶν λιρῶν πρὸ βδετίας καὶ μετέστρεψαν ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος ἐκ τῆς Πηγῆς τοῦ ὕδατος ὀλόκληρον ποταμὸν εἰς τὴν Λαύραν, καὶ ὅμως οὐδέποτε ἐποτίσθη ὁ ἐλαιῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη! καὶ ὁ ἀλλαγὴ τρέχει καὶ ἀκαταπαύστως καταβιβάζει τὸν λευκὸν χρυσὸν εἰς τὴν Θάλασσαν—δῶρον μοναδικὸν τῆς Λαύρας—καὶ οἱ Λαυριῶταί εἰσιν ἀνάξιοι νὰ σταματήσωσιν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ περιβολίου. Τὸ ὕδωρ τρέχει εἰς τὴν κοινὴν μητέρα, αἱ ἐλαῖαι ζηραίνονται, οἱ δὲ ἐπιτετραμμένοι θεῶνται ἀπαθῶς, καὶ θαυμάζουσιν ἔπειτα πῶς ἀπὸ 25.000 ὀκάδων τὸ ἔλαιον κατῆλθεν εἰς 2000! Καὶ ἐγὼ ἀπαντῶ εἶναι θαῦμα πῶς αἱ ἀνακοὶ ἐλαῖαι παρέχουσι καὶ αὐτὸν τὸν καρπὸν, ἀφοῦ τὸ ἄρτυρον οὐδέποτε διῆλθεν ὑπ' αὐτάς, ἢ τε φίλεργος σκαπάνη οὐδέποτε ἔψαυσε τοῦ ἐδάφους, καὶ τὸ λίπασμα εἶναι πάνπαν ἄγνωστον. Πῶς λοιπὸν ἴστανται ὄρθιοι καὶ οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ κορμοὶ εἶναι ἕτερον θαῦμα, ἀφοῦ ἔστερῆθησαν ἐπὶ 40ετίας ἤδη τῶν τριῶν ἀπαραιτήτων θεραπειῶν, ἀρδεύσεως, λιπάνσεως καὶ κλαδεύσεως, καὶ δὴ τῆς τελευταίας τῆς καὶ σπουδαιότερας (εἰς τὸν Κολουμέλαν ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ὑποθήκη: ὅταν μὲ ποτίζης, λέγει ἡ ἐλαία, μὲ παρακλεῖς, ὅταν μὲ λιπαίνης

(1) Περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης βλέπ. Ἄλ. Γεωργακοπούλου, Τὸ κλάδεμα τῆς ἐλαίας (Ἀθῆναι 1906); Ἰ. Μπρισσέ, Πρακτικαὶ ὁδηγίαι περὶ κλαδεύματος τῶν ὀπωροφόρων δένδρων (Ἀθῆναι 1914).

μέ τιετεύεις, όταν με κλαδεύης με ἐξαναγκάζεις νά καρπίσω!)

Εἰς τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς θερινούς μῆνας δὲν βρέχει, φροντίζουν οἱ χωρικοὶ ἀνοίγοντες βαθεῖς λάκκους περίξ τῶν ἐλαιῶν νά συνάζωσιν ἐν χειμῶνι τοὺλάχιστον τὰ ὄμβρια ὕδατα, ὥστε τὸ δένδρον νά δύναται νά κρατῆ κατὰ τὸ θέρος τὴν ὑγρασίαν. Κατὰ τὴν πολυομβρίαν τοῦ Φεβρουαρίου ἐφέτος (1934) ἐγενόμην θεατῆς εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Θηβῶν τοῦ ἐξῆς φαινομένου, ὅτι οἱ χωρικοὶ ἐν χειμῶνι ἤριζον περὶ ἀρδεύσεως, καὶ ἀνθημιλλᾶτο ἕκαστος νά μεταβάλλῃ εἰς λίμνην τὸν ἑαυτοῦ ἐλαιῶνα.—περίεργον ἀληθῶς νά ἐρίζωσι τὸν χειμῶνα περὶ ποτίσματος!—
"Ἄς ἐγίνετο τὸ τοιοῦτον καὶ τὸ θέρος ἐν τῇ Λαύρᾳ.

Διατί, ὅταν περιδιαβάζω εἰς κῆπον, τότε ἕκαστον ἀντικείμενον διαγελᾷ ἐνώπιόν μου, καὶ φαίνεται μοι, ὅτι ὅλον τὸ περιγόμενον εἶναι ὠραῖον; καὶ μάλιστα ἐκεῖνα τὰ φυτὰ εἶναι ὠραιότερα, ὅσα ἀνακουφίζουν τὰς ἀνάγκας μου. Πολλάκις ἀναπλάττομεν παίγνια τῆς φαντασίας ἡμῶν διὰ νά αὐξήσωμεν τὴν χαρὰν ἡμῶν (ὁ ὑποτακτικὸς μου Θεόδουλος π.χ. φυτεύσας 100 ὀκάδας γεωμήλων, ἦτο πεπεισμένος ὅτι θὰ ἐλάμβανε 3000 ὀκάδας, καὶ ὅταν δὲν εὐγαλεν οὔτε τὰς 100 ὀκάδας, διότι ρίψας ἀγώνευτον κοπρίαν ἕκαυσε τὰ φυτὰ, δὲν ἠθέλησε πλέον νά πατήσῃ εἰς τὸν κῆπον). Ἐν τούτοις ἀρέσκεται ὁ ἄνθρωπος νά ζῆ μετὰ τὰ ὄνειρα καὶ φαντάζεται, ὅτι ἡ γῆ ἐπεκτείνει τὴν πρὸς αὐτὸν προσοχὴν αὐτῆς μέχρι τρυφηλότητος, καὶ ἀπαριθμεῖ τὴν μέλλουσαν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ἐκ τῶν ἀνθέων, Ἄλλ' ὅπως αἱ ἀγαθήεργια ἐξουδετεροῦνται ὅσάκις ὑπολογίζονται ἔστω καὶ ἀπλῶς, οὕτω συμβαίνει συνήθως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων. Ἄνεμος θερμὸς πνεύσας ἀποξηραίνει καὶ διάσκιρπίζει αὐτά, καὶ ἡμεῖς μένομεν μετὰ τὰ ὄνειρα. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὴ ἡ πρόσκαιρος ἡδονὴ ἀπολείπει ἡμᾶς, ὅταν θεώμεθα τὰ δένδρα τελείως ἐγκαταλελειμένα, ὥστε ἀναγκαζόμεθα ν' ἀποστρέψωμεν τὴν προσοχὴν. Ὅσάκις διέρχωμαι τὴν ΝΔ πλευρὰν τοῦ Ὄρους Θαυμάζω τοὺς Σιμωνοπετρίτας, οἵτινες ἐκχερσίωσαντες ἀπεράντους παραλίαν ἐκτάσεις ἐδημιούργησαν λαμπροὺς ἐλαιῶνας. μακαρίζω τοὺς Σηροποταμηνοὺς, ὧν ἡ Μονὴ κατάντᾳ νά ἔχη τὰ πρωτεῖα ἐν ταῖς ιδιουρῦθμοις ἐπὶ ἀγαθῇ διοικήσει, οἵτινες καὶ τὴν σποραδικῶς ἀπαντῶσαν μεταξὺ τοῦ ἐλαιῶνος καὶ τῶν κήπων καὶ πρὸς τὸν μέγαν λάκκον ἀγρίαν ὕλην ἐξεκάθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἐνιαίαν ἀδιάσπαστον σειρὰν τοῦ ἐλαιῶνος ἀπὸ τῆς Δάφνης μέχρι τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Δὲν προχωρῶ πέραν εἰς τὰς Μονὰς Ξενοφώντος, Δουχειαρίου καὶ Κωσταμονίτου, αἵτινες στενὴν παραλίακην κώρῖδα κατέχουσιν, οὐ μόνον αὐτὴν μετέβαλον εἰς

Οχυμαστούς ἐλαιῶνας, ἀλλὰ καὶ ὑπερθεὶν ἐπεκτείνονται, καὶ νέους ἀμπελῶνας φυτεύουσι, καὶ λεπτοκαρεῶνας συγκροτοῦσιν. κατήγησαν δὲ αὐταὶ τὰς πλουσιωτέρας προσόδους νὰ δρέπωνται ἐκ τῶν προϊόντων τούτων. Πρῶται αἱ Μοναὶ αὐταὶ εἰσήγαγον καὶ τὸ ράντισμα τῶν ἐλαιῶν. Κατὰ τὴν ἐλαιοσυλλογὴν μετὰ θάμβους βλέπει τις τὴν ἀγέλην τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς προϊσταμένους σπεύδοντας ἀπὸ πρῶτας καὶ καλαθοφοροῦντας. Πάντες ἐργάζονται κεκυφότες, εἰς δὲ εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγινώσκει τὰς εἰσθισμένας προσευχάς.—παράδειγμα ἀξιομίμητον διὰ τοὺς Λαυριώτας προϊσταμένους.—Εἶχον πέρυσσι προτείνει, ὅταν εἶδον ὅτι ἡ ἐλαιοκαρπία δὲν θὰ συναχθῆι, νὰ ἐξέλθωμεν καὶ οἱ προϊστάμενοι, καὶ ἤκουσα παρά τινος κατ' ἐξοχὴν τὴν κοιλίαν θεραπεύοντος, «καὶ ποία εἶναι ἡ θέσις τοῦ προϊσταμένου τότε;» ἐν ἀρχνακτῆσει ἀντιτείνοντος! Καὶ ὅμως οὔτε τῶν Ἰβηριτῶν συναδέλφων, οὔτε ἄλλων ἐμειώθη ἡ ἀξιοπρέπεια, ὅταν δίδωσι τὸ καλὸν παράδειγμα· καὶ διὰ τοῦτο ἡ τῶν Ἰβήρων ἐφέτος (1933) ἔκαμε 12.000 ὀκάδας ἐλαίου, ὡς ἔγω μαθῶν, ἡ δὲ Λαύρα οὔτε τὸ 1)6 ! Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν τὰ ἀπόκεντρα τοῦ ἐλαιῶνος τμήματα ἐγκατελείφθησαν ἔρημα. Τούτων ἐν ἐξήτησεν ἐφέτος (ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι καὶ ἂν καρπίζῃ δὲν συνάζονται αἱ ἐλαῖαι) ὁ νέος καθισματάριος τῆς Μονῆς προηγ. Προκόπιος, ὁ-περὶ τὴν γεωποινίαν περιπαθῶς ἔχων, ἵνα καλλιέργησῃ ἐξ-ιδίῳν καὶ δὴ τὸ ἡμῶν ἐλαιοκαρπίας νὰ δίδῃ εἰς τὴν Μονήν. καὶ ὅμως δὲν ἐδόθη αὐτῷ καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη δὲν θὰ ὑπάρχη πλέον ἐκεῖ ἐλαῖα. Συχνῶς ἀκούει τις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἕνεκα τῆς ἐμφάνισεως τοῦ δάκκου, ὅτι ὁ θεὸς κατηράσθη ἡμᾶς καὶ ἔστειλε τὴν πληρῆν ταύτην.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλος ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ παρὰ τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἀνθρώπων προνοοῦσα περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποστέλλει τὴν εὐλογία, καὶ αἱ ἐγκαταλειμμένα οὕτως ἐλαῖαι παρ' ἐνιαυτὸν παρουσιάζονται κατάκαρποι, χάσμα τοῖς ὀφθαλμοῖς ! ἀλλ' ὅπως ἡ-διάνοια τῶν τῆς Δαύρας Ἀλεξανδριδῶν ἀριστοκρατικῶν ἐξησθένησε καὶ ἡμβλύνηθη, οὕτω καὶ τούτων ἡ φύσις, καὶ πολιροῦνται ὑπὸ μυρίων ἐχθρῶν, ὧν ἐναντίον εἶναι ὑπογρεωμένος ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντιπαλαίσῃ. καὶ εὐτυχῶς ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀντιπράττων εἰς τὸν διαρκῶς ἐπιβουλεύμενον τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ φωτίζει τὸν ἄνθρωπον, ὥστε μάλισ ἐμφανισθῆ ἡ νόσος νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ τὸ ἀντιφάρμακον (1).

(1) Βλ. Ἀλεξ. Γεωργακοπούλου, Περὶ ἐλαίας καλλιέργειας—ἀσθένειαι. (Ἀθῆναι 1906) καὶ τὸ Ἐγχειρίδιον περὶ ἐλαιουργίας. (Ἀθῆναι 1903).

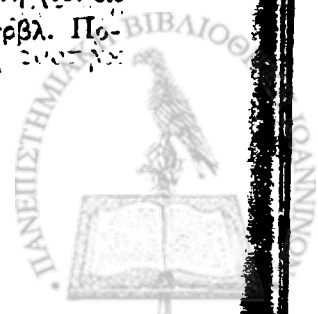
παρουσιάσθη ὁ δάκος, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τόσα μέσα πρὸς καταπολέ-
μῃσιν. Ἐ, τοῦτο δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἀπλοῦχοι κυ-
βερνήται τῆς Λαύρας, ἀλλὰ νομίζοντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἔστειλε
τὸν δάκον ἐξ ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως εἰς τὸν Φαραῶ τὰς
πληγὰς, οὐδὲν μέτρον κατ' αὐτοῦ λαμβάνουσιν. πᾶσαν ἀνα-
κάλυψιν ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἔργον τοῦ διαβόλου καὶ ἀποτρο-
πιάζονται, ὅταν τις ὁμιλῇ αὐτοῖς περὶ ταιούτων πραγμάτων.
Ἐποία διαστροφή! ὁ ἐπιστήμων διὰ τῆς σοφίας λαμβάνει
τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, ἵνα ἐξυπηρετῇ τὴν ἀνθρωπότητα,
καὶ οὗτοι οἱ εὐλαβέστατοι στέλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸν διάβολον!
Εἰς τὴν πλάνην ταύτην δὲν ἐμμένουσι δυστυχῶς μόνον οἱ Λαυ-
ριῶται. καὶ ἄλλαι Μοναὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀκούσωσι περὶ ραντι-
σμοῦ τῶν ἐλαιῶν. Κατὰ τὸ 1926—1927 ἠγωνίσθημεν ἐν τῇ Ι.
Κοινότητι πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀποτελεσματικῆς τούτου κατὰ τοῦ
δάκου μέτρου, ἀπελύσαμεν πολλὰς ἐγκυκλίους, ὑπεδείξαμεν
πολλοὺς συνδυασμούς, ἵνα ἀπὸ κοινῆς φέρωμεν συνεργεῖον.
ἑστάθη ἀδύνατον νὰ πεισθῶσι πᾶσαι αἱ μοναὶ. Εὐτυχῶς αἱ πλεῖ-
στοι ἔκτοτε ραντίζουσι καὶ ἔγρουσι θαυμάσια ἀποτελέσματα,
ἀλλ' αἱ λοιπαὶ μωπαρίζουσιν, ἐνῶ βλέπουσιν, ὅτι ὁ καρπὸς ἐν τῇ
γενέσει καταστρέφεται, ὑπάρχοντος μέσου προλήψεως τοῦ κακοῦ.
'Αλλ' ἐπὶ τέλους ἴδωμεν συνάγεται καὶ αὐτὴ ἡ ὀλίγη ἐλαιοκαρπία;
'Ενταῦθα παρουσιάζεται τὸ ἀπελπιστικώτερον φαινόμενον τῆς
ἐλεεινῆς καταστάσεως ἐν Λαύρα, ἀκηδία, ἀδιαφορία καὶ τελεία
ἀναισθησία! Πρῶτον οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται πρὸς προστα-
σίαν τοῦ καρποῦ, οὔτε τὸ ὑποκάτω ἔδαφος καθαρίζεται ἐγκαίρως
καὶ καταλλήλως, τὸ δὲ χειρότερον, ἐνῶ αἱ ἐλαῖαι εἶναι στρῶμα
κατὰ γῆς, περιφέρονται τὰ ζῶα ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος καὶ δὴ οἱ χοῖροι!
τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ἀσύγγνωστον ἀδιαφορίαν τῶν προϊσταμένων.
Τοῦτ' αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὰ λειβάδια κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ χόρτου.
οἱ μὲν χοῖροι ἀνασκάπτουσι, τὰ δὲ λοιπὰ ζῶα προλαμβάνουσι τὸν
θερισμόν, καὶ οὐδεὶς διὰ ταῦτα στενοχωρεῖται, καὶ ὕστερον ἀγο-
ράζομεν χόρτον! ὁ μέγας οἰκονομολόγος Διακὸ-γερμανὸς τῷ
1929 ἐπλήρωσε 50,000 δραχ. εἰς ἀγορὰν χόρτου (καὶ τὸ χρῆμα
τοῦτο ἡ Μονὴ ἐδανείσθη!). Ἀφήμι ἕκαστον νὰ χαρακτηρίσῃ
ὡς βούλεται τὴν ταιούτην ἀξιόλογον διοίκησιν. Τὰ ὑλοτομού-
μενα δάση, οἱ ἐλαιῶνες, τὰ λειβάδια ἄφραχτα, ὁ ἀμπελῶν τοῦ
Κονακίου κατάφορτος ἐξ ὠρίμων σταφυλῶν φιλοξενεῖ τὰ ὑποζύγια
τῆς Μονῆς, ὑπερ δὲν πράττει ὁ ἀντιπρόσωπος Διακὸ-γρηγόριος καὶ
διὰ τοὺς ἀδελφούς! καὶ ὁ μὲν Κίμων ἐν Ἀθήναις εἶχε τοὺς ἑαυτοῦ
κῆπους χάριν τῶν συμπολιτῶν, οἱ δὲ Λαυριῶται χάριν τῶν τε-

τραπόδων! Ἡ διαφορὰ εἶναι, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὡς ὄντως εὐπατρίδης ἐποίει συμμετόχους τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δὲ Λαυριῶται Ἀλεξανδριῖται τοὺς χείρους, ἵνα στερήσωσι τῆς τροφῆς τοὺς ἀδελφούς, υποβιβάζοντες αὐτοὺς εἰς ἡττώ τῆς τῶν ἀλόγων τούτων τάξεως βαθμίδα. Συνήθως ὁ ὑπὸ τοῦ δάκτου προσβληθεὶς καρπὸς ὑφίσταται διαρροὴν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστοι(1). ἤδη ἐν Λαύρα παρέργεται καὶ ὁ Σεπτέμβριος καὶ ὁ Ὀκτώβριος ἐνίοτε καὶ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἐλαιῶνος δὲν ἔχει συντελεσθῆ, ἐπομένως πᾶσαι αἱ κατὰ τοὺς δύο μῆνας πίπτουσαι ἐλαῖαι, παρασύρονται ὑπὸ βροχῶν ἢ κατὰ τὸν καθαρισμὸν μετὰ τῆς ἄλλης ὕλης, καὶ οὕτως ἔχομεν τὴν πρώτην ἀπώλειαν τοῦ καρποῦ. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Μονῇ παρελάθρομεν τὴν καλὴν συνήθειαν, ὅπως καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ Ἀθωίτιδες μιναί, τὰς ἐλαίας νὰ συνάγωσιν οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι Νοεμβρίου. τὰ ἔτη δὲ ἐκεῖνα τῆς καλῆς δικιχέσεως καὶ τῆς τάξεως τῆς Μονῆς ἐξήρχοντο πάντες, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν προϊσταμένων. Συναγόμεναι αἱ ἐλαῖαι ἀμέσως καὶ ἠλέθοντο, ὥστε μέχρι τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ἐτελείωναν τὰ πάντα, καὶ μετὰ τὴν ἀγρυπνίαν διενέμοντο οἱ λουκουμάδες εἰς τοὺς κοπιᾶσαντας ἀδελφούς. Πᾶσα ἡ λαμπρὰ αὕτη τάξις καὶ συνήθεια ἀνετρέπη, ἀφ' ὅτου τὰ σεβαστὰ ἀναστήματα τῶν νῦν Ἀλεξανδριδῶν ὑψώθησαν κατὰ κακὴν μοῖραν ἐν τῇ Λαυριωτικῇ Συνάξει. Ἀπὸ τῆς ἐκκτοντάδος τῶν πατέρων οἱ παγγενειῶται νῦν μόνον εἶναι τὸ ἐν πέμπτον, καὶ οὗτοι δὲν ἐξέρχονται καθ' ἑκάστην, ἀλλ' ἐναλλάξ ὥστε ὅλη ἡ παγγενεῖα (2) σπανίως ὑπερβαίνει τὴν δεκάδα τῶν ἀδελφῶν! οὔτινες περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐξερχόμενοι τὸ δειλινὸν ἀπέρχονται, ἀφοῦ γευματίσωσι καὶ ἐκκενώσωσι τὸν λέβητα, καὶ τελέσωσι τὰς σπονδάς. συνάγει δὲ ἕκαστος περὶ τὰς 5-10 ὀκάδας ἐλαιῶν τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μάγειρος παράσκευάζει φαγητὸν δι' ὅλους τοὺς ἐν τῇ Μονῇ ἀδελφούς· ὅθεν πρὸς τοὺς ἐργαζομένους σιτίζονται καὶ οἱ κεργοὶ καὶ κηφῆνες. Τὸ κοινὸν συσσίτιον στοιχίζει ὅσον καὶ τὸ παραγόμενον ἡμερησίως ἐλαιον, ἐπομένως μηδὲν εἰς τὸ πη-

(1) Βλ. Ἡ μῦθα ἦτοι ὁ δάκτος τῆς ἐλαίας καὶ ὁ τρόπος τῆς καταπολεμῆσεως τοῦ διὰ τῆς μεθόδου τῶν λεκανῶν (ἈΘῆναι 1911). Ὁ τρόπος οὗτος, καίτοι νῦν θεωρεῖται ἀπὴρχειωμένος, ἐν τούτοις δύναται ἐν Ἀθῶν νὰ χρησιμεύσῃ, ἐνθα ἡ σπάνις τῶν φαρμάκων καὶ ἡ ἀποστρόφη τῶν μοναχῶν πρὸς αὐτά, ὡς καὶ ἡ ἀγνοία ὀρθῆς χρήσεως, εἶναι μέγας φραγμὸς εἰς τὴν πρόδον.

(2) Παγγενεῖα καὶ παγγενεῖα (ἐκ παγγενεῖ, ἡ πᾶν γένος) ἡ ἀθρόα ἐξοδος τῶν ἀδελφῶν εἰς τὰς κοινὰς ἐργασίας, λέξις μόνον ἐν Ἀθῶν ἀκουομένη (ἴσ. ἐκ τῆς ἐκκλησίας «παγγενεῖ τὸν Ἀδὰμ ἀναστήσας» παραληφθεῖσα), πρβλ. Πολυδ. Ὄνομ. Ὁ 143: συνήλθον πικρὸν παγγενεῖ.

λίχον. Ἀπὸ τῶν καλῶν ἐκεῖνῶν χρόνων, ὅτε αἱ παγγενεῖαι συνεποσύντο εἰς 60—70 καὶ ἐσύναζον 20—30 φάρτια ἐλαίων, διεσώθη μόνον τὸ κοινὸν συσσίτιον. Τέλος ἐφέτος ἐσταμάτησαν (ἀρχῆς Νοεμβρίου) αἱ παγγενεῖαι, μετὰ ἓνα μῆνα τρυγητόν, καὶ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ γράφοντος ταῦτα τὸ πλεῖστον τοῦ ἀμητοῦ ἐγκάτελειφθη εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. καὶ οὕτω ἐζημιώθη ἡ Μονὴ τὸ ἥμισυ τῆς ἐσοδείας ἧται 2,000 ἔλαιον, περίπου ἀξίας 50,000 δραχ. Καὶ ταῦτα καθ' ὃν χρόνον ἡ Λαύρα καταχρεωμένη θὰ ἀναγκασθῇ ν' ἀγοράσῃ τὸ ἔλαιον τοῦτο δανειζομένη χρήματα ! Ἴδου πρότυπον διοικήσεως ! Καὶ ὅμως οἱ καλοὶ κυβερνηταί, οἷς οὐδὲν μέλει περὶ τοιούτων πραγμάτων, ἐφρόντισαν πέρυσιν νὰ αὐξήσωσιν ἀπὸ 2 εἰς 3 ὀκάδας τὴν εἰς αὐτοὺς παρεχομένην μηνιαίαν διακονίαν τοῦ ἐλαίου, ὅπως σπεύδουσι μολὶς λάβωσιν αὐτὸ νὰ μεταπωλῶσιν εἰς τὴν Μονὴν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐγκρατείας (!), σιτιζόμενοι μὲν τοι γε ἀπὸ τῶν κινῶν, (καὶ τὴν νέαν ταύτην ἐφεύρεσιν ὄντως οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ἑβραῖος τοῦ Σαλιζτηρείου δράματός Σάυλωκ διενόηθη). Τίς ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τὸν νοῦν ἔχων εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἠνέχθη ἀφιεῖς τοὺς καρποὺς ἀτρυγήτους καὶ ἀσυγκομίστους νὰ πεινᾷ, εἶτα καὶ νὰ τείνῃ πρὸς ἄλλους, ὡς οἱ Λαυριῶται Ἀλεξανδριῖται, τὸν δίσκον τῆς ἐπαιτείας ; καὶ πῶς οὗτοι ἐκφεύζονται τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας ἀποστρεφόμενοι τὴν δωρεάν αὐτοῦ, κακοὶ οἰκονόμοι τῆς ἐπιδαψιλευομένης χάριτος ἀποδεικνύμενοι καὶ τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἱερόσυλοι ; ἱερόσυλος γὰρ οὐ μόνον ὁ κλέπταιν τὰ ἱερά, ἀλλὰ καὶ ὁ δι' ἀμελείας βλάπτων καὶ καταστρέφων αὐτά. ἀλλ' οὗτοι ἅμα καὶ ἄδικοι εἰσὶ διότι τὸ ἀπολεσθὲν ἔλαιον ἀφῆρεσαν ἐκ τῶν ἀδελφῶν στερήσαντες τὴν διακονίαν αὐτῶν καὶ ποιήσαντες αὐτοὺς νὰ λιμώττωσιν.

Καὶ πῶς τολμῶσι καὶ δέονται καθ' ἐκάστην πρὸς τὸν Θεὸν «ὕπερ εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς», ἀφοῦ δοθεῖσάν ταύτην εἰς οὐδὲν λογίζονται ; Πῶς τιμωρεῖται ὁ περιφρονῶν τὸ δῶρον ἐπιγείου βασιλέως ; καὶ οἱ τῆς Λαύρας κυβερνηταὶ μείζον τιμωρηθήσονται, ὅσον μείζων ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ διότι ἀντὶ νὰ ἐλεῶσι τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφοὺς ἀπεξένωσαν αὐτοὺς τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ. Οὐχὶ λοιπὸν πόνων, ἀλλὰ νοῦ στερεῖται ἡ δυστυχὴς Λαύρα. νοῦς κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν ὁ τὸ σὺμπαν διανομήσας, νοῦς καὶ ὁ συντηρῶν καὶ ὁ προάγων τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Οἱ Λαυριῶται, καίτοι ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὡς προϊστάμενον ἔχουσιν ἐπιστήμονα, ὅστις ἐρασμίως μάλιστα φιλολογεῖ, δὲν ἔμαθον τὴν Οἰκονομικὴν τοῦ Ξενοφῶντος, οὐδὲ τὸν βίον τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν

Ἀθνασίου ἐνθυμοῦνται, ὅστις τὰ περισσεύοντα ἐκ τῆς τροπέζης ὑποπρὸς ἀπεστράγγιζεν, ἵνα καὶ πάλιν μαγειρεύσῃ αὐτά.

Ἐὐτυχές γεγονός πολλῶν ἀπόψεων ἕνεκα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν τῶν μετοχίων ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπαλλοτριώσιν, ὡς καὶ ἐν τῷ Γρηγορίῳ Παλαμᾷ ἐγράψαμεν (1). Εἰς τὰ μοναστήρια τὰ ἀγροτικά κτήματα εἶχον πλέον καταστήσει δῶρον ἄδωρον, πρὸ πάντων εἰς τὰ ἰδιόρρυθμα ἐθεωροῦντο βάρως δυσανάλακτον, καὶ μόλις διὰ τοῦ βιαίου περὶ ἀπαλλοτριώσεως καταναγκαστικοῦ νόμου τούτων ἀπερρίχθησαν. Ἐγκατεστάθησαν λοιπὸν πρόσφυγες καὶ γηγενεῖς καὶ ἡ πρῶν στρυγὴ καὶ ξηρὰ φύσις μετεβλήθη ὡς διὰ μαγικῆς ράβδου εἰς θάλλουσαν καὶ τὰ μάλιστα προσοδοφόρον, ἐνῶ οἱ μοναχοὶ ἐνοικιάζον ἀπεράντους ἐκτάσεις μόνον διὰ νομὴν ὡς λειβάδια! Αἰδιὰ πρόκειται περὶ ἐλαιῶνων. Εἰς τὴν Ἰμβρον ἡ Λούρα κέκτηται μετόχια δύο, ἀπὸ διετίας ὡς οἰκονόμος καὶ ἐνοικιαστής ἦν ὁ ἐκ τῶν προϋσταμένων τῆς Μονῆς Ζωσιμᾶς, ἐκ τῶν εὐλαβεστέρων καὶ συνετῶν μοναχῶν. ἤτύχησεν ὁ δυστυχὴς καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπεστάλη ὁ Γέρων Γρηγόριος ἱεροδιακονός, ὁ Κρής, ἐκ τῶν ἐγγηρασάντων εἰς τὰ μετόχια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπαυδησάντων ἐκ τῆς μακροτήτος τοῦ κόσμου. Ἐξήτει ἐπιμόνως νὰ ἀντικατεστήσῃ τὸν Ζωσιμᾶν καὶ νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ νεανικά ἔτη, ἀλλ' ἡ νεότης μᾶς ἀφίνει ἀνεπιστρεπτὴ δυστυχῶς. Μόλις ἐπάτησέ τὴν πολυπόθητον νῆσον ὁ πρῶτος ἀπηνῆς φίλος, ὅστις ἐδεξιώθη αὐτὸν, ἦν κακοῦθης πυρετός, ὅστις καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Μονήν. (ἀλλ' ὡς ἔπειτα ἐγνώσθη, δὲν ἦτο ὁ πυρετός αἰτία, ἀλλὰ διότι δὲν κατώρθωσε νὰ ἀργυρολογήσῃ παρὰ τῶν χωρικῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων). Ἐπομένως τὰ μετόχια, τοῦλάχιστον τὸ ἓν, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ἔμεινεν ἀδεσποτον ἐπὶ ἓν ἔτος. Οἱ χωρικοί, ἀφ' οὗ εἶδον ὄνους καὶ γοῖρους, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων, ἀντὶ τῶν ἐλαιοτρυγητῶν ἀδεῶς νεμόμενα τὸν μοναστηριακὸν ἐλαιῶνα, ἐνόμισαν καὶ δικαίως, ὅτι ἔχουσι πλείονα τῶν ἀλόγων κτηνῶν δικαίωματα, καὶ ἀντικατέστησαν ἐπομένως τοὺς Λαυριώτας, καὶ ἀπώλεσεν ὀλόκληρον τὴν πρόσδοτον ἡ Μονή, περὶ τὰς 4,000 ὀκάδας ἐλαίου, ὑπερῆναγκάσθη εἶτα νὰ ἀγοράσῃ διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἀδελφῶν. Τὸ θυμὸν ὑπῆρξεν ὁ πλῆμων Ζωσιμᾶς, ὅστις καὶ κατεδικάσθη νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν Μονήν, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀπεγυμνώθη ὅλων τῶν ἀξιομάτων καὶ προνομίων ἐν τῇ Μονῇ, καὶ ἐκ τῆς θλίψεως καὶ τῶν ἄλλων κακώσεων ἐπαθεν ὁ

(1) Τὰ ὀριακὰ κτήματα ἐν Ἀθῶ καὶ τὸ κύρος τῶν ἐπισημῶν ἐκ γράφων ἔτ. ΙΕ' σ. 19—23, 65—73 καὶ 120—30.

δυστυχίᾳ, καρκίνον, τοῦ στομάχου, καὶ σκληρῶς ἀπεβίωσεν.
 — εὐρον τῆν εὐκαιρίαν, νὰ τοῦ πληρώσουν, παλαιὰς ἀμαρτίας·
 διότι ἦν καὶ οὗτος ἰδεολόγος κοιναβιάτης καὶ ἐξηγέρθη ὡς ἀνορθωτῆς κατὰ τῶν παρανομούντων— ἀλλ' ἡ Θεὰ ἦς τὸ ἱερόν, δένδρον ἐκαχώθη, δὲν ἐξίλειώθη. Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγικὴ κατάστασις τῶν ἐλαιῶνων τῆς Μεγίστης Λαύρας! Ἀλλ' ὑπέργει ἀρχαία παράδοσις, πῶς εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ αὐτὰτὰ ἄψυχα ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν δεινῶν, πιεζόμενα λαμβάνουσι φωνήν, φωνάζουσι, δικαυχτίζονται καὶ ἐξαιτοῦνται σωτηρίαν καὶ ἐκδίκησιν.

4. Τὸ δικαστήριον τῆς ἐλαίας ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν.

Τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐν Ἀθήναις Γεωργικῆς Ἑταιρείας ἀναδιφῶν, — καὶ ἀρέλω νὰ ἐκφράσω ἐπὶ ταύτῃ τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν Διευθυντὴν αὐτῆς, τὸν γεροσιδίστην κ. Π. Δεχνίζον, διὰ τὰς παρασχεθείσας μοι πολλαπλᾶς ἐυκολίας— ἐνέτυχον βιβλίω αὐτοῦ, μᾶλλον αἱ πρῶται λέξεις μοὶ ἐκίνησαν τὴν περιέργειαν. «Γεωργικὴ Φιλολογία. Τὸ συνέδριον τῶν ἐλαιδένδρων μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τοῦ Ο. Κορνὶ καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ Ἀποστόλου Ἀργυρίου ἀνομογεωπόνου, Ἀθήνα 1928», 12ον σ. 32. Ὡς πρόλογος χρησιμεύει ἡ ἐξῆς δήλωσις: «Ἐπειδὴ τὰ ἐλαιδένδρα βαρύνθησαν πλεῖστα τὴν ἀθλια ζωὴν τοῦ τόπου καταδικάσει ἡ ἀμάθεια, καὶ ἡ ἀδικηρία τῶν ἐλαιοκτηματιῶν, πού δὲν τὰ τρέφουν, οὔτε τὰ περιποιῶνται καλά, ἀπεφασίσαρχ φανερά νὰ ἐκφράσουν τὸν πῆγόν τους, καὶ ἔκλινον ἕνα συνέδριον τοῦ ὄρους ἀναγράφομε παρακάτω τὰ πρακτικὰ. Ἡ πολλὴ εὐχὴ πού ἐκφράζει τὴν κάθε δένδρον ἐκθέτου τῆς ἀπαραίτητες καλλιτεχνεῖαι, πού ἡ κάθε ἐλαιοκτηματίας πρέπει νὰ ἐφαρμόζη, ἂν θέλει νὰ ἔχη κέρδος ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δένδρων του» καὶ ἀρχεται οὕτω:

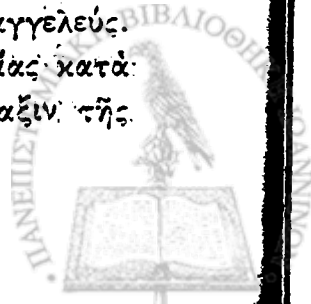
«Ἀπ' ἄλλα τὰ μέρη τὰ ἐλαιδένδρα ἔτρεξαν στὸ συνέδριον. Βλέπομε ἐλαιδένδρα καχεκτικὰ, κακοφυτευμένα, κακοκλαδεμένα με κούφια καὶ καταφαγωμένα ἀπὸ ἀρρώστιας κλωνάρια καὶ γεμᾶτα πληγὰς ἀπὸ τὸ ράβδισμα πού τὰ κάνουν στὸ μάζεμα τῶν ἐλιῶν. Ὅλα τὰ δένδρα ἦσαν ἀποφασισμένα νὰ ἐπιβάλλουν τῆς δικαίης ἀξιῶσεως τους, κυρὰσθησαν πλεῖστα γὰ κήρυον ἐκτὸς χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν περιποίησιν πού τὴν πρέπει».

Ἐκαστὸν λοιπὸν δένδρον παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου καὶ ἐκτίθησι τὰς σαβάρους ἀπόψεις καὶ τὰ παραπάνω ὑπαδεικνύον πράγματα, ἅπερ ἠθύναν τὴν ἀγνοίαν πρὸς ὄφελος καὶ τῶν δένδρων

καὶ τῶν ἐλαιοκτηματιῶν. Οὕτω νεαρὸν ἐλαιόδενδρον διδάσκει τὰ περὶ πηλαπλασιασμοῦ καὶ φυτεύματος (σ. 4-9). "Ἐτερον κακοκλαδευμένον ὁμιλεῖ περὶ κλαδεύματος (σ. 9-12). "Ἄλλο ὑπερβολικῶς ἀδύνατον, χωρὶς φύλλα καὶ καρπούς, ἀγορεύει μὲ ἀτονον φωνήν—μήλις ἀκούεται—περὶ λιπάνσεως (σ. 12-16). Ἐἵτα ἐργονται πολυπληθῆ ἀρρωστημένα καὶ καχεκτικά δένδρα, καὶ ἐκ τούτων ἐν γεμᾶτον κουφάλες ἀναπτύσσει τοὺς διαφόρους ἀσθενείας, ὑφ' ὧν διηγεῖται μαστίζονται. Εἶναι ἐκ τῶν ἐκτενεστέρων κεφαλαίων, καὶ ὕπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὸ συνέδριον ἐν τέλει ἐκτίθησι τὰ μέσα τῆς Θεραπείας (σ. 16-29). Τὸ τελευταῖον θέμα τῆς ἡμερησίας διακτάσεως εἶναι τὸ «μάζεμα» τῶν ἐλαίων. Εἰσηγητῆς προβάλλει ἐνταῦθα «ἓνα ἐλαιόδενδρον κατασκευασμένον ἀπὸ τὰ κτυπήματα ποῦγε φάη, τὸ κακὸμυρο εἶχε—ὡς τελευταῖο θέμα μίαν ἀνακοίνωσι γιὰ τὸ μάζεμα τῶν ἐλαίων» (σ. 29-32).

Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι οὐκ ὀλίγον μὲ ἐθελῆεν ἡ Γεωργικὴ φιλολογία, καὶ μοι ἀνέπλασεν εἰς τὴν μνήμην παρομοίαν τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, τὸν **Πωρικόλογον**, ἥτοι τὴν δίκην τῶν ὁπωρικῶν, καὶ τὴν βασιλεύοντος τοῦ πανεκλαμπροτάτου Κυδωνίου κλπ. συγκροτεῖται δικαστήριον, καὶ ἀφοῦ παρήλασαν διάφοροι μεγαλειότητες ὁπωρικῶν καὶ τελευταῖός ὁ Κρομύδιος δυσέντυτος, τρισέντυτος μὲ μακρὸ γένειον καὶ μεγαλοπρεπῆ οὐράν (καὶ διὰ τοῦτο, καίτοι λαχανῶδες, ἐπετράπη αὐτῷ ἡ εἴσοδος), ἐξηνέθη κατὰ τῆς δυστήνου σταφυλῆς ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις: «ἐπὶ ξύλου κρεμασθήσῃ, ὑπὸ ἀνθρώπων ποδοπατηθήσῃ, ἐν τῷ αἵματί σου πνιγήσῃ κλπ.» Ἀλλὰ παρετήρησα ἐν τῇ Γεωργικῇ φιλολογίᾳ, ὅτι ὁ πρακτικογράφος Ἰταλὸς τριαύτην ἀπόφασιν δὲν ἔχει καταδικαστικὴν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐλαίας· διὸ εὑρέθη μία ἐκ τῶν ὀρίων τῆς Λαύρας, ἥτις ἀνεκίνησε κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον τὴν δίκην. Καὶ ἰδοὺ παρουσιάζεται ἡ «κυρὰ γουμένισσα» τοῦ Πωρικόλογου, ἡ γλαυκόφυλλος καὶ διογενὴς ἐλαία, πρὸ τοῦ δικαστηρίου. Τοῦτο συνέργηται οὐχὶ εἰς τὸ "Ἁγιον Ὄρος, ἀλλ' εἰς τὸ Ὄρος τῶν ἐλαίων πλησίον τῆς Ἁγίας Πόλεως, ἐνθα κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ ἡ ἐσχάτη θάσσυκροτηθῆ κρίσις. Τὸ δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν 12 Ἀπόστόλων· διὰ δὲ τὴν σπουδαιότητα τῆς υποθέσεως συμπαραδρεύουσι καὶ δύο τῶν μεγάλων προφητῶν ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἰερεμίας, ὅστις καὶ διορίζεται εἰσαγγελεύς. Παρουσιάζεται ἡ κατηγορία ὑπὸ τῆς ἡγουμένισσης ἐλαίας κατὰ τῶν ἀποτελούντων κατὰ τὰ ἔτη 1925—1933 τὴν Σύναξιν τῆς

Λαύρας. Τούτων ἐξαιρηθῶνται τρεῖς: Γεράσιμος ὁ Χῦος. Οὗτος ἀπολογούμενος εἶπε ταῦτα: Ναὶ μὲν διαρίσθην ὑπὸ τῆς Συνάξεως, νὰ ποτίζω τὸν ἐλαιῶνα, κατὰ Αὐγουστίν, κατόπιν τῶν διαμαρτυριῶν καὶ ἐκκωφαντικῶν φωνῶν ἐνὸς τῶν προϊσταμένων, ὅστις ἐπειδὴ πάντοτε φωνάζει ζωηρῶς καὶ ἐνοχλεῖ τοὺς προϊσταμένους ἀπεβλήθη ἐκ τῆς Συνάξεως, ἀλλὰ τότε αἱ ἐλαῖαι παρούσας οἰκτρὸν-θέαμα μὲ τοὺς ξηροὺς καρπούς καὶ τὰ μαραμένα φύλλα. Ἡ γῆ ἦτο ἐκ τῆς ξηρασίας τόσον σκληρά, ὥστε αὐλάκια δὲν ἠδυνάμην μὲ τοὺς δύο ἐργάτας ν' ἀνοίξω· λάκκοι δὲ πέριξ τῶν ἐλαιῶν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ὕδατος δὲν ὑπῆρχον· διότι ἀπὸ Ὀρετίας οὐδέποτε ἐσχάφησαν αἱ ἐλαῖαι. Αὐτὸς ἦτο ὁ πρῶτος λόγος, ὁ δεῦτερος διότι δὲν εἶχον ἀρκετὸν ὕδωρ. Τότε ἐν ὀργῇ ἐκέκραζεν ὁ Δαβίδ: «ἵνατὶ ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;» εἰς τὴν Λαύραν δὲν ὑπῆρχεν ὕδωρ! ὡς ὁμιλήσῃ ὁ κύριος πρόεδρος. Τότε ὁ Χριστὸς λέγει: «ὅταν ἐδημιουργοῦμεν τὸν κόσμον ἐφθάσαμεν καὶ εἰς τὸ-μέρος τῆς Λαύρας, ἐκεῖ ὁ σάκκος τῶν πετρῶν ἐνεκα τῶν γίνων διερράγη «ὡς ἀσκὸς ἐπὶ πάγνη» καὶ ἐσχηματίσθη ὁ κῶνος τοῦ Ἰεροσολύμων, βράχος συμπάγης. Τότε ὁ πατήρ μου λέγει; ἔ, πῶς θὰ τρέφονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ, μὲ πέτραις; Πρέπει νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς· διότι οἱ καταρράχται τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲν ὠφελοῦσι, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθησαν 3-4 ποταμοί, ἵνα ποτίζωνται διαρκῶς τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους, ἅπερ καὶ γῆν ἐκλεκτὴν ἔχουσι καὶ τὴν ἐκμάδα ἐπὶ πολὺ διατηροῦσιν. Λοιπὸν τί ἀπαντᾷς; λέγει ὁ Δαβίδ. Ὁ ἀφελὴς Χῦος δὲν ἀπώλεσε τὸ θάρρος· καὶ συνεχίζει: «Ναί, εἶναι ἀλήθεια, ἔχομεν ἀφθονα νερά· εἰς τὴν Λαύραν καὶ τρέχουσιν εἰς τὴν Θάλασσαν, ἀλλ' ὡσάκις ἐγὼ ἤθελον νὰ ποτίσω τὰς ἐλαίας οἱ Ἐπίτροποι ἐγύριζαν τὸ αὐλάκι εἰς τοὺς κήπους των, καὶ κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀντιτείνῃ, μίαν φοράν κατὶ ἠθέλησα νὰ διαμαρτυρηθῶ καὶ μὲ ἠπέιλησαν νὰ μὲ διώξουν, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Προβάταν ν' ἀγοράσω κελλίον». Ἄθως ὁ κατηγορούμενος, ἐφώναξεν ὁ Χριστὸς, πρὸςσεχε ἡμῶς νὰ μὴ λάβῃς ἀξίωμα, διότι θὰ κατασθῆς. Διακὸν-Ἰγνάτιος. «Ἀπὸ εἰκοσαετίας ἔλειπον συνεχῶς ἀπὸ τὴν Μονήν. ἤμην εἰς Λῆμνον καὶ οὐ μόνον ἐπλήρωσα τὰ ἐτήσια, ἀλλ' ἀνήγειρα καὶ μέγαρον κλπ.» Τὴ διακονίαν εἶχες πέρυσιν; Ἦμην Δικαῖος τῆς Μονῆς καὶ ἔγεινα κακὸς μὲ ἦλον τὸν κόσμον διὰ νὰ βάλωμε σὲ τάξι τὸ μοναστήρι. Λέγει ὁ Χριστὸς: Δικαῖος καὶ ἄδικος δὲν γίνεται. Ἄθως ὁ κατηγορούμενος, ὑπαγε ἐν εἰρήνῃ, ἀλλ' ἄπεχε ἀπὸ τὸν κόσμον, διότι ἔχεις νὰ πάθῃς συμφοραῖς. Ἀμβρόσιος. Ἐγὼ πρῶτος

ἐπανεστῆσα διὰ τὴν ἀνθρώπων τῆς Μονῆς καὶ ἐσῆλωσα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ τῶν ἐπιτροπῶν. τοὺς τοὺς ὡς καταστρεφείς τῆς Μονῆς ἠθέλαμε νὰ τοὺς πετάξωμε πέρασι μαζὺ με τοὺς δύο ἀνωτέρω προσισταμένους, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἀρβανίτης δέν μᾶς ἀφῆσε, ἠθέλεν ἀνάμακτον θυσίαν. Διὰ ταῖς ἐληαῖς ἐγὼ δὲν ἐθύνησται, διότι εἶμαι δασυόμας. Καὶ ἐπὶ ἐθῶς, λέγει ὁ Χριστός, κὺτταξε καλὰ τὰ δάση, διότι νομίζω πὼς κάποιος κακέρπορος μὴ γανεύεται νὰ σὲ παριδεύσῃ. Καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐκείνου. Καλεῖται ἡ κυρὰ γουμένισσα, ἥτις ἀγορεύει ὡς ἐξῆς. « Ἐγὼ ἐίμαι ἡ ἐπία ἡ κατὰ κροπος, ποὺ με ψάλλει ὁ Δαβὶδ, ἐγὼ θεῶν τὴν καταγωγὴν διὰ τοῦτο παράγω τὸ εὐγενέστατον καὶ γρησιμώτατον θυγρὸν. Εἶμαι ἡ τροφή τῶν πτωχῶν καὶ πλουσιῶν, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς βραχίεις εἶμαι «ἐλπίον ἀγαλλιάσεως». δι' ἐμοῦ λαμβάνει ὁ βαπτίζομενος τὰ χάρισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἱ βασιλεύοντες καὶ οἱ ἱερεῖς τὸ χρίσμα Κυρίου, οἱ προφήται τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ οἱ ἀσθενούντες τὴν ἰασιν. ἕτεροι δὲ τὸ εὐχέλαιόν μου λαμβάνουσιν ὡς ἐφ' ὅσον διὰ τὸ ταξίδι εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἐγὼ δίδω τὸ ἀκούματον φῶς εἰς τὰς κωνδύλας, καὶ ὁ πολυθέλος ἐγένεν δι' ἐμοῦ πολυέλαιον. Ἀλλοτε με τὰ πολυκωνδύλα μου ἐφώτισα καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων. Εἶμαι τὸ ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ζωῆς». Τί λέγει κύριε Δαβὶδ; «τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας καὶ ἡ σὰρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον. Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου—ἀπὸ καρπῶν ἕτου, οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐκλήλυθησαν—ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καμῆθησάμι καὶ ὑπνώδωσα (Ψαλμ. 4, 9 ε.) Σύμφωνοι εἶμεθα, λέγει ὁ Χριστός, ἐξαχολούθει. «Διαρκῶς ὁ ἱερεὺς εὐχεταί: εὐλόγησάν τὸν σίτην, τὸν οἶνον καὶ τὸ ἐλαιον. Ἀλλ' οἱ τοῦ παλαιοῦ νόμου—καὶ ἀποκείνομαί πρὸς σοὺς δύο προφήτας—ἐποίησαντο μείζονα γρησιὸν τοῦ ἐλαίου ἐν ταῖς προσφοραῖς, θυσίαις καὶ εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἱερὰν πρῶτην, ἔγριον καὶ τὴν ἱερὰν τράπεζαν καὶ τὰ ἱερὰ σκεῆτη καὶ ἐθεράπευον τὰς πληγὰς. Περὶ τοῦ τελευταίου τί λέγει Ἀδουκᾶς ὁ ἱατρός; Ἐγὼ, κύριε πρόεδρε, ἀφῆκα τὴν ἱατρικήν, ὅπως ὁ ἱατρός τῆς Λαύρας, ἀφ' οἴτου ἀνεμύθηται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἀποστολικὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Τότε νὰ κληθῆ εἰς ἐμπειρογνώμων καὶ ἐμπροσθετα ἀμέσως ὁ βοτανικός καὶ φαρμακολόγος Δισκαρόδης, ὅστις κατὰ θέται: ἡ ἐλαιον πρὸς τὴν ἐν ὕψει γρησιὸν χριστόν. ἡ γρησιμον εἰς τὴν τῶν μύριαν κατασκευὴν. ἡ εὐστόμαχον. ἡ εὐστόμαχον εἰς τὴν πῶν φαρμάκων γρησιὸν εὐθετὸν κοινῶς δὲ πᾶν ἐλαιον ἱερμαντικὸν ἐστὶ καὶ μαλακτικὸν τῆς σαρκὸς δυσπερίψυκτα φύλασσαν τὰ σώματα—καὶ ἐπιμύτωμα πρὸς τὰς ἐνεργείας ποιοῦν. ἡ εὐστόμαχον.

ἀμβλύον τὰς τῶν ἐλκούντων φαρμάκων δυνάμεις, δίδοται δὲ καὶ πρὸς θανάσιμα...» (1). Ἀλλὰ πολλοὶ τοῦ ἀκρόατηρίου ἐδυσανασγέτου ἢ μὴ ἐννοοῦντες τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν, καὶ φωνάζουσιν ὅτι θέλουσι τὴν γλῶσσαν τῶν ἐφημερίδων, καὶ τότε παρούσιάζεται ἡ «Πρωτὴ» τῶν Ἀθηνῶν, με ἐν ἀρθρὸν ὑπὸ τὸν τίτλον: "Ἐνα ἐνεργητικὸν φάρμακον—Ὁ εὐλογημένος καρπὸς (22, Δεκ. 1934), καὶ ἀναγινώσκει ὁ γραμματεὺς: «Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, μετὰ μακρὰν παρατήρησιν, διέγραψε μὲν πολλὰς ἐκ τῶν θεραπευτικῶν ιδιοτήτων τοῦ ἐλαίου, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσε ἄλλας αἰ ὅποια οὔτε μικρὰ οὔτε ἀσημάντοι εἶναι, καὶ σήμερον ὁ γυμὸς τοῦ εὐλογημένου καρποῦ τῆς ἐλαίας παρέχεται ὡς φάρμακον με' ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς πλείστας ἀσθενείας τοῦ πεπτικῆς συστήματος καὶ τῶν παραρτημάτων του, στόμαχου, ἐντέρων καὶ χολικῶν ἀγωγῶν..... Μεγάλου ἰατροῦ, ὅπως οἱ Gouheim, Matthéu, Euriqúeg καὶ Coleman χρῆσιμοποιοῦν τὸ ἔλαιον τῆς ἐλαίας κατὰ τῆς δυσπεψίας τῆς ὀφειλομένης εἰς ὑπερβολικὴν ἐκκρίσιν γαστρικοῦ ὑγροῦ, καὶ κατ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἔλκου. τὸ γεγονός δὲ ὅτι μετὰ τῶν ἰατρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ Γερμανοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ πείθει, ὅτι πρόκειται περὶ θεραπευτικῆς ιδιότητος γενικῶς παραδεδομένης. Καὶ ὁ κληρονομὸς Chiray ἀναγνωρίζει τὰς θεραπευτικὰς ιδιότητάς τοῦ ἐλαιολάδου ὄχι μόνον εἰς τὴν ὑπεργλωρυδρίασιν καὶ τὸ ἔλκος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παθήσεις τῆς χοληδόχου κύστεως καὶ τῶν ἀγωγῶν τῆς χολῆς.....»

Ἀρχεῖ, ἀρχεῖ, λέγει ὁ Χριστός, ἐβεβαίωθημεν καὶ περὶ τοῦτου. Πολλὰ ὅμως μᾶς εἶπε, κυρὰ γούμενισσα, καὶ εἰς τὸ θέμα ἀκόμη δὲν εἰσηλθες. παρέλκουν ταῦτα, ἀφοῦ βλέπεις πίσον σὲ τιμῶμεν. σὴν ἤλθομεν γὰρ καὶ δικάζομεν ὑπὸ τὴν τανύφυλλον σκιάν σου. Νὰ εἶναι εὐλογημένον, ἀπάντᾳ ἡ αἰδήμων καὶ πάγκυφος ἐλαία. Ἐγχαλῶ λοιπὸν τοὺς Λαυριώτας προισταμένους διότι ποτὲ δὲν ἤλθον ὑπὸ τὴν σκιάν μου νὰ καθίσουν — καὶ πῶς νὰ καθίσουν, λέγει εἰς τῶν παρέδρων, ἀφοῦ τὰ δένδρα συμπνιγόνται ἀκάνθια καὶ τριβόλοι καὶ πάση ἀγρία βλή — δὲν ἤλθον νὰ ταπεινώσουν τοὺς ὑπερφιάλους μου κλώνας, οἱ ὅποιοι, ὡς τῶν ἀκάρπων δένδρων, τείνουσιν εἰς τὰ ὕψη καὶ μου ἀφαιροῦσιν ὅλας τὰς ζωτικὰς δυνάμεις. Πότε δὲν με ἀπῆλλαξαν ἀπὸ τοὺς ξηρῶς κλάδους, ποῦ με' μαστίζουν, ὅπως τὰ καρφιά ποῦ σὲ σταύρωσαν οἱ Ἑβραῖοι, οὔτε ἀπὸ τὰ σέσηπότα μέρη, ἕπερ περισφιγγούσιν, ὅπως τὰ νεοπλάσματα, τὴν καρδίαν μου. Πνίγομαι

(1) Περὶ ἕλης ἰατρικῆς I, 80 ἐκτ. Wellmann: Βερολίον. 1907).

ἀπὸ τοὺς περίξ θάμνους, καὶ μερικὰ αὐθάδη δενδρύλλια τολμοῦν
νὰ συμπλέκωσι πρὸς με τὴν δυστυγῆ τοὺς κλάδους των, ἄλλα δὲ
ἰταμώτερα παράσιτα, περιτυλισσόμενα μὲ κάμνουν νὰ ψυχομαχῶ
κάθε στιγμὴν—συγκίνησις εἰς τὸ δικαστήριον—. Πρὸς τούτοις οἱ
μὲν ἄνθρωποι ἀνγλεῶς μὲ κατακόπτουσι καὶ μὲ ἀποφυλώνουσι,
καὶ πολλάκις τελείως μὲ ξεπατώνουσιν, ἵνα μὴ σκιάζω τοὺς φα-
σουλοφόρους ἐν Λαύρα καὶ κρεμυσοφόρους κήπους των—καὶ τολμοῦν
ἔπειτα οἱ εὐλαβέστατοι οὗτοι μοναχοὶ καὶ μεταλαμβάνουν—τὰ
δὲ ζῶα, οἱ κακοποιοὶ τράγοι, βοῦς ἀροτῆρες, καὶ ταῦροι ἀδάμαστοι,
ἵπποι καὶ ἡμίονες, ἐνίοτε καὶ ὁ κύρ Μέντωρ, ἀγρίως μὲ κατατρώ-
γουσι καὶ μὲ ἀποφλοιδίζουσι καὶ ξεκλωνίζουσι τοὺς τρυφεροὺς
βλαστούς μου. καὶ εἰς ἐπίμετρον οἱ χοῖροι σκάπτοντες τὰ ἔγκατά
μου διαρκῶς ἀπεγύμνωσαν τὰς ρίζας, ἀφοῦ καὶ τὰ πεζούλιά μου τὰ
ὑποβιστάζοντα τὸ ὀλίγον γῶμα εἰς τὰς ρίζας μου, κατέρρευσαν
ἀπὸ πολλοῦ εἶμαι, ὡς βλέπετε, παλαιοντολογικὸς σκελετός. Πέφτω
κοιμοῦμαι καὶ ἐξυπνῶ νηστικιά, καίτοι μὲ ἀποκαλοῦν κυρὰ γου-
μένισαν. "Ὀλος ὁ κόσμος τρώγει εἰς τὴν Λαύραν καὶ δι' ἐμέ οὔτε
κόπρος δὲν περισσεύει.—ἀλλὰ τί θὰ γίνουσι οἱ κῆποι των; ἀκού-
εται φωνὴ ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου — δὲν τρώγω, ἀλλὰ καὶ νὰ
διψῶ εἰς τὴν κατακλυζομένην ἀπὸ ἄφθονα νερά Λαύραν. αὐτὸ
εἶναι ποῦ κατατῆρει τὴν καρδίαν μου. ἀπ' ὅλα περισσότερον, νὰ
βλέπω ἀδιακόπως νὰ τρέχουν τὰ νερά, εἰς τὴν θάλασσαν
Καὶ ἐρωτῶ διατί, Κύριέ μου, μὲ κατεδικάσατε, ὅπως τὸν εἰδω-
λολάττην ἐκεῖνον Σίσυφον; νὰ τανύζωμαι διὰ νὰ πίνω καὶ νὰ
φεύγουν ἀπὸ μπροστά μου τὰ νερά; Ἐγὼ ἢ ἀθλία πρώτη δὲν
ἐδέχθην τὸ κήρυγμά σου, καὶ δὲν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγίαν σου ἐκκλη-
σίαν εἰς κάθε μυστηριακὴν γρῆσιν; Καὶ ὕστερ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ,
ἐπειδὴ διδάσκεις νὰ μὴ μνησικακῶμεν, ἀλλὰ ν' ἀποδίδωμεν καλὸν
ἀντὶ κακοῦ! ἐντείνω ἢ καυμένη ὅλας τὰς δυνάμεις μου καὶ φορτώ-
νομαι πολλαῖς φοραῖς ἀπὸ καρπὸν—ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατά-
καρπος Δαβὶδ—διὰ νὰ εὐχαριστήσω αὐτοὺς τοὺς ἀχαρίστους,
καὶ πάλιν τί παθαίνω; ὦ τῆς συμφορᾶς μου!—ἐντρέπο-
μαι νὰ τὸ εἶπῶ — δὲν συνάξουσιν οἱ ἄθλιοι οὔτε τοὺς καρποὺς
μου! ! ! αὐτὸ εἶναι ἀνυπόφορον πλεόν, νὰ γίνωμαι βορὰ τῶν
χοίρων καὶ ὄλων τῶν τετραπόδων, τῶν πτηνῶν καὶ ἀρουραίων,
καὶ πολλάκις νὰ συμπαρασύρωμαι ὑπὸ τῶν βροχῶν εἰς τὴν θά-
λασσαν! Μὰ τί κακὸν ἐπὶ τέλους ἔπραξα καὶ κατεδικάσθην εἰς
τοιαύτην ἐγκατάλειψιν καὶ ἀτίμωσιν; Αἴσθησις εἰς τὸ δικαστήριον.
(Κατάρρα εἰς τοὺς καταστροφεῖς! φωναὶ ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου). Οἱ
λίαν συγκινητικοὶ οὗτοι λόγοι τῆς ἐλαίας ἐκίνησαν τὰ δάκρυα καὶ

αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου. Ἐν τούτοις διὰ τὴν τάξιν ἐζητήθησαν καὶ προσῆλθον καὶ οἱ μάρτυρες. Ὁ Πυθαγόρας μετὰ τῶν μαθητῶν φερόντων ἐπὶ πινακίδος: ἐμφύχων μὴ ἄπτεσθαι. μέλι ἐντός, ἔλαιον ἐκτός Δημόκριτος. Πάντες οἱ ἀκρεωφάγοι, καὶ φυτοφάγοι, μηδὲ τοῦ Πλάτωνος Δρακούλη καὶ τοῦ I. Σπαθάρη ἐξαιρουμένων.

Οἱ κοινοβιάται καὶ ἀσκηταί, ὅλη ἡ πτωχολογία τῆς Ἑλλάδος, καὶ πάντες οἱ θαυμασταὶ καὶ λάτραι τῆς ἐλαίας, ὧν κυρία τροφή τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι, οἱ μηχανικοὶ καὶ σαπυνοποιοὶ καὶ δὴ ὁ χορὸς τῶν μαγείρων καὶ μιᾶ φωνῇ ἐζήτησαν τὴν καταδίκην τῶν ἐνόχων. Ὁ ζωηρότερον φωνάζων καὶ διαμαρτυρούμενος μετὰ πόνου ψυχῆς, εἶπαι καὶ ὁ κτίτωρ τῆς Μονῆς ἅγιος Ἀθανάσιος, εἰς ὃν ἐδόθη μάλιστα ὁ λόγος καὶ ἀπήγγειλεν ἰδιαιτέραν κατηγορίαν διότι κατέστρεψαν τὸ μετὰ τοσοῦτων κόπων καὶ μόχθων ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ, τὸν μέγιστον τοῦ Ὄρους ἐλαιῶνα, καὶ ἐζήτησε καὶ τὴν διαγραφὴν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν τοιούτων ἀναξίων διαδόχων αὐτοῦ. Πάντων τούτων καταμαρτυρησάντων ἐκλήθησαν καὶ οἱ κατηγορούμενοι, ἐν ἀπολογηθῶσιν, οὔτινες καταπτοηθέντες πρὸ τοῦ ἔργου τῆς κατηγορίας καὶ μηδὲν ἐπιχείρημα ἔχοντες ν' ἀντιτάξωσιν ἐζήτησαν διὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀομμάτου συνηγόρου αὐτῶν Καμῶνα 24ωρον ἀναβολήν, ἣτις ἐδόθη αὐτοῖς τῇ μεσιτεῖα τοῦ προφητάνακτος Δαβίδ, ὃν καθεκάστην ἀναγινώσκουσιν ἐπ' ἐκκλησίᾳ, κατὰ δὲ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστὴν δις ὀλόκληρον τὸ ψαλτήριον καθ' ἑβδομάδα. Ἐκρίναν καλὸν τὸ ἐσπέρας νὰ ἐπισκεφθῶσι κατ' οἶκον τὸν βασιλέα Δαβίδ, ἵνα εὐχαριστήσωσι κομίζοντες διὰ τοῦ Λειβοδαγένους καὶ δουρεῖον ἐλαίου, «ἀπ' ἐκεῖνο ποῦ ἀνάβουν τὰ κανδήλια», ὑπερ ἰδῶν οὗτος καὶ ἀναστὰς ἐβόησεν: «ἔλαιον δὲ ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου!» (Ψαμ. ΡΜ'. 6). Ἄλλ' οἱ Ἑβραῖοι οὐ μόνον τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν πόγωνα ἐλαίῳ ἤλειπον, (ὅπως καὶ ὁ μακ. Χατζηνικολόδημος Λαυριώτης, ὅταν ἔτρωγεν ἐσκούπιζε τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ γένεια). Στραφεῖς δὲ πρὸς τὸν κομιστὴν ἐρωτᾷ: ἐσὺ τί διακόνημα ἔχεις; φράσσω τὰ λειβάδια, κύριε, (ὡς καὶ τὸ ὄνομά μου, δῆλον ποιεῖ) καὶ τὸν ἐλαιῶνα. Μὰ πῶς τότε μπαίνουν τὰ τραγιά, τὰ βόδια, τὰ μουλάρια, οἱ χοῖροι, «τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἐρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά»; (Ψαλμ. ΡΜΗ' 10). Ἐγὼ εἶμαι, κύριε, ἀνθοκόμος καὶ καταγίνομαι μὲ τὰ ὠραῖα λουλούδια, τὰ ἐκλεκτὰ δῶρα τῆς φύσεως. ἀλλ' αὐτοὶ δὲν εἶναι εὐγενεῖς ἄνθρωποι, δὲν ἔχουσι μὀρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν, εἶναι ρακοποιοὶ, ἔμποροι φασουλίων κρομύων καὶ σχόρδων, καὶ μὲ κατεδίκασαν εἰς τὸ βάνανυσαν αὐτὸ ἔργον, νὰ προσέχω τὰς κινήσεις τῶν χοίρων

κλπ. λουλούδια, κύριε, λουλούδια! αυτό μάς διδάσκει και το Ευαγγέλιον ακαταμάθετε τὰ κρίνα του αγρού». Φθάνει, φθάνει, λέγει ο Δαβίδ, και σὺ γὰλός εἶσαι. Ἐπαναληρωθείσης τῆς συνεδρίας προβάλλει μετ' ἀγωνίας ὠθῶν και ὠθούμενος νέος μάρτυς τῆς κατηγορίας, κάτισχνός, κάτεσκληχώς, ἀπεψλωμένος τὸ πρόσωπον και τὴν κεφαλήν, ἀλλὰ πρὸς ἐπίδειξιν φορτωμένος τὰ ράκη, ἐπωνυμίαν μὲν ἀπρόσδιόνυσον φέρων, ἀλλ' Ἐυρρόσυνον ἀποκαλέσειεν ἂν τις αὐτὸν διότι ὄντως ἦ τε ἐμφάνισις αὐτοῦ και ἡ ὁμιλία προκάλει τὸν γέλωτα. ἀεγώ, ἀφέντη Χριστέ, λέγει ἑυτός, πῶς περιμένα αὐτὴν τὴν ὥρα, διὰ νὰ πῶ ὅσα ἔγω μαζευμένα 40-50 γρονιά, πῶς ἔγω στή Λαύρα, και με σφίγγουν τὴν καρδιά, πῶς ἔγεινε πέτρα και θέλω νὰ τὰ πῶ, νὰ τὰ πῶ νὰ ξεσκιάσω. Εἶμεθα γὰλιά ἐδῶ μέσα, Χριστέ μου, εἰλωτές, σκλάβοι σωστί, ὄχι ἀδελφοί. Αὐτὸ λέγεται μόνον γιὰ Θεομπάξιλα. Αὐτοὶ δὲ εἶναι πασάδες, Χαμβιτδες, ξεδεύουν τὰ ἐκατομύρια διὰ τὸν ἑαυτὸν τους, διὰ τοὺς ὑποτακτικούς των και διὰ τοὺς στανάχογλύφτας, πῶς διατηροῦν τὸ κόμμα.

Ὁ εἰσπράγελος ἐγειρόμενος ἐν ὀργῇ ταῦτα φθέγγεται: «διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος Παντοκράτωρ, ἁπὸ ὧν ἐλάλησατε τὸ ῥῆμα τοῦτο, ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ και τὸν λαὸν τοῦτον ξύλα και κάταφάγεται αὐτούς. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐφ' ὑμᾶς ἔθνος, και κάτεδόνται τὸν θερισμὸν ὑμῶν και τοὺς ἄρτους ὑμῶν... και κάτεδόνται τοὺς ἀμπελώνας ὑμῶν και τοὺς συκῶνας ὑμῶν και τοὺς ἐλιῶνας ὑμῶν (γι' αὐτοὺς πρόλαβαν οἱ Λαυριῶται, κάποιος φωνάζει)... ἀκουσατε δι' ταῦτα λάθς μωρὸς και ἀκάρδιος...» (Ἱερεμ. 5, 14 ε.). Κάμε ὑπομονή, Ἱερεμία, διακόπτει ὁ πρόεδρος, ἀκόμη δὲν ἦλθεν ἡ σειρά σου. και στραφεὶς πρὸς τὸν χειρωμένον μάρτυρα λέγει: Ἀλλὰ ταῦτα μάρτυς δὲν ἔχουσιν ἐνταῦθα θέσιν. εἶναι νέον στοιχείον κατηγορίας και πρέπει νὰ κάμης μήνυσιν. ἀλλὰ πρὸ πάντος σεὶς οἱ μοναχοὶ πρέπει ἀγαγγύστως νὰ ὑποτάσσησθε. διὰ τὸν ἔλεγγον ἔχετε τοὺς προϋσταμένους σας. διὰ τὴν κῆρὰ γουμένισσάν ἔχεις νὰ προσθέσης τίποτε; Πῶς ὄχι! δι' αὐτὸ ἦλθον. και νὰ με συγχωρέσης. διότι ὁ πόνος μου και ἡ ἀγανάκτησι με ἔκαμε νὰ λησιμώησω. Εἰς τὴν πατρίδα μου ἔγομε ταὶς κάλλιτεραις ἐλμαῖς τοῦ κόσμου. ἀπὸ τῶν ἀρσπέδων τῆς Θαλάσσης εἰς τῶν ὑψηλοτέρων ῥάχων, πάντου πλάγιαις και γαράδραις, κάλυπτει τὴν νῆσον μάς ἡ εἰλωφρεία. πανόραμα, και χάσμα ὀφθαλμῶν! και ἔρομε καλά τὴν τέχνην τῆς καλλιέργειας. Πέρυσι ἔφερα ἐδῶ ἐνὰ πατριώτη μου νὰ κάθαρση τὰ δένδρα, και ἐπειδὴ ὁ τὰμίας μάς ἤξευρα πῶς εἶναι

ἔρχονται διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν πληρώνει, διὰ νὰ μὴ μείνουν ἀκαθάρτοις ἢ ἐληείς τὸν ἐπίεσα νὰ δεχθῆ με μισθὸ μέρουκάματο, με 18 δραχμὲς γιὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον νὰ δουλέψῃ, καὶ ἀμὰ ἔκαμε 2-3 ἡμέραις καὶ εὐχαριστοῦνταν ὅλοι οἱ πατέρες, πῆγεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ταμίης ὁ Κύπριος, ὁ περιφάνης νὰ τοῦ δώσῃ μαθήματα. γιατί ἐδῶ στο μοναστήρι μας, ἀμα μποῦν ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν Σύναξιν, κατεβαίνει ἀπὸ πάνω τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὰ ξέρουν ὅλα, ὅλα, τίποτε δὲν εἶναι ποῦ νὰ μὴ τὸ ξέρουν, ποῦ νὰ ... (πρόεδρος πρόσεχε μάρτυς). καὶ δὲν τὸν ἀφῆσε νὰ ἐργασθῆ καὶ πῆρε τὰ μάτια καὶ αὐτὸς καὶ ἡ ἐλεήσις ἐμειναν πάλι στὴν ἴδια κατάστασι. Ποιῶ καλά, εἶπεν ὁ κ. πρόεδρος, πῆγαίνε τώρα καὶ τοῦ χρόνου νὰ παραγγείλῃς καὶ ἄλλους νὰ ἐλθούν. Ἄλλὰ, Κύριε, πεινάμε. βλέπεις τί κουρέλια φοροῦμε. 500 δρ. παίρνουμε στὰ διακονήματα, ὅλο τὸ χρόνο δουλεύα, καὶ ἐγὼ τί νὰ κάμω ποῦ δὲν με δίδουν καὶ διακονήμα; Πῆγαίνε σε εἶπα, καὶ κάμε ὑπόκλησιν καὶ ὑπομονήν, λέγει ὁ Χριστός. Καὶ ἐρωτᾷ τὴν ἐλεήσιν, ἐάν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τίποτε. Ἐγὼ εἶμαι, Κύριε, τὸ σύμβολον τῆς ταπεινώσεως· διότι ὅσον καρπίζω τόσο χαμηλώνω τοὺς κλώνους μου, δι' αὐτὸ αὐτοὶ με περιφρονοῦν. ἀλλὰ σὰς δηλώνω, ὅτι ἂν κάμνουν ὅλοι σὰν τοὺς Λαυριώτας ὁ κόσμος θὰ γεμίσῃ ἀπὸ μωρὰς παρθένους, ποῦ δὲν εἶχον ἐλαίον ἐν τοῖς ἀγγείαις ἑσῶν, τίποτε ἄλλο.

Ἀφῆνης θέρους πολὺς γίνεται εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ ὅλοι συνταράσσονται καὶ οἱ κλητήρες ἀνοίγουσι δρόμον καὶ παραμερίζουσι τὸ πλῆθος. Ἐρχονται οἱ μάρτυρες τῆς ὑπερασπίσεως! Κισσὸς ὁ κορυμβώδης καὶ μελανόκομος, βάτος ἡ αἰμοσταγῆς καὶ σταφυλοφόρος, περιπλοκάς ἡ ἐλκεσίπεπλος καὶ πολυκλώνος καὶ πολυφύλλος, ἡ κοινῶς σκρέπα λεγομένη, καὶ ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβόλος, τὸ αἰγὸκλήμα (ἡ ἀγὸκλήμα), ἀρχοδόβατος ὁ αἰμογαρῆς καὶ πολυέλικτος, σπάρτις ἡ γουσανθῆς καὶ χαλλυπλόκαμος. ἀλλὰ καὶ ὁ πολυάκανθος ἀσπάλαθος μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀκανθοφόρου καὶ ἀγκιδωτοῦ πρίνου, σουσούρας τῆς εὐγενούς καὶ καλλιχόμου, πτέρης τῆς λυγέρως καὶ εὐπαρύφου, ροῦ τοῦ βυρσοδεφικοῦ καὶ λοιπῶν παρασίτων θύμων, μηδ' αὐτῆς τῆς ῥάμνου καὶ τῆς κερκίδος ἐξαιρουμένης. Οὗτοι παραστάντες ἐλαβόν ἀλληλοδιαδόχως τὸν λόγον καὶ ἐπλέξαν τὸ ἐγκώμιον τῶν ἀργόντων τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριδῶν διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀκρὰν ἀγαθότητα καὶ φιλάνθρωπίαν· διότι ἀφήνουσιν αὐτοὺς ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἀνηλεῶς ἐκκρίζουμένους ν' ἀναπτύσσωνται ἀνέτως ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἐλεήσις, νὰ ἐπιμυζῶσι τοὺς γυρῶδες καὶ τὴν ἰκμάδα αὐτῆς μέχρι τελείας

ἀποξηράνσεως, καὶ νὰ τρέφονται ἐκ τῶν σηπομένων ἐλαίων κλπ. Καὶ ἐνῶ ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑπεραμύνονται, αἰφνης ἀκούεται ἡ φοβερὰ δεσποτικὴ φωνή:

Λάβετε αὐτοὺς τοὺς ἀνθάδεις κυρίους καὶ τὰς κυρίας, διατάσσει πλήρης θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως ὁ Χριστὸς, δῆσατε χεῖρας καὶ πόδας καὶ ρίψατε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον διότι ἐτόλμησαν νὰ παρουσιασθῶσι πρὸ τῆς σεμνῆς ταύτης ὁμηγύρεως. Συζητήσεως γενομένης καὶ ἀποφαιθέντος τοῦ δικαστηρίου, ὅτι αἱ ἐλαῖαι θεωροῦνται ἱερὰ, καλεῖται ὁ ἐκ Σταγείρων τῆς Χαλκιδικῆς φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, ὅστις διέσωσε τὸν νόμον, ὅστις ἐπεβάλλετο κατὰ τῶν βλαπτόντων ἢ κοπτόντων τὰς «μορίας ἐλαίας» τὰς ἀφιερωμένας τῇ Ἀθηνᾷ, ὧν καὶ τὸ ἔλαιον ἐθεωρεῖτο ἱερόν, καὶ γρῆσις αὐτοῦ ἐν ἱεροτελεστίαις μόνον ἐγένετο καὶ ἐδίδετο τοῖς ἀθληταῖς τὰ Παναθηναῖα. Οὗτος ἐμφανισθεὶς πλέκει τὸ ἐγκώμιον καὶ ἐξαίρει τὸν «γλαυκώχρῳ χόσιμον τῆς ἐλαίας», καὶ λέγει ὅτι ἐν τῷ Περιπάτῳ τῶν Ἀθηνῶν πολλάκις ἀπήλαυσε «γλαυκώπων ὑπὸ σκέπας ἄβρον ἐλαίης» τῆς δροσοβόλου σκιάς, καὶ ἐθεάσατο κατὰ τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων τοὺς «θαλλοφόρους καλοὺς γέροντας» καὶ τοὺς νεανίας «τῶν Ἀθήνηθεν ἄθλων» ἐστεφανωμένους. «καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέφανος, ἐπιπροστίθησι, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ Ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς στεφάνους». Εὐ τε καὶ καλῶς ταῦτα εἰρηκας, Ἀριστότελες, λέγει ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' εἶπέ ἡμῖν καὶ τὸν νόμον. καὶ ἐκεῖνος: «εἴ τις ἐξορύξειεν ἐλάαν μορίαν ἢ κατὰξειεν, ἔκρινεν ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή, καὶ εἴ του καταγνοίη, θανάτῳ αὐτὸν ζημιούη». (Ἀθην. Πολιτεία. 60, 2).

Ἡ ἀγαν αὕτη ἀυστηρότης τοῦ παρ' Ἀθηναίοις νόμου ἐνεποίησε τοῖς πᾶσιν αἴσθησιν, καὶ δίδεται ὁ λόγος εἰς τὸν συνήγορον, ὅστις συγκαταόμενος, ὡς ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ, ἐζητήσατο τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαστηρίου, καὶ παρεκάλεσεν, ὕπως κατὰ τῶν κατηγορουμένων ἐπιβληθῇ ποινὴ κατὰ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῆς ἁγίας Γραφῆς: διότι τὸν νόμον ἐκεῖνον κατήργησε, λέγει, ὁ Παῦλος κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου πάγου ὁμιλίαν. «διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρί, ὧ ὤρισε κλπ», ἀνθυποφέρει εἰς τῶν πρακτικογράφων τοῦ δικαστηρίου, ὁ Λουκάς. (Πραξ. 17, 31). Ἡ σπουδαία αὕτη παρατήρησις ἔδωκε πέρας εἰς τὴν ἀμφισβήτησιν καὶ δίδεται ὁ λόγος εἰς τὸν εἰσαγγελέα. Οὗτος ἐν μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς ἐγερθεὶς ἔλεξε τάδε μετὰ ὕφους καὶ κύρους προφητικοῦ: «Ἔως πότε πενθήσει ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ; ἠφανίσθησαν κτήνη καὶ πετεινά, ὅτι εἶπαν: οὐκ ὄψεται

ὁ θεὸς ὁδοὺς ἡμῶν... βραδίσατε συναγάγετε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν, ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἐλαιῶνα μου (τὸ κείμ. ἀμπελῶνα), ἐμόλυναν τὴν μερίδα μου, ἔδωκαν τὴν μερίδα τὴν ἐπιθυμητὴν μου εἰς ἔρημον ἄβατον, ἐτέθη εἰς ἀφανισμόν ἀπωλείας... μάγαιρα τοῦ κυρίου καταφάγεται ἀπ' ἀγροῦ ἕως ἀγροῦ τῆς γῆς... σπείρετε πυρούς καὶ ἀκάνθας θερίζετε... ὅτι τάδε λέγει ὁ κύριος... Ἴδου ἐγὼ ἀποσπῶ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν... καὶ ἐξαρῶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο. ἐξάρσει καὶ ἀπωλεία». (Ἱερεμ. 12, 4 ε').

Ταῦτα ἐπευφήμησαν πάντες καὶ ἡ συνεδρία διελύθη. (1)

15. Ἡ ἐξιλέωσις.—Μία καταδικαστικὴ ἀπόφασις.

Ἡ αὐστηρὰ ὕμῳ καὶ ἀμείλικτος τοῦ προφήτου κατάρρα, δὲν ἤργησε νὰ θυματουργήσῃ, καὶ ἐξέσπασε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐπιφανεστέρου τῶν Ἀλεξανδριδῶν. Δὲν ἐσχέφθη ὁ δύστηνος, ὅτι ὅταν ἐτιμῶρει τὸν ἀθῶνον Ζωσιμᾶν καὶ καταβίβαζεν αὐτὸν προῶρως εἰς τὸν τάφον, παρεσκευάζεν ἅμα καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καταδίκην. «ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, λέγει ἡ Γραφή, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν». Ἡ γλαυκῶπις Ἀθηναῖς, ἥς τὸ ἱερὸν ἐκακῶθη δένδρον, διερρήγνυετο ἀξιοῦσα ἐκδίκησιν, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Λαύραν τὰς Ἐρινύας. Αὗται, ἐνῶ τὸ δικαστήριον τοῦ Γοργι εἶχε σταματήσει εἰς τὸ ζήτημα τῆς συλλογῆς τῶν ἐλαιῶν, καὶ τὸ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν εἰς τὴν ἀτυχίαν τοῦ παλαιοῦ νόμου, κινήσασαι πάντα λίθον ἐξήγειραν δεινὴν θύελλαν ἐν Λαύρᾳ κατὰ τῶν καταστροφέων τῶν δασῶν καὶ τοῦ ἐλαιῶνος. Οἱ προφητικαὶ λόγοι ὑπῆρξαν τὸ ἔναυσμα, καὶ αἱ ἀδυσώπητοι Ἀτθίδες, αἱ ἐκδικήτριαί θεαί, αἱ ὑποδαυλίσασαι τὴν πυράν. Καὶ ἡ σεβαστὴ τῆς Μονῆς Σύναξις ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν φωνασκούντων πατέρων καὶ πρὸς ἀποσώβησιν ἀπευκταίων—τὸ γὰρ σκάνδαλον ἦν μέγα, εἰς τῶν σπουδαιότερων μαρτύρων, ὁ Δημ. Κάλτσης πρῶην ἀρχιμάρτυρας τῆς Μονῆς, κατέθεσεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν, ὅτι ἠγαγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, διότι ὁ ἀπερίγραπτος Ἀλεξανδριδῆς ἀπῆτει παρ' αὐτοῦ 100 δργ. κατὰ κυβικὸν ὡς ἀντάλλαγμα, ἵνα παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δάσους—ἔσπευσε, λέγω, ἡ Σύναξις μετ' αὐστηρᾶς ἀνακρίσεως νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν, ἣτις ἔρχεται ὡς ἐπιβεβαίωσις πάντων τῶν ἀνωτέρω (βλέπ. σ. 78—81 τὰ ἐγγκαλυόμενα κατὰ τοῦ Ἐπιφανίου) καὶ μερικὴ ἐξιλέωσις, ἀνθ' ὧν συμφορῶν ὁ καταδικασθεὶς ἐπεσώρευσε τῇ τληπαθεῖ Λαύρᾳ, καὶ εἰς παραδειγματισμὸν

(1) Ταυτοῦτόν τι καὶ τὸ παρὰ Matranga (Anecd. graeca, σ. 648): Τί ἂν εἶποι ἡ Ἀφροδίτη τῆς Ἀθηνᾶς φυτεύσασθαι ἐλαίαν καὶ ἀνελομένης ρόδου.

των, έννοούντων νά συνεχίσωσι τὸ έντιμον ἐκείνου ἔργον. Ἰδοὺ αὐτὴ ἐξηγμένη ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον.

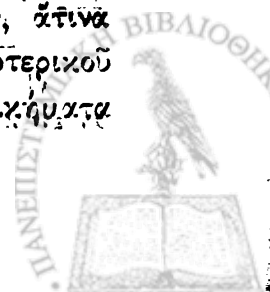
Συνεδρία ΝΗ' πρακτικῆ.

Ἀπόφασις ΙΒ'

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας σήμερον τῇ 21ῃ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου τοῦ σοπηρίου ἔτους 1934, ἡμέρα Παρασκευῆ καὶ ὥρα 12ῃ πρωινῇ συνέργεται ἡ Ἱ. Σύναξις, ὅπως συμφώνως τῷ προηγουμένῳ πρακτικῷ προβῆ εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῆς κατὰ τοῦ πανοσ. Γέρ. κ. Ἐπιφανίου μηνύσεως. Πρὸς τοῦτο ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱ. Σύναξις συγροθεῖται συμφώνως τῷ 41ῳ ἀρθρῷ τοῦ Καταστ. ἡμῶν Χάρτου εἰς δικαστήριον, καὶ οὐ παρόντα μέλη εἰσὶν ἅπαντες οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἱ. Σύναξιν ἀποτελοῦντες συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἡμετέρου ἁγίου ἀντιπρόσωπου, πλην τοῦ ὡς ἂνω ἀναφερομένου, ὅστις ὡς ὑπόδικος δὲν δικαιοῦται συμφώνως τῷ 11ῳ ἀρθρῷ τοῦ Νομοθ. Διατάγματος τοῦ κυρδούντος τὸν Κατ. Χάρτην καὶ 6ῶ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ νά λάβῃ μέρος.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, τῆς ἀπολογίας τοῦ κατηγορουμένου, τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἁγίου εἰσηγητοῦ ἀναγνωσθείσης κατὰ τὴν προηγουμένην Συνεδρίαν, καλεῖται ὁ κατηγορούμενος συμφώνως τῷ 61ῳ ἀρθρῷ τοῦ Κ. Χάρτου ἡμῶν, εἰς ὃν ἀναγιγνώσκονται πάντα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τῆς δικογραφίας καὶ καλεῖται πρὸς ἀπολογία. Ἐπειδὴ ἡμῶς, λέγει, ὅτι δι' οὐδὲν ἔχει ν' ἀπολογηθῇ καὶ ἐπαρίσταται εἰς τὴν κρίσιν καὶ εὐθυδικίαν τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου ἀρκούμενος εἰς τὴν ἐγγράφον αὐτοῦ ἀπολογία παραιτούμενος καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐφέσεως, καὶ κατόπιν ἀπογορεῖ αὐτοῦ.

Τὸ Ἱ. Δικαστήριον ἀκολούθως περικωθείσης τῆς δικογραφίας καὶ ἀπάντων τῶν σχετικῶν ἐκπληρωθέντων, ἐκτιμήσαν τὰς μαρτυρικὰς καταθέσεις, ἐξακριβώσαν, ὅτι πράγματι ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἐνοχός, ἐγένετο πρόξενός τῆμιῶν εἰς τὴν Ἱερὰν ἡμῶν Μονὴν ἐξ ἀμελείας τε καὶ ιδιότελων σκοπῶν. ἐπειδὴ ἀφορμῆς ἰδοθείσης ἐκ τε τῆς μηνύσεως τοῦ Ἱερομονάχου Ἐφραίμ καθὼς καὶ τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, αἰτινές εἰσὶν ἐπιβαρυντικαὶ διὰ τὸν κατηγορούμενον, προήλθον εἰς φῶς καὶ προέκυψαν κατὰ τὴν πορείαν τῆς διαδικασίας καὶ πλεῖστον ὅσα ἕτερα ἐνοχοποιητικὰ δι' αὐτόν, ἅτινα ὡς μὴ ὑπαγόμενα εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ 62ου ἀρθροῦ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ ἡμῶν ποινάς, ἀλλὰ χαρακτηρίζονται ὡς ἀδικήματα

συμφώνως τῷ 4ῳ καὶ 63ῳ ἀρθρῷ τοῦ ἰδίου Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ.

Καὶ δὲ Α΄) Ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς κατατεθείσης ὑπὸ τοῦ μάρτυρος Νικάνδρου ἱερομονάχου συμφωνίας καὶ τῶν μαρτύρων ὑλοτόμων Π. Θέμελη καὶ Δημητρίου Κάλτσου ἀποδεικνύεται, ὅτι μόνος ὁ κατηγορούμενος ὡς Ἐπίτροπος, ἄνευ εἰδήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν συναδέλφων ὡς καὶ τοῦ Ταμίου, προέβη εἰς τὴν ἐκχώρησιν δωρεὰν ὑλοτομίας ἐναντίον τοῦ ἀρθροῦ 4ῆου τοῦ ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς, ἐνῶ οἱ ὡς ἀνω ὑλοτόμοι εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μακροτέραν περιφέρειαν ἐπλήρωνον συγχρόνως 17—18 λεπτά κατ' ὄκταν τὰ καυσόξυλα.

Β΄) Ἐπειδὴ παρανόμως διέλυσε τὸ μετὰ τοῦ Δημητρίου Κάλτσου συμβόλαιον διὰ τὴν ἐκ καστανέας ξυλείαν τῆς Μονῆς λαμβανούσης 60 οἷο, ὡς μαρτυρεῖ οὗτος καὶ ὁ Πέτρος Θέμελης, καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν εὐνοούμενον ὑπ' αὐτοῦ Γ. Γάκην πρὸς 50 οἷο, — Ἐπίσης παρεχώρησεν καὶ τὰ κυβικά σχιστῆς ξυλείας εἰς τὸν αὐτοῦ ὑλοτόμον εἰς ἡλαττωμένας κατὰ 100 δραχμ. τιμᾶς, ὡς ἐνόρκως ἐβεβαιώθη ὑπὸ τῶν ἄλλων τῆς Μονῆς ὑλοτόμων Δημητρίου Κάλτσου καὶ Π. Θέμελη, καὶ ἐκ τῶν συμβολαίων ἀποδεικνύεται, τὰ δὲ τῆς καστανέας ὑπολείμματα παρέδωκεν εἰς τὸν αὐτὸν Γ. Γάκην δωρεάν, ὡς καὶ τὰ τῶν κυβικῶν πρὸς 5 λεπτά κατ' ὄκταν εἰς τὸν κ. Ἀλέξ. Παπαγιάννην, ἐνῶ ὁ Θέμελης ἐπλήρωνε 45. Ἐκ τῶν πράξεων τούτων τοῦ κατηγορουμένου ἡ Μονὴ ἐζημιώθη περὶ τὸ ἡμισυ ἑκατομμύριον. — Ἐπιζήμιον διὰ τὴν Μονὴν ἀπεδείχθη καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συναφθὲν μετὰ τοῦ Ἀλέξ. Παπαγιάννη συμβόλαιον ὑλοτομίας.

Γ΄) Ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ἐφωράθη ἀφαιρέσας ἀργυροῦν ὠρολόγιον ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ μκκ. Ἡλιοδώρου, ὅπερ κατόπι ἀπειλῆς ἐπιτιμίου παρουσίασεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ὡς βεβαιοῖ ὁ α' Ἐπίτροπος προηγ. Μάξιμος ἐν τῇ εἰσηγητικῇ ἐνθέσει καὶ ἐπεβεβαίωσεν καὶ προφορικῶς.

Δ΄) Ἐπειδὴ ἡ ἀπόλειψις τοῦ ἐλαιοκάρπου ἀνεργουμένου εἰς 3.000 ὀκάδ. ἐλαίου ἐπιβαρύνει μόνον αὐτόν, διότι οὐ μόνον διάφοροι πατέρες ὑπέδειξαν αὐτῷ τὸν κίνδυνον τούτον ἐκ τῆς μὴ προσλήψεως ἐργατῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Συνάξις διαρκῶς ἐβόα, ὡς συνέβη καὶ κατὰ τὸ 1932(1), ὅτε καὶ αὐτὸς ὡς ταμίαις ἦν ὑπεύθυνος διὰ τὴν μὴ συλλογὴν τῶν ἐλαίων, ἀνθιστάμενος πάντοτε εἰς τὰς ὑποδείξεις τῆς Ἱ. Συνάξεως.

Ε΄) Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ δικαστῆρος ὁμολογῶν

(βλ. ἀνωτ. σ. 78—81).

ὁ κατηγορούμενος οὐδέποτε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν συνεμορφουτο πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνάξεως, καὶ σχεδὸν πάντοτε, ὡς ἂν ἤθελε τις ἀντιδιαφέρεσθαι ἢ ἐλέγξει αὐτόν, ἐξηγγριούτο καὶ περιέλουε δι' ὕβρεων τὸν ἐλέγχοντα, ὡς καὶ πάντα ἀδελφὸν ἐμφανιζόμενον ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐκυβέρνα δὲ ὡς ἂν οὗτος ἢ τις τῶν παραδελφῶν αὐτοῦ· Ἐπίτροπος αὐταρχικῶς καὶ ἀπολυταρχικῶς, ὥστε πᾶσα παρανομία καὶ ἐπιζήμιος διὰ τὴν Μονὴν πράξις νὰ ἐπιβαρύνῃ κατ' οὐσίαν αὐτόν.

Τὸ δικαστήριον ὅθεν εἶχεν καὶ τοῦτο ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐκτιμῇσει τῶν ὡς ἔνω ἀποδιδόμενων αὐτῷ ἀδικημάτων, ἀποδειχθέντων καὶ ἐκ τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων ὡς κατὰ πάντα βασιμῶν. Οὕτε ἐλαφρύνει τὴν ἐνοχλήν αὐτοῦ τὸ γεγονός ὅτι ὁ μηνυτὴς Ἐφραὶμ ἱερομόναχος ἀνεχώρησε τὴν μήνυσιν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκδικάσεως, παραχθὲς διὰ διαφόρων ὑποσχέσεων ἀλλὰ μὴν καὶ τρομολατρθεὶς ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου διὰ διαφόρων ἀπειλῶν, ἅς καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ἐκτοξεύει κατ' αὐτοῦ, ὅπερ γεγονός οὐδ' ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ δικαστήριον εἰς τὸ 53 ἄρθρον τοῦ Καταστατ. Χάρτου στηριζόμενον.

Διὰ ταῦτα τὸ δικαστήριον ἀκοῦσαν καὶ τὴν ἐγγραφὸν αὐτοῦ ἀπολογίαν, ἣτις διὰ μὲν τὸ α' καὶ γ' μέρος τῆς κατηγορίας περιέχει ὅλως ψευδῆ καὶ ἀσυνάρτητα πράγματα· διότι καὶ ἄλλοτε τῷ 1925 ὑλοτομήθη τὸ μέρος ἐκεῖνο εἰς τιμὰς λίαν εὐνοϊκὰς, οὔτε δὲ ὑπεσχέθη οὔτε προσέφερε τι διὰ τὴν ὑλοτομίαν ὁ Γ. Γάκης· διὰ δὲ τὸ β' ὁμολογεῖ διὰ τῆς λέξεως «παρακλητικῶς», ὅτι ἐπειδὴ παρεκάλεσεν αὐτόν ὁ Γ. Γάκης συνῆψε τὰς καταστρεπτικὰς διὰ τὴν Μονὴν μετ' αὐτοῦ συμφωνίας, οὔτε δὲ ἐτόλμησεν ἐπὶ δικαστηρίῳ, καίτοι προκληθεὶς, νὰ καταστήσῃ συνυπεύθυνον τὴν Ἱερὰν Σύναξιν διὰ τὴν ἐπιζήμιον αὐτοῦ ταύτην πράξιν· διότι ἦν πρόσφατον τὸ γεγονός, ὅτι πρὸ δύο μηνῶν σχεδὸν ἐνώπιον τῆς Συνάξεως μόνος αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ δίκην συνηγόρου τὸν Γ. Γάκην ἐγκαλούμενον διὰ παρανομίας αὐτοῦ διενεργουμένης εἰς βάρος τῆς Μονῆς κατὰ τὴν ὑλοτομίαν τῆς καστανέας. Ἄλλως ὡς Ἐπίτροπος οὗτος ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὑπογραφὴν ἀσυμφόρου διὰ τὴν Μονὴν συμβολαίου, ἢ νὰ θέσῃ γνώμην ἐν τῷ πρακτικῷ, ἐνθα οὐδεὶς γίνεται λόγος, ἐσχλήματισε (τὸ δικαστήριον) πεποίθησιν, ὅτι σχεδὸν ὁ κατήγορος ὡμολόγησε διὰ τῆς αὐτοῦ ἀπολογίας τὴν ἐνοχλήν αὐτοῦ, μὴ θελήσας μάλιστα οὔτε λέξιν νὰ προσθέσῃ οὔτε μάρτυρας νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἀλλ' ἀφεθεὶς εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου.

Διὰ ταῦτα

Λαμβάνον δὲ ὑπ' ὄψιν τὸ 4ον καὶ 63ον τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ ἄρθρου καὶ τὸ 86ον καὶ 108ον τοῦ Καταστατικοῦ ἡμῶν Χάρτου, ἐπιεικῶς δὲ φερόμενον ὡς πρὸς τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεως παρὰ τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὴν ἀδικηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ Ἱερὰν Μονὴν συμφώνως καὶ τῷ 23ῳ ἄρθρῳ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ.

Ἀποφασίζει ὁμοφώνως

α') Ὅπως κηρύξη καὶ κηρύττει ὀριστικῶς ἔκπτωτον τοῦ ἀξιώματος τοῦ Προϊσταμένου τὸν κατηγορούμενον, Γέρ. Ἐπιφάνιον, 8 (ὀκτώ) ψηφισάντων διὰ τὴν ὀριστικὴν καὶ 6 διὰ τὴν προσωρινὴν ἔκπτωσιν.

β') Ὅπως συμφώνως τῷ 36ῳ ἄρθρῳ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τοῦ κυροῦντος τὸν Καταστατικὸν ἡμῶν Χάρτην ἢ παῦσις τοῦ ἀγγελθῆ διὰ τῆς Ἱ. Κοινότητος τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ.

γ') Ὅπως συμφώνως τῷ 69ῳ ἄρθρῳ τοῦ Καταστατικοῦ ἡμῶν Χάρτου κοινοποιηθῆ ἢ παροῦσα ἀπόφασις τῷ καταδικασθέντι ἐν ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ καὶ ἐπὶ ἐγγράφῳ ἀποδείξει παραδόσεως.

Ἐγένετο, ἀνεγνώσθη, ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη.

Ἄπαντες οἱ Προϊστάμενοι τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας

Μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

(Ἐπονται αἱ ὑπογραφαί)

1.—Σπουδαιότης τοῦ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις—Ἡ πατρὶς τῆς ἀμπέλου—Τὰ Γεωργιανὰ κλήματα ἐν Ἄφῳ καὶ ὁ σαπρίας τῶν ἀρχαίων—Τὸ ἐπιλεκάνιον τῶν Ἀγιορειτῶν—Ὁ οἶνος ἐξυμνούμενος—Οἶνος λευκός, γλυκάζων, μέλας καὶ βραστός—Ὁ ἄκρατος καὶ τὸ ἀκρατισμα.

Ἡ δημοφιλεστάτη καὶ ἀξιόμνητος ἀμπέλος ἔχει ἀρχαίαν τὴν καταγωγὴν. Ἴσως ἀφ' οὗτου ὁ ἄνθρωπος ἀπετέλεσε τὴν κοινωνίαν καὶ ἐγνώρισε τὴν χαρὰν καὶ εὐτυχίαν συνεδέθη καὶ μετὰ τοῦ θαυματουργοῦ τούτου φυτοῦ, ὅπερ ἐνωρὶς συνεδέθη καὶ μετὰ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν (1). Οἱ ἅγιοι πατέρες πάντοτε ὁσάκις κρατοῦσι τὸ κύπελλον εἰς χεῖρας ἐπικαλοῦνται καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δαβὶδ : «καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν... καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει» (2). Τὸ αὐτὸ περίπου ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ σοφὸς αὐτοῦ υἱός : «δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου καὶ πίε ἐν καρδίᾳ ἀγαθῇ οἶνόν σου» (3). Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἀπὸ τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων ὁ οἶνος ἦν ἐν γενικῇ χρήσει καὶ πανταχοῦ προὑπετίθετο ὡς δῶρον φυσικὸν τῆς χώρας. «σῖτος καὶ οἶνος» ἢ «σῖτος καὶ μέθυ», εἶναι τύπος συνήθης συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενος. Ἡ Καλυψὼ δίδωσι τῷ Ὀδυσσεῖ ἄρτον, οἶνον καὶ ἐνδύματα, τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὸν πλοῦν ἐφόδια (ἡ, 264). Ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ ἔγκειται ἡ ἰσχύς τοῦ ἀνθρώπου (Ἰλ. I, 705) :

καὶ νῦν με κοιμήσασθε τεταρπόμενοι φίλον ἦτορ
σῖτου καὶ οἴνου· τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή.

Ὁ Εὐριπίδης ἐξυμνεῖ τὰ δῶρα τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Βάχχου, ὡς τὰ πρῶτα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (4).

Ἡ κυρίως πατρὶς τῆς ἀμπέλου κεῖται Ν τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἣτις διακρίνεται διὰ τῆς εὐθαλοῦς τῶν δένδρων αὐξήσεως. Ἐκεῖ περιτυλίσσονται τὰ κλήματα ἐν τῷ πυκνῷ δάσει μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν οὐρανομήκων δένδρων, ἐμπλέκουσι τὰς ἐκυτῶν ἑλικὰς ἀπὸ στεφάνης εἰς στεφάνην, καὶ

(1) Βλ. Kircher, Die sacrale Bedeutung im Alterthum, Giessen 1910.

(2) Ψαλμ. 103, 15 ἐν ἐνὶ στίχῳ κατὰ τὸν Βατικ. κώδικα.

(3) Ἐκκλ. 9, 7.

(4) Βάχχ.-278 β). τίτλον. σ. 115, ἐνθ' ὀλόκληρον τὸ χωρίον.

δελεάζουσιν ἐκ τῶν ἄνω διὰ τῶν βαρέως κρεμαμένων σταφυλῶν (1).

Τούτου ἕνεκα καταλαμβάνομεν διατί ἐν Ἐθῶν τὰ Γεωργιανὰ κλήματα ἀντέχουσιν εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν, ἔχουσιν ἀνάγκην οὐχὶ ἐξεζητημένης καὶ πολλῆς περιποιήσεως καὶ καρπίζουσιν εἰς ὑπερβολὴν, ὅπως καὶ εἰς ὑπερβολὴν εὐωδιάζουσιν. ἀλλ' αἱ σταφυλαὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀποκρουστικαί, ὀλιγώτερον δὲ ὁ οἶνος, ὃν συγκιρνῶσι μετὰ τοῦ ἐγγωρίου καὶ οὕτως γίνεται εὐχάριστος. Τοιοῦτος πιθανῶς ὁ ἦτο ὁ οἶνος τὸ τρίμμα, ὃν ἐκθειάζει ὁ Ἑρμιππος (παρ' Ἀθηναίῳ Α', 29e):

Ἔστι δὲ τις οἶνος, τὸν δὴ σαπρίαν καλέουσιν. οὐκ ἔστι οὐδὲ καὶ ἀπὸ στόματος στάμνων ὑπανοιγομένων ἀπὸ τοῦ ὄζει λων, ὄζει δὲ ρόδων, ὄζει δὲ ὑακίνθου, ἀπὸ τοῦ ὄσμῃ θεσπεσία κατὰ πᾶν δ' ἔχει ὑψηρεφές δῶμα καὶ ἀμβροσία καὶ νέκταρ ὁμοῦ· τοῦτ' ἐστὶ τὸ νέκταρ.

Ἐν Ἑλλάδι νῦν ὅλους τοὺς πολυπληθεῖς καὶ πολυωνύμους εὐώδεις τῶν ἀρχαίων οἶνους κατενίκησεν ὁ ρητινίτης, ὅστις εἰσάγεται κατ' ὀλίγον καὶ ἐν Ἐθῶν. Ἀκούω, ὅτι εἰς τινα κοινόβια παρατίθεται οὗτος καὶ εἰς κοινὴν τράπεζαν. Ὑπερεξέγει εἰσέτι ὁ Σάμιος, (ὁ κατεσκευασμένος βεβαίως· διότι ὁ γνήσιος ἐξάγεται πρὸς ἐμπορίαν εἰς Γαλλίαν) καὶ τὸ γλυκὸ ἄσπρο κρασί ἐν Ἐθῶν, ὡς ἐπιθόρπιον καὶ ἐπιλεκάνιον (σπουλακὴν ἢ σπουλουκάν, σλαβ. λέξις ἐν χρήσει καὶ ἐν Ἡπειρῶ) χρησιμεῦν. Ὁ τοιοῦτος οἶνος λευκὸς ἢ ξανθὸς ἢ κοκκινωπὸς ἔλκεται ἀμέσως ἐκθλιβομένων τῶν σταφυλῶν, λέγεται ἐν Ἑλλάδι πατατράβα ἢ καιροπάτι.

Πιέ, Φλώρο, ἀκόμα μιὰ φορὰ μ' αὐτὸ τὸ κερσπάτι (2)

θὰ ν' ἀνασταίνοντο οἱ νεκροὶ ἂν ἔπιναν κομμάτι (3).

Πάντες οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, μὴδὲ τῶν προφητῶν ἐξαιρουμένων, ἔπλεξαν ὕμνους καὶ διθυράμβους εἰς τὸν θαυματουργὸν τῆς ἀμπέλου καρπὸν.

Ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος ἐξύμνησεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸν οἶνον τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ κατ' ἐξοχὴν βακχικοῦ ποιητοῦ, λυρικώτερον:

(1) V. Hehn Kulturpflanzen und Haustiere' σ. 57.

(2) Γρ. καιροπάτι, διότι ἐκθλιβεται εἰς τὸν κερσὸν τοῦ τρούγου ἀμέσως.

(3) Βαλαωρίτης, ἐκδ. Μαρασλή 1907 σ. 379; καιροπάτι λέγεται ὁ οἶνος, ὅταν ἔλκεται ἅμα πιεσθῶσιν αἱ σταφυλαὶ, καὶ δὲν ἀρῆνεται νὰ ὑποστῇ ζύμωσιν.

Ὄταν πίνω τὸν οἶνον... εὐδουσι αἱ μέριμναι. τί μοι γόων τί μοι πόνων; τί μοι μέλει μεριμνῶν ἵνα ὄναι θανεῖν με δεῖ κἂν μὴ θέλω. πίνωμεν οὖν τὸν οἶνον.

Καὶ ὁ Πανύασις (παρ' Ἀθην. Β 37α) ἐστιχουργεῖ: οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον, ἀνθρώπων δ' ἀγλαός. ὧ πᾶσαι μὲν ἐφαρμόζουσιν αἰοδαί, πάντες δ' ὀργησμοί, πᾶσαι δ' ἐραταὶ φιλότητες, πᾶσας δ' ἐκ κραδίας ἀνίας ἀνδρῶν ἀλαπάζει. πινόμενος κατὰ μέτρον ὑπὲρ μέτρον δὲ χερείων.

Ὁ Ἀθήναιος (Β 40 ας) γράφει ὅτι Σιμωνίδης (ὀπόσπ. 221) τὴν αὐτὴν ἀρχὴν τίθησιν οἴνου καὶ μουσικῆς, ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμωδίας καὶ ἡ τραγωδίας εὑρεσις ἐν Ἰκαρίῳ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν. ἀφ' οὗ δὴ καὶ τραγωδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη ἡ κωμωδία.

Ὁ Πανύασις τὴν παυσίλυπον ἄμπελον δοῦναι βροτοῖς. οἶνου δὲ μηκέτι ὄντος οὐκ ἔστιν Κύπρις, οὐδ' ἄλλο τερπνόν, οὐδὲν ἀνθρώποις ἔτι. καὶ Ἀστυδάμας δὲ φησι: Ὀνητοῖσι τὴν ἀχεσφόρον φιλίππης ἄμπελον. ἀλύπτης ἔφηνεν οἰνομήτορα ἄμπελον. συνεχῶς μὲν γὰρ ἐμπιπλάμενος ἀμελής γίνεται ἄνθρωπος, ὑποπίνων δὲ πάνυ φροντιστικός.

Γενικῶς προτιμᾶται νῦν ἐν Ἀθῶν ὁ μέλας οἶνος, βράζων μάλιστα ἐπὶ 40 ἡμέρας μετὰ τῶν στεμφύλων, οὔτινος καὶ τὸ χρῶμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τέρπει καὶ ἔχει πολλὰς ἀρετάς. τοῦτ' ἐφρόνου καὶ αἱ ἀρχαῖοι, ὡς γράφει ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος: «δυναμικώτατος γὰρ, φασίν, ὁ μέλας οἶνός ἐστι καὶ μένων ἐν ταῖς ἔξεσι τῶν πινόντων πλεῖστον χρόνον. ὁ δὲ λευκὸς ἀσθενής ἐστι καὶ λεπτός. ὁ μὲν τοι κίρρος ξηραντικὸς ὢν πέττει ῥᾶον (3). Εἰς πολλὰ μέρη

(1) Συμποσιακὰ ἡμικῆβια 45 (Lipsiae 1868).
 (2) ἀλαπάζει, ἀποδιώκει.
 (3) Εἰς Ἰλιάδα ΧΙ, 547, (ἐλημμένον ἐκ τοῦ Ἀθην. Ι 26 bc).

τῆς Ἑλλάδος θεωρεῖται ἄριστος ὁ **λιαστός**, ὁ θειλοπεδευθεὶς τῶν ἀρχαίων, ὡς ἐν Ζιατίστη καὶ Μετεώροις καὶ δὴ ἐν Κρήτῃ. Ἐν Πελοποννήσῳ βράζουσι τὸν οἶνον, ὅτε ἀποβαλλόμενος τὸ οἰνόπνευμα καθίσταται ἥττον βαρῦς, ὡς ἔγραφε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης: «εἰ ὁ οἶνος μετρίως ἀφεψηθεῖ πινόμενος ἥττον μεθύσκει (1), ἀλλὰ καὶ πλέον εὐγεστος ὡς γλυκάζων καθίσταται καὶ εὐώδης καὶ μονιμώτερος, ὡς λέγει Διόδωρος ὁ Συκελιώτης: «τοὺς πλείστους ἐψεῖν τὸν οἶνον, εὐωδεστέραν αὐτοῦ καὶ βελτίονα τὴν φύσιν κατασκευάζοντες (3,61). Ἄκρατον οἶνον σπανίως ἔπινον οἱ ἀρχαῖοι, πλὴν τῆς πρωίας βράζοντες αὐτὸν καὶ ἐμβάλλοντες καὶ πέπερι,— τοῦτο εἶναι τὸ **ἀκράτισμα** (κούλατσό), ὅπερ καὶ νῦν ἐν Πελοποννήσῳ ἰδίως—ἄλλως τὴν ἀκρατοποσίαν ἐθεώρουν βαρβαρικόν. Ἄριστη κρασις (2) ἐδίδασκεν ὁ Ἀριστοφάνης, οἶνου δύο μέρη καὶ ὕδατος τρία (Ἰππ. 1187).

2.—Ὁ οἶνος τὸ αἷτιον τῶν κοινῶν συνεστιάσεων καὶ δημοτελῶν ἑορτῶν.—Ὁ Βάκχος μετακομίζων τὴν ἄμπελον ἐξ Ἰνδιῶν.—Ποικιλία οἴνων, ὁ πισσίτης, τὸ οἰνόμελι ἢ μελίκρατον.—Ὁ ζύθος καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἰουλιανοῦ.—Ὁ πελώριος βότρυς τῆς ἀγίας Γραφῆς.—Χῶραι φημιζόμεναι ἐπὶ ἐκλεκτῷ οἴνῳ.—Οἶνοι θαυματουργοί.—Ὁ παλαιὸς οἶνος.—Πῶς ἔπινον οἱ ἀρχαῖοι, τὰ προπόματα καὶ αἱ προπόσεις.—Κυπέλλων 100 εἶδη.—Ἡ τοῦ οἴνου ἀραίωσις.—Ὁ περίφημος Ἰσμαρικὸς τῆς Μαρωνείας.—Μεγαλοφυῖα καὶ οἶνος.—Τὸ περίφημον περὶ ἀμπέλου καὶ οἴνου σύγγραμμα τοῦ Φασισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ οἶνος ὑπῆρξεν ἡ θαυματουργὸς δύναμις, ἥτις ἔδιδεν τὸν προσήκοντα τόνον εἰς τὰς ἑορτάς καὶ τὰ συμπόσια καὶ ἦν τὸ ζώπυρον τῶν θρησκευτικῶν πανηγύρεων(3). Ὡς πρώτη ἀφορμὴ τῶν κοινῶν συνεστάσεων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐλάβεια, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ δημοτελῶν καὶ ιδιωτικῶν θυσιῶν (ταῦτα λέγει ὁ Ἀθήναιος). Πλὴν τῶν πολλαπλῶν ἀφορμῶν πρὸς

(1) Ἀθην. I 429 c.

(2) Ἐντεῦθεν καὶ τὸ κρασί ἔχει τὴν παραγωγὴν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ κάρου σείειν, ὡς ἀστείως λέγουσιν.

(3) Πρβλ. Διονύσια, Ἀνθεστήρια, Ἀθήναια, Ἄλφα.

τὸ συμποσιάζειν, ἐξεπίτηδες παρεσκέυάζοντο, καὶ τὰ «ἀπὸ συμβόλων δεῖπνα», ἐν οἷς ἕκαστος τῶν συνδαιτυμόνων συνεισέφερε ἀνάλογον χρηματικὸν ποσόν, τὸν ἔρανον («ἐπειδὴ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν») (1).

καὶ Ἡσίοδος : «... μὴδὲ πολυζείνου δαιτὸς δυσπέμφελος εἶναι ἐκ κοινοῦ, πλείστη δὲ χάρις δαπάνη τ' ὀλιγίστη» (2).

(ἐνταῦθα ὁ Ἡσίοδ. ἐννοεῖ τὸ «ἀπὸ σφυρίδος» δεῖπνον, καθ' ὃ ἕκαστος ἔφερεν ἐντὸς καλάθιου τὰ φαγητά. Ἄρρ. Ἐπικτ. 4,10 καὶ Ἡσυχ.). Τὰ «ἀπὸ συμβόλων» ἐκαλοῦντο καὶ **συναγώγιμα**. ἔλεγον δὲ **συνάγειν** καὶ τὸ μετ' ἄλλων πίνειν καὶ **συναγώγιον** τὸ συμπόσιον, καὶ **ἐπιδόσιμον** τὴν προαιρετικὴν συνεισφορὰν, ὅθεν ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν «ἐξ ἐπιδομάτων» (Ἀθην. Η 363—4). Οἱ ἐντιμότεροι τῶν πολιτῶν καταλαμβάνουσι τὰ ἄκρα, τὴν **προνομίην** (=ἐντιμος τύπος), ἣτις διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἐσχάτως χώρας ἢ «ἀτίμου κλισίας».

Τὸν οἶνον δὲν ἀνεκάλυψεν ὁ Βάκχος, ἀλλ' οὗτος ἔφερεν εἰς τὴν Θράκην τὴν ἄμπελον, ἐκ τῆς πολυθρυλήτου καὶ θριαμβευτικῆς κατὰ τὴν Ἀνατολήν καὶ τὰς Ἰνδίας ἐκστρατείας αὐτοῦ. Ταύτην ἐξετέλεσε καθήμενος ἐπὶ ὕψους καὶ παραχολιούμενος ὑπὸ τοῦ παιδῶνος αὐτοῦ Σειληνοῦ καὶ ὑπὸ πλήθος θεῶν, Πανῶν, σατύρων τραγοπέδων, ἱερείῶν, βακχίδων καὶ μαινάδων καὶ ἀνδρῶν, ἀντὶ ὕπλων φερόντων θύρσους κεκοσμημένους ὑπὸ γλοερῶν κλάδων ἀμπέλου καὶ συρόντων τράγους εἰς θυσίαν ἕκαστοτε προωρισμένους (3). Ἀπὸ τῆς Θράκης ὁ οἶνος μετεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐν τοῖς Γεωργικοῖς (4) ὁ Βιργίλιος, καὶ ὁ Ἀθήναιος (5) ἀπαριθμοῦσι τὰ διάφορα-εἶδη οἴνων τῶν ἀρχαίων, ἐξ ὧν μαθησόμενοι, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐξετίμων τὰς ἐξαιρετικὰς ιδιότητας τοῦ οἴνου καὶ ἠσχολοῦντο περιπαθῶς εἰς τὴν πολυπλοκὸν καὶ πολυειδῆ κατασκευὴν αὐτοῦ προστιθέμενοι καὶ διαφόρους ἀρωματικὰς καὶ δυναμωτικὰς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ καρποὺς ἀπλῶς ἢ μετ' ἀφεψήσεως. τοιοῦτοι οἶνοι ἦσαν πολλοί, ὧν ἀναφέρω τοὺς γνωστοὺς κατωτέρω.

(1) Ὀδυσ. α, 226. (2) Ἔργα καὶ Ἡμερ. 722.

(3) Παρεμφερῆς παράστασις ἀρχαία εὑρίθται ἐν *Istoria della vite e dal vino in Italia*, τόμ. II, Πίν. 21, σ. 43.

(4) Βιβλ. Β' στ. 89—108.

(5) Βιβλ. Α' 26 a—B. 41.

Συνηθέστατος ἦν καὶ ὁ διὰ πίστεως (ὡς καὶ νῦν γίνεται) ἡ-πισ-
σίτης λεγόμενος, περὶ οὗ ὁ Πλούταρχος λέγει : «τῇ τε γὰρ πίσση
πάντες ἐξαλείφουσι τὰ ἀγγεῖα, καὶ τῆς ρητίνης ὑπομιγνύουσι
πολλοὶ τῷ οἴκῳ, καθάπερ Εὐβοεῖς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ οἱ
περὶ τὸν Πάδον οἰκοῦντες. ἔκ δὲ τῆς περὶ Βιένναν Γαλατείας ὁ
πισσίτης οἶνος κατακομίζεται διαφερόντως τιμώμενος ὑπὸ Ρω-
μαίων» (1). Ἐπι δὲ καὶ οἰνόμελι κατασκευάζον. τούτου ἐκ τριῶν
μερῶν τὸ ἐν ἦν μέλι καλὸν καὶ τὰ δύο παλαιὸς αὐστηρὸς οἶνος,
ὄθεν καὶ μελίκρατον ἐλέγετο « τὸ νῦν οἰνόμελι, ἧ που δὲ καὶ
τὸ νῦν ἐψῆμα ὀνομαζόμενον, ὅπερ ἐστὶν οἶνος ἐξηψῆμενος εἰς
γλυκύτητα (2). ὁ Διοσκουρίδης λέγει ὅτι ὁ μελίτειος οὗτος οἶνος
ἦν μᾶλλον γυναικεῖος, ὃν ἀπελάμβανον ἐμβάλλοντες μύρραν, λι-
βανωτὸν καὶ μάλιστα ἡπίον καὶ φοινικίτην.

Ὁ ζύθος καθ' Ἡρόδοτον ἐσκευάζετο ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ δὲ τὸν
Ξενοφῶντα ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ἐλέγετο κριθίνος οἶνος γινόμενος
ἐκ πυρῶν καὶ κριθῆς. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης γράφει : «λέγεται
δὲ αὐτὸν εὑρεῖν (ὁ Διόνυσος δηλ.) καὶ τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευα-
ζόμενον πόμα, τὸ προσαγορευόμενον μὲν ὑπ' ἐνίων ζύθος, οὐ πολὺ
δὲ λειπόμενον τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας» διὸ καὶ Ἰουλιανὸς ὁ
παραβάτης ἔγραψε «εἰς οἶνον ἀπὸ κριθῆς» τὴν δὲ ἐπιγράμμα :

Τίς, πόθεν εἰς, Διόνυσε ; μὰ γὰρ τὸν ἀληθέα Βάκχον
οὐ σ' ἐπιγινώσκω, τὸν Διὸς οἶδα μόνον.

Κεῖνος νέκταρ ὄδωδε, σὺ δὲ τράγου (3) ἦ ρά σε Κελτοὶ
τῇ πενήνῃ βοτρυῶν τεύξαν ἀπ' ἀσταχύων.

τῷ σε χρὴ καλέειν Δημήτριον, οὐ Διόνυσον,
πυρογενῆ μᾶλλον καὶ Βρόμον, οὐ Βρόμιον. (4)

Ἡ Παλαιστίνη ἦν ἀμπελοφόρος χώρα. Ἡ Ἐξοδος ἀναφέρει, ὅτι
δύο ἄνθρωποι μόλις ἠδύναντο νὰ κομίσωσι βότρυον τῆς γῆς τῆς
ἐπαγγελίας, ὅπερ ἐπιβεβαιουῦται καὶ ὁ Στράβων, ὅτι τὸ σύνθημα
μῆκος τῶν βοτρυῶν ἐνταῦθα ἦν περίπου δύο ποδῶν ἤτοι 0,66
μέτρων (5). Ἡ Ρόδος ἐφημίζετο διὰ τὰς ἀρίστας σταφυλάς, καὶ ὁ

(1) Συμποσ. 5, 5, 1.

(2) Πολυδ. Ὀνομ. σ' 17, ἐκδ. Bathe, Lipsiae 1931, II. σ. 4.

(3) Ἄλλ. τράγην.

(4) Anthologia epigrammatum Palatina et Planudea, ed. H. Stadt-
müller III, I, 1906, σ. 338. πρβλ. καὶ Ἀθην. Δ.152 c.

(5) Εἰς τὸ κατωτέρω περιγραφόμενον σύγγραμμα Storiad ella vit e dal
vino in Italia ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ὑπάρχει πελωρία σταφυλὴ ὑπὸ δύο ἡρώων
φερομένη, καὶ ἐν Σητεῖα τῆς Κρήτης παρήχθη σταφυλὴ σταθμίσασα 11 ὀκάδας.
Βλέπ. κύριον σύγγραμμα: Delitzsch, Die Bibel und der Wein. Leipzig 1885.

οἶνος αὐτῆς ἦν ἐξαιρετος προτιμώμενος διὰ τὰς σπονδάς. ὡσαύτως ὁ τῆς Ἀργολίδος καὶ ὁ Συρακούσιος. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Βιργίλιος ἐξύμνησαν τὸν οἶνον τῆς Μηθύμνης (Λέσβου), ὁ δὲ παρ' Ἀθηναίῳ Ἀντιφάνης ὁ κωμικὸς τὸν Φλιάσιον. Ὁ Πλίνιος ἐπαινεῖ τὸν Κύπριον, τὸν Σικυώνιον, τὸν Τελμησικόν, τὸν Τριπολιτικόν, τὸν Βηρύτιον, τὸν Τύριον καὶ τὸν Μυκῶνιον (ἐν Μυκῶνῳ τὰ νομίσματα ἔφερον ἀφ' ἐνὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βάχχου καὶ ἀφ' ἑτέρου βότρυον καὶ σπέρμα κριθῆς). Καὶ ἡ Ἄνδρος ἐφημιζετο ἐπὶ ἀφθόνῳ παραγωγῇ οἴνου καὶ ἰδιαζούσῃ τοῦ Βάχχου λατρεία. ὁ τε Πausanias καὶ ὁ Πλίνιος ἱστοροῦσιν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐν τῷ τοῦ Διονύσου ἱερῷ πηγῇ Θεοδαΐσια καλουμένη; ἀφ' ἧς κατὰ τριετίαν, ὅτε ἐτελεῖτο μέγалоπρεπῶς ἡ ἑορτὴ τοῦ Βάχχου, ἔρρεεν αὐτομάτως οἶνος ἐπὶ ἑπτὰ κατὰ συνέχειαν ἡμέρας.

Ἀναφέρονται καὶ οἶνοι θαυματουργοί. οὕτω κατὰ τὸν Αἰλιανὸν ὁ τῆς Ἡραίας οἶνος καθίστα γονίμους τὰς γυναῖκας, ὁ δὲ τῆς Κερυνίας ἐπέφερεν ἄμεσον ἔκτρωσιν τῶν ἐγκύων· ὅθεν καὶ συνήθως ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν ἐνοχῇ ἐγκύων. Ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ἔτι ἐπῶν μανθάνομεν, ὅτι ὁ οἶνος παλαιούμενος προσκτᾶται ἐκτάκτου ἰδιότητος πλεονεκτήματα· διὸ καὶ ὁ Νέστωρ ἠρέσκετο εἰς τοὺς παλαιούς οἶνους, ὡς ὁ Ὀμηρὸς ἀναφέρει, ὅτι οὗτος διετήρει 11 ἐτῶν οἶνον. ὁ δὲ Πλίνιος λέγει, ὅτι ρωμαϊκὸς οἶνος διατηρηθεὶς περὶ τὰ 200 ἔτη ἔλαβε τὴν σύστασιν πεπηγὸτος μέλιτος. Ἀρχαῖος ἰατρὸς (παρ' Ἀθην. Α 26 a) ἔγραφεν : «ὁ παλαιὸς οἶνος οὐ πρὸς ἡδονὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγιείαν πρόσφορος· πέσσει γὰρ μᾶλλον τὰ σιτία καὶ λεπτομερῆς ὢν εὐανάδοτος ἐστίν, δύναμιν τε ταῖς σώμασιν ἐμποιεῖ· διὸ καὶ ὁ Πίνδαρος εἶπε : «παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων» (IX, 48). Ὁ Εὐβουλος ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ὢν μετὰ τινος ἔγραφε πικρίας :

ἄτοπον, τὸν μὲν οἶνον εὐδοκιμεῖν αἰεὶ
παρὰ ταῖς ἐταίραις τὸν παλαιόν, ἄνδρα δὲ
μὴ τὸν παλαιόν, ἀλλὰ τὸν νεώτερον (1)

Οἱ γέροντες ἐν Ἀθῶν προτιμῶσι βεβαίως τὸν παλαιὸν οἶνον ἐπαναλαμβάνοντες τὸ δημῶδες :

τὸ γάλα τρέφει τὸ παιδί, τὸ ἥλιος τὸ μωσχάρι
καὶ τὸ παλαιὸν κρασὶ κάμνει τὸ γερὸν παληκάρι.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ οἱ ἀρχαῖοι ἔπινον ὀλίγιστον

(1) Ἀθην. Α 257.

οἶνον καὶ μόνον κατὰ τὰ ἐπιδόρπια μετὰ τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς σπονδὰς ἔπινον ἐλευθεριώτερον, ὅτε συγχρόνως ἢ ἔπαιζον διάφορα παίγνια καὶ τὸν κότταβιν ἢ ἦδον καὶ ἠκροῶντο ἀοιδῶν καὶ μουσικῶν ἢ συνεζήτουν. Κατ' ἀρχὰς ἔπινον ὅλοι ὁμοῦ ἀπὸ κυπέλλου ἐκ κέρατος βυδὸς κατεσκευασμένου καὶ περιφερομένου δι' ὄλων τῶν συμποτῶν. κατόπιν κατεσκευάσθησαν ἴδια κύπελλα, ὥστε ἐπὶ Σωκράτους ἦσαν ταῦτα τόσῳ βαθέα, ὥστε σκωπτικῶς ὠνομάζοντο φρέατα (1). Τὰ πρῶτα πόματα ἐλαμβάνοντο εἰς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων καὶ εἶτα εἰς τὴν τῶν συμποτῶν καὶ ἀπόντων φίλων. Ταῦτα ἐλέγοντο *προπόματα* καὶ ἐγίνοντο ἐν ἀρχῇ τῶν δείπνων (2). ἄλλαι δὲ ἦσαν αἱ *προπόσεις*, αἵτινες ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῶν εὐθυμούντων τῶν συνδαιτυμόνων (I 432), καὶ προπίνειν σημαίνει «τὸ ἐτέρῳ πρὸ ἐχυτοῦ δοῦναι πιεῖν» (IA 498c). Τὸ σύστημα τοῦτο ἠὺδοκίμησε καὶ εἰς τοὺς ἔπειτα χρόνους. ἔπινον τόσα πόματα ὅσα γράμματα ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ χαιρετωμένου προσώπου. Καὶ ὅμως, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς ἱστορικούς, οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες ἐπενόησαν τὴν τοιαύτην εἰς τὰς προπόσεις κατάχρησιν, σπανιώτατα ἀπήρχοντο τῶν συμποσίων ἕξοινοι. Τοῦτο ἐπετυγχάνετο πρῶτον, διότι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἰσχυρὸν ὀργανισμόν, καὶ δεύτερον, διότι ἀνεμείγνουν μεγάλην ποσότητα ὕδατος. Ἐν γένει οἱ οἶνοι τῶν ἀρχαίων ἦσαν παχεῖς καὶ ἰσχυροί, διὰ τοῦτο ἐπεβάλλετο ἡ ἀρλίωσις. Ὁ Πλούταρχος γράφει: «ἀφαίρει γὰρ ἡ κρᾶσις τοῦ οἴνου τὸ βλαπτόν, οὐ συναναιρούσα τὸ χρήσιμον»

(1) Ὁ Ἀθήναιος ἐν τῇ IA' ἐπιπέφ' ἀναφέρει τὰ διάφορα εἶδη τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κυπέλλων (κεφ. 22-110): ἀγκύλη, ἀκάτος, αἰῶτον, ἀροχλον, ἀλείσιον καὶ δέπας, ἀμαλθείας κέρα, ἀμφυξίς, ἀμυστις, Ἀντιγονίς, ἀναφαία, ἀρυβάλλος, ἀργυρίς, βκτιάκιον, εἴσσα, εὐκαλίς, εἴκος, εομβύλιος, βρομιάδες, γραμματικὸν ἔκπωμα, γυάλας, δεῖνος, δέπαστρον, δακτυλωτόν, ἐλέφας, ἔζυπτιδες, Ἡράκλειον, ἡθάνειον, ἡμίτομος, θηρίκλειος, Ἴσθμιον, κάδος, καθίσκος, κάνθαρος, καρχήριον, κάλπιον, κελέστη, κέρα, κέρνος, κισσύθειον, κιθώριον, κόνδου, Κονώναιος, κοτύλος, κοτύλη, κοτταβίς, κρατάνιον, κρουναία, κυαθίς, κύλιξ, κυμβία, κύπελλον, κύμβη, κώθων, λαβρώνια, Λάκαιναι, λεπαστή, λοιβάσιον, Λέσειον, λουτήριον, λυκιουργεῖς, μετάνιπτρον, μαστός, μαθαλίθης, μάνης, Νεστορίς, ἔλμος, ἐξύθαφρον, οἰνιστήρια, ἔλλιξ, Παναθηναϊκόν, πρόαρον, πελικάϊ, πενταπλόα πενταχόν, πλῆσιχόη, πριστίς, προχύτης, Προυσίας, ρέοντα, ρυσίς, ροδιάς, ρυτόν, σαννάκια, Σελευκίς, σκαλλιον, σκύφος καὶ σκύφος, τραγέλαφος, τριήρης, ὑστιακόν, φιάλη, φθοῖς, φιλοκτησία, χοννοί, χαλκιδικὰ ποτήρια, χυτροῖδες, ψυγεὺς καὶ ψυκτήρ, φιδός, ὠσοκυρία, ὠόν. Ἐναντι τῆς ἑκατοστῆς, ταύτης τῶν οἰνοφόρων δοχῶν τοῦ ἀρχαίου τρικλίνου, τίθισθῆ μεχρὶ σήμερον; τὸ ποτήριον καὶ ἡ κούπα!

(2) Ἀθην. Β 58 c.

(Ποιητ. ἀκουσμάτων 1). Ὁ οἶνος π. χ. τῆς Θάσου παρὰ πάντων ἱστορεῖται ὡς ὁ ἰσχυρότατος ὅθεν πινόμενος / σύνεκιρνατό μετὰ εἰκοσαπλασίῳ καὶ πλέον ποσότητος ὕδατος. Ὁ Ὅμηρος διηγεῖται ὅτι διὰ Θασίου ἀκράτου οἴνου ὁ Ὀδυσσεὺς κατώρθωσε νὰ μεθύσῃ τὸν πελώριον κύκλωπα Πολύφημον, ὃν οὕτως ἐφόνευσεν. Περιφημότατος πάντων ἦν ὁ ἐν Ἰσμάρῳ τῆς Μαρωνείας (ἐν Θράκῃ) παραγόμενος οἶνος, ὁ δοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος Μάρωνος τῷ Ὀδυσσεῖ :

δῶκε δέ μοι κρατῆρα πανάργυρον αὐτὰρ ἔπειτα
οἶνον ἐν ἀμφορεῦσι δυῶδεκα πᾶσιν ἀφύσσας
ἠδύν, ἀκηράσιον, θεῖον ποτόν. οὐδέ τις, αὐτὸν
ἠεῖδῃ δμῶων οὐδ' ἀμφιπόλων ἐνὶ οἴκῳ.
ἀλλ' αὐτὸς ἄλογός τε φίλος ταμίη τε μί' οἴῃ.
Τὸν δ' ὅτε πίνοιεν μελιγδέα οἶνον ἐρυθρόν,
ἐν δέπας ἐμπλήσας ὕδατος ἀνά εἴκοσι μέτρα
χεῦ. ὁδμή δ' ἠδεῖα ἀπὸ κρητῆρος ὁδῶδει
θεσπεσίη.

Ὀδυσσ. I, 203—11.

Πολλοὶ τῶν διασῆμων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος ἔθουον ὑπερβάλλοντως τῷ Βάκχῳ· π. χ. ὁ Ἀγαμέμνων ἠνειδίζεται ὡς πολυπότης ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως : «οἴνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων», καὶ δὴ ὁ Νέστωρ, ὃν πολλάκις ὁ θόρυβος τῆς μάχης κατελάμβανε πίνοντα.

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθε ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης. (Ἰλιάδ. Ε. 1.

Ὁ Αἰσχύλος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ Ἀθηναίου, ὅτι μεθύων ἔγραφε τὰς ἐξόχους τραγωδίας ὅθεν καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ δραματικὸς Συφοκλῆς ἔλεγε πρὸς αὐτόν : (1) «Αἰσχύλε, εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὖν οὐκ εἰδῶς γε ποιεῖς». Ἐπίσης καὶ ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης, ὅστις καὶ ὠνόμασε τὸν οἶνον γάλα Ἀφροδίτης, καὶ ὁ Ἀλκαῖος μεθύοντες ἐποίουν. Καὶ ὁ ἠδυμελής Ἀνακρέων ψάλλει :

Ἐγὼ γέρων μὲν εἰμι, νέων πλεον δὲ πίνω,
καὶ ὁμολογεῖται ὅτι οὕτως ἔλεγε πρὸς αὐτόν : (1) «Αἰσχύλε, εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὖν οὐκ εἰδῶς γε ποιεῖς». Ἐπίσης καὶ ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης, ὅστις καὶ ὠνόμασε τὸν οἶνον γάλα Ἀφροδίτης, καὶ ὁ Ἀλκαῖος μεθύοντες ἐποίουν. Καὶ ὁ ἠδυμελής Ἀνακρέων ψάλλει :

(1) Ἀθ. γ. I 428f.

Λέγεται δὲ πολλὰ πίων ἀπέθανεν ὁ Ἄνακρέων. (« Ἀθην. 429ab)». Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἦν διάσημος οἰνοπότης. Κατὰ τὰς Ἰνδίας κηρύξας ἀγῶνα πολυποσίας, ἐνῶ 35 μὲν ἀπέθανον, ἐνῶ διηγωνίζοντο, «ὁ δὲ πλεῖστον πίων καὶ νικήσας, ἔπιε μὲν ἀκράτου οἴνου χάσας τέσσαρας (ἢ 13 ὄκ.), ἐβίωσε δὲ μόνον ἡμέρας τέσσαρας» (1). Γνωστός δὲ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὡς φίλινος, «ἐφ' ᾧ καὶ ἐσεμνύνετο. οἱ δὲ φιλομακεδόνες ἐν Ἀθήναις διεφήμιζον τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ βασιλέως· ὅθεν καὶ ὁ Δημοσθένης ἔλεγε, ὅτι δὲν εἶναι τοῦτο πλεονέκτημα βασιλέως, ἀλλὰ κοινοῦ σπόγγου!» (2)

Ἐν γένει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ πίνειν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν τῶν σπουδαίων προτερημάτων καὶ ἐν Ἀθήναις συμποσίαρχοι διωρίζοντο οἱ «μήτε τῷ μεθύειν εὐάλωτοι, μήτε πρὸς τὸ πίνειν ἀπρόθυμοι».

Περὶ ἀμπέλου καὶ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις βλέπε τὸ νεοφανὲς περισπούδαστον σύγγραμμα.

A. MA RESCALCHI — G. DALMASSA

Storia della vite e del vino in Italia Vol. I. Milano

MCMXXXI — X° fascista — presso arti Grafiche Enrico Gualdoni Vol. I, 4ον, σ. XVI, 290.

Vol. II, σ. XI, 497.

(Ἐκδόσεις ἐπιπέδου ἔτι δύο τόμοι).

Ἐκδόσεις πολυτελεστάτης πρωτοβουλίας τοῦ Μουσουλίου ἐκδιδομένη καλλιτεχνικῶς ἐπὶ στυλινῶν βασιλικῶν χάστων μετὰ καὶ ἐγχρωμῶν καλλιτεχνικῶν εἰκόνων.

Ο Ἰ τὸμος περιλαμβάνει

Μέρος Α. Giovanni Negri, Viti fossilie, viti preistoriche in Italia.

Μέρος Β. Goffredo Bendinelli, La vite e il vino nei monumenti antichi in Italia.

Τόμ. II. Μέρ. Α'. Lorenzo Dalmasso, La vite e il vino nella letteratura romana.

Μέρ. Β'. Renalto Soriga, La vite e il vino nella letteratura e nelle figurazioni ilaliene del medioeno.

Μέρος Γ'. Guido Marangoni, La vite e il vino nelle arti figurative italiane de Leonardo ai nostri giorni.

(1) Βλ. Ἀθην. I 434.

(2) Ἀθην. I 435 ad.

3. Εἶδη οἴνων ὡς πρὸς τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν. — Περιγραφὴ τῶν σπουδαιοτέρων οἴνων. — Διάφοροι ἐξ οἴνουσκευασίαι. — Ὁ ἀνθοσμίας καὶ ὁ δευτερίας (λάγγερον). — Ἐκ τοῦ δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου ιδιότητες τῶν οἴνων. — Περὶ ἀκράτου καὶ κεκραμένου. — Ὁ «γερούσιος» τοῦ Ὀμήρου. — Περὶ ἰταλικῶν οἴνων. — Οἴνοι ἑλληνικοὶ διαφόρων χωρῶν. — Ἡ Σκυθικὴ ἀκρατοποσία. — Πάσσος, γυναικεῖον πόμα.

Διέκρινον οἱ ἀρχαῖοι κυρίως τρία εἶδη οἴνου, τὸν μέλανα ἢ ὑπέρυθρον (παρ' Ὀμήρῳ *αἶθρον* οἴνος), τὸν λευκὸν καὶ τὸν κίρρον ἢ κίτρινωπὸν. Ὁ μὲν μέλας, ὡς ἐλέγθη, ἐνομίζετο δυνατώτατος καὶ θρεπτικώτατος, ἦττον ὁ στυφρὸς (στυφρός) ἢ στυπτικός, ὁ μὴ γλυκάζων, μᾶλλον δὲ ὁ γλυκάζων, ὅστις παχύνων μᾶλλον τὰ ὑγρά ἦττον παρενοχλεῖ τὴν κεφαλὴν καὶ μένει ἐν ταῖς ἔξεσι τῶν πινόντων ἐπιπλεῖστον χρόνον. ὁ δὲ λευκὸς ἐθεωρεῖτο λεπτὸς καὶ ἀδύνατος, θερμὸς καὶ ἔχων τάσιν ἀνωφερῆ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν κεφαλὴν διάπυρον ποιεῖ, ὁ δὲ κίρρος ἦν ξηραντικός καὶ ἐθεωρεῖτο πεπτικώτερος.

Ἀπερίγραφτος σχεδὸν ἀποβαίνει ἡ τῶν οἴνων ποικιλία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀφθονίαν τῆς ἀμπέλου, ἣτις παρουσιάζεται ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ γῆ· διὸ ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μόνον τοὺς κυριωτέρους καὶ ἐξαιρέτους αὐτῶν. Καὶ ἐκ μὲν τῶν οἴνων τῆς ἑλλην. ἡπείρου καὶ Πελοποννήσου διεκρίνοντο ὁ **Σικυώνιος** καὶ ὁ **Φλιάσιος**. ἐκ δὲ τῶν νήσων ὡς Χίος οἴνος ἦν ἄριστος καὶ τίμιος ὁ ὑπέρυθρος ἢ μέλας **Ἀριούσιος**. Ἀλλὰ λέγεται ὅτι καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς Χίοις ἡ τοῦ οἴνου κατασκευὴ, ὡς καὶ τὸ φυτεύειν καὶ καλλιεργεῖν ἀμπέλους. Ὁ δὲ **Δέσβιος** ἐπαινεῖται ὡς ἡδιστος καὶ νεκταροσταγῆς, μάλιστα ὁ παλαιός, προτιμώμενος ἐνίοτε καὶ αὐτοῦ τοῦ Θασίου. Οὗτος δὲ ἐθρυλεῖτο ὡς μὴ μεθύσκων, καὶ ἐκπαλαί εἰσήγετο εἰς Ἀθήνας καὶ μάλιστα ἐφθανε καὶ μέχρι τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, καὶ ὁ **Πεπαρήθιος** διεκρίνετο ἐπὶ ἠδύτητι καὶ μονιμότητι διατηρούμενος ἐπὶ ἔτη ἕξ. Ἡ Θράκη, ἡ παραλία ἐν γένει καὶ αἱ περὶ αὐτὴν νῆσοι, ἐφημίζοντο ὡς εὔοινοι, καὶ ἐπίσημος ἦν ὁ **Μενδαῖος** καὶ ὁ ἐκ τοῦ Ὀμήρου γνωστὸς **Μαρωνεῖτης** καὶ **Ἰσμαρικός**. Καὶ ἡ Ἰκαρία ἀναφέρεται ὡς παράγουσα ἐξαίρετον οἶνον· διότι ὑποτίθεται ὑπὸ τινων, ὅτι ἐνταῦθα ἀνήκει ὁ ἐκ τοῦ Ὀμήρου γνωστὸς **Πράμνιος** ἢ Πράμνειος οἴνος (ἀπὸ τοῦ ὄρους Πράμνου). ἦν δὲ οὗτος αὐστηρὸς καὶ σκληρὸς καὶ εἶχε διαφέρουσαν δύναμιν· διὸ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης πρὸς τοῦτον τὸν μὴ ἀγαπώμενον ἐν Ἀθή-

ναις παραβάλλει τούς τραχεῖς ποιητάς, λέγων, ὅτι ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων οὔτε ποιηταῖς σκληροῖς καὶ ἀστεμφέσιν ἤδεται οὔτεπραμνίοις σκληροῖς οἴνοις, οἵτινες συνάγουσι τὰς ὀφρῦς τε καὶ τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἀνθοσμία καὶ πέπονι νεκταροσταγεῖ (1). ἔπινον λοιπὸν τὸν γλυκάζοντα, ὅστις οὐ βαρύνει τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸν Ἴπποκράτην: «ὁ γλυκὺς ἤσσοδν ἐστὶ καρηβαρικὸς τοῦ οἴνωδεος καὶ ἤσσον φρενῶν ἀπτόμενος καὶ διαχωρητικώτερος...» (2). Πάντες ὁμῶς οὔτοι οἱ ἑλληνικοὶ οἴνοι ὑπελείποντο πολὺ τῶν μετὰ ταῦτα περιφῆμων ἰταλικῶν, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῶν πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ Σικελίας ἤσκειτο ἐπιμελῶς ἡ ἀμπελοουργία ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ὡς ἐπιτηδειοτάτῃ (3). Πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ὁ Γαληνὸς γινώσκει ἀκριβῶς καὶ ἐκτίθησι τὰς ιδιότητας αὐτῶν καταλέγων ὑπὲρ τοὺς 30, ὧν ὡς ἀρίστους ἐξαίρει τὸν Φαλερεῖνον, Τιβουρεῖνον καὶ Καίκουρον.

Πρὸς τοῦτοις ἐκ τοῦ οἴνου οἱ ἀρχαῖοι παρεσκευάζον καὶ διαφοροὺς πρὸς ἐδωδὴν σκευασίας, τὰ σιρόπια καὶ ρετσέλια, ὡς λέγομεν νῦν, καὶ ἐν γένει παντοῖα γλυκίσματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ κατάλληλως παρεσκευασμένος οἴνος ἦν εἶδος ἡδυπότου· ὅθεν τὸν εἰς ὑπερβολὴν βεβρασμένον οἴνον ἐκάλουον *ἔψημα*, καὶ *γλυξιν* τὸν ἔχοντα τὸ ἔψημα τοῦτο οἴνον, *σίραιο*ν (σιρόπιον) τὸν ἐκ τοῦ γλεύκου ἠψημένον γλυκύν· (ὁ δὲ μὴ ἠψημένος οἴνος ἐκαλεῖτο *ἀπυρρος*). Ἀνεμείγνυον τὸν οἴνον μύροις διαφοροῖς, καὶ οἱ οὕτω κεκραμένοι ἦσαν περιζήτητοι ὡς ἀρωματῖται οἴνοι, χυμοῖς διαφορῶν ὀπωρῶν ἢ βοτανῶν ἢ ἀνθέων ἡδυσμένοι ὡς ἀλόη, σμύρνα, κινναμώμω, κρόκω, νάρδω, κασία, ὑσσώπω, ἀψινθίω κττ. Μετὰ μέλιτος συγκιρνῶμενος ὁ οἴνος ἀπετέλει τὸ *μελικρατον* ἢ οἴνομελι, ὡς εἴπομεν, ὁ δὲ *ἀνθοσμίας* κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ γλεύκου ἢ τοῦ οἴνου ἀπλῶς ἐπιχεομένου ἐνὸς χοέως θαλασσίου ὕδατος εἰς 50 χόας γλεύκου. Ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἀρωμάτων συνεσκευάζετο οἴνος παρὰ τοῖς νέοις κωμικοῖς ἀπαντώμενος τὸ *τρίμμα*, ἢ ὁ σαπρίας λεγόμενος, ὃν περιγράφει ὁ Ἑρμιππος, ὡς ἐλέχθη. Ἐπὶ πλέον παρῆγον οἱ ἀρχαῖοι μετὰ τὴν ἐκροὴν (τὸ τράβηγμα) τοῦ καλοῦ οἴνου καὶ τὸν *δευτερίαν* ἐπιχεομένου ὕδατος καὶ διαμένοντος ἐπὶ ἡμέρας μετὰ τῶν στεμφύλων ἢ βρυτίων, ὅστις ἐκαλεῖτο *τρυγηφάνιος*, τρύξ ἢ τρυγίας οἴνος, ἢ

(1) Ἀθην. Α 30c.

(2) Τόμ. II σ. 332 Littre.

(3) Βλέπ. Curtel, La vigne et le vin chez les Romains.

καὶ ἐξεστηχώς, ἐκτροπίας, ὀξίνης καὶ ὀξώδης (1). ὑπῆρχε χρησιμὸς τὸ πάλαι ὅστις ἔλεγε :

πῖν' οἶνον τρυγίαν, ἐπεὶ οὐκ Ἀνθηδόνα γαίεις
οὐδ' ἱεράν ὑπέραν, ὅθι καὶ ἀτρούγον οἶνον ἐπίνας (2).

Ὁ τρυγίας ἐν Ἀθῶ λέγεται **λάγγερον** (ἀρχ. λάκυρος) καὶ προσφέρεται εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ πλανοδίους, κατ' ἐξαίρεσιν δ' ἐν Λαύρα καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς. Οἱ δὲ σπαγγοραμένοι τῶν κελλιωτῶν οἰκονομοῦντες πρὸς ἐμπορίαν τὸν καλὸν οἶνον ἐξοδεύουσι κατὰ πρῶτον τὸν τρυγίαν, καὶ πολλάκις ἀηδιάζοντες αὐτὸν ἀναφέρουσι παραμυθούμενοι τὸ Δαβιτικὸν «καὶ ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη», ἀλλὰ θεωρεῖται ἐν γένει ὁ χεῖριστος.

Ἐκ τοῦ δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου. Βιβλ. Α'. 48ε. (3).

Ἴνα ὁ φιλάρχαιος ἀναγνώστης ἀκριβεστέραν περὶ τῆς παρ' ἀρχαίους οἰνολογίας σχηματίσῃ γνώμην, ἀρυόμεθα περιληπτικῶς καὶ σχεδὸν κατὰ λέξιν τὰ σχετικὰ ἐκ τοῦ μοναδικοῦ τούτου τῆς ἀρχαίου βιβλίου (4). Ὁ Ἀθηναῖος ἀποδεικνύων τοὺς Ἕλληνας κατ' ἐξοχὴν φιλοῖνους προτάσσει τὸ περὶ διαφορῶν οἶνων βιβλίον. Δέον πᾶς τις νὰ γνωρίζῃ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀπεύφευγον τὸν ἀκρατον οἶνον ἐξαιρετικῶς ἀκρατον ἐπίνον μόνον ἐν τέλει, ὅπερ ἔλεγετο **πρόποσις**, ὡς λέγει ὁ Θεόφραστος : «τὸν ἀκρατὸν οἶνον τὸν ἐπὶ τῷ δειπνῶ διδόμενον, ὃν δὴ λέγουσιν ἀγαθοῦ δαίμυτος εἶναι πρόποσιν, ὀλίγον τε προσφέρουσιν, ὡς περ ἀναμίμνησκόντες ἤ ἢ γεύσει τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ δωρεάν, καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν διδάσιν ὅπως ἢ ἐλάττωσιν τὸ πινόμενον (693hd)». Τοῦτο ἀκριβῶς διέσωθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διότι ἐν τῇ ἀγίᾳ κοινωνίᾳ τίθεται ἀκρατὸς καιεῖς τρυῖς μεταλαμβάνοντες (ἐν Ἀθῶ) δίδοται ὀλίγος μετὰ τὴν μετὰ

πρόποσιν καὶ ἀκρατον οἶνον.

(1) Ὁ δὲ φαῦλος οἶνος δευτερίας, ἐξεστηχώς, ἐκτροπίας, ὀξίνης καὶ ὀξώδης. ὁ μόνος δευτερίας καὶ τρυγηθάνιος ἐκαλεῖτο τὸν δὲ οἶνον καὶ τρύγα ἐκάλουν (Πολύδ. Ὀνομ. ἐκδ. Bèthie, Lipsiae 1931, τόμ. II, βιβλ. Σ', 17, σ. 5). Ὁδὸς ἔλεγετο καὶ θάμνα Γεωπ. 6, 18, 2: «ἐκ τούτων τῶν στεμφύλων τρύβην ἐπιχωρίως καλοῦσι θάμνιν, οὐκ ἀηδὲς πόμα τοῖς ἀγροίκοις γίνεται».

(2) Ἀθην. Α 36 b. καὶ ἀναφέρεται ἐπὶ τῷ ἀκρατῷ οἶνῳ.

(3) Ὡς γνωστὸν τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἐσώθη δυστυχῶς ὁλόκληρον ὡς καὶ τὸ Β', εἰς δὲ γίνεται ἡ συνέχειά περὶ οἴνου. Καὶ εἰς μὲν τὸ Α' ἀπαριθμοῦνται τὰ εἶδη καὶ ἐξετάζονται αἱ ιδιότητες αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ Β' πάθεν κατατάσσεται ἡ ἀμπελος καὶ ὁποῖαν τοῦ οἴνου χρῆσιν ἐποιοῦντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ἐνταῦθα τὰ σχετικὰ κεφάλαια τῶν δύο τούτων βιβλίων περιληπτικώτερον ἐκτίθενται.

(4) Ἐκ δευτερευούσης καὶ βιβλίου ἀναφορᾶς ἐπὶ τῷ βιβλίῳ (5).

(5)

ληψιν, ἵνα πλύνωσι τὸ στόμα. Καὶ εἰς μίαν ἄλλην περίστασιν δικαιολογοῦσιν ἐπιδεικτικῶς οἱ ἀγορεύεται τὴν ἀκρατοποσίαν, ὅταν παρατίθεται πέπων ἐπὶ τῆς τραπέζης, προφέροντες καὶ τὸ τοῦ Ἰπποκράτους: ὅτι ἐκ τῆς πέπωνος οἴνου οὐδὲν κατ' ἄλλους: ζακράτω οἴνω, ἀλλὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὅπερ δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ γράφων, ὅτι ἔπαθε γευσάμενος.

Περίφημον διὰ τὴν οἰνοκρασίαν εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς ἐπιγράμμα
331. ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ.

Ἐφ' ὕδατι καὶ οἴνω κερναμένοις
καὶ Νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρός ἤλαθ' ὁ καῦρος,
νύψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον
τούνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος, ἦν δὲ νῖν εἴργης,
μίγασθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Anthol. gr. Palatina.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ ἀνέχδοτον τοῦ Φιλοχόρτου, ὅτι ὁ τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς Ἀμφικτύων διδάχθεις παρὰ Διονύσου τὴν τοῦ οἴνου κρᾶσιν, πρῶτος ἀνέμειξεν ὕδωρ εἰς τὸν οἴνον. «διὸ καὶ ὀρθοὺς γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους οὕτω πίναντας, πρότερον ὑπὸ τοῦ ἀκράτου καμπτομένους». τούτου ἕνεκα καὶ βωμὸν «ὀρθοῦ Διονύσου» ἔστησεν «ὑπόμνημα ποιούμενος τοῖς χρωμένοις τῆς κράσεως.....» καὶ θέσμιον ἔθετο προσφέρεσθαι μετὰ τὰ σιτία ἀκρατον μόνον ὅσον γεύσασθαι, δείγμα τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ λοιπὸν κεκραμένον (IE 693e). Καὶ ὁ Ὅμηρος ἐπαινεῖ τὸν οἴνον τὸν ἐπιδεχόμενον ἱκανὴν κρᾶσιν (=ὅποιος συκάνει νερὸ πολὺ), καὶ τοιοῦτος ὁ παλαιὸς οἴνος, ὃν ἀπὸκαλεῖ «γερούσιον» διότι μᾶλλον θερμὸς γίνεται παλαιούμενος. Τινὲς τὴν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Διονύσου φυγὴν λέγουσιν, ὅτι σημαίνει οἰνοποιίαν, ἥτις ἐγένετο τὸν παλαιὸν καιρὸν γνωστὴ. «ἠδὲ γὰρ εἶναι τὸν οἴνον παρεγγεομένης θαλάσσης». Ἐπαινῶν δὲ ὁ Ὅμηρος τὸν μέλανα οἴνον πολλάκις αὐτὸν αἴθοπα καλεῖ διότι οὐ μόνον δυναμικώτερος εἶναι, ἀλλὰ καὶ διαρκέστερος. Ὁ Θεόπομπος ἀναφέρει, ὅτι παρὰ Χίους τὸ πρῶτον ἀνεφάνη ὁ μέλας οἴνος: διότι οὗτοι ἔμαθον πρῶτοι νὰ φυτεύωσι καὶ νὰ καλλιεργῶσιν ἀμπέλους παρ' Οἴνοπιωνος τοῦ Διονύσου, ὅστις ἐγένετο ὁ οἰκιστὴς τῆς νήσου, ὅθεν καὶ μετεδόθη εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. ὁ δὲ λευκὸς οἴνος

ἀδύνατος καὶ λεπτός καὶ ὁ ξανθὸς χωνεύει εὐκολώτερον
ξηραντικὸς ὢν.

48. Περὶ τοῦ Ἰταλικοῦ οἴνου, λέγει ὁ σοφιστὴς Γαληνός,
ὅτι ὁ Φαλερινὸς οἶνος πίνεται ἀπὸ 10—20 ἐτῶν παλαιού-
μενος, ὁ παλαιότερος φέρει κεφαλαλγίαν καὶ ἐκνευρισμόν. Ἦσαν
δύο εἶδη, ὁ αὐστηρὸς, (ἐπίστυφος, μπρούσιχος) καὶ ὁ γλυκάζ-
ων. καὶ ὁ Ἄλβανὸς δύο εἰδῶν ἦτο, ὁ γλυκάζων καὶ ὁ ὀμ-
φακίας· ἀμφότεροι δὲ μετὰ 15 ἔτη εὐρίσκονται εἰς ἀκμὴν.
Ὁ Συρεντῖνος μετὰ 25ετίαν ἀρμόζει νὰ πίνηται, καὶ ὁ
Ρηγῖνος παχύτερος τοῦ Συρεντίνου μετὰ 15ετίαν. ὠφέλιμος
καὶ ὁ Πριούερνος ὡς ἀραιότερος καὶ ἦττον κεφαλαλγῆς,
ὡς καὶ ὁ Φορμιανὸς πλέον ἀργεῖ ὁ Τριφολῖνος,
ὁ δὲ Στατανὸς εἶναι ἐκ τῶν πρώτων οἴνων, παρόμοιος τῷ
Φαλερινῷ, ἐλαφρότερος δὲ καὶ ἀνεκτός. Ὁ Τιβουρτῖνος
ὢν λεπτός εὐκόλως ἐξατμίζεται, γίνεται μετὰ 10ετίαν, καὶ ὁ
παλαιότερος καλλίτερος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιγράφονται
καὶ οἱ ἐξῆς οἴνοι: ὁ Λαβικανὸς ἠδύς καὶ λιπαρὸς τῇ γεύσει,
ὁ Γαυρανὸς κάλλιστος, εὐτονὸς καὶ παχὺς καὶ ἀνώτερος τούτου
ὁ Πραϊνεστῖνος, ὁ Μαρσικὸς αὐστηρὸς καὶ εὐστό-
μαχος, ὁ Οὐλβανὸς ἐλαφρὸς, ὁ Ἀγκωνιτανὸς χρηστὸς
καὶ λιπαρὸς, ὁ Βυξεντῖνος ὀμφακίας, ὁ Οὐελίτερ-
νος ἠδύς εὐστόμαχος, ὁ Καληνὸς κοῦφος καὶ εὐστόμαχος
ὁ Κάικουβος εὐγενὴς καὶ εὐτονὸς, ὁ Φουνδανὸς
ὄστις εὐτονὸς καὶ πολύτροφος ἐπηρεάζει τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν στό-
μαχον· διὸ οὐ πολὺς ἐν συμποσίοις πίνεται. Πάντων δὲ τούτων
ὁ Σαβῖνος ἐλαφρότερος, ὁ Σιγνῖνος παλαιού-
μενος ἀριστος, ὁ Νουμεντιανὸς μέτριος, ὁ Σπωλητῖνος
πινόμενος ἠδύς καὶ τῷ χρώματι χρυσιζει, ὁ Αἰκυανὸς
ὄμοιος τῷ Συρεντίνῳ, ὁ Βαρῖνος λίαν αὐστηρὸς, ὁ εὐγενὴς
Καυκῖνος, ὁ εὐστόμαχος Βενεφρανὸς ὁ Τρεβιλ-
λικὸς τῆς Νεαπόλεως εὐκρατος καὶ εὐσμος, ὁ Ἐρβουλος,
ὄστις ἐν ἀρχῇ μέλας, μετ' οὐ πολλὰ ἔτη γίνεται λευκός, ὁ καλὸς
Μασσαλιήτης παχὺς καὶ σαρκώδης, ὁ Ταραντῖνος
ἠδύς καὶ εὐστόμαχος, ὁ ἐξω τῆς Ἰταλίας Μαμερτῖνος,
ὄστις ἐν Σικελίᾳ γινόμενος καλεῖται Ἴωτάλινος, ἠδύς καὶ
εὐτονός.

49. Ἀντιφάνης ὁ χαρίεις ἀπαριθμῶν τὰ ἐξ ἐκάστης πόλεως
ἀξιόλογα ἐπαινεῖ τὸν Φλιάσιον οἶνον καὶ ὁ Ἐρμιππος γράφει
μεταξὺ ἄλλων, ὅτι

Ἐπιπέδου ἀεὶ καὶ ἀεὶ τὸν οἶνον τὸν καλὸν τὸν εὐστόμαχον τὸν λευκόν

ἢ Ρόδος ἀσταφίδας καὶ ἰσχαδάς ἠδύονείρους
αὐτὰρ ἀπ' Εὐβοίας ἀπίους καὶ ἴφια μῆλα...

τὰς δὲ Διὸς βαλάνους (1) καὶ ἀμύγδαλα
[σιγαλόεντα

Παφλαγόνες παρέχουσι...

51. Ὁ Βασιλεὺς τῶν Περσῶν τὸν Χαλυβώνιον μόνον
ἔπινεν οἶνον τῆς Δαμασκοῦ· ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸν Ἀδριανὴ νήσῳ Ἴσση
ἔγινετο οἶνος, ὅστις ἦν καλλίτερος πάντων. Ἀλλ' ὁ Χῖος καὶ ὁ Θά-
σιος ἐπίνετο διωλισμένος. διὸ καὶ ὁ Ἀντίδοτος ἐπαινῶν αὐτὸν
λέγει: ὅτι ἦν ὡς βάλασαμὸν εἰς τὴν ὀδυνωμένην καρδίαν αὐτοῦ:

Θάσιον ἔγχει.....

ὁ γὰρ λαβὼν μου καταφάγη τὴν καρδίαν.

ὅταν πῖω τοῦδ' εὐθύς ὑγιῆς γίνεται.

καὶ ὁ Κλέαρχος σὺν αὐτῷ ἐπαινεῖ καὶ τὸν Λέσβιον, ὅτι τούτου
ἠδύτερος ἄλλος δὲν ὑπῆρχε:

Λεσβίου..... πώματος

οὐκ ἔστιν ἄλλος οἶνος ἠδίων πιεῖν.

ὁ δὲ Ἀρχέστρατος γράφει περὶ τοῦ Λεσβίου 52:

κεῖνος δὲ δοκῆσει

οὐκ οἶνω σοι ἔχειν ὅμοιον γέρας, ἀμβροσία δέ.

καὶ ὁ Ἐφιππος λέγει 51:

φιλῶ γε πρᾶμνιον οἶνον Λέσβιον....

πολλῇ δὲ Λεσβία σταγῶν ἐκπίνεται ἄγαν.

ὁ Ἀντιφάνης θεωρεῖ εὐτυχή τράπεζαν, ὅπου ὑπάρχει Θάσιος:
ἔστιν ὄψον χρηστόν, ἐπαγωγὸν πάνυ
οἶνός τε Θάσιος καὶ μύρον καὶ στέμματα.

ὁ Εὐβολος ἐπίσης:

Θάσιον ἢ Χῖον λαβὼν

ἢ Λέσβιον γέροντα νεκταροσταγῆ. (2)

αὐτὸς ἀναφέρει καὶ ψίθιον οἶνον:

οἶνον γὰρ με ψίθιον γεύσας

ἠδὺν ἄκράτον διψῶντα λαβὼν

ᾄξει παίει πρὸς τὰ στήθη.

(1) Τὰ κάστανα.

(2) νεκταροσταγῆς, ὁ στάζων νέκταρ. Καὶ οὕτω καθεξῆς, ὡς καὶ
ἐν τῷ 52 κεφαλαίῳ ὁ Ἀθηναῖος ἀναφέρει ἀποσπάσματα πολλῶν ποιητῶν
ἐξυμνούντων τὸν Χῖον τὸν Θάσιον, τὸν Λέσβιον, ὡς καὶ τὸν
Πρᾶμνιον καὶ Πεπάρηθιον οἶνον.

... Οἱ Μιτυληναῖοι τὸν παρ' αὐτοῖς γλυκὺν οἶνον ~~πρόδρομον~~ κα-
λουσιν ἄλλοι δὲ **πρότροπον**. (1)

... 55. Θαυμάζεται δὲ καὶ ὁ Ἰκάρω οἶνος, ὃς ὡς ὁ Ἄμφικ λέγει :

ἐν Θουρίοις τοῦλαιον, ἐν Γέλῳ φακοί,

... Ἰκάρω οἶνος, ἰσγάδες Κεμώλιαι.

Γίνεται δὲ ἐν Ἰκάρῳ ὁ Πράμνιος, οὔτε γλυκὺς οὔτε πα-
χύς, ἀλλ' αὐστηρὸς καὶ σκληρὸς καὶ σημαντικὴν ἔχων δύναμιν.
ὑπάρχει δὲ ἐκεῖ Πράμνιος πέτρα καὶ παρ' αὐτῇ ὄρος μέγα, ἀφ' οὗ
τὸν Πράμνιον οἶνον, ὃν καὶ **φαρμακίτην** τινὲς ἐκάλουσαν καὶ ἡ ἀμπε-
λος ἱερὰ καὶ **Διονυσίας** καὶ **Οἰνόη** πόλις ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρχεν.
Κατὰ τὸν Δίδυμον ὁμοίως ὁ Πράμνιος ὠνομάσθη ἀπὸ πραμνίας ἀμ-
πέλου οὕτω καλούμενος, ἄλλοι πρᾶμνιον τὸν μέλανα οἶνον, ὡς πρὸς
παραμονὴν ἐπιτήδειον οἶνονε παραμόνιον ὄντα, οἱ δὲ τὸν πρᾶμνόντα
τὸ μένος.....

56. Ἐπαινεῖ ὁ Ἄμφικ καὶ τὸν ἐξ Ἀκάνθου πόλεως (2) οἶνον
λέγων περὶ τοῦ Ἀκαγθίου :

οἶνου πολίτης ὢν κρατίστου στρυφνός εἰς ἀκάνθου
καὶ τούνομ' αὐτὸ τῆς πατρίδος ἐν τοῖς τρόποις
ἔχεις, τὰ δ' ἤθη τῶν πολιτῶν οὐκ ἔχεις. (3)

Ὁ δὲ Κορίνθιος ἦν σκληρὸς καὶ αὐστηρὸς διὸ προυτι-
μάτο ὁ ξενικός :

... (οἶνος ξενικός παρῆν' ὁ γὰρ Κορίνθιος βασιανισμὸς ἐστίν.

Ἐίχε δὲ καὶ ἡ Νάξος τὸν νεκτροειδῆ, ἡ Σκιάθος τὸν μέ-
λανα. Ὁ μέλας Σκιάθιος, ἐπίνετο ἴσον ἰσῶ ὕδατι κεκράμενος.

(1) Κατὰ Πολυδεύκην «πρὸ τρῶπος, ἦν οἶνος τις, ὃ πρὶν ἀποθλιβε-
σθαι ἐκρυσσεῖ» ('Ονομαστικὸν ἐκδ. Bethe 1931-βιβλ. σ. 17, τμή. II σ. 15).
Εἶναι περιεργον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενον ἐνταῦθα περὶ τοῦ οἶ-
νου τούτου φαίνεται καὶ ἐκ τῶν δύο ἐπιθέτων, ὅτι ἐν Μιτυλήνῃ ὁ γλυκὺς
προηγεῖτο, ἐνῶ ἐν Ἄθῳ νῦν ἐπιτάται καὶ πίνεται ὡς ἐπίδρακτος ὁ λευκὸς
οἶνος, τὸ λεγόμενον ἐπιλεχάνιο, διότι οἱ πρόγονοί ἡμῶν μετὰ τὸ φαγητόν,
ὡς καὶ πρὸ αὐτοῦ, πλύνοντες τὰς χεῖρας ἐπίνον τὸ τελευταῖον, τὸ καὶ
πλυνοδόντιον ἐν Ἄθῳ καλούμενον.

(2) Ἡ Ἀκάνθος ἐκεῖτο εἰς τὸν ἰσθμὸν Πυρραίας τῆς Ἀθωνικῆς χερσονήσου,
ὃν ὁ Ξέρξης ἐτάμεν.

(3) Οὐδὲν τὸ παράδοξόν, ὅτι ἐξ ἀκάνθου καὶ οἱ πέραν τῆς Ἀκάνθου
καὶ μέχρι τοῦ Ἀκράθου νέοι καὶ παλαιοὶ τοιοῦτοί εἰσιν ὅς ἐστιν ἡ πλειστον.

τὴν ὀσμὴν ἀπ' αὐτοῦ, τὴν δὲ γλυκύτητα ἀπὸ τοῦ σταιτὸς λαμβάνειν τὸν οἶνον· καὶ μυρίνης ἐγένετο οἶνος (μύρω κεκραμένος Πολυδ. στ' 17):

δίψηρος (1) ἀτοπος (2) ὁ μυρίνης ὁ τίμιος (3), καὶ ἐν Βαβυλῶνι τὸ καλούμενον νέκταρ.

Ἔτερον νέκταρ κατασκευάζεται ἐν Λυδία μετὰ μέλιτος καὶ ἀνθέων, ὅπερ ὁ Ἀναξανδρίδης ἔλεγεν ὅτι εἶναι οὐχὶ ποτὸν ἀλλὰ τροφή τῶν θεῶν.

59. Τῶν τριῶν εἰδῶν οἴνου, ὁ μὲν λευκὸς λεπτότατος, οὐρητικός, θερμὸς, πεπτικός καὶ φλογίζων τὴν κεφαλὴν ἀνωφερῆς γὰρ ὁ οἶνος. ὁ δὲ μέλας ὁ μὴ γλυκάζων, στυπτικός καὶ τροφιμώτατος· πάντων δὲ ὑπέρτερος ὁ γλυκάζων καὶ τοῦ μέλανος καὶ τοῦ κίτρου (κίτρινος ἢ ξανθός). οἱ δὲ ἐπιμελέστερον θαλάσση ἀναμειγμένοι δὲν μεθύουσι, λύουσι τὴν κοιλίαν, κεντῶσι τὸν στόμαχον καὶ γεννώσιν ἐμφυσῆσεις καὶ συγκατεργάζονται τὴν τροφήν. Τοιοῦτος ὁ τε Μύνδιος καὶ ὁ ἀπὸ Ἀλικαρνασσοῦ, ἱκανῶς δὲ ὁ Κῶος (4), ἤττον ὁ Ρόδιος· διότι μεγάλη ποσότης θαλάσσης κατέστρεφεν αὐτόν. ὁ Κνίδιος τὸ αἷμα αὐξάνει, τρέφει καὶ λύει τὴν κοιλίαν (5), ὁ Λέσβιος στύφει. χαριέστατος εἶναι ὁ Χίος καὶ τοῦ Χίου ὁ καλούμενος Ἀριούσιος, ὡς καὶ ὁ Ἰταλικὸς Ἀλβανὸς καὶ ὁ Φαλερνίτης (ἀλλ' οὐχὶ πεπαλαιωμένος), ὁ δὲ Ἀδριανὸς μᾶλλον εὐχάριστος· χαριέστατος δὲ εἰς παλαιῶσιν ὁ Κερκυραῖος· ἐπηρεάζουσι δὲ τὴν κεφαλὴν ἕνεκα τοῦ γύψου ὁ Ζακύνθιος καὶ ὁ Λευκάδιος· ὁ δ' ἀπὸ Κιλικίας Ἀβάτης καλούμενος, μαλακτικὸς ἐστὶ κοιλίας.

60. Τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Μαρεώτης ἢ Ἀλεξανδρεωτικός κάλλιστος, λευκός, ἠδύς, λεπτός, ἐλαφρὸς, οὐρητικός. καὶ ἀνώτερος ὁ Ταινιωτικός, ὡς ἀρωματώδης καὶ μικρὸν ὑποστύφων. πλεονάζουσι δὲ αἱ ἀμπελοὶ περὶ τὸν Νεῖλον καὶ αἱ ποικιλίαι τῶν οἴνων· καλλίτερος δὲ πάντων ὁ κατὰ Ἀντυλλαν πόλιν· λεπτὸς δὲ καὶ πεπτικός ὁ κατὰ Θηβαίδα (6).

(1) ὁ προκαλῶν δίψην.

(2) παράδοξος.

(3) πολύτιμος.

(4) Ἐν τούτοις ὁ Δημοσθένης (35, 32) ὀνομάζει ἀχρεῖον οἶνον· τὸ τε οἰνᾶριον τὸ Κῶιον, ὕδροχοντα στάμνοι ἐξεστηκότος οἴνου.

(5) Οἱ Κνίδιοι εἶχον σταφυλὴν εἰς τὰ νομίσματα.

(6) Οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς καὶ νῦν, ἦσαν φίλοινοι καὶ ἵνα μὴ μεθύσκωνται ἡσθιον πρότερον κράμβας ἐφθᾶς, εἶτα ἐπινον, καὶ οἱ φιλοπόται Συβαρίται ράφανον (οὕτω καλοῦντες τὴν κράμβην).

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συνόψει περὶ τῶν παρ' Ἀθηναίῳ ποικιλιῶν τοῦ οἴνου. Περί τούτου οὗτος, (ἀφοῦ διαρκῶς περὶ δείπνων διαλέγεται καὶ συμποσίων) δι' ὅλου τοῦ πολυτίμου τούτου ἔργου παρενείρει διάφορα ἀνέκδοτα, καὶ δὴ ἐν Ἰ' βιβλίῳ κεφ. 21ἔ, καὶ τῷ ΙΑ' πραγματεύεται περὶ τῆς χρήσεως τοῦ οἴνου, περὶ τῆς κράσεως ἢ συγκράσεως αὐτοῦ ἐν γένει. [Περὶ ταύτης ὁ Πλάτων ἐν Φιλήβῳ (61bc) λέγει : «εὐχόμενοι κεραινύμεν, εἴτε Διόνυσος εἴθ' Ἥφαιστος, εἴθ' ὅστις θεῶν ταύτην τὴν τιμὴν εἴληχε· τῆς συγκράσεως». καὶ ὁ Ἀνακρέων (ἀπόσπ. 63b) παρέχει τὸ μέτρον τῆς κράσεως, τὴν ἀκρατοποσίαν Σκυθικὴν ἀποκαλῶν πόσιν :

ἄγε δὴ φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ
κελέβην, ὅπως ἄμυστιν(1)
προπίω, τὰ μὲν δέκ' ἐγγέας
ὑδατος, τὰ πέντε δ' οἴνου
κυάθους ὡς ἀνυβρίστως
ἀνά δηῦτε (2) βασσαρήσιω (3),
ἄγε δηῦτε, μηκέθ' οὕτω
πατάγω τε κάλαθητῶ
Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνω
μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς
ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.

Ὁ Ζάλευκος ἐνομοθέτησε παρὰ Λοκροῖς : «εἴ τις ἄκρατον ἐπιε μὴ προστάξαντος ἰατροῦ θάνατος ἦν ἢ ζημία» (Ἀθην. Ι 429α). Ἐξακολουθεῖ εἰτα ὁ Ἀθηναῖος ὁμιλιῶν περὶ μεθυσκομένων καὶ διασημῶν οἴνοποτῶν, περὶ κυπέλλων καὶ οἴνοδοχείων κ. τ. τ. Περὶ γυναικῶν λέγει, ὅτι ἐν Θράκῃ καὶ παρὰ βαρβάρους ἐν γένει αὐταὶ ἔπινον, οὐδόλως δὲ παρ' Ἑλλησι ὡς καὶ οἱ παῖδες. ἔπινον ὅμως, πρυστίθησι, τὸ λεγόμενον πάσσον. «τοῦτο δὲ ποιεῖται μὲν ἐκ τῆς ἀσταφίδος καὶ ἐστὶ παραπλήσιος τῷ Αἰγιοσθενεῖ τῷ γλυκεῖ καὶ τῷ Κρητικῷ· διὸ πρὸς τὸ κατεπεῖγον τοῦ δίφους χρῶνται αὐτῶ» (Ι' 56). Καὶ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι καὶ ἐν γένει ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ μόνον γλεῦκος πίνουσιν αἱ γυναῖκες καὶ ἐνίοτε γλυκὺν οἶνον.

(1) ἄμυστις τὸ πίνειν διὰ μιᾶς, ἀπνευστί.

(2) δεῦτε, ἐμπρός.

(3) βασσαρίζω καὶ βατταρίζω, «ἀσημὰ καὶ ἀδιάρθρωτα διαλέγεσθαι» τὸ τραυλίζω.

4.—Οίνολογία και ἄσκησις.—'Ο Ἀβδηριτισμὸς ἐν Λαύρα.—
Ἡ Σκῆτις τῆς Νιτριᾶς καὶ ὁ οἶνος.—Τὶ νομοθετοῦσιν
περὶ οἴνου οἱ ἱδρυταὶ τῶν Μονῶν.—Τὸ ἀπαραίτητον
κρασοβόλιον.—Ἡ ἀλληγορία τοῦ ἄββᾶ Ἡσαΐου.—Τὸν
οἶνον ἐν Λαύρα ἀντικαθιστᾷ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ.—Οἱ
καθισματάριοι.—Μία στάσις, «αὐτὸ τὸ κρασί μᾶς βα-
στάει ἐδῶ».—Οἶνος καὶ ἔμπνευσις.—'Ο θαυμάσιος Μο-
νοξυλίτης οἶνος.—Τὸ ὄξυπόριον τοῦ Γαληνοῦ.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἐκλεκτῶν οἴνων ὡς καὶ ἐξεζη-
τημένης ραχῆς θαυμάζονται δύο Κύπριοι προεστῶτες τῆς Λαύρας.
ἐκληρονόμησαν παρὰ τοῦ γέροντος αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ταύτην ὡς
καὶ παρὰ τοῦ πάτρωνος Κορνηλίου. ἀλλ' οὗτοι μετέδιδον τὰ
ἀγαθὰ αὐτῶν καὶ ἄλλοις, καὶ μετὰ θάνατον ἔτι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες
δὲν ἔσχον ποτὲ μετοχὴν, ἐδοκίμασαν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν ταῖς
ἀποθήκαις εὐρεθεισῶν ἐσφραγισμένων φιάλῶν παλαιῶν πολυποι-
κίλων οἴνων. οὕτω καὶ ἐν τάφῳ δὲν ἀπέλιπεν αὐτοὺς τὸ τῆς
καλῆς ξενίας χάρισμα! Οἱ, διάδοχοι αὐτῶν κληρονομήσαντες
μετὰ πολυτελῶν κήπων μᾶλλον τὰ κακὰ ἐκείνων ιδιώματα ἐλησμό-
νησαν ὅτι «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολύ». Τοῦτο
ἐφαρμόζεται εἰς πάντα καὶ εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν. Τὸ πλῆθος τῶν
ἐδωδίμων σταφυλῶν οἱ Ἀβδηριταὶ οὗτοι ἀνηλεῶς καταπατοῦσιν
ἐν τῷ ληνῷ, ἐνῷ ἐκεῖνοι διένεμον ἐξ αὐτῶν τοῖς προῖσταμένοις
καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, ἀληθινοὶ ἄρχοντες, ὡς Κίμων ὁ Ἀθη-
ναῖος. Τίς δὲ ἐπισκεπτόμενος τὴν Μονὴν δὲν ἐγνώριζεν ἐκ
τῶν πρώτων τὰ δωμάτια τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Κορνηλίου,
καὶ δὲν ἐτύγχανε παρ' αὐτοῖς πάντων τῶν τῆς φιλοξενίας
ἐπιδαφιλεύσεων; Οὗτοι ἀναξίως ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτοῖς
δέχονται μὲν εὐχαρίστως ὅλας τὰς παρὰ κελλιωτῶν καὶ
ἀσκητῶν, ἐμπόρων καὶ ξυλεμπόρων παντοειδεῖς προσφοράς καὶ
φιλοδωρήματα, καὶ μόνον τοὺς προσφέροντας δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ
διέλθωσι τὸν οὐδὸν τῆς θύρας. Καὶ οὐ μόνον τὰ ὠραῖα ραζακίᾳ
καὶ Ἀλεξανδρινὰ τῶν ἀσκητῶν ληνοπατοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
ἀμπέλων τῆς Μονῆς συνεχῶς μεταφέρουσι καλάθους καὶ ὁ τῆς
ἀπληστίας δαίμων κόρον οὐ λαμβάνει. Καὶ ἔχει μέγα δίκαιον ὁ
Παῦλος γράφων, ὅτι ἡ πλεονεξία ἐστὶν εἰδωλολατρεία (Κολ. 3,6)
Τὸ κακὸν ὅμως εἶναι λίαν μεταδοτικόν, ὅπως ἡ ἀγρωστὶς ἐν τῇ
ἀμπέλῳ. Τὶ συνέβη πέρυσιν ἐν Λαύρᾳ; εὐρέθησαν ἐκπαλαὶ δύο
μεγάλα κρεβατὰ ἐντὸς τῆς Μονῆς, τοῦ Δοχείου καὶ τῆς Τραπεζῆς
(εἰς τὰ πατητήρια), ἅπερ κατ' ἔτος τρεφόμενα καὶ ἐκ τῶν ὁμοιο-

γενῶν ἀναθυμιάσεων· βριθούσας· σταφυλῶν, μεγάλων· **ραξ ακίδων**.
 Ἐνῶ, δὲ οἱ ἀδελφοὶ διεργόμενοι καθ' ἑκάστην ἐμπρόσθεν αὐτῶν
 ἔρριπτον· λαίμαργά· βλέμματα, καὶ παρηχολούθουν ἀνυπόμονως
 τὴν τελείαν αὐτῶν ὠρίμανσιν, ὁ δοχεῖαριος καὶ ὁ τραπεζάριος
 ἐσκέπτοντο ἄλλως μιμνῶμενοι τοὺς προϊσταμένους, ἤτοι σύλκ-
 ξαντες τὰς σταφυλὰς ἀντὶ νὰ διαμοιράσωσιν, ὅπως ἀνέκαθεν εἰς
 τοὺς ἀδελφούς, ἔρριψαν αὐτάς· εἰς τὰ βυτία πρὸς παραγωγήν· ραξῆς
 χάριν ἰδίῳ κέρδους, ὅπως, ὡς λέγουσιν, οἱ Ἑβραῖοι ρίπτουσι πρὸς
 ἀφαίμαξιν τὰ ἀθῶα βρέφη ἐντὸς βελονοφόρων μαγγάνων! οὕτω
 Παρὰ τῶν ἀρχαίων τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου παρέλαβον καὶ οἱ
 πρῶτοι ἀσκηταί. Τὸ δαιμόνιῳ δὲ ποτὸν ἐφθασε καὶ εἰς τὰ ἐνδοτάτα
 τῆς ἐρήμου. Καὶ ποτε εἰς τὴν Σικήτιν τῆς Νιτρίας πλούσιός τις
 μετεκομίσατο ἀσκήτους οἴνου πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς.
 Ὁ πρῶτος τῆς Σικήτεως ἐλησμόνησεν νὰ γράψῃ εἰς τὸν κατάλογόν
 καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου· οὗτος δὲ ὠργίσθη· λέγεται,
 ἐπὶ τούτῳ, ὅπως ἄλλοτε κατὰ τοῦ ἀμελοῦς μαθητοῦ αὐτοῦ, τοῦ
 βασιλόπαιδος Ἀρκαδίου. Ῥητῶς ὁ Παλλάδιος μαρτυρεῖ, ὅτι
 ἐν Νιτρία «κέχρηνται οἴνω καὶ πιπράσκειται οἴνος» (1)· διότι
 οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι ἐφρόνουν ὅτι «ἀμείνεν ἡ μετὰ λόγῳ
 δινοποσία τῆς μετὰ τρυφῆ ὑδρῆποσία» (2). Οἱ ἰδρυταὶ εἰτὰ
 τῶν Μόνων εἰσήγαγον τὸν οἴνον ὡς ἀπαραίτητον ἐν ταῖς
 κοινοβιακαῖς τραπεζαῖς. Ὁ Ἄγγελος λέγει εἰς τὸν ἅγιον
 Παχώμιον «συγγώρησεῖς ἐκάστῳ κατὰ δύναμιν φαγεῖν καὶ πίνειν
 καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν ἐσθιόντων ἀνάλογα καὶ τὰ ἔργα αὐτοῖς
 ἐγγείρισον, καὶ μήτε νηστεῦσαι κωλύσης μήτε φαγεῖν» (3).
 οὕτω καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος προστάττει «μήτε πρὸς ἡδυ-
 πάθειαν μήτε πρὸς κακοπάθειαν». Ἐντεῦθεν εἰσήχθη καὶ εἰς
 τὰ Τυπικά τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ἐλαίου καὶ ἡ κατάλυσις
 τοῦ οἴνου, καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Μεγ. Πέμπτην: «εἰς δὲ τὴν τρά-
 πεζαν μεταλαμβάνομεν οἴνου καὶ ἐλαίου» ἐναντίου τοῦ Ν' κανόνος
 τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου «ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ
 ἑβδομάδι τὴν Πέμπτην λύειν καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάν-
 ζειν». Καὶ τὰ αὐστηρότερα μοναστήρια καὶ τυπικά τὰ ἀπέκλειοντα
 τὸ ἐλαῖον ἐπιτρέπουσι τὸ «κρᾶσοβόλιον» εἰς τοὺς ἀδελφούς.
 Ὅτι ὁ οἴνος ἦν ἐν χρῆσει καὶ παρὰ τοῖς μακαρίοις ἐκεῖνοις δεικνύει

01 (1) Λαυσ. III, σ. 29, μετακέραιον οἴνον εἰς τὸν οἴνον καὶ τὸν οἴνον (2)
 (2) Ἄδτ. πρόλ. σ. 12, κεραιὸν οἴνον καὶ τὸν οἴνον καὶ τὸν οἴνον καὶ τὸν οἴνον
 (3) Λαυσ. XXXII σ. 89.

· ἡ ἐξῆς ἀλληγορία τοῦ ἀββᾶ Ἡσαίου, περὶ τοῦ οἴνου (1). «Μυστήριον περὶ τοῦ οἴνου ἐρῶ καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, τῆς θελούσης ὑπαντῆσαι τῇ ἀγνείᾳ φυλαττούσης τὸ ἔργον σῶον..... (καὶ οὕτω ποιεῖται τὴν σύγκρισιν). Τὸ ἀγγεῖον πεπισσωμένον ἐστὶ μετὰ ἐπεικίας..... ἀδύνατον βληθῆναι οἶνον εἰς ἀγγεῖον μὴ ὄλον πεπισσωμένον ἢ ἔχοντά τινα ραγάδα. οὐ γίνεται οἶνος, ἐὰν μὴ βληθῇ γῦψος, ὡς καὶ ἡ ζύμη ἐν μέτρῳ..... ἐῶσιν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἕως οὗ κατασταθῇ.... ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν μετὰ σπερμάτων ἢ γεννημάτων ὄξος γίνεται.... ἐπιτιθέασιν ὑπ' αὐτὸν γῆν τοῦ μὴ ἀνεμισθῆναι καὶ ἀπολέσθαι..... ἐὰν γίνωνται (γρ. γεύονται) αὐτοῦ πολλάκις ἀνεμίζεται καὶ ἀπόλλυσι τὴν γεῦσιν αὐτοῦ..... ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν ἐν τῷ ἀνέμῳ ἀπόλλυσι αὐτοῦ τὸ εἶδος εἰς τὴν γένεσιν..... κρύπτουσιν αὐτὸν ἐν τοῖς ταμείοις καὶ καλύπτουσιν αὐτὸν ἐν τῇ στοιβῇ» (βλέπε ὀλόκληρον τὴν ἀλληγορίαν κατωτέρω).

· Ὁ Ἀγιορείτης, ὡς εἶπομεν, δύναται νὰ στερηθῇ τῶν πάντων, ἀλλὰ τὴν στέρησιν τοῦ οἴνου κατ' οὐδένα τρόπον ἀνέχεται. Ἡ Λαύρα ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν δι' ἀβελτηρίαν τῶν ἰθυόντων μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἀμπέλων μοιράζει τοῖς ἀδελφοῖς 500 δράμια καὶ τοῖς προῖσταμένοις 1000 δρ. καθ' ἑβδομάδα οἴνου. Πέρυσι δὲ εἶχον στερηθῆ τελείως καὶ αὐτῆς τῆς ἐλαχίστης **διακονίας** (2). Καὶ οἱ μὲν προῖστάμενοι οἰκονομοῦνται παρὰ τοῦ τραπεζαρίου καὶ πίνουσι πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ **νάματος**, ἢ ἐν ἀνάγκῃ τρέπονται εἰς τὰ **πέριξ καθίσματα** (3). Ταῦτα ὄντα 5 τὸν ἀριθμὸν μετὰ περιωρισμένης περιοχῆς ὑπὸ 2-3 συντηρούμενα μοναχῶν εὐποροῦσι τῶν πάντων καὶ παράγουσιν οἶνον μέχρι 500 μέτρων (8000 ὀκάδας), ἐνῶ τῆς Μονῆς οἱ ἀμπελῶνες κατεστράφησαν καὶ ἐξηράνθησαν πρὸς κα-

(1) Α' ἐκδοσ. Ἱεροσ. ὑπὸ Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου 1911, σ. 71—72)

(2) **Διακονία** ἐν Ἀθῶν λέγεται ἡ μοναστηριακὴ ὑπηρεσία καὶ **διακόνημα**. συνήθως. ἀμφότεραι αἱ λέξεις ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας παρὰ Πλάτ. Θεαίτ. 175 καὶ Πολ. 2, 371. **διακονία** δὲ ἡ μερὶς τῆς βρώσεως καὶ τῆς πόσεως, τὸ σουσίτιον. καὶ τὸ δοχεῖον ἢ τὸ κύπελλο· τοῦ οἴνου. ὁμοίως ἔχουσιν αἱ λέξεις παρ' Ἀθηναίῳ Ε, 208a ὀπτανεῖα καὶ μύλοι καὶ ἕτεροι πλείους **διακονίαι** (=σκεύη οἰκιακά), ζ, 274 d **γαλιᾶ** **διακονήματα**. παρ' αὐτῷ ὑπάρχει καὶ λ. **διακόνιον** =πλακοῦς: «ὑπὸ τῆς ἀπληστίας **διακόνιον** ἐπήσθιε ΙΔ 645a. ἐπὶ παραπλησίας λοιπὸν σημασίας διεσώθη ἢ λ. ἐν Ἀθῶν, ὅθεν καὶ τὰ δημῶδη: **διακονεύω** =ἐπαιτῶ καὶ **διακονιάρης** ὁ ἐπαίτης.

(3) **Καθίσματα**, τὰ πλησίον τῆς Μονῆς προάστια, ἤτοι κελλία μετὰ 5—10 δωμάτων, παρχωρούμενα ὑπ' αὐτῆς εἰς τοὺς ἡσυχαστάς. νῦν δὲ κατεστάθησαν τὰ καλλίτερα ἀγροκτήματα.

τάκρισιν, ἐν μέσῳ τῆς λοιπῆς ἀνθούσης φύσεως. Ἐσχάτως τὸ μὲν κάθισμα τοῦ Κουκουζέλη παρεχωρήθη εἰς τὸν προηγούμενον Χρυσόστομον Κασταμνίτην, τὸ δὲ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος εἰς τὸν προηγ. Προκόπιον ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν χρηματίσαντα ἡγούμενον ἐν Μετεώροις. καλὸν ὑπόδειγμα ἀμφότεροι ἐγένοντο καλλιέργειας καὶ φιλοπονίας τοῖς Λαυριώταις· ὁ δὲ Προκόπιος ὑπερέβη πάντας διὰ τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὴν χρῆσιν τῶν λιπασμάτων. Ἡμεῖς ἐπικροτοῦμεν ταῦτα καὶ γεραίρομεν τοὺς ἄνδρας, οὐδὲ συγχωροῦμεν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρίδας, οἵτινες ἀντὶ νὰ παραδειγματίζωνται παρὰ τῶν ἀξιολόγων καὶ ὄνομα καὶ πρᾶγμα τούτων προηγουμένων ἐκήρυξαν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. Ἴδου πῶς συντελεῖται ἡ πρόοδος ἐν Λαύρᾳ!

Καὶ ὅμως οἱ ἀδελφοὶ ἐν Λαύρᾳ ἀνέχονται καὶ ὑπομένουσι τὰ πάντα ὡς Στωικοὶ φιλόσοφοι. Εὐρέθην πρὸ 20ετίας ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Διονυσίου. Ἡμέραν τινα ἀκούω συναγερμὸν ἐν τῇ αὐλῇ· προύβαλον καὶ βλέπω τοὺς πατέρας φωνασκοῦντας καὶ διαμαρτυρομένους. Τὶ συμβαίνει ἡρώτησα ; ἀνά, τὸν ἡγούμενον θέλομεν νὰ συντύγωμεν· διατὶ μᾶς ἐσμίχρυνε ταῖς διακονιαῖς», μοὶ ἀπαντᾷ ὁ καλὸς πατήρ Χριστόφορος μὲ ἀστράπτοντας ὀφθαλμούς. Πράγματι ὁ ἡγούμενος εἶχε φέρει νέαις διακονιαῖς μετάλλιναις, ἃς κατεσκεύασαν οἱ ἐν Καυσοκαλυβίοις τότε καὶ νῦν εἰς κάθισμα τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου αὐτάδελφοι μοναχοὶ ὀρειχαλκεῖς (μπρουτζάδες). ἀλλὰ κατὰ τὴν χύσιν ἀπὸ τῶν 150 δραμίων ἔλιπον 10-15 δράμια, ἐπομένως οἱ πατέρες ἠδικοῦντο. ὁ δὲ **Μονοξυλίτης** θὰ ἐπερίσσευε ἢ θὰ μετεβάλλετο εἰς ἐξεστηκῆτα, ὅπως καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Συνεβούλευσα τὸν φίλον ἡγούμενον νὰ μὴ ἐπιμείνη εἰς τὴν ἀδικίαν, ἀφοῦ μάλιστα ἤκουσα νὰ λέγωσιν : «αὐτὸ τὸ κρασί μᾶς βαστάει ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ φρούριο, διδάσκαλε». Καὶ εἶχον δίκαιον, ὅπερ καὶ ἔλαβον· διότι ἐπαναληφθείσης τῆς χύσεως ἐγένοντο, ὡς ἔμαθον, ἀντὶ 150, 170 δραμίων χωρητικότητος τὰ νέα κύπελα. Δίκαιον ἀναγνωρίζω εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς μοι Διονυσιάτας κοινοβιάτας διὰ δύο αἷτια, ἅπερ καὶ γὰρ ἔδοκίμασα ἐκεῖσε ἐπὶ μῆνα διατρίψας. Πρῶτον διὰ τὴν ἀθλίαν τοῦ ἐλαίου ποιότητα. συνέβαινε δὲ τοῦτο, διότι κατὰ τὸ ὀλέθριον σύστημα ἐν Ἀθῶν καὶ ἐν τοῖς μετοχίοις αἱ ἐλαῖαι ἀλέθονται μετὰ τὸ πέρας τῆς συλλογῆς· ἐν τῷ μεταξύ στοιβαζόμεναι εὐρωτιῶσι καὶ σήπονται. οὕτω ἢ τε οἰζύτης αὐξάνει καὶ δυσσομίαι ἀναδίδονται. Ἐτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ εἶναι ἀνυπόφορον, ὥστε μυριάκις προυτίμα τις τὸ ἀνέλαιον ἔδεσμα τοῦ ἡρτυμένου. Δεύτερον τὸ ὕδωρ ἐπίσης εἶναι ἐκεῖ λίαν βαρὺ καὶ δύσπεστον. φαντάζεσθε λοιπὸν μετὰ τοιαύτην ἐλεεινὴν βρῶσιν νὰ ἀκολουθῇ καὶ τοιούτου ὕδατος πόσις. καὶ τις ἢ ἀνάγκη,

ὅταν ἐχίωσι τοσαύτην περίσσειαν Μονοξυλίτου.—**Μονοξυλίτης**
δὲ ἐστὶ ὁ ἄριστος οἶνος ἐν Ἄθῳ παραγόμενος εἰς τὸν ὁμώνυμον
ἀμπελῶνα τῆς Μονῆς Διονυσίου πρὸς τὰ μεθόρια τοῦ ἁγίου Ὁρους
κείμενον.†

Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐπεσκέψατό με καὶ ὁ ἐσχάτως ἀπο-
βιώσας φίλος λογογράφος Χαρίλαος Παπαγιάντιου, ἔμαθεν ὅτι κατέ-
λαβον τὸ 1914 τὴν ἀρχὴν ἐν Λαύρᾳ καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ τῶν κροτούνε-
των τηλεβόλων τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου νὰ συγγράψῃ παρὰ τὰς
τηλεβολουστοιχίας τῆς Λαυριωτικῆς οἰνοθήκης τὸ περί ἁγίου Ὁρους
« Ἀνὰ τοὺς αἰθέρας » (1) βιβλίον. Καὶ τὴν μὲν Λαύραν ἀντιπαρῆλθε
διότι ἡ πτώσις τοῦ κηρυχθέντος κοινοβίου εἶχεν ἐπιφέρει καὶ
τὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ πτώσιν—εὐρίσκόμην ἐξόριστος ἐν Καυσο-
καλυβίῳις—ἀλλ' ἐπεσκέψατο τὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Καί μοι διη-
γεῖτο, ὅτι ὡς ἐμπειρογνώμων ροφῶν τὸν Μονοξυλίτην ἠσθάνετο
δύναμιν τινα διαχεομένην παραγρῆμα διὰ τῶν φλεβῶν καὶ ἀρτη-
ρίων αὐτοῦ, ὡς ἐκείνην ἦν ὁ Γαλήνης ἀπεδίδου εἰς σκευασίαν
τινὰ ἐκ σταφυλῶν κατεσκευασμένην, τὸ **ὄξυπόριον** (2)· καὶ ὁ
ἀλησιμόνητος ἐκεῖνος θεολογῶν καὶ φιλοσοφῶν, κράτιστος τῶν δη-
μοσιογράφων, ὑπὸ τοιαύτας διαχύσεις ἔγραφε τὰ ἀξιόλογα ἐκεῖνα
ἐν ταῖς ἡμερίσιν ἄρθρα (δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τρία ἄρθρα,
ἅπερ ἔγραψεν διὰ τὸ ἀμετάφραστον τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τοὺς «Και-
ροὺς» τῆ ἀξιώσει μου κατὰ τὸ πολυθρύλητον γλωσσικὸν ζήτημα)
καὶ κινδυνεύουσι νὰ πιστεύσῃ τὸ περίφημον Ταντάλιδιον: ἐπὶ
καὶ ἐκεῖνος ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς ἐπέμεινε ἐπιστολὴν ἐν ἧς ἐπελάσσει
ἐπὶ τῆς ἐκείνου. **Θέλεις πνεῦμα, θέλεις γνῶσι**· καὶ ἐάν τι γνῶσι
ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς τὸ κρασί θὰ σοῦ τὰ δώσῃ· καὶ ἐάν τι γνῶσι
ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς ὁ χθικιάρης δάσκαλός σου τὰ ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς
ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς θὰ σοῦ βγάλῃ τὸ μυαλό σου. ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς
ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς. **(1)** Ὑπῆρξεν τὸ τοιοῦτον διὰ τὸν μακαρίτην *pium desiderium*, ὅπερ ἐξ-
πλήρωσεν ἐπιτυχέστατα ὁ ἀδελφός αὐτοῦ κ. Ζαχαρίας ἐκδοὺς ἐσχάτως
τὸ « Ἁγιον ὄρος » (Ἀθῆναι 1934) ἐκ τῶν σοβρωτέρων νεωτέρων περί Ἄθῳ
φιλοσοφικῶν ἀδολεσγιῶν καὶ ἐπιστάσεων. ἐν τῇ δὲ ἐμνήσθη καὶ ταυτο-
σήμου τοῦ Χαρίλαου δημοσιεύματος (σ. 196—8), πρώτης τῆς « ἀνὰ τοὺς αἰ-
θέρας » πτήσεως ἐκεῖνου διὸ καὶ ἐπαξίως κατ' αὐτὰς ἔλαβε τὸ πρῶτον (25000
δραγμᾶς) παρὰ τῆς Ἀκαδημείας. Βεβαίως ὁ κράτιστος λογοτέχνης κατῆλθεν
ἐκ τῶν αἰθέρων καὶ διεισδύσας εἰς τὴν πραγματικότητα ἀναπαρίστησι τὸν μο-
ναχὸν ἐν τῇ ἰδεολογίᾳ αὐτοῦ.

(2) Κατὰ τινὰ τῆς Ἑλλ. γλώσσης ἰδιοτροπίαν, τὸ ὄξυπόριον ἢ ὄξυ-
πόρον τοῦτο, ἢ ῥαχὴ δηλ. ἐγένετο τ σ ἰ π ὄ ρ ὄ ν, ὅπως τὸ ὄξυγαρίζω τσι-
γαρίζω, ὡς ἀλλαγῶν γράφομεν. ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς ἐκ τῆς ἀποστολῆς ἐν νοσηρῶν

5. Οἶνος καὶ Βυζαντινοί. — Ἡ γλευκοποσία καὶ ὁ Ζιφομούστης. — Τὸ «νεροκοπημένον κρασὶν» καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος. — Οἰνολογικοὶ ὄροι καὶ ὀνομασίαι. — Ἡ δημώδης βακχικὴ ποίησις. — Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κρασοπατέρα.

Παρά τὴν τοιαύτην καὶ τοσαύτην τοῦ οἴνου τακτικὴν χρῆσιν οὐδαμῶς οἱ Ἀγιορεῖται γεύονται τοῦ γλεύκους, ἀλλὰ κατὰσχεύουσι ἐξ αὐτοῦ τὴν *μουσταλευριάν* λεγομένην. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν φαίνονται ποιούμενοι μεγάλην χρῆσιν τῆς γλευκοποσίας, ἤτοι σπανίως ἐπινον τὸν *μούστον*, ὡς ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω. οἱ Βυζαντινοὶ ὅμως συνεπάθουν περισσότερον. τὸ γλεῦκος ἔθεν καὶ ὁ γλευκοπότης ἐλέγετο *ζιφομούστης*, καὶ ἡ εὐτράπελος «*Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρα Πέτρου τοῦ Ζιμοφούστου*» (1) τὸ πικρὸν παράπνον τῶν πατέρων κατὰ τῶν ἡγουμένων καὶ προϊσταμένων, ὅτι περιποιῶντες ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον «ἀπολύουσι τὸν Ἰορδάνην», ὡς συνήθως λέγουσι, εἰς τοὺς πίθους, ἐνθα συγκιρνώσι τὸν οἶνον «διὰ τὸ κοινόν» χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Πτωχοπρόδρομος, ὁ ἀείποτε παραπονιάρης καὶ γρινιάρης κοινοβιάτης, ἀποκηρύττων «τὸ νεροκοπημένον κρασὶν» ἐπιφέρει κατὰ τῶν προεστώτων :

ἐκεῖνοι νὰ κουτζώνουσι τὸ Χιώτικον εἰς κόρον (3,260).

ὅτι δὲ «εἶχε γεῖνει τὸ μάτι του μπακίρι» δι' ἀνόθευτον (*ἀδολον* ἐν Ἀθῶ) οἶνον, καὶ δὴ τὸν Χιώτικον, χαρακτηριστικὸς καὶ προηγούμενος τις στίχος :

καὶ Χιώτικον νὰ ἐκότζωσα κὰν τέσσερα μουχρούτια (3,156).

Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ *κοτσώνω* λέγεται καὶ σήμερον ἐπὶ πολυποσίας. πάντως ὅμως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ κουτσοπίνω. Ἡ *μουχρούτια* σώζεται καὶ νῦν ἐν Πελοποννήσῳ μάλιστα, ἥτις ἀλλαχοῦ λέγεται *γαβάθα* ἢ *κανάτα*. τοιαύτην οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ξύλιον τὸ *κρασοπινάκιν* καὶ δὴ τὰ ποτήρια, *καύκους* ἢ *καυκία* λεγόμενα. Γνωστότατον τυγχάνει τὸ εἰς Φωκᾶν τὸν τύραννον σατυρικόν :

πάλιν τὸν καῦκον ἐπιές,

πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεσες |

(1) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομ. Α' σ. 1401β. (2)

Συνήθης ἡ λέξις καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἠτις νῦν λέγεται καὶ
διακονιά (κρασοβόλιον ἐν τοῖς ἀρχαίοις τυπικοῖς τῆς Ἐκκλη-
σίας) :

καυκὴν κρασὶν οὐ δίδουν με, τὸ λέγουσιν εὐλογίαν,

μεμψιμοιρῶν γράφει ὁ τάλας Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος (3.124).

Οὗτος, καίτοι σπανίως ἐγεύετο καλοῦ οἴνου, ἐπλεξε τὸν ἀ-
ριστον παιᾶνα εἰς τὸν οἶνον :

Σὺ θάρσος, ἤβη, δύναμις, πλοῦτος, πόλις
δειλῶν, γερόντων, ἀσθενῶν, πτωχῶν, ξένων (1).

Πόσοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον δὲν
ἀφιέρωσαν τὸ ποιητικὸν αὐτῶν τάλαντον πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ εὐ-
γενοῦς ποτοῦ, τοῦ δαψιλῶς ἐκχέοντος εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν
εὐθυμίαν ; (2)

νά τὰν ἡ θάλασσα κρασί καὶ τὰ καράβια κοῦπες
κ' οἱ βάρκες ρακοπότηρα..... (Λεσβιακόν).

ἄλλος ἐν τῇ παραζάλῃ ὑπερεύχεται ὀλοφύχως :

νά γε ἓνα βουτσί κρασί σὰν τοῦ Σινᾶ τὸ ὄρος (Κρητικόν).

Καὶ θαυμάζομεν μὲν τὰς ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ δὲν στεφανοῦμεν
τοὺς τοιοῦτους ἀρρητολόγους ποιητάς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπέρτιμος Ζιφομούστις τῶν Βυζαντινῶν, πᾶρ' ᾧ
βασιλεύει τὸ βουτσί, ὅλα τὰ οἰνοφόρα ἀγγεῖα καὶ τὸ κρασί εἰς ὅλην
τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, δὲν ὑστερεῖ τῶν νεωτέρων καθόλου :

φόρεμαν εἶχε τὸν ἀσχόν, καπάσιν μισοβούτσιν,

σχούφιαν ἀργυρόκουπᾶν καὶ κάλτζας τὰς κανάτας (3)

(1) Catalogue des manuscrits Grecs de l' Escorial par E. Miller σ. 47.

(2) Ἐκ τῶν νεωτέρων βακχιχῶν ποιητῶν παραπέμπομεν πλὴν τοῦ Τανταλί-
δου καὶ εἰς τὸν χαριέστατον Ἀθ. Χριστόπουλον, οὗ θαυμάζονται τὰ δύο πρὸς
τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καθηγητὴν Στεφ. Δούγκαν ποιήματα :

Στέφανέ μου γεωμέτρα,

πού γνωρίζεις ἀπὸ μέτρα.

καὶ Φίλε Στέφανε, νά ζήσης

πού διδάσκεις πῶς ἡ φύσις.

(3) Ν. Ἑλλην. Α' σ. 445. Ν. Ἑλλην. Β' σ. 409.

Ἀμίμητον εἶναι ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς εὐτραπέλου λογο-
τεχνίας τῶν Βυζαντινῶν τὸ ἐκτενές ποίημα. «Ἡ φιλοσοφία τοῦ
Κρασοπατέρα» δημοσιευθὲν ἐξ ἀνεκδότου κώδικος τῆς βιβλιο-
θήκης τῆς Βιέννης ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Legrand, οὗ ἡ ἀρχὴ θαυ-
μασία, ἐν ἣ χαρακτηριστικώτατα περιγράφει τὴν ἑαυτοῦ οἰνόφυλξ
κατάστασιν καὶ ἐμβαρυνόμενος διακηρύττει :

Ἄρχοντες νὰ ἤξεύρετε μικροὶ τε καὶ μεγάλοι
ὁ μεθυστὴς ἐξύπνησε, τρίβει τοὺς ὀφθαλμούς του,
κίτρινόν εἶδε τοῦρανόν, γέματον πεταλούδαϊς — ε
μετ' ὃ πούγουσι ταῖς μέτρα, φύσᾳ ταῖς καὶ χασμᾶται
ὡς εἶδε καὶ τὸν ἥλιον, φιλοσοφεῖ καὶ λέγει κτλ. (1).

Δεξιόμορος δὲ ἐν κρασοκατανύξει λέγει :

Ἐστέγνωσαν τὰ χεῖλη μου, ἡ γλῶσσά μου ἐξηράνθη·
ἰδοῦ, Χριστέ, ψυχορραγῶ, καὶ κἂν ἄς ἐκαινῶνουν,
καὶ νὰ μὲ ἐκπωμάτιζαν κἀνένα πιθαράκιν,
καθάπερ τὸ ἠύλόγησες ἄλλοτε εἰς τὸν γάμον.
Πιθάριν μου γλυκύτατον, πιθάρι λυχνιτάρι,
πιθάρι μου ἐκλαμπρότατον, καλῶς ἱστορισμένο, (2)
τῆς λύπης παρηγόρημα καὶ τῆς χαρᾶς ἡ δόξα,
τὸ σχῆμά σου αὐθεντικό, φιλόξενος ἡ γνώμη κτλ. (3).

Ἐπὲροχος εἶναι καὶ ἡ στροφή :

Εἰς τοῦτο μόνον μὲ λυπεῖς πῶς οὐκ αὐξάνεις κλημά,
νὰ ὑπερβαίνης τὰ ψηλὰ τὰ ἄραρά τὰ ὄρη.
Νὰ ἦλθα, νὰ ἐφόρῃσα τὸ ἅγιόν σου σχῆμα
ἀπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς, μετὰ πολλῶν καὶ ἕδων
ἐν μέσῳ, ὡς ἦδεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν πολυφάταν!

(1) Recueil de chansons populaires grecques (Paris 1873) σ. 2.

(2) ἱστορισμένο=ζωγραφισμένον. ἡ λέξις ἐκ τῶν ναῶν, ἐνθα συνήθως
ζωγραφίζεται ἡ ἱστορία τῆς Παλ. καὶ Καιν. Διαθήκης (βλέν καὶ «ἱστορήται ἡ
ἱστορήθη ὁ παρών ναός»), διεσώθη καὶ νῦν ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Ἰμβρῶ ἐπὶ τῆς
αὐτῆς σημασίας.

(3) Αὐτ. σ. 4 στ. 37 ἐ. ἡ φράσις φιλόξενος γνώμη, ἐκκλησιαστικῆ.

Λοιπὸν καὶ τὸν παράδεισον δίχως κρασί μισῶ τὸν.
ἀλλὰ καὶ ὁ παράδεισος ἐκεῖνος ποῦ ἀκούεις, ἔχει
τέσσαρας ποταμοὺς ἔχει μεγάλους θαυμασίους.
ἂν ἦταν καὶ οἱ τέσσαρες κρασί, ὡς ἐνθυμούμαι,
ὁ πρῶτος σώζει με πρόγεμα (μόνον μὴ τύχη φίλος),
ὁ δεῦτερος εἰς γιῶμά μου, ὁ τρίτος δειλινὸν μου,
ἀρκεῖ μὲ καὶ ὁ τέταρτος εἰς πτωχικὸν μου δειῖνος (1).

6.— Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας διὰ τὴν τῆς ἀμπέλου προ-
κοπὴν μέριμνα παρὰ Βυζαντινοῖς. — Τὰ ἀπελατικά
ἄσματα.

Μεγίστην σιμασίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῆς ἀμπέ-
λου ἀπέδωκε καὶ ἡ Ἐκκλησία, καθιερώσασά εὐχὰς διαφόρους.
π. γ.

Εἰς φύτευμα ἀμπελῶνος μεταποιεῖται ἡ

Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, σὺ εἶ ἡ ἀμπελὸς ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ
σου ὁ γεωργὸς ἐστὶ. σὺ τοὺς ἀποστόλους ἐκάλεσας κλήματα. σὺ
καὶ τὸν Ἰσραὴλ ὡς ἀμπελον μετήρας, ἐξέβαλες ἔθνος καὶ κατεφύ-
τευσας αὐτήν. οὕτω καὶ νῦν, δέσποτα, ἐπιφύτῃσον ἐπὶ τὸν ἀμπε-
λῶνα τοῦτον. φύτευσον, ρίζωσον, βάλθυνον τὸν ἐλεός σου ἐπ' αὐτόν...
λύτρωσαι αὐτόν καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης χαλάζης,
ἀπὸ χιόνος, καὶ κρυστάλλου φερομένου βιαίως, ἀπὸ φρικτῶν
κρυμῶν καὶ πνευμάτων καύσωνος, ἀπὸ καταγιγίδος καὶ πάσης ἀπα-
ξαπλῶς ἐφόδου ὀρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἐπίδε καὶ ἐπίσκεψαι
τὴν ἀμπελον ταύτην, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου, ἵνα ἀποδῶ ἐν καιρῷ
τοὺς καρποὺς αὐτῆς καὶ καταξιοθῶμεν τρυγῆσαι καὶ προσκομίσει
σοι ἐξ αὐτῆς εἰς τὸ μεταποιηθῆναι εἰς αἷμα τοῦ τοῦ Χριστοῦ. (2)

Ἐπὶ τρυγῆς ἀμπελοῦ..... αὐτὸς καὶ νῦν δέσποτα,
καὶ τοῦτον τὸν καρπὸν εὐλόγησον καὶ δὸς πᾶσι τοῖς μεταλαμβά-
νουσιν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἁγιασμόν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς προκοπὴν κλπ.(3)
Ὡς δὲ κατωτέρω διαμνημονεύει ἡ εὐχὴ αὕτη εἰς τὴν ἑναρξιν
τοῦ τρυγητοῦ ἐγένετο ἐπίσημος τελετὴ καὶ πολλὴ συνάθροισις
κόσμου. Τὸ τοιοῦτον ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ὁ Πορφυρογέννητος, ὅτι καὶ
αὐτὸ τὸ παλάτιον συμμετεῖχε τῆς τελετῆς καὶ πανδαισίας ταύτης :

(1) Αὐτ. σ. 6, 48 ἔ. Λίαν ἐπιτυχὴς εἶναι καὶ ὁ ἐπιλογος, καὶ ἀμί-
μητος διὰ τὰς εἰκόνας καὶ τὰς παρομοιώσεις, αἵτινες ὑπενθυμίζουσι τοῦ Ἀθ.
Χριστοπούλου τὴν ποιήσιν.

(2) Εὐχολόγιον τὸ μέγα, Ἀθήναι 1927. σ. 376.

(3) Αὐτ. σ. 377.

Ἄλλος Ἦχος πλ. δ' ὁ εἰς τὸν Ἰωάννην
 Ἡ ἀρετὴ σου ὡς ἀμπέλος εὐκλήματουσα
 βότρυας εὐφροσύνης βλαστάνει,
 ἕξ ἧς τρυγῶσα ἡ ὑψηλὸς ἀπάσα
 καὶ τὸ ποτήριον πλήρες κέρασμάτος πιούσα
 ἐν εὐφροσύνῃ ἄδουσα,
 σὺν τῇ μυστικῇ σου καὶ δουλικῇ τάξει τῶν πατρικῶν
 ἐορτάζει τὴν σὴν ἀνέσπερον ἀνάληψιν
 τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας ὁ δεσπότης
 τὸ ἀκένωτον φρέαρ τῆς οἰκουμένης.
 Ἦχος γ' ὁ εἰς τὸν Ἰωάννην
 Εὐκλήματουσα ἀμπέλος,
 οἱ κραταιοὶ ἀνεδείχθησαν δεσπότες,
 εὐφροσύνης βότρυας διανεμνυγες πᾶσι
 διὸ καὶ κατευφραίνονται αἱ σχολαὶ καὶ ἡ σύγκλητος
 τρυγητικὴν ἀπόλαυσιν ἐκτελοῦντες
 ἐν τοῖς Ἱερείας δώμασιν
 διὸ πάντες κραυγάζομεν.
 γὰρ ἀνεκλάλητος ἐπεδήμησεν ἐν τῷ κόσμῳ.

Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς δεσπότες τὴν διανομὴν τῶν βου-
 τρῶν ἐν τοῖς ἀρχουσι καὶ λαμβάνουσι τὰ δύο μέρη ἀνά νομισμάτων
 ἐξ εὐεργεσίαν δι' ἀποκομβίων καὶ ἐπευχόνται τοὺς δεσπότες καὶ
 ἐξιοῦσιν. οἱ δὲ δεσπότες ἀνέρχονται μετὰ τοῦ πατριαρχοῦ ἐν τῷ
 παλατίῳ καὶ συνεστιῶμενοι εὐφραίνονται ἅμα καὶ ἡ σύγκλητος.

7. Ἡ βακχικὴ ποίησις ἐν Ἀθῶν.

Τὸν οἶνον τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξύμνησεν ὁ Δάβιδ καὶ
 οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. εἶτα ὁ Χριστὸς εὐλογήσας μετέ-
 βαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον ἐν τῷ ἐν Κανᾷ γάμῳ. Ἄμπελος δὲ καὶ κλή-
 ματα εἶναι τὰ πρόσφορώτερα ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς
 παραδείγματα. Πλεῖστα τῶν ἁγίων γραφῶν ρητὰ διάμνημονεύουσι
 εὐθυμοῦντες οἱ μοναχοὶ καὶ πολλῶν τούτων ποιοῦντες διάστροφον-
 χρῆσιν διὸ καὶ δικριμύτατα ἐπιτίθεται κατὰ τῶν τοιούτων παρωδιῶν
 ὁ ἀοίδιμος Νικήδημος, ὁ Ἀγιῶρείτης. Ἰδίᾳ τὰ κατὰ πανηγύρεις
 μάλιστα ἐν ταῖς σκῆταις καὶ τοῖς κελλίοις ἀδόμενά· ἐπιτραπέζια
 ἄσματα συνενοῦσι μετὰ τῆς ἱεροπρεπείας καὶ τὸ χάριεν. Ἐν ταῖς
 Μοναῖς, ἐνθα αὐστηρῶς ἀπαγορεύονται τὰ ἄσματα, δηγῶνται διά-
 φορα ἀνέκδοτα· οὕτω π.χ. ἐν Λαύρα.

ἵνα μὴ ἀφήσῃ ἀνυπεράσπιστον τὸν πολυύμνητον ἐρυθρὸν τῆς ἀμπέλου ζωμόν, ὃν ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι διὰ τῶν αἰῶνων τοσοῦτον ἐξύμνησαν, ἀναφέρει εἰς κάθε ἐπισκέπτῃν τὸ ἐξῆς θαυμάσιον πατερικὸν ὁ ἐκ τῶν κλεινῶν τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριδῶν, Κύπριος τὸ γένος καὶ ἐκ προπλάσματος «κουμχταρίας» τὴν γένεσιν ἔλκων. Οὗτος εἰς ὥραν εὐθυμίας—καὶ αὕτη ἔπεται αὐτῷ αἰεὶ μετὰ τὴν τράπεζαν, ὅπως ἡ σκιά τῷ σώματι—διηγεῖται ὡς ἐπίτροπος μάλιστα τῆς Μονῆς ἐνώπιον ἐπισήμων ὡς ἐξῆς τὸ ἀνέκδοτον κατὰ πιστὴν ἐκ τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου μετάφρασιν: «Ἐνας Σουλτάνος ἠθέλησεν εἰς ὅλον τὸ κράτος νὰ κόψῃ τὸ κρασί· διότι τὸ μεθύσι ἔδιδε καὶ ἔπαιρνε καὶ πολλὰ κακὰ ἐγίνονταν. καὶ ἐκάλεσε τὸν Βεζύρη, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκοίνωσε τὸν σκοπὸν του: Μεγαλειότατε, τοῦ λέγει ἐκεῖνος, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὴν τὸ κάμῃς αὐτὸ τὸ πράγμα· διότι πάει τὸ κράτος σου! καὶ πῶς τοῦτο, ἐρώτησεν ὁ βασιλεὺς; Κάμε ἓνα τραπέζι καὶ κάλεσον διαφόρους ἀνθρώπους πλουσίους καὶ πτωχοὺς, καὶ θὰ πεισθῆς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκάθισαν ἀπέναντι εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἓνας τυφλός, ἓνας χωλός, καὶ ὁ τρίτος πάμπτωχος καὶ ρακενδυτός. Ὁ τυφλὸς ἀφοῦ ἦλθεν εἰς εὐθυμίαν ὑψώνει τὸ ποτήριον καὶ χαιρετᾷ: «πίνω εἰς ὑγείαν σας, κύριοι, τὸ κρασάκι αὐτὸ, ὅπου εἶναι κίτρινο καὶ διαφανές· σὰν τὸν ἠλεκτῆρον». Ὁ χωλὸς καγχάζων εἰς τὰ λόγια ταῦτα, «πήγαινε, νὰ χαθῆς, λέγει, στραβέ, αὐτὸ τὸ κρασί εἶναι μαῦρο καὶ σὺ τὸ ἔκαμες κεχρίμπάρι; Θὰ σοῦ δώσω μιὰ κλουτσιὰ καὶ θὰ κολλήσῃς στὸν τοῖχον». Ὁ τυφλὸς λησμονήσας, ὅτι ὁ σύντροφός του ἦταν χωλὸς ὀπισθοχώρησε καὶ κτυπήσας εἰς τὸν τοῖχον ἔσπασε τὸ ποτήριον. Ὁ δὲ πτωχὸς γελάσας εἰς τὸ θέαμα ἐφώνησε: «σπᾶς' τοῦ τὸ κεφάλι καὶ ἐγὼ τὸν πληρώνω!» Βλέπετε, Μεγαλειότατε, ἀνέκραξε χαρούμενος ὁ Βεζύρης. «μὲ τὸ εὐλογημένον τὸ κρασάκι, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι καὶ οἱ πτωχοὶ γίνονται πλούσιοι». Καὶ ἔτσι ἐπέισθη ὁ Σουλτάνος καὶ δὲν κατήργησε τὸ κρασί. (κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν διηγεῖται τὸ ἀνέκδοτον ὁ Στ. Ξένος εἰς τὸν Διάβολον ἐν Τουρκίᾳ. Ἀθῆναι, 1887 σ. 430—431). Καὶ μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην ὡς ἐπὶ ὀδὸν ἐξιστορεῖ ὁ γέρον Ἐπιφάνιος τὰ λαθρεμπορικὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄθλα αὐτοῦ, δι' ἃ κατ' αὐτάς, κατεδικάσθη ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς Ἀθηναϊκαῖς ἐφημερίσιν ὁ πατὴρ Δοσίθεος (οὐχὶ Ἀγιορείτης ἀλλὰ Πειραιώτης) εἰς ἐξαετῆ εἰρικήν.

Ἄλλος Ἀγιορείτης, ὁ πολὺς Δαπόντες, συνέταξεν εἰς τὸν οἶνον ἱεροπρεπῆ ῥοδὴν:

Ὁ δὲ ῥοδὴν ἔταξε ὡς ἑξῆς:

καὶ τὸν ἦχος δ' ὠδῆ α'. Ἀνελξω τοῖσ' ὄμα μού. ἴμ κελ'
 κωνοῖκ Κρασί Σκοπελίτικο, ἡ ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ εἴτ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἢ Κυπριώτικη, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια Σκιώτικο, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια καὶ μερικά τῆς Φραγγιάς, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια Δάντζκας βούτκας (1) δέ, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια καὶ Βλαχομπουδανίας, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια φασόλια Κορφιάτικα, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἐλεγκτὰ πράγματα κλπ. κλπ. κλπ. (2) εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια Ἄλλ' ἔχομεν καὶ σύγχρονον βακχικὸν ποιητὴν, τὸν Κουτλου-
 μουσιανὸν Κύριλλον, περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνα-
 σαντα, οὗ τὰ ἀθῶν καὶ χαριέστατα ἄσματα, ψάλλονσιν εἰς πα-
 τέρεις κατὰ τὰς πανηγύρεις
 ἦχος δ' ὠς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.
 Τὸ κρασί τοῦ Ἄθωνος ἀπεδείχθη ὡς βάλσαμον, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια θεραπεύει ἅπαντα τὰ ἐνδόμυχα, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ὑγείαν πᾶσαν χαρίζεται, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια οὐ μόνον τοῦ σώματος, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια τὸν θυμὸν τὴν κατῆφειαν, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια τὴν σκληρότητα, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια καὶ γὰρ τούτων ἡ μόνη θεραπεία, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἀναμαυρίζη τὰ σπλάγχνα σου, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἀναφουσκῶν ἔνδοθεν τὴν κοιλίαν σου, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἀνακατῶν τὰ ἄντερα, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἀνάσ' ἀνάπτῃ τὴν καρδιά, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια τὸν τάχιον, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια δράμε, ἄρπασον, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια τὴν κανάταν καὶ τρέχα σὲ βαρέλι, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια τὴν κρύα πῖνε κρύον κρύον, ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ
 εἴτ εἰς τὸν ἡχομαντάρια ἀνα κατασβέσης τὴν κάμινον. ἀκτινοπ νῶ νόμωσ' εὐαλεπικῆ

(1) βούτκας ἰσ. βότκας, εἶδος ρακῆς Ρωσικῆς κατασκευῆς.
 (2) Κῆπος Χαρίτων. Ἀθῆναι 1880 σ. 254 ἔ.

Ἄλλ' ὅπερ ἀπεθανάτισε τὴν μνήμην τοῦ εὐφυοῦς τούτου Ἑπτανησίου εἶναι «Ὁ Ρῶσος κρασοπατέρας» (οὐχὶ βεβαίως ὡσάν τοῦ νέου Ἀνακρέοντος ἐκείνου τὸν κρασοπατέρα· διότι ἐκεῖνος εἶναι Ἕλλην, ἀλλ' Ἀκολουθία ἱερὰ καὶ πλήρης μετὰ Δοξαστικῶν καὶ Ἰδιομέλων, μετὰ Πολυελέου καὶ ἔγκωμιου κτ.) Οἱ δυστυχεῖς οἱ Ρῶσοι λατρεύοντες τὸν Βάκχον εἰς τὰ βόρεια τῆς πατρίδος αὐτῶν μέρη μετέφερον τὴν λατρείαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν τόπον· καὶ εἰς τὰ καλὰ περασμένα χρόνια, ἐποιοῦν τακτικὰς σπονδὰς, ὡστε, ὅπως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκινδύνευέ τις νὰ προσκρούσῃ εἰς τοὺς καθ' ὁδὸν καθεύδοντας κύνας, οὕτω ἐνταῦθα τὰ ἐμπόδια ἦσαν οἱ οἶνοβαρεῖς Ρῶσοι, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία «ρούσσιχο μεῦσι». Ἴδού, καὶ τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀναδεικνύει νέους ποιητὰς ὡς τὸν ὕπατον τῶν φιλοσόφων Ψελλόν. Οὗτος συγκαταλεγείς ἐν τοῖς τῆς μονῆς τοῦ Συγκέλλου καὶ μὴ ὑποστὰς τοὺς τραχεῖς τρόπους τοῦ ἡγουμένου Ἰακώβου ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Ἡ μῆνις τοῦ κακεντρεχοῦς τούτου ἀνδρὸς ἐφιλοδώρησεν τὸν ρίψασπιν Ψελλὸν διὰ τοῦ ἐξῆς τετραστίχου:

ὦ δέσποτα Ζεῦ καὶ πάτερ καὶ βακλέα,
ὄβριμοβουγίαε καὶ βαρυβρέμων,
Ὀλυμπόν οὐκ ἤνεγκας κἄν βραχὺν χρόνον·
οὐ γὰρ παρῆσαν αἱ θεαὶ σου, Ζεῦ πάτερ.

Ὁ εὐέξαπτος Ψελλὸς ἀπήντησε τότε διὰ κανόνος ὀλοκλήρου ἐξ 9 ᾠδῶν, οὗ ἡ ἀκροστιχίς: Μέθυσον Ἰάκωβον εὐρύθμως ἄδω Κώνστας. Καίτοι οἶδα, ὅτι δυσαρεστήσω πολλοὺς τῶν σεβασμίων Ἀγιορειτῶν πατέρων, ἀλλὰ χάριν τῆς τριάδος τῶν Λαυριωτῶν προϊσταμένων, ἀναφέρω τρία μόνον τροπάρια, οὐχὶ κατ' ἐκλογὴν, ὅπως ἐκλέγουσιν οὗτοι τοὺς ἀνθοσμίας καὶ τὸ αὐστηρὸν μ π ρ ο ὕ σ ι κ ο, κρασί, ἀλλὰ τὸ α' καὶ τὰ δύο τελευταῖα, ὡς σεμνότερα.

ὦδῆ' α'. Ἦχος πλάγ. δ'. Ἀρματηλάτην, Φαραώ.

Μέθοι καὶ πότοι καὶ χοροὶ Ἰάκωβε,
ἢ σύ πανήγυρις,
καὶ σὺν πότῳ κρότοι,
καὶ τρυφαὶ καὶ χάριτες,
ὄργισματα καὶ κύμβαλα
καὶ βοτρυῶν ἐκθλίψεις,
καὶ ράγες ληνοβατούμεναι,
καὶ κοιλῖαι πίθων πληροῦμεναι

Ὀδῆ ἡ', (γρ. θ'). Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ.
 Ἄσκησεως κανόνας οὐκ ἀνχιναίς,
 ἄσκητῆς ἀνεφάνης αὐτόματος,
 ἄσκων σοφέ,
 ἄσκησιν τὴν ὄντως ἀσκητικὴν,
 ἄσκητικῶς γὰρ ἤσκησας,
 πίνων ἐν ἀσκήσει πολλοὺς ἀσκούς,
 ἀσκήσας δὲ ἐν βίῳ,
 ἀσκήσεως τοὺς ἄθλους,
 ἀσκούς ἐν βίῳ πάντας εἴληφας.
 Στεφάνους ἐξ ἀμπέλων σῆ κορύφῃ,
 ἐπιθήσωμεν, πάτερ Ἰάκωβε,
 καὶ τοῖς ὄσι,
 βότρυας κρεμάσωμεν εὐφυῶς,
 ἀσκούς δὲ τοῦ τραγῆλου σου,
 κύκλω ἐξαρτήσωμεν οἰνηρούς,
 καὶ κράζωμεν εὐτόνως.
 ὁ πίνων ἀνενδότης,
 οὕτω πομπεύῃ κατὰ γέλαστα (1).

Σύγχρονός τις τοῦ Ψελλοῦ ἐσχημάτισε τὴν σχινοτεστάτην
 περὶ ἀμπέλου λέξιν :

ἀμπελοκλιματοβλαστοανθοσταφυλοκαρποφοροῦντος
 (ἐν κώδικι βιβλιοθήκης Ζωγραφεῖου Κωνσταντινουπόλεως, ἀρ. 3.
 Βλ. Δελτ. Ρωσ. Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. XIV,
 1909, σ. 63).

8. Σταφυλοφαγία ἐν Λαύρα.—Μία ἀσκητικὴ ἀλληγορία.—

Ὁ ἀμπέλων τοῦ κύρ Ἡσαίου καὶ ὁ Πατριάρχης Γρη-
 γόριος ὁ Ε'.

Ἄλλὰ τούτων πάντων τῶν κακῶν, ὡς καὶ τῶν δηκτικῶν φελ-
 λιῶν ἐγκωμίων, εἰσὶν εὐτυχῶς ἀπηλλαγμένοι οἱ ἀδελφοὶ τῆς Λαύ-
 ρας, καὶ διὰ τὸν φόβον τῆς καταχρήσεως ἀπηγόρευσαν σχεδὸν αὐ-
 τοῖς οἱ καλοὶ Ἀλεξανδριῶται καὶ αὐτὴν τὴν χρῆσιν τοῦ Διονυσιακοῦ
 ποτοῦ, ὡς ἐπιβλαβοῦς τὰ μέγιστα τῇ ὑγείᾳ. Οὐδ' ἀληθεύει τὸ ἐν
 τῷ Ταλμούθ ἀπόφθεγμα τοῦ Ραββι Βανααῆ: «ὁ οἶνός ἐστι τὸ
 κάλλιον τῶν φαρμάκων, καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει οἶνος, ἐκεῖ ὑπάρχει
 ἀνάγκη φαρμάκων». Εὐτυχῶς τὰ θαυμάσια καὶ διειδέστατα τῆς

(1) Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. Τόμ. Ε'. Παρίσιοι 1876 σ. 177, 181.

Λαύρας ὕδατα, ψυχρότατα καὶ γλυκέα ὡς τὸ γάλα, εἰσὶ τὸ δραστή-
ριώτατον ἀντιφάρμακον. Ἡμεῖς προτιμῶμεν ν' ἀκολουθήσωμεν
τῷ Ὀμήρῳ, ὅστις ἀποφαινεται, ὅτι οὐγὶ μόνον δύναμιν δὲν πα-
ρέχει ὁ οἶνος, ἀλλὰ καὶ κόπτει καὶ τὰ γόνατα, ὡς λέγει ὁ Ἔκτωρ:

μη μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα, πόντια μητερο,
μη μ' ἀπογυιώσης, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι

[Ἰλιάδ. Ζ' 264].

Τὸ ἐν Ἀθῶ κήρυγμα τοῦ ἐν τῇ τοῦ Ξηροπόταμου μονῆ μακα-
ρίτου ἱατροῦ Λευκίου, ὅστις δύο πράγματα ἐμίσει θανασίμως
τὸν οἶνον καὶ τὴν Εὐδαν, ὑπῆρξε καρποφόρον ἐν Λαύρα, καὶ οἱ
Λαυριῶται τηροῦντες τὸ «μη μεθύσκεσθε οἶνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσω-
τία» (Ἐφεσ. 5, 18) τρώγουσι τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου πρὶν
ἢ αὐτὸν ἐκθλίψωσιν οἱ ἀρχοντες αὐτῶν ἐν τοῖς ληνοῖς. Καὶ
ἰδοὺ ἐν ὠραῖον ἀνέκδοτον, πρὸς ὃ συμβιβάζουσι τὴν σταφυλο-
φαγίαν αὐτῶν. Ὅτε ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος Νῶε «ἄνθρωπος γε-
ωργὸς γῆς, ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα». (Γεν. 9, 20) προσῆλθεν αὐτῷ
ὁ ἐπίβουλος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διάβολος — ἐφθόνησε γὰρ
πρόβλεπων, ὅτι ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἔμελλε νὰ τε-
λῆται ἡ θεία ἐξιλαστικὴ μυσταγωγία, — καὶ λέγει «δὲν μὲ παίρ-
νεις καὶ ἐμένα σύντροπον νὰ σέ βοηθήσω;» ἀνθισταμένου δὲ
τοῦ Νῶε, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελῆ τοιαύτας βαρείας ἐργασίας,
«ἀλλὰ ἢμπορῶ νὰ ποτίζω τὰ κλήματα» ἀντιτείνει ἐκεῖνος. Ὅταν
οὖν κατὰ τὰ κυνικὰ καύματα ἐκινδύνευον τὰ νεόφυτα ν' ἀποξη-
ρανθῶσιν, ὑπεχρεώθη ὁ διάβολος νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ὅρους τῆς
συμφωνίας, ἀλλ' αἱ πηγαὶ πᾶσαι εἶχον στερεύσει. τί μηχανᾶται
δὲ ὁ παμπόνηρος; εἰς τὰ περίξ ἄλση ὑπῆρχον ἀγέλαι ἀγρίων χοίρων
(καὶ οὗτοι τοσοῦτον ἐπλεόνασαν μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς θήρας
ἐν Λαύρα, ὥστε κατέρχονται καὶ κατασκάπτουσι τὰς ἀμπέλους,
ἀφροῦ οἱ μοναχοὶ ἀδιαφοροῦσι), λεόντων, πιθήκων καὶ προβά-
των. ἐκ τοῦ αἵματος τούτων διενοήθη νὰ ποτίσῃ τὴν ἀμπελον.
Καὶ οἱ μὲν θιασῶνται τοῦ Βάκχου ἐθυσίαζον τὸν τράγον μόνον
ὡς ἐπίβουλον τοῦ ἱεροῦ φυτοῦ. ἐνῶ δὲ ὁ δύστηνος ἐκαίετο οὗτοι
περίξ φερόμενοι τοῦ βωμοῦ ἤδον εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ (ἔθεν καὶ
τὸ τραγωδῶ). ὁ δὲ δαίμων ἐκ τῆς τετρακτύος τῶν εἰρημένων
ζώων ἐκόπτεν ἀκαταπαύστως κεφαλὰς ἐπὶ τῶν κλημάτων, καὶ
οὕτως ἐσώθη ἡ ἀμπελος τοῦ Νῶε. Ἀλλ' ὁ καρπὸς ἐγένετο θαυ-
ματοργός! Καὶ πρῶτον ἔλαβε τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος. Οἱ υἱοὶ
τοῦ Νῶε ἐλκυσθέντες ἐκ τῆς θεωρίας ἐδοκίμασαν ἀμέσως τὸν
κάρπὸν καὶ πλησθέντες ἠσύχασαν ἡρέμως, ὅπως τὸ ἀρνίον μετὰ

τὸ θήλασμα· ἐκθλίψαντες δὲ τὰς σταφυλὰς ἐγεύθησαν τοῦ γλεύκους, καὶ μετὰ τῆς εὐθυμίας, ἠσθάνοντο δύναμιν ἐν ἑαυτοῖς λέοντος· μεταγχισάμενοι δὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐδοκίμασαν καὶ αὐθις καὶ τότε ἀντελήφθησαν ἀλλόκοτόν τινα δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ δαιμονιώδους ποτοῦ. Καὶ θὰ εἶδες, φίλε ἀναγνώστα, βρέφη ἢ παιδάρια μεθυσκόμενα, πόσῃν χαρὰν αἰσθάνονται, τὴν ζωηρὰς κινήσεις, τὴν μορφασμούς, τὴν ἀπομιμήσεις, ὅπου κάμνουσιν, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ πίθηκοι, εἶναι διασκεδαστικώτατα. Ἄλλ' ὁ γέρον Νῶε δὲν ἠρέσκετο εἰς τὸν νέον, ἀλλὰ συνήθιζε νὰ πίνη παλαιὸν οἶνον ἀναλαμβάνων οὕτω τὰς ἀπολεσθείσας δυνάμεις κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον : «τὸ γάλα τρέφει τὸ παιδί, ὁ ἥλιος τὸ μοσχάρι καὶ τὸ κρασί τὸ παλαιὸν κάνει τὸ γέρο παληκάρη». Καὶ ἡμέραν τινὰ θελήσας νὰ αὐξήσῃ αὐτὰς ἐπὶ πλέον τὴν δόσιν ὑπερέβη τὸ μέτρον ὁ εὐλογημένος «καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ» (Γέν. 9, 21) καὶ ἐκυλίετο ὁ ταλαίπωρος, ὅπως ὁ χοῖρος. Τοιαῦτα τὰ δαιμονικὰ ὀψώνια τοῦ Νῶε! καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς προτιμῶμεν καὶ συνιστῶμεν μετὰ πάντων τῶν ὑγειονολόγων τὴν σταφυλοθεραπείαν, ἐῶντες τὰ λοιπὰ κατὰ τῶν τῆς ἀμπέλου καρπῶν εἰς τὴν σεπτὴν πλειάδα τῶν προϊσταμένων τῆς Λαύρας, τῶν προτιμώντων τρέμειν πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως τῆς φοβερᾶς. Οἱ παλαιότεροι τοσοῦτον σταφυλαφάγοι ἦσαν, ὥστε οὐ μόνον ἐγνώριζον τρόπους νὰ διατηρῶσιν ἐπὶ 3—4 μῆνας τὰ κεκομμένα σταφύλια νωπά, (σήμερον μόνον ἐπὶ τῶν κτημάτων ἐντὸς σακκουλῶν γίνεται αὐτό); ἀλλὰ κατασκεύαζον τ ο υ ρ σ ι ἄ σταφύλια σ τ α φ υ λ α ρ μ ί α ν. Τοῦτο κάμνουσι καὶ ἐν Κορυττῷ ἐμβάλλοντες ἀντὶ σινάπεως χράνον. Ἴδου συνταγὴ, ἣν εὐρίσκω ἐν Κώδ. Λαύρας Α34, φ. 2β.

«Ὅταν θέλῃς νὰ κάμῃς σταφυλαρμίαν ποίησον οὕτως: κόψον τὰ σταφύλια καὶ βάλε τα εἰς τὸν ἀέρα ἢ κατὰ γῆς νὰ κάμουν δύο ἡμέρας. ἔπειτα βάλε τα εἰς τὸ πιθάρι ἢ εἰς τὸ βουτζί, πάτον σταφύλια καὶ πάτον σινάπι, εἶτα ἐκείνην τὴν ἡμέραν πάτησον ἐκλεκτὰ γλυκέα σταφύλια καὶ εὐθύς τὸν μούστον ὅπου θέλεις εὐγάλει βάλε ἅπαν εἰς τὸ πιθάρι, μανδύλη ψιλὸν καὶ βάλε τὸν μούστον στραγγιστὸν ἀνέσια καὶ σκέπασέ το μὲ κλαδί ἢ μὲ σπαρτὰ ὅπου νὰ βράσῃ εἶτα σκέπασέ το μὲ τὴν πλάκα».

Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ ὅτι καὶ δι' αὐτούς, ὅπως καὶ διὰ πάντα ὑπάρχει σωτηρία, καὶ σωτήρια διδάγματα δύνανται νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῶν τοιούτων μελετῶν καὶ ἀσχολιῶν ἐπισφραγίζω τὴν διατριβὴν μου περὶ τοῦ οἴνου ἐπάγων βραχύτατον μὲν, ἀλλὰ διδακτικώτατον ἀλληγορικὸν λόγον τοῦ Ἀββᾶ Ἡσαΐου (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 71—73).

«Μυστήριον ἐρῶ περὶ τοῦ οἴνου, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως· τῆς θελούσης ὑπαντῆσαι τῇ ἀγνείᾳ, φυλαττούσης τὸ ἔργον σῶον, ἵνα δείξῃ αὐτὸ ὁ Θεὸς μετὰ χαρᾶς. Τὸ ἀγγεῖον πεπισσωμένον ἐστὶ μετὰ ἐπιεικειᾶς· εἰκόνα δὲ λαμβάνει τῆς ἀγνείας τοῦ σώματος τοῦ εἰς πᾶν μέρος αὐτοῦ ὑγιοῦς ἐκ τῶν αἰσχυρῶν παθῶν· ἀδύνατον γάρ δουλεῦσαι Θεῷ τὸν δουλεύοντα μιᾷ τῶν ἡδονῶν, ὡσπερ ἀδύνατον βληθῆναι οἶνον εἰς ἀγγεῖον μὴ ὅλον πεπισσωμένον, ἢ ἔχοντά τινα ραγάδα. οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐρευνήσωμεν ἑαυτοῦς, ὅτι οὐ δυνάμεθα εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς μῖσος ἢ ἔγθραν· ταῦτα γὰρ κωλύει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν μετάνοιαν».

«Βράζει μὲν ὁ οἶνος ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ· εἰκόνα δὲ λαμβάνει τῆς νεότητος, ὅτι ταράσσεται, ἕως οὗ γένηται ἡλικίας καὶ κατασταθῆ. Οὐ γίνεται οἶνος, ἐὰν μὴ βληθῆ γύψος ὡς καὶ ἡ ζύμη ἐν μέτρῳ· οὕτω καὶ τὴν νεότητα ἀδύνατον προκόψαι ἐν τῷ ἰδίῳ θελήματι, ἐὰν μὴ καταδέξηται παρὰ πατέρων αὐτῆς κατὰ Θεὸν τὴν ζύμην, καὶ δώσωσιν αὐτῇ τὴν ὄδον, ἕως οὗ χαρίσῃται αὐτῇ ὁ Θεὸς καὶ ἀναβλέψῃ. Ἐῶσι δὲ αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἕως οὗ κατασταθῆ. οὕτως ἄνευ ἡσυχίας καὶ κακοπαθείας καὶ παντὸς κόπου κατὰ Θεὸν ἀδύνατον ἔλθειν αὐτῇ τὴν κατάστασιν. Ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν μετὰ σπερμάτων ἢ γεννημάτων ὄξος γίνεται, καὶ ἡ φύσις τῆς νεότητος, ἐὰν ἔσῃται μέσον τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ἢ ἄλλων μὴ ὄντων τῆς αὐτῆς πράξεως καὶ ἀσκήσεως ἀπόλλυσι τὸν τρόπον, ὃν ἐδέξατο παρὰ τῶν κατὰ Θεὸν αὐτῇ πατέρων. Ἐπιτιθέασιν ἐπ' αὐτὸν γῆν τοῦ μὴ ἀνεμισθῆναι καὶ ἀπολέσθαι· οὕτω καὶ ἡ νεότης, ἐὰν μὴ κτήσῃται τὴν ταπεινώσιν ἐν παντί, πάντες οἱ κόποι αὐτοῦ μάταιοί εἰσιν. Ἐὰν γεύωνται αὐτοῦ πολλάκις, ἀνεμίζεται καὶ ἀπόλλυσι τὴν γεῦσιν αὐτοῦ. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο πολλάκις γίνεται τῷ ἀνθρώπῳ φανεροποιοῦντι τὸ ἔργον αὐτοῦ· ἀπόλλυσι γὰρ πᾶν ἔργον αὐτοῦ ἢ κενοδοξία. Ἐὰν ἐάσωσι τὸ στόμα αὐτοῦ ἀνεφγμένον, οἱ μισητοὶ κώνω- πες ἀπόλλυσι (sic) τὸν οἶνον. οὕτω καὶ ἡ πολυλογία, καὶ ἡ εὐτρα- πελία καὶ ἡ ματαιολογία. Ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν ἐν τῷ ἀνέμῳ ἀπόλ- λυσι αὐτοῦ τὸ εἶδος καὶ τὴν γένεσιν, οὕτω καὶ ἡ ὑπερηφανία ἀπόλ- λυσι πάντα τὸν καρπὸν τοῦ ἀνθρώπου. Κρύπτουσιν αὐτὸν ἐν τοῖς ταμείοις, καὶ καλύπτουσιν αὐτὸν ἐν τῇ στροιβῇ, οὕτω καὶ ἡ ἡσυχία, καὶ τὸ ἀψήφιστον ἐν παντί πράγματι· ἀδύνατον γὰρ ἄνθρωπον φυλάξαι τὸν κόπον αὐτοῦ, ἄνευ ἡσυχίας, καὶ τοῦ μὴ ψηφίζεσθαι».

«Ταῦτα πάντα γίνεται τῷ οἴνω, ἕως οὗ ἀρέσῃ τῷ γεωργῷ καὶ χαρῇ μετὰ καρποῦ. ταῦτα πάντα ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ποιῆσαι, ἕως οὗ ἀρέσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ καθάπερ ἀδύνατόν ἐστι πιστεῦσαι τῷ οἴνω, ὁποῖός ἐστιν, εἰ μὴ ἀνοιγῆ καὶ γευθῆ,

ἀγρίων κλημάτων θὰ πληροφορηθῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ὑπῆρ-
γον τοιοῦτοι ἄλλοτε, ἀκριβῶς ὅπως ὁ περιοδεύων νῦν ἀνά τὰς
τὰ δάση τῆς Μονῆς διακρίνει κατὰ πᾶν βῆμα τὰ ἴχνη παλαιᾶς
καλλιεργίας. Καὶ ἔπειτα παραπονούμεθα ἀσυστόλως, ὅτι δὲν ἔχο-
μεν ἀμπελοκαρπίαν, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν (λέγε
διὰ τὴν ὀκνηρίαν) ἐπῆρε τὴν εὐλογίαν. Εἰς ὠριαίαν πρὸς Ν. ἀπὸ
τῆς Μονῆς ἀπόστασιν εἰς θέσιν λίαν περίοπτον καὶ ἐκπάγλως λαμ-
πρὰν κεῖται ὁ μεγαλείτερος ἀμπελῶν τὸ **Κυρσαίου** ἢ τοῦ κυρ-
ῆσαίου, ὁ ὄνομα ἔλαβεν ὁ τόπος ἀπὸ τοῦ γέροντος τοῦ ἀγίου.
(βλ. βίον ἐκδ. Petit σ. 35,1). Ὁ ἀμπελῶν οὗτος ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ
τῆς Μονῆς πεφυτευμένος εἶναι ὁ μέγιστος τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὀρει, καὶ
διετῆρει ἄλλοτε περὶ τοὺς 1,000 μοναχοὺς διὰ τε τοῦ οἴνου καὶ ἄλλων
ἀγαθῶν. κατ' ἐξτάσιν ὑπερβαίνει τὴν περιφέρειαν τῶν Καρεῶν
(περὶ τὰ 200 στρέμματα). Ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀκμά-
σας προηγ. Κύριλλος Λαυριώτης οὕτως ἐγκωμιάζει αὐτόν :

Κῶδ. 56Ω. Μονῆς Λαύρας ΙΗ' αἰῶνος. Κῆπος χαρίτων Κυ-
ρίλλου προηγουμένου Λαυριώτου σελ. 349—51.

«Ἐπάνω εἰς τοῦ κυρ Ἡσαίου».

1.

Παισίοιο προηγῆτορος ἔργα νέ' ὅσα τε κεδνά
πρήξεις ἠγάθει, εὐκλήματι ἀμπελοι, οἶκος.
ὅσα τ' ἀγλά, ὅσα θ' ὀράεις, ὁ δὲ τεύξατο ἥρω.
ᾧ πόροι ὑψιμέδων. καλὰ κάγαθὰ ἤματα πάντα.

2.

Τρισσόθεν εἰσορᾷ πολυτέρπεα νῶτα θάλαττης,
πάντοθεν ἡμάτιω φέγγει βάλλόμενος.
εἰς ἐμὲ γὰρ χρόκόπεπλος ὅταν περικίδναται ἥως
τέρπομένη στείχειν πρὸς δύσιν οὐκ ἐθέλει.
ὦρῃ ἀνάψυχω θέρεος, εἰ χεῖματι θάλπω,
τύλιπες ὀράων ἐξ ἐμέθεν παρέχων

3.

Παισίος δὲ κεκλήσεται οὐνομα δε με βα τευξε
Κρητῶν εὐχος ἑών, Λαύρα δ' ἠγάσατο.

4: οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ ἄλλο ἄνθρωπος ὅστις ἐποίησεν ταῦτα ἃ ἐγὼ ἐποίησα.

Στίχοι ἠρωϊκοί.

Γρηγορίου Πατριάρχου ἔργα νῆ' ὄσσα τε κεδνὰ
πρήξεις ἠγάθει, εὐκλήματα ἀμπέλοι, οἶκος,
οὔρεα τερψίνοα, δένδρεα τηλεθόντα ὄραων,
ὄσσα τ' ἀγλά, ὄσσα θ' ὄραεις, ὁ δὲ τεύξατο ἠρώς.
ὦ πόροι ὑψιμέδων καλὰ κάγαθὰ ἤματα πάντα.

"Ἐτεροι" Ἰκμβοι.

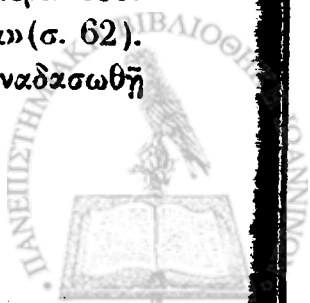
Μήκει καμουσαν πανδαμάτορος χρόνου, κίχ' ἐροῖται ἔ
πτόωσιν ε' ἀπελοῦσαν με τοίχιαν ἰδῶν ἔκκ' ἐνώθη
καρπύων σύμῳ δομήτωρ θεῖος ὁ Γρηγόριος ἔπε
ἔραζε ρίψας καὶ ἀνεγείρας / αὐθί' μετ' ἠ
ἐν φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἧς οὐσίας,
μετ' αὐτὸν ἄλλον κόσμον Λαυρίταις μ' ἔδωκεν ὄρα

Τροπάριον ἦχος α'. Αὕτη ἡ κλητή.

Αὕτη ἡ τερπνὴ ἡ ὕψος εἰς ὠνάει' ἠ
καὶ καλλίστη οἰκία,
ἡ πάμφωτος ὠραία,
ὡς βασιλῆς καὶ κυρία,

τῶν λοιπῶν κυριῶν, ἡ ἡγεμένη οἰκιστῆ
τὸν πανάγιον αὐγουῦσα Γρηγόριον ἔπε
αὐτὸν εἰς πολλὰ ἔτη, ἡ ἀπὸ λαοῦ ἔπε
Χριστὸς διάφυλάττω.

Ὁ πατριάρχης εἶναι Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ ἐθνομάρτυς. Οὗτος
ζηλώσας τὸν Διονύσιον Βάρδαλιν, τὸν νέον κτίτορα τῆς Μονῆς,
ὅστις καὶ συνέστησε τὸν πλησίον αὐτῆς ἀμπελῶνα, ἀνεκαίνισε μετὰ
πάσης φιλοκαλίας ἐν τῷ Κυρσαίου τόν τε ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας
Τριάδος ναὸν καὶ τὰ περίξ οἰκήματα μετὰ τῶν ἀμπελώνων. Οἱ
ὕμνοι τοῦ Κυρίλλου δὲν εἶναι ὑπερβολικοί. Ὁ τοῦ Προσκυνηταρίου
ἐκδότης, λέγει: «αὕτη ἡ τοποθεσία εἶναι ὠραῖσμένη με ὄλας
σχεδὸν τὰς χάριτας τῶν στοιχείων, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἔχη ἕνας εὐ-
κρατος καὶ ἐξαιρετος τόπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἐξόχως εἶναι
κατάρρυτος ἀπὸ ἀενάους πηγᾶς ὑδάτων. Αὐτὰ τὰ νερά ὅσον
εἶναι ἀφθονὰ καὶ πολλὰ τόσον εἶναι ἀεὶρρυτα καὶ ὑγιεινὰ» (σ. 62).
Καὶ ὁμως ὁ ἀληθὴς οὗτος παράδεισος κινδυνεύει νὰ ἀναδασωθῇ

καὶ ἐρημωθῆ τελείως ἔνεκα τῆς ἀπειροκαλίᾳς καὶ ἀδιαφορίας τῶν ρακοποιῶν καὶ συκολόγων Ἀλεξανδριδῶν τῆς Λαύρας. Ἐγὼ ἔφθασα καρποφορίαν 300 — 400 φορτίων σταφυλῶν καὶ νῦν μόλις 50 — 60 παράγει, ἅπερ οὔτε τὰς δαπάνας τῆς καλλιερ- γίας καὶ τὴν διατροφήν τῶν τριῶν ἀμπελικῶν ἀντικρῦζουσιν. Περι- γηγήθην αὐτὸν πέρυσσι. Μὲ κατέλαβεν ἀπογοήτευσις τελεία. Τὸ πλεῖστον τῶν ἀμπέλων ἐγένοντο ἀπὸ πολλοῦ λειβάδια, ἀλλὰ ἐδα- σώθησαν καὶ αἱ ὑπολειφθεῖσαι εἰς 20—30 στρέμματα μεταβάλ- λονται καθ' ἑκάστην εἰς φασουλοτόπους ὑπὸ τῶν ἀμπελικῶν. Ἡμί- ονοι τῶν ὑλοτόμων καὶ βόες περιφέρονται ἐντὸς αὐτῶν ἐλευ- θέρως. Πείθεται πᾶς τις, ὅτι οἰκοκύρης δὲν ὑπάρχει. Ἀγριό- χοιροὶ κατερχόμενοι καθ' ἑκάστην ἀνασκάπτουσι τὰς ἀμπέλους, οἶονεὶ ἐλέγχοντες τὴν ἀδιαφορίαν τῶν Λαυριωτῶν. Παραπονού- μεθα, ὅτι ἐδημεύθησαν (;) τὰ μετόχια. Ἴδου ὅπου τὸ μεγαλύτερον εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν μετόχιον ἐρημοῦται! Πολλάκις ἐβο- λιδοσκοπήσα τινας τῶν προϊσταμένων, ἵνα πείσω αὐτοὺς ν' ἀναλά- βωσι τὸ κτῆμα τοῦτο ὡς μετόχιον ὑπὸ ἐνοίκιον. Ἐπίσθην ὅτι ἄλλοι λόγοι ἐξωθοῦσι τοὺς ἀγίους πατέρας νὰ ἐξέρχωνται πρὸς τὰ ἐγκόσμια μετόχια, ὧν χάριτι θεῖα νῦν ἀπηλλάγημεν.

9. Ὁ τρόπος τῆς καλλιεργίας τῶν ἀμπέλων ἐν Λαύρα ἄλλοτε καὶ νῦν καὶ ἡ παραγωγή ἐξαιρέτων οἴνων.

Ἄλλ' ἡ ἀπαραίτητος τροφή τῆς ἀμπέλου εἶναι ἡ κοπρία ἢ τὸ λι- πασμα(1). Θαυμάζω ὅτι ἐν τῷ «πῶς δεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυρώ- σεως κοπρίζειν» κεφαλαίῳ τῶν Γεωπονικῶν (Ε', 26) ἀναφέρεται καὶ ἡ λεπτομέρεια : «οὐ γρή- μέντοι αὐτῷ τῷ πρέμνῳ τῆς ἀμπέλου ἐπιβάλλειν τὴν κόπρον, ἵνα καὶ αἱ πέρρωθεν ρίζαι μεταλαμ- βάνωσι τῆς θερμότητος». καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖον : «εἰ δὲ μὴ εὐπο- ροίης κόπρου, ἄγρυα γοῦν τὰ τῶν κυάμων καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὀ- σπρίων ἀρκέσει· ταῦτα γὰρ καὶ πρὸς τοὺς πάγους ὠφελεῖ τὰς ἀμπέ- λους καὶ ἀντίκεινται τοῖς φθοροποιοῖς ἐρπετοῖς. καὶ γίγαρτα δὲ κόπρον ποιεῖ, πολλῶν δὲ μᾶλλον οὔρον παλαιόν». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μανθάνομεν, ὅτι ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι ἡ ἀρίστη κόπρος εἶναι ἢ ἐκ τῶν ἀγύρων τῶν κυάμων. Ἄλλ' ἐγνώριζον καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ φυτεία τῶν κυάμων τρέφει τὸν ἀγρὸν (ἢ ὡς λέγουσιν οἱ χωρι-

(1) Περὶ πάσης ἐν τῷ ἀμπέλῳ ἐργασίας βλέπ. τὰ εἰδικὰ φυλλάδια τῆς ἐν Ἀθῆναις Γεωργ. Ἐταιρείας καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ Ἀμπελουργικοῦ Ὁργά- νισμοῦ. Περὶ τῆς οἰνοποιίας τὸν Ὁδηγὸν τοῦ Πύργου (1906).

κοί' ξεκουράζει). Ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ κῆποι εἶναι ἀριστός ἀγωγός τοῦ ἐλευθέρου ἀζώτου· ἄθεν οἱ Γερμανοὶ ὀδηγηθέντες ἐφεῦρον τὸν συγκεντρωτὴν, δι' οὗ μεταγγίζουσιν εἰς τοὺς ἀγρούς τὸ ἀζώτον. Τὰ ἡμέτερα οὔτε μακρὰν οὔτε πλησίονι δέχονται τὸ δῶρον τοῦτο, καὶ μόνον οἱ κελλιῶται ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν, ὅτι κοπρίζονται αἱ ἄμπελοι, ἄλλως θὰ εἶχομεν λησμονήσει τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις οὐδεμία ἄλλη Μονὴ ἔχει τοσαύτην περίξ δασώδη ὕλην, ὅσην ἡ Λαύρα. Ἡ κουμαρέα, ἡ ἀρία, ἡ ἐρεϊκή κττ. ἀποσίνθηται τὸ καλλίτερον λίπασμα. καὶ ὅμως πέρυσιν ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πείσω τοὺς Λαυριώτας νὰ συνάξωμεν τὸ δῶρον τοῦτο τῆς φύσεως. Ἡ Λαύρα πρὸς τούτοις μόνη ἐξ ὄλων τῶν Μονῶν διατηρεῖ ποίμνιον ὑπερχυλίων τράγων καὶ ταύρων. Ἐπιστεύετε, ὅτι οὐδέποτε ἐγρησιμοποίησεν εἰς τὰς ἄμπελους τὴν πολύτιμον τούτων κόπρον! Διερράγην φωνάζων καὶ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ «φωγὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ» οἱ προϊστάμενοι δὲν καταλαμβάνουσι αὐτὰ τὰ πράγματα, μεταφέρουσιν ὅμως τὴν τραგიάν κόπρον οἱ ἐργάται τῆς Μονῆς εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν κήπους. Πωλοῦσιν αὐτὴν ἐξ ἄλλου καὶ οἱ ποιμένες πρὸς ὄφελος αὐτῶν, καὶ οἱ τυχηροὶ ἀσκηταὶ καὶ κελλιῶται φιλοκαλοῦσι καθερίζοντες τὰς μάνδρας πρὸς συλλογὴν τοῦ κεχυμένου χρυσοῦ, ἡμεῖς «ἀγρὸν ἠγοράσαμεν!» Προπέρυσιν ὁ φιλοπρόεδρος Κρής Μάξιμος προηγούμενος κατὰ τὴν ἐπάρατον καὶ οὗτος συνήθειαν τὸν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦτον πλοῦτον περιφρονῶν ἔδραμεν εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Πειραιῶς πρὸς προμήθειαν τεχνητοῦ λιπάσματος! Καὶ ταῦτα ἐνῶ βλέπουσιν, ὅτι αἱ ἀδελφαὶ Μοναὶ στερούμεναι ἀγοράζουσιν αἰγείαν κόπρον ἐκ Σικκιάς καὶ Θάσου. κττ.

Τὸ σύστημα τῆς καλλιέργειας τῶν ἄμπελων ἐπίσης εἶναι πλημμελέστατον. Διορίζεται εἰς ἡ δύο μοναχοί, οἱ τυχόντες, κάμπαν ἀνίδεοι περὶ τὴν ἀμπελοουργίαν· π.χ. πέρυσιν ὁ μὲν Μόδεστος ἐγγηράσας εἰς τὸ πλοῖον τῆς Μονῆς μετατίθεται εἰς τὸν ἀμπελῶνα μετὰ τοῦ σάγματοποιοῦ Ἀντωνίου, ὁ δὲ ἀμπελικὸς Γελάσιος γίνεται Ἀρσανάρης (σκαλιέρης) καὶ ὁ Ἀλβανὸς Συμεὼν ἀπὸ κτίστου ἀμπελικός! Οἱ τοιοῦτοι κατ' ὄνομα ἀμπελοουργοὶ ἀσχολοῦνται μᾶλλον περὶ τοὺς ἑαυτῶν κήπους. Εἶναι ζήτημα, εἰάν ἐκτός τοῦ ἐλεεινοῦ κλαδεύματος καὶ θειαφίσματος, πράττωσι τι ἔτι πλέον εἰς τὰς ἄμπελους· διότι τὸ λεγόμενον σκάψιμον ἢ μᾶλλον γ ρ α τ σ ο ὄ ν ι σ μ α γίνεται ὑπὸ ἐργατῶν. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ τρυγητοῦ μόλις διακρίνονται τὰ κλήματα ἐκ τῶν χόρτων ἰδίως τῆς ἀγρώστεως, καλαμιάς, κονύζης κττ. Θὰ ἐνόμιζε πᾶς τις, ὅτι ἀπὸ πολλοῦ αἱ ἀμπελῶνες οὔτοι εἶναι ἐγκαταλελειμμένοι καὶ στερούμενοι πάσης ἐπιμελείας. καὶ πράγματι κατ' ἔτος περιορίζεται ὁ κύκλος τῶν καλλιεργαυμέ-

νών και μετὰ 20ετίαν οὔτε κλημὰ δὲν θὰ ὑπάρχη περὶ τῆς Λαύρας, ἐνῶ ὁ πολιοῦχος πατὴρ ἡμῶν οὐ μόνον τὰ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπόστασιν 3—5 ὥρων ἐφύτευε καὶ ἐκαλλιέργει ἀμπελώνας (ἐν Κεράσιᾳ καὶ Μυλοπότᾳμῳ). Οὕτω ἐκ γιλιᾶδων ἀλλοτὲ φορτίων σταφυλῶν μόλις νῦν παράγονται 100—200 ὄσα δηλ. παράγει κελυθωτῆς Προβατιανός, καὶ ὁ λεγόμενος Πραποῦς ἡτοὶ τὸ πάμμεγιστόν βυτίον; (ἀπεκλήθη δὲ οὕτω, διότι ἀνάγεται εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ εἶναι γωρήτικότητος 17.000 ὄκαδων); κινδυνεύει νὰ διασχισθῇ καὶ καταστραφῇ διότι ἀπὸ δύο δεκαετηρίδων ὄνος δὲν εἰσῆγθη ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐλαττοῦται μὲν ἡ διακονία τῶν ἀναξιοπαθούτων ἀδελφῶν εἰς μίαν ὄκλᾳ καθ' ἑβδομάδα! αὐξάνει δὲ ἀντιστρόφως τῶν προσιταμένων εἰς 3 ὄκ. (ἡ ὄσον θέλουσιν).

Εἰς τὸ ὄρος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰσαχθέντα τὰ Γεωργιανὰ κλημὰ εὐδοκίμοισι τὰ μάλιστα, καὶ καλύπτουσιν αἱ ἀναδενδράδες (κλημὰ ἐπὶ δένδρων) καὶ τὰ κρεβατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας, τοὺς κήπους καὶ τὰ περιτειγίσματα καὶ πᾶσαν ἀγονὴν ἢ πετρώδη ἔκτασιν. Μόνον οἱ ἐπίτροποι τῆς Λαύρας δὲν ἀποφασίζουσι, καίτοι κατ' ἑτὸς εἰς τὰς διαμαρτυρίας τὰς σφοδρὰς τοῦ γράφοντος ἀνταποκρινομένη ἡ Σύναξις λαμβάνει ἀποφάσεις, δὲν κατῴρθωσαν ἀπὸ δετίας, ὅτε τῇ ἐπιμονῇ μου ἡτοιμάσθη καὶ ἡ ἀπαιτούμενη διὰ τὰ κρεβατὰ ξυλεία, νὰ φυτεῦσῶσιν οὔτε μίαν κληματαριάν (1). Πληροῦσιν ὅμως ἀπεριορίστως οὐ μόνον τὰ ἐντὴς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκτὸς τῶν ἰδιαίτερων αὐτῶν κήπων καὶ πωλοῦσι τὸ προϊόν αὐτῶν, ἕκαστος εἰς ποσότητά 50—100 ὄκαδων ρακῆς εἰς τὴν Μονήν, ἵνα καὶ πάλιν μεταφέρωσιν ἐκ τῆς ἀποθήκης εἰς τὰ δωμάτια αὐτῶν, ὅσην ποσότητα βούλονται, ὡς εὐλογίαν, οἱ ἀφιλοκερδεῖς προϊστάμενοι. καὶ ἡ ἀμπωτις αὕτη καὶ παλῖρροια ἐξακολουθεῖ ἀδιακόπως καὶ περὶ ἄλλα εἶδη τῆς κηπουρικῆς αὐτῶν ἐμπορίας, ὡς καὶ τῶν εἰδῶν τροφίμων τῆς ἀποθήκης. Καθιερώθη οὕτω δυστυχῶς εἰς τὴν Μονήν ἀπὸ δεκαετίας τὸ ὄλεθριον τοῦτο τῆς μεταπράσεως σύστημα καὶ ἡ νέα πλουτολογικὴ ὑπὸ τῶν νεηλίδων προϊσταμένων Λαυριωτῶν, τῶν Ἀλεξανδριδῶν, ἐφευρέσις, ἡτις πληροῖ ἀκόπως τὰ αὐτῶν βαλάντια ἐκκενουμένου τοῦ ταμείου τῆς Μονῆς. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὡς φαίνεται ὁ σπουδαιότερος λόγος τῆς ἐπιμονῆς νὰ μὴ φυτεῦσῃ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κληματαργίᾳς (περγουλίεσ)· διότι εἴταν ἡ Μονὴ εὐπορήσῃ ἀμπελῶν, σταματᾷ τὸ ἐμπόρευμα

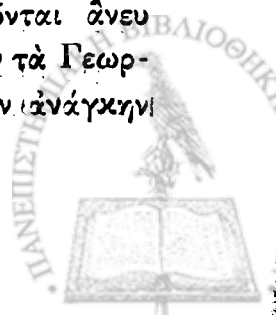
(1) Τὰ κρεβατὰ ἐγνώριζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι (βλ. ἐν Storia della vite κ.τ.λ. 1, εἰκ. 199, σ. 171.

αὐτῶν, καὶ εἰς τὸν Εὐριπον τῆς Λαύρας μεταβάλλεται τὸ περιέργον, πλουτοπαραγωγικὸν φαινόμενον.

Πᾶσαι αἱ μοναὶ πωλοῦσιν οἴνους, ἡ δὲ Μεγίστη Λαύρα, ἀγοράζει τὰ κατασκευαστὰ παληοκράσια τῆς Σκοπέλου καὶ τῶν πέριξ νήσων. Καὶ ὁμως ἄλλοτε ἐγένετο τεραστία ἐξαγωγή παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν Τυπικῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου: «εἰ γὰρ καὶ δοίημεν, γράφει οὗτος ἐν τῇ Διαθήκῃ, ραδίαν τὴν ἐμπορίαν γενέσθαι, ὅπερ ἀμήχανον, ἀτιμον καὶ ἀτοπον τοῦτο καταστοχαζόμενοι λελογίσμεθα πέμπεσθαι τοὺς μοναχοὺς, οἶνον ἐμπορεύεσθαι ἐν τε κώμαις καὶ πόλεσιν.....» Οἱ οἶνοι τοῦ Ἄθωνος εἶναι συνήθως δριμεῖς καὶ αὐστηροὶ (μπρούσικοι), ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ μαλακώτεροι, ὡς ὁ τοῦ Μονοξυλίτου, τοῦ Μυλοποτάμου, τῆς Καληάγρας κ. ἄ. καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀντέχουσιν. Παράγονται εἰς μεγάλην ποικιλίαν ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου ἐδάφους, καὶ κέκτηνται πολλοὶ τούτων ἀρωματώδη ὄσμην, ἀνευ συσκευασίας τινός. Ὅσοι τῶν ξένων ἐγεύθησαν ἐπίστευσαν πρὸς στιγμὴν, ὅτι πίνουσι κατὶ ὑπέροχον ἀνώτερον ἀπὸ καμπανίτην ἢ Βορδιγάλιον. καὶ ἀναφέρω τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον: Τὸ 1924 ἐπεσκέψατο τὴν Μονὴν Λαύραν ὁ μυστικισὺμβουλος τοῦ τῆς Ρουμανίας Βασιλέως Καρόλου καὶ θεολόγος, ὁ μακ. Δραγομίρ Δημητρίσκος. Οὗτος γευθεὶς τοῦ λευκάζοντος οἴνου τοῦ ἐν Ἀμαλφηνῶν κελλίου τῶν Ἀλβανῶν, οἱ Ἀρχάγγελοι, τοσοῦτον ηὐχαριστήθη ὥστε κατ' ἔτος ἔπειτα ἐπρομηθεύετο ἐξ αὐτοῦ ἢ αὐτὴ τῆς Ρουμανίας. ὑποῖα ὑρέλη λοιπὸν ἠδύνατο νὰ προσπορίζηται ὁ Τόπος, ἐὰν ὄργανοῦτο βιομηχανία οἴνων πρὸς ἐξαγωγήν ἐν φιάλαις; Σήμερον αὕτη γίνεται εἰς βυτία εἰς μικρὰν ὁμως κλίμακα, μεγαλύτεραν κυκλοφορίαν ἔχει εἰς τὰς μεγάλας παραλίαι πόλεις τῆς Μακεδονίας τὸ Ἀγειορειτικὸν οὔζον, ρακίον ἐξαιρετοῦ ποιότητος, ὅπερ παράγεται καὶ ἐκ κομάρων καὶ σῦκων. Ὁ σεβασμ. ἅγιος Μελιτουπόλεως, ὁ ἐν Μυλοποτάμῳ τῆς Λαύρας ἐφησυχάζων, ἐδοκίμασε νὰ μεταχειρισθῇ ἀσφοδέλου (σπερδοῦκλες) πρὸς παραγωγήν ρακίου, καὶ ἐπέτυχε θαυμάσια ἀποτελέσματα. Μετὰ δύο ἐβδομάδων ζύμωσιν τῶν ριζῶν τοῦ ἀσφοδέλου ἐντὸς βυτίων, εἰσάγεται τὸ παρασκεύασμα εἰς τὸν ἄμβυκα, ὅπως καὶ τὰ στέμφυλα, καὶ παράγεται ἐξ 8 ὀκάδων μία ὀκά ρακίου ἐξαιρετοῦ ποιότητος.

Τὰ κλήματα ἐν Ἄθῳ γηράσκουσι μὲν ταχέως διὰ τὴν ἔλλειψιν συστηματικῆς καλλιέργειας, ἀντέχουσιν ὁμως εἰς τὰς ἀσθενείας τῆς φυλλοξήρας καὶ τοῦ περονοσπόρου, καὶ διατηροῦνται ἀνευ ραντισμοῦ. Ἀπρὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πλέον ηὐδοκίμησαν τὰ Γεωργιανά, (τζουρτζίτικα), ἅπερ οὔτε θειαφίσματος ἔχουσιν ἀνάγκην

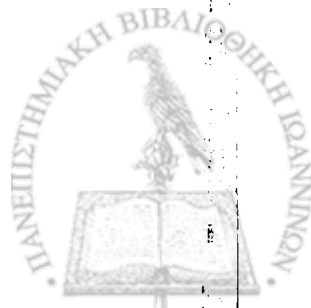
οὔτε ἄλλης δαπάνης, καὶ ἐκάλυψαν ὅλα τὰ περίξ τῶν Μονῶν δι' ἀτελειώτων κρεβατῶν ἢ κληματαριῶν (1).

Τὰ ρωσικὰ κελλία, ἅπερ στεροῦνται περιοχῶν, τὸ πρῶτον εἰσῆγαγόν νομίζω ἐκ τοῦ Καυκάκου τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κλημάτων καὶ ἐφύτευσαν ὅλα τὰ περίξ τῶν οἰκημάτων δι' ἄλλεπαλλήλων κρεβατῶν. Φαίνεται ὁμῶς ὅτι παλαιότερον ἦσαν ἐν πολλῇ χρήσει τὰ κρεβατά ἐν Ἀθῶν. Ὁ λεπτοκαρεῶν τῆς τοῦ Φιλοθέου Μονῆς, λέγεται «Κράβατος» (2), καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εὐρίσκω ἀπὸ 900 ἐτῶν εἰς ἔγγραφα, ἀφ' οὔτου δηλ. οὗτος μετὰ τοῦ Μυλοποτάμου ἦν κτήμα τῆς Λαύρας. Εἰς τὰς Σκήτας, εἰς τὰ λίαν βραχώδη μέρη, παρετήρησα καὶ ἕτερον σύστημα κληματαριᾶς, οὐχὶ ἀναδενδράδος ἀλλ' ἐρπούσης εἰς μῆκος πολὺ ἐπὶ τῶν λιθοσωρειῶν (σάρες). Εὐρον αἱ ἀσκήται τὸ σύστημα τοῦτο καλλίτερον, καὶ διότι δὲν ἀπαί- τοῦνται ξύλα καὶ διότι διατηρεῖται κάλλιον ἢ ὑγρασία. (Τὰ Γεω- πονικὰ ὁμῶς διδάσκουσι νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τῶν σταφυλῶν τοὺς λίθους· διότι μεταδίδουσι πολλὴν θερμότητα). Οἱ ἀργαῖοι ἐ- καλλιεργοῦν καὶ τὰς ἀναδενδράδας, ἧται κλήματα ἐπὶ τῶν δέν- δρων ἀνερχόμενα, ἅπερ ἐξετείνοντο μέχρι 60 ποδῶν, καὶ ὅθεν πα- ρήγεται ὁ Ἀμινάτος οἴνος (Γεωπ. 8, 1). ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι τῇ Κο- ρυτσῷ διατηρεῖται τὸ εἶδος τοῦτο. Ἡ κάλλιεργία τῶν ἀμπέ- λων ἐν γένει εἰς τὰς Μονὰς πλὴν τῶν ἐλαφρῶν ἐργασιῶν (βλα- στολογία, θειάφισμα καὶ κλάδευμα) γίνεται δι' ἐργατῶν, ἐν Λαύρα μάλιστα, ὡς εἶπομεν λίαν ἐλαττωματικῶς. Οἱ ἀμπελικοί, οἷτινες ἀλλάσσονται κατ' ἔτος, καίτοι ὑπάρχει τόση σπάνις εἰδικότητων, ὀλίγον παρακολουθοῦσι τοὺς ἐργάτας κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν. οὔτε κοι- μιστὰ καὶ καθιστὰ, οὔτε καταβολάδες πλέον ρίπτονται. καὶ πῶς νὰ γίνηται τοῦτο, ἀφοῦ κλήματα (βέρες) δὲν ὑπάρχουσιν, εἰμὴ σπι- θαμιαῖα· διὸ καὶ ἡ ἀραιότης τῶν ἀμπελοπρέμων καταφανής. (3). Ἢ τῆς ἀμπέλου ἐξασθένεωσις ἐν Λαύρα διακρίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς ἐκ τῆς τῶν κλημάτων βραχύτητος· ταῦτα εἶναι σπιθαμιαῖα καὶ σπανίως ὑπερβαίνουσι τὸν πῆγυν· διὸ οἱ δυστυχεῖς ἀμπελικοὶ δὲν εὐρίσκουσι διὰ καταβολάδας. Ὁ Ἀθηναῖος γράφει τὸ ἐξῆς περί- εργον περὶ τῆς κατακλιηκτικῆς προόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀμπελοερ- γίας: «Ἀνάχαρσις τε ὁ σοφὸς ἐπιδεικνύμενος τὴν τῆς ἀμπέλου δύ-

(1) Βλ. γενικὰ, Γεωργιάδου. Ἢ κληματαριᾶ (κρεβατῖνα) Ἀθῶναι 1927 καὶ Περὶ τοῦ περονασπόρου τῆς ἀμπέλου ὑπὸ Π. Γενναδίου (Ἀθῶναι 1892).

(2) Κατὰ τὸν Sturtz (De dial. Maced. 175) ἢ λ. εἶναι Μακεδονικὴ ἀπο- δοκιμαζομένη ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν.

(3) Βλέπ. Ο. Α. Ρουσσόπουλου, Πρακτικὸς ὁδηγὸς τοῦ ἀμπελοεργῶ, κτηνοποιῦ καὶ κτηνοπνευματοποιῦ (Ἀθῶναι 1894).

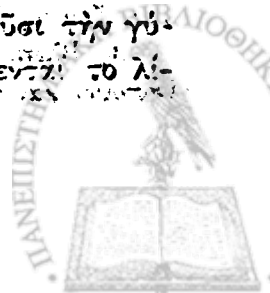

καὶ τῶν Σκυθῶν βασιλεῖ καὶ τὰ κλήματα αὐτῆς δεικνύς ἐλεγεν, ὡς εἰ μὴ καθ' ἕκαστον ἔτος ἔτεμον οἱ Ἕλληνας τὴν ἀμπελον, ἤδη καὶ ἐν Σκυθίᾳ ἦν» (I 428 de).

Ταῦτα βλέπων καὶ πρὸς πρόληψιν τελείας ἐρημώσεως τῶν ἀμπελῶν, ὑπεστήριξα πέρυσιν μεταξύ τῶν ἄλλων ἀνορθωτικῶν μέτρων, ὧν τὰ πλεῖστα μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μου εὐθὺς ἀνετράπησαν, τὸ ἐξῆς σύστημα: Νὰ παυθῶσι πάντες οἱ ἀμπελικοί. Οὗτοι νυχθημερόν ἐφρόντιζον πρὸς καλλιέργιαν τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν κήπων, οὔτε συνεκρότησαν καταστρέφοντες (sic) τὰς ἀμπέλους, εἰς δὲ τοὺς ἄμυγκας ἐρριπτον οὐ μόνον σῦκα καὶ κόμαρα, ἀλλὰ καὶ τὴν πικρὰν ἀλίθειαν καὶ σταφύλια ἐκ τῶν ἀμπελῶν τῆς Μονῆς πρὸς κερδοσκοπίαν. Οὕτω πρὸς αὐξάνσιν τῆς ἐπαράτου βιομηχανίας τοῦ ρακίου προὐλάμβανον τὸν τρυγητόν! Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἐλαττωμάτων τούτων καὶ οὐδεμίαν εἰδικότητα κέχτηνται εἰς τὴν ἀμπελοργίαν, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ ἐκλογῇ οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἐδόθη ποτὲ προσοχή. Προσέχουσιν ὅμως τὸν νῦν οἱ προνοητικοὶ Ἀλεξανδριῶται νὰ λαμβάνωσιν ἐν παντί καὶ πάντοτε τὰς ἀπαραχὰς τῶν κήπων τῶν ἀμπελικῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνθίσταντο εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος. Ἐν τούτοις κατωρθώσαμεν καὶ διωρίσθη εἰς τῶν εἰδημόνων περὶ τὰ τοιαῦτα γερύτων, εἰς ἕκαστον ἀμπελῶνα, ὅστις μετὰ 2-5 ἐργατῶν διακένων ἀδιακόπως εἰς τὴν διακομίαν νὰ ἐπιμελήται τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας, ἄφοῦ οἱ τε κήποι καὶ οἱ ἄμυγκες, τὰ κακὰ ἐμπόδια, κατηργήθησαν, ἀλλὰ καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἀνετράπησαν μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μου. Ὑπάρχει τοσαύτη ἐργασία καὶ δὴ εἰς τὰς ἡμετέρας ἐγκαταλελειμμένας ἀμπέλους, ὥστε ἡ διαρκὴς ἐν αὐταῖς παραμονὴ αὐτῶν ἐθεωρήθη ἀπαραίτητος. Διὰ τὴν ἐκσκαφὴν καὶ σκάλισιν, αἵτινες νῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ ἅπαξ γιγνομένου σκαλίσματος μᾶλλον ἢ ἐκσκαφῆς, θὰ ἀπασχολῶνται οἱ ἐργάται τῆς Μονῆς καὶ διὰ τὴν κλάδευσιν καὶ βλαστολογίαν οἱ πατέρες. Ἡ ἐπιβραταῦσα ἐπιπολῖα ἐκσκαφῆ, ὄνου ἀφαίρεσεως τῆς ἀγρώστεως, κλαμαγρώστεως καὶ τῶν ἄλλων διαφόρων βοτανίων καὶ ζιζανίων οὐδὲν ὠφελεῖ τὴν ἀμπελον. (πρβλ. τὸ δημῶδες: ἄφησέ με ἓνα κομμάτι νὰ γείνω ἓνα δεματάκι, ἄφησέ με ἓνα δεματάκι νὰ γείνω ἓνα γουμαράκι (=φορτίον).

Οἱ Βυζαντινοὶ ἐδίδασκον ὅτι «ὁ πολὺς σάφος καὶ ἡ τῆς γῆς πλείων διάχυσις βίου καὶ τροφῆς τῆ ἀμπελῶ καὶ πολυκαρκίας αἴτιος» (Γεωπονικά 5,25,2).

Οἱ ἀμπελοργοὶ μετὰ τὸν τρύγον ἀμέσως ἐκτελοῦσι τὴν γύρωσιν ἢ τὴν ξελάκκισμα λεγόμενον, μετ' ὃ ἐνῆπιτιθενται τὸ λι-

πλάσμα. Ἐν τοῖς ἡμετέροις ὁρίοις ὑπάρχει ἀφθονία φυσικοῦ λιπά-
σματος ἐκ τῆς σήψεως τῶν φυλλωμάτων (λέρα τοῦ ὀρμανίου),
εἰς οὗ τὴν συλλογὴν οἱ ἀμπελοργοὶ θὰ καταγίνωνται, ἐφ' ὅσον δὲν
ὑπάρχει ἐργασία ἐν ταῖς ἀμπέλοις. Κατὰ τὰ Γεωπονικὰ «οἱ κατὰ
τὴν Λιβύην καὶ Ἀνατολὴν τὰς ἀμπέλους γυρώσαντες οὐκ εὐθέως
συγχωνεύουσιν, ἀλλ' ἐῴσι τοὺς γυροὺς δι' ὅλου χειμῶνος» (5, 26, 1),
ἐκτὸς ὅταν οἱ τόποι εἶναι ἐπομβροὶ τότε ἡ ἐργασία ἐπιταχύνεται.
Τὰ κατεσκληρότα κλήματα τῶν Λαυρ. ἀμπελώνων οὐδέποτε
ἀπήλαυσαν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου. Ἐτέρα ἐργασία ἦτις πολλὴν
προσοχὴν ἀπαιτεῖ εἶναι ἡ βλαστολογία. (1) «καὶ γὰρ ἐνταῦθα,
λέγει ὁ πατήρ τῆς βοτανικῆς Θεόφραστος, δεῖ εἰδέναι τὰ πῶια
συμφέρει καταλιπεῖν καὶ τὰ πῶια ἀφαιρεῖν πρὸς τοὺς ἐτείους
κάρπους καὶ πρὸς τὴν ὅλην φύσιν». (Περὶ φυτ. αἰτ. 31, 4, 1).
Οὐδεμίᾳ παρ' ἡμῶν καὶ ἐνταῦθα δίδεται προσοχὴ ἐνῶ «τῆς αὐτῆς
ἐμπειρίας, κατὰ τὰ Γεωπονικά, ἐστὶ κλαδεῦν καὶ βλαστολογεῖν·
διὸ ἐνίοτε οἱ ἐμπειροὶ καὶ τὸ κλῆμα τὸ ἔχον κερπὸν ἀφαιροῦσι
καὶ τὸ μὴ ἔχον ἐῴσι» (5, 28, 2). καὶ οὐ μόνον τοῦτο δὲν γίνεται
ἐν Λαύρᾳ, ἀλλ' οὐδὲ βλαστολογοῦνται τὸ παράπαν αἱ ἀμπελοὶ πολ-
λάκις. Ἀλλαγὴ γίνεται καὶ ἡ ἀργολογία — οὐχὶ βεβαίως, ἦν τε-
λοῦσιν τῶν Λαυριωτῶν οἱ ἀργόσχοιοι ἐν τῷ Συνοδικῷ ἀπὸ πρώτης
μέχρις ἐσπέρας προσφοιτῶντες, ἵνα μετὰ τῶν ἀναφυκτικῶν καὶ
τοῦ **νυφοκοκκοζώμου** μακάριως διέρχωνται τὰς ὥρας—ἀλλ' ἡ
ἀφαίρεσις τῶν ἀργῶν βλαστῶν (τὸ κοινῶς **ἀργολόγημα** ἢ βλα-
στολόγημα), τῶν τε ἀκάρπων καὶ τῶν παραφυάδων πρὸς τῆς βλα-
στολογίας, ἢ αἰθῆς ἀκολουθεῖ ἢ ἀποφύλλισις, (κοινῶς **ξεφύλλι-
σμα**), ἦτοι ἡ ἀπογύμνωσις τῆς σταφυλῆς οὕτως, ὥστε νὰ δέχηται
ἀνεμπόδιστος τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ τὸν ἀερισμὸν. Ἄλλ' ἡ
σπουδαιότερα ἐργασία εἰς τὰς ἀμπέλους εἶναι τὸ κλάδευμα, ὅπερ
κυρίως ἀπαιτεῖ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀμπελοργοῦ διότι καθιστᾷ τὴν
ἀμπελὸν ἰσχυρότεραν, εὐφρούτεραν καὶ διαρκεστέραν. (Θεόφρ. περὶ
αἰτ. φυτ. γ', κεφ. 19). Οἱ ἀρχαῖοι διεφώνουν ὡς πρὸς τὴν ὥραν
τοῦ κλαδεύματος διότι, ὅταν γίνηται τὸν χειμῶνα, ἡ πληγὴ δὲν
δύναται νὰ κλεισθῇ καὶ κινδυνεύουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ ξηρανθῶσι,
τὴν δὲ ἀνοιξὶν διότι ὁ ὕπὸς πλημμυρεῖ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὓς
ἀφήνουσι πλησίον τῆς ἐγκοπῆς (Θεοφ. αἰτ. κεφ. 20). «Ὅταν ὁ

(1) Οὕτω λέγεται ἐν Ἄθῳ, στειρολόγημα παρὰ Βαλαχωρίτη : «παντοῦ
στὸ στειρολόγημα στὸ τρύγο στὸ κοπάδι», ἡ ἐργασία, δι' ἧς ἀποκόπτονται
ἀργοὶ καὶ ἀχρηστοὶ βλαστοὶ πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν χρησίμων (ἐκδ. Μαρασλῆ,
Ἄθῆναι 1907, σ. 34).

τόπος είναι ισχυρός και ξηρός το κλάδευμα γίνεται το φθινόπωρον, όταν είναι υγρός και ψυχρός την άνοιξη, και όταν ο τόπος είναι μέσος τον χειμώνα πρέπει να γίνεται, ώστε να έχουμε και τα αποτελέσματα ανάλογα.

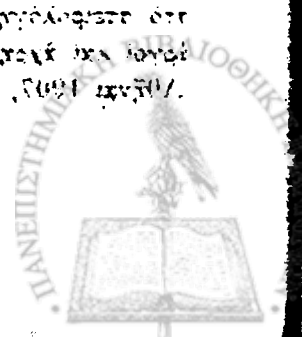
Πάσαι αὐταὶ αἱ λεπτομέρειαι γνωσταὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐφαρμόζονται, ὡς ἐγὼ οἶδα, ὑπὸ τῶν κελλιωτῶν πῶν περίξ ἡμῶν, οἵτινες ἀπειλοῦσι νὰ πνίξωσι τὴν Λαύραν εἰς τὸ κρασί, ἐνῶ οἱ κάδοι ἡμῶν διαλύονται ἐκ τῆς πολλῆς ξηρασίας. Χθὲς τυχαίως διερχόμενος πρὸ τῆς οἰνοθήκης ἐβεβιαώθην ὅτι ἀπὸ 20ετίας ὁ ἕτερος τῶν ληνῶν (πατητήρι) περιῆλθεν εἰς ἀχρησίαν. Ἡ δημώδης σοφία ἐν Κρήτῃ, τῇ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς εὐκαρπος καὶ εὐφρορὸς ἐξυμνουμένη γῶρα, ἀπετύπωσε ὀλόκληρον τὴν ἀνωτέρω περὶ τὴν ἀμπελον ἐργασίαν εἰς ἓν θαυμάσιον ἐπτάστιχον, ὅπερ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἀλήστου μνήμης καὶ κατ' ἐξοχὴν γεωπόνος τῆς Ἑλλάδος, ὁ λόγιος καὶ ἔργοις προαγαγὼν τὰ μάλιστα τὴν γεωπονίαν καὶ γεωργίαν ἐν Ἑλλάδι Παν. Γεννάδιος ἐν τῷ περισπουδάστῳ φυτολογικῷ Λεξικῷ σελίς, 78.

Ἀμπέλου μου πλατύφυλλο καὶ μακροκονδυλάτο,
ἦρθαν οἱ χροῦτες (1) ἦρθαν καὶ θεὸς νὰ σὲ πουλήσω.
Πουλήσης με, χαρίσης με, τὸ γρέος δὲν τὸ βγαίνεις.
Βάλε νὰ μὲ κλαδέψουνε γέροντες μὲ τὰ γένεια,
καὶ βάλε νὰ μὲ σκάψουνε ἀγένεια παλληκάρια,
νὰ μὲ κρυφολογήσουνε ἀπάρθена κοράσια.
Τότε βγαίνεις τὸ γρέος σου κ' ἐγὼ θὰ σ' ἀπομεινω.

Ἐμπρὸς λοιπὸν, σεβάσιμοι προιστάμενοι, ἔμπρὸς οἱ σφριγῶντες καὶ ἐκ τῆς μητρὸς τῶν κακῶν ἀργίας εὐρωπιῶντες ὑποτακτικοί, ἔμπρὸς, «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δ' ὄνειδος», ὡς εἶπεν ὁ Σωκράτης. Διὰ τὸ τρίτον ἔχομεν τόσα ἄλλα πλεονεκτήματα εἰς τὸν εὐλογημένον αὐτὸν τόπον, ὥστε δυνάμεθα ν' ἀνταποκριθῶμεν καλύτερα πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐπτάστιχου, καὶ τότε ἡ Μεγίστη Λαύρα οὐ μόνον τὰ χρέη αὐτῆς θὰ πληρώσῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ληνούς καὶ τοὺς παπούδες θὰ υπερπληρώσῃ, καὶ ὡς εἶπεν ὁ χαριέστατος Χριστόπουλος.

Τὰ ἀνώγια τὰ κατώγια
τὰ βαθύτατα ὑπόγια
καὶ τὲς κόχες κάθε μιά.

(1) χροῦτες, ἰσ. χρωῖστες δανειστικῶς ἐν Κρήτῃ.

Ἰδοὺ πανταχόθεν ὁ ἔρανος καὶ ἡ συμβολὴ εἰς τὸ ἔργον. Πλὴν τῶν ἀσυνάγωνιστῶν κελλιωτῶν, οἵτινες ἐπλούτισαν ἐκ τῶν ἀμπέλων, ἔχετε ὡς παράδειγμα τὰ λοιπὰ μοναστήρια, ἅπερ οὐ μόνον εἰς πλησμόνην ἐπαρκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πωλοῦσι χιλιάδας μέτρων οἴνου. Τὸ ἀγιορείτικο κρασί καὶ τὸ περιζήτητον τσίπουρον κυκλοφορεῖ ἤδη εὐρύτατα εἰς τὸν ἔξω κόσμον. Αἱ ἀδελφαὶ Μοναὶ Διονυσίου, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος, Κωνσταντονίου, Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου καὶ ἄλλαι παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν ἀρχαίων Τυπικῶν, ἔχουσι ἰκανὴν πρὸσοδον ἐκ τῆς ἐμπορίας ταύτης. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγέται τῆς Λαύρας οὐδὲν ἐκ τούτων συνετίζονται, ἀλλ' ἐπιμένουσιν ἐν τῇ κακίᾳ αὐτῶν ἀπαγγέλλω καὶ γὰρ αὐτοῖς τὸ Ἐ' κεφάλαιον τῆς προφητείας τοῦ μεγαλοφωνάτου Ἡσαίου:

10.—Ἡ ἐξαγγελλομένη τοῖς κακοῖς τοῦ ἀμπελωνοῦ ἐργάταις καταδικαστικὴ προφητεία.

«Ἄσω δὲ τῷ ἠγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου τῷ ἀμπελωνί μου. ἀμπελῶν ἐγεννήθη τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι ἐν πόνῳ πίονι, καὶ φραγμὸν περιέθηκα καὶ ἐχαράκωσα, καὶ ἐφύτευσα ἀμπελον Σωρῆκ, καὶ ὠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτοῦ, καὶ προσήλιον ὠρυξά ἐν αὐτῷ, καὶ ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, καὶ ἐποίησεν ἀκάνθας. καὶ νῦν οἱ ἐνοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, κρίνατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἀνά μέσον τοῦ ἀμπελωνοῦ μου, τί ποιήσω ἔτι τῷ ἀμπελωνί μου, καὶ οὐκ ἐποίησα αὐτῷ; διότι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. νῦν δὲ ἀναγγελῶ ὑμῖν τί ἐγὼ ποιήσω τῷ ἀμπελωνί μου. ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν, καὶ καθελῶ τὸν τείχος αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελωνά μου, καὶ οὐ τμηθῆ οὐδὲ μὴ σκαφῆ, καὶ ἀναβήσονται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον ἀκανθαί. καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετὸν ὃ γὰρ ἀμπελων κυρίου Σαβαώθ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα νεόφυτον ἠγαπημένον. ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν. Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρῶτ' καὶ τὸ σίκερα (1) διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ

Ἡ μὲν Σίκερα, λέξις γραφικὴ, κατὰ τὸν Θεοδώρητον Κόρυθον ἐκ τῶν ἐκ φοινίκων (κατ' ἄλλους γὰρ ἐκ σίτου καὶ κριθῆς) ὀνομάζεται πόμα· ἐγὼ δὲ οἶμαι διὰ τούτων σημαίνεσθαι τὰς τῶν πρόπομάτων κατασκευάς. ὁ μὲν Σύμμαχος καὶ Ἀκύλας (διαπρεπεῖς μεταφρασταὶ τῆς Π. Διαθήκης) τὸ σίκερα μέθυσμα ἠρμήνευσαν» (εἰς Ἡσαίαν Ε', 11, τομ. II, σ. 200, ἐκδ. Χάλλης). Ἡ λέξις εἶναι σημιτικὴ: σέκρ, μουσκρ=μεθύειν ἔθεν καὶ

ὄψέ· ὁ γὰρ οἶνος ἀβύσσους συγκαύσει· μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσι, τὰ δὲ ἔργα κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα πῶν χειρῶν αὐτοῦ εὐ κατανοοῦσι. Τρίνον αἰγμάλωτις ὁ λαὸς μου ἐγεννήθη, διὰ τὸ μὴ εἶδέναι αὐτοὺς τὴν κύριον, καὶ πλῆθος ἐγεννήθη νεκρῶν διὰ λιμὸν καὶ δίψης ὕδατος καὶ ἐπίπλυνεν ὁ ἄγιος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν, καὶ καταβήσονται οἱ ἔνδοξοι καὶ οἱ μεγάροι καὶ πλουτοὶ καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῆς καὶ ταπεινωθήσεται ἄνθρωπος, καὶ ἀτιμασθήσεται ἄνθρωπος, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ μετέωροι ταπεινωθήσονται καὶ ὑψωθήσεται κύριος Σαβαώθ ἐν κρίματι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δοξασθήσεται ἐν δικαιοσύνῃ καὶ βοσκηθήσονται οἱ δικασασμένοι ὡς ταῦροι, καὶ τὰς ἐρήμους τῶν ἀπειλημμένων ἄρνες φάγονται. Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἀμαρτίας ὡς σχοινίῳ μακρῶ καὶ ὡς ζυγοῦ-ιμάγι· δαμόλειος τὰς ἐνομίας, οἱ λέγοντες· Τὸ τάχος ἐγγισάτω ἃ ποιήσει, ἵνα ἴδωμεν, καὶ ἐλθέτω ἡ βουλή τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ, ἵνα γινῶμεν. Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος, οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν. Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες. Οὐαὶ οἱ ἰσχύοντες ὑμῶν, οἱ πίνοντες τὸν οἶνον καὶ οἱ δυνάσται οἱ κεραυνῶντες τὸ σίκερα· οἱ δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ· ἐνεκεν δώρων καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες· διὰ τοῦτο ἦν τρόπον καυθήσεται καλάμη ὑπὸ ἀνθρώκος πυρός, καὶ συγκαυθήσεται ὑπὸ φλογὸς ἀνειμένης, ἡ ρίζα αὐτῶν ὡς γλοῦς ἔσται καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν ὡς κόνιορτος ἀναβήσεται.»

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξεν, ὅτι πλήρωμα νόμου ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, μείζων δὲ τῆς πρὸς τὸν πλησίον θεόν· ἢ ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν, καὶ μεγίστη ἡ πρὸς ἀδελφοὺς. Ὑπὸ ταύτης οὖν χάριτος, ἀγαπήτοί ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, παρακινουμένους ἠθέλησα νὰ καταστήσω τὴν φιλολογίαν θεραπαίνιδα τῆς ἀνιάτου νόσου, ἥτις τὴν τῆς Λαύρας διοίκησιν ἀπὸ 20ετίας καὶ πλέον μαστίζει. Αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ Εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ, ὅπερ τοῦ τμήματος τούτου προέειπα, καὶ ἡ αὐστηρὰ ἐξαγγελία τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἡσαίου ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ὡς Δαμόκλειος σπάθη ἐπά-

ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος γράφει: sicera hebraico sermone omnis potio quae inebriare potest sive illa quae frumento con ficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquantur in dulcem et barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem coctisque fructibus aqua pinguior coloratur. (Hieronimi sancti opera, ἐκδ. Martianay IV, σ. 364).

πειλοῦνται ἐναντίον τῶν Ἀγιορειτῶν ἐκείνων, εἴτινες ἀμελοῦσι τοῦ καθήκοντος, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰ δάση καὶ τὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀναστρέφομένοις καὶ πρὸς τὰ ἀνώτερα τῆς κοινῆς καὶ πολιτείας σφρώματα διαρκῶς ὡς ὀδυνηρὰ ὑπονποθερίζονται ἀπειλή. Καὶ δυστυχῶς διὰ τὰς ἔξω τοῦ Ἁγίου Ὄρους Μενᾶς ἐφηρμόσθη διὰ τῆς ρευστόποιήσεως τῶν κτημάτων ὑπὸ τοῦ κράτους, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ ἤρξατο, ὡς μὴ ὄφειλε (καὶ γνωρίζει ὁλόκληρος ὁ Τόπος πόσον διὰ τοῦτο ἠγωνίσθη, ἀλλ' ἔμεινα μόνος) διὰ τῆς χαρτοποιήσεως τῶν μετοχῶν (δι' ἣν φεῦ τοῖ πρωτοστατήσαντες ἐτοιμάζουσι καὶ τὴν ἔκδοσιν πανηγυρισμοῦ τεύχους) Ἴνα μὴ λοιπὸν ἡ θεοκήρυκτος αὕτη προφητεία ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἀναδιφήσας τὰς χειρογράφους τῶν ἱερῶν Μενῶν βιβλιοθήκας εὔρον ὡς ἀντιφάρμακον δραστήριον ἐν κώδικι 123 φ. 7α—8α, τῆς τοῦ Ἐσφαιγμένου (νῦν ἐγένετο Ἐσφαιγμένου, διὰ τοῦτο καὶ ἐπιστρέφει τὰ βιβλία μου καθ' ὑποχρέωσιν δύο ἀντίτυπα ἀποστέλλοντος εἰς ἐκάστην μονὴν) τὴν ἐξῆς συνταγὴν :

Ἐτέρα κάθαρσις ὀρδινιασμένη πρὸς θεραπείαν καὶ καθαρισμόν τῆς ψυχῆς (1).

Λάβε ἀπὸ ταῦτα τὰ τέσσαρα μέρη ἀπὸ καρπὸν, ἀπὸ φύλλα, ἀπὸ ἄνθη, ἀπὸ ρίζαν. Ἀπὸ καρπὸν : καθαρὴτητα πίστεως, βεβαιότητα ἐλπίδος, ἀδολότητα ἀγάπης. Ἀπὸ φύλλα : ἀψίνθιον τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ θανάτου, ροῦδαν τῆς κοινῆς κρίσεως, ἡδύοσμον τῆς οὐρανίου κληρονομίας, ἀλόην τῆς αἰωνίου κολάσεως. Ἀπὸ ἄνθη : λούλουδον τῆς σωφροσύνης, κρόκον τῆς ταπεινοφροσύνης, νάρκισσον τῆς προσευχῆς, ὑάκινθον τῆς ἐλεημοσύνης, βιόλαν τῆς μετανοίας. Ἀπὸ ρίζαν : διὰ προφη[τι]κῶν γραφῶν, διὰ ἀποστολικῶν, διὰ διδασκάλων. Βάλε αὐτὰ εἰς τὸ γδί (2) τῆς συνειδήσεως, λάβε ξύλον ἀνακατώσεως τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τζάκιζε αὐτὰ διὰ κατὰ Θεὸν λύπης. Βάλε αὐτὰ εἰς τὸ κόσκιον τῆς ἐνθυμήσεως

(1) Προηγῆται ἐν τῷ κώδικι ἡ γνωστὴ «Συνταγὴ τῆς ἀγάπης», καθ' ἣν ἐπιμελῶς συλλέγονται πάντα τὰ δραστήρια βότανα, βράζονται εἰς γύτραν κτλ. καὶ σερβίρονται πρὸς θεραπείαν ψυχικῶν παθημάτων. Αὕτη κυκλοφορεῖ εἰς ἐντυπα καὶ ἕκαστος μοναχὸς ἀγιορεῖτης, ἔχει αὐτὴν ἐντετοιχισμένην, καὶ ἀναγιγνώσκει χωρὶς νὰ γευθῇ. Ὁ Θεὸς περιττὸν ἔκρινα τὴν ἀναδημοσίευσιν καὶ περιρρίζομαι εἰς ταύτην τὴν ἀνέκδοτον, ἦν εὐχομαι νὰ μὴ ἀναρτήσωσιν οἱ πατέρες ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἀλλὰ νὰ ἐναποθέσωσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτῶν, ὡς ἄρτυμα καὶ καρύκευμα.

(2) Γδί εἶτα γουδί καὶ ἰγδίον.

οὐκ ἔστιν ἔτι ἰσχυρὸν ἐπισημασθῆναι ὡς ποσειδώνιος
 ἡμεῖς μὲν ἐπισημασθῆναι ὡς ποσειδώνιος ἡμεῖς μὲν ἐπισημασθῆναι ὡς ποσειδώνιος
ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ
ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΟΙΝΩΝ. ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΤΑΞΙΝ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀναντιρρήτως ἦσαν εἰς ὑπερβολὴν θιασῶται τοῦ οἴνου, καὶ διὰ τοῦ παυσιλύπου τούτου ποτοῦ διετήρουν ἀμείωτον τὴν εὐθυμίαν. Πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ποιηταὶ ἐξύμνησαν τὸ θεσπέσιον τοῦτο δῶρον τῆς φύσεως, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου διασωθεῖσιν ἀποσπάσμασιν. Ἡμεῖς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἓνα βακχικόν, ἓνα μοναδικόν, ἀνεγνωρίσαμεν, νέον Ἀνακρέοντα, τὸν συμπατριώτην μου Ἀθαν. Χριστόπουλον, ᾧ ἠκολούθησεν ἔπειτα ἐν μέρει καὶ ὁ Ἡλίας Τανταλίδης. Μᾶλλον διέσωζον τὰς ἀρχαϊκὰς παραδόσεις οἱ Βυζαντινοί, ὡς δεικνύουσιν ὁ Κρασοπατέρας καὶ ὁ Ζιφομούστης. Ἐκ τούτου ἀριδῆλως ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἠγάπων περισσότερο τὴν ζωὴν καὶ ἀπεδίωκον πᾶσαν δυσθυμίαν, ἣτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐπάρατον αὐτοχειρίαν, ἄγνωστον σχεδὸν οὖσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Τὴν ὑπερβολικὴν πρὸς τὸν τῆς ἀμπέλου ζωμὸν ἀγάπην ταύτων μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν πολυειδῶν καὶ πολυποικίλων οἴνων—καὶ ἐν τούτῳ ἀνεξάντλητος πηγὴ ἔσται πάντοτε ὁ Ἀθηναῖος, ὃν ἐπὶ πλέον ἀνέδειξεν ὁ Casaubonus εἰς τὰς Animadversiones (1600).—Ὁ Πλίνιος ἀρχόμενος ἐν τῇ Historia naturalis ἀπὸ τοῦ ζ' κεφαλαίου τοῦ 14 βιβλίου ἐξετάζει μέχρι τέλους τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ διάφορα τοῦ οἴνου εἶδη, ὡς καὶ εἰς τὰ λ' πρῶτα κεφάλαια τοῦ 23. Μετ' αὐτὸν ὁ πολὺς Γαληνὸς κρίνει τοὺς διαφόρους οἴνους μᾶλλον ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως, παρ' οὗ ἠρύσατο καὶ ὁ Ὀρειβάσιος (I, σ. 338—57). Ὁ Διοσκορίδης ἐξετάζει τοὺς διὰ βοτανῶν καὶ καρπῶν σκευαζομένους οἴνους (107 εἶδη!) ὡς φάρμακα (V, 66). Οἱ Γεωπονικοὶ ἐπίσης ἐπιμελῶς ἐπραγματεύσαντο περὶ κατασκευῆς καὶ ποιότητος οἴνου (βιβ. Η'). Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν Ρωμαίων ὁ Βιργίλιος εἰς τὸ II βιβλ. οὐ τῶν Γεωργικῶν (ἐπιθ. καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Heyne καὶ Voss), ὁ Κολουμέλας εἰς τὸ XII (ἐκδ. Scheider μετὰ σπουδαίων σημειώσεων), πολλὴν περὶ οἴνου ποιῶνται λόγον ὁ Κάτων, Οὐάρρων κ. ἄ., ὁ Πλίνιος ὑπολογίζει, ὅτι ἐπὶ τῶν τότε χρόνων ἡ ποικιλία οἴνων ἠρίθμει περὶ τὰ 80 ἐκλεκτὰ εἶδη, ὧν τὰ 23 παρήγγεν ἡ πατρίς αὐτοῦ. Ἀλλαχού δὲ ἐν συνόλῳ ἀναβιβάζει εἰς 195 τὰ εἶδη οἴνου ἐξαιρέτου γεύσεως καὶ ὅλως διαφόρους ἔχοντος τὰς ιδιότητας.

ἔσημειώθησαν ἐν τοῖς δεξαταρίοις θείονον τὸ ἀπὸ
 φυτῶν παραγόμενοι οἴνοι, δη. οὐκ ἐκ τῶν τοπικῶν
 Ἐθναῖος, Καμαρναῖος κτ

Ενταῦθα κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν διαλαμβάνομεν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν γνωστῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰνων. Μερικὴν περιγραφὴν, τῶν σπουδαιοτέρων τοῦλάχιστον ἐπισημασμένων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ 3 κεφαλαίῳ, ὁ δὲ βουλούμενος νὰ μάθῃ πλείονα ἀναδραμέτω εἰς τοὺς συγγραφεῖς, εἰς τοὺς ἐπιχειρήσας παραπέμπωμεν. ΗΛΙΔ ΑΨΘΦΚΙΛ

Ἄβ ἄ τ η ς οἶνος τῆς Κιλικίας, κοιλίας μαλακτικὸς Γαλην. VI, σ. 180. (1) Ἄθην. A 33b, ἴσως ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀ ν α β ἄ τ η ς τοῦ Ὁρειβάσιου I, σ. 345 (2).

Ἄβ ρ ὀ τ ὀ ν ἔ τ η ς ὁ δὲ ἄβροτόνου (φυτὸν) κατὰ χροναζήμενος στυπτικὸς καὶ διουρητικὸς Διοσκ. 5, 52 (3).

Ἄ γ κ ὠ ν ἔ τ ἄ ν ὄ ς ὁ δὲ Ἄγρωνος οἶνος Ἰταλικὸς ἡπαρδὸς Ἄθην. A 26f. Plin. Hist. nat. XIV, 6, 8 (πρβλ. Schweighäuser Animadv. in Athen. Deipn. I, σ. 198).

Ἄ γ ρ ἰ ο σ τ ἄ φ υ λ ἔ τ η ς οἶνος στυπτικὸς Διοσκ. 5, 6.

Ἄ δ ρ ι κ α ν ὄ ς λεπτὸς, λευκός, ὑποστυφών, ἀβλαβής ἐν γένει Ἄθην. A 33a. Διοσκ. 5, 10. Γαλην. VI, σ. 275. Ὁρειβ. IV, σ. 623, 29. Ἀέτ. XVI ἄδρ. σ. 67, 11. Αλεξ. Τραλλ. II, σ. 247. (4) Plin. XIV, 6, 8.

Ἄ ἱ γ ε ἄ τ η ς οἶνος παχὺς παραγόμενος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καὶ Περπερινίος Γαλην. VI, σ. 337, καὶ σ. 800 ἐν Αἰγαίᾳ καὶ Περπερινῇ (τῆς Αἰολίδος). πρβλ. De victu atten. σ. 32, 12. (5)

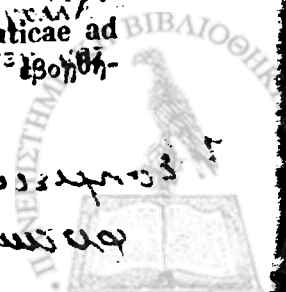
Ἄ ἱ γ ὀ σ θ ἔ ν ἔ τ η ς καὶ Ἄ ἱ γ ὀ σ θ ἔ ν ἦ ς Ἄθην. I 440f. Περπιδ. 6, 2, 5 (6); οἶνος γλυκὺς ὅμοιος τῷ Κρητικῷ.

Ἄ ἱ γ ὑ π ε ἰ ὄ ς καὶ τὸ θαυμασιώτερον δεῖ κατ' Αἰγυπτίον (ὕδατος δεῖς οἶνοι γίνονται) παχεῖς γὰρ οἶνοι καὶ ὑσμὴν ἔχοντες καὶ ἰσχυροὶ σφόδρα ἐν τοῖς θερμοῖς χωρίοις γεννῶνται Γαλην. XV, σ. 649. XIV, σ. 366. Ἀέτ. ἄδρ. XII, σ. 112, 6. (7) Plin. XIV, 7, 9.

Ἄ λ σ ὀ ἄ ν ὄ ς λίαν αὐστηρὸς (πρβλ. Συρεντινός) Ἰταλικὸς Ἄθην. A 27b. Ὁ Ἐρμύλιος Βάββατος διώρθωσεν Ἀκούανός. (8)

(1) Corpus medicorum graecorum, ἐκδ. Kühn 1821—4833 εἰς 21 τόμ.
(2) Ἐκδ. Daremberg—Bussemaker, Paris 1851—74, τόμ. I—V.
(3) De materia medica edid. M. Wellmann, τόμ. I, 1907, II, 1906, III, 1914, Berolini (περὶ ὅλης ἱατρικῆς βιβλίου πέντε. Ἐν τῷ ἐκτελεί περὶ ἀπλῶν φαρμάκων βιβλίου ὄσσε).
(4) Ἐκδ. Th. Puschmann, εἰς δύο τόμ. 1889.
(5) Ἐκδ. Kalbfleisch—Shone 1896—97.
(6) Ἐκδ. Κωστομάζου, Παρίσιον 1892.
(7) Βλέπ. E. Pezopoulos, Adnotationes criticae et grammaticae ad medicos graecos. Fasciculus I, Athenis 1941, σ. 43 (ἐντεῦθεν ἔβρηθη).

συντάσσεται κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν γνωστῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰνων. Μερικὴν περιγραφὴν, τῶν σπουδαιοτέρων τοῦλάχιστον ἐπισημασμένων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ 3 κεφαλαίῳ, ὁ δὲ βουλούμενος νὰ μάθῃ πλείονα ἀναδραμέτω εἰς τοὺς συγγραφεῖς, εἰς τοὺς ἐπιχειρήσας παραπέμπωμεν. ΗΛΙΔ ΑΨΘΦΚΙΛ

... Ἀκάνθου οἴσι στρυφνός ἢ στρυφός ἐξ Ἀκάνθου πόλεως Χαλκιδικῆς Ἀθην. Α 30e. ... ἀκορίτης δι' ἀκόρου (φυτὸν) ἐπιχρησίμος πρὸς πλευρά,

ὄωρα καὶ οὖρησιν Διοσκ. 5, 63. ... Ἀλβανός οἴνος Ἰταλικός δύο εἰδῶν, ὁ μὲν γλυκάζων, ὁ δ' ὀμφακίας Ἀθην. Α 26d. Διοσκ. 5, 10. Διον. Ἀλικ. 1, 66. Στράβ. 5, σ. 234. Γαλην. VI, σ. 275. X, 833. Plin, XIV, 2, 4: 6, 8: XXIII, 20.

... Ἀλεξανδρεωτικὸς καὶ Μαρεώτης ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λίμνης Μαρείας οἴνος κάλλιστος, λευκός καὶ ἠδύς, λεπτός, ἐλαφρὸς, διουρητικὸς, Ἀθην. Α 33d. Βλ. Μαρεώτης.

... Ἀλικαρνασίος οἴνος τεθαλασσωμένος Ἀθην. Α 33b καὶ 32e. βλ. Μένδιος.

... ἄλοϊτης ὁ δὲ ἄλωης κατασκευαζόμενος λίαν στομαχικὸς καὶ πεπτικὸς. τούτου κατὰ χρησιν ἐποιοῦντο αἱ μοναχεῖ τῆς Δύσεως. ὁ δὲ ἄλως ἄνθους ἦτοι τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης καθαρητικὸς Διοσκ. 5, 66 (πρβλ. θαλασσίτης).

... Ἀμβλαδέος ὁ ἐν Ἀμβλάδοις πόλει τῆς Πισιδίας παραγόμενος, ὀνομαστοῖς διὰ τὴν ἀμπελοουργίαν Στράβ. 12, σ. 570. Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Ἀμβλαδα.

... Ἀμβρακιώτης οἴνος προσφιλέστατος Πτολεμαίῳ Plin. XIV, 7, 9.

... Ἀμιναιός Ἰταλικὸς καὶ Βιθυνὸς (σκευασία) Γαλην. X, σ. 833. VI, 806. XIV, 16 αἱ κατὰ Σικελίαν τε καὶ Βιθυνίαν Ἀμιναιῶν. Γεωπ. 8, 22, 1 (1) βλ. Νεαπολίτης, Σικελός.

... ἄμφιας ὁ ἐν Βενεβέντῳ τῆς Ἰταλίας φαῦλος οἴνος Ἀθην. Α 31e. ἄνκαθενδρίτης οἴνος ἐξ ἀναδενδράδος ἦτοι κλίματος ἀναρριχωμένου ἐπὶ δένδρων, παραγόμενος ἐν Καπύῃ τῆς Ἰταλίας Ἀθην. Α 31 d.

... ἄνδροιος ὁ ἐξ Ἄνδρου οἴνος. ἄνηθινος καὶ ἄνηθίτης ὄρεκτικὸς καὶ διουρητικὸς Διοσκ. 5, 65. Γεωπ. 8, 1, 3 (διὰ σπέρματος ἀγήθου) ὑπνοποιὸς ὁ οἴνος, οὐρα κινεῖ, πέπτει τὰ σιτία (ἦτοι γωνεύει).

... ἄνθοσμίας Ἀθην. Α 32a Φαινίας ὁ Ἐρέσιός φησι τὰδε ἐπιγλεύκειν παρὰ χοῦς πεντήκοντα εἰς θαλάσσης καὶ γίνεται ἄνθοσμίας. ἐκ νέων ἀμπέλων ἰσχυρότερος ἢ ἐκ παλαιῶν.

Οἴθη ἀρκούντως). Ἡ διατριβὴ γέγραπται γλώσσῃ Ἰταλικῇ διὸ καὶ ἐνόμισα καλὸν να ἐξελληνίσω τινὰ χάριν τῶν πολλῶν. (1) Geoponica sive Cassiani Bassi de re rustica ecologiae, ἐκδ. Henr. Becks, Lipsiae 1895.

Θεόφραστος δὲ... κατὸν ἐν τῷ πρυτανείῳ διδόμενον θαυμάσιον εἶναι τὴν ἡδονὴν ἠρτυμένους γὰρ ἐστίν· ἐμβάλλουσι γὰρ εἰς τὸ κεράμιον σταῖς (ζυμάρι) μέλι φυράσαντες κτλ.

ἀνισίτης· ὁ δ' ἀνίσου (φυτὸν) κατάσκευάζομενος κατὰ τῆς δυσουρίας Γεωπ. 8, 1, 4.

Ἀπάμηνός· ὁ ἐν Ἀπαμείᾳ οἶνος Plin. XIV, 7, 9. *Apa-* *menipi pulso pvescipue conuenire dicitur.*

ἀπίτης καὶ ἀπίτης· ὁ δι' ἀπίων ἢ ἀππίων κατασκευάζο-
μενος κατὰ τῆς διαρροίας Διοσκ. 5, 24. Γεωπ. 8, 1, 5.

Ἀργολίδος οἶνος· Ἀθην. Α. 33f.

Ἀριούσιος· «ὁ ἐνδοξότατος παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὁ ἐν Χίῳ γεννώμενος οἶνος χαριέστατος» Γαλην. XIII, σ. 513-405, 659. XVI, σ. 28 τὴν προσηγορίαν» κτησάμενος ἀπὸ τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ γίνεταί (τὸν νῦν Χιώτικον). Ἀθην. Α. 33f. Στράβ. 12, σ. 645 (πρβλ. Κοραῆ Ἄτακ. III, σ. 7ε. 50).

ἀρχευθίτης· ὁ δι' ἀρχεύθων (φυτὸν) θερμαντικός, εὐφρητικός, ὑποστυφών Διοσκ. 5, 36.

ἀρχεύθινός· ἐκ τοῦ καρποῦ τῶν μειζόνων κεδρών ὀίνος ὅμοιος τῷ ἀνωτέρῳ Διοσκ. 5, 36.

Ἀρομικός· ἄριστος οἶνος ἐκ τοῦ ὄρου Ἀρομα τῆς Λυδίας (βλ. Μεσσωγίτης) Στράβ. 14, σ. 650. Στεφ. Βυζ. Ἀρομα καὶ Ἀρωμεύς.

Ἀρσυήνός· ἄριστος οἶνος (Ἀρσύνος, Ἀρσύνιος, Ἀρσυήνιος, Ἀρσύνιος) Γαλην. VI, σ. 276, σ. 335. X, σ. 833, 483, 485. XIV, σ. 16. XII σ. 517. VI, σ. 806. XI, 87. Ὀρείβ. I, σ. 341, 352. Ἀρσυηνικός Στεφ. Βυζ. ἐν λέξ. Ἀρσυσία (βλ. Pauly—Wis-
sowa Realencyke I, σ. 1290).

ἀρωματίτης· συσκευάζεται ἐκ πολλῶν ἀρωματωδῶν φυ-
τῶν καὶ γλεύκους, περιποιεῖ εὐχροίαν, ὑπνωτικός καὶ νεφρητικούς
χρήσιμος Διοσκ. 5, 54.

ἀσαρίτης· ὁ δι' ἀσάρου (φυτὸν) χρήσιμος ὑδρωπικούς, ἰκτερικούς, ἡπατικούς, ἰσχυαδικούς, καὶ δυσούρητικούς Διοσκ. 4, 58. Γεωπ. 8, 6.

Ἀσχάλωνίτης· ἐξ Ἀσχάλωνος τῆς Συρίας Ὀρείβ. I, σ. 433. Αἰτ. XII σ. 109, 13 (βλ. τὸ σχόλιον τοῦ Κωστομοίρου σ. ρά'). Ἀλ. Τραλλ. II, 53, 353, 393.

Ἰσαύτιτης· Ἀθην. Α. 41e γλύξιν δ' οἶνος καλεῖται ἰσαύτιος ἔφημα ἔχων. Πολύζηλος δὲ αὐτὴν καλεῖ οἶνον ἰσαύτιος.

Ἰθαφός· ὁ δι' ἰθαφῶν οἶνος γλυκάζων καὶ ἡπιος παραγόμενος ἐν Μ. Ἀσίᾳ Γαλην. XIII, σ. 659. X, σ. 835.

καὶ Ἄφροσ· Ἐρμην. καὶ καθήμ. ὁμίλ. Πολύδ. ἔκδ. Boucherie
σι 134, πρβλ. Λιβυκός (ἐκ τοῦ Pezop. σ. 46). Ἐπιπέδ. ἱστορικῶν
καὶ ψινθίτης· ἐν πολλοῖς χρήσιμος ὡς τὸ ἀψίνθιον, μεθ' οὗ
βράζεται τὸ γλεῦκος Διοσκ. 5, 39. Γεωπ. 2, 47, 7.

Βαρῦνος· οἶνος Ἰταλικὸς λίαν αὐστηρὸς Ἀθην. A 27b²
(κατὰ διόρθ. ἐκ τοῦ Βαρβίνος βλ. Θησ. Ἐρρ. Στεφ. τόμ. III, Add.
et corrig. ὁ Ἐρμ. Βάρβαρος. ἔχει Baldinum).

Βενεφρανός· οἶνος Ἰταλικὸς εὐστόμαχος καὶ ἑλαφρός
Ἀθην. A 27c. Βίβλινος· οἶνος γλυκὺς ὁ καλούμενος Πόλλιος Ἀθην.
A 31b βλ. Βύβλιος.

Βηρύπιος· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 407. Plin XIV, 7, 9.

Βιθυνός· οἶνος γλυκὺς, λευκὸς «ὁποῖος ὁ Βιθυνὸς Ἀμι-
ναῖος» (ὕδατῶδης) Γαλην. VI, σ. 805 337. XIV, σ. 16. XV, σ.
649. Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 27, 171, 487. Ὀρειβ. I, 349. Ροῦφ.
Ἐφεσ. 416, 11- (1). Γεωπ. 4, 1, 4, 5, 2, 7.

βοστρυχίτης· ὁ ἀποστάζων ἐκ τῶν στεμφύλων (βό-
στρυχοι) μετὰ τὸ ἀποπιεσθῆναι τὸν οἶνον Ἀέτ. XV, σ. 119, 21.
βλ. στεμφυλίτης.

βουνίτης· ὁ διὰ βουνίου (φυτὸν) καὶ γλεύκους «ἀρμόζει
στομαχικοῖς, κεκοπωμένοις δι' ὄπλομαχίαν ἢ ἱππασίαν πολλήν»
Διοσκ. 5, 46.

Βρεττιανός· «τῶν ἐν Καμπανία γινομένων οἴνων Βρετ-
τιανοῦ ἢ Παλματιανοῦ» Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 424.

Βύβλινος· βλ. περὶ τοῦ οἴνου τούτου Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ
Ἡμ. 589 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις τοῦ Sittl. (ἔκδ. Ζωγραφείου
βιβλιοθήκης) καὶ Θησ. Ἐρρ. Στεφ. ἐν λ. Βίβλινος. βλ. Νάξιος καὶ
Schweighauser in Athen. Deirni. I, σ. 217. Pauly-Wissowa
Realencycl. III 404 (2).

Βυξεντίνος· ὁμοίως τῷ ὀμφακίᾳ Ἀλβανῶ Ἀθην.
A 27a βλ. Schweigh. Animadv. in Athen. Deirni. I, σ. 217 (βλ. Pezopoulos σ. 47).

Γαβριανός· οἶνος Ἰταλικὸς ὁμοίος τῷ Ἀδριανῶ καὶ Ἀλβανῶ
Γαλην. VI, σ. 334.

Γαζίτης· ὁ ἐκ Γάζης τῆς Συρίας Ἀλεξ. Τραλλ. I, σ. 419
(βλ. Pezop. σ. 48).

(1) Ouvres de Rufes d' Ephese, par Daremberg-Ruelle, Paris 1879.

(2) Εἰς τὸ χρησιμώτατον διὰ τὸν φιλόλογον Λεξικόν τοῦτο δὲν θά παρα-
πέμφωμεν πλέον καὶ ὁ βουλόμενός ἀναζητήσασθαι ἑκαστὸν ὄνομα ἐν τῇ οἰκείᾳ
θέσει.

Γαυριανός οίνος Ἰταλικὸς εὐτονὸς καὶ πάχυν, ὀλίγος καὶ κάλλιστος Ἀθην. Α26f. Γαυριανός Γαλλῶν. Χ, σ. 83 (ὕδατος ὄλης). XIV, σ. 16. ὁ Γαυριανός ἐν τῷ Ποτιόλω λόφῳ γινόμενος ὡσαύτως Ὁρειβ. I, σ. 341, 352 καὶ Γαυρία Γαλλῶν. VI, σ. 806 καθάπερ ἐν Ἰταλία ὁ τε Γαυρίας ὀνομαζόμενος ἐστὶ (βλ. Pezom. 48). H

Γλυκίτης (ἡ γλεύκινος) ὁ ἐκ κθεψμένου τοῦ γλεύκου σίρκιος ἢ ἔφημα καλούμενος. (τὸ πετιμέζι). Διοσκ. 5,6,4 (πρβλ. καὶ γλεύκινον μῦρον 1,57). H

Γληγωνίτης ὁ διὰ γλήγωνος (φλασκούνι) χρήσιμος στραγγιχὸς, ἀνορεκτοῦσι καὶ πρὸς ἕκτερον, ὡς οὐρητικὸς. Διοσκ. 5,52. Γεωπ. 8,7. H

Γλυκυρρίξίτης ὁ διὰ γλυκυρρίξης πρὸς πλευράνι καὶ θώρακα καὶ οὐρήσιν Διοσκ. 5,63. H

Γλύξις ἢ γλύξις δ' οἶνος καλεῖται ὁ τὸν ἔφημα ἔχων Ἀθην. Α31e. H

Γυψίτης ὁ τὴν γύψον ἔχων κακωτικὸς τοῦ νεφρώδους, κάρηβαρικὸς... Διοσκ. 5,6,5... H

Δάσις καὶ τήξ' διὰ δάσκου καὶ γλεύκουσιν χρήσιμος ἐν πολλοῖς Διοσκ. 5,60. H

Δάφνινος οἶνος θερμαντικὸς, οὐρητικὸς, ὑποστυφῶν Διοσκ. 4,36. (1). H

Δένθις Ἀθην. Α31d (ἀπλῶς παραπέμπει εἰς τὴν Ἀλκμάναν) δένδρο γάληνος ἢ παπῶν δὲ τῶν ἀμπέλων ἢ καλούμενη μερσίτης καλλίων· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἢ ἐν Βιθυνίᾳ τὸν καλούμενον δένδρο γάληνον οἶνον ποιούσα. πάλιν ἐν ἑτέροις χωρίοις τὸν Τίαρηνόν, ἐν δὲ Τίῳ τῆς Πάφλαγονίας τὸν Τιονόν, καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ τοῦ Πόντου τὸν ἐπίσημότατον οἶνον... χαίρει δὲ μᾶλλον τοῖς δένδροις καὶ τῶν τούτων ὕψει. Γεωπ. 5,2,10—12. H

Δευτερία ὁ μετὰ τὸ ἐπιχυθῆναι τὸ ὕδωρ εἰς τὰ στέμφυλα οἶνος (κοινῶς λάγγερὸν ἀργ. λάκυρος) Πολυδ. Ὄνομ. 6,17, ἐκδ. En: Bethe, Lipsiae τόμ. II, 1931, ὅστις καὶ πρὸ τῆς ἐλέγετο. Διοσκ. 5,6,15 εἰς τὰ στέμφυλα, ὧν ἐξέθιψας οἶνου μετρητὰς τρίτοντα, βάλε οἶνου μέτρον τὰς γ' καὶ μεξίας καὶ πάτησας ἐκθλιψον καὶ ἀφέψησον εἰς τὸ τρίτον. H

Δικτάμενιτης διὰ δικτάμνου (φυτὸν) καὶ γλεύκουσιν στομαχικὸς Διοσκ. 5,47. H

(1) Ὁ Διοσκ. ἐνταῦθα ποιεῖται τὴν γενικὴν παρατήρησιν: «ἀθετοὶ (ἀκερηστοὶ) μέντοι οἱ φαρμακώδεις οἶνοι τοῖς υγιαίνουσιν».

ἐλάτινος· θερμαντικός, οὐρητικός, ὑποστύφων Διοσκ. 5,36.
ἔλειος· ὁ ἐν τοῖς ἔλεσι γινόμενος σφόδρα ὑγιεινὸς Γεωπ.
2,47,9.

ἐλελισφακίτης· ὁ δι' ἐλελισφάκου καὶ γλεύκους, χρήσι-
μος ἐν πολλοῖς Διοσκ. 5,61.

ἐλλεβορίτης· ὁ δι' ἐλλεβόρου καὶ γλεύκους τεθαλασσω-
μένου, εἰς πλείστας νόσους χρήσιμος Διοσκ. 5,72.

Ἐλληνικοὶ οἶνοι· Στράβων 12, σ. 534, 14, σ. 645.
Διοσκ. 5,6,11. Ἀρετ.σ. 262 Kühn. Γαλην. VI, σ. 334. XIII, σ. 533.
Αἴλιαν. Ποικ. ἱστορ. XII, 31.

Ἐρβουλος· οἶνος Ἰταλικός, «ἐν ἀρχῇ μὲν ἐστι μέλας,
μετ' οὐ πολλὰ δὲ ἔτη λευκὸς γίνεται. ἐστὶ δὲ λίαν κοῦφος καὶ τρυ-
φερὸς» Ἀθην. Α 27c.

Ἐρυθραῖος· ἐάν τις κεράσῃ σκληρὸν καὶ εὖοσμον μαλακῶ.
καὶ ἀόσμφ καθάπερ τὸν Ἡρακλεώτην καὶ τὸν Ἐρυθραῖον Ἀθην.
Α 32b.

Εὐβοεύς· οὐχ ἡμῖν ληνοβατεῖται οἶνος ὁ Εὐβοεύς καὶ
Πτελεακὸς καὶ Χῖος καὶ Ρόδιος Μιχ. Ἀκομιν. II σ. 83, 17 (ἐκδ.
Λάμπρου). Ἀθην. Α 30f καὶ τῆς ρητίνης ὑπομιγνύουσι πολλοὶ τῶ
οἴνω καθάπερ Εὐβοεῖς κτλ. Πλουτ. Συμπτ. 5,3,1.

Ἐφέσιος· καὶ μὴν καὶ Ἐφέσιος καὶ ὁ Μητροπολίτης ἀγα-
θοὶ Στράβ. 14, σ. 637. Σχολ. Θεοκρ. 7,65 (βλ. Πτελεακός). Ἀθην.
Α 31d Ἀλκίφρων δὲ ὁ Μαιάνδριος περὶ τὴν Ἐφεσίαν φησὶν ὀρείαν
κώμην.....ἐν ἣ γίνεσθαι τὸν πράμνιον οἶνον. Διοσκ. 5,10,11
(βλ. Φυγελίτης). Plin. XIV, 9, 7.

Ζακύνθιος· ὁ δὲ Ζακύνθιος καὶ ὁ Λευκάδιος διὰ τὸ γύψον
λαβεῖν καὶ κεφαλὴν ἀδικουῖσιν Ἀθην. Α 33b. Εὐσταθ. σ. 1573,24.

ζύθος βλ. κρίθινος οἶνος.

Ἡρακλεώτης· Ἀθην. Α 32b (πβλ. Ἐρυθραῖος) Γεωπ.
5,2,10 βλ. δένδρογάληνος.

θαλασσίτης· Διοσκ. 5,66 βλ. ὁ δι' ἀλὸς ἄνθους.

θάμνα· ἡ τρύξ ἢ ὁ τρυγίας. Γεωπ. 6,13 2 ἢ ἐκ τῶν στεμφύ-
λων τρύξ, ἣν ἐπιχωρίως θάμναν καλοῦσιν οὐχ ἀηδὲς πόμα τοῖς ἀγροί-
κοις γίνεται.

Θάσιος· ὁ ἐξοχώτατος τῶν ἑλλην. οἴνων. Ἰπποκρ. II, σ.
323 Kühn Θάσιον οἶνον παλαιόν. Πλουτ. ἰδ. 10 21 εἰ Θάσιον ἐνέ-
χεις (ἐνθα ὁ Σχολ. ἐκεῖ γὰρ ἐν Θάσῳ ὄκει Στάφυλος ὁ ἐρώμενος
Διοσύνου· διαφέρει γὰρ ὁ Θάσιος οἶνος). Θεοφρ. περὶ φυτ. ἱστορ.
9,12, 11 ἐν Θάσῳ δὲ αὐτοὶ τινα ποιοῦσιν οἶνον ὑπνωτικὸν ἕτερος
ἀγρυπνεῖν ποιεῖ τοὺς πίνοντας. πρβλ. Ἀθην. Α 317 καὶ Plin.

XIV 18, 22 (ἄλλας παραπομ. βλ. εἰς Pezop. 49—50 περὶ δὲ τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θασίου ἐν τῷ κειμένῳ (κεφ. 3). περὶ τῆς ποιήσεως Θασίου οἴνου Γεωπ. 8,23.

Θεσσαλικός (βλ. Πτελεατικός).

† Θηβαῖος· ὁ δὲ κατὰ τὴν Θηβαΐδα καὶ μάλιστα ὁ κατὰ τὴν Κόπτον πόλιν οὕτως ἐστὶ λεπτός καὶ εὐκνάδοτος καὶ ταχέως πεπτικός ὡς καὶ τοῖς πυρεταίνουσι διδόμενος μὴ βλάπτειν Ἀθην. A 33f. (ὅτι συγκέχυται παρὰ τισι τῷ Θηραίῳ βλ. Pezop. σ. 50).

Θηραῖος· μέλας, παχὺς καὶ γλυκὺς ὀνομαστός παρ' ἀρχαίους οἴνος. Γαλην. VI, σ. 337 ὅσοι δὲ χωρὶς τοῦ στύφειν μέλανές τε εἰσι καὶ παχεῖς, οἷος ὁ Σκυβελίτης καὶ ὁ Θηραῖος σ. 800. X, σ. 833 XI, σ. 649. XV, σ. 632 γλυκεῖς γοῦν οἶνοι διαφερόντως εἰσὶν ὁ τε Θηραῖος καὶ ὁ Σκυβελίτης, ἀμφοτέρω παχεῖς τε καὶ μέλανες ὄντες, γλυκεῖς δὲ οἱ κατὰ τὴν Μαιονίαν... ὁ Θηρινός τε καὶ Καρύινος. Πουλδ. 6, 17 καὶ Θήραιον (ἐκάλουν) τὸν ἐκ Κρήτης βλ. Κρητικός.

Θηρινός· Γαλην. VI, σ. 338, 801 τὸ δὲ τοῦ Θηρινοῦ χρῶμα μέλαν μὲν, ἀλλ' οὐκ ἴσον τῷ Καρυίνῳ (ὁ κ. Pezop. ἐδιώρθ. Θηρηγνός καὶ Καρυηγνός, ἀλλ' ἡμεῖς ἠκολουθήσαμεν τῷ τελευταίῳ ἐκδότῃ τοῦ Γαληνοῦ Q. Helmbreich (1). (ἄλλ. παραπομ. βλ. εἰς Pezop. σ. 50) πρβλ. Καρύινος.

Θουρήνιος· Στράβ. 6, σ. 264 καὶ ὁ Θουρήνιος δὲ τῶν ἐν ὀνόματι οἴνων ἐστίν. Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Θούριοι. Plin. XIV, 6, 8. (σήμερον ἐν τούτοις ἐν Θουρίοις παράγουσιν ἐξαιρετον βεβρασμένον ρητινίτην.

Θούσχος· Γαλην. X, σ. 833 ὑδατώδεις μὲν οὖν ἐστὶν τὴν σύστασιν ὁ τε Ἀδριανός... καὶ Θούσχος. VI, σ. 335 ὅσοι τ' Ἀμιναῖοι κατὰ τὴν Ἰταλίαν γεννῶνται περὶ τε Νεάπολιν καὶ κατὰ τὴν Θούσκων γῆν. σ. 806. Martialis 13, 118 Tussi cadi δηλ. Θούσχοι κάδοι ἦτοι οἶνοι.

Θυμελαίτης· ὁ διὰ θυμελαίας (φυτὸν) καὶ γλεύκους «καθαίρει ὑδατώδη καὶ σωλῆνας τήκει» Διοσκ. 5,68.

Θυμβρίτης· ὁ διὰ θρύμβης (φυτὸν) καὶ γλεύκους «ἄρμόζει πρὸς δυσπεψίας, δυσενεργείας, νεύρων πόνους» κτλ. Διοσκ. 5,50.

Θυμίτης· ὁ διὰ θύμου (θυμάρι). ὅπως καὶ ὁ θυμβρίτης. Διοσκ. 5,49.

Ἰκάριος· Ἀθην. A 30b θαυμάζεται καὶ ὁ Ἰκάριος οἴνος ὡς Ἀμφίς : «ἐν Θουρίοις τοῦλαιον, ἐν Γέλα φακοί, Ἰκάριος οἴνος,

(1) Corpus medicorum τόμ. V, 9, 1, Lepsiae et Berolini 1914, σ. 221, 5.

Ἰσχαδες Κιμώλιαι». γίνεται δὲ ἐν Ἰκάρῳ, φησὶν Ἐπαρχίδης, ὁ πράμνιος. προσαγορεύεται δὲ ἢ ἄμπελος ἢ τὸν Ἰκάριον πράμνιον φέρουσα ὑπὸ μὲν τῶν ξένων ἱερά.

Ἰνυκῖνος βλ. Ἑρρ. Στεφ. Θησ. ἐν λ.

Ἰπποδαμάντειος οἶνος ποιὸς ἐν Κυζίκῳ Ἡσύχ. Plin. XIV, 7, 9. βλ. Μυστικὸς.

Ἰσμαρικὸς Ἀθην. Α 30f. παρήγετο ἐν Ἰσμάρῳ τῆς Μαρωνείας ἐν Θράκῃ Πολυδ. 6,16, καὶ Σουΐδας.

Ἰστρικός Διοσκ. 5,10 ὁ δὲ Ἰστρικός λεγόμενος ἔοικε τῷ Πραιτουκανῶ οὐρητικώτερος ὑπάρχων.

Ἰταλικὸς Στράβ. 4, σ. 206 καὶ ὅ γε Ῥαιτικός οἶνος τῶν ἐν τοῖς Ἰταλικῶς ἐπαινουμένων οὐκ ἀπολείπεσθαι δοκεῖν 6, σ. 268. Διοσκ. 5,11 διαφέρουσι δὲ τούτων οἱ Ἰταλικοί, ὡς ὁ Φαλέρνος, Συρεντῖνος, καὶ Καίκουβος. Γαλην. Χ, σ. 831 ἄριστοι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων οἴνων Συρεντῖνος, Σιγνῖνος, Σαβῖνος, Τιβουρτῖνος, Μάρσος, Ἰταλιῶται πάντες οὗτοι (βλ. καὶ ἄλλα παρὰ Ρεζορ. σ. 51—2).

Ἰωτάλινος οἶνος Ἰταλικὸς Ἀθην. Α 27d βλ. Μαμέρτῖνος. Plin, XIV, 6,8 Potulana, ἐνθ. ὁ Casaub. γράφει Πωταλῖνος καὶ ἄλλ. Πωτικανός.

καθαρτικός οἶνος Γεωπ. 8,18 (ἐγίνετο ἐμβαλλομένων κατὰ τὴν φυτεῖαν τῆς ἀμπέλου ριζῶν μέλανος ἔλλεβόρου).

Καίκουβος Στράβ. 5, σ. 234 ὁ δὲ Καίκουβος καὶ ὁ Φουνδανός καὶ ὁ Σητῖνος τῶν διωνομασμένων (οἴνων) εἰσὶ. Διοσκ. 5,10 ὁ δὲ Καίκουβος γλυκὺς ὢν ἀδρομερέστερός ἐστι τοῦ Ἀλβανοῦ. Ἀθην. Α 27a εὐγενής δὲ ὁ Καίκουβος, πληκτικός, εὐτονος. παλαιῦται δὲ μετὰ ἱκανὰ ἔτη. Γαλην. Χ, σ. 834 (καὶ ἄλλ. παρὰ Ρεζορ. σ. 52).

καλαμινθίτης ὁ διὰ καλαμίνθης (φυτὸν) Διοσκ. 5,52 ποιεῖ δὲ στομαχικοῖς καὶ ἀνορεκτοῦσι καὶ πρὸς ἕκτερον.

Καληνός Στράβ. 5, σ. 243 καὶ μὴν τὸν οἶνον τὸν κράτιστον ἐντεῦθεν ἔχουσι Ρωμαῖοι τὸν Φαλερνὸν καὶ τὸν Στατανὸν καὶ τὸν Καληνόν. Plin. XIV, 6, 8. Horat. Od. 1,20,9 Caeubum et prelo domitam Caleno—tu hibes uvam.

Καμπανός Διοσκ. 5,11 πρὸς δὲ τὴν ἐν ὑγείᾳ χρῆσιν εὐθετοὶ οἱ ἀθάλασσοι, αὐστηροὶ καὶ λευκοί. διαφέρουσι δὲ τούτων οἱ Ἰταλικοί...καὶ ἄλλοι πολλοὶ οἱ ἀπὸ τῆς Καμπανίας.

κανθαρίτης ὁ διὰ κανθάρου σκευαζόμενος Plin. XIV, 7, 9.

καπνίας· γλυκὺς οἶνος βεβρασμένος Ἀθην. A31e κάλ-
λιστος δὲ οὗτος γίνεται ἐν Βενεβέντῳ πόλει Ἰταλίας.

Καρυῖνος· Γαλην. XV, σ. 632 γλυκεῖς δὲ καὶ οἱ κατὰ τὴν
Μαιονίαν (τῆς Λυδίας) γινόμενοι, ὁ Θηρινός τε καὶ Καρυίνος,
τοσοῦτῳ πάχει τε καὶ μελανότητι διαφέροντες τῶν εἰρημένων,
ὅσον καὶ γλυκύτητι λείπονται. XI, σ. 801 μέλαν δὲ τὸ τοῦ Καρυί-
νου χρωμ' ἐστὶ, γλυκέος ὄντος αὐτοῦ. τὸ δὲ τοῦ Θηρίνου μέλαν
μὲν ἀλλ' οὐκ ἴσον τῷ Καρυίνῳ. VIII, σ. 774... ἔοικε τῷ τε
γλυκεῖ τῷ Κρητικῷ καὶ τῷ Σκυβελίτῃ καλουμένῳ κατὰ τε τὴν
χρῶαν καὶ γλυκύτητα καὶ πάχος. (βλ. Pezop. σ. 53—4).

Καρύστιος· ἐκ Καρύστου, ὅς ἐστι πλησίον Ἀρκαδίας
Ἀθην. A 31d· πρβλ. Στράβ. 10, σ. 446.

Κατακεκαυμένης· Στράβ. 13, σ. 628 ἅπαντα ἄδεν-
δρος (ἢ Κατακεκαυμένη) πλὴν ἀμπέλου τῆς τὸν Κατακεκαυμένη-
την φερούσης οἶνον, οὐδενὸς τῶν ἐλλογίμων ἀρετῇ λειπόμενον.
πρβλ. 14, σ. 637. Plin. XIV, 7, 9. Εὐστάθ. εἰς Διον. Περιηγ. 837.

ὁ πρὸς κατάρρους· Διοσκ. 5,55 (μετὰ σμύρνης, πε-
πέρεως, ἴρεως καὶ ἀνήθου)

κατορχίτης· Διοσκ. 5,41 (;) διὰ σύκων σκευαζόμενος,
ὅστις καὶ συκίτης λέγεται.

Καυκῖνος· Ἀθην. A 27c εὐγενής καὶ ὁ Καυκῖνος καὶ τῷ
Φκληρίνῳ ἐμφορής (ὁ Ἑρμ. Βάρβαρος ἔχει Caulinus καὶ ταυτίζει
αὐτὸν πρὸς τὸν ἀναδενδρίτην. βλ. Pezop. σ. 55).

κέδρινος· Διοσκ. 5,36 καὶ κεδρίτης ὁ αὐτός. Ἐλάμβανον
δὲ ἐκ τῆς κέδρου (ὡς καὶ τῆς ἀρχεύθου, κυπαρίσσου, δάφνης, πι-
τύος, ἐλάτης) ἀποτιθεμένης ἢ εἰς τὸ πῦρ ἢ εἰς τὸν ἥλιον τὸ ἐξί-
δρωμα, ὅπερ ἀνεμείγνουσιν τῷ οἴνῳ, ἦν δὲ ὁ τοιοῦτος θερμαντικός,
οὐρητικός, ὑποστύφων. εἶδος ρητινίτου καὶ οὔτος.

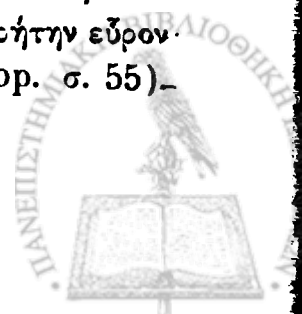
ὁ ἐκ τῶν κερατίων ἐμβαλλομένων εἰς γλεῦκος καὶ
διατηρουμένων 30 ἡμέρας Διοσκ. 5,24.

Κερκυραῖος· Ἀθην. A 33b χαριέστατος δ' οἶνος εἰς πα-
λαίωσιν ὁ Κερκυραῖος. Εὐστάθ. παρεκβ. εἰς Ὅμηρον σ. 1573, 24.

κεστρίτης· ὁ ἐκ κέστρου τοῦ ψυχοτρόφου οἶνος, ἐμβαλλο-
μένου τοῦ φυτοῦ ἐντὸς τοῦ οἴνου. Διοσκ. 5,44 ποιεῖ δὲ πρὸς πολλὰ
τῶν ἐντὸς, πρὸς ἅπερ καὶ ὁ θάμνος αὐτῆς. καὶ καθόλου πάντες οἱ
σκευαστοὶ οἶνοι ἀναλαμβάνουσι τὴν δύναμιν τῶν μειγμάτων.

Κικόνιος· Βλ. Μεγ. Ἑτυμολ. 443,8 καὶ Σουΐδαν.

Κιλίκιος· Γαλην. XV, σ. 648 ἐγὼ γοῦν καὶ κατὰ τὴν Κι-
λικίαν καὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην καὶ Σκυρον καὶ Κρήτην εὔρον
τοιούτους οἶνους (ἐλέγετο Κιλίκιος καὶ Κίλιξ βλ. Pezop. σ. 55).

Κλαζομένιος· Διοσκ. 5,6,9 ὁ δὲ Κῶος καὶ ὁ Κλαζομέ-
νιος διὰ τὸ θαλάττης πολλῆς μετέχειν εὐφθαρτοὶ καὶ ἐμπνευμα-
τώδεις κοιλίας τε ταρακτικοὶ καὶ νεύρων δὲ εἰσι βλαπτικοί.
Plin. XIV, 7,9 nunc gratia ante omnia est Clazomenio.

Κνίδιος· Ἀθην. Α 32e ὁ δὲ Κνίδιος αἵματος γεννητικός,
τρόφιμος, κοιλίαν εὐλυτον κατασκευάζων (βλ. Pezop. σ. 36).

κονδίτον· σκευασία οἴνου. Ὀρειβ. I, 434 12 μέλιτος λίτρ.
ε', οἴνου πρωτείου λίτρ. λ', πεπέρεως γο α' τρίψας τὸ πέπερι, μίξας
τῷ οἴνῳ καὶ ἀπαφρίσας τὸ μέλι ἔνωσον τῷ οἴνῳ καὶ ἀναδήσας ἕα.
ἀλλαχοῦ ἐμβάλλει καὶ ἀρώματα σ. 433,12. Θεοφ. Νόνν. II, σ. 12
δίδου οἴνον παλαιὸν πίνειν καὶ κονδίτον (1).

κονυζίτης· Διοσκ. 5,53 διὰ κονύζης καὶ γλεύκους «ἔστι
δὲ πάντων μᾶλλον θηριακός», ἦτοι ἀντίδοτον κατὰ τῶν ἰοβόλων.

Κορίνθιος· Ἀθην. Α 30f Κορινθίου οἴνου Ἄλεξις μνημο-
νεύει ὡς σκληροῦ «οἶνος ξενικὸς παρῆν· ὁ γὰρ Κορίνθιος—βασα-
νισμὸς ἐστι».

Κρήσ καὶ Κρητικός· Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12,31 καὶ
ἐπὶ τούτοις γλυκύς τις οἶνος ἐκαλεῖτο πρέπων τῷ ὀνόματι τὴν γεῦ-
σιν, καὶ Κρής ἄλλος. Ἀρετ. σ. 194 Kühn σίραιον ἐλληνικὸν ἢ
Κρήτα, σ.322 ξύν τινι γλεύκει Θηραίῳ τῷ Κρητῖ (ὅτι καὶ ὁ Θηραῖος
ἐλέγετο Κρητικός βλ. Pezop. σ.56), Γαλην. XIII, σ. 8 οἷ τε μαλα-
κοὶ οἶνοι καὶ γλυκεῖς ὁ Κρητικός, Θηραῖος καὶ Σκυβελίτης ἐπιτή-
δειαι. σ. 25, 212. Ὀρειβ. I, σ. 374. Διοσκ. 5,6,4, ὁ δὲ ἐκ τῆς θει-
λοπεδευθείσης (ἡλιασθείσης) σταφυλῆς ἢ ἐπὶ τῶν κλημάτων ὀπτη-
θείσης καὶ τριβομένης γινόμενος γλυκύς, καλούμενος δὲ Κρητικός
ἢ πρότροπος ἢ Πράμνειος κτλ. παχύς καὶ πολύτροφος (βλ. Pezop.
σ. 57). βλ. Θηραῖος.

κρίθινος οἶνος· ὁ ζύθος Ἡροδ. 2,77. Ἀθην. Α 34b
εὐρεθῆναι τε βοήθημα παρ' αὐτοῖς (τοῖς Αἰγυπτίοις), ὥστε τοὺς
διὰ τενίαν ἀποροῦντας οἴνου τὸν ἐκ κριθῶν γενόμενον πίνειν.
ζύθος πύρινος μετὰ μέλιτος ἐσκευασμένος (παρὰ Κελτοῖς), κα-
λεῖται δὲ κόρμα. Ἀθην. Δ 162c ζύθος σκευάζεται ἐκ τῆς
κριθῆς. ἔστι δὲ διουρητικὸς καὶ νεφρῶν καὶ νεύρων ἀπτικὸς κτλ.
Διοσκ. 2,87 καὶ 88 καὶ τὸ καλούμενον δὲ κοῦρμι, σκευαζό-
μενον δὴ ἐκ τῆς κριθῆς, ᾧ καὶ ἀντὶ οἴνου πόματι πολλάκις χρῶν-
ται, κεφαλαλγὴς ἐστὶ καὶ κακόχυμον καὶ τοῦ νευρώδους βλα-

(1) Theophrastus Nonni, Epitome de curatione morborum graece
ac latinae, J. O. Steph. Bernard. Gothae 1794—5, τόμ. I—II.

πτικόν. σκευάζεται δὲ ἐκ πυρῶν (δημητριακῶν) τοιαῦτα πόματα, ὡς ἐν τῇ πρὸς ἑσπέραν Ἰβηρία καὶ Βρετανία.

κυδωνίτης· Διοσκ. 5,20 ὁ μὲν οὖν κυδωνίτης, ὃν ἐνιοι μηλίτην καλοῦσι, σκευάζεται οὕτως κλπ. (παραμενόντων τῶν κατακεκομμένων κυδωνίων εἰς γλεῦκος ἡμέρας 30) ἔστι δὲ στυπτικός, εὐστόμαχος κτλ.

κυπαρίσσινος· Διοσκ. 5,36 σκευάζεται καὶ ἀρμόζει, ὅπως καὶ ὄπου ὁ κέδρινος.

Κῶος· Ἰπποκρ. σ. 474. Kühn πινέτω οἶνον αὐστηρὸν Κῶον ὡς μελάντατον. Στράβ. 14, σ. 657 εὐκαρπὸς τε πᾶσα (ἢ Κῶς) οἴνω δὲ καὶ ἀρίστη, καθάπερ Χίος καὶ Λέσβος. σ. 637. Διοσκ. 5,6,9 βλ. Κλαζομένιος. ὁ δὲ Ἀθην. Α 32e καὶ 33b λέγει ὅτι ἦν τεθαλασσωμένος οἶνος. Plin. XIV, 8,10. Εὐσταθ. σ. 871,30. Γεωπ. 8,17. (βλ. Pezop. 57).

Λαβικανός· Ἀθην. Α26f ὁ Λαβικανὸς ἠδύς καὶ λιπαρὸς τῇ γεύσει μεταξὺ Φαλερίνου καὶ Ἀλβανοῦ.

Λαγαριτανός. Στράβ. 6, σ. 263 μετὰ δὲ Θουρίους Λαγαρία φρούριον (ἀποικία Φωκαέων)... ὅθεν καὶ ὁ Λαγαριτανὸς οἶνος. γλυκὺς καὶ ἀπαλὸς καὶ παρὰ τοῖς ἰατροῖς σφόδρα εὐδοκιμῶν. Στέφ. Βυζ. λ. Λαγαρία. Plin. XIV. 6, 8.

Λαδικηνός· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 482 ἡ τοῦ γλυκέος τοῦ Κρητικοῦ ἢ Λαδικηνοῦ ἢ Σκυθοπολίτου.

Λέσβιος· λίαν ὑμνούμενος παρὰ ποιηταῖς. Διοσκ. 5,6,9 ὁ δὲ Λέσβιος εὐανάδωτος, κουφότερος τοῦ Χίου καὶ εὐκοίλιος. Γαλην. Χ, σ. 832 ὁ μὲν Λέσβιος εὐδήλός ἐστι... τριῶν δ' οὐσῶν ἐν Λέσβῳ πόλεων, ἤττον μὲν εὐώδης καὶ γλυκὺς ἐν Μιτυλήνῃ γεννᾶται, μᾶλλον δὲ εὐώδης καὶ γλυκὺς ἐν Ἐρεσσῶ κᾶπειτα ἐν Μηθύμνῃ. σ. 835. XIV, σ. 28 καὶ τῶν οἴνων πολλῶν ὄντων τῶν ἐν Λέσβῳ γεννωμένων, ὁ κίρρὸς καὶ μὴ παχύς, εὐώδης καὶ στύφων μὲν ἥκιστα, βραχυτάτην δὲ γλυκύτητα ἔχων... καλεῖται μὲν ἰδίως Λέσβιος κτλ. Ἀθην. Α 28e (βλ. ἐν τῷ κειμένῳ). Plin. XIV, 7,9 (βλ. Pezop. σ. 58).

Λευκάδιος· Ἀθην. Α 29a.

Ὁ Λευκάδιος πάρεστι καὶ μελέτιος· οἰνίσκος οὕτω πότιμος (Εὐβουλος).

Λιβυκός· Στράβ. 17, σ. 799 εἶτ' Ἀντίφραι... ἅπασα μὲν ἡ χώρα αὕτη οὐκ εὐοῖνος, πλείω δεχομένου τοῦ κεράμου θάλατταν ἢ οἶνον, ὃν δὲ καλοῦσιν Λιβυκόν. Στεφ. Βυζ. Ἀντίφρα, πολίχνιον Ἀλεξανδρείας ἐγγύς... οὐκ εὐοῖνον, τὸν δ' οἶνον καλοῦσιν Λιβυκόν.

Λύττιος· οὕτως ἐπιγράφονται ἀμφορεῖς οἴνου εὐρεθέντες

έν Πομπητᾶ ἴσ. ἐκ πόλεως Λύττου ἢ Λύκτου τῆς Κρήτης. (βλ. Pezom. 59).

Μάγνης· Ἐρμιππος παρ' Ἀθαν. Α 29e Μάγνητα δὲ μελιχόδωρον καὶ Θάσιον κτλ.

μαλαβαθρίτης· ὁ διὰ μαλαβάθρου (φυτὸν) Διοσκ. 5,57 (βλ. ναρδίτης).

Μαμερτῖνος· Ἀθην. Α 27d ὁ δὲ Μαμερτῖνος ἔξω μὲν τῆς Ἰταλίας γίνεται καὶ γινόμενος ἐν Σικελίᾳ καλεῖται Ἰωτάλιος (βλ. λεξ. καὶ Σικελιωτικός). *βλ. δελτίον*

μανδραγορίτης· Διοσκ. 5,71 (τοῦ φλοιοῦ τῆς ρίζης ἐμβαλλομένου εἰς γλεῦκος). 4,75, 3 ἔνιοι δὲ καθέψουσιν οἴνω τὰς ρίζας ἄχρι τρίτου καὶ διυλίσαντες ἀποτίθενται, χρώμενοι ἐπὶ τῶν ἀγρυπνούντων... καὶ ἐφ' ὧν βούλονται ἀναισθησίαν τεμνομένων ἢ καιομένων ποιῆσαι.

μαραθίτης· ὁ διὰ μαράθου (μάλαθρον) σπέρματος, στομαχικός καὶ οὐρητικός Διοσκ. 5,65.

Μαρεώτης· Στράβ. 17, σ. 799 ἡ δὲ Μάρεια λίμνη... ἔχει δὲ ὀκτὼ νήσους καὶ τὰ κύκλω πάντα οἰκούμενα καλῶς. εὐοινία τὲ ἐστὶ περὶ τοὺς τόπους, ὥστε καὶ διαρκεῖσθαι πρὸς παλαίωσιν τὸν Μαρεώτην οἶνον. Ἀθην. Α 33d ὅτι ὁ Μαρεώτης οἶνος ὁ Ἀλεξανδρεωτικός τὴν μὲν προσηγορίαν ἔχει ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λίμνης Μαρείας... πολλὴ δὲ ἡ περὶ τὴν γῆν ταύτην ἀμπελος, ἥς καὶ ἡ σταφυλὴ πάνυ βρωθῆναι εὐστομος καὶ ὁ γινόμενος οἶνος κάλλιστος· λευκός τε γὰρ καὶ ἠδύς, εὐπνους, εὐανάδοτος, κεφαλῆς οὐ καθικνούμενος. Γεωπ. 20, 15. (βλ. Ἀλεξανδρεωτικός).

Μαρσιικός· Ἀθην. Α 26f ὁ Μαρσιικός δὲ (Ἰταλικός) πάνυ αὐστηρός, εὐστόμαχος δὲ· Γαλην. VI, σ. 337, X, σ. 831 ἄριστοι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων οἴνων Σουρρεντήνος... Μάρσος. VI, σ. 15. ὁ μέντοι Τιβουρτῖνος καὶ Μάρσος αὐστηροὶ τε καὶ ραδίως ὀξυνόμενοι... Ὁρειβ. I, σ. 351.

Μαρωνείτης· Πολυδ. 6, 16. Γαλην. XIII, σ. 1041 γλεύκους προσφάτου Μαρωνείας σταφυλῆς.

Μασσαλιήτης· Ἀθην. Α 27c ὁ Μασσαλιήτης καλός. ὀλίγος δὲ γίνεται, παχὺς σαρκώδης. Δ 152c οἶνος ἐξ Ἰταλίας καὶ τῆς Μασσαλιητῶν γῶρας παρακομιζόμενος ἄκρατος δ' αὐτός. Γαλην. XI, σ. 87 οἴνω λεπτῶν τε καὶ λευκῶν καὶ ὑποστύφοντι, οἶος ὅτε Φαλερῖνος καὶ ὁ Μασσαλιώτης καὶ ὁ Σαβῖνος. Plin. XIV, 6, 8. Martial. 3,82. 10, 36.

μελαμψίθιος· Διοσκ. 5, 6, 4 ὁ δὲ ἐκ θειλοπεδευθείσης (ἠλιασθείσης) σταφυλῆς ἢ ἐπὶ τῶν κλημάτων ὀπτηθείσης καὶ τρι-

βομένης γινόμενος γλυκός... (βλ. Κρής) ὁ μὲν μέλας, καλούμενος δὲ μελαμψίθιος, παχὺς ἐστὶ καὶ πολύτροφος... ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν τὴν κοιλίαν ρευματιζομένων ἀρμόζει ὁ μελαμψίθιος.

μελιτίτης· Διοσκ. 5,7 δίδεται μὲν ἐν χρονίοις πυρετοῖς τοῖς ἀσθενῆ τὸν στόμαχον ἔχουσι κτλ. εὐώδης γὰρ ἐστὶ καὶ θρεπτικός... σκευάζεται... πρὸς πέντε χοεῖς αὐστηροῦ γλεύκου... μέλιτος χοῦν ἓνα καὶ ἄλως κύαθον ἓνα.

Μενδαῖος· ἐκ Μένδης πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς. Ἴπποκρ. II, σ. 472 Kühn οἶνον δὲ πινέτω λευκὸν Μενδαῖον. Ἐρμιππος Ἄθην. A 29e Μενδαίω μὲν καὶ ἐνουροῦσιν θεοὶ αὐτοὶ στρώμασιν ἐν μαλακοῖς

29f φησὶ δὲ Φαινίας ὁ Ἐρέσιος Μενδαίοις τοὺς βότρυς ἐπὶ τῇ ἀμπέλῳ ραίνειν τῷ ἐλατηρίῳ· διὸ γίνεσθαι τὸν οἶνον μαλακὸν (ἐλατήριον=τετράγγουρον) βλ. Pezop. 60.

Μενδήσιος· Γαλην. XIX, σ. 736 ἀντὶ Μενδησίου οἴνου οἶνος Ἰταλικός. ἦν δὲ ἡ Μένδη πόλις τῆς κάτω Αἰγύπτου· ὄθεν καὶ Μενδήσιον στόμα (βλ. Pezup. σ. 60).

μερσίτης· Γεωπον. S, 2, 10 βλέπ. δενδρογάληνος.

μεσπιλίτης· ὁ ἐκ τῶν μεσπίλων Διοσκ. H, 24 στυπτικός καὶ εὐστόμαχος.

Μεσωγίτης· Διοσκ. 5, 6, 9 ὁ δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας Μεσωγίτης ἐκ τοῦ Τιώλου κεφαλαλγῆς καὶ νεύρων βλαπτικός. Plin. XIV, 7, 9 nam Mesogioten capitis dolores facere compertum est (βλ. Ἀρομεύς).

μηλίτης· (βλ. κυδωνίτης) ὁ ἐκ κυδωνίων μῆλων παρασκευαζόμενος.

Μητροπαλίτης· Στράβ. 14, σ. 637 βλ. Ἐφέσιος.

Μοναρίτης· Στράβ. 12, σ. 534 πᾶσα γὰρ (ἡ Μελιτηνὴ) ἐστὶ τοῖς ἡμέροις δένδροις κατάφυτος μόνη τῆς ἄλλης Καππαδοκίας, ὥστε καὶ ἔλαιον φέρειν καὶ τὸν Μοναρίτην οἶνον τοῖς ἑλληνοκοῖς ἐνάμιλλον.

Μονεμβασιώτης· Δημ. Πεπαγωμένος 35c καὶ ἐν Ducang. Glossar. I, σ. 948 οἴνου Μονεμβασιώτου διὰ τὸ ὑγρὸν.

μορίτης· Collect. des anc. alchimistes grecs par Berthelot σ. 183, 15 οἶνος ἐκ μύρων (μοῦρα) ἤτοι συκαμίνων (ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι ἐκ τούτων παράγεται ἐξάαιρετον ραχίον).

Μυκόνιος· Plin. XIV, 7, 9 (βλ. Κνίδιος).

Μύνδιος· Ἄθην. A 32e οἶ δ' ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀχραίπαλοί τέ εἰσι καὶ κοιλίας λύουσι... τοιοῦτος δ' ἐστίν

ὁ τε Μύνδιος καὶ ἀπὸ Ἀλικαρνασσοῦ ὁ γοῦν κυνικός Μένιππος ἀλμοπότιν τὴν Μύνδον φησὶν σ. 33b (βλ. Κῶος) Εὐστάθ. σ. 871, 30.

μυρίνης· Περυδ. 6, 17 ἦν δὲ τις καὶ μυρίνης οἶνος μύρω κεκραμένος. οἱ δὲ τὸν γλυκὺν οὕτως οἶονται κεκλήσθαι. Ποσειδίππος παρ Ἀθην. Α 32b.

διψηρὸς ἄτοπος ὁ μυρίνης ὁ τίμιος.

μυρρίνης· ἡ μυρτίτης (οὕτως ἐν πολλοῖς κώδιξι γράφεται ὁ μυρίνης) ὁ ἐκ τῶν μύρτων Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12, 31. ὁ αὐτὸς καὶ μυρσινίτης· Διοσκ. 5, 29 δεῖ λαβόντας τῶν μελαίνων (sic) μυρσινῶν τοὺς ἀκρέμονας καὶ τὰ φύλλα σὺν τοῖς μύρτοις κόπτειν καὶ βάλλειν εἰς τοὺς τρεῖς τοῦ γλεύκους χοεῖς τῆς μυρσίνης κεκομμένης μναῖς δέκα καὶ ἔπειν ἄχρις οὗ ἂν δύο χοεῖς ἀπολειφθῶσι (χρήσιμος πρὸς πολλά)· ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ μύρων κατασκευαζόμενος λέγεται μυρρινίτης· «τί δὲ οὐκ ἐκεῖνα τοῖς Ἑλλησι τρυφῆς ἀποδείξεις; μύρω γὰρ οἶνον μιγνύντες οὕτως ἔπινον καὶ ὑπερηγάζοντο τὴν τριαύτην κρᾶσιν, καὶ ἐκαλεῖτο ὁ οἶνος μυρρινίτης» Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12, 31.

μυσιαστός· Ἱππιατρ. σ. 46 ἔκδ. Valentini 1814. ἱσως ὁ ἐκ τοῦ μούστου κατασκευαζόμενος μυστάτης—μουστάτης.

Μύσιος· Γαλην. Χ, σ. 833 γεννᾶται δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἑλλησποντιακὴν Μυσίαν οἶνος ὅμοιος τῷ Σουρρεντίνῳ Μύσιος ὀνομαζόμενος κατ' ἐξοχὴν. VI, 334. XIII, σ. 659. Μιχ. Ἀκομιν. II, σ. 336, 29 ραδίως δ' ἂν χρῆσαιμεθ' τοῖς φύσει θερμότεροις οἶνοις Λεσβίῳ καὶ Μυσίῳ τῷ Ἀσιανῶ κτλ.

Μυστικός· Plin. XIV, 7, 9 post haec Hippodamantio, Mystico.

Μυτιληναῖος· Ἀθην. Α 30b ὅτι Μυτιληναῖοι τὸν παρ' αὐτοῖς γλυκὺν οἶνον πρόδρομον καλοῦσι ἄλλοι δὲ πρότροπον. Γαλην. Χ, 831. XIII, 405. XIV, 29 βλ. Λέσβιος· Πτωγοπρόδρ. I, 355 (ἔκδ. Legrand Bibl. gr. vulgairæ).

οὐδὲ γὰρ πίνουσι Χιώτικον εἰς χρόνον,
ἀλλὰ γλυκὺν Μιτυληναῖον καὶ Κρητικὸν ἀθύρην.

(βλ. Κοραῆ Ἄτακ. I, σ. 283).

Νάξιος· Ἀθην. Α 30f Ἀρχίλοχος τὸν Νάξιον τῷ νέκταρι παραβάλλει Β 54d. Στεφ. Βυζ. Βιβλίη Θράκης, ἀπὸ ταύτης ὁ Βίβλιος οἶνος. οἱ δὲ ἀπὸ βιβλίας ἀμπέλου. Σῆμος δ' ὁ Δήλιος τὸν Νάξιόν φησι· ἐπειδὴ Νάξου ποταμὸς Βίβλος.

ν α ρ δ ί τ η ς: Διοσκ. 5,57 ὁ διὰ Συριακῆς νάρδου καὶ Κελτικῆς καὶ μαλαβάθρου σκευαζόμενος οὕτως: «ἐκάστου τούτων ἡμι-μναῖον λαβὼν εἰς δίχουν(=δύο χόας) γλεύκους κάθες, καὶ μετὰ μῆνας δύο διύλιζε (πρὸς πολλὰ χρήσιμος). 59 ὁ διὰ τῆς ἀγρίας νάρδου (ρίζαι) ὁμοίως.

Ν ε α π ο λ ί τ η ς: Γαλην. Χ, σ. 833 ὅ τε Νεαπολίτης ὁ Ἄμιναῖος ἐν τοῖς περὶ Νεάπολιν χωρίοις γινόμενος... VI, σ. 806 καὶ περὶ Νεάν δὲ πόλιν ὁ κατὰ τὸν ὑπερκείμενον αὐτῇ λόφον Ἄμιναῖος ἐν τάχει πότιμος γίνεται. XIV σ. 16. Ἄθην. Α 27c ὁ ἐν Νεαπόλει Τρεβιλλικός εὐκρατος τῇ δυνάμει, εὐστόμαχος, εὐστομος.

ν έ κ τ α ρ: Ἄθην. Α 32b Χαίρεας δὲ ἐν Βαβυλῶνι οἶνόν φησι γίνεσθαι τὸν καλούμενον νέκταρ 29f. 387 καλῶς οὖν Ἀρίστων ὁ Κεῖός φησιν ἡδιστον ποτόν εἶναι τὸ ἅμα μὲν γλυκύτητος, ἅμα δὲ εὐωδίας κρινωνοῦντα· διὸ καὶ τὸ καλούμενον νέκταρ κατασκευάζειν τινὰς περὶ τὸν Λυδίας Ὀλυμπον οἶνον καὶ κηρία συγκιρ-νάντας εἰς ταῦτά καὶ τὰ τῶν ἀνθῶν εὐώδη. οἶδα δ' ὅτι Ἀναξανδρίδης τὸ νέκταρ οὐ ποτόν, ἀλλὰ τροφήν θεῶν εἶναι λέγει (Πρβλ. οἶνόμελι). Ἐν Γεωπ. 8,25 τὸ οἶνόμελι λέγεται τὸ νέκταρ.

ν εκ τ α ρ ί τ η ς: Διοσκ. 5,56 ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ Ἐλενίου, ὃ ἐνιοι...νεκτάριον καλοῦσι (ἐκ ξηρῶν ριζῶν εἰς γλεύκος ἐμβαλλομένων).

Ν ο υ μ ε ν τ α ν ὄ ς: Ἄθην. Α 28b ὁ Νουμεντιανὸς ἀκμάζει ταχύ· καὶ ἀπὸ ἐτῶν πέντε πότιμός ἐστιν. ἔστι δ' οὔτε λίαν ἡδύς οὔτε λεπτός. Martial. 13, 119 Nomentana vina. Colum. 3,3.

ο ἰ ν ἄ ν θ ι ν ο ς: Διοσκ. 5,25 λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρουούσης ξηρὸν μνᾶς δύο κάθες εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ', εἶτα διυλίσας ἀπόθου. (πρὸς τόνωσιν στομάχου καὶ ὄρεξιν κτλ.). Γεωπ. 5, 51, 1-2 ληπτέον δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἄνθους τῶν βοτρύων δηλ. ἀφαιρουμένων καὶ ξηρανομένων ἐν σκιᾷ· ἐπιχυτέον οἴνου εὐώδους παλαιοῦ ἐψητοῦ τὸ ἴσον.....7,25 εὐώδη τὸν οἶνον ποιεῖ.

ο ἰ ν α ν θ ί τ η ς: Ροῦφος Ἐφέσιος σ. 573.

ο ἰ ν ὀ μ ε λ ι: Διοσκ. 6,8 οἶνόμελι δὲ διαφέρει τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον...ἔστι δὲ τὸ μὲν παλαιὸν θρεπτικόν, τὸ δὲ μέσον εὐκοίλιον, οὐρητικόν....κινεῖ ὄρεξιν· σκευάζεται δὲ πρὸς δύο μετρητὰς οἴνου ἐνός μέλιτος μειγνυμένου. Γεωπ. 8, 25, 3 ἄλλοι δὲ οἶνόμελι οὕτω ποιοῦσι (διὰ πολλῶν ἀρωμάτων) τοῦτο καλοῦσι τινες νέκταρ.

Ο ἰ ν ο υ ν τ ι ἄ δ α ς: Ἄθην. Α 31d οἶνος ἐκ πολιγνίου τῆς Λακωνικῆς.

ὄμφακίας· Ἀθην. Α 26d (βλ. Ἀλβανός) Ἰταλικὸς οἶνος.

ὄμφακίτης· Διοσκ. 5, 6, 14 ὁ δὲ καλούμενος ὄμφακίτης σκευάζεται ἰδίως ἐν Λέσβῳ θειλοπεδευομένης (ἠλιαζομένης) μήπω κατὰ πάντα πεπεύρου τῆς σταφυλῆς οὔσης... στυπτικὴν δὲ καὶ ἔχει δύναμιν καὶ εὐστόμαχον (πρέπει νὰ παλαιωθῆ). Γεωπ. 8,11.

ὄμφακομελίτης· Διοσκ. 5,23 ὄμφακόμελι δὲ σκευάζεται... λαβὼν ὄμφακας, μήπω περκαζούσας (ὠρίμους) ἠλίαζε ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς καὶ μετὰ ταῦτα ἐκθλίψας βάλει πρὸς τρία μέρη τοῦ γυλοῦ μέλιτος καλλίστου ἀπηφρισμένου μέρος ἐν καὶ ἠλίαζε καταγγίσας εἰς κεράμους. ἀρμόζει στομαχικοῖς, κοιλιακοῖς, ἢ χρῆσις... μετ' ἐνιαυτόν.

Ὀνογλῖς· Ἀθην. Α 31d. φαίνεται ὀνομάζεται ὁ οἶνος οὕτως ἀπὸ ὀνόματος χωρίου.

ὄριγανίτης· Διοσκ. 5,51 δι' ὀριγάνου Ἡρακλεωτικῆς σκευάζεται ὁμοίως τῷ θυμίτῃ, ποιῶν πρὸς τὰ αὐτὰ (βλ. θυμίτης).

Ὀυελίτερος· Ἀθην. Α 27α ὁ Ουελίτερος δὲ ἠδύς πινόμενος, εὐστόμαχος φαίνεται ὡς μεμειγμένος μετ' ἄλλου· καὶ Ουέτερος βλ. Ρεζορ. σ. 62).

Ὀυλβανός· Ἀθην. Α 26f γίνεται δὲ περὶ τὴν Καμπανίας Κύμην ὁ καλούμενος Ουλβανός, κοῦφος, πότιμος ἀπὸ ἐτῶν πέντε. Plin. XIV, 6, 8, 8. Ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ Ἀθηναίου Kaibel φρονεῖ, ὅτι γραπτέον Ουλκανός ἢ Ουολκανός δηλ. vinum Vulcanum.

Παλματιανός· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 325 εἰς οἶνον διδόμενος ἢ μυρτίτην... ἢ Παλματιανόν (οἱ κώδ. παλματίαν) σ. 327, σ. 421 ἢ τῶν ἐν Καμπανίᾳ γινομένων οἴνων, Βρεττανίου ἢ Παλματιανοῦ (βλ. σ. 324 τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἐκδότου Ruschmann κ. ἄ. (παρὰ Ρεζορ. σ. 63—4 φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ φοινικίτης).

πανακίτης· Διοσκ. 5,62 πάνακος (φυτὸν) δραχ. ι' εἰς χροάα γλεύκους καθεὶς ὁμοίως μετάγγιζε (πρὸς πολλὰ χρήσιμος).

Παννονικός· Ἐσμ. καὶ καθημ. ὁμιλ. Πολυδ. Boucherie, σ. 134 (Ρεζορ. σ. 64)

πάσσος· Πολύβ. 6, 25 Ἀθην. Ε 440f τὸ δὲ καλούμενον πάσσον (αἱ γυναῖκες) πίνουσι· τοῦτο δὲ ποιεῖται ἐκ τῆς ἀσταφίδος καὶ ἐστὶ παραπλήσιος πινόμενος τῷ Αἰγιοσθενεῖ τῷ γλυκεῖ καὶ τῷ Κρητικῷ (πρβλ. σταφυλίτης).

Πελλαῖος· Πολυδ. 6,15. οὕτως ἔχει ὁ Ρεζορ. ὁ νέος ἐκδ. δὲν ἔχει τὴν λέξιν ἴσ. κεῖται ἐσφαλμένως ἀντὶ τοῦ Πόλλιος.

Πεπαρήθιος· οἶνος εὐτελής Ἀθην. A 29f Ἑρμιππος:

ἀμβροσία καὶ νέκταρ ὁμοῦ. τοῦ ἔστι τὸ νέκταρ.
τούτου χρῆ παρέχειν πίνειν ἐν δαιτὶ θαλείῃ
τοῖσιν ἐμοῖσι φίλοις, τοῖς δ' ἐχθροῖς ἐκ Πεπαρήθου.

Plin. XIV, 7, 9, ὄθεν καὶ ἡ νῆσος εὐοῖνος IV, 12, 23. Ἡρακλ. Ποντ.
43.

Περπερήνιος· Γαλην. X, σ. 833 ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσίας (πα-
χεῖς οἶνοι) Αἰγεάτης καὶ Περπερῖνος VI, σ. 337. Ὀρειβ. I, σ. 349
ἐκ πόλεως Περπερηνῆς (βλ. Σουῖδ. Ἑλλάνικος).

Πετρίτης· Plin. XIV, 7, 9 ἐκ Πέτρως ἢ τῆς Πετραίας
Ἀραβίας. Plin. X, σ. 315, σημ. 167 τοῦ ἐκδ. Panckoucke.

πετροσελινίτης· Διοσκ. 5,65 σκευάζεται ὁμοίως τῷ
σελινίτῃ (βλ. λεξ.). Γεωπ. 8, 9,12 στόμαχον ρώννουσιν ἐρυγγάνειν
ποιῶν καὶ τὰς ὀρέξεις ἐγείρων, διουρητικὸς ἐστι καὶ ὑπνωτικὸς
φσόδρα.

πηγανίτης· ὁ διὰ πηγάνου Γεωπ. 8, 9, 13 θερμὸς πρὸς
τε τὰ δηλητήρια φάρμακα καὶ πρὸς τὰ ἐρπετὰ ἀλεξικάκως.

Πικηνός· Corp. Gloss. lat. III, 313, 56. Edict. Diocl.
σ. 11. Momms—Blümner οἴνου Πεικῆνου (βλ. σημ. σ. 68).

πισσίτης· Διοσκ. 5, 38 σκευάζεται διὰ πίσσης ὑγρᾶς
(λευκαينوμένης διὰ θαλάσσης) καὶ γλεύκους... τοῖς ὀκτῶ χοεῦσι
μίσγειν οὐγγίας β' πίσσης... μετὰ δὲ τὸ ἀναζέσαι καὶ καταστῆναι
μεταγγίζειν (χρήσιμος πρὸς πολλά). Πλουτ. Συμπ. 5,5 ἐκ δὲ τῆς
περὶ Βιένναν Γαλατείας ὁ πισσίτης οἶνος κομίζεται διαφερόντως
τιμώμενος ὑπὸ Ρωμαίων.

πιτύινος· Διοσκ. 5,36 οἶνος διὰ πεύκης βλ. κέδρινος,
καὶ πιτυίτης.

Πόλλιος· Ἀθην. A 31b βιβλίαν ἄμπελον καλεῖσθαι, ἣν
Πόλλιν τὸν Ἀργεῖον... εἰς Συρακούσας κομίσαι... (ἐξ ἧς) ὁ
γλυκὺς καλούμενος Πόλλιος. Πολυδ. 6, 16 Πόλλις... ὁ Ἀργεῖος
πρῶτος ἐπεσκεύασεν ἢ ἀπὸ τοῦ Συρακουσίων βασιλέως Πόλλιδος,
ὡς Ἀριστοτέλης λέγει.

πολυποδίτης· ὁ διὰ πολυποδίου (φυτὸν) οἶνος.

πότιμος· Διοσκ. 5, 6, 15 βλ. δευτερίας.

Πραινεστῖνος· Ἀθην. A 26e (ὁ Γαυρανὸς οἶνος) Πραι-
νεστίνου καὶ Τιβουρτίνου λιπαρώτερος.

Πραιτουτιανός· Διοσκ. 5, 6, 8 ὁ δὲ Πραιτουτιανὸς
καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν κατ' Ἀδρίαν κομιζόμενος τόπων εὐώδης καὶ
λειώτερός ἐστιν (κοινῶς κατὰ Ρεζορ. ἐλέγετο Πραιπιανός, ἄλλοι

γράφουσι Πραιτετιανός). Plin. XIV, 6, 8 ex reliquis autem a supereo mari Praetutia atque Ancone nascentia.

πράμνιος (—ειος,—εος). Διοσκ. 5,6,4 οἶνος ἡλιαστός, γλυκύς. Ἄθην. Α 31d Ἀλκίφρων δ' ὁ Μαίανδριος περὶ τὴν Ἐφεσίαν φησὶν εἶναι ὀρείαν κόμην τὴν πρότερον μὲν καλουμένην Λητούς νῦν δὲ Λατώρειαν.... ἐν ἧ γίνεσθαι τὸν πράμνιον οἶνον. βλ. Στεφ. Θησ. VI, σ. 155 6d. Pape-Benseler Wört d. gr. Eigenn. Ebeling, Lexicon homer. Κοραῆ, Πρόδρ. Ἑλλ. βιβλ. σ. 330. (βλ. φαρμακίτης).

πρασίτης· ὁ διὰ πρασίου οἶνος. Διοσκ. 5,48 πρασίου τοῦ ἀκμαίου φύλλων κόψας χυνίνας β' κάθεις εἰς μετρητὴν γλεύκος. ἀρμόζει τοῖς περὶ θώρακα.....

Πριούερνος· Ἄθην. Α 26e χρήσιμος καὶ ὁ Πριούερνος λεπτομερέστερος ὢν τοῦ Ρηγίνου ἡκιστά τε καθαπτόμενος κεφαλῆς. (ὁ Kaibel παρατηρεῖ: fort. Πριούερνας). Plin. XIV, 6,8 alia ex vicinia urbis Veliternina, Privernatiaque.

πρόδρομος· Ἄθην. Α 30b. ὁ αὐτὸς καὶ

πρότροπος· αὐτ. ὅτι Μυτιληναῖοι τὸν παρ' αὐτοῖς γλυκὺν οἶνον πρόδρομον καλοῦσι, ἄλλοι δὲ πρότροπον. Διοσκ. 5,6,4 ὁ δὲ ἐκ θειλοπεδευθείσης σταφυλῆς.... γινόμενος γλυκύς, καλούμενος δὲ Κρητικὸς ἢ πρότροπος....

Πτελεατικός· Θεοκρ. 7,65. Σχολ. Πτελέα τόπος ἐν Κῶ ἢ ἐν Ἀρκαδίᾳ. ἢ Θεσσαλικὸν οἶνον. ἢ τὸν ὑγείας καὶ ῥώμης παρασκευαστικόν. ἢ τὴν ἐν ἀναδενδράσι δρόσον, παρ' ὅσον ταῖς παρακειμέναις πτελέαις ἐμπλέκονται. ἢ Ἐφέσιον· Πτελέα γὰρ ἢ Ἐφεσος ἐκαλεῖτο. πρβλ. Βυζ. ἐν λεξ. Ἀδρία καὶ Μιχ. Ἀκομ. II, σ. 83, 17. βλ. Εὐβοεύς.

πρώτειος οἶνος βλ. κονδίτον.

Ραιτικός· Στράβ. 5, σ. 206 ὅ γε Ραιτικὸς οἶνος τῶν ἐν τοῖς Ἰταλικαῖς ἐπαινουμένων οὐκ ἀπολείπεσθαι δοκῶν ἐν ταῖς τούτων (τῶν Ραιτῶν) ὑπωρείαις γίνεται. Plin. XIV, 6,8. in Veronensi item Rhaetica.... Verg. Geor. 2,95. βλ. ἐκδ. τοῦ Πλινίου ὑπὸ Panckoucke, σ. 297, 308.

Ρηγῖνος· Ἄθην. Α 26e ὁ δὲ Ρηγῖνος τοῦ Συρεντίνου λιπαρώτερος ὢν χρήσιμος ἀπὸ ἐτῶν πεντεκαίδεκα.

ῤητινίτης· Διοσκ. 5,34 πλεονάζει ἐν Γαλατίᾳ κόπτεται δὲ σὺν τῷ φλοιῷ ἢ ρητίνῃ καὶ ἐμβάλλεται. βλ. Εὐβοεύς.

Ρόδιος· Ἄθην. Α 32e καὶ ὁ Ρόδιος ἐλάττονος μὲν κεκοινώνηκε θαλάσσης, ὁ δὲ πολὺς αὐτοῦ ἀχρεῖός ἐστιν. Γαλην. XIX, σ. 738. ἀντὶ οἶνου Ροδίου αὐστηρὸς οἶνος. Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12, 31 ἔπινον.

δὲ καὶ Κῶνον οἶνον, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐκάλουν καὶ Ρόδιον κατὰ τὰ αὐτὰ ὀνομάζοντες, Plin. XIV, 8, 10. Εὐστάθ. σ. 871, 30. Μιγ. Ἀχομ. II, σ. 83, 17.

ῥοδίτης· Διοσκ. 5, 27 ρόδων ξηρῶν ἐπετείων κεκομμένων μῶν μίαν ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον κάθες εἰς γλεύκους ξέστας εἴκοσι.... μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας διυλίσας μετάγγιζε χρήσιμος δέ..... πρὸς στομάχου πόνον καὶ πέψεις.... πρὸς τε δυσεντερίας.

ῥοίτης· Διοσκ. 5, 26 ρόας ἀπυρήνους λαβῶν ὠρίμους καὶ ἀποθλίψας τὸν χυλόν... ἐψήσας εἰς τὸ τρίτον.

Σαβῖνος· Γαλην. X, σ. 833 ὕδατώδεις μὲν οὖν εἰσι τὴν σύστασιν ὅτε Ἀδριανὸς καὶ ὁ Σαβῖνος. XV σ. 648 ὁ ἄτονος Σαβῖνος ὃν καὶ διδύασι τοῖς πυρέττουσι. VI, σ. 275 διουρητικός. X, σ. 485 ὁ εὐγενῆς Σαβῖνος..... εὐγενῆ δὲ ὀνομάζω τὸν αὐστηρόν. XI, σ. 648 αὐστηρὸς δὲ ἅμα καὶ γλυκὺς..... τῶν οἴνων ὁ Σουρρεντῖνος καὶ ὁ Σαβῖνος (βλ. Pezop. 66). Ἀθην. A. 27 Γαλλ. πάντων δὲ τούτων ὁ Σαβῖνος κουφότερος ἀπὸ ἐτῶν ἐπτὰ ἐπιτήδειος πίνεσθαι.

σακκίας καὶ σακτός· οἶνος διυλισμένος Πολυδ. 6, 18.

Σάμιος· Ἀλεξ. Τραλλ. I, 483 οἶνον ὀλίγον παρέχειν καὶ μάλιστα τὸν ὕδατώδη, οἶος ἐστὶν ὁ Κνίδιος καὶ ὁ Σάμιος καὶ ὁ Σαρρεφθῖνος σ. 301, 335. II 217, 331. (ἄλλ. κῶδ. Σαβῖνος). Στράβ. 14, σ. 637 ἐστὶ δ' οὐκ εὐοῖνος, καίπερ εὐοῖνουσῶν τῶν περὶ ξηρῶν..... περὶ μὲν οἶνους οὐ πάνυ εὐτυχεῖ Σάμος, τὰ δὲ ἄλλα εὐδαίμων. (τοῦναντίον σήμερον ἡ Σάμος παρὰ γει τὸν ἐξοχώτερον τῶν ἑλλήνων οἴνων, τὸ γλυκὸ Σαμιώτικον, ὅπερ ἐξάγεται ἐν φιάλαις εἰς Γαλλίαν).

σαπρία· Ἑρμιππος παρ' Ἀθην. A 29e: ἐστὶ δὲ τις οἶνος, τὸν δὴ σαπρίαν καλέουσι οὐ καὶ ἀπὸ στόματος στάμνων ὑπανοιγομένων ὄζει ἴων, ὄζει δὲ ρόδων, ὄζει δ' ὑακίνθου· ὁσμὴ θεσπεσία....

Σαρρεφθῖνος· βλ. Σάμιος.

Σεβεννυτικός· Plin. XI)V, 7, 9... Sebennytico..... in Aegypto hoc nascitur tribus generibus uvarum ibi nobile, Thasia, aethalo, peuce.

σελινίτης· Διοσκ. 5, 64 γίνεσθαι διὰ σπέρματος ἐμβολομένου εἰς γλεύκος, ὀρεκτικὸς καὶ στομαχικός. Γεωπ. 8, 16.

σεσελίτης· Ἀέτ. XVI, σ. 167 ὁ διὰ σεσέλεως (φυτῶν) σκευαζόμενος.

Σητῖνος· Στράβ. 5, σ. 234, 237. Plin. XIV. 6, 8. XXIII, 1, 21. (βλ. Pezop. καὶ Σιγνῖνος).

Σιγνῖνος· Στράβ. 5, σ. 237 Σητία τε καὶ Σιγνία φέρουσιν

οἶνον, ἡ μὲν τῶν πολυτελῶν ἓνα, ἡ δὲ τὸν σταλτικώτατον κοιλίας, τὸν Σιγνῖνον λεγόμενον. Ἀθην. Α 276 ὁ δὲ Σιγνῖνος μέχρις ἐτῶν ἕξ χρήσιμος, παλαιωθείς δὲ πολὺ χρησιμώτερος Ἀρετ. σ. 262 Kühn. Γαλην. XIV, σ. 15 ὁ δὲ Σιγνῖνος ἰσχυρότερός τε τούτων ὑπάρχει καὶ ἤττον ὀξύνεται καὶ παλαιωθείς κάλλιστος γίνεται. VI, σ. 334, 337. X, σ. 831 ἄριστοι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων οἴνων Σουρρεντίνος, Σιγνῖνος, Σαβῖνος κττ. ὁ δὲ Σιγνῖνος αὐστηρότερος (βλ. Pezop. σ. 67).

σικερίτης Coll. des anc. alchimistes gr. σ. 184, 15. βλ. ἄνωτ. σίκερα.

Σικελιωτικός Διοσκ. 5, 1, 11 Σικελιωτικός ὁ Μαμερτῖνος καλούμενος 10. ὁ δὲ Ἀδριανὸς καὶ ὁ Μαμερτῖνος γεννώμενος δὲ ἐν Σικελίᾳ κατ' ἴσον εἰσὶν ἄδρομερεῖς, μετρίως στύφοντες καὶ τάχιον παλαιοῦνται. Στράβ. 6, σ. 268 τοιοῦτον δ' ἐπεκράτησαν οἱ Μαμερτῖνοι παρὰ τοῖς Μεσσηνίοις, ὥστε ἐπ' ἐκείναις ὑπῆρξεν ἡ πόλις. καλοῦσιν τε Μαμερτῖνους μᾶλλον ἅπαντες αὐτοὺς ἢ Μεσσηνίους. εὐοῖνου τε σφόδρα τῆς χώρας οὔσης, οὐ Μεσσήνιον καλοῦσιν τὸν οἶνον, ἀλλὰ Μαμερτῖνον τοῖς ἀρίστοις ἐνάμιλλον ὄντα τῶν Ἰταλικῶν. Ἀθην. Α 27 b.

Σικελός Ἐρμ. καὶ καθημ. ὁμιλ. Πολυδ. Boucherie, σ. 134. Γαλην. X, σ. 835 καὶ τοῦ Σικελοῦ τοῦ Ἀμιναίου τοῦ ἐν τοῖς μεγάλοις κεραμίσις ὁ γὰρ ἐν τοῖς μικροῖς λαγυνοῖς ἐναντιώτατος τῷ δε, κακοστόμαχος ἅμα καὶ κεφαλαγλῆς ὑπάρχων XIII, σ. 659 ἐν Σικελίᾳ δὲ ὁ καλούμενος ὑπ' αὐτῶν Ἀμιναῖος.

Σικυώνιος Plin, XIV, 7, 9 ab his dignatio erst Sicyonio κτλ.

Σκιάθιος Ἀθην. Α 30f Στράτις δὲ τὸν Σκιάθιον ἐπαινεῖ

οἶνος κοχύζει τοῖς ὀδοιπόροις πιεῖν
μέλας Σκιάθιος, ἴσον ἴσῳ κεκραμένος.

σκαμμωνίας ὁ διὰ σκαμμωνίας (ὄρυκτὸν) κατασκευαζόμενος Διοσκ. 5, 67, 73.

σκιλλητικός καὶ σκιλλίτης ὁ ἀπὸ τῆς σκίλλης. Διοσκ. 2, 171 τῇ μὲν οὖν τμητῇ εἰς οἶνον καὶ βῆξος καὶ ἔλαιον σκιλλητικὸν χρώμεθα. Γεωπ. 2, 47 8.

Σκυβελίτης Ἡσυχ. ἐν λ. Κέσκος : Σκυβελίτης οἶνος ἀπὸ Σκυβέλων τόπου Παμφυλίας. Γαλην. De victu atten. σ. 31, 7 ὁ ἀπὸ τῆς Παμφυλίας οἶνος ὁ καὶ Σκυβελίτης ὀνομαζόμενος. VI. σ. 337 ὅσοι δὲ χωρὶς τοῦ στύφειν μέλανές τε εἰσὶ καὶ παχεῖς, οἶος καὶ ὁ Σκυβελίτης καὶ ὁ Θηραῖος. σ. 800 τελέως μὲν οὖν εἰσι

γλυκεῖς ὅτε Σκυβελίτης καὶ ὁ Θηραῖος. Ducang. Glossar. ὁ σκυβελίτης δὲ οἶνος, ὁ αὐτομάτως ἀποστάζων ἐκ τῆς πατηθείσης σταφυλῆς καὶ τὸν οἶνον ἀποβαλλούσης. Ἄρετ. σ. 284 Kuhn σκυβαλίτης : οἶνος γλυκός, θηρινός ἢ σκυβαλίτης. (βλ. Pezop. σ. 68).

Σκυθοπολίτης Ἄλεξ. Τραλλ. II, σ. 483. βλ. Λαδικηρός. σμυρνίτης βλ. μυρίνης.

σπαθίτης Ἄλεξ. Τραλλ. ὁ ἐκ τοῦ φοίνικος κατασκευασμένος ἢ σπάθη τοῦ φοίνικος μεμειγμένος.

Σπανός Γαλην. XIII, σ. 300 ἐψήματι ἢ γλυκεῖ ἢ Σπανῶ πάλιν ἐψομένῳ Plin XIV, 6, 8 Hispaniarum Laletana copia nobilantur.

Σπωλητῖνος Ἄθην. A. 276 ὁ Σπωλητῖνος οἶνος..... καὶ πινόμενος ἠδὺς καὶ τῷ χρώματι χρυσιζει, Martial. 14, 16, 1 Spoletina bibis. 13, 120, 1 Spoletinae lagenae.

Στατανός Στράβ. 5, σ. 234 (βλ. Ἀλβανός). σ. 243. Ἄθην. A 26e ὁ δὲ Στατανός τῶν πρώτων ἐστὶν οἶνων, ἐμπερῆς τῷ Φαλερίνῳ κουφότερος (δὲ), οὐ πληκτικὸς. Plin. XIV, 6, 8. XXIII, 21. βλ. Schweighauser Anim. in Athen. I, σ. 197. *ἡ φάλαρα*

σταφιδίτης ὁ ἐκ σταφίδων κατασκευασμένος Ὀρειβ. IV, σ. 517, 14.

στεμφυλίτης ἢ στεμφυλίας Ἄετ. XV, σ. 119, 21 παράσταζε οἶνον βοστρυχίτην, τοῦτ' ἐστὶ τὸν ἀποστάζοντα ἐκ τῶν στεμφύλων μετὰ τὸ ἀποπιεσθῆναι τὸν οἶνον. Γαλην. VI, σ. 342 τὴν τοῦ στεμφύλου προσηγορίαν ἐπιφέρουσιν αὐτῷ τῶν κλημάτων ἐκπεφυκῶτι ριζώματι τῶν ραγῶν. Τοῦτον ἡμεῖς βόστρυχον καλοῦμεν, ὅθεν ἐξήρτηνται αἱ ραγάδες. καὶ βοστρύχιον Θεόφραστ. Αἰτ. φυτ. 3, 16. Ἡσύχ. βροστύχια στέμφυλα.

στοιχαβίτης Διοσκ. στοιχὰς ἀρωματικὸν φυτόν.

στυρακάτον οἶνος διὰ στύρακος καὶ μέλιτος κατασκευαζόμενος Ὀρειβ. I. σ. 435, 2.

συκίτης Διοσκορ. 5, 32. βλ. κατορχίτης. καὶ σύκινον πόμα Πλουτ. Ἐρωτ. 5. (βλ. τροχίτης).

συκομορίτης Διοσκ. 5. 33 ὁ ἐκ τῶν μόρων (μοῦρα). Ἐκ τούτων ἄριστον παράγεται ρακίον ἐν ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς.

Συρακούσιος βλ. Πόλλιος.

Συρρεντῖνος Στράβ. 5, σ. 243 ἤδη δὲ καὶ ὁ Συρρεντῖνος ἐνάμιλλος καθίσταται τούτοις, νεωστὶ πειραθείς, ὅτι παλαιῶσιν δέχεται. Δι' ἀπλοῦ ρ γράφουσιν ὅτε Διοσκ. V, 6, 7. ὁ δὲ Συρρεντῖνος αὐστηρὸς ἱκανῶς ἐστὶ. καὶ ὁ Ἄθην. A 26 de Συρρεντῖνος δὲ ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἄρχεται γίνεσθαι πότιμος..... καὶ παλαιούμενος

σχεδόν μόνοις ἐστὶν ἐπιτήδειος τοῖς χρωμένοις διηνεκῶς 27b. ὁ Γαληνὸς ἔχει Σουρρεντίνος XIV, σ. 15 περὶ δὲ τοῦ Σουρρεντίνου. τί δεῖ καὶ λέγειν ; ἅπαντες γὰρ τοῦτ' ἤδη γινώσκουσιν ὡς σχεδόν πρὸ κ' εἰῶν ἔτι ἐστὶν ἀπεπτος..... συνάμιλλος κατ' ἀρετὴν ὑπάρχων τῷ Φαλερίνω. Plin XIV, 6, 8. item Surrentina in vineis tantum nascentra..... (βλ. Pezop. σ. 70).

Συριακός. Γαλην. XIX, σ. 738 (βλ. Ρόδιος).

σχίνινος καὶ σχινανθίτης· Διοσκ. 5, 30 σκευάζεται, ὅπως ὁ μυρσινίτης.

σχοινανθάτον (σχοῖνος—βοῦρλον)· Γεωπ. 6, 7, 1 σχοίνου ἄνθος θερμαίνει μετρίως καὶ στύφει. Ὁρειβ. I, 434, 8 σχοι- νάνθου πρὸς ις', κρόκου σταθμ. ιβ', μαστίχης γο ις', τρίψας ἔνω- σον τῷ ἄνω καὶ ἀπαφρίσας μέλι καὶ ἐνώσας ἅπαντα καὶ ἀναδήσας ἔα. Περὶ τοῦ σχοιανάνθου οἱ ἐκδότηι τοῦ Ὁρειβασίου παρατηροῦ- σιν σ. 650, 9 : il parait, qu' avant ce mot la partie de la re- cette, qui indiquait la quantité du vin et du miel a été perdue).

Ταινιωτικός· Ἀθην. A 33e τούτου δὲ (τοῦ Μαρεώτου) καλλίων ὁ Ταινιωτικὸς καλούμενος. Ταινία δὲ ἐστὶ ἐπιμήκης χώρα. περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους καὶ ἀφ' ἧς οἱ γινόμενοι οἴνοι εἰσι μὲν ἡρέμα ὑπόχλωροι..... ὁ Ταινιωτικὸς πρὸς τὸ ἡδὺς εἶναι ἔχει τε καὶ ἀρωματῶδες ἡρέμα ἐπιστυφον.

Ταραντῖνος· Ἀθην. A 27c Ταραντῖνος δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ κτήματος τούτου πάντες ἀπαλοί, οὐ πλῆξιν, οὐ τόνον ἔχοντες, ἡδεῖς, εὐστόμαχοι (βλ. Pezop. 70).

Τελμησικός· Plin. XIV (βλ. Κύπριος).

τερμίνθινος· σκευάζεται ὁμοίως τῷ μυρσινίτη. Διοσκ. 5, 30 ἔγκαρποι γὰρ καὶ τούτων οἱ ἀκρέμονες λαμβάνονται.

Τιανός· Γεωπ. 5, 2, 10 οἴνος ἐκ Τίου τῆς Παφλαγονίας βλ. δενδρογάληνον.

Τιαρηνός· οἴνος Βιθυνίας Γεωπ. 5, 2, 10 βλ. δενδρο- γάληνον.

Τιβηνός· Γαλην. XIV, σ. 16 καίτοι καὶ τούτοις τοῖς ἔθνεσιν ὀλίγος μὲν ὁ ὑδατώδης καὶ λεπτὸς οἴνος γεννᾶται, οὐ μὴν ἀποδεῖ γε οὔτε τοῦ Σαβίνου..... καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμενου. Τιβηνοῦ διὰ τὸ χωρῖον, ἐν ᾧ γεωργεῖται, Τίβας ὀνομαζόμενον. VI, σ. 806. X, σ. 833. XV, σ. 548. Ὁρειβ. I, σ. 341, 352.

Τιβουρτῖνος· Γαλην. VI, σ. 334 κατὰ μὲν τὴν Ἰταλίαν ὅτε Τιβουρτῖνος καὶ ὁ Σιγνῖνος, σ. 337. X, σ. 831 (βλ. Σιγνῖνος). Ἀθην. A 26d ὁ Τιβουρτῖνος λεπτός, εὐδιάπνευστος, ἀκμάζων ἀπὸ ἐτῶν δέκα. Diocl. edict σ. 11.

Τιτακαζηνός: Γαλην. VI, σ, 276 ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσίας.... Τιτακαζηνός τε καὶ Ἀρσίνηνος (οὐρητικοί). σ. 335, 806. X, σ. 833 ὕδατώδεις μὲν οὖν εἰσι τὴν σύστασιν..... XV σ. 649. Ὀρειβ. I, σ. 341.

Τμωλίτης: Γαλην. XIV, σ. 28 ὁ δὲ Τμωλίτης ἀπὸ τοῦ λόφου καθ' ὃν γίνεται Τμῶλος γὰρ αὐτῷ τοῦνομα. Στράβ. 14, σ. 637 ἢ τε Μεσωγίς καὶ ὁ Τμῶλος καὶ ἡ Κατακεκαυμένη..... διαφόρως χρηστοινοῦσιν ἢ πρὸς ἀπόλαυσιν ἢ πρὸς διαίτας ἰατρικῆς. Γαλην. X, σ. 836 ὁποῖα δ' ἐν τοῖς Φαλερίνοις οἴνοις εἴρηται διαφορὰ τοιαύτη καὶ τοῖς Τμωλίταις ὁ μὲν γὰρ ἕτερος γλυκὺς ἱκανῶς, ὁ δὲ ἕτερος αὐστηρὸς..... θερμοὶ δ' ἱκανῶς ἀμφοτέροι καὶ διὰ τοῦτο κεφαλαλαγεῖς XIV, σ. 29. VI, σ. 335, 802 τῶν γε μὴν εὐχυμωτάτων οἴνων καὶ ὁ Φαλερίνος ἐστι..... ἐκ ταύτου δὲ γένους τῶδε καὶ ὁ κερρὸς Τμωλίτης ὁ γλυκὺς. Plin. XIV, 7, 9. (βλ. Pezop. 72).

τραγοριγανίτης: Διοσκ. 5, 45 τραγοριγάνου δρᾶμ. δ' εἰς γλεύκους ζέστας δ' ἐν ὀθονίῳ γάλα πρὸς μῆνας τρεῖς καὶ μετὰ γιζε (χρήσιμος πρὸς πολλὰ).

Τρεβιλλικός: Ἀθην. A 27c ὁ ἐν Νεαπόλει Τρεβιλλικός εὐκρατος τῇ δυνάμει εὐστόμαχος, εὐστομος (οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς Trebellicus, ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι κώδικες, λέγει ὁ Schweighauser Aminad. κτλ. I, σ. 201 ἔχουσι Τρεβιλλικός).

τρίμμα: Ἀθην. A 31e ἐχρῶντο δ' οἱ ἀρχαῖοι καὶ πόματι τι ἐξ ἀρωμάτων κατασκευαζομένῳ, ὃ ἐκάλουν τρίμμα. Πολυδ. 6, 18.

Τριπολιτικός: Plin, XIV, 7, 9 οἶνος ἐκ Τριπόλεως τῆς Συρίας.

Τριφυλῖνος: Ἀθην. A 26e βράδιον δ' ἀκμάζει ὁ Τριφυλῖνος ἐστὶ δὲ τοῦ Συρεντίνου γεωδέστερος (ὁ τύπος Τριφυλῖνος ἐσφαλμένος, ὡς καὶ ὁ τοῦ Γαληνοῦ Τριφυλῖνος). VI, σ. 334 δεύτερος δ' ἐπ' αὐτοῖς Ἀδριανός τε καὶ Σαβῖνος..... καὶ Τριφυλῖνος. XIV, σ. 19..... κατὰ τὴν Ἰταλίαν εἶδον ἐν τοῖς περὶ Νεάπολιν καὶ τὸν γειτνιῶντα λόφον αὐτῇ τῇ χώρᾳ γινόμενον (οἶνον), ὃν ὀνομάζουσι Τριφυλῖνον. Plin, XIV, σ. 6, 8. (βλ. Pezop. 73).

Τροιζήνιος: Ἀθην. A 31f ὁ δὲ Τροιζήνιος οἶνος ἀγόνους, φησὶ (Θεόφραστος), ποιεῖ τοὺς πίνοντας (βλ. περὶ φυτ. ἱστορ. 9, 19, 11). Plin. XIV, 18, 22. Ὁ αὐτὸς Θεόφραστος μαρτυρεῖ, ὅτι παρήγετο ἐν Ἠραίᾳ τῆς Ἀρκαδίας οἶνος «ὃς τοὺς μὲν ἄνδρας πινόμενος ἐξίστησι, τὰς δὲ γυναῖκας τεκνούσας ποιεῖ» παρ' Ἀθην. A 31f.

τροχίτης· οἶνος ἐκ τροχίου (φυτόν). Διοσκ. 5, 32 καὶ ὁ τροχίτης, ὃν ἔνιοι καλοῦσι σικύτην ἐν Κυπρίῳ σκευάζεται ὁμοίως τῷ φοινικίτῃ.

τρογίας· Ἀθην. Α 31b (βλ. κείμενον).

τρογηφάνιος· αὐτ. καὶ Πολυδ. 6, 17.

τρύξι· Πολυδ. 6, 17. Ὀρειβ. V, 172, 7 τὸ ἀπόβρεγμα τῶν στεμφύλων, ὃ καλοῦσι τρύγα, κεφαλαγές· Γεωπ. 6, 13, 2 (πρβλ. θάμνα).

Τυλίτης· οἶνος ἐκ Τύλεως (πόλις Θράκης) Στεφ. Βυζ.

Τύριος· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 327, 407, 421, 457, 485, 595. Plin. XIV, 7, 9 ab his dignatio est Sicyonio. Berytuo etc. καὶ Τυριακός βλ. Pezro. 73).

ὕποχυτος· Ἀθην. Α 31e Τιμαχίδας δὲ ὁ Ρόδιος ὑπόχυτόν τινα οἶνον ἐν Ρόδῳ καλεῖ παραπλήσιον τῷ γλεύκει.

ὕσσωπίτης. ὁ δι' ὕσσωπου (φυτόν) κατασκευαζόμενος. Διοσκ. 5, 40 ὕσσωπίτης δὲ ὁ ἐκ τοῦ Κιλικίου ὕσσωπου κάλλιστός ἐστι. (τίθεται ἐντὸς τοῦ γλεύκους καὶ βράζεται, ὅπως ὁ ἀψινθίτης καὶ εἶναι πρὸς πολλὰ χρήσιμος.

Φαλερῖνος· Ἀθην. Α 26c «ὁ Φαλερῖνος οἶνος ἀπὸ ἐτῶν δέκα ἐστὶ πύτιμος..... ὁ ὑπὲρ τοῦτον ἐκπίπτων τὸν χρόνον κεφαλαγής καὶ τοῦ νευρώδους καθάπτεται. εἶδη δ' αὐτοῦ δύο, ὁ αὐστηρὸς καὶ ὁ γλυκάζων. Οὗτος δὲ τοιοῦτος γίνεται, ὅταν ὑπὸ τὸν τρυγητὸν νόται πνεύσωσι, παρ' ὃ καὶ μελάντερος γίνεται. ὁ δὲ μὴ οὕτω τρυγηθεὶς αὐστηρὸς τε καὶ τῷ χρώματι κίρρος. Γαλην. XIV. σ. 77 εἰς ἅπασαν γὰρ τὴν οἰκουμένην οἱ ἔμποροι κομίζουσιν ὡς Ἀττικὸν μέλι καὶ οἶνον Φαλερῖνον..... ἐν μικρῷ γὰρ τινι χωρίῳ τῆς Ἰταλίας ὀλίγος γεννώμενος, ὡς δῆθεν αὐτὸς ἐξεῖνος ὢν εἰς ἅπασαν τὴν ὑπὸ Ρωμαίους γῆν εἰσχομίζεται, σκευαζομένων, δ' ἄλλων οἴνων εἰς ὁμοίου πανουργίαν ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, καὶ 19 ε. Plin XIV. 6, 8 (βλ. Pezro. 74—5).¹

φαρμακίτης· Ἀθην. Α 31cb εἶναι γὰρ ἐν Ἰκάρῳ, φησὶ Σῆμος, Πράμνιον πέτραν καὶ παρ' αὐτῇ ὕρος μέγα, ἀφ' οὗ τὸν Πράμνιον οἶνον, ὃν καὶ φαρμακίτην τινὰς καλεῖν (βλ. πράμνιος).

φόριος ἐμβρύων οἶνος· Διοσκ. 5, 67 φυτευσόμεναις γὰρ ταῖς ἀμπέλαις συμφυτεύεται ἐλλέβορος ἢ σίκυος ἄγριος ἢ σκαμμωνία, ὧν ἀναλαμβάνει ἢ σταφυλὴ τὴν δύναμιν. Ἀθην. Α 31f. περὶ δὲ Κερυνίαν τῆς Ἀχαΐας ἀμπέλου τι γένος εἶναι, ἀφ' ἧς τὸν οἶνον ἐξαμβλοῦν ποιεῖν τὰς γυναῖκας τὰς ἐγκύμονας. καὶ τῶν βοτρύων δέ, φησὶ (Θεόφραστος), φάγωσιν ἐξαμβλοῦσιν.

¹ Στραβ. ε 234 (καὶ διωνομαρμεναι) καὶ ὁ φαλερνος

κεκοπωμένοις καὶ ταῖς ἐκ τοκετοῦ δυσκαθάρτοις (ἦτοι ὠφελεῖ).

Χῖος· Ἀθην. Α 25b Θεόπομπος δὲ φησι παρὰ Χίοις πρώτοις γενέσθαι τὸν μέλενα οἶνον, καὶ τὸ φυτεύειν δὲ καὶ θεραπεύειν ἀμπέλους Χίους πρώτους μαθόντας παρ' Οἰνοπίωνος τοῦ Διονύσου, ὃς καὶ συνώκισε τὴν νῆσον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις μεταδοῦναι. ὁ δὲ λευκὸς οἶνος ἀσθενὴς καὶ λεπτός, ὁ δὲ κίρρὸς πέττει ρᾶον ξηραντικὸς ὢν, καὶ 28df, 29a, 31a, 33a κοινῶς δὲ ὁ Χῖος πεπτικός, τρόφιμος, αἵματος χρηστοῦ γεννητικός, προσηνέστατος, πλῆσμιος (=χορταστικός) διὰ τὸ παχὺς εἶναι τῇ δυνάμει. ὁ δὲ Σχολ. Ἀριστ. Εἰρήν. 835 φασὶ δὲ αὐτὸν (τὸν Ἴωνα) ὁμοῦ διθύραμβον καὶ τραγωδίαν ἀγωνισάμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ νικῆσαι καὶ εὐνοίας χάριν προῖκα Χῖον οἶνον πέμψαι Ἀθηναίοις. Διοσκ. 5, 6, 8 ὁ μέντοι Χῖος, Ἀριούσιος δὲ καλούμενος, ἀπαλώτερος τῶν προειρημένων, εὐποτος, τρόφιμος, ἥττον μεθύσκων, ρεύματος σταλτικός, χρήσιμος εἰς τὰ ὀφθαλμικά. Ὁ Πτωχοπροδρ. Ι 172, 322 γράφει :

καὶ Χιώτικον νὰ κότζωσα κἄν τέσσαρα μουχρούτια

.....

ἐκεῖνοι νὰ κοτζώνουσι τὸ Χιώτικον εἰς κόρον

τὸ αὐτὸ καὶ 353 λέγει περὶ τῶν ἡγυμμένων (πρβλ. Κοραῆ "Ατακ. Ι, σ. 254. βλ. Ἀριούσιος, πλείω παρὰ Ρεζορ. σ. 77—8).

χρυσάττικος οἶνος· Ἀλεξ. Τραλλ. Ι, 107. ΙΙ, 171.

ψιθίας καὶ ψίθιος· Ἀθην. Α 28f μέμνηται δὲ οὗτος (ὁ Εὐβουλος) καὶ ψιθίου οἴνου:

οἶνον μὲν γὰρ ψίθιον γεύσας
ἠδὺν ἄκρατον, διψῶντα λαβὼν
ὄξει παίει πρὸς τὰ στήθη.

καὶ Ἀναξανδρίδης : χοῦς κεκραμένος ψιθίου.

Ὠρειτικός· Plin. 7, 9. Apollodorus medicus in volumine, quo suasit Ptolemaeo regi quae vina biberet ..... laudavit in Ponto Nasperceniten, mox Oreticum, Oeneaten, Leucadium. ὁ ἐξ Ὠρεοῦ πόλεως τῆς Εὐβοίας οἶνος.

Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις Ἑλλησιν οἴνων. Τοσοῦτον καταπληκτικὸν ὄντως τὸ πλῆθος καὶ ἡ τῶν οἴνων ποικιλία, ὅσον ὀλίγα εἶδη ἐδωδίων σταφυλῶν γνωρίζομεν παρ' αὐτοῖς. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸν οἶνον ἀπεριόριστον τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων κλήσιν. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν παρὰ τοῖς νεωτέροις τὰ νῦν πλειονάζουσιν αἱ ἐδῶδιμοι σταφυλαί. Ἐν Κερκύρα, τῇ κλεινῇ

ΚΗΠΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΟΛΙΑ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΟΠΩΡΙΚΩΝ ΕΝ ΑΘΩΓΙ
Η ΑΒΕΛΤΗΡΙΑ ΕΝ ΛΑΥΡΑΓΙ

Εἰσαγωγή.

Οἱ κῆποι παρ' Ὀμήρῳ φαίνονται προωρισμένοι πρὸς παραγωγὴν ὀπωρικῶν καὶ οἴνου, καὶ ἐκαλοῦντο «ὄρχατοι» καὶ «φυταλιαί», παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις φυτεῖται καὶ δενδροφυτεῖται· διὸ οἱ κῆποι, ὡς πεφυτευμένοι δενδρόκηποι εὐρίσκοντο, ἀδιαλείπτως ἀποτελοῦντες ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄδενδρον καὶ ψιλὴν γῆν τῶν ἐργασίμων πεδίων καὶ ἀρουρῶν καὶ πρὸς τὰ φυσικὰ ἄλση καὶ δάση καὶ πρὸς τοὺς εὐανθεῖς λειμῶνας. Εἰς τούτους συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ἀμπελόκηποι, ἥτοι ἡ ἀμπελόφυτος γῆ ἢ τὸ παρ' Ὀμήρῳ «οἴνόπεδον». Εἰς τοὺς δενδροκήπους, ἥτοι τοὺς κήπους ὀπωροφόρων δένδρων, ἐκαλλιεργοῦντο ἐλαῖαι, συκαῖ, ἀμπελομηλέαι, ἀπιδέαι, ροιαί, κοκχυμηλέαι κττ. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην τῆς καλλιεργίας τῶν δενδροκήπων πρὸς τὴν λοιπὴν γεωπονίαν καταμανθάνομεν καὶ ἐκ τῶν παρὰ Πολυδεύκει διαφόρων ὀνομάτων τοῦ καρποφόρου ἐδάφους : «πεδία, ἀρουρα, ἐργάσιμα, λήια, ὀργάδες, λόφοι, ὄρχοι (ὄρχατοι), πρασιαί, ἀμπελουργίαι, ἄλση, κῆποι, λειμῶνες, αὐλῶνες, παράδεισοι, ὄρη ἀμπελοφόρα, ἀμπελόφυτοι ἀμπελώδη.... γήλοφοι εὐάμπελοι, εὐφυτοι, ἡδύοινοι, κατάρρυτοι. ἀρουραὶ εὐποροὶ, ἄλση εὐχομα, εὐσκια, κατὰσκια, σκιερά, ἀμφιλαφῆ, ἀμφίχομα. λειμῶνες εὐανθεῖς, αὐλῶνες ἐλαιοκομούμενοι». (Α, 329) Τῶν καλλιεργουμένων τούτων κήπων εἰκόνα θαυμασίαν παρέχει ἡμῖν ὁ Ὀμηρος ἐν τῷ τῆς Ὀδυσσεΐας Η, 112 ἐ. περιγραφῶν τοὺς κήπους τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων Ἀλκινόου :

Ἐκτοσθεν δ' αὐλῆς μέγας ὄρχατος ἄγχι Ουράων
τετράγυος· περὶ δ' ἔρκος ἐλήλαται ἀμφοτέρωθεν.
Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθύωντα,
ὄγχνοι καὶ ροιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
συκαῖ τε γλυκεραὶ, ἐλαῖαι τηλεθύωσαι.
Τάων οὐποτε καρπὸς ἀπόλλυται οὐδ' ἀπολείπει
χείματος οὐδὲ θέρους, ἐπετήσιος· ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ
Ζεφυρίῃ πνεύουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Ὅγγνη ἐπ' ὄγγνη γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλω,
αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.
Ἐνθα δὲ οἱ πολύκαρποι ἄλωή ἐρρίζωται.
τῆς ἕτερον μὲν θειλόπεδον λευρῶ ἐνὶ χώρῳ
τέρσεται ἠελίῳ, ἑτέρας δ' ἄρα τε τρυγώωσιν,
ἄλλας δὲ τραπέουσι. πάρουθε τ' ὄμφακές εἰσιν,
ἄνθος ἀφιεῖσαι, ἕτεραι δ' ὑπερκαζουσιν.
Ἐνθα δὲ κοσμηταὶ πρασιαὶ παρὰ νειάτων ὄρχον
παντοῖαι πεφύκασιν, ἐπηετανὸν γανόωσαι.
ἐν δὲ δύω κῆραι, ἡ μὲν ἀνά κῆπον ἅπαντα
σκίδναται, ἡ δ' ἑτέρωθεν ὑπ' αὐλῆς οὐδὸν ἴσιν
πρὸς δόμον ὑψηλόν, ὅθεν ὑδρεύοντο πολῖται.

Φυσικωτέρα, ἀπλουστέρα, ἀλλὰ καὶ θαυμασιωτέρα περιγραφὴ τοῦ βασιλικοῦ κήπου τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκείνης καὶ πατριαρχικῆς ἐποχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ φιλοτεχνηθῇ! Ἐνταῦθα δηλ. συμπαρατίθενται καὶ διαδοχικῶς περιγράφονται αἱ τρεῖς τῶν κήπων κατηγορίαι: ὄρχατος ἢ κῆπος δένδρων, ἄλωή ἢ ἀμπελόκηπος καὶ λαχανόκηπος. Λαχανικὰ κατὰ τὴν πολιὰν ἐκείνην ἀρχαιότητα ὑπῆρχον τάδε: θριδακίνη, ράφανος, κινάρα, κρόμμυον, σκόροδον, σέλινον, μαλάχη, τεῦτλον, κορίαννον, ἀσφάραγος (ἀσπάραγος), ὕρμενος (ὁ ἡμερος ὁ ἀπὸ τῆς κράμβης προβάλλων), γογγυλῖς, πήγανον κττ. Πρὸς τούτοις ὑπῆρχον καὶ οἱ ἀνθόκηποι καὶ δὴ κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους χάριν τῶν ἐν τοῖς συμποσίοις στεφάνων καλλιεργούμενοι, ἐν οἷς αἱ στεφανηπλόκοι ἐνέπλεκον τὰ ὠραιότατα τῶν ἀνθέων (στεφανικὰ καὶ στεφανωματικὰ ἄνθη). Ὁ Ἀριστοφάνης ἀναφέρει «εὐώδεις κήπους», ἐξ οὗ γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἀνθοκομία τότε ἦν ἐν ἀκμῇ. Ἄλλοι κῆποι πρὸς τέρψιν καὶ θήραν φαίνεται ὅτι ἔλειπον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ ξενικὴ ὀνομασία *παράδεισος* ἢ ἀπὸ τῶν Περσῶν γνωσθεῖσα. ἀνεπλήρουν ὁμῶς τὴν ἔλλειψιν ταύτην τὰ ἔλση τῶν θεῶν καὶ οἱ περίπατοι μεταγενέστερον· διὸ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος μέμφεται τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι «φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ συκῆν, οὐδ' ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα ξύλα»· ὅθεν καὶ ἐπέδωκε τὰ μέγιστα ἢ ἀλσοκομία ἢ ἀλσοποιία. Ὑπὸ τῆς ὠραιότητος τῶν τοιούτων φυσικῶν δενδροκήπων πολλάκις παρασύρεται καὶ αὐτὸς ὁ τὰς Χάριτας ἀπαρνησάμενος Πλάτων, ἐξότου τὴν δέσποιναν φιλοσοφίαν ἠσπάσατο, ὧδε τὰ περὶ τὸν Ἰλισσὸν περιγράφων τοπία: «χαρίεντα γυῖν καὶ καθαρὰ καὶ διαφανῆ τὰ ὑδάτια φαίνεται καὶ

Ἐπιτήδεια κόραις παίζειν παρ' αὐτά... καλή τε ἡ καταγωγή· ἢ τε γὰρ πλάτανος αὕτη μάλ' ἀμφιλαφής τε καὶ ὑψηλή, τοῦ τε ἄγνου τὸ ὕψος καὶ τὸ σύσκιον πάγκαλον, καὶ εἰς ἀκμὴν ἔχει τῆς ἀνθης, ὡς ἂν εὐωδέστατον παρέχοι τὸν τόπον. ἢ τε αὖ πηγὴ χαριστάτη ὑπὸ τῆς πλατάνου ρεῖ μάλα ψυχροῦ ὕδατος, ὥστε γε τῶ ποδὶ τεκμήρασθαι. Νυμφῶν τε τινῶν καὶ Ἀγελάου ἱερὸν ἀπὸ τῶν κορῶν τε καὶ ἀγαλμάτων ἔοικεν εἶναι. εἰ δ' αὖ βούλει, τὸ εὐπνουν τοῦ τόπου ὡς ἀγαπητὸν καὶ σφόδρα ἡδύ, θερινόν τε καὶ λιγυρὸν ὑπηγεῖ τῶ τῶν τε τεττίγων χρῶ. πάντων δὲ κομψότατον τὸ τῆς πόας, ὅτι ἐν ἡρέμα προσάντει ἰκανὴ πέφυκε κατακλίναντι τὴν κεφαλὴν παγκάλως ἔχειν». Φαῖδρ. 229 A, ἔκδ. Winckelmannus 1830.

Ἐν τοῖς δενδροκήποις τούτοις ἐγένετο καὶ ἐνοφθαλμισμὸς ἀγρίων δένδρων, καὶ δὴ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Κηφισσοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ περιρρομένοις, ἤτοι ἀναφέρονται ἐκ σχίνων ἐλαῖαι ἀναβλαστάουσαι καὶ ροιαὶ ἐκ μυρρίνης, καὶ δρύες ἐκφέρουσαι ἀγαθὰς ἀπίους καὶ πλάτανοι δεχόμενοι ἐμβολάδας μηλεῶν καὶ συκαῖ μορεῶν. Συνήθως ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γίνεται λόγος μᾶλλον περὶ τῆς ὠφελίμου καὶ προσοδοφόρου κηπουρίας καὶ ἐκ τῶν ἀνθέων ἐκαλλιεργοῦντο μόνον τὰ πρὸς στεφανοπλοκίαν καὶ κερδοσκοπίαν χρησιμεύοντα, οἱ δὲ εὐφυεῖς γεωργοὶ πρὸς καλλιτέρευσιν τῶν ρόδων καὶ ἴων παρεφύτευον αὐτοῖς σκύροδα καὶ κρόμυα, ὡς γίνεται καὶ νῦν ἐν Λαύρα ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς κήποις. διεκρίνοντο δὲ διὰ τὰς ἐκ τῶν κήπων πλουσίας προσόδους ἡ Βοιωτία, ἡ Σικυών, αἱ Φεραὶ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Ἐν τούτοις, ὡς πολλαχῶς καὶ ἐκ τῆς ἄλλης βιομηχανίας εἶναι γνωστὸν, καὶ αὐτὸ τὸ τὴν χρεῖαν θεραπεῦον μετεβάλλετο ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Ἑλληνοῦ καὶ ἐξηυγενίζετο εἰς ὠραῖον, καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ἐγένετο παρ' αὐτῶ τέχνη. Ἐντεῦθεν αἱ ἐξαίρετοι παρ' Ὀμήρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ποιηταῖς καὶ δὴ τοῖς βουκολικοῖς περιγραφαὶ τῆς φύσεως παρέχουσι τὸ μέτρον τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἐμπνεύσεως τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τῶν ὄρωμένων μετήχθησαν καὶ ἐξηρεύνησαν τὰ ἀόριστα καὶ ἀόρατα. Πλὴν τῶν περὶ φυτῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅπερ ἀπολεσθέντα ἀνεπληρώθησαν ἐν μέρει ἐκ τῶν τοῦ κλεινοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Θεοφράστου. Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τὸ μόνον γεωπονικὸν σύγγραμμα, ὅπερ περιήλθεν εἰς ἡμᾶς εἶναι τὸ ἔπος Ἔργα καὶ Ἡμέραι τοῦ Ἡσιόδου, περὶ τῶν καθ' ἡμέραν γεωργικῶν ἀσχυλιῶν πραγματευόμενον. Τούτου μετάφρασις σώζεται εὐτυχῶς ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἄθω καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ὅπως τὸ Ἰπουργεῖον

δημοσιεύσει τοιοῦτον χρησιμώτατον ἔργον. Ὅτι δὲ περιπαθῶς περὶ τὴν γεωπονίαν ἡσχολοῦντο οἱ Ἕλληνες ἐπιμαρτυρεῖ ὁ ἕτερος τῶν διαπρεπῶν τοῦ Σωκράτους μαθητῶν, ὅστις ἐν τῷ Οἰκονομικῷ αὐτοῦ ἐπλεξε τὸν διαπρεπέστερον ὕμνον πρὸς τὴν γεωργίαν. καὶ ὑπῆρχον συντεταγμένα πολλὰ περὶ αὐτῆς ἔργα καὶ δὴ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς χρόνους, ἅπερ μόνον ἐξ ἀποσπασμάτων γνωρίζομεν νῦν. Συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα ὅτι περὶ τὴν πλαστικὴν, ἧς τὰ γραφικὰ καλλιτεχνήματα γνωρίζομεν μόνον ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων. Κυρίως τὰς ἀρίστας περιγραφὰς περὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν, παρέχουσιν ἡμῖν οἱ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων μυθιστοριογράφων.

«Κῆπος ἔστι μοι τῶν ἐμῶν χειρῶν, ὅσαι ὦραι φέρουσι πάντα ἔχων ἐν αὐτῷ κατὰ ὦραν ἐκάστην. ἦρος ρόδα καὶ κρῖνα καὶ ὑάκινθος καὶ ἴα ἀμφοτέρα. θέρους μήκωνες καὶ ἀγράδες καὶ μῆλα πάντα. νῦν ἄμπελοι καὶ συκαὶ καὶ ροαὶ καὶ μύρτα γλωρά». (1)

Καὶ ἀλλαχοῦ :

Εὐθύς γὰρ ὡς ἐξ ἀπαρχῆς παράδεισος εὐρέθη καρπούς καὶ ὀπώρας, χάριτας, ἄνθος καὶ φύλλα γέμει, ἀπὸ πνοῆς τὴν ἡδονὴν ὑπὲρ τὸν λόγον ἔχων ἐκ δὲ τῆς ὄψεως αὐτῆς μείζονα πάλιν χάριν. Μόνον οὐκ εἶχεν κηπουρὸν ὁ τηλικοῦτος κῆπος, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἡδονῆς ἐλαττωμένον εἶχε ἐκ τοῦ μὴ φαίνεσθαι τινα παρὰ τοῦ κήπου τότε. (2)

Θεωρεῖται πάντοτε καταπληκτικὴ καὶ πολῦτιμος διὰ τὰς σπουδαίας ἐκ τῆς ἀρχαιότητος γνώσεις συλλογὴ τὰ Γεωπονικὰ τοῦ Κασσιανοῦ Βάσου, ἅπερ οὗτος ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος Κων. τοῦ Πορφυρογεννήτου συνέταξε.

Κηποπεριβόλια ἐν Ἀθῶ καὶ δὴ ἐν Δαύρα.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος εἶναι εὐφορον ἔδαφος καὶ ἐπιδεκτικὸν εἰς πᾶν εἶδος καλλιεργίας. Εἶναι ὄνομα καὶ πράγμα «τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας». Οἱ μοναχοὶ πλὴν ἐξαιρέσεων εἶναι φιλόπονοι καὶ ἐλλείψει ἄλλων ἀσχολιῶν ἀσμενέστατα ἐνδιατρίβουσι περὶ τὴν

(1) Collection de romans Grecs κτλ. par Spyr. P. Lampros, Paris 1880 σ. 12. Τὰ κατὰ Καλλιμαχον καὶ Χρυσορρόγιν στίχ. 282. Ἐκφρασις πανεξάριτος τοῦ κήπου.....

(2) Λόγγου Ποιμενικά, τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην Π 3.

καλλιεργίαν τῆς γῆς. Μαρτυροῦσι καὶ οἱ περίξ τῶν ιδιορρύθμων Μονῶν ιδιωτικοὶ κῆποι. Οἱ ἅγιοι Βατοπεδινοὶ πρῶτοι παρέχουσι ἀξιομίμητον παράδειγμα. Εἶχον ἀνέκαθεν τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὴν καλλιεργίαν, οὕτω βλέπομεν ἐν ἐγγράφῳ τῶν κρατικῶν ἀρχῶν Θεσσαλονίκης τοῦ 1421 δημοσιευθέντι ἐν «Γρηγ. Παλαμᾶ»· Ἔτ.Ε', 847 ἔνθα γίνεται λόγος περὶ «κ η π ο π ε ρ ι β ο λ ί ο υ», ἐξ οὗ «ἔδιδον (=ἀπέφερον) δὲ κατ' ἔτος καὶ λαχάνων ἑξακόσια. πράσπων πρασιάς δώδεκα. δαυκίων πρασιάς ἕξ. σκώρδα χίλια ὀκτακόσια. μαῖοῦνίων (=μαρούλια) γομάρια ἕξ. τετράγκουρα ἑξακόσια. κολοκύνθια τριακόσια. πεπόνια καλὰ τριακόσια». καὶ σ. 848 «ὁ πρὸς ἀνατολάς τοῦ κηποπεριβολίου τράφος ἦν λαχανῆν (γρ. λαχανών) εὐρύς καὶ ἐστενώθη..... ἀνεφύησαν κάλαμοι εἰς τὸ τοῦ κήπου χωράφιον». Ἡ Μονὴ αὐτῶν περιβάλλεται δι' ἀδιασπαστοῦ ζώνης πολυανθῶν κήπων, ἐν οἷς καὶ πᾶν εἶδος καρπίμων δένδρων μετ' ἐπιμελείας καλλιεργεῖται, καὶ ἡ ἄλλη δενδροφυτεία πρὸς καλλωπισμὸν τῶν περίξ καὶ ἰδία τῶν ὁδῶν. Ο μακαρίτης Γρηγοροῦδας, μανιώδης τύπος φιλανθοῦς καὶ δενδροφίλου, ἐφιλοτιμεῖτο δι' ὅλου τοῦ βίου αὐτοῦ φυτεύων καὶ καλλιεργῶν καλλωπιστικὰ δένδρα προμηθεύμενος ἕξωθεν καὶ τὰ σπανιώτατα. Νομίζω ὅτι ὁ ὑποτακτικὸς αὐτοῦ προηγούμενος Παγκράτιος, ἐκλήρονόμησε τὴν σπανίαν ἐν Ἄθῳ ἀρετὴν τοῦ ἀγαθωτάτου ἐκείνου γέροντος (1).

Ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων ἕξοχος ἀνθοκόμος καὶ δενδροκόμος τυγχάνει ὁ νῦν ἰατρός τῆς Ἱ. Κοινότητος ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ ἀρχιμ. Παγκράτιος. ὁ δὲ νῦν ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ὁ φιλόκαλος Παπᾶ Χρῦσανθος ἐκαλλιέργησε θαυμάσιον κῆπον, ἐνῶ συνεκέντρωσε πολλὰς ποικιλίας σταφυλῶν καὶ ὑπωροφῶρων δένδρων. Οἱ ἅγιοι Φιλοθεῖται, τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Θεοδοσίου δόντος τὸ σύνθημα, ἐπεδύθησαν καὶ ὑπερέβησαν πάντας εἰς τὴν κηπουρικὴν. Ὁ ἅγιος Θεός, ἕνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων, εὐλογεῖ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν καὶ ἀπολαμβάνουσιν ἐπαξίως τῶν κόπων. αὐτοὶ σχεδὸν μόνοι ἐφοδιάζουσι τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν διὰ τῶν ὠραίων φερικίων μήλων, ἅπερ τοσοῦτον εὐδοκιμοῦσιν ἐν Ἄθῳ, εἰς μέγεθος καὶ ποιότητα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Πη-

(1) Καλὸς ὁδηγὸς πρὸς ταῦτα εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς Γεωργ. Ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν ἐκδοθὲν βιβλιάριον τοῦ Ἀγγ. Χατζηνικολάου, Τὰ καλλωπιστικὰ δένδρα καὶ οἱ καλλωπιστικοὶ θάμνοι μας (Ἀθῆναι 1927) καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργία τοῦ μακ. Γενναδίου, ὅστις πολλὰ τοιαῦτα δένδρα πρῶτος εἰσήγαγεν ἐν Ἑλλάδι, ὡς τὴν ἀελανθον κ. ἄ. ὡς καὶ τοῦ Π. Ἀναγνωστοπούλου, Ὁδηγὸς τοῦ δενδροκόμου (Ἀθῆναι 1925).

λίου. Αἱ δύο αὐταὶ Μοναὶ διακρίνονται διὰ τὴν πύκνωσιν τῶν Γεωργιανῶν κληματαριῶν καὶ κρεβατῶν, ἅπερ ἐκτείνονται εἰς μῆκος καὶ κατάλαμβάνουσιν ὅλας τὰς περίξ τῶν Μονῶν ὁδοὺς εἰς περίκοσμον ἅμα καὶ οὐγὶ εὐκαταφρόνητον ἀνέξοδον δὲ εἰσόδημα. Οἱ δὲ προϊστάμενοι αὐτῶν καὶ πασῶν τῶν ἄλλων οἱ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἓν τε ταῖς ἰδίαις καὶ κοιναῖς στοιχοῦντες ἐργασίαις ἀνταποκρίνονται πληρέστατα πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν, καθὰ καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος διαγορεύει: «οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ταῖς διὰ χειρῶν τέχναις οἱ καλοὶ οὗτοι σπουδάρχαι μετήρσαν. ἔν' ἐντεῦθεν καὶ τὸ τεταπεινωσθαι μειζόνως ἔχοιεν τῆς ψυχῆς πως τυπουμένης πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ ἑαυτοῖς τὰ πρὸς χρεῖαν πορίζοιντο. . . . ἑκάστου αὐτῶν τὰς μὲν χειρὰς τοῖς ἔργοις κινουῦντος τὸ σῶμα δὲ τοῖς ὕμνοις διδόντος, καὶ τὰ τοῦ Δαβὶδ ὑποψάλλοντος λόγια, ὥστε καὶ τοὺς μόνον ἐπ' αὐτοὺς ἐνορῶντας πολλὴν τρυγᾶν τὴν ὠφέλειαν» (1).

Καὶ τί λέγω περὶ τούτων, ἅπερ ἀπαιτοῦσι φιλεργίαν, ἐπιμονὴν καὶ δεξιότητα. Ποῖος θὰ ἐπίστευεν ὅτι ἡ Λαύρα πλουτοῦσα τοσούτων ὑδάτων καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ καταρράκτου τοῦ Ἄθωνος ἀγοράζει κατ' ἔτος 5-6 χιλιάδας κρόμυα καὶ δὴ καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης πολλάκις πρὸς 4-5 δραχμ. τὴν ὀκτῶν! Διαμαρτύρεται ὁ δυστυχῆς κηπουρός. Ζητεῖ ἐργάτας δὲν δίδονται, ζητεῖ κόπρον καὶ λίπασμα, δὲν περισσεύουσιν. Ὁ κοινὸς κῆπος στενοῦται καὶ περιορίζεται ὀσημέρι, τῶν προϊσταμένων διαρπαζόντων τὰ περίξ καλλίτερα τμήματα χάριν κερδοσκοπίας. Καὶ ὅμως τῆς Μονῆς μηδὲν ἕτερον παρεχομένης πλὴν ὀλίγου ἀποβουτυραμένου τυροῦ καὶ ἐλαχίστων ὀζουσῶν σαρδελλῶν ἢ μόνη τῶν ἀδελφῶν παρηγορία εἶναι τὰ λαχανώδη τοῦ κήπου.

Πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ τούτου ἔγων ἀνάγκην κήπου ἐπραξα, ὅ, τι κάμνουσι πάντες οἱ παραμικροὶ ἀδελφοί. ἤνοιξα μετὰ τῶν ὑποτακτικῶν μου κῆπον εἰς τὸ πλεόν μεμακρυσμένον μέρος. Ἐπὶ ἓν ἔτος ἠγωνιζόμεν νὰ ἐκκαθαρίσω τὴν ἀγρίαν ὕλην, κατεσχεύασα ἰδίαις χερσὶ τὰ πεζούλια (χωρὶς νὰ εἶμαι κτίστης), μετέφερον κόπρον ἐξ ἀποστάσεως μιᾶς ὥρας καὶ πλεόν, καὶ οὐδέποτε ἀπησχόλησα οὔτε ἐργάτας οὔτε μαστόρους τῆς Μονῆς, καὶ αὐτοὺς τοὺς φράκτας καὶ τὰ κρεβατὰ κατασκευάσας μόνος. Μάτην, τὸ παράδειγμα οὐδὲν ὠφέλησεν! Εἰς τῶν προϊσταμένων, ὁ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῆς περιπαθοῦς θεραπείας τῆς κοιλίας λαβῶν, ὅστις οὐδὲ ἡμέραν παρέργεται νὰ μὴ ἀπασχολῆ ἐργάτας καὶ μαστόρους εἰς τὸν

(1) Migne Patrologiae graecae Τόμ. 99, σελ. 1680.

ἡγεμονικὸν αὐτοῦ κῆπον, μέλλων νὰ προικοδοτήσῃ τὸν νεαρὸν αὐτοῦ ὑποτακτικὸν διὰ κήπου ἀφήρесе τὰς καλλιτέρας τοῦ κοινοῦ πρασιάς, καὶ πρὸς κοινὸν σκάνδαλον παρέδωκεν αὐτῷ οὐ μόνον κῆπον, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς κακὰς ιδιότητας. Ὁ μὲν κῆπος ὁ κοινὸς ἐγκαταλελειμμένος καὶ διαρκῶς ἀπογυμνούμενος, οἱ δὲ τῶν προϊσταμένων εὐθελλοῦντες καὶ πολυτελέστατα διεσκευασμένοι. οἰκήματα, περίπτερα, παραπήγματα, ὑαλόφρακτα διὰ τὰ θερμοκήπια, κρεβάτῃ διὰ πελεκημένης ξυλείας, κλίμακες χρωματισμένα καὶ βερνικωμένα (sic), στέρνα καὶ δεξαμεναὶ ποικίλου μεγέθους, αὐλακες τσιμεντόκτιστοι καὶ πλακόστρωτοι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἢ ἀσβεστος ἀφθονος ἢ ξυλεία εἰς πλησμονήν, καὶ πάντα τῆς Μονῆς ὡς καὶ οἱ μαστόροι καὶ ἐργάται καὶ μόνον ἢ πρόσδοδος ἀνήκει εἰς αὐτούς. καὶ τοῦτο εἰς βᾶρος τῶν πεινῶντων καὶ γυμνητευόντων ἀδελφῶν. Ὁ κόσμος χάνεται, ἐὰν τῶν ἀδελφῶν τις ζητήσῃ ὀλίγην ἀσβεστον, ἓν ξύλον, ἢ μίαν πλάκα ἢ ἄλλο τι τῶν εὐτελῶν. Ὁ παπᾶ Γρηγόριος ἐπιχειρήσας αὐταῖς χερσὶ καὶ ἰδίαις ἀναλώμασι νὰ ἐκκαθάρῃ καὶ περιφράξῃ ἀχρηστὸν τι μέρος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐλαιῶνος μικροῦ δεῖν νὰ ἐξορισθῇ καὶ καθαιρεθῇ ἀπὸ τῆς γερωντίας. 2—3 συνάξεις κατηναλώθησαν εἰς τοῦτο. Καὶ ὁ καυμένος ἠναγκάσθη νὰ θυσιάσῃ τοὺς κόπους καὶ τὰ ἐξόδα. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος καὶ θέλει νὰ ζήσῃ, τὸ δὲ ταμεῖον τῆς Λαύρας εἶναι μόνον διὰ τοὺς Ἀλεξανδρίδας, ἀνεκάλυψεν ἐγκαταλελειμμένον τινὰ κῆπον, παρασάγγας μακρὰν τῆς Μονῆς καὶ ἐντὸς δάσους κείμενον καὶ ἤρξατο καλλιεργεῖν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν διαβούλια καὶ συμβούλια, διατὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Συνάξεως νὰ πράξῃ τοῦτο. Καὶ ἀπήνητησεν εὐφρέστατα: «διότι, ἐὰν ἠρώτων θὰ ἐδίδετε σημασίαν, καὶ δὲν θὰ μοὶ ἐπετρέπετε», ἢ ὑπόθεσις δικάζεται εἰσέτι, (εἶχον γράψῃ ταῦτα συμβάντα τῷ 1932, τίς θὰ ἐπίστευεν ὅμως, ὅτι ὁ οὕτω δικιμασθεὶς θὰ ὑπερέβαινε κατὰ ποιότητα γενόμενος προτστάμενος τοὺς Ἀλεξανδρίδας. τὸ κακὸν δυστυχῶς ἐν Λαύρᾳ εἶναι μεταδοτικόν, κατήνητησε μόλυσμα). Αὐτὰ ὑποφέρουσι τὰ πειναλέα τοῦ Χριστοῦ πρόβατα, οἷς τοιοῦτοι ἐτάχθησαν ποιμένες καὶ ἄρχοντες. Ἀπείργουσι τὰς ἐργαζομένας χεῖρας, ἀντὶ νὰ πληρῶνωσι πρὸς ἐκχέρσωσιν καὶ ἀναδάσωσιν διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν ἀγριελαιῶν εἰς καλλιελαιάς, τῶν ἀγρίων καστανεῶν εἰς Διὸς ὄντως βαλάνους καὶ τῆς ἀγρίας φύσεως εἰς ἡμερότητα. Ἐν Ἀθῶν εὐδοκιμεῖ μεγάλως ἢ λεπτοκαρέα. μεγάλα ἐκτάσεις πεφυτευμένοι ὑπάρχουσι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Καρεῶν εἰς τὰ Βατοπεδινὰ καὶ Ἰβηρικὰ κελία, εἰς τὰς Μονὰς Φιλοθέου καὶ Καρακάλλου καὶ εἰς τὴν Λαυρωτικὴν Προβάταν Ἡ ἐτησίᾳ παραγωγὴ ἀνέρχεται

· εἰς 100—150 χιλιάδας, ὀκάδας. Δὲν ἔχει αὐτὴ ἀνάγκη πολλῶν
· περιποιήσεων, εἰ μὴ μόνον κλαδεύματος καὶ καθαρίσματος.
· καρπεῖ σχεδὸν κατ' ἕτος καὶ εἶναι γνωστὰ τὰ ἀγιορείτικα λεπτομά-
· ρυα ἢ φουντούκια, ὡς γλυκὰ καὶ ἀντέχοντα πλέον τῶν Ποντικῶν,
· αἵτινες ἔχουσι πολὺ ἔλαιον. Ἡ Λαύρα μετὰ τὰς Καρεᾶς ἔχει τὸ κα-
· ταλληλότερον ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λεπτοκαρέας, καὶ ὅμως
· δὲν θὰ πιστεύσητε, ὅτι ὁσάκις αἱ μετὰ τῶν Προβατιανῶν σχέσεις
· ἡμῶν δὲν εἶναι φιλικαί, νωπὸν λεπτοκάρυον δὲν βλέπομεν εἰς τὰ
· μάτια! Ἡ γείτων Μονὴ τοῦ Καρακάλου εἰς εὐνοϊκὴν ἐπιχαρπίαν
· συνάζει 20—30 χιλιάδας ὀκάδας λεπτοκαρῶν (δευτέρα ἔργεται ἢ
· τοῦ Φιλοθέου) καὶ αἱ κελλιῶται ἡμῶν ἄλλας τόσας περίπου, εἰ δὲ
· Λαυριῶται οὔτε νὰ ἀρτυθῶσιν! Οἱ φιλόπονοι Δοχειαρίται ἀπὸ
· ἐτῶν καταρτίζουσι, καίτοι τὰ νότια μέρη δὲν εἶναι τόσῳ ἐπιδε-
· κτικά, ἐκτεταμένους λεπτοκαρεῶνας καὶ προστίθενται νέαν πρό-
· σοδον εἰς τὰς τόσας ἄλλας τῆς Μονῆς αὐτῶν. Φαίνεται ὅτι ὁ μακά-
· ριος ἐκεῖνος ἰδρυτὴς τῆς Μονῆς ταύτης, ὁ δοχειαρῖος τῆς Λαύρας,
· μεταστὰς ἐντεῦθεν ἐπῆρε καὶ ὅλα τὰ καλὰ τῶν Λαυριωτῶν. Ἐν τῷ
· ἐν Καρεαῖς ἀντιπροσωπεῖω εὐρισκόμενος ἐφύτευσα τῷ 1928 λεπτο-
· καρεῶνα—ἐν μέσαις γὰρ Καρεαῖς, τῷ ἀπεράντῳ τοῦ Ὀρους
· λεπτοκαρεῶνι, δὲν εἶχμεν οὔτε μίαν ρίζαν, ἵνα γευθῶμεν.—Ὁ διά-
· δοχὸς μου Διάκω-Γρηγόριος, ὁ ἀόκνως καὶ μετὰ νεανικῆς προθυ-
· μίας μόνος ἐργαζόμενος καὶ μοχθῶν εἰς τὸν κῆπον ὃν ἀφήρесе
· ἀπὸ τοῦ κονακτοῦ, ἵνα τὴν ἀπληστίαν τῆς πλεονεξίας κορέσει,
· διελθὼν ὅλον τὸν βίον ἐν τοῖς γεωργικοῖς μετοχίοις νομίζει μὲν
· ἑαυτὸν ἄριστον γεωπόνον, ἀλλ' ἀφῆκε τὰ νεόφυτα καὶ ἐξηράνθη-
· σαν διότι ὑπελόγιζεν ὅτι τὸ προϊόν αὐτῶν δὲν θὰ εἰσῆρχετο εἰς
· τὸ ἑαυτοῦ βαλάντιον, ὅπως τὸ ἐκ τῶν λαθρεμπορικῶν αὐτοῦ ἐπι-
· χειρήσεων, ἐφ' αἷς καὶ συλληφθεὶς ἐπλήρωσε τὰ μαλλοκέφαλα,
· ἅπερ καὶ προσπαθεῖ ἤδη ν' ἀντικαταστήσῃ. Ἡ Μονὴ ἐνταῦθα
· ἔχει ἀπέραντον κῆπον καὶ ἀφθονον ὕδωρ (τὸ διπλοῦν τῶν ἄλλων
· ἀντιπροσωπειῶν), καὶ ὅμως πιστεύετε, ὅτι ὑπῆρξεν ἀντιπρόσωπος
· Λαύρας, ὁ περικλεῆς διάδοχός μου ἀγοράζων φασούλια Σερβικὰ
· καὶ κρόμυα ξενικὰ! Παράγονται δὲ ἐκεῖ τὰ πλέον εὐβραστα
· καὶ εὐγεστα ὄσπρια. Κατὰ τὰ 3 ἔτη τῆς ἀντιπροσωπειᾶς μου,
· οὐ μόνον ἐπῆρχον ταῦτα εἰς τὰς ἐκεῖ ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ ἐτρο-
· φοδότουν καὶ τὴν Μονὴν μὲ πατάτας καὶ κουκκία καὶ ὅλοι οἱ ἐργό-
· μενοι ἐκεῖ ἀδελφοὶ ἐγέμιζον τοὺς **τουρβάδες** (σακκίδια)

· Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Λαύρᾳ οἱ κατ' ἐξοχὴν φίλεργοι
· ἀδελφοὶ καλλιεργοῦσιν εἰς ὅλα τὰ πέριξ τῆς Μονῆς κήπους, οἵτι-
· νες εὐδοχιμοῦσι τὰ μέγιστα ὡς τὴν ὑδατόρρυτον ταύτην τοῦ Ἁθῶ

γωνίαν. Δυστυχῶς δὲν ἀγαπῶσι οὔτε αὐτὰ τὰ καρποφόρα δένδρα. Ἔπεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ χρῆμα μιμούμενοι τοὺς προϊσταμένους —φασόλια, σκόρδα καὶ κρόμυα—. Θὰ ἀπορήσῃ τις μανθάνων, ὅτι ἐν Λαύρα, ἣτις περικυκλοῦται ὑπὸ ἀπεράντων καστανεῶνων, δὲν ἔχομεν ἡμερα κάστανα ! τὰ ὀλίγα δένδρα , ἅπερ ἐνεβολίασεν ὁ μακαρίτης Ζωσιμᾶς διακλωνίζονται ὑπὸ βουλιμιώντων ἀδελφῶν πρὶν ἔτι ὠριμάσῃ ὁ καρπός. Πόσα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γένωνται εἰς τὸν εὐλογημένον αὐτὸν τόπον ! ἀπόδειξις, ὅτι οἱ παραμικροὶ πατέρες φιλοτιμοῦνται καὶ λαμβάνουσι τὴν τε Χώραν καὶ τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Χρηματιστηρίου, αἵτινες ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σελίδα περὶ γεωργίας καὶ γεωπονίας. Ὁ ἀκάματος καὶ ἀμίμητος Κλήμης—Κορνήλιος (ἐμὸς δὲ ὑποτακτικὸς), ὡς κηπουρὸς τῆς Μονῆς ἐπὶ διετίαν ἤδη ἀπέδειξε πόσον δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ καὶ ἡ κηπουρικὴ ἐνταῦθα, πληρώσας τὸν κῆπον λαχάνων καὶ ὀσπρίων, ἔτι δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς διαδρόμους ἀνθέων. Πότε εἴχομεν λάβει ἐν Λαύρα παρὰ τοῦ κηπουροῦ φρέσκα φασουλάκια καὶ κουκκία; πότε σπανάκια καὶ ντομάτες, ὅσα θέλει ἕκαστος ; Καὶ ὅμως οὐδεμίαν ὑποστήριξιν οὗτος λαμβάνει παρὰ τῆς Συνάξεως. Οἱ προϊστάμενοι, ἐνῶ οἱ γέροντες αὐτῶν εἶχον τοὺς ἰδιωτικοὺς κήπους διὰ μεγαλεῖον καὶ διασκέδασιν, διανέμουντες τὰ προϊόντα τοῖς ἀδελφοῖς, οὗτοι μετέτρεψαν αὐτοὺς εἰς φασουλοφόρους καὶ κρομυσοφόρους—παρᾶ, παρᾶ!—Κατέστρεψαν ὅλα τὰ ὀπωροφόρα δένδρα· διότι σκιάζουσι τὰς φυτείας. Πρὸς τούτοις ἀντὶ τοῦ κοινοῦ κήπου, ὅθεν τρέφονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ πάντες οἱ πέριξ τῆς Μονῆς, μεταφέρουσι τὴν κῆπον καὶ τὰ λιπάσματα εἰς τοὺς ἑαυτῶν, ἵνα αὐξήσωσι τὸ ἐμπόρευμα. Αὐτοὶ οὐδόλως ἐργάζονται ἢ ἐλάχιστα, τὸ πλεῖστον οἱ ἐργάται τῆς Μονῆς, καὶ ὅμως πωλοῦσιν καὶ ἀκριβοπληρώνονται τὰ προϊόντα ταῦτα ὑπὸ τῆς Μονῆς.

Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐπιβάλλει κανόνα, μετανοίας 50, εἰς τὸν «κηπουρὸν ἐὰν μὴ ἐν καιρῷ ποιῆται τὰς σποράς τῶν λαχάνων» (Ποινὴ 95'), 100 δὲ μετανοίας «ἐὰν ἀδιαφόρως παραμελῇ τὰς ἀρδείας καὶ μὴ ἐμμέτρως ποτίζει» (Ποινὴ 96') καὶ καθ' ἑκάστην, ἐὰν ἔζη, θὰ ἐτιμῶρει τὸν εὐλαβέστατον κηπουρὸν τῆς Λαύρας, ὅστις συνήθως παραβαίνει τὴν ἐντολὴν ταύτην. διότι οἱ προϊστάμενοι στρέφοντες τὸν αὐλακα εἰς τοὺς ἑαυτῶν κήπους δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ νὰ ποτίζῃ. Ἄλλὰ ποσάκις θὰ θὰ ἐπανελάμβανεν αὐτοῖς ὑστεροῦσαι τοὺς ἀδελφούς τὸν λαχανισμόν τὴν ἐξῆς ποινὴν (97') ; «ἐὰν μὴ καλλιεργῇ τὸν παράδεισον Κυρίου (ἄκρυσον), τὸν πεπιστευμένον αὐτῷ κῆπον, ὥστε

ἐπαρκεῖν αὐτὸν τῇ ἀδελφότητι κατὰ πᾶν εἶδος λαχάνου μετανοίας· ρ'». (1).

Τούτοις τοῖς πατροπαραδότοις στοιχοῦντες οἱ παλαιότεροι ἡμῶν εἰργάζοντο καὶ μεθ' ὑπερβολικοῦ ζήλου ἐκαλλιέργουν τὸν νέον τοῦτον παράδεισον τῆς Ἑδέμ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συνέγραφον διάφορα βρηθήματα γεωπονικά, ἅπερ συναντᾷ ὁ ἀναδιφῶν τὰς ἀθωνικὰς βιβλιοθήκας πρὸ πάντων ἐν τοῖς Ἱατροσοφίαις, τῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ τῶν Βυζαντινῶν, ἐγκατεσπαρμένα. Εἰς τὴν τοῦ Κευτλουμυσιίου ὑπάρχει μετάφρασις τοῦ Διοσκορίδου, εἰς ἄλλην τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ πολυτιμωτέρου γεωργικοῦ ἐγχειριδίου τῆς ἀρχαιότητος—εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἡ ἐκδοσις ἀμφοτέρων τούτων τῶν μεταφράσεων—. Τίς δὲν γνωρίζει τὸ Γεωπονικὸν Ἀγαπίου τοῦ Κρητός, τὸ ὁμολογουμένως σπουδαῖον καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος βοήθημα κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας; Πάντες καὶ μέχρι σήμερον ἔτι οἱ μοναχοὶ οἱ περὶ τὴν τῆς γῆς θεραπείαν ἀσχολούμενοι ἔχουσιν αὐτὸ ἐγκόλπιον καὶ αὐθεντίαν «τὸ λέγει ὁ Ἀγάπιος», ὡς δεικνύουσι καὶ αἱ πολλαπλαῖ ἐκδόσεις. Καὶ ὅμως ὁ Ἀγάπιος ἦν Λαυριώτης μένας ἐντὸς τῆς Μονῆς ἐπὶ διετίαν, εἶτα ἐγένετο ἀσκητὴς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀγίᾳ Ἄννῃ, καὶ ἡ καλύβη σώζεται μέχρι σήμερον, ἡ τοῦ Παπᾶ Θεοδοσίου, (Κοίμησις Θεοτόκου), ἐνθα συνέγραψε καὶ τὴν Ἀμαρτωλῶν σωτηρίαν. Οὗτος ἐπαινεῖ τὴν Λαύραν «διατὶ εἶναι εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Ὄρους εἰς τόπον εὐφρόσυνον, με βρύσαις πολλαῖς καὶ ὕδατα ἄβλαβα» (2). Εἰς τὸν πρόλογον λέγει, ὅτι τὸ βιβλίον περιέχει «ἐρμηνείας διὰ τοὺς γεωργοὺς πῶς νὰ σπέρνουσι τὰ χορταρικά καὶ γεννήματα, πῶς νὰ κεντρώνουν τὰ δένδρα καὶ κλήματα, πῶς νὰ κυβερνοῦν τοὺς καρποὺς καὶ τὰ κρασιὰ νὰ μὴν ἀφανίζωνται. . . καὶ ἄλλα πολλὰ χρειαζόμενα πράγματα διὰ κάθε λογῆς ἀνθρώπων λαϊκὸν ἢ ἐκκλησιαστικόν» (3) ἐν τέλει ἔχει καὶ ἱατροσόφιον. «συνέλεξα, λέγει, ἀπὸ ἀνθρώπων πολυμαθεῖς καὶ μαθηματικούς εἰς διαφόρους χώρας καὶ κάστρη ὅπου ἐπεριπάτησα, καὶ ἄλλα πάλιν ἀπὸ βιβλία Ἱταλῶν καὶ Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὅπου ἀνέγνωσα, καὶ ὅσων ἐδυνήθηκα ἐφυλάχθηκα νὰ μὴ γράψω ψεύματα».

(1) Παρὰ Migne Patrol. graec. τομ. 99 στ. 1744. Χρησιμώτατον βιβλίον ἐκτὸς τοῦ πεπαλαιωμένου Γεωπονικοῦ τοῦ Κρητός Ἀγαπίου διὰ τὴν κηπευτικὴν εἶναι. Ὁ λαχανόκηπος τοῦ Σπ. Χασιώτου εἰς 5ην ἐκδοσιν (Ἀθῆναι 1924) κυκλοφορῶν (ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων), Π. Ἀναγνωστοπούλου, ὁ ὁδηγὸς τοῦ λαχανοκόμου καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ κηπεκόμου.

(2) Ἐν βίῳ Ἀγ. Ἀθανασίου, παρὰ Δουκάκη, Συναξ. Ἰουλ. σ. 71.

(3) Γεωπον. σ. 5 τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδ. τοῦ 1865.

ἐν τούτοις καθὸ Κρής δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγη τὸ ψεῦδος· ἀναφέρει γάρ, «ἀμα ζεματίσης εἰς βραστὸν ἔλαιον τὰ κουκία σπεῖρέ τα τὸ ταχὺ καὶ τὸ βράδου νὰ τὰ ἰδῆς μίαν σπιθαμὴν φυτρωμένα» (σ. 123). Οὐδὲν ὠφέλησαν αἱ τοιαῦται παραδόσεις τοὺς ἀριστοκράτας τῆς Λαύρας οἵτινες ἀντὶ μελετῶντες, τὸ Γεωπονικὸν τοῦ συναδέλφου αὐτῶν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς καλλιεργίας τῶν ἀμπελώνων καὶ ἐλαιῶνων, ἐπεκτείνουσι κατ' ἔτος τοὺς ἐξώστας τῶν δωματίων, ἵνα κάμωσι πτερὰ καὶ ἀναληφθῶσι εἰς τὰ οὐράνια! ἀλλὰ καὶ τούτου γενομένου φρονῶ, ὅτι ἔσονται καθ' ὁδὸν ἐμποδῶν αὐτοῖς «τὰ ἐνάερια τελώνια», ἅπερ μετὰ τσσαύτης ἀκριβείας ἐδημοσίευσεν ἄλλοτε ὁ τοῦ Προβατίου ὄρους τῆς Χίου πατήρ Παχώμιος. Ἡ μανία αὐτῶν εἶναι ν' ἀπασχολῶσι διαρκῶς τοὺς τέκτονας ἐν τοῖς δωματίοις αὐτῶν, ἔνθα διῆλθον τὸν βίον Κοσμάδες, Ἀλέξανδροι καὶ Χρυσόστομοι, ὧν δὲν ἦσαν ἄξιοι οὔτε τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων νὰ λύσωσιν. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἦσαν εὐχαριστημένοι· διότι ἐφρόντιζον πλεῖν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Μονῆς καὶ τὴν αἰωνίαν αὐτῶν κατοικίαν. Δὲν ἀρέσκουσιν αὐτοῖς τὰ παραθύρια, πταίουσιν αἱ θύραι, εἶναι ταπειναὶ αἱ στέγαι καὶ αἱ ὄροφοι, ἐμπρὸς λοιπὸν ἀνατροπῇ! διότι πληρῶνει τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς, καὶ ἔπειτα δὲν περισσεύουσι διὰ τὴν καλλιεργίαν τῶν κτημάτων. Εἰς μάτην λοιπὸν ἐκοπίασας, καυμένη, Ἀγάπιε! Ἴσως τὸ β' μέρος ἀπὸ τῆς σελ. 58 εἶναι χρησιμώτερον εἰς τοὺς ἡμετέρους πασάδες, ἢ τὸ περὶ γεωπινίας α'.

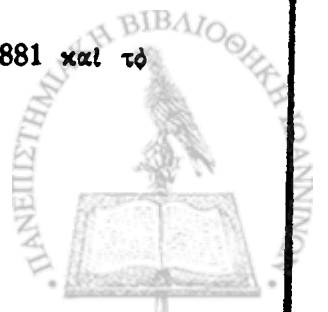
Πλεῖν εὐχάριστος τυγχάνει αὐτοῖς ὁ Δαπόντες ἀνθολογήσας «τὸν περιεκτικὸν κανόνα πολλῶν ἐξαιρέτων πραγμάτων τῶν εἰς πολλάς πόλεις καὶ νήσους καὶ ἔθνη καὶ ζῶα ἐγνωσμένων». Καὶ οὕτω παίζων ὁ εὐφυῆς ποιητὴς κατώρθωσε νὰ διδάξῃ καὶ νὰ τέρπῃ ἅμα τὰς ἀκοὰς τῶν μοναχῶν πολλά, ἰδίως περὶ τῶν κατὰ τόπους ὀπωρῶν ἐν ταῖς ἕξ πρώταις ὠδαῖς. Ἐντύπωσιν μοὶ κάμνει, ὅτι ἐν τῇ ε' ἐξυμνεῖται ὁ ἀγιορειτικὸς κρόκος (σ. 256), οὗ νῦν οὔτε τὸ ὄνομα ἀκούεται. ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ῥοῦ βυρσοδεψικοῦ (ῥοῦδι) ἐγένετο ἐξαγωγή. Τὶ δὲ νὰ εἶπω διὰ τὰ αἰθέρια ἔλαια; ὅταν ἤλθομεν ἐνταῦθα πρὸ 40ετίας εὔρομεν δάφνης, μαράθρου, ὀριγάνου, ἠδυόσμου, λιβανωτίδος, ρόδων, γλήχωνος, βαλσάμου, λεβαντίδος, ἐλελίσφακου κ.τ.τ., παραγωγὴν εἰς μεγάλας ποσότητας ἐλαίων. Νῦν πλὴν τῶν δύο πρώτων καὶ ταῦτα περιωρισμένω, τὰ λοιπὰ ἐξέλιπον τελείως μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ρωσσίας, ἔνθα ἐξήγοντο ταῦτα. Παρατήρησα εἰς τὰς Σκήτας καὶ κελλία καὶ πολλὰ βοηθήματα. μετὰ τοῦ Ὀρφανίδου καὶ Λάνδερερ (Ἀνάλεκτα) τὰ ἔργα, εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ἦν ὁ Φοῖβος καὶ Παράφοιβος τοῦ ἰατροφιλοσόφου Πύρλα, ὅστις μέχρι

τοῦ νῦν θεωρεῖται ὡς αὐθεντία. Σπανιώτατα εὐρίσκεται ἡ Γεωργική καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία τοῦ Γρηγορίου Παλαιολόγου (1). Βεβαίως καλλίτερα περιοδικὰ ἦσαν ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργικὴ τοῦ Γενναδίου καὶ τὰ Νέα Γεωπονικὰ τοῦ φίλου κ. Σπ. Χασιώτου, ἀλλὰ δὲν ἐκυκλοφόρουν ἐνταῦθα. Νῦν ἐκδίδονται πολυάριθμα τοιαῦτα περιοδικὰ τε καὶ βιβλία, οὐχὶ ὅμως ὅπως τὸ *Les plantes potagères* τῶν Vilmorin-Andrieu et Cie. (Paris 1904) μετὰ θαυμασίων ἐγγράμων εἰκόνων, καὶ ἡ Πρακτικὴ βοτανικὴ τοῦ ἀρχιμ. Διον. Πύρρου (Ἀθῆναι 1838 εἰς δύο τόμους), πάγχρηστον καὶ νῦν βιβλίον. Ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, καίτοι παρῆλθον ἔτη 100, δὲν εἶδε εἰσέτι τοιοῦτον βιβλίον μετ' ἐγγράμων εἰκόνων!

Ἡ περιφέρεια τῆς Μεγίστης Λαύρας καὶ ἰδίᾳ τὰ «Κρύα νερά» καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις γέμουσιν ἀγριομηλεῶν αὐτοφυῶν. ἠδύναντο αὐταὶ ἄνευ πολλοῦ κόπου ἐμβολιαζόμεναι νὰ τροφοδοτήσωσιν διὰ μῆλων ὀλόκληρον τὸ Ἅγιον Ὄρος. Μετὰ χαρᾶς εἶδον ἐσχάτως, ὅτι οὐχὶ ἡ Μονή, ἀλλ' ἀδελφός τις, μονόχειρ καὶ οὐτος, ἀνέλαβε δι' ἐξόδων του νὰ φυτεύσῃ καρέας εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο τοῦ Ἄθω ὄροπέδιον καὶ διὰ μικρᾶς περιποιήσεως ἀνεπτύχθησαν τὰ νεόβλαστα θαυμασίως. Ἐν τούτοις πέριξ τῆς Λαύρας εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνη τις καὶ μίαν μηλέαν ἐξηυγενισμένην. Οἱ γέροντες ἡμῶν εἶχον ἐστολισμένους τοὺς κήπους διὰ παντοειδῶν μηλεῶν — ὁ μακροτίτης Γαβρηλάκης εἶχε καὶ ἀ ρ β α ν ἱ τ ι κ α μ ἦ λ α ὀνομαστὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον — οἱ προοδευτικοὶ ὅμως αὐτῶν ἀπόγονοι, οἱ νέοι Ἀβδηρῖται, κατώρθωσαν τῶν κρομύων καὶ σκόρδων ἕνεκεν νὰ ἐξαφανίσωσιν ἐκ μέσου καὶ τὴν ὠραίαν αὐτὴν ὀπώραν. Χρειάζεται ἡ Μονὴ κυδώνια καὶ βύσσινα διὰ τὰ γλυκά; τρέχομεν εἰς τὰ κελλία, εἰς τὴν Μονὴν Φιλοθέου καὶ ὅπουδῆποτε· διότι ἀντὶ νὰ φυτεύωμεν δένδρα καταστρέφομεν καὶ τὰ ὑπάρχοντα. Ἡ μοναδικὴ ἐν Λαύρα ὀπώρα εἶναι ἡ μεσπιλέα ἢ μουσμουλιά, χάρις εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Βενιαμίν, ὅστις ἀπὸ 80ετίας μετήνεγκε τὸ καλλιπρεπὲς τοῦτο δένδρον ἐκ Ρουμανίας. εὐδοκιμεῖ αὐτὸ ἐν Λαύρα εἰς ἀπίστευτον σημεῖον καὶ μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὅλον τὸν τόπον. Ἄλλ' εἶναι ὀπώρα τῆς ἡμέρας, δὲν ἀντέχει ὠριμος κοπτομένη ἐκ τοῦ δένδρου, ἐνῶ συλλαμβάνεται ἐν ὥρᾳ χειμερίῳ. Εἶναι δὲ λίαν περιέργον δένδρον· διότι πολλάκις εἶναι δίφορον, καὶ τοὺς δευτέρους καρπούς ὠριμάζει τὸν Ἰανουάριον, εἶναι ὅμως σὰν σταφιδιασμένοι. Διὰ τοῦτο οἱ

(1) Βλ. β' ἔκδοσιν συμπληρωμένην ὑπὸ Πύρρα, Ἀθῆναι 1881 καὶ τὸ Γεωπονικὸν ἀγχειρίδιον τοῦ Ε.Γ.Λ. Κων/πολῆς 1859 κ. ἄ.

εὐφυεῖς Προβατιανοὶ καὶ οἱ Φιλοθείται ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιεργίαν τῶν μηλεῶν, τῆς φิริκέας, ἣτις ὡς φαίνεται εὐδουκιμεῖ ἐξίσου ὅπως καὶ εἰς τὸ Πήλιον, ἐφ' ὅσον τὰ δύο αὐτὰ μέρη ἔχουσι τὴν αὐτὴν γεωλογικὴν σύστασιν καὶ τὴν ἰδίαν χλωρίδα. Ὁ περιπολεῦων εἰς τὰς ὑψηρεφεῖς τῆς Ζαγοράς καστανέας νομίζει ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰς Καρεάς τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Καὶ οὐ μόνον ἡ λεπτοφυῆς μηλέα ἀκμάζει ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγλαδέα, καὶ δὴ εἰς τὰ πέραν τῶν Καρεῶν μέρη μέχρις Ἱερισσοῦ τὸ πλῆθος ἀγριαγλαδεῶν ἢ γχοριτσιῶν, αἵτινες πυκνότατα ἀπαντώμεναι δύνανται δι' ἐμβολιασμοῦ νὰ προμηθεύσωσι ἀφθονίαν ἀπιδίων ἐν Ἄθῳ! Ἀπέδειξε τοῦτο ἡ φιλόκαλος καὶ φιλοπρόδος Μονὴ τοῦ Κωσταμονίτου, ἣτις ἐξημέρωσε τὰ δένδρα ταῦτα, καὶ οὐ μόνον οἱ ἄνθρωποι ἀπολαμβάνουσιν εἰς κόρον, ἀλλὰ περισσεύουσι καὶ διὰ τὰ τετράποδα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἅγιοι Κωσταμονῖται δύνανται νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν καλλιεργίαν ἐπὶ πλέον καὶ συστηματικώτερον εἰς συνεχῆ ἀγλαδεῶνα καὶ νὰ τελειοποιήσωσι καὶ τὸ προϊόν, καὶ τότε δύνανται οὐ μόνον τὸν τόπον νὰ διαθρέψωσι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἔξω ἀγοράς νὰ ἐξάγωσιν. Βοηθήματα δύνανται νὰ προμηθευθῶσιν, ἄλλα τε καὶ τὴν καλὴν τοῦ κ. Θρ. Ζουμπουλίδου Δενδροκομίαν (Ἄθῃναι 1916). Εἰς τὰ περίξ τῆς Λαύρας, ὡς καὶ εἰς ἄλλας Μονὰς ὑπάρχει πλῆθος ἀγριομαστιχιᾶς, ἣτις δύναται νὰ ἐμβολιασθῇ εἰς φιστικιάν (1). Ἡ θέλησις εἶναι τὸ πᾶν. Τέλος τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἡ μοναχικὴ δραστηριότης καὶ φιλεργία ἀπέδειξαν οἱ ἀσκηταί. Οὔτε μετόχια ἔχουσιν οὔτε καταστανέας, ἐξελέξαντο τὰ πλέον ἀπρόσιτα καὶ ἄγονα μέρη, τοὺς ἀποκρήμνους βράχους τοῦ Ἄθωνος. Καὶ ἐξηκολούθησαν αἰῶνας ὀλοκλήρους βιοῦντες τὸν ἀπλοῦν καὶ αὐστηρὸν ἐκεῖνον τῶν πρώτων ἀσκητῶν βίον, οἵτινες ἐκτὸς τῶν ἄλλων δὲν ἔτρωγον καὶ φαγητὸν περασμένον ἀπὸ τὴν φωτιάν. Ὁ Ἄγγελος Χριστόφορος, μοναχὸς Πελοποννήσιος ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, διδάσκων τὰ Ἑλληνικὰ ἐν τοῖς τῆς Ὁξωνίας καὶ Κανταβριγίας πανεπιστημίαις ἐξέδωτο τὸ περισπούδαστον Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ ἐξιστορεῖ τὸν βίον, τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Χριστιανῶν καὶ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, καὶ αὐτὸς δὲ ὑπέστη πολλὰς παρὰ τῶν Τούρκων βασάνους, ἅς ἐκτίθησιν ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ (Ὁξωνία 1617). Οὗτος ἐπι-

(1) Βλ. Π. Ἀνγκωνστοπούλου, Ἡ φιστικιὰ στὴν Ἑλλάδα, Ἄθῃναι, 1935, σελ. 27 καὶ 32).

σχεψάμενος πρὶν καταφύγη εἰς Ἀγγλίαν τὸ ἅγιον Ὄρος οὕτως περιγράφει τὸν βίον τῶν συγγρόνων ἀσκητῶν (1).

«Ἡ τρίτη τάξις καλεῖται ἀσκητική, ἥτις καλεῖται καὶ ἐρημιτική τουτέστιν ἐξησκειμένοι (sic) ἐν τῇ ἀρετῇ σφόδρα. ζῶσιν οὗτοι πάνυ σκληρῶς, ἔχουσι μόνον οἰκίσκους σκληροὺς μικροὺς ἢ σπήλαια, οὔτε ἀμπελῶνας οὔτε ἀγρούς ἔχουσιν, ἀλλ' ἐνίοτε τινὲς ἐξ αὐτῶν δύνανται ἔχειν κτήματά τινα μεγάλα, ἃ οὐ ποιῶσιν οἶνον, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐσθίειν μόνον βότρυας, ὄμβριως καὶ συκέας καὶ τοιαῦτα, καὶ ζῶσιν ἐξ ἐκείνων καὶ ἐτέρων τινῶν, ὡς μετὰ κυάμων, μετὰ κερασίων ἐξηραμένων καὶ μήλων καὶ καστανέων καὶ μετὰ ἄρτου διψαίστου (sic) ἐν τῷ κλιβάνῳ· συλλέγουσι γὰρ ἐν τῷ θέρει μῆλα καὶ ἄπια καὶ σῦκα καὶ κεράσια καὶ κόπτουσι εἰς μέρη, καὶ ξηραίνουσι ἐν τῷ ἡλίῳ καὶ ἐν τῷ λοιπῷ μέρει τοῦ χρόνου κοχλάζουσι ἐκεῖνα καὶ ἐσθίουσι μετὰ ἄρτου διψαίστου ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐν δὲ ταῖς ἐρταῖς δίδι, τινὲς δὲ καὶ τότε ἅπαξ (2). ζῶσι δὲ οὗτοι ἐκ τῶν ἰδίων κόπων, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία οὐ συγχωρεῖ μοναχοὺς τε καὶ ἐρημίτας ζητεῖν ἐλεημοσύνας (νῦν ἀντεστράφησαν οἱ ὄροι). Ἐνίοτε τινες ἐκ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων πέμπουσι εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τοὺς ἐρημίτας ἐλεημοσύνας καὶ λαμβάνουσι οἱ ἀσκηταί. Τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν ἐστὶ τοιοῦτον: ὁ μὲν πλέκει σειράδας ἐκ τριγῶν προβάτων καὶ ἔριον, ὁ τιθέασιν οἱ μοναχοὶ ἀμφὶ τὰς ἄκρας τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν, ὁ δὲ σκιάδα ἐκ ψαθίων, ὁ δὲ ξύλινα κοχλιάρια ἢ λαβίδας ξυλίνας, ὁ δὲ γράφει βιβλία καὶ ταῦτα τὰ ἐργόχειρα πάντα διδῶσι τοῖς μοναχοῖς τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τοῖς μοναστηρίοις, κάκεῖνοι διδῶσι πάντα τὰ ἀναγκαῖα τοῖς ἐρημίταις..... καὶ αὕτη ἐστὶ τρίτη τάξις τοῦ μεγ. Βασιλείου».

Οἱ ἀσκηταὶ οὗτοι, ἵνα ἀποφύγωσι τοὺς ἐκ τῶν βιοτικῶν μερμνῶν κινδύνους ἀνερρηγίθησαν ἐκεῖ ἢ ἐπέταξαν ὡς ὑπόπτεροι ἀετοὶ καὶ ἔστησαν τὰς λευκὰς καλιάς. ἤνοιξαν δρόμους, μετέφερον ὕδωρ, ἀνέσκαψαν διὰ πυρίτιδος καὶ ἐξετίναξαν τοὺς βραχώδεις ὄγκους, συνεχόμισαν γῆν καὶ κατήρτισαν τοὺς κρεμαστοὺς αὐτῶν κήπους πρὸς ἐκπληξιν πάντων. Ἐλαῖαι, συκαῖ, ροδακινέαι καὶ ροικαί, μηλέαι καὶ ἀγλαδέαι, μεσπιλέαι καὶ ἀμυγδαλέαι, τὰ

(1) Status et ritus ecclesiae Graecae, ἐν Φραγκφούρτῃ 1655, ἑλληνολατινιστὶ σ. 598—605 φέρει ἐν τῇ προτασομένη εἰκόνι σχῆμα μοναχοῦ καὶ σκιάδιον ὡς τὸ τοῦ Πατρ. Ἱερεμίου.

(2) Εἶναι τὸ λεγόμενον χ ο σ ἄ φ ι, εἶδος κομπόστας ὑδαρᾶς καὶ μᾶλλον ὑποξίνου, ὅπερ μόνον τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς Μεγ. τεσσαρακοστῆς τρώγουσι νῦν οἱ μοναχοὶ ἀγιορεῖται.

ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα προβάλλουσιν ἐκ τῶν ἀποτόμων βράχων γραφικώτατα, ὡς πράσινοι διακοσμήσεις καὶ οὐρανὸς (φόντο) ὠραίας εἰκόνας. Ἡ ἄμπελος ὅτε μὲν ἔρπουσα, ὅτε δὲ ἀνερχομένη καὶ ἀνελισσομένη εἰς κρεβατά, βράχους καὶ δένδρα, καλύπτει τὰ διάμεσα γυμνὰ ἐδάφη καὶ ἀπαρτίζει τὴν μετέωρον καὶ ὑπέργειον γλωρίδα τοῦ Ἄθω. Καὶ οὕτως ἐγένετο τὸ θαῦμα «ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀνῆλθε βλαστὸς καὶ ἐκ σκληρᾶς πέτρας ἀνέβλυσεν ὕδωρ !» Καὶ τοσοῦτον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἠύλόγησε τοὺς κόπους τῶν ἀσκητῶν, ὥστε ἐν μεγάλῃ δαψιλείᾳ ἀπολαύουσι πάντων τῆς φύσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῖς ἐπισκεπτομένοις παρέχουσιν ἀφθόνως πρὸς δόξαν Θεοῦ. καὶ οὕτω οἱ ἀσκηταὶ τὴν πρῶην ξηρὰν καὶ ἀκαλλῆ ἔρημον μετέβαλον εἰς τερπνὸν ἐνδιαίτημα, οἷον περιγράφει ὁ ποιητικὸς τοῦ Δαπόντε κάλαμος. Οὗτος ἐξιστορεῖ τὰς ἀσκητικὰς αὐτοῦ ἀσχολίας πρὸς Ἄλεξ. τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἐξῆς :

Ὅποτεν ἐκουράζομουν ἐγὼ πλέον νὰ γράφτω,
ἔπερνα τὸ τζαπάκι μου ἀρχίνιζα νὰ σκάφτω.
καὶ ἦταν τὸ ἐργόχειρον τζάπα καὶ κονδύλι.....
καὶ ἓνα τζεκουρόπουλο εἶχα κ' ἐκυβερνοῦσα
πεύκια, ἐληαῖς, πρινάρια καὶ ὄλο πελεκουῦσα
καὶ πότε ἐληαῖς ἐφύτευα, πότε ἀχλαδιαῖς δὲ πάλιν
πότε μηλιαῖς, ἀμυγδαλιαῖς μὲ δόξαν μου μεγάλην.
πότε δὲ λαχανικά, πρασάκια καὶ σκυρδάκια,....
καὶ ἐχαίρουμουν στὰ χρώματα καθὼς σὺ στὰ φλωράκια.
Μέσα σ' ἓνα βρίσκουμουν ἐγὼ κῆπον χαρίτων,
σ' ἓνα παράδεισον τρυφῆς, αὐτὸ ἀλήθεια ἦτιν.
Καὶ πότε ἐκατέβαινα, κ' εὐγαινα πεταλίδαίς,
κογχύλια, καβούρια, κάποτε καὶ καρίδες.
καὶ εἰς αὐτὰ πλειὸ ἐχαίρουμουν παρὰ σταῖς ἀρχοντιαῖς μου
στ' ἀφεντικὰ συμπόσια καὶ ταῖς ἀρχοντισσαῖς μου.
.....ὁ τόπος νὰ μοσχοβολᾷ, τὰ δένδρα νὰ μυρίζουν
καὶ τὰ πουλάκια καὶ αὐτὰ νὰ σὲ κλωθογυρίζουν.
νὰ ψάλλῃς σὺ τὸ ψαλτικόν, νὰ κελαδοῦν ἐκεῖνα
καὶ μὲ διάφορα ἢ γῆ λουλούδια καὶ κρῖνα (1).....

Καὶ τὴν ὠραίαν ταύτην καὶ φυσικὴν ζωὴν, ἣν τόσῳ ἀπεχθάνονται οἱ ἀριστοκράται τῆς Λαύρας, δὲν ἀντήλλασεν ὁ Δαπόντες οὔτε μετὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Βλαχίας, ὅστις ἐθεωρεῖτο τότε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπίζηλος.

(1) Μεσ. Βιβλ. Σάθα, Γ', σ. λζ'—λη'.

Καὶ ἔλεγα ἂν ἤρχονταν κ' ἐμὲ νὰ μὲ γυρέψουν
Βλάχμπετην νὰ μὲ κάμουσι καὶ νὰ μὲ ἀφεντέψουν,
ἀφῆτε, ἤθελα εἰπῆ, τὰ σκόρδα νὰ φυτεύω,
καιρὸν δὲν ἔχω Βλάχμπετης νὰ γίνω, ν' ἀφεντεύω.
(αὐτ. σ. λζ').

Οὕτως εἰργάζετο, ἐτρέφετο καὶ ἔδρασε μέχρι θαυματουργίας ὁ εὐπατρίδης ἐκεῖνος μοναχὸς καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας γενόμενος παράδειγμα ἀξιολίμητον, καὶ ἡμεῖς ἤδη ἀπὸ χειρωνακτῶν καὶ ταπεινῶν τὴν καταγωγὴν ἔλκοντες ἐγενόμεθα εὐγενεῖς καὶ ἀριστοκράται, καὶ δεόμεθα δούλων καὶ ἐργατῶν διὰ πᾶσαν ἐργασίαν, τροφοδοτουμένων μέντοι γε καὶ ἀμειβομένων ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμείου. Καὶ ὅμως ὁ ἅγιος, ὁ ἐκ τῆς βασ. αὐλῆς ἐπιφοιτήσας ἐνταῦθα, ὃν καυχώμεθα, ὅτι ἔχομεν πατέρα, αὐστηρῶς ἐπιτάσσει. «οὐ κτήση δούλον, οὔτε εἰς οἰκείαν χρείαν, οὔτε εἰς ἣν ἐνεπιστεύθης μονήν, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνους τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται, ὡς ὁ γάμος» (1).

Ἀκούεις, Ἐπιφάνιε, Ἡλιόδωρε, Ἰγνάτιε καὶ λοιποὶ Λαύρας προϊστάμενοι, οἱ κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ τὴν θέσιν τοῦ μεγάλου πατρὸς κατέχοντες; Ἀκούετε ὑμεῖς οἱ λοιποί, ὅσοι ἀπασχολεῖτε ἐργάτας τῆς Μονῆς ἐν τοῖς δωματίοις, ἐν τοῖς κήποις καὶ εἰς πᾶσαν χρείαν; Ὁ μοναχὸς δέον διὰ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ νὰ ἐπαρκῆ ἑαυτῷ καὶ τοῖς προσιοῦσι ξένοις, ὡς βλέπομεν τοῦτο καὶ νῦν ἐφαρμοζόμενον παρὰ κελλιώταις καὶ ἀσκηταῖς. Ταύτην τὴν τάξιν παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀσίδιμοι ἐκεῖνοι ἰδρυταὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὡς ἀλλαχοῦ ἀπεδείξαμεν (2).

Ὁ ἀριστα περὶ τούτων ἐν τῇ Ἐκκλ. Ἱστορίᾳ πραγματευσάμενος Σωζομενὸς ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐξῆς τηλαυγὲς παράδειγμα: «Σεραπίων δὲ περὶ τὸν Ἀρσενοίτην (ἐν Αἰγύπτῳ) διέτριβεν ἀμφὶ μυρίους (μοναχούς) ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων, πάντας δὲ ἤγεν ἐξ οἰκείων ἰδρώτων τὰ ἐπιτήδεια κομίζεσθαι, καὶ ἄλλοις δεομένοις χορηγεῖν». (VI, 28,9). Βενέδικτος καὶ Κασσιανὸς μετενεγκόντες ἐκ τῆς Ἀνατολῆς τὰ τοῦ μοναχ. βίου εἰς τὴν Δύσιν, συνεστήσαντο μονάς, ὧν οἱ μοναχοὶ σὺν τῷ πνευματικῷ βίῳ, ὃν εἰσήγαγον εἰς τὰς ἀγρίας ἐκεῖνας ὄρδᾶς, προήγαγον καὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰς ἀγρίας καὶ χειρσωμένας, ἕνεκα τῶν διηνηκῶν πολέμων,

(1) Τυπικὸν ἦτοι Κανονικὸν τοῦ ὑποίου καὶ Θεοφύρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, ἐκδ. F. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athos—klöster. Λειψία 1894, σ. 113, 12.

(2) Βλ. Γρηγ. Παλαμᾶν, τόμ. ΙΕ' 1931, σ. 65-71.

χώρας τῆς Εὐρώπης. Οὕτως ἐγένοντο οἱ πραγματικοὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἀναρμορφωταὶ παιδαγωγοῦντες αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ τελευταῖος γράφει περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μοναχῶν: «ἐκαστος δὲ τούτων τοσοῦτον καθ' ἡμέραν πορισμὸν συνάγει τῷ μοναστηρίῳ ἐξ ἔργου τε καὶ ἰδρωτός ἰδίου, ὡς μὴ μόνον ταῖς ἑαυτοῦ χρείαις ἐξαρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τῇ διακονίᾳ τῶν ξένων καὶ πτωχῶν ὑπουργεῖν... οὐ κτήμα οἰασθήποτε ὕλης ἑαυτῷ περιποιεῖται πάροικον ἑαυτὸν καὶ ξένον ὅλου τοῦ κόσμου ἔχων» (1).

Θησαυρίζετε ἐν τούτοις, ἅγιοι προῖστάμενοι, ἀναλώμασι τῆς Μονῆς, ἀλλὰ ξένος μικρὸς ἢ μέγας δὲν συνεχάθισέ ποτε εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἔλεος οὐκ ἐδέξατο!

Καὶ ἐπειδὴ πέραν ὀρίου ἐκούρασα τὸν ἀναγνώστην ἐπαναλαμβάνων τὰ κρόμυα καὶ σκόρδα τῶν Λαυριωτῶν, ἅπερ καὶ τοῦ πτωχοῦ Ἑλληνοσ ἀποτελοῦσι τὸ σύνθηρες προσφάγιον, φέρ' ἴδωμεν ποῦ ὀφείλεται ἡ τόσῳ μεγάλη αὐτῶν διάδοσις. Εἰς τὸν ἐπίγειον παράδεισον τοῦτον τοῦ Θεοῦ, μεταξὺ τοιαύτης ὑλομανύσης βλαστήσεως καὶ ποικιλίας ἀνθέων καὶ ὀσμῶν εὐωδίας ἀπαντῶμεν καὶ τὰ κάχοσμα σκόρδα καὶ κρόμυα εἰς 250 εἶδη μάλιστα, ὧν περὶ τὰ 50 φύονται ἐν Ἑλλάδι. Μεγάλην ἔκτασιν ἐν ἐκάστῳ μοναστηριακῷ κήπῳ καταλαμβάνουσι αἱ πρασιαὶ τῶν κρομύων, ἅπερ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον παντὸς καλογερικῷ ἐδέσματος ἄρτυμα. τὰ σκόρδα, καίτοι ἡ λαϊκὴ παράδοσις θεωρεῖ λαχανικὸν ἀσκητικόν, καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Καυσοκαλυβίτης ὡς ἀρραβῶνα τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς ἀπέστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Καντακουζηνόν, ἐν τούτοις δὲν καλλιεργοῦνται ὅπως τὰ κρόμυα, μάλιστα ἐν ταῖς Μοναῖς. εἶναι φυσικὸν ἄλλως ὡς ἐκ τῆς δυσουμίας εἰς τὸν συναγελασμὸν τῶν ἀνθρώπων νὰ σπανίζῃ ἡ χρῆσις αὐτῶν. Τὸ κρόμυον ἀπὸ τῶν ὀμηρ. χρόνων ἦν γνωστὸν (Ἰλ. Α 630). καὶ κατὰ τὸν Ὀρειβάσιον «δριμεῖαν ἔχει ἱκανῶς δύναμιν καὶ ἀνάλογον θερμαίνει τὰ σώματα καὶ λεπτῶνει τοὺς ἐν αὐτοῖς χυμούς καὶ τέμνει τοὺς γλίσχρους» (2). ὁ δὲ Κασσιανὸς Βάσσω λέγει: «ὕγιεινῶς τε διάζει ὁ ἐκάστης ἡμέρας τῶν κρομύων ἐπιλεγόμενος τὰ ἀπαλώτερα καὶ μετὰ μέλιτος νῆστις ἐσθίων» (3). Τὰ κρόμυα ἐν τῇ δημῶδει ἰατρικῇ εἶναι ἐν πολλῇ χρῆσει ὡς ἐκχύλισμα ἀντισκορβουτικόν, διουρητικόν, καὶ σκωληκοκτόνον, εἰς καταπλάσματα κατὰ τῶν δοθηρίων, τῶν διογκώσεων τῶν ἀδένων, τῶν συνθλάσεων

(1) Παρὰ τῷ Εὐεργετινῷ τόμ. Α', σ. 100, ἐκδ. Ἀθηνῶν.

(2) 2,27. Τόμ. 1, σ. 89, 10 ἐκδ. Daremberg, Paris 1851.

(3) Γεωπονικά 12, 31. Συνώνυμα τοῦ κρομύου εὐρίσκω παρ' Ἀθην. (Στ' 268e) ἀσκαλώνιον καὶ γήτειον (ἕθεν ἔπειτα κρομυογήτειον).

καὶ ἐν γένει τῶν κτυπημάτων (ὠμά κοπανισμένα μετὰ ἄλατος). τὸ δὲ ἔλαιον αὐτῶν ἐνδείκνυται κατὰ τῶν ὠταλγιῶν, καὶ ὡς σιρόπιον κατὰ τῶν διηθικῶν παθήσεων. Τὸ δὲ ἀπρόβρασμα αὐτῶν εἶναι κορεσκότονον. Ὁ ζωμὸς εἶναι κρυπτογραφικῆ (ἀδιαφανῆς) μελάνη, ἥτις μαυρίζει μόνις πλησιάσωμεν εἰς τὸ πῦρ τὸν χάρτην (ὅπως καὶ ὁ ζωμὸς τοῦ λεμονίου). Τὰ Γεωπονικὰ 12,30 περὶ σκόρδων διαλαμβάνουσιν, ὅτι τὰ κάλλιστ' γίνονται ἐν τοῖς λευκογείοις, καὶ γλυκύτερα, ἐὰν τεθλασμένα φυτεύωνται ἀναμειγνυόμενα μετὰ ἐλαιοπυρήνων, ἄνοσμα δὲ ἐὰν σπείρωνται καὶ ἐξάγωνται ἐκ τῆς γῆς ὑπὸ γῆν οὔσης τῆς σελήνης, ἢ ἐὰν συντρώγῃ τις ὠμὸν κύαμον.

Τὰ σκόρδα πρὸς τούτοις χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἀρτυματικά ὠμά τε καὶ ἐν ὄξει (σκορδάλμη, σκορδαλιά, ἀλιάδα). Ἄλλ' αἰθεραπευτικαὶ αὐτῶν ιδιότητες εἶναι σπουδαῖαι. ὁ Διοσκορίδης ἐγχεῖτο αὐτοῖς κατὰ τῶν ἐλμίνθων, τῆς συνάγχης τῶν λυσσοδήκτων καὶ ἐχιοδήκτων. συνήθως ὡς ταινιοκτόνα ἀναμειγνύονται σκελίδες εἰς γάλα, γίνονται καὶ κλύσματα κατὰ τῶν ὄξυούρων, καὶ ἐν γένει τὸ σκόρδον διαιτητικῶς λαμβανόμενον περιστέλλει τὰ τοξικά ἀποτελέσματα τῶν δηλητηριάσεων. Κατὰ τὰ Γεωπονικὰ (ἐνθ. ἄνωτ.) τὰ σκόρδα παύουσιν ὀδονταλγίας διακρατούμενα ἐν τῷ στόματι. μετὰ ἐλαίου δὲ καὶ ἄλατος ἐξανθήματα θεραπεύουσι καὶ ὑδρωπικούς, ἔτι δὲ φακούς (φακίδες) καὶ λειχῆνας ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ σώματος. ἐφθά τε καὶ ὠμά ἐσθιόμενα βῆχας χρονίας ὠφελοῦσι καὶ «φωνῆς λαμπρότητα παρέχουσι». προτρώγων δὲ τις σκόρδον ἀβλαβῆς καθίσταται ἀπὸ τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν ἄλλων δηλητηρίων, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὸν πληγέντα τριβόμενον καὶ ἐπιτιθέμενον θεραπεύει. ὠφελεῖ δὲ μετὰ οἴνου πινόμενον εἰς τὴν πέψιν μάλιστα. πρὸς τούτοις «τομὲν κρόμμον τὸ ἔλκος ὑγιὲς ποιήσει, τὸ δὲ σκόρδον κἂν ὑγιαίνοντι σώματι ἐπιτεθῆ, ἐλκώσει» (ἀνοίγει πληγὴν). Ἀμφότερα δὲ κρόμμινα καὶ σκόρδα διάσημοι ἰατροὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις μετεχειρίσθησαν ὡς ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς χολέρας (1892—3) καὶ κατὰ τῆς φθίσεως δι' ὑποδορείων ἐνέσεων ἐξ ἐλαιολάδου περιέχοντος τὸ θειοῦχον ἀλλύλιον, τὸ ἐνεργὸν τεῦτο συστατικὸν τῶν κρομμύων καὶ σκόρδων. Κατὰ τὴν μεγάλην γρίπην τοῦ 1918 ἐν ταῖς φυλακαῖς Αἰγίνης διὰ τῆς σκορδοφαγίας οὐδεὶς ἐκ τῶν 500 ἐγκαθειρκτων ἔπαθεν. Ὁ Γαληνὸς τὸ σκόρδον ὠνόμασε «θηριακὴν τῶν ἀγροτῶν», οἱ δὲ Γάλλοι «θηριακὴν τῶν πτωχῶν» καὶ ὁ λαὸς θεωρεῖ ἀντιβασκανικόν, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία «σκόρδο στὰ μάτια.»

Αἱ συκαὶ, ἡ καταγωγή αὐτῶν καὶ ἡ διάδοσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.—Πλήθος εἰδῶν σῦκα.—Ἡ ἐξόντωσις τῶν συκῶν ἐν Λαύρα.

«Τῆς ξηρανθείσης συκῆς
διὰ τὴν ἀκαρπίαν τὸ ἐπιτίμιον
φοβηθέντες, ἀδελφοί,
καρπούς ἀξιούς τῆς μετανοίας προσάξωμεν Χριστῶ
τῷ παρέχοντι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος» (1)

Τὰ γλυκερὰ σῦκα, ἡ ἐρασιμωτέρα ἀσκητικὴ τροφή, αἱ ἡδυό-
νειροι ἰσχάδες, ἀπαραίτητος ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν
οἰκονομία, εἰσὶ καὶ νῦν παρὰ τοῖς ἀσκηταῖς τοῦ Ἁθῶ τὸ προσφι-
λέστερον ἔδεσμα κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν μάλιστα.
Καθ' ἐκάστην ἀποτελοῦσι τὸ ἐωθινὸν πρόγευμα μετὰ τοῦ
καφέ ἢ τεύου. Πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν, ὅτε ἀγνότερα τὰ ἦθη
τῶν ἀσκητῶν διετηροῦντο, καὶ δὲν ἔβλεπέ τις εἰς τὴν ἔρημον
τὰ νῦν εἰς τοὺς ἐπισκέπτιας παρουσιαζόμενα παντοειδῆ γλυκὰ καὶ
ἡδύποτα ἐπὶ πολυτελῶν δίσκων, ξυλίνῃ παροψίς μετὰ τορνευτοῦ
ἐκ κομαρέας κυπέλλου καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὰ μόνα ἀναψυκτικὰ
ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην τοῦ ἀσκητοῦ, προστεθέντος δὲ καὶ τοῦ
διπυρίτου ἢ ἀ π α ξ α μ ᾱ (παξιμάδι) τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν
ἔχομεν τὴν βασιλικὴν τράπεζαν. Ταύτης ἔτυχέ ποτε καιροῦ
παρ' αὐτοῖς ὁ μέγας Θεοδόσιος, καὶ ὠμολόγει διὰ βίου ὅτι
οὐδέποτε ἐγεύσατο γλυκυτέρας τροφῆς, καὶ ἐμακάριζε τὸν
ἀσκητικὸν βίον. Διὰ τὴν ἀφθονίαν τοῦ καρποῦ αὐτῆς ἡ συκῆ
(δίφορος καὶ τρίφορος) ἐστὶ ποθητὴ καὶ ἀγαπητὴ τοῖς πᾶσι·
διὸ καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ φέρεται πολλάκις ὡς σύμβολον
εἰρήνης καὶ ἀφθονίας, καὶ αἱ παλάμαι τῶν σύκων ἦσαν προσφιλεῖς
καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς προφήτας. «σῦκα, σῦκα τὰ χρηστά, χρηστά
λίαν». (Ἰερ. 24, 3). Ὁ ἀγαθώτατος Ἰησοῦς ἠγανάκτησεν,
ὅπερ σπανίως συνέβαινεν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, διότι πλησιάσας εἰς συκὴν
μεταξὺ τῶν φύλλων οὐδὲ ἐν σῦκον ἡδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ, καὶ
κατηράσατο αὐτὴν καὶ παραχρῆμα ἐξηράνθη· συμβολίζει δὲ τοῦτο
τοὺς ὁμολογοῦντας μὲν, ὡς οἱ Μαχαραγιάδες τῆς Λαύρας, ἀλλ'
οὐδόλως καρποφοροῦντας τὰς ἀρετὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Περὶ τῶν
τοιούτων, οἶμαι, ἔγραφε καὶ ὁ Θεόκριτος:

Σύκινοι ἄνδρες ἀπώλετο γούτος ὁ μισθός.
(Εἰδ. 10,45).

(1) Δοξαστικὸν τῆς Μεγάλῃς Δευτέρας τῶν ἀποστίχων.

Καὶ ἄλλας οὗτοι συμφυεῖς πρὸς τὴν συκῆν ἔχουσι ἰδιότητας, περὶ ὧν Μιχαὴλ ὁ Γλυκᾶς, ὁ θαυμασίως περὶ γεωπονίας καὶ ὀπωρῶν διαλεγόμενος ἐν τῇ Χρονικῇ βίβλῳ, τοιαῦτα φθέγγεται: »Τὸ πήγανον ὑπὸ τῆς συκῆς φυτευόμενον δριμύτερον ἐχυτοῦ γίνεται· μετατίθεται γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ἐν αὐτῇ βαρύοσμον καὶ ἐντεῦθεν βελτίω τὰ σῦκα γίνεται. Ἄλλὰ καὶ κρέα τινὰ παρὰ τῆς συκῆς κρεμαννόμενα εὐθρυπτα γίνεται· καὶ γὰρ ἡ συκῆ ἀπάντων ἐστὶν ὑπνωδέστατον. . . . ὅθεν καὶ τῶν τυχρῶν ὁ χαλεπώτατος συκῆ προσδεθὴς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ὄλως ἀφίησι τὸν θυμὸν, ὡς περ μαραινόμενος» (1). Πράγματι τοῖς συκολόγοις προῖσταμένοις ἐνταῦθα παρατηρεῖται ἐπίσης τὸ ὑπνηρὸν (οὐ μόνον γὰρ ἐν τοῖς στασιδίοις ἀνέτως ρέγγουσι, ἀλλὰ καὶ ὄρθιοι πολλάκις κοιμῶνται), ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεκαστου νωθρότητος, ὅπερ μετέδωκαν δυστυχῶς καὶ εἰς τοὺς ὑποτακτικούς αὐτῶν. Καίτοι τὸ δένδρον τοσαύτας ἔχει κακίας, ὁ καρπὸς ὅμως αὐτῆς ἔχει τόσας ἀρετάς, αἷς καὶ αὐτοὶ οἱ πρωτόπλαστοι ἐδεδεάσθησαν καὶ δεινὰ ἔπαθον, ὁ φοβούμενος οἱ προνοητικοὶ συκοσυλλέκται τῆς Λαύρας, ἀποφεύγουσι τὴν ἐδωδὴν, τὸν κόρον καὶ τὴν πλησμονήν, καὶ προτιμῶσι μᾶλλον διὰ τῶν νωπῶν σύκων νὰ πληρῶσι τοὺς ρακοποιητικούς πίθους. Τὰ σῦκα εἶναι ἐξ ὄλων τῶν ὀπωρῶν τὰ μᾶλλον τρέφοντα τὸ σῶμα. «τροφὴν δὲ ἀπασῶν τῶν ὀπωρῶν ὀλίγην, λέγει ὁ Ὀρειβάσιος, τῷ σώματι διδουσῶν, ἤττον ἀπασῶν τὰ σῦκα τοῦτο πέπονθεν. . . . Σῦκα καὶ σταφυλαὶ τῆς ὀπώρας ὡς περ κεφάλαιόν ἐστι· καὶ γὰρ τρέφει μᾶλλον ἀπάντων τῶν ὠραίων ταῦτα» (2). Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον θερμαντικῶν· ὅθεν καὶ αἱ ἰσχυαδες ἐνδείκνυνται ἐν χειμῶνι, ἀποκαθαίρουσι δὲ τὰς κακοχυμίας τῶν φαγητῶν ὡς ἐπιδόρπιον, «σῦκον μετ' ἰχθύν, ὄσπριον μετὰ κρέας» ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι (ἸΑθην. Γ 80e). Ὅπως πολλοὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν καὶ ὁ Γαληνὸς ἦν λίαν φιλόσυκος. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου παραδίδωσιν ὁ Συμεὼν Σήθ, ὁ τὸ ἐξαίρετον «Σύνταγμα περὶ τροφῶν δυνάμεων» κληροδοτήσας ἡμῖν: «ὁ δὲ Γαληνὸς. . . νοσήσας πολλάκις διὰ τὴν τῶν ὀπωρῶν χρῆσιν, ἀπὸ γε τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ μέχρι τοῦ γήρωος πασῶν μὲν ἀπείχετο, σῦκα δὲ μόνον καὶ σταφυλὰς προσεφέρετο, οὐδὲ τούτων ἀμέτρως. λέγει δὲ καὶ ὡς ὅσοι τῶν φίλων αὐτοῦ τῇ τοιαύτῃ πραινέσει πεισθέντες τῆς χρήσεως τῶν ὀπωρῶν ἀπέσχοντο ἀνοσοὶ διέμειναν (τοῦτο νῦν οἱ βιταμινολόγοι δὲν δέχονται)· ὠφε-

(1) Migne Patr. gr. τόμ. 158, 49A.

(2) Ouvres d'Oribase.. par Bussemaker et Daremberg, Paris, 1851 τόμ. Α', σ. 48 καὶ 51.

Βίκτωρ Hehn, ὁ τὸ περίφημον σύγγραμμα *Kulturpflanzen und Haus-Thiere* κλπ. (Περὶ τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν καὶ τῶν κατοικιδίων ζώων) συγγράψας καὶ οὐ μετὰφρασιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἀπὸ τοῦ 1919 ἔχομεν ἐτοιμὴν, γράφει τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα. Οἶνος καὶ σῦκα ἐν Ἑλλάδι γενικῶς ἐθεωροῦντο ὡς ἀπαραίτητα τοῦ βίου, κοινὰ τοῖς τε πτωχοῖς καὶ τοῖς πλουσίοις, καὶ ὅπως ὁ Ἄραψ ἀρκεῖται εἰς δράκα φοινίκων, οὕτω καὶ ὁ ὀκνηρὸς τῆς Ἀττικῆς κάτοικος ἱκανοποιεῖται εἰς ὀλίγας ἰσχάδας... ὅ τι περὶ τοῦ Πλάτωνος ἀναφέρεται, ὅτι ἦτο φιλόσυκος ἰσχύει κατ' οὐσίαν περὶ ἐκάστου Ἀθηναίου. Πόσον ὑπερήφανοι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὸ προῖόν τοῦτο τῆς ἐαυτῶν χώρας μαρτυρεῖ τὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Περσῶν βασιλέως Ξέρξου, ὅστις ἐνεθυμεῖτο ὅτι ἡ χώρα, ἥτις παρῆγε τοῦτο εἰσέτι δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτόν. τοὺς δὲ καρπούς ἐκείνους ἦτο ἠναγκασμένος ν' ἀγοράζῃ ὡς ἄλλοδαπός! (1) Εἶδη συκῶν ἢ σύκων παρ' Ἀθηναίῳ ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: Λακωνικαί, φιβάλεια, χελιδόνεια. Ὁ Ἄνδροτιῶν ἐν τῷ Γεωργικῷ ἀναγράφει ταῦτα τῶν συκῶν τὰ γένη; «ἐν μὲν οὖν τῷ πεδίῳ φυτεῦειν χρὴ χελιδόνεων, ἐρινεῶν, λευκερινεῶν, φιβάλων. ὀπωροβασιλίδας δὲ πανταχοῦ ἔχει γὰρ τι χρήσιμον ἕκαστον τὸ γένος. ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖστον αἱ κόλouroι καὶ φορμύνιοι καὶ δίφοροι καὶ Μεγαρικαὶ καὶ Λακωνικαὶ συμφέρουσιν, ἐὰν ἔχωσιν ὕδωρ.» (Γ 75d). Ρόδια, ἐρινεὰ «τὰ δὲ ἐρινεὰ τοῖς Λακωνικοῖς, ὥστε συκάμινα σύκοις δοκεῖν ἐρίζειν» (Γ 75e), καλλιστρούθια (ἐν Ρώμῃ), Χῖα, Λιβιανὰ, Χαλκιδικὰ, Ἀφρικανὰ (Γ 75). Καναῖα «τὰ ἀπὸ τῶν Κανῶν τῆς Αἰολικῆς πόλεως», ὀξάλεια, αἰμώνια τὰ Πάρια, λευκὰ σῦκα, ἐρινά. «τὸ δὲ δένδρον ἢ ἀγρία συκῆ, ἐξ ἧς τὰ ἐρινά, κατὰ τὸ ἄρρεν λέγεται... Ἀμερίας δ' ἐρινάδας καλεῖσθαι τοὺς ὀλόνθους (ἢ ὀλύνθους)». ἀμάδεα καὶ νικύλεα (ἐν Κρήτῃ), βασίλεια «ἀφ' ὧν καλεῖσθαι καὶ τὰς βασιλίδας ἰσχάδας» ἐν Ἀττικῇ, κόλυθρα δὲ τὰ ἄωρα σῦκα, γλυκυσίδη (Γ 76), χειμερινά, κοδώνεια (ἐν Ἀχαΐα), κοράκεια, Ἀράτειος ἢ χαρίτιος, Κυπρία, πρόδρομοι (τὰ προφαντά), λευκομφάλιος, πρωτερική, Ἰνδική, συκοβασίλεια, κίρροκοιλάδια [καὶ ὑλάδια], σαρκελάφεια, καπύρια, πικρίδια, δρακόντια, λευκόφαια, μελανόφαια, κρήνεια, μυλαικά, ἀσκαλώνια (Γ 77). τοσαύτη ποικιλία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σύκων!

Τοιοῦτον θείας ὄντως καταγωγῆς δένδρον τοσαύτης ἀδιαφορίας

(1) Ἀθῆν. ΙΔ. 652c. πρβ. καὶ Πλούταρχον βασιλέων ἀποφθ. Ξέρξ. 3, καὶ τὸ ὀγκῶδες τοῦτο βιβλίον τοῦ Hehn, οὐ μέχρις ἐσχάτως ἐγένοντο 12 ἐκδόσεις ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰς ἄλλας μετεφράσθη γλώσσας· ἐν Ἑλλάδι δὲ τυγχάνει ἄγνωστον, (τὰ ἀνωτ. ἐκ τῆς γ' ἐκδ. σ. 85).

καὶ ἀστοργίᾳ τυγχάνει παρὰ τῶν δικεικύντων τὴν Λαύραν, ὥστε ἐὰν πάντες οἱ Ἕλληνες ἐμιμοῦντο αὐτοὺς ταχέως τοῦτο θὰ εἶχεν ἐκλείψει ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἡ φύσις ἐνταῦθα εἶναι λίαν ἐπιδεκτικὴ διὰ τὴν τῆς συκῆς ἀνάπτυξιν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῆς ἀνὰ τὰ δάση, καὶ δὴ εἰς τοὺς λάκκους, ἀγρίας, ἥτις καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν τειχῶν τοῦ κάστρου φύεται καὶ καρπιφορεῖ μικροὺς μὲν ἀλλ' ἠδεῖς καρπούς. Τὴν ἀκμὴν παρατηρεῖ τις εἰς τὰς σκῆτας, ἐνθα ἰδιαζόντως περιποιεῦνται τὸ δένδρον. Εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ ἀσκητικῆς φύσεως· διότι ἐνῶ ἀποδίδωσι τσσαύτην ἀφθονίαν καρπῶν, ἀρκεῖται καὶ εἰς τὴν ἐλαχίστην περιποίησιν. Ἄλλ' οἱ Λαυριῶται ταγοὶ καὶ ταύτην τὴν καλλιεργίαν ἀρνοῦνται, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὰς ἐπενόησαν πρωτάκουστον τρόπον καταστροφῆς τοῦ δένδρου ὅσον καὶ σκληρόν. Ἡ Λαύρα ἐξ ὕλων τῶν Μονῶν ἔχει τὴν μεγαλητέραν πέριξ αὐτῆς καλλιεργουμένην γῆν (ἐκαλλιεργεῖτο δηλ. ποτε καιρόν). Οἱ πατέρες ἐκεῖνοι, οἱ φιλόπονοι καὶ φιλόκαλοι, οἵτινες δὲν ἠρέσκοντο εἰς ποικιλίαν φαγητῶν καὶ τὰς ἀβροδιαίτους τραπέζας, εἶχον κατορθώσει, ὥστε ἀμπέλια, ἐλαιῶνες, λειβάδια καὶ περιβόλια νὰ στολίζωνται ὑπὸ τῶν πλατυφύλλων συκῶν. Ἀφ' οὗτου ὅμως ἀπέδωκεν ἡ ἐπάρατος ρακοποιῖα ἐνταῦθα εἰς ἀπίστευτον βαθμόν, ἥτις δυστυχῶς θερίζει νέους καὶ γέροντας, τὰ ὠραῖα σῦκα δὲν στοιβάζονται πλέον ἡλιασμένα καὶ ἀρωματισμένα μετὰ δαφνοφύλλων καὶ ὀριγάνου εἰς κιβώτια, ὡς χειμερινὴ ὀπώρα καὶ ὡς **χρσάφι** καὶ **καρύκευμα** τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας μεταφέρονται εἰς τοὺς ἀμβυκας! Καὶ πρωτοστατοῦσιν εἰς τὸ ἐντιμον αὐτὸ ἔργον προϊστάμενοι καὶ αὐθις τῆς Μονῆς καὶ δὴ ὁ ἅγιος τυπικάρης Ἀνδρέας, ὅστις χάριν τῆς βιομηχανίας ταύτης τὸ μὲν θέρος αὐλίζεται εἰς τὰ λειβάδια τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰ δάση τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς ζίγρας συλλέγων τὰ εὐγεστα κούμαρα, ὧν ἀπορρίπτει τὴν ὕλην καὶ λαμβάνει μόνον τὸ πνεῦμα, ὡς ἐμπνευσμένος ἀνὴρ. Τοῦτο ὅμως ἀντὶ νὰ ζωογονῇ καὶ νὰ ἀναγεννᾷ αὐτὸν πνευματικῶς (κατὰ τὸ γραφικόν «πληροῦσθε πνεύματι» ὅπερ λίαν ἀνιέρως προβάλλουσιν οἱ ρακοπόται), ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν καὶ παρέλυσε τὰς χεῖρας, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ στηρίξη τὸν κάλαμον κατὰ τὴν τῶν πρακτικῶν ὑπογραφὴν. Τούτου ἕνεκα καὶ ἤτο ἀείποτε ἀντίθετος διὰ τὴν διατήρησιν πρακτικῶν· διότι δὲν δύναται μὲν νὰ ὑπογράφη, ἀλλὰ κατορθώνει ὑπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις τοῦ θαυματουργοῦ ποτοῦ νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους ν' ἀναιρέσωσι τὰς ἐχυτῶν ὑπογραφάς, ὡσάκις λαμβάνωνται ἀποφάσεις κατὰ τῶν ρακοποιῶν. Καὶ ὁ μὲν τρομῶδης Ἀνδρέας ἐργάζεται καὶ κοπιᾷ μόνος, ὁ δὲ παροιμιώδης τῆς κοιτίας

δοῦλος ἀπασχολεῖ πρὸς τοῦτο ἐργάτας τῆς Μονῆς, ὡσάντις ἐπιτροπεύῃ, οἵτινες ἐξ ὄλων τῶν πέριξ μεταφέρουσιν εἰς τὸν ληνὸν αὐτοῦ τοὺς κοφίλους τῶν σύκων.

Τὰ σύκα ὠριμάζουσι ἐν Λαύρα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου, ὅτε βλέπει τις τοὺς ραβδούχους ρακοποιούς κράντορας τῆς Λαύρας πολιορκοῦντας τὰς δυστυχεῖς συκᾶς. καὶ ὅπως ὁ ἱεροφάντης τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἀπέφαινε πρὸ τῶν τελουμένων τὸν κομῶντα καὶ ὠριμον στάχυν, οὕτω καὶ ὁ πρῶτος ἀνακαλύπτων καὶ φαίνων σῆκον γλυκάζοντα Λαυριώτης, συκολόγος, ὅθεν καὶ τοῦνομα συκοφάντης. Βεβαίως ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀρχαία καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς καταγγέλλοντας τὴν ἐξ Ἀττικῆς ἐξαγωγὴν σύκων, τοῦ νόμου αὐστηρῶς ἀπαγορεύοντος τοῦτο, ἀλλ' οἱ συλλέκται τῆς Λαύρας ἐφιλοδόξησαν νὰ λάβωσιν αὐτὴν τὴν χάριν, ἐνῶ ἐκεῖνοι εἶχον μόνην τὴν κυριολεξίαν. «ὁ συκοφάντης οὐ δικαίως τοῦνομα—ἐν τοῖσι μοχθηροῖσιν ἐστὶ κείμενον—ἔδει γὰρ ὅστις χρηστὸς ἦν ἡδὺς τ' ἀνῆρ—τὰ σύκα προστεθέντα δηλοῦν τὸν τρόπον—νυνὶ δὲ πρὸς μοχθηρὸν ἡδὺ προστεθὲν—ἀπορεῖν πεποίηκε διὰ τί τοῦθ' οὕτως ἔχει». (Ἄλεξις παρ' Ἀθην. Γ. 74ef). Εἰς ἄλλο ἴσως κεφάλαιον θὰ ἐμιλήσωμεν ἐν ἐκτάσει περὶ τούτου. Νῦν δέον νὰ δώσωμεν τέρμα εἰς τὴν συκολογίαν. Μόλις ὁ ἀπηγορευμένος καρπὸς ἀρχίζει νὰ **φουσκῶνῃ** ὡς λέγουσιν, ἄρχεται καὶ ἡ προϊσταμενικὴ ράβδος ἢ **φασουλόβεργα** νὰ δέρῃ ἀλύπητα τὸ δυστυχισμένον δένδρον, ὅπερ δὲν χρεωστεῖ οὐδὲν εἰς κανένα· διότι οὐδεμίαν περιποίησιν δέχεται ἐν Λαύρα, οὔτε κλάδευμα, οὔτε σκάψιμον, οὔτε πότισμα, οὔτε λίπασμα· καὶ δὲν ἀρκεῖ, ὅπου καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἰμάσσει ἐκ τῶν συμφορμένων βάτων καὶ πάσης ἀγρίας ὕλης καὶ τοῦ ἀπορροφητικοῦ κισσοῦ δίκην βδέλλας ἐπιφυσμένου αὐτῷ, ἀλλ' ἤδη εἰς ἐπίμετρον δέχεται καὶ τὴν ἀγρίαν ταύτην θωπείαν, τοὺς ραβδισμοὺς—ἐξ ἔθους πονηροῦ καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐλαιῶν—κλαίει καὶ χύνει τοὺς ὄμβρους τῶν γαλακτωδῶν δακρύων, ἀλλ' ὁ αὐστηρὸς πατρικίος φράττει τὰ ὦτα καὶ κινεῖ μόνον τὰς χεῖρας νὰ πληρώσῃ τὸν κόφινον. Κατὰ τὸ λόγιον «εἶωθε τὸ ἀρχόμενον τοῖς ἀρχουσιν ἐξομοιοῦσθαι»· διὸ παρατηρεῖ τις ὅτι τὸ ὀλέθριον τοῦτο παράδειγμα μιμοῦνται ὁσημέραι καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν, καὶ οἱ γλυκεῖς καρποὶ πρὶν ἢ προβάλωσιν ἐξαφανίζονται ἐκ μέσου. καὶ κινδυνεύομεν χάρις εἰς τὴν νέαν ταύτην πλουτολογικὴν ἐφεύρεσιν τῶν Λαυριωτῶν προϊσταμένων, οὐ μόνον σύκα οὔτε νωπὰ οὔτε ξηρὰ νὰ μὴ βλέπωμεν εἰς τὴν Λαύραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ δένδρα «τὰ πῆρεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ». Ὁ Κύριος ἡμῶν κατηράσατο, ὡς εἶπομεν, τὴν συκὴν, διότι εὔρε μόνον φύλλα οὐχὶ δὲ καὶ σύκα, καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα. Οἱ πα-

τέρες τῆς Λαύρας, οἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ γεύωνται τῶν ὠρίμων τοῦ δένδρου τούτου καρπῶν, δὲν ἔχουσι μὲν τὴν δύναμιν διὰ λόγου νὰ ξηράνωσιν αὐτό, ὅταν πλησιάζοντες οὐδὲν εὐρίσκωσιν, ἀλλ' ἔχουσι ἄλλας μαγγανείας. Οὕτω ὁσημέραι μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν φθίνουσι καὶ αἱ συκαὶ ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Λαύρας. Πρῶτον ὁ πέλεκυς τοῦ ποτε λειβαδαρίου μακαρ. Δαμιανοῦ ἐθέρισεν οὐκ ὀλίγας, ἔνεκα τοιούτων περίπου λόγων, εἶτα οἱ δυσαρεστούμενοι ἐπισκέπται. ταῦτα πάντα καὶ τελευταῖον ἢ τελεία ἐγκατάλειψις, θὰ φέρωσι τὴν τελείαν αὐτῶν ἐξόντωσιν, καὶ θὰ ἀναγκάζωνται οἱ Λαυριῶται διὰ νωπὰ σῦκα νὰ ὑποχρεώνωνται εἰς τοὺς καλοὺς Καρακαλινοὺς γείτονας. Κατὰ τὴν περιουσίαν ἐν τῇ Μονῇ μεταπολίτευσιν (ἥτις ὑπῆρξε βραχεῖα, ὅπως ὑπεῖρξαν καὶ αἱ ἡμέραι τῶν ὀργιασάντων Λαυριωτῶν προϊσταμένων, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν σωτηρίαν τῆς Μονῆς (1), μεταξὺ τῶν ἄλλων καλῶν, ἅπερ ἀπεφασίσθησαν, συμφώνως τῷ Ἐ' Τυπικῷ τοῦ "Ὁρους κατηργήθησαν καὶ οἱ ἰδιωτικοὶ ἄμβυκες «ὡς κακῶν μόνον αἵτιοι, οὐδεμιᾶς δὲ ὠφελείας πρόξενον», τὰς δὲ ἀθῶας σταφυλὰς τῶν ἰδιωτικῶν κήπων ἀπεφασίσθη, ἵνα ἀγοράζῃ αὐτὴ ἡ Μονὴ παρὰ τῶν πατέρων. Ὡς γνωστὸν ἐν Λαύρᾳ ἀντὶ οἱ ἀμπελικοὶ νὰ ἐπιμελῶνται τῶν ἀμπέλων, καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐντὸς αὐτῶν ἐργασία νὰ συνάζωσι τὴν λέραν τοῦ ὀρμανιοῦ μετὰ τῶν ἐργατῶν, ἀσχολοῦνται διαρκῶς εἰς τὸ νὰ ληνοπατῶσι σῦκα, κούμαρα (κάποτε καὶ σταφύλια ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος τῆς Μονῆς) καὶ ταῦτα πρὸς κερδοσκοπίαν. Κατὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ 1932 σὺν τοῖς ἄλλοις προέτεινα καὶ τὴν κατάργησιν τῶν ἰδιωτικῶν τούτων ἀμβύκων. Εἶχε μείνει μόνον ὁ τοῦ ἀνυποτάκτου Γοργονίου εἰς τὸν ἰδιόκτητον αὐτοῦ ἀμπελῶνα. Τὸν ἄμβυκα τοῦτον οἱ ρακοποιοὶ προϊστάμενοι πρὸς κοινὸν σκάνδαλον ἔστησαν ἔμπροσθεν τῆς Μονῆς ἐπιτρέψαντες τῷ Γοργονίῳ νὰ κτίσῃ καὶ ῥακοσπητοῦν! Ἐξῆγγέρθη καὶ ἔπεισα τὴν Σύναξιν νὰ ὑπογράψῃ πρακτικὸν καταργήσεως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐφύλαξαν νὰ ἀπουσιάσω διὰ νὰ ἀκυρώσωσι τὸ πρακτικόν. Εὐτυχῶς ἐπενέβη ἡ Κυβέρνησις καὶ ἐσφράγισε τοὺς ἄμβυκας, ἵνα σωθῇ ὁ Τόπος. Οὕτω ὑπάρχει ἐλπίς, ἐὰν διατηρηθῇ ἡ ἀπόφασις, νὰ σωθῶσιν αἱ ταλαίπωροι ὀλίγαι συκαὶ ἀπὸ τῆς μανίας τῶν ραβδιστῶν προϊ-

(1) "Ὁ τοῦ θαύματος ! ὁ πανάγαθος ἐλυπήθη τὴν Μονήν, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεως ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ πάντων τῶν καταδυναστευομένων ἀδελφῶν. τῶν Ἀλεξανδριδῶν ἀπῆλθον νὰ δώσωσι λόγον εἰς τὸν φοβερὸν κριτήριον ὁ μὲν Ἡλιόδωρος διὰ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας, ὁ κυχλόλογος καὶ ὑβριστῆς Νεόφυτος ἐβρώμισε καὶ ἐπιπτον σκόκληκες ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ (ἴλεως γενοῦ Κύριε !) εἰς ἀπεσύρθη λόγῳ γήρατος καὶ ὁ Ἐπιφάνιος ἐγένετο ἐκπτωτος.

σταμένων. Ἦδη μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν μετοχιῶν, ἅπερ τοσοῦτων κακῶν τῷ ἱερῷ τόπῳ αἰτία ἐγένοντο, τίς οἶδε, πατέρες ἅγιοι, ἐὰν ὁ πανάγαθος Θεὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν κηδόμενος, δὲν φέρῃ ἡμᾶς εἰς τὴν μακαρίαν ἀπλότητα καὶ λιτότητα τοῦ βίου τῶν πρώτων ἀσκητῶν, καὶ ἡ κατηραμένη συκῆ δὲν κατασταθῆ εὐλογία καὶ πράγματι ἡ γ η τ ο ρ ί α· ἀναγινώσκω γὰρ παρὰ τῷ δειπνοσυσφιστῇ Ἀθηναίῳ (ὄν ἐὰν μετέφραζον θὰ παρεῖχον ἡδὺ τοῖς ἀριστοκράταις τῆς Λαύρας ἀνάγνωσμα, ἐνῶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἀσκητισμοῦ οὐδὲ εἰς ἡνοιξε) : «φυλόσυκος γὰρ εἰμι δαιμονίως, λέγει ὁ Μάγισ. ἡ συκῆ, ἄνδρες φίλοι, ἡγεμῶν τοῦ καθαρίου βίου τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο, ὁ δὲ τούτο ἐκ τοῦ καλεῖν τοὺς Ἀθηναίους ἱερὰν μὲν συκῆν τὸν τόπον, ἐν ᾧ πρῶτον εὐρέθη, τὸν δ' αὐτῆς καρπὸν ἡγγητηρίαν, διὰ τὸ πρῶτον εὐρεθῆναι τῆς ἡμέρου τροφῆς» (Γ 74d).

Ἐπεξετάθην ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, ἵνα ἀποδείξω ὅτι ἡ ζωὴ τῆς Λαύρας φθίνει μετὰ τῆς πέριξ φύσεως, καὶ καταστρέφεται ὁ καλλίτερος ἐπίγειος παράδεισος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὃν ἀποτελεῖ καλῶς καλλιεργουμένη ἡ περίβλεπτος καὶ θαυμασία αὐτῆς περιοχὴ μετὰ τῶν δασῶν. Εὐτυχῆς ἔσομαι, ἐὰν κατορθώσω νὰ ἐξυπνήσω τοὺς κοιμωμένους Βαρούχιον ὕπνον προῖσταμένους.

Τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας καὶ ἡ Γεωργ. Ἐταιρεία προθύμως παρέχουσιν ὁδηγίας διὰ πᾶσαν καλλιεργίαν, καὶ διάφορα βιβλία, ἅπερ ἀπὸ 40ετίας αὕτη ἐκδίδωσιν. οὐδὲν ἐλλείπει, μόνον ἡ θέλησις. Εἰς τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Χρηματιστηρίου, ἣτις τυχαίως περιῆλθεν εἰς χεῖράς μου, ἀναγινώσκω (26 Φεβρ. 1933) ὅτι «ὁ Ἐθνικὸς πιστωτικὸς Συνεταιρισμὸς τῆς Ἑλλάδος» διὰ τὴν ἐκλαίχευσιν τῶν ἐπιστημονικῶν γεωπονικῶν συμβουλῶν ἐξετύπωσε σειράν φυλλαδίων (59 τὸν ἀριθμὸν) ὅπερ πωλεῖ πρὸς 1 δραχμὴν ἕκαστον (1). Ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ οὐκ ὀλίγα ἐξ ἄλλου καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ἐκδίδονται καὶ κυκλοφοροῦσιν εὐρύτατα. Σύλλογοι καὶ Συνεταιρισμοί, Γεωργικοὶ σταθμοί, Σχολαὶ Δασονομικαὶ καὶ Πανεπιστήμια. Οὐδὲν λοιπὸν ἐλλείπει. Μόνον μὴ θέλετε νὰ κλείητε, ὡς τῆς Λαύρας ταγοί, τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης· διότι θὰ μετανοήσητε πικρῶς, ἀλλ' ὅταν θὰ εἶναι ἄργα πλέον. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ

(1) Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας μετέβην εἰς τὰ γραφεῖα τῆς εἰρημένης ἐφημερίδος. ἐζήτησα νὰ ἀγοράσω τὰ διαφημιζόμενα. ἔμεινα ἐκπληκτος πῶς πληροφορεῖται τὸ κοινόν. ἄνθρακες ὁ θησαυρὸς !, τὰ πλεῖστα τούτων μονόφυλλοι εἰς ὄσον ἐγκύκλιοι καὶ ὁδηγίαι τοῦ Ὑπουργείου.....

βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν. Θέλει ἐκλείψει τὸ ἔλαιον ἀπὸ τῶν λαμπάδων ὑμῶν, καὶ θέλετε μείνει ἔξω τοῦ νυμφῶνος ὡς αἱ μωραὶ παρθένοι. Δὲν ἀποφασίζετε, ἐνῶ πεινᾶτε καὶ τρώγετε κριθὴν καὶ αὐτὸ μὲ ξένα χρήματα, νὰ ἐξέλθετε εἰς τὰς ἐργασίας; δὲν ἀκούετε τοὺς ἀγίους πατέρας, οὔτινες διδάσκουσιν, ὅτι ἢ κατὰ τὸν Θεὸν σωματικὴ ἐργασία λογίζεται ὡς πνευματικὴ; Δὲν ἀνέγνωτε τὸν μέγαν Στουδίτην, ὅστις 2-3 κατηχήσεις ἔγραψεν εἰς τὸ θέρος καὶ ἄλλας τόσας εἰς τὸν τρυγητόν; δὲν ἴδετε μετὰ πόσης παρατηρητικότητος γράφει; «οὐχ' ὁ τρυγητὸς πάρεστι; καὶ ἐφ' οἷς μὲν κλήμασιν εἰ καρποὶ βριθοῦσι χαρὰ καὶ εὐλογία, ἐφ' οἷς δὲ ἀπορία καρπῶν, λύπη καὶ ἀθυμία» (1). λησμονεῖτε τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου ἡμῶν πολιούχου πόσον εἰργάσθη, ἵνα ἐξημερώσῃ τὴν ἀγρίαν ταύτην φύσιν, ἵνα ἐκχερσώσῃ τὰ δάση, ἵνα ἀνοιξῇ ὁδοὺς καὶ λιμένας, ἵνα τέλος ἀνεγείρῃ τὸν κολοσσὸν τοῦτον, εἰς ὃν ἐπὶ 1000 ἔτη στεγάζονται ἄνθρωποι; ἴδρωσεν, ἐμόχθησεν, ἐβασανίσθη, ὑπεδύθη ἐν δεδομένη ἀνάγκῃ καὶ τὸν ζυγὸν τὸν βοῦκόν. καὶ ὅμως ὑμεῖς ἀφίνετε νὰ καταστραφῇ τὸ μέγα καὶ ἐίνωφελές αὐτοῦ ἔργον! ἀλλ' αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει κατ' οὐδένα τρόπον. καὶ ἀκούσατε τὴ διακελεύει: «διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς » (Ματθ. 21, 43).

Τὶ ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα ταῦτα οἱ καλοὶ οὗτοι προϊστάμενοι; ἀνέτρεψαν τὸ νέον σύστημα τῆς καλλιέργιας τῶν ἀμπελών, καὶ ἐπανάφερον τὸ πρῶην καθεστῶς, ἐδίωξαν καὶ τὸν μοναδικὸν καθαριστὴν τοῦ ἐλαιῶνος, καὶ ἀφῆκαν τοῦτον καὶ πάλιν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. (τί ἔχεις Γιάννη; τί εἶχα πάντα!). Ἴδου λοιπὸν εἰς ποῖον ὕλεθρον ἐξωθοῦσι τὴν δυστυχῆ Μονὴν ὑπὲρ ἧς κατὰ καθῆκον ἐπιβεβλημένον ἐγράφησαν ταῦτα. καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἐν τισιν εἶναι σκληρὰ, ἀνάλογα ὅμως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς καταστρεφῆς, ὅπερ εὐχομαί νὰ σταματήσῃ τῇ κραταιᾷ τοῦ Ὑψίστου χειρὶ.

(1) Κατήχ. κε', σ. 91, ἐκδ. Αὐνγαγ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ (1).

Ἐπιδορπίου χάριν ἐρانيζόμεθα ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Ἀνθολογίας τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ἐπιγραμμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ διάφορα τῆς πραγματείας ἡμῶν κεφάλαια καὶ δὴ εἰς τὰ δάση, τὰ δένδρα, τὰς ὀπώρας, τὴν ἐλαίαν, τὴν ἄμπελον, τοὺς κήπους κττ. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ἡ πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀρχαίων λατρεία, χρησιμεύουσαν ὡς πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ ψυχαγωγίας, καὶ ἡ πρὸς τὴν γεωπονίαν κλίσις καὶ ἐπίδοσις.....

VI. Ἀναθηματικά.

Ἵπάρχει εἰς τὴν τάξιν ταύτην σειρά ἐπιγραμμάτων ἀφιερωμένων εἰς τὸν Πᾶνα, τὴν Δήμητραν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Πρίαπον, ὅστις ὡς ὁ Βάκχος ἐκφράζει τὴν παραγωγικὴν τῆς φύσεως ἐνέργειαν, καὶ δὴ τὴν δύναμιν τῆς γονιμότητος τῆς φυτικῆς ἢ ζωϊκῆς φύσεως· διὰ τοῦτο ὡς ὁ Πᾶν καὶ ὁ Νόμιος Ἑρμῆς εἶναι ἰθυφαλλικός· κτήσεις αὐτοῦ εἶναι αἱ ὑγραὶ γαῖαι, ἐν αἷς ἄφθινος βλάστησις, οἱ κατάφυτοι τόποι καὶ οἱ κῆποι, ὧν οἱ καρποὶ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀναιδουῆς εἰκόνης αὐτοῦ (διὸ καὶ τινὰ ἐπιγράμματα ὡς ἀσυμβίβαστα τοῖς ἥθεσιν ἡμῶν παραλείπονται).

21. Ἀνάθημα τῷ Πανὶ παρὰ κηπουροῦ.

Σκάπτειραν κήποιο φυλδρήλοιο ἰ δίκελλαν
καὶ δρεπάνην καυλῶν ἄσχολον ἐπωμίδα ἰ,

1. φιλόδρηλος, ὁ ἀγατῶν τὴν ὑγρασίαν, ὕδροχαρῆς.
2. ἐκτομὶς ἄσχος λέγεται ἡ δρεπάνη ὡς μὴ εὐκαιροῦσα ἐν τῷ ἐκκόπτειν τοὺς καυλοὺς.

(1) Anthologia graeca palatini codicis fidem edita. editio stereotypa, (Tauchnitiana, tom. I, 1872, Lipsiae). Αὕτη εἶναι ἡ πλήρης ἐκδοσις. ὁ Hugo Stadtmueller ἐξέδοτο Anthologia graeca epigrammatum Palatina cum Planudea μέχρι τοῦδε 3 τόμους (1894—1906) ἐν Λειψίᾳ ἐν τῷ ἐκδοτικῷ οἴκῳ Teubner. Ἐπειδὴ ἡ ἐκδοσις αὕτη σπουδαία ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν δὲν ἐπεραιώθη ποιῶμαι χρῆσιν ἐν τῇ ᾧδε σταχυολογίᾳ ἀμφοτέρων τῶν ἐκδόσεων, ἐπισημειούμενος καὶ τὰς διαφορὰς τῆς μὲν α' διὰ τοῦ T τῆς δὲ β' διὰ τοῦ S. Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ἀνήκουσι εἰς τὰ Ἀναθηματικά τόμ. Α', βιβ. VI. σ. 141 ἐ. T. καὶ σ. 235 ἐ. S. καὶ εἰς τὰ Ἐπιδεικτικά τόμ. II. βιβ. IX. σ. 58 ἐ. T. καὶ τόμ. III. 1, σ. 3 ἐ. S.

τὴν τ' ἐπινωτίδιον βροχετῶν³ ῥακέεσσαν⁴ ἀρωγὸν
καὶ τὰς ἀρρήκτους ἐμβάδας ὠμοβοεῖς⁵,
τὸν τε δι' εὐτρήτῳ πέδου⁶ δύνοντα κατ' ἰθὺ
ἀρτιφουῶς κράμβης πάσσαλον ἐμβολέα
καὶ σκάφος ἐξ ὄχετῶν πρασιὴν διψεῦσαν⁷ ἐγείρειν
αὐχμηροῖο θέρευς⁸ οὐποτε παυσάμενιν,
σὺ τῷ κηπουρῷ Ποτάμων ἀνέθηκε, Πρίηπε,
κτησάμενος ταύτης ὄλβον ἀπ' ἐργασίης.

3. βροχετός, βροχή.

4. ῥακείεις, πλήρης ῥακῶν, ἐμβαλωμάτων φόρεμα, ὅπερ
φέρει ἐπὶ τῶν νώτων ὁ κηπουρός.

5. ἐμβάδας ὠμοβοεῖς, τὰ βόδινα ἐκ τῶν ὤμων, ὅπου
τὰ πλέον σκληρὰ πέδιλα (τσαρούχια).

6. εὐτρητον πέδον, εὐκόλως διανοιγόμενον ἔδαφος,
ὥστε νὰ ἐμπηχθῇ ὁ πάσσαλος.

7. διψεῦσαν, διψῶσαν.

8. αὐχμηροῖο θέρευς, ξηροῦ θέρους. ἢ σκάφη
ἢ διὰ τοῦ ὕδατος, φουσκώνουσα τὰς διψῶσας πρασιάς. Ταῦτα
πάντα τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ἐργατικά φορέματα, ἀποκτήσας πλούτη
ἐκ τῆς ἐργασίας ὁ εὐγνώμων Ποτάμων, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πρίαπον.

22. Ἀνάθημα ἐτέρου κηπουροῦ τῷ Πρίηπῳ.

Ἀρτιχανῆ¹ ῥιάν τε καὶ ἀρτίχινιν² τό δε μῆλον,
καὶ ῥυτιδόφλιιν³ σῦκιν ἐπιμόφλιιν⁴
πυρφόρον τε βότρυν μεθυπίδακα⁵ πυκνόρρωγα,
καὶ κάρυιν⁶ γλωρῆς ἀντίδορον⁷ λεπίδες,
ἀγριώτη τῷδε μνοστόρθυγι⁸ Πρίηπῳ
ἔθηκεν ὁ καρποφύλαξ, δεινδριακὴν θυσίην.

1. ἀρτιχανῆς, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀνοίξας.

2. ἀρτίχινους, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀρχίσας νὰ κάμνη χροῦδι.

3. ἐπομόφλιον, μὲ τὸν μίσχον του.

4. μεθυπίδαξ, ὁ ἀνάβλύζων μέθυ, οἶνον.

5. ἀντίδορον, τὸ ὡς μὲ δέσμα ἐνδεδουμένον.

6. μονοστόρθυγι, μονοστέλεχος - Πρίαπος. ὁ σχο-
λιαστής ἐξηγεῖ: «ἐπὶ ἐνὶ ποδὶ ἰστάμενος, μονόπους· οὕτω γὰρ
κατασκευάζουσι τὸν Πρίαπον».

31. ΑΔΗΛΟΝ οί δὲ ΝΙΚΑΡΧΟΥ

Ἀνάθημα τῷ Διονύσῳ καὶ Πανὶ καὶ Δήμητρᾷ παρὰ γεωργού.

Αἰγιβάτῃ¹ τόδε Πανὶ καὶ εὐκάρπῳ Διονύσῳ

καὶ Δηοῖ χθονίῃ² ξυνὸν ἔθηκα γέρας³.

αἰτέομαι δ' αὐτούς καλὰ πώεα⁴ καὶ καλὸν οἶνον

καὶ καλὸν ἀμῆσαι⁵ καρπὸν ἀπ' ἀσταγύων.

1. αἰγιβάτῃς, ὁ αἰγας προστατεύων.

2. Δηὸν χθονία, εἶναι ἡ Δημητρε.

3. ξυνὸν γέρας, κοινὸν δῶρον.

4. πῶν, ἀγέλη, κοπάδι.

5. ἀμάω, θερίζω καὶ δένω εἰς δεμάτια· ὅθεν ἀμητός, ὁ θερισμός.

36. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ

Ἀνάθημα Σωσικλέους γεωργού τῇ Δημήτρᾳ.

Δράγματά σοι χώρου μικράνλακος, ὧ φιλόπυρ¹

Δηοῖ, Σωσικλέης θῆκεν ἀρουροπόνος²,

εὔσταχυν ἀμήσας τὸν νῦν σπόρον· ἀλλὰ καὶ αὐτίς

ἐκ καλαμητομίας³ ἀμβλὺ φέροι δρέπανον.

1. φιλόπυρος, ὁ τοὺς πυρούς, τὸν σῖτον ἀγαπῶν.

2. ἀρουροπόνος, ὁ πονῶν, ὁ γεωργῶν τὰς ἀρούρας· ἦτοι τοὺς ἀγρούς, ἐν τῇ Ἀλβανικῇ τῆς Ἀττικῆς ρινοj=γεωργῶ.

3. καλαμητομία ἡ κατὰ τὸν θερισμὸν συλλογὴ τῆς καλαμίας τοῦ σίτου, ἐκ τοῦ καλαμητόμος Ἀπολλ. Ροδ. Ἀργον. 4, 986.

41. ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ

Ἀνάθημα Καλλιμένους τῇ Δηοῖ.

Χαλκὸν ἀροτρητῆν¹, κλασιβῶλακα², νειοτομῆα³,

καὶ τὴν ταυροδέτιν βύρσαν⁴ ὑπαυχενίην,

1. χαλκὸς ἀροτρητῆς ἡ ἀροτριῶν εἶναι τὸ ὕνιον (ὑνις, ὕνις, ὕνη, ὕνη).

2. κλασιβῶλαξ, ὁ τοὺς βῶλους (σβῶλια κοινῶς) κλῶν, ὀγγνός, θραύων, τὸ ἀροτρον ἐν γένει. θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡ λέξις σημαίνει σπάζειν τοὺς βῶλους, ἀλλὰ δὲν κάμνει τοῦτο τὸ ἔργον τὸ ὕνιον, ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀνοίγει τὴν ἐπιφάνειαν εἰς βῶλους, ὅταν μάλιστα ἡ γῆ εἶναι ξηρὰ μετὰ τὸ θέρος, καὶ ταύτην τὴν ἔννοιαν δίδει ἐνταῦθα ὁ ποιητῆς εἰς τὴν λέξιν κατὰ γῆμα προλήψεως.

3. νειοτομεύς, ὁ τέμνων τὸν νειὸν (νειάμα), ὁ ἀροτριῶν.

4. βύρσα, δέρμα, χῶρος.

καὶ βούπληκτρον ἄκκιναν⁵ ἐχετλήεντά τε γόμφον⁶
Δηοῦ Καλλιμένης ἀνθετο⁷ γεωπόνος,
τμήξας εὐαρότου ράχιν ὀργάδος.⁸ εἰ δ' ἐπινεύσεις
τὸν στάχυν ἀμῆσαι, καὶ δρεπάνην κομίσω.

5. ἄκκινα, ἡ ἐγκεντρίς, τὸ βουκέντρι.

6. ἐχετλήεις γόμφοι, τὸ ξύλινον καρφίον ἢ ἡ σφήν-
της ἐχέτης ἦτοι τῆς ἀλετροουράς. λέγεται καὶ ἀλετροχέρι, ἔχει
ὄχηρι, χέρι καὶ χεροῦλι. ἔλυμα δὲ τὸ μέρος ὅπου
ἐμπήγνυται τὸ ὑνίον, ἦτοι τὸ μέσον ράβδου κυρτῆς πρὸς τοῦτο
διεμβالλομένης, ἵνα στηριχθῇ τὸ ὑνίον. ὅπερ λέγεται κοινῶς
ἀλετροπόδι, ποδάρη, καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἀττικῇ Ἀλβανοῖς
κουντοῦρι. ἡ δὲ ἕνις καὶ γυννί, γενί, ἐνί νί καὶ
Τραπεξ. γύννι καὶ γύνι. γύης τὸ σταβάρη, κλειδί
(Ἀλβ. δόστεξα) ἣς τὸ κυρτὸν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐλύματος.
καὶ τέλος ἰστοβοεὺς τὸ τιμόνι, μάτισμα, ὅς παρατείνει
τὴν γύην καὶ φέρει τὸν ζυγόν. σχεδὸν τὸ παλαιὸν ἄροτρον εἶναι
τὸ αὐτὸ καὶ σήμερον παρὰ πολλοῖς χωρικοῖς, πλὴν τῶν πετρῶν.

7. ἀνθετο, ἀνέθετο.

8. ὀργάας εὐάροτοις, λειβάδιον πρὸς ἄροσιν κατάλληλον.

42. ΑΔΕΣΠΟΤΟΝ.

Ἀνάθημα Ἀλκιμένους κηπουροῦ.

Ἀλκιμένης ὁ πενιχρὸς ἐπὶ σμικρῶ τινι κήπῳ
τοῦ φιλοκαρποφόρου γευσάμενος θέρους¹
σγάδα² καὶ μῆλον καὶ ὕδωρ γέρα Πανὶ κομίζων
εἶπε: σὺ μοι βίτου³ τῶν ἀγαθῶν ταμίας,
ὦν τὰ μὲν ἐκ κήποιο, τὰ δ' ὑμετέρης ἀπὸ πέτρης⁴
δέξο, καὶ ἀντιδιδούς δὺς πλέον, ὦν ἔλαβες.

1. θέρεος θέρους, ὁ θερισμὸς, ὁ τρυγητὸς τῶν καρπῶν.

2. ἰσχάας, σῦκον τὸ ξηρὸν.

3. βίτοιοι, ὁ βίος.

4. πέτρα, σπήλαιον ὑδατόρροτον, ἐνθα διέτριβεν ὁ Πάν.

44. ΑΔΗΛΟΥ ΤΙΝΟΣ, οἱ δὲ ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ.

Ἀνάθημα Ἡρώνακτος κηπουροῦ.

Γλευκοπόταις Σατύροισι καὶ ἄμπελοφύτῳ¹ Βάχχῳ

Ἡρώναξ πρώτης δράγματα φυταλιῆς²

1. ἄμπελοφύτωρ, ὁ φυτεύων ἄμπελον.

2. φυταλιά, ἄμπελών, δενδροκομεῖον (τὸ νῦν φυτόριον)
ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀγρόν. ἐν γένει πᾶν φυτευόμενον φυτὸν «φυ-
ταλιὰ Παλλάδος» ἢ ἐλαία τῆς Ἀθηναῖς, ἢ ἱερά.

τρισπῶν οἰνοπέδων³ τρισσοῦς ἱερώσατο τούσδε·
ἐμπλήσας οἴνου πρωτογύττωι⁴ κάδους,
ῶν ἡμεῖς σπείσαντες⁵ ὅσον θέμις οἴνοπι⁶ Βάκχῳ
καὶ Σατύροις, Σατύρων πλείονα πτόμεθα.

3. οἰνόπεδον, χωρίον ἀμπελόφυτον, ἄμπελος, οἰνοπέδη·
δέ, γῆ ἀμπελοφόρος, ἦν περ νῦν λέγομεν ἀμπελότοπον, γῆν κατάλ-
ληλον δι' ἀμπελουργίαν.

4. πρωτόχυτος, ὁ πρῶτος χυθεὶς ἢ χυνόμενος, ρέων,
γιοματάρι ἐν Ἀττικῇ.

5. σπείσαντες ἐκ τοῦ σπένδω, ἀφοῦ χύσωμεν πρὸς τιμὴν
τοῦ Βάκχου, ὅπερ ἐλέγετο σπονδὴ καὶ ἐπεκύρον καὶ τὰς συνθήκας.

6. οἴνωψ, ὁ ἔχων τοῦ οἴνου τὸ χροῦμα, μαυροκόκκινος.

45. Ἀνάθημα Διονύσω παρὰ Κωμαύλου γεωργοῦ.

Ὅξεσι λαγνήεντα δέμας¹ κέντροισιν ἐχῖνον²
ῥαλογόγον³ γλυκερῶν σίντορα⁴ θειλοπέδων⁵,
σφαιρηδὸν σταφυλῆσιν ἐπιτροχάοντα⁶ δοκεύσας⁷
Κώμαυλος ζῶν⁸ ἀνεκρέμασεν.

1. δέμας, τὸ σῶμα.

2. λαγνήεις ἐχῖνος, δασύς, τριχωτός, ὅθεν καὶ
στήθεα λαγνήεντα Ἰλιάδ. σ. 415 τὰ λάσια.

3. ῥαγολόγος, ὁ συλλέγων καὶ τρώγων τὰς ῥῶγας.

4. σίντωρ, ὁ σίντης, ἀρπακτικός, σπαρακτικός, (ἐπὶ
λέοντος, λύκου κττ), ἐνταῦθα ὁ καταβροχθίζων ἢ σκορπίζων τὰς
σταφυλάς.

5. θειλόπεδον, τόπος ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἀκτῖνας
τοῦ ἡλίου, ὅπου ξηραίνονται αἱ σταφυλαὶ Ὀδυσ. η, 123, ἐνθ' ὁ Σχολ.
ψικτήρ σταφυλῶν ὑπαιθρος ἡλίῳ ἐκκείμενος, τὰ λιακωτὰ
δημωδῶς.

6. ἐπιτροχάω σφαιρηδόν, ἐπιτρέχω· συνεσπειρω-
μένος ὡς σφαῖρα, οὕτως ποιεῖ ὁ ἐχῖνος, ὅταν θελήσῃ τις νὰ συλλάβῃ
αὐτόν.

7. δοκεύω, παραμονεύω ὡς ὁ κύων τὸ θήραμα (ἐκ τοῦ
δέχομαι· ὅθεν καὶ δόχι νῦν λέγεται ἡ ἔνεδρα, τὸ καρτέρι ἐπὶ
θηραμάτων).

8. ζῶος, ζωντανός.

53. ΒΑΚΧΥΛΙΔΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Ζεφύρῳ ἀνέμῳ παρ' Εὐδήμου γεωργοῦ.

Εὐδήμος τὸν νηὸν ¹ ἐπ' ἀγροῦ τὸν δ' ἀνέθηκε
τῷ πάντων ἀνέμων πιοτάτῳ ² Ζεφύρῳ·
εὐξαμένῳ γάρ οἱ ἦλθε βοαθός ³, ὄφρα τάχιστα
λικμήσῃ πεπόνων ⁴ καρπῶν ἀπ' ἀσταχύων.

1. νηός, ναός.
2. πιότατος, παχύτατος, γεμᾶτος γεμᾶτος.
3. βοαθός και βοηθός, κυρίως ὁ τρέχων πρὸς τὴν βοήν, ὁ βοηθός.
4. πέπων, ὄριμος, και πέπων τὸ πεπόνι, κυρίως πέπων σικυός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄωρον σικυόν, τὸ ἀγγοῦρι.

56. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΥ ΥΠΑΤΙΚΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Διονύσῳ παρὰ Ληναγόρου γεωργοῦ.

Κισσοκόμαν ¹ Βρομίῳ ² Σάτυρον σεσαλαγμένον ³ οἴνω
ἀμπελοεργός ἀνὴρ ἀνθετο Ληναγόρας
τῷδε καρηβαρέοντι ⁴ δορὴν, τρίχα, κισσόν, ὑπώρην,
πάντα λέγοις μεθύειν πάντα συνεκλέλυται.
καὶ φύσιν ἀφθόγγοισι τύποις μιμήσατο τέχνη,
ὑλῆς ἀντιλέγειν μηδὲν ἀνασχομένης.

- 1: κισσοκόμας, ἐστεφανωμένος τὴν κόμην κισσῶ.
2. Βρόμιος, ὁ προξενῶν κρότον, βοῦζων, ἀντηχῶν, ὡς ἐπίθετον τοῦ Διονύσου, ἐν γένει βακχικός.
- 3 σεσαλαγμένον, τεταραγμένον.
4. καρηβαρέω, ἔχω βάρος εἰς τὴν κεφαλὴν, κεφαλαλγῶ.

77. ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Βάκχῳ παρὰ Ξενοφώννος.

Οἰνοπότας ¹ Ξενοφῶν κενεὸν ² πίθον ἀνθετο ³, Βάκχε.
δέχνησο ⁴ δ' εὐμενέως· ἄλλο γάρ οὐδὲν ἔχει.

1. οἰνοπότης, κατὰ τὸν Ἀθήναιον φίλοιος ὁ πρὸς οἶνον ἔτοιμος, φιλοπότης δὲ ὁ πρὸς πότους, κωθωνιστής δὲ ὁ μέχρι μέθης (I 433b).
2. κενεόν, κενόν.
3. ἀνθετο, ἀνέθετο, ἀφιέρωσεν.
4. δέχνησο, δέχου.

79. ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ

Ἀνάθημα τῷ Πανὶ παρὰ Στρατονίκου γεωπόνου.

Ἄσπορα, Πάν λοφιῆτα¹, τάδε Στρατόνικος ἀρότρευς
ἀντ' εὐεργεσίης ἀνθετό σοι τεμένη².
«Βόσκει δ'», ἔφη, «χαίρων τὰ σὰ ποιμνία καὶ σέο³ χώρην
δέρκεο⁴ τὴν χαλκῶ μηκέτι τεμνομένην.
αἴσιον εὐρήσεις τὸ ἐπαύλιον⁵. ἔνθα γάρ σοι
Ἦχώ⁶ τερπομένη καὶ γάμον ἐκτελέσει».

1. λοφιήτης, κάτοικος τῶν λόφων, τῶν βουνῶν.
2. τέμενος (τέμνω), ἀποτετμημένον καὶ ἀποκεχωρισμένον τεμάχιον γῆς, ὅπερ ἐδίδετό τινι ὡς ἰδιοκτησία, εἶτα τὸ ἀφιερωμένον εἰς τοὺς θεοὺς, ἐπομένως ἄλλος ἢ δάσος πρὸς τέρψιν, ἧς χάριν κατεσκευάζοντο τὰ τεμένη τῶν θεῶν.
3. σέο, σοῦ.
4. δέρκεο, βλέπε.
5. αἴσιον ἐπαύλιον καλορρίζικον ἔπαυλιν.
6. Ἦχώ, μία τῶν ὄρεστιάδων Νυμφῶν ἐρωμένη τοῦ Πανός.

95. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ

Ἀνάθημα τῇ Δηοῖ παρὰ Πάρμιδος γεωπόνου.

Βουστρόφον¹, ἀκροσίδαρον², ἀπειλητῆρα μύωπα³
καὶ πήραν μέτρου σιτοδόκου⁴ σπορίμου
γαμψόν τε δρέπανον, σταχυητόμον⁵, ὄπλον ἀρούρης,
καὶ παλιουρόφορον, χειῖρα θέρευς, τρίναχα⁶
καὶ τρητοὺς ποδεῶνας⁷ ὁ γατόμος⁸ ἀνθετο Δηοῖ
Πάρμις, ἀνιηρῶν παυσάμενος καμάτων.

1. βουστρόφος, ὁ στρέφων τοὺς βοῦς.
2. ἀκροσίδαρος, ὁ ἔχων εἰς τὸ ἄκρον σίδηρον.
3. μύωψ, τὸ κέντρον, τὸ βουκέντρι.
4. σιτοδόκος πήρα, ἡ φέρουσα τὸν σῖτον, σάκκος.
5. σταχυοτόμος, ὁ τέμνων τοὺς στάχνας.
6. παλιουρόφορος τρίναξ, τὸ ἐκ παλιούρου (παλιουριάς) τρικράνιον, ἠτις εἶναι ἡ χεὶρ τοῦ θεριστοῦ· θέρευς ἀντὶ θέρου.
7. ποδεῶν τρητός, μηλωτὴ διάτρητος περὶ τὰ ἄκρα, ἅπερ ἐσχημάτιζον οἱ πόδες, ἢ οὐρὰ κττ. τοῦ δέρματος.
8. γεωτόμος, γεωπόνος.

98. ΖΩΝΑ

Ἀνάθημα τῇ Διοῖ παρὰ Ἡρώνακτος.

Διοῖ λικμαίη¹ καὶ ἐναυλακοφοίτισιν² Ὄραις
Ἡρώναξ πενιχρῆς ἐξ ὀλιγηροσίης³

μοῖραν ἀλοιήσας στάχυος πάνσπερμά τε ταῦτα

ὄσπρι'⁴ ἐπὶ πλακίνου⁵ τοῦδ' ἔθετο τρίποδος,

ἐκ μικρῶν ὀλίγιστα πέπατο⁷ γάρ οὐ μέγα τεῦτο

κληρίον⁸ ἐν λυπρῇ⁹ τῆδε γεωλοφίη.

1. λικμαῖος, ὁ προστατεύων τὴν λίκμησιν (τὸ λίκνισμα).
2. ἐναυλακοφοίτις, ἢ εἰς τοὺς αὐλακας τῶν ἀγρῶν φοιτῶσα.
3. ὀλιγηροσίη, ὀλίγος, μικρὸς γεωργήσιμος ἀγρός.
4. ἀλοιάω, ἀλωνίζω.
5. πάνσπερμα ὄσπρια, συμμιγῆ ἐκ ποικίλων σπερμάτων.
6. πλακίνος τρίπους, σανίδιμος, ξύλινος.
7. πέπαμαι (*πάομαι) κτῶμαι, κατέγω.
8. κληρίον, κτημάτιον.
9. λυπρός, ἄγονος, ἄφορος.

102. ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

Ῥοιὴν ξανθόχλιτωνα, γεραιόφλοιόν¹ τε σῦκα,
καὶ ῥόδεας² σταφυλῆς ὠμὸν ἀποσπάδιον³,
μῆλον θ' ἠδύπνοον λεπτῆ πεποκομένον ἄχνη⁴
καὶ κάρυον γλωρῶν ἐκφανές⁵ ἐκ λεπίδων,
καὶ σίκυον γλοάοντα⁶, τὸν ἐν φύλλοις πεδοκοίτην⁷,

1. γεραιόφλοιος, ὁ ἔχων παλαιὸν φλοιὸν πλήρη ῥυτίδων, ῥυτιδόφλοιος.
2. ῥόδεος, α, ον, ἐρυθρός, κόκκινος, εὐειδής, τριανταφυλλένιος.
3. ὠμὸς ἀποσπάδιος, ὁ ἄωρος ἀπασπασμένος, κομμένος.
4. μῆλον λεπτῆ πεποκομένον ἄχνη (ποκάω, καλύπτω) διὰ λεπτοῦ, ἐριώδους χροῦ κεκαλυμμένον.
5. ἐκφανής, ἐκφαινώμενος, ἐμπρὸς φαινόμενος, καταφανής.
6. σίκυος γλοάων ἀγγοῦρι γλωρόν, ἄγουρον.
7. πεδοκοίτης (σίκυος), ὁ ἐν τοῖς φύλλοις κατὰ γῆς κείμενος.

καὶ πέρκην⁸ ἤδη χρυσοχίτων' ἐλάτην,
σοί, ὦ φιλοδίτα⁹ Πρίηπε, φυτοσκάφος¹⁰ ἄνθετο Λάμων
δένδρεσι καὶ γυίοις¹¹ εὐξάμενος θαλέθειν¹².

8. περκός, (ἢ μᾶλλον περκνός ὡς ἔχουσι τὰ Λεξικά
καὶ ἄλλοι κώδικες), μελανοκνανούς, μελαγχρινός, μελανόστικτος,
ἀλλὰ τὸ χρυσοχίτων πῶς συμβιβάζεται ἐπὶ τῆς ἐλαίας οὐκ οἶδα.

9. φιλοδίτης, φίλος τῶν ὁδοιπόρων τῶν διαβατῶν, ὁ
Πάν καὶ ὁ Πρίατος.

10. φυτοσκάφος, ὁ σκαλίζων, σκάπτων, ξελακκίζων
τὰ φυτά, ὁ κηπουρός.

11. γυίον, ἡ γεωργημένη γῆ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὄπωρο-
φόρον «δένδρεσι» πεφυτευμένην.

12. θαλέθειν, θάλλειν, τὰ εἶναι θαλερά, ἀκμαῖα τὰ φυτά
καὶ τὰ δένδρα.

154. ΛΕΩΝΙΔΑ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ, οἱ δὲ ΓΑΙΤΟΥΛΙΚΟΙ.

Ἄγρονόμω τάδε Πανὶ καὶ εὐαστῆρι¹ Λυαίω
πρέσβυς καὶ Νύμφαις Ἄρκας ἔθηκε Βίτων.
Πανὶ μὲν ἀρτίτοκον χίμαρον² συμπαίστορα³ μητρός,
κισσοῦ δὲ Βρομίω⁴ κλῶνα πολυπλανέος.
Νύμφαις δὲ σκιερῆς εὐποίκιλον ἄνθος ὀπώρης,
φύλλα τε πεπταμένων⁵ αἱματόεντα ῥόδων.
ἀνθ' ὧν εὐυδρον, Νύμφαι, τόδε δῶμα γέροντος
αὔξετε⁶. Πάν, γλαγερόν⁷ Βάκχε, πολυστάφυλον.

1. εὐαστήρ καὶ εὐαστής, ὁ κράζων εἶς, βακχικῶς
κράζων, ὁ Διώνυσος, ὅστις ἐλέγετο Λυαῖος ὡς διαλύων τὰς φρον-
τίδας (διὰ τοῦ οἴνου).

2. χίμαρος, ἐρίφιον 3-4 μηνῶν (καὶ ἐπὶ θηλυκῶν ἕως
να γεννήσωσι καὶ ἀμελχθῶσι), ὅπερ ἐξηγεῖ τὸ ἀρτικόκος,
πρὸ ὀλίγου γεννηθεῖς.

3. συμπαίστωρ καὶ συμπαίκτηρ, παίζων μετὰ τῆς
μητρός, ὡς κάμνουσι τὰ μικρὰ ἐρίφια.

4. Βρόμιος, ὁ προξενῶν θόρυβον, βούζων, ἀντηχῶν,
ἐπίθετον τοῦ Βάκχου.

5. πεπταμένα ῥόδα, τὰ ἀνοικτά.

6. αὔξατε, ἀξάνετε.

7. γλαγερός, γαλακτερός.

168. ΠΑΥΛΟΥ ΣΙΛΕΝΤΑΡΙΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ αὐτῷ (Πανί) παρὰ Ξενοφίλου.

Βοτρυῖων ἀκάμαντα¹ φυτῶν λωβήτορα² κάπρον,
τὸν θρασὺν ὑψικόμων ἐνναέταν δονάκων³
πολλάκις ἐξερύσαντα⁴ θυρῶν⁵ ἀκμαῖσιν⁶ ὀδόντων
δένδρεα καὶ νομίους τρεψάμενον σκύλακας⁷,
ἀντήσας ποταμοῖο πέλας⁸, πεφρικότα⁹ χαίτας,
ἄρτι καὶ ἐξ ὕλας¹⁰ πάγγυ¹¹ λιπόντα βάθος,
χαλκῷ¹² Ξεινόφιλος κατενήρατο¹³ καὶ παρὰ φηγῷ¹⁴
θηρὸς ἀθωπεύτου¹⁵ Πανὶ καθῆψε δέρας¹⁶.

1. ἀκάμας, ἀκούραστος, ἀνεξάντλητος, ἀκμάζων.
2. λωβήτωρ βοτρυῖων, καταστροφεὺς τῶν ἀμπέλων βοτρυῖος, ὁ συγκείμενος ἀπὸ βότρως, σταφυλάς.
3. δόνακες, τὰ παραποτάμια καλάμια.
4. ἐξερύω, ἐξέλω, σύρω πρὸς τὰ ἔξω, ἀποσπῶ.
5. θοός, δξύς.
6. ἀκμαῖ θοῶν ὀδόντων, τὸ κοπτερὸν μέρος τῶν ὀδόντων. πρβλ. ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς.
7. νόμιοι σκύλακες, οἱ ποιμενικοὶ κύνες, τὰ μανδρόσκυλα.
8. ἀντήσας ποταμοῖο πέλας, ἀντικρύσας πλησίον του ποταμοῦ (εἰς τὰ καλάμια κρύπτονται οἱ ἀγριόχοιροι).
9. πεφρικόως, ἐμπουῶν φρίκην.
10. ὕλη, τὸ δάσος.
11. πάγγυ πάνυ, ὅλως διόλου ἀπομακρυνθέντα ἀπὸ τὸ βάθος, τὰς λόγχμας τοῦ δάσους, ἢ ἀπὸ τὸ ἀδιαπέραστον βάθος, ἐνθα ὁ κάπρος ἐμφωλεύει.
12. χαλκῷ, διὰ τοῦ χαλκοῦ βέλους.
13. κατεναρίζω, φονεύω.
14. φηγός, δρυς ἔχουσα στρογγύλην ἐδώδιμον βάλανον. ὁ Σοφ. Τραχ. 171 ὀνομάζει τὴν τῆς Δωδώνης δρυὸν «παλαιὰν φηγόν». Οὕτω καὶ ὁ καρπὸς ὀνομάζεται.
15. ἀθωπεύτος, ὁ διὰ θωπειῶν μὴ καταπραυνόμενος, ἀτίθαστος.
16. καθῆψε δέρας, ἐκρέμασε τὸ δέσμα.

170. ΘΥΓΙΛΛΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Πανί.

Αἰ πελέαι¹ τῷ Πανί, καὶ αἰ τανυμήκεες² αὐται
ἰτέαι, ἢ θ' ἱερά³ κάμφιλαφής⁴ πλάτανος⁵,
καὶ λιβάδες⁶, καὶ ταῦ·α βοτηρικὰ⁷
ἄγκειται⁸, δίψης φάρμακ' ἀλεξίκακα⁹.

1. πτελεά, ἢ φτελιὰ φνομένη παραποταμίως ἢ ἐν τοῖς τάφοις.

2. τανυμήκης, ἐπιμήκης, ἢ εἰς ὕψος τείνουσα (ἀλλ' ἢ ἰτέα ἀκριβῶς δὲν τείνει εἰς ὕψος, ἀλλὰ κλίνει πρὸς τὰ κάτω ὡς θυσάνους τοὺς ἐαυτῆς κλώνους. ἴσως ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν λεύκην).

3. ἢ ἱερά (ἄλλοι κώδικες ἢ διερά, ἢ κάθυγρος, ἢ ἐν τοῖς ὕδασι φνομένη, ὅπερ φαίνεται μοι ὀρθότερον).

4. ἀμφιλαφής κατὰ τοὺς ἀρχαίους γραμματικούς = «ἀμφιλαβής, περιλαμβάνων», ἐπὶ δένδρων, ὧν οἱ κλώνοι πανταχόσε ἐκτείνονται.

5. πλάτανος, τὸ δόκιμον θηλυκῶς ὡς ἀπέδειξεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ ὁ Κόντος ἐν Γλωσσ. παρατηρήσεσι, σ. 374.

6. λιβάς, πηγὴ ὕδατος, ποταμός.

7. βοτηρικός, ποιμενικός.

8. ἄγκειται, ἀνάκειται (ὅπως ἄνθετο καὶ ἄνθημα, ἀνέθετο, ἀνάθημα) ἀφιεροῦται.

9. ἀλεξίκακος, ὁ ἀποκρούων τὸ κακόν.

190. ΓΑΙΤΟΥΛΙΚΟΥ.

Ἀνάθημα παρὰ Λεωνίδου.

Λάξεο¹, τιμήεσσα Κυθηριάς², ὕμνοπόλοιο

λιτὰ τὰδ' ἐκ λιτοῦ δῶρα Λεωνίδεω,

πεντάδα τὴν σταφυλῆς εὐρώγεα³ καὶ μελιηδές⁴

1. λάξομαι, πιάνω, λαμβάνω.

2. Κυθηριάς, ἢ Ἀφροδίτη ὡς ἐν Κυθήροις ἀναδύσα ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἀποβιβασθεῖσα.

3. πεντάς εὐρώγης, ἢ ἔχουσα καλὰς ῥώγας.

4. μελιηδής, γλυκὺς ὡς μέλι.

πρώϊον⁵ εϋφυλλον σϋκον ἀπ' ἀκρεμόνων⁶
καὶ ταύτην ἀπέτηλον⁷ ἀλινήκτειραν⁸ ἐλαίην
καὶ ψαιστῶν⁹ ὀλίγον δράγμα πενιχραλέων¹⁰
καὶ σταγόνα σπονδῆτιν¹¹, ἀεὶ θυέσσιν¹² ὀπηδόν¹³,
τὴν κύλικος βαιῶ¹⁴ πυθμένι κευθομένην¹⁵,
εἰ δ' ὥς μεν βαρύγυιον¹⁶, ἀπώσαο¹⁷ νοῦσον¹⁸, ἐλάσσοις¹⁹
καὶ πενήην, δώσω πιαλέον²⁰ χίμαρον²¹.

5. π ρ ὠ ῖ ο ς, προῖνος, ἀλλὰ καὶ πρώϊμος ὡς ἐνταῦθα.

6. ἀ κ ρ έ μ ω ν, νέος κλώνος «ἀπὸ τοῦ καυλοῦ ἢ τοῦ στελέχους σχιζόμενος καὶ τὸ ἐκ τούτων βλάστημα κλάδος». Θεόφρ. ἐντεῦθεν οὐχὶ εϋφυλλον σϋκον, ἀλλ' ἐν φύλλων ἀκρεμόνων, ὅπως ἔχουσι πολλοὶ κώδικες.

7. ἀ π έ τ η λ ο ν, χωρὶς πέταλα, φύλλα.

8. ἀ λ ι ν ή κ τ ε ι ρ α, ἢ ἐν ἀλμυρῶ ὕδατι νηχομένη, κολυμβῶσα, ὅθεν καὶ κολυμβάδες (ἐλαῖαι).

9. ψ α ι σ τ ἄ «ἄλφιτα ἐλαίῳ καὶ οἴνῳ δεδευμένα, ἅπερ ἐπεθυμίων τοῖς θεοῖς» Σχολιαστῆς Ἰλιάδ. α 449. δρακιά κριθαλεύρου.

10. π ε ν ι χ ρ α λ έ ο ς, πενιχρός.

11. σ π ο ν δ ῆ τ ι ς, ἢ σπονδὴν ποιοῦσα Σουίδα.

12. θ υ ή ε ι ς, ὁ εὐωδιάζων ἀπὸ θυμίαμα, ὁ βωμός.

13. ὀ π η δ ό ς, ὀπαδός, σύντροφος, σχετικός.

14. β α ι ό ς, μικρός, ὀλίγος.

15. κ ε ύ θ ω, κρύπτω.

16. β α ρ ύ γ υ ι ο ς, ὁ βαρύνων, κόπτων τὰ μέλη τοῦ σώματος.

17. ἀ π ώ σ α ό μ ε ν υ, ἀπώσω μου, ἐδίωξας ἀπ' ἐμοῦ.

18. ν ο ῦ σ ο ς, νόσος.

19. ἐ λ α ύ ν ω, διώκω.

20. π ι α λ έ ο ς, παχύς.

21. χ ί μ α ρ ο ς, ἐρίφιον.

225. NIKAINETOY.

Ἡρῶσσαι¹, Λιβύων ἦρος ἀκριτον² αἴτε νέμεσθε³,
αἰγίδι⁴ καὶ στρεπτοῖς ζωσάμεναι θυσάνοις⁵

1. ἡ ρ ῶ σ α, ἠρώς.

2. ἀ κ ρ ι τ ο ς, ἀπέραντος.

3. ν έ μ ο μ α ι, ἔχω εἰς χρῆσιν, κατοικῶ.

4. α ι γ ι ς, δέσμα αἰγός, ὡς φόρεμα γυναικῶν.

τέχνα θεῶν, δέξασθε Φιλήτιδος ἱερά ταῦτα
δράγματα καὶ γλωροὺς ἐκ καλάμης στεφάνους,
ἄσσο^ο ἀπὸ λικμητοῦ^ι δεκατεύεται· ἀλλὰ καὶ οὕτως
ἠρῶσσαι, Λιβύων χαίρετε δεσπότιδες.

5. θύσανοι, κροσσοί, (φοῦντες), οἱ κρεμάμενοι καὶ ἐν τῷ
βαδίζειν κινούμενοι στολισμοὶ περὶ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν ζώνην.
6. ἄσσοι, ἄττα, ἄτινα.
7. λικμητός, τὸ λίχνισμα.

226. ΛΕΩΝΙΔΑ.

Τοῦτ' ὀλίγον Κλείτωνος ἐπαύλιον¹ ἢ τ' ὀλιγαῦλαξ²
οπίρσεσθαι λιτὸς θ' ὁ σχεδὸν ἀμπελεῶν
τοῦτό τε ῥωπεῖον³ ὀλιγόξυλον· ἀλλ' ἐπὶ τούτοις
Κλείτων ὀγδώκοντα ἐξεπέρησ' ἄ ἔτεα.

1. ἐπαύλιον, ὑποστατικὸν βλ. 79.
2. ὀλιγαῦλαξ, ἀγρὸς περιέχων ὀλίγον μέρος κατάλληλον
πρὸς ὄργωσιν καὶ γεωργίαν.
3. ῥωπεῖον καὶ ῥωπήμιον, τόπος πλήρης θάμνων (χαμό-
κλαδα).
4. ἐξεπέρησε, ἐξεπέρασε, διῆλθε τὸν βίον.

228. ΑΔΑΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ.

Αὔλακι καὶ γήρα τετρυμένον¹ ἐργατίνην² βοῦν
"Αλκων οὐ φονίην³ ἤγαγε πρὸς κοπίδα
αἰδεσθεῖς⁴ ἔργων. ὁ δὲ που βαθέη ἐνὶ ποίῃ⁵
μυκηθμοῖς ἀρότρου τέρπετ' ἐλευθερίῃ⁶.

1. τέτρυμαι, κατατρέχω, κατατρέβω, καταπονῶ = κα-
ταπεπονημένον ἐν τοῖς ἀγροῖς (ἀρόσει) καὶ ἐκ τοῦ γήρατος.
2. ἐργατίνης, ἐργάτης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀργὸν
(ἀκαμάτην).
3. φονία κοπίς, μάχαιρα φοινική.
4. αἰδεσθεῖς ἔργων (ἄλλοι μνησθεῖς), σεβασθεῖς αὐτὸν
ἐνεκα τῶν ἐκδουλεύσεων (πρβλ. βοῦν ἀρότην μὴ θύειν Αἰλ. Ποικ.
ἱστορ. 14).
5. βαθεῖα πόα, πυκνὴ χλόη.
6. ἐλευθερίῃ ἀρότρου, ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τοῦ ἀροτρου.

232. ΚΡΙΝΑΤΟΡΟΥ

Βότρυες οἴνοπέπαντοι¹ εὐσχίστοις² τε ροιῆς
θρύμματα³ καὶ ξανθοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων⁴
καὶ δειλαὶ δάκνεσθαι ἀμυγδάλαι⁵ ἦτε μελισσῶν
ἀμβροσίη⁶ πυκναὶ τ' ἰτρίνεαι ποπάδες⁷
καὶ πότιμοι γέλγιθες⁸ ἰδ' ὑελοκυκάδες ὄγχναι⁹,
δαψιλῆ οἴνοπόταις γαστρὸς ἐπεισόδια¹⁰
Πανὶ φιλοσκήπων¹¹ καὶ εὐστόρθυγι¹² Πριάπῳ
ἀντίθεται λιτὴν δαῖτα¹³ Φιλοξενίδης.

1. οἴνοπέπαντος, βότρυς, σταφυλὴ ἐν ἣ ὠρίμασεν ὁ οἶνος.

2. εὐσχιτος ροιή, ῥόδι εὐκόλως σχιζόμενον, ὄριμον.

3. θρύμμα, κομμάτι, τρίμμα.

4. μυελὸς στροβίλων, τῆς κουκουναριᾶς τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ψωμί (βλ. Lobeck Φρόνιχ. σ. 387).

5. δειλαὶ δάκνεσθαι ἀμυγδάλαι, αἵτινες δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὸ δάγκαμα, μαλακαί, ἀγάλια ἐν Αἰγίῳ καὶ τσάγαλα ἐν Ἡπείρῳ.

6. ἀμβροσία μελισσῶν, ἡ τροφή τῶν μ., τὸ μέλι.

7. ἰτρίνεαι ποπάδες ἦτοι γλυκίσματα ζυμαρικὰ ἐκ σησάμου καὶ μέλιτος (ἴτριον εἶδος πλακοῦντος).

8. πότιμοι γέλγιθες, σκελίδες (σκόρδων) προκαλοῦσαι πόσιν (κρασομεζές) ὡς ἐκ τῆς γλυκύτητος (ἢ μᾶλλον δριμύτητος).

9. ὑελοκυκάδες ὄγχναι, ἀπίδια ὑελοχρώδη ἦτοι γυαλιστερά, αἱ μελιπίδακες ἢ τὰ μελαπίδια. ἢ λ. προέρχεται ἐκ διορθώσεως. ἄλλ. ὑελοκικκάδες, ὑετοκικκάδες, ὑελομιμάδες, ὑελοχυλάδες κττ.

10. ἐπεισόδια, προσφάγια.

11. φιλοσκήπων, ὁ τὴν ράβδον ἀγαπῶν, κρατῶν.

12. εὐστόρθυγι, ὁ κατεσκευασμένος ἐκ στελέχους, ἐκ καλοῦ κορμοῦ.

13. δαίς, δαιτός, τράπεζα, ἐστίασις.

238. ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥ.

Εὐφρων οὐ πεδίου πολυαύλακος¹ εἰμ' ὁ γεραῖος
οὐδὲ πολυγλεύκου γειομόρος² βότρυς,

1. πολυαῦλαξ, ὁ πολλὰ αὐλάκια ἔχων, πλατύς.

2. γειομόρος, γεωμόρος, ὁ ἐργαζόμενος τὴν γῆν, ὁ κτηματίας.

ἀλλ' ἀρότρῳ βραχύβωλον³ ἐπικνίζοντι⁴· χαράσσω
χέρσον καὶ βαιού⁵· πίδακα⁶· ῥαγὸς ἔγω.
εἶσιν δ'· ἕξ ὀλίγων ὀλίγη χάρις· εἰ δὲ διδοίης
πλείονα, καὶ πολλῶν, δαῖμον, ἀπαρξόμεθα⁷.

3. βραχύβωλος, ὁ ἔχων μικρὰς βώλους, ἀπαχος (διότι
δοῦν παχεῖα ἢ γῆ σχίζεται εἰς μεγάλους βώλους).

4. ἐπικνίζω, σχίζω ἐπιπολαίως, τσουγκρανίζω.

5. βαιός, μικρός, ὀλίγος, ἀσήμαντος.

6. πίδαξ, κρήνη.

7. ῥωγὸς S, ὅστις ἐν τούτοις ἀνωτ. ἔγραψε ῥαγὸς. ἢ λ.
ἐνταῦθα σημαίνει τὸν κρονὸν τῆς κρήνης (παρ' Εὐσταθ. ... 1485, 59
τὴν θηλὴν τοῦ γυναικείου μαστοῦ).

8. εἶσιν δ'· ὁ T ἔχει οὐ μὲν ἰδ', οἱ δὲ ἄλλοι ἄλλως,
ἢ διόρθ. ἐπιτυχῆς καὶ σημαίνει ἔρχεται, προέρχεται.

9. ἀπάρχομαι, προσφέρω θυσίαν ὡς ἀπαρχήν (1).

252. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ.

Μῆλον ἐγὼ στρούθειον ἀπὸ προτέρης ἔτι ποιῆς
ῶριον ἐν νεαρῷ χρωτὶ φυλασσόμενον,
ἕσπιλον, ἀρρυτίδωτον, ἰσχύνοον ἀρτιγόνοισιν,
ἀκμὴν εὐπετάλοις συμφυῆς ἀκρέμοσιν,
ῶρης χειμερῆς σπάνιον γέρας· εἰς σέ δ', ἄνασσα,
τοίην γῶ νιφθεις κρυμὸς ὀπωροφορεῖ.

336. ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

Εἰς Δελφίδος ἀναθήματα.

Τὰ ῥόδα τὰ δροσθέντα, καὶ ἅ κατάπυκνος ἐκεῖνα
ἔρπυλλος κεῖται ταῖς Ἑλικωνιάσιν.
ταὶ δὲ μελάμφυλλοι δάφναι τίν, Πύθιε Παιάν,
Δελφίς ἐπεὶ πέτρα τοῦτό τοι ἀγλαίσειν.
βωμόν δ' αἰμάξει κεραὸς τράγος, οὗτος ὁ μαλλός, (2)
τερμίνθου τρώγων ἔσχατον ἀκρέμονα.

(1) ΣΗΜ. Λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς μου μετ' ἠνάγκασιν νὰ
διακόψω τὴν τε ἑρμηνεῖαν καὶ τὰς σημειώσεις εἰς τὰ δύσκολα ὄντως
ταῦτα ἐπιγράμματα.

(2) S ὁ μᾶλος.

345. ΚΡΙΝΑΓΟΡΟΥ.

Εἶάρος ἦνθει μὲν τὸ πρὶν ῥόδα, νῦν δ' ἐνὶ μέσσῳ
χειμάτι πορφυρέας ἐσχάσαμεν κάλυκας
σῆ ἐπιμειδήσαντα γενεθλίη ἄσμενα τῆδε
ἠοῖ, νύμφιδίων ἀσσοτάτη λεχέων.
καλλίστης ὀφθῆναι ἐπὶ κροτάφοισι γυναικὸς
λώϊον, ἢ μίμνειν ἠρινὸν ἠέλιον.

13. ΠΛΑΤΩΝΟΣ 1

Ἵψίκομον παρὰ τάνδε καθίζεο φωνήεσσαν
φρίσσουσιν πυκινοῖς κῶμον ὑπὸ Ζεφύροις,
καὶ σοὶ καχλάζουσιν ἐμοῖς παρὰ νάμασι σύριγγ
θελγομένων ἄξει κῶμα κατὰ βλεφάρων.

227. ΑΔΗΛΟΝ. 2

Τᾶδε κατὰ χλοεροῖο ῥίφεις χειμῶνος, ὀδίτα,
ἄμπαυσον μογεροῦ μαλθακὰ γυῖα μόθου,
ἦχί σε καὶ Ζεφύροιο τινασσομένη πίτυς αὔραις
θέλξει, τεττίγων εἰσατόντα μέλος,
χῶ ποιμῆν ἐν ἕρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγγόθι παῖγᾶς
συρίσδων, λασίας θάμνω ὑπο πλατάνου
καύματ' ὑπωρινοῦ φυγῶν κυνὸς ἄλμα δ' ἀμείψεις
αὔριον. εὖ τόδε σοὶ Πανὶ λέγοντι πιθοῦ.

235. ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ.

Ἄγροτέρων θεὸς εἰμι. Τί μιν χρυσέαις δεπάεσσι
σπένδετε ; ποῦ δ' Ἴταλοῦ χεῖτε μέθυ Βρομίου,
καὶ γυροῦς ταύρων πέτρῃ προσθεῖτε τένοντας ;
φείσασθ' οὐ τούτοις θύμασι τερπόμεθα.
Πᾶν ὁ παρωρείτης, αὐτόξυλος, ἀρνεοθόλης
εἰμί, καὶ ἐγγυθονίου γλευκοπότης κύλικος.

(1) Anthologia Planudea ex libro primo (Antholog. graec. κτλ. III, 1828, Lipsiae, σ. 235. ε):

(2) Αὐτ. Liber IV, σ. 285 ε.

236. ΛΕΩΝΙΔΟΥ οἱ δὲ ΠΕΡΙΤΟΥ.

Αὐτοῦ ἐφ' αἵμασιαῖσι τὸν ἀγρυπνοῦντα Πρίηπον
ἔστησε λαχάνων Δεινομένης φύλακα.
'Ἄλλ' ὡς ἐντέταμαι, φῶρ, ἔμβλεπε. τοῦτο δ' ἐρωτᾶς,
τῶν ὀλίγων λαχάνων εἶνεκα; τῶν ὀλίγων. (1)

237. ΤΥΜΝΕΩ.

Εἰς ἄγαλμα Πριήπου.

Πάντα πριηπίζω, κἄν ἦ Κρόνος· οὐ διακρίνω
οὐδένα φῶρ' οὔτω ταῖς δε παρὰ πρασιαῖς.
ἔπρεπε μὴ λαχάνων ἔνεκεν· τάδε καὶ κολοκυντῶν,
φήσει τις, μὲ λέγειν, ἔπρεπεν· ἀλλὰ λέγω.

238. ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ.

Εἰς τὸ κενὸν με τέθεικε, νόμου χάριν, ὧδε Πρίηπον
Εὐτυχίδης, ξηρῶν κληματίδων φύλακα.
καὶ περιβέβλημαι κρημνὸν βαθύν· ὅς δ' ἂν ἐπέλθῃ,
οὐδὲν ἔχει κλέψαι πλὴν ἐμὲ τὸν φύλακα.

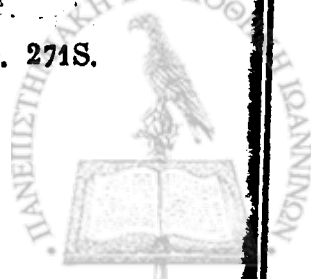
240. ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

'Ωραίας γ' ἐσορῶ τὰς ἰσχάδας, εἶγε λαβεῖν μοι
συγχωρεῖς ὀλίγας. θίγγανε μηδεμιᾶς.
ὀργίλος ὡς ὁ Πρίηπος, ἐρεῖς· ἔτι καὶ κενὸς ἤξεις.
ναὶ λίτομαι, δός· καὶ γάρ ἐγὼ δέομαι·
χρήζεις γάρ, λέγε μοι, παρ' ἐμοῦ τίνοσ; ἔστι νόμος που
δὸς λάβε. καὶ θεὸς ὢν ἀργυρίου σὺ γλίχῃ;
ἄλλο τι χρῆμα φιλῶ. Ποῖον τόδε; τὰμὰ κατέσθων
σῦκα, δὸς εὐθύμως ἰσχάδα τὴν ὀπίσω.

241. ΑΡΓΕΝΤΑΡΙΟΥ.

"Ωριμος οἶδα καὶ αὐτός, ὀδοιπόρε. μηκέτ' ἐπαίνει
ἰσχάδα, μηδ' ἐσόρα τὸν πέλας ἀκρέμονα.
καὶ λίην ὁ Πρίηπος ἐφίσταμαι ὀξύ δεδορκῶς,
καὶ φυλακὴν σύκων, ἣν ἐπέοικεν ἔχων.
ἦν δὲ μόνον σὺ θίγγῃς τῆς ἰσχάδος, ἰσχάδα δώσεις,
ὡς ἰσότης πάντων ἐστὶ δικαιοσύνη.

(1) Ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἐπιγράμματος καὶ ἐφεξῆς τὰ ἀναφερόμενα εἰς
τὸν Πρίηπον προσβάλλουσι τὴν αἰδῶ. Ὁ σοφὸς Μάξιμος ὁ Πλανούδιος,
εἰς ὃν ὀφειλομένον τὴν τοῦτων διόσωσιν παρέτήρησεν περὶ τοῦ ἐν XI, 317
«Μιαρὸν ἐστὶ τὸ ἐπίγραμμα καὶ ἀσχευρογύτατον».

243. ΑΝΤΙΣΤΙΟΥ.

Ἄγροφύλαξ ἔστηκα πολυκτεάνοις ἐν ἀρούραις,
Φρίκωνος καλύβην καὶ φυτὰ ῥυόμενος,
τοῦτο λέγων πρὸς ἕκαστον ἐπὴν γέλασης, ἔσιδὼν με,
τοῦ σκεύους, χῶρει τὴν κατὰ σαυτὸν ὁδόν,
ἦν δὲ παρεκβαίης ἐς ἅ μὴ θέμις, οὔτι σ' ὀνήσει
ἢ λάχνη. τρυπᾶν πάντα ἐπιστάμεθα.

255. ΑΔΗΛΟΝ.

Ὀδῖτα, μὴ πρόσερπε πρὸς τὰ κλήματα,
μηδ' αὖ τὰ μῆλα, μηδ' ὄπη τὰ μέσπιλα,
τηνεὶ δὲ πρὸς τὴν σχοῖνον ἐξαμείβεο,
ὡς μή τι θράξης τῶνδε, μηδ' ἀποθρίσης
ἅ σὺν πόνῳ φυτουργὸς ἔκτεται Μήδων,
ὅς κάμει θῆκεν. ἦν δὲ μευ παρακλύης
γνώση τὸν Ἑρμῆν, ὡς κακοῦς ἀμείβομαι.

260. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς ἄγαλμα Πριάπου.

Ἦν λαχάνων σ' ὁ Πρίηπος ἴδω σχεδὸν ἴγνια θέντα,
αὐτῇ γυμνώσω, φῶρ, σὲ ποτὶ πρασιῆ.
αἰσχρὸν ἔχειν τοῦτ' ἔργον ἔρεῖς θεόν. οἶδα καὶ αὐτός,
αἰσχρὸν. ἀφιδρύνθην δ' ἴσθ' ὅτι τοῦδε χάριν.

261. ΛΕΩΝΙΔΟΥ.

Ἀμφοτέραις παρ' ὁδοῖσι φύλαξ ἔστηκα Πρίηπος
ἰθυτενὲς μηρῶν ὀρθιάσας ῥόπαλον.
εἶσατο (1) γάρ πιστὸν με Θεόκριτος· ἀλλ' ἀποτηλοῦ
φῶρ ἴθι, μὴ κλαύσης τὴν φλέβα δεξάμενος.

264. ΑΔΗΛΟΝ.

Ἴσιδι καρποτόκῳ, σταχυμήτορι, μυριόμορφῳ,
λαϊνέῳ ταλάρῳ, μεγερῶν ἀπάνευθεν ἀρότρων,
αὐτόματοι στείχουσιν ἐπὴν πρὸς μητέρα καρποί.

(1) Εἶσατο, ἀόρ. α' μέσος τοῦ ἔξω=καθίζω.

ΙΧ. Ἐπιγράμματα ἐπιδεικτικά. (1)

3. ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ οἱ δὲ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

Εἰς καρύην πεφυτευμένην ἐν ὁδῷ.

Εἰνόδιην καρύην με παρέρχομένοις ἐφύτευσαν
παῖσι λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης.
πάντας δ' ἀκρεμόνας τε καὶ εὐθαλέας ὀροδάμνους
κέκλασμαι, πυκιναῖς χερμάσι βαλλομένη.
δένδρεσιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον· ἦ γὰρ ἔγωγε
δυσδαίμων εἰς ἐμὴν ὕβριν ἔκαρποφόρουν.

4. ΚΥΛΛΗΝΙΟΥ

Εἰς ἀγράδα κεντρισθεῖσαν εἰς ἄπιον ἡμερόν.

Ἢ πάρος ἐν δρυμοῖσι νόθης ζεΐδαρος ὀπώρης
ἀγράς, θηροβότου πρέμνον ἐρημοσύνης,
ὀθνεῖοις ὄζοισι μετέμφυτος ἡμερα θάλλω,
οὐκ ἐμὸν ἡμετέροις κλωσὶ φέρουσα βάρος.
πολλὴ σοί, φυτουργέ, πόνου χάρις εἵνεκα σεῖο
ἀγράς ἐν εὐκάρποις δένδρεσιν ἐγγράφομαι.

5. ΠΑΛΛΑΔΑ

Ὅχνη, χειρὸς ἐμῆς γλυκερὸς πόνος, ἦ μὲν ἐφ' ὑγρῷ
φλοιῷ φύλλον ἔδησα θέρει, πτόρθος δ' ἐπὶ δένδρῳ
ρίζωθεις δένδροιο τομῆ καὶ καρπὸν ἀμείψας.
νέρθε μὲν ἀγράς ἔτ' ἐστίν, ὑπερθε δ' ἄρ' εὐπνοος ὄχνη.

6. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Ἄγρας ἔην· σέο χερσὶ μυρίπνοον ὄχνην ἔθηκας,
δένδρῳ πτόρθον ἐνεῖς· σὴν χάριν εἰς σέ φέρω.

71. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Εἰς δρῦν διὰ τὸ εὐσκιον τοῦ δένδρου καὶ τὴν ἀνάπαισιν τῶν ὑπεισ-
ερχομένων.

Κλωῆνες ἀπηρόριοι (2) ταναῆς δρυός, εὐσκιον ὕψος
ἀνδράσιν ἀκρητον καῦμα φυλασσομένοις,
εὐπέταλοι, κεράμων στεγανώτεροι, οἰκία φαττῶν,
οἰκία τεττίγων, ἐνδιοὶ ἀκρεμόνες
κῆμὲ τὸν ὑμετέραισιν ὑποκλιθέντα κόμαισιν
ῥύσασθ', ἀκτίνων ἡελίου φυγάδα.

(1) Antholog. gr. II. Lipsiae 1829 σ. 58-ξ. Anthologia graeca epigrammatum Palatina cum Planudea, ed. H. Stadtmueller τόμ. III, μέρ. Α'. Lipsiae 1906.

(2) Ἀπηρόριοι καὶ ἀπηρόριοι=μέτεωροι.

75. ΕΥΗΝΟΥ ΑΣΚΑΛΩΝΙΤΟΥ.

Εἰς ἄμπελον ἦν τράγος κατέφαγεν.

Κῆν με φάγῃς ἐπὶ ρίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
ὅσον ἐπισπεῖσαι σοί, τράγε, θυομένω.

78. ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ.

Εἰς ἀχράδα τὸ φυτὸν διὰ τὸ πάντοτε βρίθεσθαι καρποῖς ὠμοῖς τε
καὶ πεπεύροις.

Μὴ μέμψῃ μ' ἀπέπειρον αἰεὶ θάλλουσαν ὀπώρην
ἀχράδα, τὴν καρποῖς πάντοτε βριθομένην.
ὀπόσσα κλαδίοισι (1) πεπαίνομεν, ἄλλος ὑφέλκει.
ὀπόσσα δ' ὠμὰ μένει, μητρὶ περικρέμαται.

79. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Εἰς τὴν αὐτὴν διὰ τὸ πολλάκις παρὰ τῶν διερχομένων λιθάζεσθαι.

Αὐτοθελῆς καρποὺς ἀποτέμνομαι, ἀλλὰ πεπεύρους.
παῦσον, μὴ σκληροῖς τύπτε με χερμαδίους.
μηνίσει καὶ Βάκχος ἐνιβρύζοντι τὰ κείνου
ἔργα. Λυκώργειος μὴ λαθέτω σὲ τύχη.

87. ΜΑΡΚΟΥ ΑΡΓΕΝΤΑΡΙΟΥ.

Εἰς κόσσυφον παραίνεσις μὴ καθέζεσθαι αὐτὸν παρὰ δρυὸν διὰ τὸ ἱξο-
φόρον εἶναι τὸ δένδρον καὶ ἀλίσκεσθαι τὸν κόσσυφον ὑπὸ τοῦ ἱξοῦ
μᾶλλον μὲν οὖν ἐν ἀμπέλῳ καθέζεσθαι.

Μηκέτι νῦν μινύριζε παρὰ δρυῖ, μηκέτι φώνει
κλωνὸς ἐπ' ἀκροτάτου, κόσσυφε, κεκλιμένος·
ἐχθρὸν σοι τόδε δένδρον, ἐπέιγγο δ' ἄμπελος ἔνθα
ἀντέλλε γλαυκῶν σύσκιος ἐκ πετάλων·
κείνης ταρσὸν ἔρεισον, ἐπὶ κλάδον ἀμφὶ τ' ἐκείνη
μέλπε, λιγὺν προχέων ἐκ στομάτων κέλαδον·
δρυὶς γὰρ ἐπ' ὀρνίθεσσι φέρει τὸν ἀνάρσιον ἱξόν.
ἄ δὲ βότρυν. στέργει δ' ὑμνοπόλους Βρόμιος.

130. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς ἐλαίαν βασιτάζουσαν ἄμπελον καὶ θλιβομένην.

Παλλάδος εἰμὶ φυτὸν· Βρομίου τί με θλίβετε κλώνες;
ἄρατε τυὺς βότρυας· παρθένος οὐ μεθύω.

(1) Ὁ S κλαδεῶσι.

131. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς πεύκην ὑπὸ ἀνέμου κλασθεῖσαν ἐν ὄρεσι· καὶ μετὰ ταῦτα ναῦν
γεγονυῖαν.

Οὔρεσιν ἐν δολιχοῖς βλωθρὴν πίτυν ὑέτιός με
πρόρριζον γαίης ἐξεκύλισε Νότος·
ἔνθεν ναῦς γενόμεν, ἀνέμους πάλιν ὄφρα μάχωμαι.
ἄνθρωποι τόλμης οὔποτε φειδόμενοι.

220. ΘΑΛΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ.

Εἰς τινὰς ἐπὶ πλατάνῳ φιλοῦντας.

Ἄγλοερά πλατανίστος ἴδ' ὡς ἔκρυψε φιλεύντων
ὄργια τὰν ἱεράν φυλλάδα τεινόμενα,
ἀμφὶ δ' ἄρ, ἀκρεμόνεσσιν ἑοῖς κεχαρισμένοις ὥραις·
ἡμερίδος λαρῆς βότρως ἀποκρέμαται.
οὔτως, ὦ πλατάνιστε, φύοις· γλοερά δ' ἀπὸ σείο
φυλλάς ἀεὶ κεύθοι τοὺς Παφίης ἐτάρους.

249. ΜΑΚΚΙΟΥ.

Εἰς ἀναδενδράδα ὑπὸ Πανὸς φυλαττομένην.

Εὐπέταλον γλαυκὰν ἀναδενδράδα τάνδε παρ' ἄκραις
ἰδρυνθεῖς λοφιαῖς Πάν ὄδ' ἐπισκοπέω.
εἰ δέ σε προφύροντος ἔχει πόθος, ὦ παροδίτα,
βότρως, οὐ φθονέω γαστρὶ χαριζομένῳ.
ἦν δέ χερὶ ψύσης κλοπῆ μόνον, αὐτίκα δέξῃ
ὄζαλέην βάκτρον τήνδε καρηβαρίην.

261. ΕΠΙΓΟΝΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ.

Εἰς ἄμπελον γηράσασαν καὶ μὴ καρποφοροῦσαν.

Ἡ πάρος εὐπετάλοισιν ἐν οἴνάνθαις νεάσασα,
καὶ τετανῶν βοτρυῶν ῥᾶγα κομισσαμένη,
ἄνῳ οὔτω γραιοῦμαι· ἴδ' ὁ χρόνος οἶα δαμάζει·
καὶ σταφυλὴ γήρως αἰσθάνεται ῥυτίδων.

282. ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ.

Εἰς δάφνην, τὸ φυτὸν ὑπὸ τινῶν κοπτόμενον.

Ξεῖνι, παρθένος εἰμὶ τὸ δένδρεον· εἶπατε δάφνης
φείσασθαι δμῶων χερσὶν ἐτοιμοτόμοις.
ἀντὶ δ' ἐμεῦ κομάρου τις ὁδοιπὸρος ἢ τερεβίνθου
δρεπτέσθω χθαμαλὴν ἐς χύσιν· οὐ γὰρ ἐκάς,
ἄλλ' ἀπ' ἐμεῦ ποταμὸς μὲν ὅσον τρία, τοῦ δ' ἀπὸ πηγῶν
ὑλὴ πανθηλῆς δοιὰ πέλεθρ' ἀπέχει.

299. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ.

Εἰς ταύρους ἔλκοντας ναῦν παρὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ.

Ταῦροι πρηϋτένοντες, ἀροτρευτῆρες ἀρούρης,
εἰν' ἀλλὶ τοὺς γαίης ἀντέχομεν καμάτους.
αὐλακα τὴν ἀσίδηρον ἐν ὕδασι ἐλκομεν ἄμφω,
μακροτόνων σχοίνων ἄμμα σαγηνόδετον.
ἰχθύσι δ' ἐκ σταχύων λατρεύομεν. ἃ ταλαεργοὶ
ἤδη κὰν πελάγει καρπὸν ἀροῦσι βόες.

306. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ.

Εἰς μονόξυλα ἐκ δέρματος κατασκευασμένα ὑπὸ τινος Σαβίνου
στρατηγοῦ.

Ἵλοτόμοι, παύσασθε νεῶν χάριν· οὐκέτι πεύκη
κύματος, ἀλλ' ἤδη ῥινὸς ἐπιτροχάει.
γόμφος δ' οὐκέτι χαλκὸς ἐν ὀλκάσιν οὐδὲ σίδηρος,
ἀλλὰ λίνῳ τοίχων ἀρμονίη δέδεται.
τὰς δ' αὐτὰς ποτὲ πόντος ἔχει νέας, ἄλλοτε γαῖα
πυκτὸν ἀμαξίτην φόρτον ἀειρομένας.
Ἄργῳ μὲν προτέροισιν ἀοίδιμος· ἀλλὰ Σαβίνῳ
καινοτέρῃν πῆξαι Παλλάς ἔνευσε τρόπιν.

312. ΖΩΝΑ ΣΑΡΔΙΑΝΟΥ

Εἰς δρυῖν ἡμερον παραίνεις μὴ κόπτειν διὰ τὸν μῦθον τὸν φάσκοντα
ἀπὸ δρυὸς καὶ πέτρας τὰς τῶν ἀνθρώπων γενέσεις.

ἽΩνερ τῶν βαλάνων τὰν μητέρα φεῖδεο κόπτειν,
φεῖδεο, γηραλέαν δ' ἐκκεραίζε πίτυν,
ἢ πεύκαν, ἢ τάνδε πολυστέλεχον παλίευρον,
ἢ πρίνον ἢ τὰν ἀυαλέαν κόμαρον.
τηλόθι δ' ἴσχε δρυὸς πέλεκυν· κοχύαι ¹ γὰρ ἔλεξαν
ἀμῖν ὡς πρύτεραι ματέρες ἐντὶ δρύες.

313. ΑΝΥΤΗΣ ΜΕΛΟΠΟΙΟΥ

Εἰς δάφνην τὴν πηγὴν, παραίνεις ἠδεῖα.

Ἴξευ ² ἅπας ὑπὸ καλὰ δάφνης εὐθαλέα φύλλα,
ὠραίου τ' ἄρυσαι νάματος ἀδὺ πόμα,
δφρα τοὶ ἀσθμαίνοντα πόνους θέρεος φίλα γυῖα
ἀμπαύσης, πνοιᾶ τυπτόμενα Ζεφύρου.

(1) Κοχύαι=πρόγονοι.

314. ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ.

Εἰς Ἑρμῆν ἐν τριόδῳ παρ' αἰγιαλῷ ἱστάμενον,
Ἑρμᾶς τᾷδ' ἔστακα παρ' ὄρχατον ἠνεμόεντα
ἐν τριόδοις, πολιᾶς ἐγγύθεν αἰόνες,
ἀνδράσι κεκμηῶσιν ἔχων ἄμπαυσιν ὁδοῖο
ψυχρὸν δ' ἀχραῆς κράνα ὑποπροχέει¹.

315. ΝΙΚΙΟΥ.

Καὶ τοῦτο παραινετικὸν ἐπὶ τὸ καθῆσθαι ἐπ' αἰγείροις καὶ πηγαῖς
ὦρα θέρους.

Ἴξευ⁽²⁾ ὑπ' αἰγείροισιν, ἐπεὶ κάμες, ἐνθάδ' ὁδίτα,
καὶ πῖε θᾶσσον³ ἰὼν Πίδακος ἀμετέρας⁴
μνάσχι δὲ κράναν καὶ ἀπόπροθι, ἅν ἐπὶ Γάλλῳ
Σίμος ἀποφθιμένῳ παιδὶ πατὴρ ῥύεται.

316. ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ.

Ἐπ' ἀγάλμασιν Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους κειμένης ἐν παρόδῳ, παραινέ-
σις ἑλληνική, ὥστε ἀπαρχὰς χωρὶς φέρειν ἐκάστῳ ἀπὸ τε τῶν
ἀχράδων καὶ τῶν βοτρυῶν.

Ὡτάνδε στείχοντες ἀταρπιτόν, αἴτε ποτ' ἀγρούς
δαμόθεν, αἴτ' ἀπ' ἀγρῶν νεῖσθε ποτ' ἀκρόπολιν
ἄμμες ὄρων φύλακες, δισσι θεοί, ὧν ὁ μὲν Ἑρμῆς
οἴ.ν ὄρης μ', οὗτος θ' ἄτερος Ἡρακλῆς.

ἄμφω μὲν θνατοῖς εὐάχοι⁴, ἀλλ' ὁδ' ἀπύρας
αἴτ' ὠμάς παραβῆς ἀχράδας, ἐγκέκλιφεν.

ναὶ μὰν ὡσαύτως τοὺς βότρυας, αἴτε πέλονται
ὠριμοί, αἴτε γύδα ὄμφακες, εὐτρέπικεν.

μισέω τὰν μετοχάν, οὐδ' ἠδομαι· ἀλλ' ὁ φέρων τι,
ἀμφίς, μὴ κοινᾶ, τοῖς δυσὶ παρτιθέτω,

καὶ λεγέτω «Τὴν τοῦθ'», Ἡράκλεες· ἄλλοτε⁵ «Τοῦτο,
Ἑρμᾶ». καὶ λύοι τὰν ἔριν ἀμφοτέρων.

318. ΛΕΩΝΙΔΟΥ.

Εἰς Ἑρμοῦ ἀγαλμα ἱστάμενον ἐπὶ τινος πρηῶνος (=ἐξέχων βράχος)
παραινετικὸν ἢ εὐκτικόν.

Εὐμάραθον πρηῶνα καὶ εὐσκάνθικα λελογχῶς,

Ἑρμῆ, καὶ ταύταν, ἃ φίλος, αἰγίβοσιν

καὶ λαχανηλόγῳ ἔσσο καὶ αἰγίνομηι προσηνής·

ἔξεις καὶ λαχάνων καὶ γλάγεος μερίδα.

(1) T. ὑποτάχει.

(2) Ἴξευ, ἀντὶ Ἰξο=κίθησο.

(3) S πῖθ' ἄσσον.

(4) Ἀλλὰ ποθ' αὐτοὺς αἴτ' ὠμάς T.

(5) T. ἀλλά τυ.

338. ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΟΥ.

Εἰς Δάφνιν τὸν αἰπόλον, ὃν ἐν τοῖς βουκολικοῖς ᾄδει ποιήμασιν·

Εὐδεις φυλλοστῶτι πέδῳ, Δάφνι, σῶμα κεκμαχὸς
ἀμπαύων· στάλικες δ' ἀρτιπαγεῖς ἀν' ὄρη.

ἀγρεύει δὲ τὸ Πάν, καὶ ὁ τὸν κροκόεντα Πρίηπος
κισσὸν ἐφ' ἡμερτῶ κρατὶ καθαπτόμενος

ἀντρον ἔσω στείχοντες ὁμόρροθοι. ἀλλὰ τὸ φεῦγε,

φεῦγε, μεθεὶς ὕπνου κῶμα καταπτάμενον.

348. ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

Ἐπὶ σταφυλοκλέπτη.

Ὁ σταφυλοκλοπίδας Ἐκατώνυμος εἰς Ἀἶδα·

ἔδραμε μαστιχθεὶς κλήματι φωριδίῳ.

374. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς πηγὴν ἔχουσαν πλατάνους καὶ εὐθαλεῖς δάφνας.

Ἄεναον Καθαρὴν με παρερχομένοισιν ὀδίταις

πηγὴν ἀμβλύζει γειτονεύουσα νάπη·

πάντη δ' αὖ πλατάνοισι καὶ ἡμεροθαλλέσι δάφναις

ἔστεμμαι, σκιερὴν ψυχομένη κλισίην·

τοῦνεκα μὴ με θέρεος παραμείβου. δίψαν ἀλαλκῶν

ἀμπαυσεν παρ' ἐμοὶ καὶ κόπον ἡσυχίῃ.

375. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς βότρυν ἄωρον κοπέντα παρὰ τινος ὀδίτου ἀδηφάγου καὶ ἀπορ-
ριφθέντα.

Τίς ποτ' ἀκηδέστως οἰνοτρόφον ἕμφακα Βάκχου

ἀνὴρ ἀμπελίνου κλήματος ἐξέταμεν,

χείλεα δὲ στυφθεὶς ἀπὸ μιν βάλεν, ὡς ἀν ὀδίταις

εἶη νισσομένοις ἡμιδαῆς σκύβαλον;

εἶη οἱ Δίνυσος ἀνάρσιος, οἶα Λυκοῦργος

ὅττι τιν' αὐξομένην ἔσβεσεν εὐφροσύναν·

τοῦδε γὰρ ἀν τάχα τις διὰ πώματος ἢ πρὸς αἰοιδᾶς

ἤλυθεν, ἢ γοερῶ κάδεος ἔσχε λύσιν.

376. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς πεύκην ὑπ' ἀνέμων βληθεῖσαν καὶ μέλλουσαν γίνεσθαι ναῦ Πα-
ραίνεσις.

Τίπτε με τὴν ἀνέμοισιν ἀλώσιμον, ἠλεὲ τέκτον,

τήνδε πίτυν τεύχεις νῆα θαλασσοπόρον;

οὐδ' οἰωνὸν ἔδεισας; ὅ ται Β. ρέης μ' ἐδίωξεν·

ἔν χθονί, πῶς ἀνέμους φεύξομαι ἐν πελάγει;

414. ΓΕΜΙΝΟΥ.

Εἰς παλίουρον θάμνον.

Ἦ παλίουρος ἐγώ, τρηγὺ ζύλον, ἄρκιος ἔρκει
τίς μ' ἄφορον λέξει, τὴν φορίμων φύλακα;

437. ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ.

Εἰς φάλητα παίγιον. Εἰς ἄμπελον ἀναδενδράδα καὶ ἄλλος.

Τῆναν τὰν λαύραν, τόθι ταὶ δρύες, αἰπόλε, κάμψας,
σύκινον εὐρήσεις ἀρτιγλυφές ζόανον,
τρισκελές, αὐτόφλοιον, ἀνούατον. ἀλλὰ φάλητι
παιδουγόνω δυνατὸν Κύπριδος ἔργα τελεῖν.
ἔρκος δὲ σκιερὸν περιδέδρομεν. ἀέναν δὲ
ρεῖθρον ἀπὸ σπιλάδων πάντοσε τηλεθάει
δάφναις καὶ μύρτοισι καὶ εὐώδει κυπαρίσσω,
ἐνθα πέριξ κέχυται βοτρυόπαις ἔλικι
ἄμπελος. εἰαρινὰ δὲ λιγγυφθόγγοισιν ἀοιδαῖς
κόσσυφοι ἀγεῦσιν παικιλότραυλα μέλη.
Ξυθαὶ ἀηδονίδες μινυρίσμασιν ἀντιαχεῦσι
μέλπουσαι στόμασιν τὸν μελίγηρον ὄπα.

483. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς τινα ἀπὸ περσέας πεσόνα.

Ἐκ φονίων Περσῶν φόνιον φυτὸν ἤγαγε Περσεὺς
παιδὶ Θεογνώστου τοῦ θανάτου πρόφασιν.

520. ΑΛΚΑΙΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΟΥ

Ἄλκαίου τάφος οὗτος, ὃν ἔκτανεν ἡ πλατύφυλλος
τιμωρὸς μοιχῶν γῆς θυγάτηρ ῥάφανος.

532. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς κολόκυνθον.

Εἰπέ μοι, ὦ κολόκυντε, τίνος χάριν εἰσέτι καὶ νῦν
οὐ σικύων ἐφάνη διερὸν γένος, οὐ κολοκύντων;

Ὁ κολόκυνθος πρὸς ταῦτα.

Ζηνὸς ἐπομβρήσαντος ἐπεκλύσθησαν ἀρουραὶ,
ἡμετέρην δ' ἀέκουσαν ἔτι κρύπτουσι γενέθλην.

561. ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

Εἰς ἄμπελον. Σκωπτικόν.

Τίς σε πάγος δυσέρημος, ἀνήλιος, ἐξέθρεψεν
Βορραίου Σκυθίης, ἄμπελον ἀγριάδα,
Κελτῶν νιφροβλήτες αἰεὶ κρυμώδεες Ἴλπεις,
τίς σε σιδηροτόκου βῶλος Ἰβηριάδος;
ἢ τοὺς ὀμφακόραγας (sic) ἐγείναο, τοὺς ἀπεπάντους
βότρουας, οἳ στυφελὴν ἐξέχεον σταγόνα.
δίτσημαι, Λυκέργε, τέας χέρας, ὡς ἀπὸ ρίζης
κλήματος ὠμοτόκου βλαστὸν ὄλον θερίσης.

563. ΛΕΩΝΙΔΑ

Εἰς Δημόκριτον φυτοκόμον.

Τὸν φιλοπωριστὴν Δημόκριτον ἦν που ἐφεύρης,
ἄνθρωπ' ἀγγεῖλον τοῦτο τὸ κοῦφον ἔπος,
ὡς ἢ λευκοόπῳρος ἐγὼ καὶ ἐφώριος ἤδη
κείνῳ συκοφορῶ τὰς ἀπύργους ἀκόλους·
σπευσάτω, οὐκ ὀχυρὴν γὰρ ἔχω στάσιν, εἶπερ ὀπώρην
ἀκρήβου χρήζει δρέψαι ἀπ' ἀκρέμονος.

586. ΚΩΜΗΤΑ ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΙΟΥ.

Εἶπέ νομεῦ, τίνος εἰσὶ φυτῶν στίχες; αἱ μὲν ἐλαῖαι
Παλλάδος, αἱ δὲ πέριξ ἡμερίδες, Βρομίου.
καὶ τίνος οἱ στάχυες; Δημήτερος. ἄνθεα ποίων
εἰσὶ θεῶν; Ἡρῆς καὶ ῥοδέης Παφίης.
Πᾶν φίλε, πηκτίδα μίμνε (1) τεοῖς ἐπὶ χεῖλεσι σύρων·
Ἡχῶ γὰρ δῆεις (2) τοῖς δ' ἐνὶ θειλοπέδοις (3).

668. ΜΑΡΙΑΝΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ.

Εἰς προάστειον ὀνομαζόμενον Ἐρωτα ἐν Ἀμασειᾷ.

Ἡ καλὸν ἄλσος Ἐρωτος, ὅπου καλὰ δένδρα ταῦτα
πρηθὺς ἐπιπνεῖων ἀμφιδονεῖ Ζέφυρος.
ἦχι καὶ ἐρσήεις ἀμαρύσσεται ἄνθεσι χειμῶν,
πουλὺν ἰστεφάνων κόσμιν ἀνιέει καλύκων,
καὶ γλυκερῆς τριστοιχος ἐπεμβαδὸν ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ
μαστὸς ἀναθλίβει χεύματα Ναϊάδος.
ὀππόθι δεινδρήεντα γέρων παρανήχεται Ἴρις
χῶρον, Ἀμαδρυάδων ἔνδιν ἀβροκόμων,

(1) πηκτίδα μίμνε=ἐπιμένον παίζων τὴν σύριγγα.

(2) δῆεις=εὐρίσκεις.

(3) θειλόπεδον, μέρος, ἐν ᾧ ἐξήραινον τὰ σῦκα, ἢ λιάστρα.

καὶ λιπαρῆς ἐύβοτρυν ἀν' ὀργάδα καρπὸς ἐλαίης
θάλλει ἐρισταφύλων πάντοτε θειλοπέδων.
αἱ δὲ περίξ λαλαγεῦσιν ἀηδόνες· ὅς δὲ μελίξει
ἀντωδὸν τέττ.ξ φθέγματος ἀρμονίαν,
ἀλλὰ τὸν ἀκλήιστον ὅπως, ξένε, μή με παρέλθης
τόνδε δόμων, λιτῆς δι' ἀντίασον ξενίης.

669. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δεῦρ' ἴθι, βαιὸν ὀδίτα πεσὼν ὑπὸ δάσκιον ἄλσος
ἄμπαυσιν καμάτου γυῖα πολυπλανέος
χλωρὸν ὅπου πλατάνων αὐτόρρυτον εἰς μέσον ὕδωρ
καλὰ πολυκρούων ἐκπρορέει στομάτων·
ὀππόθι πορφυρέης ὑπὲρ αὐλακος εἶαρι θάλλει
ὕγρον Ἴον ῥοδέη κιννάμενον κάλυκι.
ἦνιδε πῶς δροσεροῖο πέδιον λειμῶνος ἐρέφας
ἐκχυτον εὐχαίτης κισσὸς ἐπλεξε κόμην.
ἐνθάδε καὶ ποταμὸς λασίην παραμείβεται δχθην
πέζαν ὑποξύων αὐτοφύτσιο νάπης.
οὗτος Ἔρωσ' τί γάρ ἄλλο καὶ ἔπρεπεν οὔνομα χῶρφ.
πάντοθεν ἱμερτῶν πληθυμένω Χαρίτων;

706. ΑΔΗΛΟΝ

Δένδρεον ἱερὸν εἰμι· παρεργόμενός με φυλάσσει
πημαίνειν· ἀλγῶ, ζεῖνε, κολουομένη.
μίμνει παρθένιός μοι ἔτι φλόος. οὐχ' ἄπερ ὠμαῖς
ἀχράσιν. αἰγείρων τίς γένος οὐκ ἐδάη;
εἰ δὲ περιδρύψης με παρ' ἀτραπιτὸν περ ἐσῦσαν,
δακρύσεις· μέλομαι καὶ ζύλον Ἥελίω,

XI. Σκωπτικά.

413. AMMIANOY (1)

Ὡς κῆπον τεθυκῶς, δεῖπνον παρέθηγεν Ἀπελλῆς,
οἶόμενος βόσκειν ἀντὶ φίλων πρόβατα.
ἦν ῥαφανίς, σέρις ἦν, τῆλις, θρίδακες, πράσα, βολβοί,
ἄκιμον, ἠδύοσμον, πήγανον, ἀσπάραγος.
δείσας δ' ἐκ τούτων μὴ καὶ χόρτον παραθῆ μοι
δειπνήσας θέρμους ἡμιβρεχεῖς ἔφυγον.

(1) *Anthol. graec.* Τόμ. III, Lipsiae 1829, σ. 95.

Appendix 120 (1).

"Ανθεα πολλὰ γένοιτο νεοδημήτω ἐπὶ τύμβω
μὴ βάτος αἰχμηρή, μὴ κακὸν αἰγίπυρον,
ἀλλ' ἴα καὶ σάμψυγα καὶ ὕδατινὴ νάρκισσος,
Οὐίβιε, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένοιτο ῥόδα.

2.—Εἰς τὸ πεζὸν μετάφρασις τῶν ἀναθηματικῶν γεωπο-
νικῶν ἐπιγραμμάτων.

21.

Τὴν δίκηλλαν, ἣτις σκάπτει τὸν ὑδροχαρῆ κῆπον, καὶ τὴν πολυάσχολον δρεπάνην, ἣτις κόπτει τοὺς καυλοὺς, καὶ τὸν ρακῶδη ἐπενδύτην, τὸν προφυλάσσοντα τὰ νῶτα ἀπὸ τὰς βροχᾶς καὶ τὰ ἐκ τῆς ὠμοπλάτης τῶν βρωῶν ἀδιάρρηκτα πέδιλα (τσαρούγια), καὶ τὸν πασσαλώδη ἐμβολέα, ἣτοι τὸ τρυπάνι, ὅστις διὰ τοῦ ἄφροπλάστου ἐδάφους εἰσδύει κατ' εὐθεῖαν τῆς νεοβλάστου κράμβης, καὶ τὴν σκάφην, ἣτις (πληρουμένη) ἐκ τῶν ὕγερτων οὐδέποτε ἔπαυσε κατὰ τὸ κατὰξερὸν θέρος νὰ ἐγείρη (νὰ φουσκῶνῃ) τὰς διψῶσας πρασιάς (τοῦ κήπου), εἰς σὲ τὸν κηπουρὸν ὁ Ποτάμων ἀφιέρωσε, ὦ Πρίαπε, ἐπειδὴ ἀπὸ ταύτης τῆς ἐργασίας ἀπέκτησεν εὐτυχίαν (πρβλ. ὅμοια ἐπιγράμματα 41,95, 104 ἐ.)

22.

Ῥόδι ποῦ μόλις πρὸ ὀλίγου ἤνοιξε, καὶ τοῦτο τὸ μῆλον, ποῦ πρὸ ὀλίγου ἐπρόβαλε τὸ χυνοῦδι καὶ σῦκον μὲ σουφρωμένον φλοιὸν καὶ μὲ τὸν μίσχον του ἀκόμη, 1 καὶ κοκκινωπὸν σταφύλι, ποῦ ἀναβλύζει τὸν μεθυστικὸν οἶνον μὲ πυκνάς τὰς ῥῶγας, καὶ καρῦδι ἐπενδεδυμένον, ὡσάν μὲ δέρμα, διὰ πρασίνης λεπίδος (φλοιοῦ) εἰς τὸν ἀγρότην Πρίαπον, τὸν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδὸς στηριζόμενον, ἔθεσεν ἐνώπιόν του «ὁ καρποφύλαξ» ὡς «δενδριακὴν θυσίαν».

1. Τὸ σῦκον ὅταν εἶναι εἰσέτι ἄωρον παρουσιάζει ρυτιδωμένην ἐπιφάνειαν, καὶ δὲν ἀποχωρίζεται τοῦ μίσχου, ἐνῶ ὅταν ὠριμάσῃ ὁ μίσχος ἢ μένει ἐπὶ τοῦ δένδρου ἢ εὐκόλως ἀποσπᾶται· διὸ καὶ πολλάκις πίπτει τὸ σῦκον μόνον του ἀπὸ τὴν συκιάν.

σ ῦ κ ο ν ἐ π ο μ φ ἄ λ ι ο ν τὸ μῆπω ἀποσπασθὲν τοῦ μίσχου, ἣτοι μὲ τὸν ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ μίσχον δηλ. ἄωρον, διότι ὅταν ὠριμάσῃ ἀποχωρίζεται αὐτοῦ ἀμέσως μὲ τὸ πρῶτον τραβήγμα, ἢ πίπτει καὶ μόνον, ἄνευ τραβήγματος, ὅπερ καὶ ρυτι-

(1) Αὐτ. σ. 380.

δόφλοιον λέγεται, ὡς μὴ ὀμαλὸν ἔχων τὸν φλοιόν. βότρυν μεθ' ὑπὶ δ' ἀκα, τὸν ἀναβλύζοντα τὸ μέθυ ἦτοι τὸν οἶνον (ὠραῖον ἐπίθετον), καὶ κάρυον ἀντίδορον χλωρῆς λεπίδος, ἦτοι ἐνδεδυμένον ὡσεὶ διὰ δορᾶς διὰ τῆς πρασίνου εἰσέτι λεπίδος ἦτοι τοῦ ἐξωτερικοῦ κελύφους. Πάντα τὰ ἐπίθετα ταῦτα εἰσι πεποιημένα λίαν ἐπιτυγῶς προδίδοντα οὐ μόνον ἀκριβῆ παρατηρητικότητα, ἀλλὰ καὶ ποιητικὴν ἔξαρσιν.

31.

Εἰς τὸν προστάτην τῶν αἰγῶν, τὸν Πᾶνα, καὶ εἰς τὸν καλοῦς καρποῦς παρέχοντα Διόνυσον καὶ εἰς τὴν χθονίαν Δήμητραν 1 κοινὸν τοῦτο τὸ δῶρον προσέφερα, καὶ ζητῶ παρ' αὐτῶν καλὰ ποίμνια καὶ καλὸν οἶνον καὶ ἀπὸ τὰ στάχυα νὰ τινάξω καλὸν καρπόν.

1. Ἐν Ἐομιόνη ἢ Δήμητρα ἐλατρεύετο ὡς χθονία.

36.

Εἰς σέ, ὦ φιλόσιτος Δήμητρα, δρακιάϊς (ἀπλοχεριαῖς) σίτου ἐκ τοῦ ὀλίγουσ ἀύλακας ἔχοντος χωραφίου ὁ Σωσικλῆς γεωργὸς παρέθηκε, ἀφοῦ ἐσύναξε τὸν σπῆρον ἀπὸ τὰ καλὰ στάχυα, ἀλλ' εἶθε καὶ πάλιν νὰ σοὶ φέρῃ τὸ δρέπανον τὸ ὁποῖον νὰ ἔχη ἀμβλύνη ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῆς καλαμιᾶς τοῦ σίτου 1.

1. Εἰς τὴν ἐριβώλακα γῆν, ὅπως εἶναι ἢ Θεσσαλική, ἐπειδὴ ὁ σῖτος ἔχει μεγάλην καλάμην, κόπτουσι κατ' ἀρχὰς ἐπάνω τὰ στάχυα καὶ ἀφήνουσιν ἔπειτα τὴν καλαμιὰν, ἣτις ἐπειδὴ συμβαίνει, ὡς ἐνταῦθα νὰ εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη ἀμβλύνη κατὰ τὸ θέρος τὸ δρέπανον. τοῦτο πράγματι ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Σωσικλῆς ἢ μήπως εὔχεται, ἐὰν τὸ προσεχὲς ἔτος ἢ θεὰ παράσχη στάχνας εὐτραφεῖς, ὥστε νὰ λυγίσῃ τὸ δρέπανον κατὰ τὸ θέρος, νὰ ἀφιέρωσῃ καὶ τὸ δρέπανον; τὸ δεύτερον μοὶ φαίνεται φυσικώτερον.

41.

Τὸ χαλκοῦν ὑνίον, τὸ ὁποῖον σπάζει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἰς βώλους, τὸ ὁποῖον σχίζει τὸ νιάμα, καὶ τὸ λωρίον, ὅπερ δένει τὸν ζυγὸν ὑπὸ τὸν ἀύχένα τοῦ ταύρου καὶ τὸ πληττον τοὺς βοῦς βούκεντρον, καὶ τὴν σφῆνα τῆς ἐγέτλης (ἀλετροχέρι), εἰς τὴν Δήμητραν ἀφιέρωσεν ὁ γεωπόνος Καλλιμένης, ἀφοῦ ἤνοιξε (ἔσχισε) τὸ γεωργήσιμον λειβάδιον. Ἐὰν δὲ εὐδοκήσῃς νὰ συνάξω καὶ τοὺς στάχνας, θὰ σοὶ φέρω καὶ τὸ δρέπανον.

Σημ. Παρόμοιον εἶναι καὶ τὸ 104 ἐπίγραμμα, ἀλλὰ δαψιλέστατον εἰς κοσμηματικὰ καὶ περιγραφικὰ ἐπίθετα. Τὰ σκευῆ καὶ

γεωργικά εργαλεία, ἅπερ ἀφιερώνει εἰς τὴν Δήμητραν ὁ Λυσί-
ξενος εἶναι ταῦτα: σπερμοφόρος καὶ ὠμαχθῆς
πήρα, σφῦρα, γαμψαὶ πυρολόγοι δρεπάναι,
τρίβολοι ὀξεῖς ἀχυρότριβες, (1) ἱστοβόη καὶ
γυρὰ ἄροτρα καὶ φιλόγαιος ὕνις, κέντρα
ὀπισθογυνῆ καὶ βουστρόφα δεσμὰ τενόν-
των, τρίνακες ξύλινα (τρικράνια) χεῖρες
ἄρουροπόνων. ταῦτα ὁ γεωργὸς οὗτος ἐπειδὴ παρέλυσαν
τὰ μέλη του ἐκ τῆς πολλῆς γεωργικῆς ἐργασίας ἐκρέμασεν εἰς τὴν
σταχυοστέφανον Δήμητραν.

42.

Ὁ πτωχὸς Ἀλκιμένης ἔχων μικρὸν τινα κῆπον, ἀφοῦ ἐγεύσατο
τρυγητοῦ παρασχόντος καλὴν καρποφορίαν, προσφέρων ξηρὸν
σῦκον καὶ μῆλον καὶ ὕδωρ εἰς τὸν Πᾶνα εἶπε: σὺ εἶσαι ὁ ταμίας
τῶν τοῦ βίου μου ἀγαθῶν, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἐκ τοῦ κήπου τὰ δὲ ἀπὸ
τοῦ ὑμετέρου πετρώδους ἀντροῦ δέξαι, καὶ ἀνταποδίδων δὸς μοι
περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβες.

44.

Ἡρώναξ ὁ γεωργὸς ἢ μᾶλλον ἀμπελουργός, ἀφιερώνει εἰς
τοὺς γλευκοπότας Σατύρους καὶ τὸν ἀμπελοφυτευτὴν «ἀμπελο-
φύτωρ» Βάκχον ἐκ τῆς νέας ἀμπέλου «πρώτης φυταλιῆς» δράγματα
κλημάτων καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀμπελοτόπων «οἴνοπέδων» τρεῖς
κάδους τοῦ πρωτοβγάλτου, «πρωτοχύτσιο» οἴνου γεμίσας. ἐκ
τούτων ἡμεῖς, ἀφοῦ χύσωμεν ὅσον προσήκει εἰς τὸν «οἴνοπα»,
τὸν ἔχοντα τὸ χρῶμα τοῦ οἴνου Βάκχον καὶ εἰς τοὺς Σατύρους,
θά πῖωμεν πλεον τῶν Σατύρων. (ἔθεν οἱ Θρᾶκες, παρ' οἷς οἱ
Σάτυροι ἐνδιέτριβον, «πάντες πολυπύται») κατὰ τὸν Ἀθηναῖον
(I 442f) ὡς καὶ οἱ Σκυῖται «ἀκράτω παντάπασι χρώμενοι, γυναῖκες
τε καὶ πάντες αὐτοί, καὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχεόμενοι καλὸν
καὶ εὐδαίμον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύειν νενομίκασιν» αὐτ. 432α).

45.

Ἄλλος ἀμπελουργός, ὁ Κώμαυλος, παραμονεύσας «δοκεύσας»
τὸν δασύν «λαχνήεντα» ἐχῖνον, τὸν σπαρακτικὸν «σίντορα»

(1) Ἐκ τούτου μαθαίνομεν, ὅτι εἰς πῆν σβάρναν τοῦ ἄλωνιοῦ αἱ ἀρ-
χαῖοι ἐπήγνυον, ἀντὶ πυρίτιδος ἰθιου λεπίδας ὡς νῦν, ὀξεῖας καὶ σκληρὰς
ἀκάνθας, ἧτοι τρίβλους.

ραγολόγον τῶν (ἢ) λιακωτῶν, ἐπιτρέγοντα σὺνεσπειρωμένος ὡς σφαῖρα εἰς τὰ σταφύλια, ζωντανὸν συλλαβῶν ἀνεκρέμασεν εἰς τὸν Διόνυσον.

Σημ. Οἱ χωρικοὶ ὑποφέρουσι πολὺ ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν περιέργων τούτων ζώων, τῶν ἐχίνων, οἵτινες ὅταν ἴδωσιν ἀνθρώπον συσπειροῦνται ὡς σφαῖραι, καὶ οὕτω σώζονται· διότι εἶναι δύσκολον ἔνεκα τῶν σκληρῶν ἀκανθῶν καὶ τοῦ παχέος δέρματος νὰ φονεύσῃ τις αὐτούς· ὅθεν καὶ ὁ Κώμαυλος ζωντανὸν ἐκρέμασεν. Ἦν εἶδος θυσίας καὶ τοῦτο, ὅπως καὶ ὁ τράγος, ὡς βλαπτικὸς τῶν ἀμπέλων. "Ομοιον καὶ τὸ 169.

53.

Ὁ γεωργὸς Εὐδήμος ἀνήγειρεν εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἰσχυροτάτου «πιστάτου» πάντων τῶν ἀνέμων Ζεφύρου· διότι ἅμα προσευχθήθῃ πρὸς αὐτὸν ἤλθε βοηθός, ἵνα τάχιστα λικμήσῃ ἤτοι ρίψῃ στὸν ἀέρα τοὺς παχεῖς ἀπὸ τῶν σταγύων καρπούς.

56.

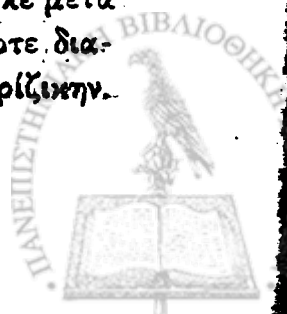
Ὁ Ληναγόρας, ἀμπελουργὸς ἀνὴρ, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Διόνυσον, τὸν ἐστεφανωμένον κισσῷ Σάτυρον, τεταραγμένον ὑπὸ τοῦ οἴνου. εἰς δὲ τὸν βεβαρυμένον τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ οἴνου λέγεις (νομίζεις) πῶς τὰ πάντα, ὁ δερμάτινος ἐπενδύτης, ἡ θρίξ, ὁ κισσός, ἡ ὀπώρα, ὅλα εἶναι μεθυσμένα, ὅτι τὰ πάντα ἔχουσι παραλύσει, καὶ τὴν φύσιν δι' ἀφθόγγων σημείων ἐμιμήθη ἡ τέχνη, ὥστε νὰ μὴ ἀνέχηται ἡ ὕλη νὰ διαφωνῇ πρὸς κανὲν πρᾶγμα (ἤτοι νὰ ὁμοιάξῃ, κατὰ πάντα τὴν φύσιν).

77.

Ὁ οἰνοπότης Ξενοφῶν ἀφιερώνει τὸν κενὸν αὐτοῦ πίθον εἰς τὸν Βάχχον. παρακαλεῖ νὰ δεχθῆς τοῦτον μετ' εὐμενείας· διότι οὐδὲν ἄλλο ἔχει (εἶχεν ὡς μέθυσος διασπαθίσει τὰ πάντα).

79.

Ὁ γεωργὸς Στρατόνικος, ἀντὶ τῆς θείας εὐεργεσίας ἀφιερώνει εἰς τὸν κάτοικον τῶν λόφων καὶ τῶν βουνῶν Πᾶνα, τὰ ἄσπορα τεμένη, ἤτοι τμήμα δασῶδες τῆς ἑαυτοῦ ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας (ταῦτα νῦν ἐν Ἑλλάδι λέγονται λειβάδια, ἐνῶ ἐν Τουρκίᾳ λειβάδια τὰ τσαῖρια, ἤτοι οἱ χορτώδεις κάμποι) καὶ εἶπε: «βόσκε μετὰ χαρᾶς τὰ ποίμνια, καὶ βλέπε τὴν περιοχὴν σου, ἣν οὐδέποτε διατέμνει τὸ χαλκοῦν ὑνίον, θὰ εὖρης μικρὰν ἑπαυλιν καλορρίζικην.

διότι ένταῦθα εὐφραينوμένη ἡ νύμφη Ἡχώ θὰ τελέσῃ μετὰ τοῦ τοῦτ' γάμους) (ἴσ. ἀντὶ ἐπαύλιον ἐπαύλια δέον νὰ γραφῇ ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ δευτέρα τῶν γάμων ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ νύμφη μετέβαινεν εἰς τὸν γαμβρόν).

95.

Ὁ γεωπόνος «γατόμος» (οὕτως ἐλέγετο ὁ γεωργὸς) Πάρμις ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Δήμητραν τὸν ἀπειλητικὸν «μύωπα» (=βου- κέντρι) τὸν στρέφοντα τοὺς βοῦς, τὸν φέροντα εἰς τὸ ἄκρον σίδηρον («βρούπληκτρον ἀχαιαν») εἶπεν ἄλλος. ἀνωτέρω 41), τὸν σιτοδόχον σάκκον χωρητικότητος ἐνὸς μέτρου, τὸ γαμψὸν ἦτοι ἀγκύλον δρέπανον, ὄπλον σταχυοτόμον τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸ παλιουρήσιον τρικράνιον (ὅπερ προσφυῶς ὀνομάζει χειρα τοῦ θεριστοῦ δι' οὗ οὐ μόνον τοὺς στάχους οὕτως συλλέγει, ἀλλὰ καὶ λικμίζει τὸ ἄλωνι) καὶ τέλος τὸ δερμάτινον ἔνδυμα (ὅπερ λέγεται ποδεῶν· διότι περὶ τὰ ἄκρα κρέμανται οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρά κττ. τοῦ δέρματος). Ταῦτα δὲ πάντα διότι γηράσας, ὡς φαίνεται, ὁ Πάρμις ἔπαυσε ἀπὸ τοῦς ἀνιαροῦς κόπους τοῦ γεωργικοῦ βίου.

98

Ὁ Ἡρώναξ ἐκ τοῦ μικροῦ καὶ πενιχροῦ ἀγροῦ (ὀλιγηροσίη), ἀφοῦ ἀλώνισε μέρος ἐκ τῶν σταχυῶν, βαλὼν τὸν σῖτον καὶ ἀνά- μεικτα ὄσπρια εἰς ξύλινον τρίποδα ἀφιέρωσεν εἰς λικμαίαν ἦτοι τὴν προστάτιν τοῦ λιγίσματος Δήμητραν καὶ εἰς τὰς Ὠρας τὰς περι- πολούσας εἰς τοὺς ἀύλακας τῶν ἀγρῶν (ἐναυλακοφοιτῖσιν) «ἐκ μικρῶν ὀλίγιστα» λέγει, διότι ἐκέκτητο ἐπὶ ἀγόνου γεωλόφου μικρὸν χωράφιον.

Σημ. Πτωχὸς ὁ Ἡρώναξ, μικρὸς καὶ ἀφορος ὁ ἀγρὸς, ἀλλὰ μεγάλη ἡ προαίρεσις καὶ ἡ πρὸς τὰς προστάτιδας τῶν καρπῶν εὐλάβεια αὐτοῦ καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ παραλείψῃ τι ἐκ τῶν νενομισμέ- νων εἰς τοὺς θεοὺς· διὸ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατασκευάσῃ λέβητα χαλκοῦν (τρίπους ὡς ἐκ τῶν ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο τριῶν ποδῶν), ἐποίησε τοῦτον ξύλινον (πλάκινον) ἦτοι ἐναπέθεσε τὰ δῶρα εἰς μίαν σανίδα.

102

Ὁ εὐσεβὴς «φυτοσκάφος» κηπουρὸς Λάμων μόλις εἶδε νὰ προβάλλωσι τὰ πρῶτα τῶν κόπων αὐτοῦ σπέρματα, δὲν περιέμενε νὰ ὠριμάσῃ, ἀλλὰ λαβὼν τὸ ξανθὸν ἢ κίτρινον χιτῶνα ἔχον ῥόδι,

τὸ ῥυτιδόφλοιον σῦκον, καὶ ἐκ τριανταφυλλένιας σταφυλῆς ἀφῶν κλώνα, καὶ μοσχοβολοῦν μῆλὸν κεκαλυμμένον ἀπὸ λεπτὸν χνοῦδι, καὶ γλωρὸν ἢ ἄωρον ἀγγούρι, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἀκόμη μεταξὺ τῶν φύλλων κεκρυμμένον, καὶ μελαγχροινὴν, καὶ χρυσίζουσαν ἐλαίαν εἰς ἐσέ, ὦ φίλε τῶν διαβατῶν Πρίαπε, ἀφιέρωσε παρακαλέσας, διὰ νὰ θάλλωσι ταῦτα εἰς τὰ δένδρα καὶ εἰς τὴν καλλιεργημένην γῆν.

154

Ὁ γέρον Βίτων Ἀρχὰς ταῦτα προσέφερεν εἰς τὸν Πᾶνα, εἰς τὸν εὖα κράζοντα Λυαῖον ἦτοι τὸν Διόνυσον καὶ εἰς τὰς Νύμφας, εἰς μὲν τὸν Πᾶνα νεογέννητον ἐρίφιον, ὅπερ συμπαίζει ἀκόμη μετὰ τῆς μητρὸς, εἰς τὸν «Βρόμιον» ἦτοι τὸν Διόνυσον τὸν πολυγυρισμένον κλάδον κισσοῦ, καὶ εἰς τὰς Νύμφας ἄνθος πολυποίκιλον σκιεροῦ ὑπωροφόρου δένδρου, ἔτι καὶ αἱματώδη φύλλα ἀνοικτῶν ῥόδων, διὰ νὰ αὐξήσετε τὸν οἶκον τοῦτον τοῦ γέροντος καὶ νὰ καταστήσητε αὐτὸν εὐδρον, ὦ Νύμφαι, γαλακτερόν, ὦ Πάν, καὶ πολυστάφυλον, ὦ Βάκχε.

168

Ὁ Ξενοφίλος τὸν ἀκούραστον καταστροφέα τῶν ἀμπέλων κάπρον (ἀγριόχοιρον) τὸν ἐννεαετῆ θρασὺν τῶν ὑψικόμων καλάμων (θαμῶνα), ὅστις πολλάκις διὰ τῆς αἰχμῆς τῶν ὀξέων ὀδόντων αὐτοῦ ἀπέσπασε δένδρα καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ποιμενικοὺς κύνας, τοῦτον ἀντικρύσας πλησίον ποταμοῦ ἐμπνέοντα φρίκην μὲ τὰς (ἠνωρθωμένας) χαίτας, πρὸ ὀλίγου δὲ ἐγκαταλιπόντα τὸ ἀδιαπέραστον τοῦ δάσους βάθος (ἢ ὅλως διόλου ἀπομακρυνθέντα), ἐφόνευσε διὰ χαλκοῦ βέλους καὶ τὸ δέρμα τοῦ ἀτιθάσσου θηρίου ἀφιέρωσας εἰς τὸν Πᾶνα ἐκρέμασεν εἰς τὴν δρῦν.

170.

(Ὁ ἀνώνυμος βεβαίως γεωργός, ὅστις δοκιμάσας ὁποῖαν ἀξίαν ἔχουσιν ὕδωρ καὶ σκιαὶ ἐν ὥρᾳ θέρους), ἀφιερώνει εἰς τὸν Πᾶνα, τὰς πετέας καὶ τὰς ὑψικορύφους ἰτέας, καὶ τὸν πλάτανον, ὅστις καλύπτει διὰ τῶν κλώνων αὐτοῦ ὅλα τὰ ὑποκάτω καὶ τὰ πέριξ, τὰς κρήνας καὶ αὐτὰ τὰ ποιμενικὰ ποτήρια, ὅλα αὐτὰ ἄπερ καταδιώκουσι καὶ καταπαύουσι τὴν δίψαν.

190.

Λάβε, ὦ τετιμημένη Ἀφροδίτη, ἐκ τοῦ πτωχοῦ Λεωνίδου ταῦτα τὰ πτωχὰ δῶρα, πέντε σταφύλια μεγαλόρρωγα καὶ σῦκον

κεκομμένον ἀπὸ νέους κλώνους γλυκύτατον ὡς μέλι, καὶ ταύτην τὴν ἀνευ φύλλων ἐλαίαν κολυμβῶσαν εἰς τὸ ἄλας, καὶ δράκα μικρὰν εὐτελῶν ἀλφίτων, καὶ σταγόνα οἴνου πρὸς σπονδὰς χρησίμου, ἀπαραίτητον πάντοτε εἰς τοὺς βωμούς, ἧτις μένει κάτω κάτω, κρύπτεται ἐν τῷ μικρῷ τοῦ ποτηρίου πυθμένι. Ἐάν δέ, καθὼς μοῦ ἐδίωξας τὴν παραλύουσαν τὰ μέλη μου νόσον, ἀποδιώξης καὶ πενίαν μου, θὰ σοὶ δώσω παχὺ ἐρίφιον.

225.

Ἡρωίδες, αἵτινες τὸ ἀπέραντον τῆς Λυβίας κατοικεῖτε ὄρος, ἐζωσμένοι διὰ αἰγείων δερμάτων καὶ στρεπτῶν κροσσωτῶν, τέκνα τῶν θεῶν, δέξασθε τῆς Φιλήτιδος ταῦτα τὰ ἱερὰ δράγματα (δρακιαῖς ἀπὸ στάχια), καὶ τοὺς ἐκ καλάμης πρασίνοους στεφάνους, τὰ ὅποια δεκατίζονται εἰς τὸ λίγνισμα. Ἀλλὰ καὶ τοιουτοτρόπως, ὦ ἠρωίδες, χαίρετε, κυρίαρχοι τῆς Λιβύης.

226

Τοῦτο τὸ ὀλίγον ὑποστατικὸν καὶ ὁ ἀγρὸς ὁ μικρὸν μέρος ἔχων πρὸς καλλιεργίαν κατάλληλον καὶ σποράν, καὶ ὁ πτωχὸς ἀμπελῶν καὶ τὸ ὀλιγόξυλον τοῦτο θαμνῶδες δάσος. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὀγδοήκοντα ἔτη ἐπέρασε (τὸν βίον) μὲ αὐτά.

228

Δὲν ἔφερον ὁ Ἄλκων εἰς τὴν φοινικὴν μάχαιραν (εἰς τὸ σφαγεῖον) ἐργατικὸν (τοῦ ζυγοῦ) βοῦν εἰς τὴν καλλιεργίαν τῶν ἀγρῶν καὶ ἔνεκα τοῦ γήρατος καταπεπονημένον, σεβασθεῖς (λαβὼν ὑπ' ὄψιν) τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, ἀλλ' οὗτος κάπου εἰς πυκνὴν χλόην ἐλεύθερος τοῦ ἀρότρου διασκεδάζει μυκώμενος.

232.

Σταφύλια γεμάτα ὄριμον κρασί, καὶ θρύμματα ροδιοῦ εὐκόλως σχιζομένου, καὶ ξανθοὶ μυελοὶ (ἧτοι τὸ μέσα ψωμί) τῶν κουκκουναριῶν, καὶ ἀμύγδαλα φοβούμενα τὸ δάγκαμα (ἧτοι εὐθραυστα), καὶ ἡ ἀμβροσία (ἧτοι ἡ τροφή) τῶν μελισσῶν, τὸ μέλι καὶ πολλὰ ζυμαρικὰ μελοσούσασμα, καὶ ὄρεκτικαὶ σκελλίδες καὶ ἀπίδια γυαλιστερά (μελάπιδα), ἀφθονα εἰς τοὺς οἰνοπότας πρυσφάγια (ὄρεκτικά) κοιλίας, εἰς τὸν ροπαλοφόρον Πᾶνα καὶ τὸν ἐκ καλοῦ στελέγους κατεσκευασμένον Πρίαπον, πτωχὴν τράπεζαν ἀφιερώνει ὁ Φιλοξενίδης.

Ὁ γέρον Εὐφρων εἶμαι κάτοχος οὐχὶ μεγάλου ἀγροῦ καὶ ἀμπέλου, ἥτις παράγει πολὺ γλεῦκος, ἀλλὰ χαράσσω (διαυλακῶνω) διὰ τοῦ ἐπιπολαίως σχίζοντος (τσουγκρανίζοντος) ἀρότρου τὸ χέρσον καὶ ἔχω πηγὴν μὲ μικρὸν κρουνὸν. προέρχεται δὲ ὀλίγη χάρις ἐξ ὀλίγων, ἐὰν δὲ δίδῃς περισσότερα καὶ πολλά, ὦ θεέ, θά σοι προσφέρωμεν ὡς ἀπαρχήν.

3.—Σχέσις τῶν γεωπονικῶν ἐπιγραμμάτων πρὸς συνηθείας ἐν τῇ Χριστ. ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Πλείστας, ὡς γνωστὸν, παρέλαβεν ὁ χριστιανισμὸς συνηθείας παρὰ τῶν ἀρχαίων, ἢ μᾶλλον οἱ Ἕλληνες ἐκχριστιανισθέντες διετήρησαν ταύτας, ἀποπνευματίσαντες οὕτως εἰπεῖν αὐτάς καὶ ἐπὶ τὸ σεμνότερον καὶ ἱεροπρεπέστερον μεταβαλόντες. Οἱ θεοὶ αὐτῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ εἰσποιήσει αὐτῶν ἔπρεπε ν' ἀποβάλωσι πᾶσαν αἰσχρορργίαν καὶ ἀκοσμίαν, ἥτις χαρακτηρίζει αὐτοὺς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ λατρείᾳ. Ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι τούτοις παρατηροῦμεν συνηθειαν ἀπὸ τῆς Π. Διαθήκης γνωστήν, τὴν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ δὴ εἰς τὸν Πρίαπον ὑπὸ τῶν γεωργῶν προσφορὰν τῶν ἀπαρχῶν τῆς γῆς, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, ὅτ' ἐρίνοντο πλέον ἀπόμαχοι, εἰς ἔνδειξιν βαθείας εὐγνωμοσύνης (κατ' ἀπομίμησιν τῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες ἀφιέρουν τὴν πανοπλίαν βλ. ἀναθημ. ἐπιγραμμ. 46, 52-81 ἐ.). Ὁ Πρίαπος εἶναι ὁ προστάτης καὶ ἀγρυπνος τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν ὀπωρῶν φύλαξ, ὁ ἅγιος Τρύφων τῶν Χριστιανῶν, ὅστις ὁμῶς μόνον ἀπὸ βλάβης ἀνωτέρας φυλάττει τοὺς καρποὺς καὶ τὰ λάχανα, ὡς διαλαμβάνει ἢ πρὸς αὐτὸν εὐχὴ ἢ ὁ ἐξορκισμὸς λεγόμενος εἰς κήπους, ἀμπελῶνας καὶ χωράφια» ἀρχεται δὲ ὧδε:

«Ὄντος μου ἐν Λαμψάκου κώμῃ... ὄργῃ κατῆλθεν ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος οὐκ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κύκλω περιχώρους, τούτέστιν ὄργῃ πρὸς πᾶσαν ἀμπελον, χώραν τε καὶ κῆπον, ἀθρόως τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν βριθομένων, μαραινομένων καὶ ἀφανιζομένων. Ὅρων οὖν ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος Τρύφων οὕτω τηχομένους τοὺς καρποὺς... τῶν τε χωραφίων, ἀμπέλων, κήπων καὶ λαχάνων καὶ παντοίων δένδρων τῷ τοιοῦτῳ ὀλέθρῳ παραδιδόμενων διαπονηθεὶς ἐδεήθην πρὸς τὸν Κύριον καὶ θεόν μου τοῦ γενέσθαι ἀφανῆ πάντα τὰ θηρία... οἶα κάμπη, σκώληξ, σκωληροκάμπη, σκάνθαρος, βροῦχος, ἀκρίς, ἐπίμαλος, καλιγάρης, μακρόπους, μύρμηξ, φθεῖρ, ξυγίτης, ψυλ-

λίτης, καυλοκόπος, έρυσίβη, κόγλοι, ψαλλίτης και είτε άλλο προσφυσούν και μοραϊνον τον καρπον της σταφυλης και των λοιπων ειδων και λαχανων ...» 1

Είναι δε αξιοσημείωτον ότι τα πλείστα των τοιούτων εις την γεωπονίαν αναφερομένων επιγραμμάτων έχουν την αυτήν και ο άγιος Τρύφων πατρίδα, την Λάμψακον. Αύτη εφημίζετο το πάλαι ως εξαιρετως οίνοφόρος και ευάμπελος πόλις· διό και ο των Περσών βασιλεύς έδωκε των Θεμιστοκλει «δωρεάν την Λάμψακον εις οϊνον, Μαγνησίαν δ' εις άρτον, Μυοῦντα δ' εις όψον κτλ.» ως ο 'Αθηναϊος αναφέρει (Α. 30 και ότι «τιμᾶται παρά Λαμψακηνοϊς ο Πρίηπος ο αυτός ων τῷ Διονύσῳ εἰς ἐπιθέτου καλούμενος οὔτως, ως Θριάμβος και Διθύραμβος».

Παρεμφερεϊς προς τας τοιαύτας εκκλησιαστικὰς έχομεν και μαγικὰς εὐχὰς, ὧν ἀναφέρω μίαν.

1. Εὐχολόγιον τὸ μέγα ἀναθεωρηθὲν κλπ. ἐπιμελεία Νικ. Παδοπούλου πρωτοπρεσβυτέρου, 'Αθήναι 1927 σ.379-80. 'Εν κώδικι Λαύρας Θ 58 και 95, φ. 220α-223 ὑπάρχει, Εὐχή Μακαρίου τοῦ Μακρῆ εις ἐλαίας μὴ καρποφορούσας. 'Ο Μακρῆς ἦν διαπρεπῆς κληρικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Καὶ πρὸς ἄλλους τῆς 'Ανατ. 'Εκκλησίας ἁγίους προστάτας τῆς φυτείας και τῶν καρπῶν τῆς γῆς ὑπάρχουσιν εὐχαὶ εις Μώκιον, 'Ανίκητον, Θαλέλαιον και δὴ εις τὸν ἅγιον Μάμαντα (βλ. Φῶς, περιοδ. Κύπρου, τόμ. Α', σ. 140 έ.)

'Επιλαλιά εις κάμπα (ν).

'Η λαλίη, ἡ κακολίμαστος, τρία κακά ἐγέννησεν: τὴν ἀκρίδα και τὴν κάμπαν και τὴν σκώληκα. ὁ ἥλιος ἀνατέλλοντα και τὴν δροσιὰν λύνοντα ἐπεσεν ἡ κάμπα και ἐψόφησεν. ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς ἀγγέλους, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς ἰβ' ἀποστόλους, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς σαράκοντα μάρτυρας, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς τρεῖς στρατηλάτας, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τὸν οὐρανὸν και τὴν γῆν ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τὸν ἥλιον και τὴν σελήνην. ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς τέσσαρας ἀρχαγγέλους Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐριήλ, Ραφαήλ, σήκω τὸν λαόν σου και ὑπάγε ἄνω εις τὰ ὑψηλὰ ὄρη, ἐκεῖ νὰ ἴδῃς τὴν καθημερινὴν τροφήν σου. (τὸ τέλος ἐλλείπει). 2

2. Vassiliev, *Anecdota graeco-byzantina*, σ. 33-4, ἐκ κώδ. Venetus 163, II, φ. 35 τοῦ XVI—XVII αἰῶνος.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν προσφορὰν τῶν καρπῶν τῆς γῆς ἔχομεν μίαν καθαρῶς χριστιανικὴν συνήθειαν πρὸ Χριστοῦ. τοὺς προσφάτους τούτους καρπούς, τὰ «π ρ ο φ α ν τ ἄ», ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος Ἕλληνα προσήνεγκε τῷ προστάτῃ θεῷ Πριάπῳ, ὡς «δενδριακὴν θυσίαν» (λέξις, ἣτις δέον νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ γεωπονικὸν λεξιλόγιον). Οὕτως ἀκριβῶς πράττει καὶ ὁ χριστιανὸς Ἕλληνα προσφέρων ἐν τῷ ναῷ τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἀλλὰ καρπούς τελείους, ὠρίμους (διότι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ πιστοὶ πάντες γεύονται αὐτῶν μετὰ τὴν εὐλογίαν). Κατὰ ταῦτα ἔχομεν «εὐχὴν ἐπὶ τῶν προσφερόντων ἀπαρχὰς ὀπίωρας», ἐπὶ «ἄλωνος» 1 ἐν ἧ καὶ ταῦτα: «πλήθυνον καὶ τὴν ἄλωνα ταύτην καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν δούλων σου, ἐμπλησον τὰ ταμεῖα αὐτῶν παντὸς ἀγαθοῦ καρποῦ, σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου». Εὐχὴν τῶν κολύβων «ὁ . . . κελεύσας τῇ γῇ παντοδαπούς ἐκφύειν καρπούς εἰς ἀπόλαυσιν καὶ τροφήν ἡμετέραν . . . καὶ τὰ σπέρματα ταῦτα σὺν τοῖς διαφόροις καρποῖς εὐλόγησον καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνοντας ἀγίασον» 2. Εὐχὴν ἐπὶ τρυγῆς ἀμπέλου. «αὐτὸς καὶ νῦν δέσποτα, καὶ τοῦτον τῆς ἀμπέλου τὸν καρπὸν εὐλόγησον, καὶ δὸς πᾶσι τοῖς μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἀγιασμὸν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς προκοπὴν. τὸν δὲ συγκαλέσαντα ἡμᾶς τῆς ἀληθινης σου ἀμπέλου μέτοχον ποιήσον» 3. Εὐχὴν ἐπὶ εὐλογίῃ οἴνου. «ἀέπιδε ἐπὶ τὸν οἶνον τοῦτον καὶ ἐπὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας ἐξ αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησον αὐτόν, ὡς ἠυλόγησας τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ καὶ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλῳάμ καὶ τὸ ποτήριον τῶν ἀγίων σου ἀποστόλων. Ὁ παραγενόμενος ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ εὐλόγησας τὰς ἑξ ὑδρίας, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν . . .» Εὐχὴν εἰς μετάληψιν σταφυλῆς τῆς Ἰούδα. «εὐλόγησον, Κύριε, τὸν καρπὸν τοῦτον τῆς ἀμπέλου τὸν νέον, ὃν διὰ τῆς τοῦ ἀέρος εὐκрасίας καὶ τῶν σταγόνων τῆς βροχῆς καὶ τῆς τῶν καιρῶν γαλήνης εἰς ταύτην τὴν ὠριμωτάτην στάσιν ἐλθεῖν εὐδόκησας, ἵνα ἦ ἐν ἡμῖν . . . εἰς εὐφροσύνην καὶ τοῖς προσενέγκασι δῶρον εἰς ἐξίλασμον ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ ἀγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου» 4.

ΤΕΛΟΣ

(1) Εὐχολόγιον μέγα σ. 375

(2) Αὐτ. σ. 376.

(3) Αὐτ. σ. 377.

(4) Αὐτ. σ. 378.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. Δασονομικά.

	Σελίς
Εισαγωγή. Πῶς εἰ μοναχοὶ διενεόθησαν νὰ ἀνασυγκροτήσωσι ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον τῆς τρυφῆς.....	7-9
1. Ἡ ἀρχιλόγος τῶν δασῶν καὶ αἱ φυσικαὶ τοῦ Ἄθωνος καλλοναὶ	
2. Ὁ εἰδωλολατρικὸς Ἄθως ὄρος ἱερὸν, καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος	9-12
3. Ἄθως καὶ Βυζαντινοί, τὸ ἐγκώμιον τοῦ Γρηγοῦρα.....	12-14
4. Ὁ περιώνυμος καὶ ἀπέραντος καστανεὼν τοῦ Ἄθω καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια αὐτοῦ. Οἱ μοναδικοὶ Ἀλβανοὶ ὑλοτόμοι καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως.....	15-23
5. Διαφορὰ τῆς ΒΑ καὶ ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ἄθω ὡς καὶ τοῦ Ζύγου. Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημείας Ἀθηνῶν πρὸς τοὺς Ἀγιορείτας. Αἱ Νύμφαι τῶν δασῶν.....	23-26
6. Τὰ δασικὰ εἶδη ἐν τῇ Λαυρ. περιοχῇ. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ δάσους. Μία διδακτικὴ ἐκδρομὴ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ἄθωνος. Ἡ ἐξαισία ὠραιότητος καὶ τὸ ἀσύλληπτὸν μεγαλεῖον τῆς φύσεως παρούσαίξει τὸν σοφὸν δημιουργόν. Καὶ μία ἐπιστροφή εἰς τὸ παρελθόν. Ὁραματισμὸς.....	27-37
7. Τὰ καθήκοντα τοῦ δασονόμου τῆς Μονῆς. Ἡ καταστρεπτικὴ ὑλοτομία καὶ τὸ παμφάγον πῦρ. Τὸ θαυμάσιον ὄροπέδιον Κρύα νερά. Ἀνάγκη μεταπέμψεως ὄργανωτοῦ τῶν δασῶν.	37-42
8. Ὁ θεοφύτευτος παράδεισος ἐν Ἄθωνι, ἐν ἀνέκδοτον.....	42-43
9. Ἡ διαχείρισις τοῦ δάσους. Ἀθρόα ὑλοτομία. Αἱ μετὰ τῶν ὑλοτόμων συμφωνίαι. Ὁ ἀρχιμάστορας. Ὁ σκαλιέρης καὶ ἡ πώλησις τῆς ξυλείας. Οἱ πτωχοὶ τῆς Λαύρας ἀδελφοί, «οἱ παραμικροί». Ἡ ἐπιμέλεια τῶν ζώων. Οἱ ἀδελφοὶ κελλιῶται.....	40-44
10. Αἱ ἀγριολεῦκαι τῶν Κρύων νερῶν καὶ τῆς Λεύκας. Αἱ Ἠλιάδες διαμαρτυρούμεναι. Σπατάλη πολυτίμων δένδρων.....	44-48
11. Ὁργάνωσις δασονομικῆς ὑπηρεσίας. Αἱ Λαυρ. λεῦκαι καὶ αἱ Ἠλιάδες. Ἡ ἐκρίζωσις τῶν ἀγρίων ξύλων. Τὰ καυσόξυλα..	48-51
12. Ἡ ἀναβίωσις τῶν δασῶν τοῦ Ἄθω. Ἀναχνώστις καὶ Βελίτσκος, οἱ μεγάλοι εὐεργέται. Τὰ γηραιὰ δάση. Ἡ κολοσσαϊὰ καστανέα. Ἐπενεχτέαι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ σύστημα τῆς ὑλοτομίας..	51-54
13. Ἡ διδασκαλία τῆς δασονομίας καὶ γεωπονίας ἐν τῇ Ἱερατικῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ. Δασονομία διδαχθεῖσα ὑπὸ Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου (Πίναξ τῶν περιεχομένων). Τὰ διάφορα εἶδη τῆς παραγομένης ξυλείας ἐκ καστανέας. Ὁρησκεία καὶ φύσις. Οἱ νέοι Σελλοὶ Ἀγιορεῖται. Ἐν ἰδεῶδες συμβόλαιον ἐν Λαύρᾳ! Θάνατος τοῦ δάσους.....	54-65

II. Γεωπονικά.

	Σελίς
Εἰσαγωγή.— Ἡ γεωπονία ἐν γένει ἐν Ἐθῶν παλαιότερον τε καὶ νῦν—Τὰ ἐσπεριδοειδῆ—Ἡ φύσις ὀργᾶ πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ δὲ μὴ παρακολουθῶν καὶ μὴ συντρέχων αὐτῇ καταδικάζεται εἰς μαρασμόν καὶ ἀποσύνθεσιν—Διατὶ ἀνήροτος ὁ Ἐθῶν;.....	67-76
1. Ἡ ἐλαία ἱστορικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξεταζομένη. Ὁ περὶ προελεύσεως τῆς ἐλαίας μῦθος (ἔρις Ἀθηναίων καὶ Ἰουδαίων). Ἡ παράγωγος ἐλαία τοῦ Πλάτωνος, αἰμορίαι. Ἡ ἐλαιόφυτος Ἀπτική. Τὸ ἱερὸν ἐλαιον τῶν μοριῶν. Ἡ ἐλαία ὡς ἐπαθλὸν ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἡ εἰρεσιώνη. Χελιδνίσμα μετὰ θαλλῶν ἐλαίας. Ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας ὡς σύμβολον εἰρήνης. Τὸ ἐλαιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ἱατρικῇ καὶ τῇ μαγειρικῇ	77-86
2. Ἡ ἀληθὴς καταγωγή, τῆς ἐλαίας. Πότερον ἡ ἀγρία ἢ ἡ ἡμέρος προὑπῆρχεν ἐλαία;.....	86-89
3. Τὰ «Γεωπονικά» περὶ ἐλαίας. Κολοσσοὶ ἐλαιοδένδρων ἐν Λαύρα. Πελασγικὰ λείψανα ἐν τῷ ἐλαιῶνι. Ἡ πλημμελῆς καλλιέργεια καὶ ἡ ἐξαγωγή τοῦ ἐλαίου. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ μεγάλου ἐλαιῶνος. Ὁ λευκὸς χρυσὸς ρέων ἀκαταπαύστως εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἐπίδοσις ἀλλαγῆς τε καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τοῦ Ἐθῶν Μοναῖς. Ὁ δάκος εἶναι ἡ πληγὴ τοῦ Φαραῶ. Ἐπιστήμη καὶ θρησκεία. Ἡ πρὸς τὸ ράντισμα ἀποστροφή. Ὁ ἀφρακτὸς ἐλαιῶν τῆς Λαύρας. Ἐγκατάλειψις ἐλαιοκαρπίας.....	89-99
4. Τὸ δικαστήριον τῆς ἐλαίας ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν....	99-109
5. Ἡ ἐξελέωσις. Μία καταδικαστικὴ ἀπόφασις.....	109-113

Ἀμπελῶνες.

Πολιὰ ἱστορία τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ποίησις.—Ἀνάλεκτα ἐκ τῆς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορίας.—Ἡ διὰδοσις ἐν Ἐθῶν, ἡ ἀνεκδοτολογία καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἀμπελώνων ἐν Λαύρα.	115
1. Σπουδαιότης τοῦ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις—Ἡ πατρὶς τῆς ἀμπέλου—Τὰ Γεωργικὰ κλήματα ἐν Ἐθῶν καὶ ὁ σάπριος τῶν ἀρχαίων—Τὸ ἐπιλεκάνιον τῶν Ἀγιορειτῶν—Ὁ εἶνος ἐξυμνούμενος—Οἶνος λευκός, γλυκάζων, μέλας καὶ βραστός, ὁ ἄκρατος καὶ τὸ ἀκράτισμα.....	117-120
2. Ὁ οἶνος τὸ αἶτιον τῶν κοινῶν συνεστιάσεων καὶ δημοτελῶν ἐορτῶν. Ὁ Βάχχος μετακομίζων τὴν ἀμπελον ἐξ Ἰνδιῶν.—Ποικιλία οἴνων, ὁ πισσίτης, τὸ οἰνόμελι ἢ μελικρατον.—Ὁ ζῦθος καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἰουλιανοῦ.—Ὁ πελώριος βότρυς τῆς Ἰαγίας Γραφῆς.—Χῶραι φημιζόμεναι ἐπὶ ἐκλεκτῶν οἴνω. — Οἶνοι θαυματουργοί.—Ὁ παλαιὸς οἶνος.—Πῶς	

- ἐπινον οἱ ἀρχαῖοι, τὰ προπόματα καὶ αἱ προπόσεις.—Κυ- Σελις
πέλλων 100 εἶδη.—Ἡ τοῦ οἴνου ἀραίωσις.—Ὁ περίφημος
Ἴσμαρικὸς τῆς Μαρωνείας.—Μεγαλοφυτὰ καὶ οἶνος.—Τὸ
περίφημον περὶ ἀμπέλου καὶ οἴνου σύγγραμμα τοῦ Φα- 120-127
σισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.....
3. Εἶδη οἴνων ὡς πρὸς τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν.—Περιγραφή
τῶν σπουδαιωτέρων οἴνων.—Διάφοροι ἐξ οἴνου σκευασίαι.
Ὁ ἀνθοσμίας καὶ ὁ δευτερίας (λάγγερον).—Ἐκ τοῦ δει-
πνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου ιδιότητες τῶν οἴνων.—Παρά ἀκρά-
του καὶ κεκραμένου οἴνου.—Ὁ «γερούσιος» τοῦ Ὀμήρου.—
Περὶ τῶν Ἰταλικῶν οἴνων—Οἶνοι ἐλληνικοὶ καὶ διαφόρων
χωρῶν.—Ἡ Σκυθικὴ ἀκρατοποσία.—Πάσσοις, γυναικεῖον
πόμεναι..... 128-137
4. Οἰνολογία καὶ ἀσκησις.—Ὁ Ἀβδηριτισμὸς ἐν Λαύρᾳ.—Ἡ Σκῆ-
τις τῆς Νιτρίας καὶ ὁ οἶνος.—Τί νομοθετοῦσιν οἱ ἱδρυταὶ
τῶν Μονῶν περὶ οἴνου.—Τὸ ἀπαραίτητον κ ρ α σ ο β ὀ λ ι ο ν .
Ἡ ἀλληγορία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαίου.—Τὸν οἶνον ἐν Λαύρᾳ
ἀντικαθιστᾷ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ—Οἱ καθισματάριοι.—Μία
στάσις, «αὐτὸ τὸ κρασί μᾶς βαστάει ἐδῶ»—Οἶνος καὶ ἐμ-
πνευσις.—Ὁ θαυμάσιος Μονοξυλίτης οἶνος.—Τὸ ὄξυπό-
ριον τοῦ Γαληνοῦ..... 138-143
5. Οἶνος καὶ Βυζαντινοί.—Ἡ γλευκοποσία καὶ ὁ Ζιφομούστης.—
Τὸ νεροκοπημένον κρασί καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος.—Οἰνολο-
γικὸι ἔθροι καὶ ἵνομασίαι.—Ἡ δημώδης βακχικὴ ποίησις.—
Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κρασοπατέρα..... 143-146
6. Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας διὰ τὴν τῆς ἀμπέλου προκοπὴν
μέριμνα παρὰ Βυζαντινοῖς. — Τὰ ἀπελατικὰ ἄσματα 146-148
7. Ἡ βακχικὴ ποίησις ἐν Ἀθῶν..... 148-152
8. Ἡ σταφυλοφαγία ἐν Λαύρᾳ—Μία ἀσκητικὴ ἀλληγορία—Ὁ ἀμ-
πελῶν τοῦ κυρ' Ἰσαίου καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. 152-159
9. Ὁ τρόπος τῆς καλλιέργειας τῶν ἀμπελῶν ἐν Λαύρᾳ ἄλλοτε καὶ
νῦν καὶ ἡ παραγωγή ἐξαιρέτων οἴνων..... 159-167
10. Ἡ ἐξαγγελομένη τοῖς κακοῖς τοῦ ἀμπελῶνος ἐργάταις κατα-
δικαστικὴ προφητεία..... 167-168
11. Ἄετέρα κάθαρσις ὀρδινιασμένη πρὸς Θεραπείαν καὶ καθαρισμὸν
τῆς ψυχῆς»..... 169-170
12. Τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι διάφορα εἶδη τῶν οἴνων κατ'
ἀλφαβητικὴν τάξιν. Ποιότης καὶ χρησιμότης αὐτῶν..... 171-198

Κῆποι καὶ περιβόλια.

- Ἡ διάδοσις τῶν ὀπωροφόρων ἐν Ἀθῶν
δένδρων. Τί γράφει ὁ Χριστοφ. Ἀγγελος. Ὁ κήπος
τοῦ Δαπόντε. Ἀστοργία ἐν Λαύρᾳ. Κρόμνα καὶ σκόρδα.. 199-216
- Ἀἰσκαῖ, ἡ καταγωγή αὐτῶν καὶ ἡ διάδοσις παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις.—Πλήθος εἰδῶν σῦκα. Ἡ ἐξόντωσις τῶν σικῶν
ἐν Λαύρᾳ..... 217-225

Παράρτημα.

Σελίς

* Αρχαία γεωπονικά ἐπιγράμματα..... 226-252
 * Ἡ εἰς τὸ πεζὸν μετάφρασις τῶν γεωπονικῶν ἐπιγραμμάτων.
 Σχέσις αὐτῶν πρὸς συνηθείας ἐν τῇ Χριστ. Ὁρθοδόξῳ
 * Ἑσολησία..... 260-262
 Πίναξ τῶν περιεχομένων .....

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
 ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
 ΑΥΞΟΝ ΑΥΞΟΝ ΑΡΙΘ.....

